

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09955

# DER NOVI



Sholem Asch



THE MAX PALEVSKY  
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschhorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Leif D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at [digitallibrary@bikher.org](mailto:digitallibrary@bikher.org)





שלום אש  
דער נביא

**THE PROPHET**  
By SHOLEM ASCH

כל הזכויות שמורות

PRINTED IN ISRAEL  
נדפס בישראל  
דפוס "הכרמל"  
תל-אביב, רח' לוינסקי 54

ערשטער טייל

# גלות נבֿל





## קאפיטל איינס

דער גרויסער פאלאץ פון די „הענגענדיקע גערטנער“ וואס נבוכדנאצר האט געבויט אין בבל, איז נישט באשטאנען פון איין פאלאץ, נאָר איז געווען א קייט פון פאלאצן, וואס האָבן זיך געצויגן פון דעם אויסגאנג פון דער פראָצעסיע-גאס ביז ארויף צום טורעם-טעמפל פון בעל מרודך, וואס מען האָט גערופן על-סעגילא. נבוכדנאצר האָט געגעבן זיינע פאלאצן דעם אַנבליק פון א קייט בערג, וואס וואָלן זיין ווייב דערמאָנען אָן דער באַרגיקער מדינה פרס-און-מדי, פון וואנען זי איז געקומען. מעכטיקע שטומע ווענט האָבן זיך געהויבן אין א רינג פאַליסאָדן איינער איבער די אנדערע. באדעקט מיט פיגורן פון חיות, טיגערס, לייבן, איינגע-פרענטע אין קאָלירטע גלאזירטע קאָכליעס, האָבן די ווענט מיט זייער שווערער אַנשרעקנדיקער מאַסע געשטיגן ארויף אין די הימלען. געריסן זיך מיט זייערע פיראַמידישע הייכן אין אן אנדער וועלט-אַרײַן. שטיין-פיגורן פון שטראָקסן און לייבן, אומגעהייערע חיות מיט מענטשן-פנימער און מיט אסיריש-געקופטע בערד, זענען געשטאנען ווי א שטומע וואך, אַנזאָרפּנדיק זייערע שאַטנס אויף דעם פעלדזשן-שטיין פון די ברייטע און הויכע טרעפּ, וואס פירן אין פאלאץ-אַרײַן.

אַלץ, וואס איז דאָ געווען, איז געמאַכט און געשאַפן געוואָרן אויף אַנצויאַגן אַנטשטיקע פחדים, צו דערדריקן דעם פאַרבייגייער מיט דער מוראדיקער מעכטיקייט און גדלות פון נבוכדנאצר און בבל. איינגעטלעך, נישט די גרויסקייט פון בבל זענען די חיהישע ריזן מיט די מענטשלעכע פנימער באַשטימט געווען לכתחילה אויסצודריקן, נאָר אשור'ס מאַכט און אשור'ס אכזריות. דאָס האָט זיי נבוכדנאצר געשלעפט פון ניווה, דער שטאָט ביי די ברעגן פון טייך חֶקֶל, ווו זיי האָבן באַוואַכט די טעמפלען פון אשור, קיין בבל צו באוואכן דעם אשתרת-טעמפל און זיין אייגענעם פאלאץ.

מיטאַמאַל זענען די כמורע שטומע ווענט און די אומהיימלעך-באַשאַטע טרעפּ פאַרשווונדן, און עס איז געווען ווי נאָך א קלעטערן איבער שפיניקע בערג, וואס מאַטערט-אויס און צעקאַליעטשעט זי פיס, קומט דער וואַרערער אָן צו אן אַזויס אין א ראם פון גרינגראָז. עס הערשט זיך דאָס שטילע רוישן פון לעבעדיק-לויפנדיקע ריטשקעלעך צווישן געדיכטע קוסטן און ביימער און גרינע בלעטער-קרוינען. דאָס זענען די הענגענדיקע גערטנער, וואס געפינען זיך אויף די דעכער-פלאַטאַס פון נבוכדנאצ'ר'ס פאלאצן-בערג, פאָוועס און אויסטערלישע שטרויס-פייגל

שפאצירן איבער די גראָז-פעלדער, געפלעקטע מיט שאַטנס פון די ביימער, און אַרומפלאַטערנדיקע טויבן לאָזן זיך אַרונטער צו שטילן זייער דורשט אין דעם לויטערן וואַסער פון שוויים-באַסיינען, באַהאַלטענע אונטער חופות פון הענגענדיקע גירלאַנדן-בלומען. שמאַלע קאַנאַלעכלעך, אויסגעלייגט מיט גרינעם קאַכל, ציען זיך, ווי אַדערן, אין דער ברייט און אין דער לענג פון דער גאַרטן-שטאַט. וואַרום א גאַנצע שטאַט שפרייט זיך אויס איבער די פלאַטאַס פון נבוכדנאַצַר'ס פאַלאַצן-בערג, אויסגייענדיק ערגעץ ווייט אין דער געדיכטעניש פון קלאַמבן-בלומען און קוסטן, וואָס פון דאָרט איז דערגאַנגען דאָס אַנגענעמע רוישן פון לויפנדיקע וואַסערן, וואָס פאַלן און נאָדערן אין טיפיקייטן אַרונטער.

דאָס אַלץ, סיי די גערטענער, סיי די שוויים-באַסיינען, האָט אויס-געזען ווי עס וואָלט געהאַנגען אויף קייטן אין דער לופטן, ווייל מען האָט קיין ווענט נישט אַנגעזען און פון דער ווייט האָט זיך געוויזן אן אויסבליק אויף דער אומענהלעך-אויסגעשפרייטער שטאַט בבל, מיט דער מעכטיקער פעסטונג-וואַנט, וואָס נעמט זי אַרום, ווי א קייט, מיט דעם ים ענגר-צוואַ-מענגערדיקטע דריי-פיר-שטאַקיקע הייזער פון ערד און קאַלץ, פון צווישן וועלכע עס הייבן זיך אַרויס די הויכע טורעמס פון אירע טעמפלעך; מיט אירע אַן-אַישיענדיקע קאַנאַלן-אַדערן, וואָס ציען זיך פון דעם טייך פרת, דורך די מויער-גראַבנס, אין שטאַט אַריין. עס איז געווען ווי מען זעט פון א הויכן באַרג אן אויסבליק פון א שטאַט, וועלכע ליגט אויף אַ ווייט-אויסגעשטרעקטן פלאַכלאַנד טיף אין דער נידער.

בבל אַליין האָט נישט פאַדמאַגט קיין אייגענע בוי-מאַטעריאַלן. נבוכדנאַצַר האָט געמוזט אַנקומען צו אַנדערע לענדער צו קאַנען בויען די גראַנדיעזע בנינים, מיט וועלכע ער האָט באַרייכערט בבל. א חוץ דעם נאַטירלעכן אַספאַלט, וואָס די קלעפיק-ליימיקע ערד, געברענט אין דער הייסער זון, האָט געשאַפן, דער פאַפיר-ווייכער פאַלמע און די ראַר-שטעקנס, וואָס זענען געוואָסן אויף די זומפיקע פלאַכן, האָט בבל נישט פאַרמאַגט קיין אַנדערע מאַטעריאַלן, וואָס האָבן זיך געפאַדערט אויף אויפצושטעלן א מאַסיוון בנין. האַלץ איז דאָרט געווען אזוי זעלטן און דערפאַר אזוי חשוב'דיק, אז די בבל'ער האָבן אין זייערע רעליגיעזע הימנען פאַרגליכן דאָס לייב פון זייערע געטער צום צעדערבוים. אַלץ, וואָס איז געשטאַנען אין דעם פעסטונג-פאַלאַץ, האָט געמוזט געבראַכט ווערן פון אַנזערע לענדער און פראַווינצן. איטלעכער שטיין, וואָס איז אַריינגעגאַנגען אין די בנינים, איז געשלעפט געוואָרן פון שקלאַפן, איינגעשפאַנטע ווי לאַסט-חיות, דורך דעם מדבר פון די פעלדזון-באַרגיקע געגנטן, וואָס נבוכדנאַצַר האָט איינגענומען. איטלעכער באַלקן פון צעדער-האַלץ, וואָס האָט אונטערגעהאַלטן א סופיט אין אַ בבל'ישן בנין, איז געטראָגן געוואָרן פון מלחמה-געפאַנגענע — פון די וועלדער פון לבנון, איבער דעם מדבר פון דמשק, ביז צום אויסגוס פון טייך פרת, און פון דאָרט געבראַכט מיט

שלעפֿשיפן צו די ברעגן פון בבל, צו דעם נבוכדנאצר־פאלאץ, וואָס דער טייך האָט אַרומגעדינגלט. איטלעכער לאַפּיס־לאוּלי, וואָס האָט באַצירט א וואַנט אין פּאַלאַץ, איז געבראכט געוואָרן מיט מס־אַפּאַל פון באַזיגטע מלכים און געלייגט צו די פּיס פון דעם מלך דעם זיגער.

ס'רגן דער מעכטיקער, דער מלך פון אשור, האָט פּאַרטריבן ישראל אין גלות, און זיין זון, סנזוריב, האָט חרוב געמאַכט בבל, צעשטערט זי און פּאַרוויסט „פון גרונטפעסט ביזן געזימס“. נבוכדנאצר, דער מלך פון בבל, האָט חרוב געמאַכט און פּאַרטיליקט אשור (זיין זון, נבוכדנאצר, האָט א תל געמאַכט פון ירושלים און פּאַרטריבן יהודה פון זיין לאַנד). די גרויסע האַרן פון גינזה מיט זייערע לאַנגע, געקניפטע בערד, האָבן געשלעפט נישט נאָר די ריזן־געטער פון זייערע טעמפלען, די משונה־דיקע שטיראַקסן און לייבן, נאָר אויך מאַסיווע פעלזן־בלאָקן, מירמלשטיינערנע קאַלאַנעס, אַלע־באַסטער־פיגורן, שטאַבעס גאַלד און זילבער, דאָס גאַנצע אַר־אַרעכ־דיקע עשירות, וואָס אשור האָט אָנגערויבט אין אירע אכזריות־דיקע מלחמות פון די פעלקער פון דער וועלט. — פון די ברעגן פון חדקל, איבער דעם זאַמדיקן מדבר, ביז צו די ברעגן פון פּרת, — צו באַצירן און פּאַרשענערן נבוכדנאצרים פּאַלאַץ אין בבל, די פעניקישע האַרן פון צור און צידון, געשפּאַנט ווי לאַסט־פּערד אין די צעהער־שטאַמען פון לבנון, טראַנגנדיק נאָך אַלץ זייערע פּאַרביקע קליידער, האָבן געקערט מיט זייערע בערד דעם שטויב פון מדבר, שלעפּנדיק דאָס בוי־געהילץ, וואָס נבוכדנאצר האָט באַדאַרפט פאַר זיין פּאַלאַץ. די איינזויגער פון אינדזל קיפרוס, שורות און שורות מענטשן־קייטן, האָבן אויף זייערע פלייצעס געטראָגן זעק מיט קופּער־אַרץ פאַר די שוועלן און די טויערן פון נבוכדנאצרים בנינים. ווי די יידן האָבן די הייליקע כלים פון זייער בית־המקדש, וואָס נבוכדנאצר האָט חרוב געמאַכט, געמוזט ברענגען קיין בבל, אַזוי האָבן אויך די פעלקער געמוזט טראַגן די גאַלדענע כלים פון זייערע טעמפלען, די קינולשטיין־מאַסיוון פון זייערע געטער — אין מס־אַפּאַל צום נצחונ־דיקן מלך פון בבל. פון דעם קאַספּישן ים, איבער די בערג אַרט אין אַרמעניע, ביז צו די אינדזלען פון יוון האָט דערגרייכט נבוכדנאצרים קיניגרייך, און אַלץ, וואָס האָט געאַטעמט אונטער דעם שאַטן פון זיין שווערד, האָט געהערט צו אים. זיי, זייער ווייב און קינד, זייער האַב און גוטס. מיט זיין חסד האָבן זיי געלעבט, אונטער זיין מיט־הדין האָבן זיי זיך געפּלאַגט. אין זיין גרימ־צאַרן זענען זיי אומגעבראכט געוואָרן. פאַר אים לעבן, אים דינען און פאַר אים שטאַרבן.

ווי א גרויסע שפּין, וואָס כאַפט אריין אין איר געוועב הונדערטער איינעקטן און ברואים און נאָגט זייער חיות אויס, ביז וואַנען זייערע גופים ווערן צעקרישלט פאַר טריקעניש אין איר שפינגעוועב, אַזוי האָט אויך נבוכדנאצרים פּאַלאַץ געהאלטן טויזנטער און טויזנטער שקלאַפּן געפּאַנגענע פון אַלע פעלקער און לענדער, וועלכע האָבן באַזאַרגט אלע הצטרכותן פון

נבוכדנאצ'ר'ס הויגועזיגנט. אלע שפיל-ברוהימער און שוויס-באסיניען, די אלע געוויקסן אין די הענג-גערטענער איבער דער קייט פאלאצן זענען גענערט געווארן פון דעם טייך פרז, וואָס איז געלאָפן אַרום דעם פּאַלאַץ. אינעווייניק, אין די בייכער פון די פּאַלאַץ, האָבן זיך געפונען אַן א שיעור שקלאָפן-קוואַרטירן, וואַרשטאַטן, געפענגענישן און מאטער-קאמערן, איינ-געטיילט אין שטייגן, וואָס זענען געבונדן געווען איינע מיט דער אַנדערער דורך טרעפן-לייטערס איבער דער גאַנצער הייך פון די בנינים. פון די טיפע קעלערס ביז אַרויף צו די דעכער, אויף וועלכע עס האָבן גערוט די רינגען פון דער גאַרטן-שטאַט, זענען הונדערטער און טויזנטער שקלאָפן אַרבעטער מיט אויסגעשטאַכענע אויגן געווען איינגעשפּאַנט אין די גרויסע רעדער, וואָס האָבן טרוך מעכאַנישע פּאַמפעס, איינגעשטעלט פון אסירישע אינושניצערן, געצויגן דאָס וואַסער פון טייך אין באַסיניען, פון שטאַק צו שטאַק, ביז צו די וואַסער-רערן אין די הענגענדיקע גערטענער. לאַנגע רייען אַנדערע שקלאָפן האָבן געהאַלטן אין איין קלעטערן איבער די טרעפן-לייטערס, שלעפּנדיק אויף די פלייצעס ערד און פּרוכפּער-מיסט פאַר די גערטענער. די וואַסער-שעפּערס האָט מען אויסגעשטאַכן די אויגן, און זיי זאָלן נישט וויסן וווּ זיי געפינען זיך. און אזוי האָבן זיי אין זייער געשפּאַן געדרייט דאָס ראָד אין דער אייביקער נאַכט, ביז וואָנען זייערע קערפּערס, ווי די קערפּערט פון אינוועקטן אין דעם שפּינגעוועב, זענען צעקרישט געוואָרן, די ביינער צעשטאָן, צעשטויבט אין דעם דריי פון ראָד, צו ווערן באַלד פאַרביטן מיט אַטערע קערפּערס, וואָס מען האָט איינגעשפּאַנט אין די רעדער אויף זייער אַרט.

פאַר דער שקלאָפן-אַרבעט האָט מען באַנוצט דאָס רוב אלטע לייט, וועלכע האָבן שוין געהאַט אַוועקגעגעבן זייערע כוחות אויף אַנדערע שווערע ארבעטן. דאָס דינען ביי די וואַסער-פּאַמפעס אין געווען דער סוף אין דער לאַנגער קייט פון שקלאָפן-אַרבעט, וואָס דער געפּאַנגענער האָט געהאַט צו טאָן. די יינגערע און שטאַרקערע האָט מען גענוצט פאַר גראָבן קאַנאַלן, וואָס נבוכדנאצ'ר האָט אדורכגעצויגן מיט זיי די שטאַט בבל און א גרויסן טייל פון דער פּראָווינץ. נאָך דעם ווי דער שקלאָפּ האָט געהאַט אויסגעשעפט זיינע כוחות ביים גראָבן קאַנאַלן, אַדער קלעפן ליים, אַדער טראָגן ציגל און אַספּאַלט צו די בוי-פלעצער, האָט מען אים גענומען אין די אַרבעט-קאַמערן אין פּאַלאַץ. פאַר דער אַרבעט האָט מען באַנוצט נאָר די נישט-מסוגלע שוואַרצע ארבעטער, וואָס זענען נישט פעאיק געווען פאַר עפעס אַנדערש. עס האָבן אבער אין די בייכער פון נבוכדנאצ'ר'ס בנינים זיך געפונען נאָך אַנדערע קאַמערן פאַר איידעלע מלאכות, וואָס מען האָט פאַר זיין באַדאַרפט האָבן געניטע, פאַכמעניש-אויסגעלערנטע אַרבעטער-שקלאָפן.

דא האָבן זיך געפונען די אַנצאַליקע אייל-פרעסער און בשמים-מישער, וואָס זייערע פּראָדוקטן זענען אזוי פיל געברויכט געוואָרן פון די

אסירישע פרויזרער ביים קארבן די בערד און קרויזן די קעפ פון די בבל'ישע  
 שררות, וואס זענען געשטאנען פארן קעניג; שפינערס און וועבערס פון  
 דער פרעכטיקער קאלירטער וואל, וועלכע האט בארימט געמאכט די בבל'ישע  
 מאנטלען אין אלע קעניגלעכע הויפן; מעטאל-גיסערס און אויסקלאפערס  
 פון כלערליי כלים, ווי וואזעס און בעכערס אין גאלד, זילבער און קופער;  
 ציוועלירערס אין עלפאנטביין און לאפיס-לאזולי, יוועלירער-מייסטערס אין  
 צירונג פאר נבוכדנאצ'רס קעכטוויבער אין זיין גרויסן הארעם; די אַנצאָ-  
 ליקע אסירישע שטיינשניידער און יונישע סקולפטארן, וועלכע האָבן אין  
 רעליעפן אויסגעהאמערט סצענעס פון נבוכדנאצ'רס נצחונות און געיעג  
 אויף חיות; מייסטער-גלאזירער און עמאלירער, וועלכע האָבן פאַרשטאַנען  
 צו מאַדעלירן גראַטעסקע חיות, ווי גאַנעלן מיט קעפ פון שלאַנגען, און  
 מייסטערישע געיעג-סצענעס אין גלאַזירטע בונטפאַרביקע קאַכליעס; לעדער-  
 אַרבעטער און רימערס, וועלכע האָבן געמייסטערט זאַטלען, פערד-געשפאַ-  
 נען; סאַנדאַלן-נייערס, שווערד-שמידן, אַ הויז די קוכערס, די בעקערס און  
 די וויינמאַכערס, וועלכע האָבן זיך געפונען אין די אייבערשטע קאַמערן,  
 נאָענט פון די געמאַכן גופא פון פאלאץ. די שטאַלמייסטערס, מיט די אַנצאָ-  
 ליקע פערד-שטאַלן, און דרעסירער פון חיות, וואָס נבוכדנאצ'ר האָט באַנוצט  
 פאַר זיינע רייטוועגן אין געיעג, האָבן זיך געפונען אין די גרויסע קאַגערן  
 אַרום דעם פאַלאַץ, מיט די פיל קאַזאַרמעס, ווו עס האָט זיך אויפגעהאַלטן  
 זיין שטאַרקע לייב-וואַך.

דער ריכטיקער פאלאץ האָט זיך ערשט אָנגעהייבן אין דעם געביט  
 פון די געקניגלטע הענגערטנער. טעראָסן, געפורעמט ווי פיראַמידן,  
 פירקאַנטיקע בנינים, שטומע, אָן פענצטער, געהאַפטן איינע מיט דער אנדער-  
 רער, האָבן דאָ זיך געהייבן אַרויף, דאָ זיך אַרונטערגעלאָזט, אויפן שטייגער  
 פון אַ קייט בערג. דאָ און דאָרט האָט אַ מעכטיקער לייב, אויסגעהאַקט אין  
 שטיין, געשראַקן מענטשן מיט זיין אָפענעם מויל און שאַרפע קרעלן פון  
 אַ נישע אָדער אַ ווינקל פון אַ געבייהע אַרויס. ברייטע נידעריקע טרעפּ,  
 באַשטעלט ביי די זייטן מיט אַ שטומער וואַך פון חיה'ישע פיגורן, האָבן  
 געפירט אַרויף צו די אויפגעפראַלטע שווערע טירן פון צעדער און פּימסן-  
 האַלץ, באַדעקטע מיט קופער-רעליעפן, וואָס האָבן פאַרגעשטעלט סצענעס  
 פון געיעג. די געמאַכן אינעווייניק האָבן געוויזן פיר לייב-געטינקעוועטע  
 ווענט, באַלויכטן פון אייל-בעקנס, וואָס האָבן זיך געהאַלטן אויף זיילן פון  
 אַלעבאַסטער אונטער אַ באַלקן פון צעדערהאַלץ.

די ווענט זענען נישט געווען נאָקעט. ערשט דאָ אויף די ווענט  
 זענען געווען אויסגעהאמערט אין רעליעפע בילדער, וואָס גלאַריפּיצירן  
 נבוכדנאצ'רס נצחונות סיי אין געיעג אויף חיות, סיי אין מלחמה. איין  
 רעליעף-בילד ווייזט ווי זיינע חיילות, אין שטרענגער מיליטערישער פאַר-  
 מאַציע, באַפאַצערטע, באַוואַפנטע מיט פיילנבויגנס, שטייען פאַר דער  
 באַלאַגערטער פעסטונג פון אַ שטאַט, אנדערע אַטאַקירן ווי פעסטונג מיט

אייזערנע מויער-ברעכערס, קלעטערן אויף לייטערס, האקן-אַרונטער קעפ פון שונאים הייל'ס-לייט אויף יענער זייט מויער, שטורעמען מיט שטורעמבעק די טויערן פון דער פעסטונג, צילן זיך מיט אַנגעצויגענע פּיילנבוידנס אין שונא. א צווייט וואַנט-בילד אין באַרעליעף ווייזט א צענע פון סנחריב'ס הייל'ס-לייט אין קופערנע געטורעמטע העלמען, אויף דער וואַך איבער לאַנגע רייען מלחמה-געפאַנגענע, געבונדענע איינער אַן אַנדערן מיט א קייט אויפן האַלדז, ווי זיי קניען פאַר מלך נבוכדנאצר, וואָס זיצט אויף זיין טראָן. נבוכדנאצר האלט דעם פוס אויפן נאַקן פון שונא, וואָס ליגט אויסגע-צויגן פאַר אים מיטן פנים צו דער ערד, בשעת ווי אנדערע געפאַנגענע, אלע אויף די קני, שטרעקן אין טויט-שרעק די הענט ארויף צום טראָן. סצענעס פון שליחים, וואָס ברענגען דעם קעניג מס-אַפּאַל, קאַנטריבוזיע, אויך זיי, די שליחים, ליגן אויסגעצויגן פאַר נבוכדנאצריס טראָן, מיט די פנימער און די אַרעמס אויף דער ערד, און די מתנות-ברענגער הינטער זיי האַלטן אַנגעברייט וואַרעקצוגעבן דעם גרויסן קעניג שטאַבעס גאַלד, טייערע כלים, אויסדורעסירטע חיות, קליידער אויף הענגער-שטאַנגען. רעליעף-בילדער, וואָס ווייזן דעם באַזיגטן שונא ווי ער ווערט געטריבן אין גלות-אריין, אַט שלעפן די גרויסע לייט פון אשור אין א געשפאַן פון שטריק שטייבערנע שטראַקסן פון זייערע טעמפלען אין נינוה קיין בבל.

ניין, נבוכדנאצר, ווי א יורש-עצר, ווען ער האָט געהאַלפן זיין פאַטער אייננעמען נינוה, האָט נישט באַהאַנדלט אַזוי אכזריות'דיק דעם באַזיגטן שונא, ווי די אסיריער האָבן דאָס באַוויזן צו טאָן. ער האָט נישט אַפּגעהאַקט די הענט און די פיס פון די אסירישע קריגספירער און שררות; נישט געלאָזט זיי קריכן, ווי די חיות, אויף אלע פיל, שלעפּנדיק אין א געשפאַן פון שטריק דעם גאָט בעל-מרודך אַליין, וואָס זיי, די אסיריער, האָבן אַרויסגענומען פון זיין טעמפל אין בבל און געבראַכט אים קיין נינוה. אזוי האָט זיך אויפגעפירט סנחריב, ווען ער האָט חרוב געמאַכט די שטאָט בבל „פון גרונטפּעסט ביזן געזימס“. נבוכדנאצר האָט נאָר געלאָזט זייערע הויכע קעפ מיט די געקאַרטע בערד ביזן מיט שטריק צו זייערע קני ווי מען בינדט א ווילדן אַקס, אזוי ווי ער וואַלט געוואַלט מקיים זיין און אויפשטעלן דאָס בילד פון ישעיה הנביא, וואָס ער האָט אויסגעמאַלט און זיין נביאות'זאָגן אויף סנחריב'ן בעת יענער איז געשטאַנען ביי די טויערן פון ירושלים: „...דרום וועל איך אריינטון מיין רינג אין דיין נאָז, און מיין צאַם אין דייענע ליפן“. געשפאַנט זיי, ווי מען שפאַנט ווילדע אַקסן, און די רויקע שטיין-מאַסיוון פון זייערע געטער, האָט נבוכדנאצר זיי געשלעפּט פון נינוה קיין בבל.

די געמאַכן, וואָס זייערע ווענט האָבן דערציילט פון דער גלאַריע פון גרויסן קעניג נבוכדנאצר, זענען איצט אַנגעפילט מיט די אַדללייט פון בבל און אַן א שיעור פּרינצן, וואָס זענען געווען אונטער בבליס הערשאַפט.

שוין ודעם דריטן טאג גייט-אן דער גרויסער פעסט, וואָס בלשאַצער, יודש-עצער און מיטהערשער פון בבל, האָט געפראָוועט פאר גימיל, דער ערשטער קדושה פון דער געטין אישתר.

קיינער פון די געסט, גערופענע צו דער סעודה, האָט נישט געטאַרט פאַרלאָזן דעם פּלאַץ מיטן אויגענעם ווילן. די גרויסע לייט פון בבל און פון די פראַווינצן זענען דאַרט קלאַסירט לויטן ראַנג און שטאַנד, וואָס זיי האָבן פאַרנומען אין דער מלוכה. די פּאָדערשטע זאָלן, וואָס זענען גע- האַלטן געוואָרן פאַר דעם פרױדור צום קעניגסטראָן-זאַל, זענען געווען פאַרנומען פון קלענערע באַאַמטע, אויפזעצער, ממונים איבער מדינות, הייל- פירערס, וואָס זענען געשטאַנען ווייט אַרונטער אין דער רשימה פון דעם קעניגס אויסגעוויילטע פרינצן פון בלוט.

באַגאַנדיקטע און דערהייבענע מס-צאַלנדיקע הערשער פון מדינות, וואָס זענען געהאַלטן געוואָרן אין קעניגס הויף ווי לעבעדיקע משכנות; אַפּגעקליבענע ליבלינג-ווייבער פון קעניגס האַרעם, הויכגעשטעלטע כהנים פון בל-מרודך, כהנים-סריסים פון דער געטין אישתר, הויכע מיליטערי-לייט, וואָס זענען געשטאַנען אין חסד ביים קעניג, די אלע, וואָס האָבן געהאַט דאָס רעכט צוצושרייבן אויף זייערע חותם-שטעמפלען, פריינט פון גרויסן קעניג, האָבן זיך געפונען אין טראָן-זאַל.

דער יודש-עצער בלשאַצער אליין איז האַלב-געזעסן, האַלב-געלעגן אויף זיין טראָן-בעט אונטער דעם גאַלדענעם באַלדאַכין, וואָס נבוכדנאצר האָט אַוועקגענומען פון די מלכים פון אשור. רעכטס און לינקס פון טראָן האָבן צוויי יונגע שוואַרצהויטיקע באַקעטע שקלאַפן געהאַלטן אויף גאַלדענע קייטן — איינער א דרעסירטן לייב, דער אַנדערער — א טיגער. הינטער דעם טראָן האָבן צוויי גרויסע לייט פון בבל, „פריינט פון קעניג“, פאַרנומען זייער פּלאַץ פון קעניגלעכע פעכער-האַלטערס, פאַסנדיק אין גלייכע באַווע- גונגען מיט גרויסע פעכערס איבער ודעם קעניגס קאַפּ. און צופוסנס פון טראָן-בעט איז געזעסן דעם קעניגס אַפיציעל ווייב: זי האָט געהאַלטן פאַרן קעניג א גאַלדענעם בעכער, וואָס דער שר-המשה, א יונגער בחור מיט לאַנגע געקרויזטע לאַקן, אָן א סימן פון באַרד, א האַלב-נאַקעטער, א פרינץ פון קעניגלעכן בלוט, א וואַסאַל פון קעניג, האָט פון צייט צו צייט אַנגעפילט מיט וויין פון א גראַציעז-פורעמטן גאַלדענעם קרוג.

פון ביידע זייטן טראָן זענען געשטאַנען אויסגעשטעלט אין סימעטרי- שער פאַרמאַציע צוויי רייען אסירישע הייל-פירערס, פאַרגליווערטע, נישט אַ ריר צו טון מיט קיין אבר, נישט א פינטל צו טון מיט קיין אויג, מיט שווערדן אויפן דיך און קורצע שטעקעלעך מיט קופערנע סקווקעס אין די הענט, וואָלט מען זיי, מיט זייערע אסיריש-געצירטע בערד און לאַקן, געקאַנט, דאַכט זיך, אַננעמען פאַר נאָך א רעליעף-בילד אויף דער וואַנט, ווי א טייל פון דעם שטיין-געהאַקטן בילד, וואָס האָט פאַרנומען די וואַנט איבער דעם טראָן.

די מסובים זענען שוין געווען אזוי מיד פון דער דרייטאגיקער  
נישט-איבערגעריסענער סעודה, אז זיי האבן, צאפלענדיק זיך מיט אלע  
אברים אויף זייערע ליגשטולן, זיך אנגעטון א כוח צוצוקנאקן מיט די  
פינגער אדער צופליעסקען מיט די הענט צום ריטם פון די לאנגע אויסגע-  
צויגענע מעלאדיעס, וואס האפן-שפילערינס האבן אויסגעקלימפערט פארן  
קעניג. זיי האבן אויך מיט אלע זייערע כוחות געמיט זיך בייצוקומען דעם  
גבור-שלאף, וואס איז זיי בצפאלן. די מורא פארן קעניגס אומגענאד האט  
זיי געהאלטן וואך, און זיי האבן אפילו געזוכט איבערצוציאגן איינער דעם  
אנדערן אין געמאכטער התלהבות, אין עקסטאז פאר די פיל פאנטאזימער-  
שפילן, סיי פון א רעליגיעזן, סיי פון א וועלטלעכן כאראקטער, וואס זענען  
פאר זיי אויפגעפירט געווארן. זיי האבן געמוזט אויסהערן לויב-שירים,  
באלאדן, וואס באזינגען געטערהעלדן, די מעשה וועגן בל-מרדכי'ס מלחמה  
אנקעגן זיין מוטער טיאמאט, אדער די מעשה וועגן גילגאמאש, וועלכער  
בויט א שיף אויף צו האטעווען זיך פון דעם מבול, וואס קומט אויף דער  
וועלט; מעשות און גבורות פון אנדערע געטער, פארגעשטעלט פון שוישפיי-  
לער אין מאסקעס און קאסטיומען. די געסט זענען דאך אזוי אויסגעמיר-  
טשעט געווארן פון די פיל פארהשטעלונגען, פון טרינקען און עסן, פון  
אויפווייזן, אז זיי זענען, ווי געפענטעטע, לסוף פארט געפאלן אין דער נעץ  
פון דעם גבור-שלאף. נאר אט האבן די העראלדן אויסגערופן, אז אויפן  
באפעל פון קעניג וועט גימיל-אישהר, ערשטע קדשה פון אישתר'ס טעמפל,  
פארהשפילן די געטין ווי זי גידערט אראפ אין דער אונטערוועלט און קעמפט  
דארט אויס דעם קאמף מיט דער קעניגין פון דער אונטערוועלט, האדעס,  
אין איר ווילן ארויפצוברענגען פון דעם שאטן פון טויט איר ברודער און  
מאן תמות, כדי די וועלט זאל זיך באנייען מיט נייעם פרילינג און נייעם  
לעבן.

דער אויסרוף פון די העראלדן האט ארויסגעבראכט די מסובים  
פון זייער אפאטיע און מידקייט. א שרעקעדיקע אמרוואיקייט האט דורכ-  
געצויגן פון שטול צו שטול צווישן די געסט, באזונדער צווישן די כהנים  
פון בל-מרודך, נאך שטארקער און קענטיקער — צווישן די כהנים-סריסים  
פון דעם טעמפל פון אישתר, צוליב דעם וואס דער יורשעצור פראפאגירט  
די עבודה פון אישתר, און לאזט זי אויספירן אנשטאט אין אישתר'ס טעמפל  
— אין זיין אייגענעם פאלאץ. דאך זענען אלע שטיל געווארן, פאר-  
גליווערט אין טויט-שרעק, ווען פארן קעניגס טראן זענען מיטאמאל אויפ-  
געקומען נאקעטע שקלאפן מיט לאנגע בלאנקענדיקע מעסערס אין די הענט,  
חילס-לייט אין פאנצערן, באוואפנטע מיט שפיזן, אויך די שקלאפן, וואס  
האבן געהאלטן די חיות-רעות אויף א קייט, האבן געמאכט א שריט פארויס  
און זיך געשטעלט פארן קעניגס טראן, אזוי ווי גרייט אויפצונעמען דעם  
קעניגס באפעל, די כהנים האבן זיך ביסלעכווייז באוואיקט. דאס גרויסע  
שפיל פון דעם ריטואל פון דער געטין אישתר האט זיך אנגעהויבן.



א גרויסער פארהאנג האט זיך פאנאדערגעעפנט, און אלע אין טראָך-  
זאל האָבן דערווען פאר זיך נישט-געוויינטלעך הויכע טרעפ, וואָס האָבן  
געפירט אין א טיפע גראַטע ארונטער. פון דער הויך האָט פון די טרעפ  
אראָפגעלאָזט זיך אישתר. זיי איז געווען אינגאנצן, פון קאָפּ ביז צו די  
פיס, איינגעהילט אין א שוואַרצן שלייער. נאָך א לאַנגער דיך-געוועבטער  
שלייער איז אראָפגעהאַנגען ביי איר פון קאָפּ. מיידלעך און פרויען פון  
פארשידענעם עלטער, מיט צעלאָזטע האָר, אויך געהילט, ווי אישתר, אין  
שוואַרצע שלייערן, האָבן ארומגערינגלט די געטיץ און אויסגעבראַכן מיט  
א יללהדיק געוויין, שלאַגנדיק זיך מיט די פויסטן אין די אויפגעדעקטע  
בריסטן. טייל האָבן געהייבן ווי בלויע אַרעמס איבער די קעפּ, געשטרעקט  
זיי מאַמענטווייז אלץ העכער ארויף, ווי זיי וואָלטן וועמען געזען אַב-  
קומען פון דער הייך. און אזוי, שפּרייטנדיק פאמעלעך, אין געמאַסטענעם  
רייטם, איבער די טרעפ, האָבן זיי נישט אויפגעהערט קלאַנגן, און די בלינדע  
הארפן-שפילערניס, וואָס שקלאפן-באדינערס האָבן זיי געבראכט צו די  
טרעפ, האָבן באגלייט אויף די האַרפן דעם כאַר קלעגערניס.

„ער איז געגאנגען, ער איז געגאנגען  
צום בוזים פון דער ערד,  
און די טויטע מערן זיך אין לאַנד.  
מענטשן זענען באַדריקט אין צער,  
די ערד איז וויסט.“

דער שטיראַקס שפּרינגט נישט נאָך דער קו,  
דער אייזל בייגט זיך נישט איבער דער אייזלטע,  
עס שלאַפט דער מאַן אין זיין בעט,  
עס שלאַפט דאָס ווייב פאר זיך אליין.“

ווען דער כאַר פון די ווייבער איז שטיל געוואָרן, האָט זיך געלאָזט  
הערן דאָס קול פון גימיל-אישתר:

„אַ, לאַז מיך וויינען איבער די שטאַרקע, וואָס האָבן  
פארלאָזט זייערע ווייבער,  
אַ, לאַז מיך וויינען איבער די מיידן, וואָס האָבן פארלוירן  
דאָס האַלדזן פון זייערע מענער!  
איבער דעם איינציקן זון לאַז מיך טרויערן,  
וואָס איידער זיין טאָג איז געקומען,  
איז ער אוועקגענומען געוואָרן פון אונז.“

אזוי האָט זיך געצויגן א לאַנגע ריי קלאַג-לידער, וואָס האָבן באוויינט  
דאָס פארשווינדן פון דער ליבע פאר מענטש, חיה און צומת, ביז אישתר  
איז אָנגעקומען פאר א שטאַרקן, פאַרשלאַסענעם טויער, וואָס האָט נישט  
בוגעלאָזט צו דער גראַטע.

זי האָט זיך געוואָרפֿן מיט איר שטארקן קערפּער אויף דעם טויער  
און מיט אירע נאקעטע הענט געקלאַפּט, געקלאַפּט:

„עפֿן דעם טויער, עפֿן מיר דעם טויער!

וועסטו נישט עפענען, אזוי צעברעך איך אים,

און נעם ארויס אלע טויטע, און זיי זאלן די לעבעדיקע עסן,

וואָרום מער פֿון די לעבעדיקע זענען די טויטע.“

א שומר באַווייזט זיך, אַנגעטאָן ווי איינער פֿון די מלאכ־הבלה, אין

א געהאמערטן העלם, און זאָגט צו איר:

„האַלט־אייך, צעשטער נישט דעם טויער. אָט גיי איך מעלדן דער

קיניגין האַדעס וועגן דיר.“

אין א ווייל ארום קומט דער שומר צוריק צו דער אויסוואַרטנדיקער

אישתֿר:

„נאָך וואָס ביסטו געקומען צו די טויערן פֿון טויט?“

אין ענטפֿער הערט זיך דער כאָר פֿון די פֿרויען און מיידלעך איבער

די טרעפֿ אונטער דער געטיך־קודשה:

„אָ, לאָז מיר וויינען איבער די מענער, וואָס מוזן זייערע

פֿרויען פֿארלאָזן,

לאָז מיר וויינען איבער די פֿרויען, וואָס די מענער זענען פֿון

זייערע אַרעמס געריסן,

לאָז מיר וויינען איבער דעם שוואַכן קינד, וואָס גייט־אוועק

איידער זיין צייט קומט.“

עס הערט זיך פֿון אינעווייניק פֿון דער גראַטע א קול, עס רעדט די

קיניגין פֿון דער אונטערוועלט:

„עפֿן איר דעם טויער און פֿאַלג־אויס די אלטע געזעצן פֿון דער אונ־

טערוועלט.“

דער שומר עפֿנט דעם טויער ברייט פֿאַר אישתֿר:

„טרעט־אריין, האַרינטע, די אונטערוועלט מעג דיר באַגריסן, —

און ער גייט־צו צו איר און נעמט־ארונטער דעם שלייער, וואָס האָט צוגע־

דעקט איר קאַפֿ.

„נאָך וואָס שומר, נעמסטו אַרונטער דעם שלייער פֿון מיין קאַפֿ?“

„אזוי זענען די געזעצן פֿון דער אונטערוועלט, דו מוזט דיר זיי אונ־

טערוואַרפֿן, אויב דו ווילסט קומען אין דער נאַכט־אריין.“

דער שומר פֿירט זי אַדורך דורכן ערשטן טויער, אָבער באַלד וואַקסט־

אויס א צווייטער טויער פֿאַר איר.

דער שומר גייט־צו צו איר, נעמט אַרונטער דעם דיקן שוואַרצן שלייע־

ער, וואָס באַדעקט איר לייב.

„נאָך וואָס, שומר, נעמסטו דאָס באַדעקנס אַרונטער פֿון מיין לייב?“

„אזוי זענען די געזעצן פֿון דער אונטערוועלט, און דו מוזט דיר זיי

אונטעררווארפן."

אזוי פירט זי דעם שומר פון איין טויער צום אנדערן, ביי איטלעכן טויער, איידער ער עפנט אים, נעמט ער ארוינטער אן אנדער טייל פון איר הלבשה. ביי דעם לעצטן טויער בלייבט זי שטיין, א נאקעטע, נישט מער ווי מיט א פארטעך אויף די לענדן.

אָבער אויך דאָס טיכל איבער די לענדן מוז זי אָפטן פון זיך, און מיט דעם בלויון צודעק פון אירע לאנגע כוואליעדיקע האָר, פירט זי דער שומר אדורך דורך דעם לעצטן געעפנטן טויער — און אישתר פארשווינדט. א שווערע שטילקייט שטעלט זיך אין מיט אישתר'ס פארשווינדן. די ווייבער און מיידלעך, וואָס זי לאָזט הינטער זיך, צעשפרייט איבער די הויכע טרעפּ הייבן אַן זינגען, חזרן-איבער דאָס קלאַגליד פון פריער, נאָר דאָסמאָל שטיל, זייער שטיל:

„אישתר אין פארשווינדן, אין אונטערוועלט גענידערט.  
עס שפרינגט נישט מער דער שטיראַקס אויף דער קו,  
דער איזל בייגט זיך נישט איבער דער אייזלעט,  
נישט דער מאן איבער זיין ווייב.  
עס שלאפט דער מאן אין זיין בעט,  
און דאָס ווייב פאר זיך אליין“.

און מיטאמאָל הערט זיך פון אינעווייניק אין דער גראַטע אישתר'ס קול אין א טריאומפירנדיקן אויסגעשריי:

„א, תמוז, מיין יוגנט-געליבטער,  
מיין מאן און מיין ברודער,  
איך וואש מיט ריינעם וואסער זיין לייב,  
איך זאלב אים מיט גוטן אייל,  
מיט צירלעכע קליידער באקלייד איך אים,  
אויף דער פלייט פון לאַפּיס-לאזולי מעג ער שפילן“.

א טיפע שטילקייט האָט זיך ווידער איינגעשטעלט. די כהנים פון אישתר, וועלכע האָבן זיך געהאלטן צוזאמען, האָבן זיך אויפגעהויבן, זע-נען צוגעגאנגען צו די טרעפּ פון דער גראַטע און געשטעלט זיך פאר דעם אָפענעם טויער.

פון דער גראַטע האָט זיך געהערט ווידער אישתר'ס קול:

„איך האָב ארויפגעטון פארב אויף מייע אױגן פאר דיר,  
געאױלט די אקסלען מיט דעם זיסן געשמאַק פון צעדערבוים,  
מיין לייב באקליידט מיטן שימער פון מיין פאָטער צינס  
לבנה-ליכט,

מיין קאָפּ געקרוינט מיט א דיאדעם-קרוין.

מיין לייב איז דופטיק ווי דער צעדערבוים.  
צו מאכן פריילעך דיין הארץ, מיין קינד, געליבטער מינער,  
תמוז מיין ברודער,

וואָס וועקט זיך פון שלאָף מיט אלע געוויקסן באַנאָד,

פון דער מוטער-נאכט, פון דער מוטער-טויט,

און קומט-צוריק צו מיר פון יענער זייט טייך."

די כהנים-סריסים האָבן זיך געשפּאַלטן אין צוויי רייען און געמאַכט  
א וואַרע פאַר איש-תּר-גימיל ווי זי איז איצט מיט פּאַמעלעכע טריט, אין  
ריטם מיטן צושפּיל פון די האַרפּן-שפּילערניס, אַרויסגעקומען פון דער  
גראַטע-אַרויס.

אַן אַנדער איש-תּר האָט זיך איצט געוויזן. אויפן קאַפּ האָט זי געטראָגן  
אַ גאַלדענע ברייטע טיאָרע. איר לייב האָט אַרויסגעשימערט פון צווישן די  
פּאַסמעס גאַלדיק-פּלאַקערדיקע, ווילד-צעשטענע האַר. אירע בריסטן א-  
ריינגעטון אין גאַלדענע ברוסט-שילדן, און אַ גאַלד-געהאַפּטענער, מיט  
שטיינער באַזעצטער גארטל האָט באַהאַלטן אין שאַנד. אירע אויגן זענען  
אויפגעריסן געווען מיט טונקל-גרינער פאַרב, שווערע אוידינגען האָבן  
זיך געבאַמבלט פון אירע אויערן, און ברייטע בראַזלעטן און פּיסרינגען  
האַבן געקלימפּערט אין איר גאַנג אויף אירע הענט און פּיס.

די כהנים-סריסים האָבן זי געפּירט אין אַ פּראַצעסיע און זי אוועק-  
געוועזט אויף אַ גאַלדענעם טראַן-שטול, וואָס איז געווען אַנגעברייט פאַר  
איר. טאַקעט ביזן גארטל, מיט ווייסע שערצן אויף די לענדן, די אויגן  
געפאַרבת גרין, האָבן די כהנים פון דער געטין איש-תּר גערויכערט בשמים  
אויף דעם דרייפּוס-מזבח, וואָס איז געשטאַנען לעבן דער טראַן-שטול. זיי  
האַבן געבויגן ווי קני פאַר איר, געשטרעקט אין געבעט די הענט צו איר  
און געזונגען אין כאַר :

„אַ, איש-תּר, וואָס דו באַשענקסט די געטער מיט דיין ליבע,

גיב אונז איבער זייער געבאַט און זייער רצון.

טאַכטער, געפורעמט פון גאַט צין און גאַט שמש,

פון לבנה און זון איז דיין לייב געוועבט,

ליכט פון טאָג און נאַכט באַהעלט דיך.

אַ, איש-תּר, דערהייב דיך צו דער ממשלה איבער אלע געטער !

דו ביסט די שטראַליקסטע צווישן זיי,

שטערן, איש-תּר, ביסטו גערופן,

איז געשיץ פון צין און שמש שטייגט דיין גלאַנץ,

דיין פּאַקעל העלט אין מיטן הימל.

קיניגין פון הימל ביסטו גערופן.

דאָס פּאַלק זאָל דיך באַוונדערן,

קוקן אין דיין ליכט, אַ מתנה פון די געטער,

און אויפשטראַלן אין דיין שיין."

נאך די כהנים האָט זיך אנגעהויבן די פּראָצעסיע פון אלע גרויסע  
לייט צום טראָן פון אישתר-גימיל.

צוערשט איז בלשאצר אליין, אין זיין גאלדענעם מאנטל, אין זיין  
געטורעמטער קרוין, ארונטער פון זיין ליג-טראָן. ער האָט געבויגן די קני  
פאר איר, האָט גענומען א הויפן בשמים און געוואָרפן אויף דער גאלדענער  
בראָטפאן. נאָכן קיניג זענען געקומען די שררות פון בבל, „די פריינט פון  
קיניג, די פעכער-האלטערס, די ממונים איבער מדינות, די חייל-פירערס,  
די פרינצן פון בלוט, די פרעמדלענדישע פרינצן, וואָס צאָלן מס, די אלע,  
וואָס עס איז זיי געגעבן דער רשות צו קעמען זייערע בערד אין דריי-  
פאלדיקע לאָקן. איטלעכער האָט געטראָגן מיט צערעמאָניע און געבויגן  
זיין קני, ווען ער איז צוגעקומען נאָענט צו דער נאקעטער אישתר אויף  
איר טראָן, וואָס איר לייב איז געווען אזוי העל און האָט ארויסגעשטראַלט  
מיט זיין וואַרעמען ווייס-ראַזיקן קאָלאָריט פון דעם שטראָם רויטע האָר,  
גלייך זי וואָלט באמת געווען געוועבט פון זון- און לבנה-שטראַלן. אירע  
ברייטע פעסטע היפטן האָבן געשאפן דעם איינדרוק פון א טאַרסאָ, וואָס  
רוט אויף א פייעדעסטאל פון אלעבאסטער, און די ראַזיקע העלקייט פון  
איר הויט, באַפרייט פון דעם שטראָם האָר, האָט אַרויסגעשיקט פון זיך  
א תאוה'דיקן רייץ, וואָס האָט געבונדן די מענער צו זיך.

## קאפיטל צוויי

זי איז געווען א שם-דבר, אין בבל, דאס ווייב גימיל, איינע פון די זעלטנסטע רויטהאָריקע פרויען אין בבל, וואָס די בבלער האָבן געגאָרט נאָך איר, וואָס הויכע שררות זענען געווען להוט צו נעמען זי פאר א קעבס-ווייב אין האַרעם. א טאָכטער פון איינעם פון נבוכדנאצר'ס הייל-פירערס, וואָס האָט אָבער פארלוירן זיין פרעסטיזש און אַנזען ביי די איצטיקע מוש-לים פון בבל, וועלכע האָבן געשטאמט פון אַן אנדערע דינאסטיע, האָט גימיל נישט געקאָנט רעכענען אויף א שררה, א נאָענטן צו מלכות, וואָס זאל זי וועלן נעמען ווי זיין רעכטלעך ווייב. צו-שטאַלץ אין איר יחוס צו זיין איינע פון פיל קעבסווייבער אין א האַרעם, איז זי ארויסגעגאנגען לתרבות רעה. פון איר פריער יוגנט-אַן האָט זי דערקענט אין זיך דעם מאגישן כוח, וואָס זי האָט געהאט איבער מענער, און זי האָט געשטרעבט דאָס צו ראפנירן. זי פלעגט אַרויסגיין צו די אָפענע ארבעט-פלעצער, וווּ שקלאפן-אַרבעטער, אַנגעטריבן פון שוטרס רוט, האָבן געגראָבן קאַנאַלן, געשלעפט שווערע משאות, געבויט בריקן און נאָך אזעלכע ארבעטן. זי האָט זיך אוועקגעשטעלט מיט איר גאַנצער פארשארטער נאקעטקייט אנט-קעגן די ארבעטער, אויסגעשטעלט פאר זיי אירע שטארקע היפטן, אירע אַנטוויקלטע אַנגעפילטע בריסט, געמאַכט הצופישע באַוועגונגען — און זי האָט געשעפט גרויס הנאה צו זען ווי די קלעפ און די שמיץ, וואָס האָבן גערעגנט פון דעם שוטרס באַטיק אויף דעם שקלאַפס קאַפ, זענען נישט שטענדיק געווען בכוח אוועקצורייסן זיין פאַרכאַפטן בליק פון אירע ווייבע-רישע רייצן. אין דעם ליידן, אין דעם פיין פון די אַרעמע אויסגעהונגערטע שקלאַפן האָט זי אפשר געשטילט איר געפיל פון נקמה פאר דעם גאַנצן מענלעכן מין.

אזוי האָט די יונגע גימיל אַנגעהייבן, און די גלוטיקע גלוסטונג, וואָס איר צייטיק לייב האָט אַרויסגעהויכט פון זיך ווי א שווערן ריח. פארשארפט דורך איר אראַגאַנטער באַנעמונג צום מענלעכן מין, אירע עקזאַטישע פערפֿימען, אירע שטודירטע קאַסמעטישע מיטלען, האָט איר באלד געשאפן א שם צווישן די שררות אין בבל. מען האָט זיך געיאָגט נאָך אירע חסדים, און זי האָט זיך געלאָזט טייער באַצאַלן פאר דעם. זי האָט אויך געוואוסט אויסצונוצן אירע חסדים צו געווינען פאר זיך א פלאץ צווישן די גרויסע לייט און די מאַכטהאַבנדיקע. מיט דער צייט איז זי באַוואוסט געווען איבער גאַנץ בבל ווי איינע פון די געזוכטסטע קורטיזאַנעס, אזוי ווייט, אז אויך די כהנים פון בל-מרודך האָבן געוואָרפן אן אויג אויף

איר, און דער כהן-גדול האָט פארטראכט צו קריגן זי פאר א קדשה אין זיין טעמפל.

דער יורש-עצר בלשאצר אליין האָט זי באַמערקט און איז גרייט געווען אַרײַנצונעמען זי אין זיין האַרעם. גימיל האָט אָבער געפילט א טיפע פיינטשאַפט צו די איצטיקע הערשער פון בבל, די אוורופאטאָרס פון דער מאַכט, וועלכע האָט רעכטלעך געהערט די יורשים פון נבוכדנאצר, און זי האָט אָנגעווענדעט כלערליי תחבולות אויסנצובלייבן פון בלשאצ'רס רשות. דערווייל האָט די מעכטיקע כהנים-קאָסטע פון בל-מרודך אויסגעשפּרייט א נעץ צו פאנגען זי פאר זייער טעמפל, און גימיל, נישט צו קאָנען זיך געבן אן עצה קעגן די כהנים, האָט בלית-ברירה זיך איבערגעגעבן אין דעם רשות פון יורש-עצר. בלשאצר האָט זי, ווי א באוואָרעניש קעגן די כהנים פון גאָט מרודך, איבערגעגעבן אין רשות פון די כהנים-סריסים פון אישתר. פאר דעם טעמפל פון אישתר, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין ריטואל פון קדשות, איז גימיל געווען א גאָר גרויס געווינס ווי א צוציאונגס-קראַפט פאר מענער, אכפערערס פון דער געטין אישתר, וועלכע זענען געווען דער עיקר-קוואל פון הכנסה פארן טעמפל.

אינער פון די געבאָטן אין דעם קולט און אין דעם ריטואל פון דער געטין אישתר איז געווען, אז איטלעכע גלויביקע פרוי, וואָס קומט אין טעמפל אריין צו דער עבודה, זאָל, ווייניקסטנס, איין מאָל אין איר לעבן זיך איבערגעבן א פרעמדן מאַן. אָפּגעזען פון איר יחוס און איר עלטער, האָט א פרוי געמוזט זיצן, א פאַרשטעלטע, אין דעם טעמפל, אויס-געשטעלט אויף די נישט-איבערקלייבערישע בליקן פון פרעמדע מענער. דער מאַן, וואָס האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף איינער א פרוי און געוואָלט זי נעמען, האָט געוואָרפן, ווי א צייכן, א זילבער-שטיק אָדער אן אנדער ווערטיקן חפץ אין איר שויס אריין, און די פרוי האָט דעמאָלט געמוזט זיך אונטערגעבן דעם מאַנס ווילן. דאָס געלט איז געהאלטן געוואָרן פאר הייליק, באשטימט ווי אָפּגאָב פאר דער געטין.

א הויך דעם מין געצווונגענע זנות, וואָס די כהנים פון דער געטין אישתר האָבן איינגעפירט, האָבן אין טעמפל נאָך געדינט שטענדיקע קדשות. אין דעם יום-טוב פון פרילינג, ווען אישתר גייט אַרונטער אין דער אונטער-וועלט לויצומאכן תמוזין פון די פענטעס פון שלאָף און אים ברענגען צוריק צו דער ערד, אז ער זאָל דאָרט באַנייען דאָס פרוכפערדיקע לעבן, זענען אין דעם טעמפל, לכבוד דעם ווידערגעבוירענעם תמוז, געפראוועט געוואָרן, מיט דעם אַנטייל פון די קדשות, אַרגיעס פון זנות.

גימיל, ווי א קדשה אין טעמפל, האָט געזאָלט אריינברענגען מער התלהבות פאר דעם קולט פון זנות צווישן די ווייבער, וואָס זענען געקומען באַקלאַגן תמוז, אז זיי זאָלן טיילן אין א העכערער מאָס די עמאָציעס, וואָס באוועגן דעם ניי-אויפגעלעבטן גאָט. גימיל האָט גוט געשפילט די ראַלע פון דער געטין אישתר, און זי האָט סיי די מענער, סיי די ווייבער

מיטגעריסן אין איר עקסטאן. עס איז געווען ווי די געטין וואָלט זי אינס-  
פירירט מיט טמאָדיקן גייסט. זי פלעגט זיך באַגייסטערן אין איר שפּיל,  
ביז וואנען זי איז אוועקגעפאלן אין א טראנס, האָט געפּיכערט ספּאַזמאַטיש  
מיט איר גאַנצן בליענדיקן קערפער, געקוקט מיט ווילדע אויגן ערגעץ אין  
דער הוילקייט און אַנגעהייבן דעקלאַמירן הימנען צו דער געטין. פאַר-  
שטעלנדיק אזוי די פּייערדיקע עמאַציעס פון דער געטין אישתר אין איר  
באַהעפטן־זיך מיט איר באַנייטן, צום לעבן אויפגעשטאַנענעם תּמוה, האָט  
זי אַנגעשטעקט מיט איר התלהבות די ווייבער, און זיי זענען געקומען צו  
לויפן אין טעמפל אריין אויפן ביז ווונדער פון דער קדשה, וועלכע פּערזאָ-  
נפּיצירט אזוי לעבעדיק די געטין אישתר. די כּהנים האָבן זי געקרוינט  
מיט אן אַרעאַל פון גלאַריע. די ידיעה האָט זיך פאַרשפּרייט איבער גאַנץ  
בבל, אז די געטין אישתר האָט זיך באַזעצט אין דער קדשה גימיל, און די  
כּהנים האָבן נישט פאַרזאַמט צו באשטימען זי פאַר דעם אַראַקל, דער  
פּירזאָגערין פון דער געטין.

גימיל, דער אַראַקל, האָט געהאַט גרייטע ענטפּערס פאַר די ווייבער,  
וואָס זענען געקומען אַנפּרעגן זיך ביי דער געטין וועגן קינדער האָבן, וועגן  
דער פּרוכפּערדיקייט פון זייערע כּהמות, וועגן גערעטעניש פון זייערע  
קאַרנפּעלדער, וועגן רפואות פאַר קראַנקייטן. זי האָט ארויסגעזאָגט די  
ענטפּערס אין א זינגענדיקן מאַנאַטאָן, וואָס האָט געציטערט פון טיפּן געפּיל,  
אין א טונקעלן לשון, וואָס האָט זיך געלאָזט טייטשן אזוי און אנדערש,  
אויף יאָ און ניין, אז מען האָט געקאַנט זען באַשיינפּערלעך, אז אישתר  
האָט זיך באַזעצט אין איר ווי א דיבוק. דער קולט פון דער געטין אישתר  
האָט אזוי ארום געווען נייע מאסן אכפּערערס אין דעם פּאַלק פון בבל,  
אַפּציענדיק אַנהענגער פון די אנדערע טעמפלען, אפילו פון דעם טעמפל  
פון גרויסן בל־מרוּדך.

די כּהנים פון בל־מרוּדך, אייפּערזיכטיק אויף די כּהנים־סריסים פון  
דער געטין אישתר, האָבן געזוכט תּחבולות ווי אזוי אריינצוקריגן גימיל  
אין זייער טעמפל אריין: א קדשה, א באַזעסענע פון דעם הויכן גייסט פון  
אן אַראַקל, האָבן זיי געהאַלטן מיט רעכט, געהערט צום גרויסן גאַט מרוּדך;  
און אויב זי וועט נישט אריבערגיין צו זיי מיט איר אייגענעם גוטן ווילן,  
וועלן זיי זיך אויך נישט אַפּשטעלן פאַר געוואלט. זיי האָבן דאָך דערווייל  
זיך צוריקגעהאַלטן פון געוואלט־מיטלען, וואָס זיי האָבן אפילו געהאַט  
א רעכט דערויף, ווייל דער רשות איז זיי געגעבן געוואָרן פון געזעץ מקדיש  
צו זיין יעטוועדע פרוי, וואָס זיי וועלן אויסקלייבן, צו זייער גאַט. דער  
יורש־עצ, וואָס האָט אריינגעגעבן גימיל פאַר א קדשה אין דעם טעמפל  
פון דער געטין אישתר, כדי ער זאָל האָבן א צוטריט צו איר, וואָס עס וואָלט  
אים אַפּגעזאָגט געוואָרן, ווען גימיל וואָלט געווען איינגעשלאָסן מיטן גאַט  
מרוּדך אין עליסעגילא. ער, בלשאצ, דער מעכטיקער פאַטראָן פון דער  
קדשה, האָט צוריקגעהאַלטן די הענט פון די כּהנים פון צו טון איר געוואלט.



די גרויסע לייט פון בבל, די גערופענע אין קעניגלעכן פאלאץ, האָבן אַלע געקניט מיט רעווערענסן פאַר דער געטין אישתר, ווען אפילו דער הייליקער ריטואל איז נישט אָפגעריכט געוואָרן, ווי תמיד, אין אישתר'ס טעמפל, נאָר אין דעם פאלאץ פון דעם יורשעצר ווי א פּריוואַטער אונ-טערהאלט. טייל מורמעלענדיק, אין פּראָטעסט קעגן דער פּאַרשוועכונג פון ריטואל, אנדערע — אין גוטן ווילן, מיט חשק, ווייל זיי זענען געפאנגען געוואָרן אין דער נעץ פון דער קדשה'ס אויסערגעוויינטלעכע רייצן און חניען.

צוויי גרופעס צווישן די גערופענע געסט האָבן זיך דאָך צוריקגעהאל-טן און נישט געבוירן די קני פאר דער געטין אישתר, נישט געוואָרפן זיך מיטן פנים פאר איר טראָן, נישט גערויכערט קיין בשמים אויף איר מזבח. איין גרופע, היפש אין צאָל, איז באשטאַנען פון בל-מרודכ'ס כהנים, מיט זייער כהן-גדול שראצר-בל בראש. אָפגעזונדערט פון אלעמען אין איין גרופע, זענען זיי געזעסן שטייף און קאלט מיט זייערע לאנגע געקארבטע בערד, אין זייערע פיראמידן - פּאַרעמדיקע מיצן, אין זייערע קאָלירטע שערצן. זיי האָבן געוויזן אָפּענעם ווידערווילן פאר דער לעסטערונג פון דעם ריטואל פון דער געטין אישתר, וואָס איז פון קדמונים פּאַרהייליקט געווען ביים פּאַלק פון בבל.

דער כיטערער בלשאצר האָט גאנץ גוט געוואוסט, אז נישט צוליב דער פּאַרשוועכונג פון דעם הייליקן ריטואל קרימען זיי זיך אזוי, די כהנים פון בל-מרודך, מאכן אומצופרידענע גרימאסן, האלטן זיך צוריק פון דער עבודה. זיי ווערן אויפגעפרעסן פון קנאה איבער דעם פרסום, וואָס די קדשה גימיל געווינט פאר דעם טעמפל און די כהנים פון אישתר, פון בלשאצר'ס אויג איז נישט פארהוילן געווען די ביטערקייט, וואָס דער כהן-גדול פון בל-מרודך, דער מעכטיקער שראצר-בל, ווייזט ארויס גאנץ אָפן פאר אלע סריסים, אָט זיצט ער דאָרט, אן אָפגעגאַלטער ביז צו דער הויט פון זיין גרויסן קאָפּ, קוקט ביז און שטעכעדיק מיט די ברייט-צעפענטע אויגן, נאקעטע פון ברעמען (ער איז דער איינציקער, וואָס איז משמש דעם גאָט, טאָר ער, בכך, נישט האָבן קיין האָר, אז קיין כינה זאָל, חלילה, נישט פאלן פון די האָר אויפן גאָט). ער איז ביז, דער כהן-גדול, וואָס עס איז אים נישט געלונגען צו פאנגען די שיינע גימיל און זי האלטן אָפגעשלאָסן מיטן טויטן גאָט אין זיין גאָלדענעם חדר אין דעם טעמפל על-סעגילא. נאָר ער אליין, דער כהן-גדול, וואָלט געהאט דאָס רעכט אריינצוקומען אין דעם קדשיקדשים. ווו דער גאָט געפינט זיך, צו באקומען פון דער פרוי דעם אַראקל, די ידיעות, וואָס דער גאָט פארטרויט איר, ער אליין, שראצר-בל, וואָלט פארבליבן מיט איר ביחידות ווי דער פארטרעטער פון דעם גאָל-דענעם גולם, בלאשאצר האָט געקוואַלן פון נחת וואָס ער האָט אריינגעקראָגן די שיינע גימיל אין זיין רשות, איידער די כהנים פון בל-מרודך האָבן זי געפאנגען, — נאָך א נצחון, וואָס ער האָט אָפּגעהאלטן איבער

זיינע קאנקורענטן און שונאים, מיט וועלכע זיין פאטער און ער זענען גארנישט געווען שווע-בשווע, זינט זיין פאטער, דער מלך נאבוניד, האט אנגעהויבן פראטעזשירן אנדערע געטער און זיי געבראכט קיין בבל, כדי אפצושוואכן די השפעה פון די כהנים פון בל-מרודך איבער דעם פאלק פון בבל.

נאך א גרופע אין געווען אין זראך-זאל ביים גרויסן פעסט, וואס האט דערצערנט דעם קעניג בלשאצר פאר זייער האלטן זיך צוריק פון דער עבודה און דער אפענער אומצופו ידנקייט, וואס זיי האבן זיך דער-וועגט ארויסצוווייזן. פאר דער גרופע זאט ער נישט געהאט קיין אפשיי, ווי פאר די אלמעכטיקע כהנים פון בל-מרודך, און איז אפילו גרייט גע-ווען זיי צו באשטרעפן גלייך אויפן ארט.

אין א ווינקל פון טראך-זאל זענען געווען אויסגעזעצט אויף בכבודיקע אנלעך-שטולן די שרים פון די גולי-יהודה, מיט די פרינצן פון קעניגלעכן בלוט בראש, וואס עס איז זיי געגעבן געווארן דער רשות און אפילו גע-לייגט געווארן אויף זיי ווי א חוב בייצווייזן ביי איטלעכער פייערונג אין קעניגלעכן הויף, זינט אוייל-מרודך, דער זון פון מלך נבוכדנאצר, האט באפרייט יהויכין, דעם מלך פון יהודה פון תפיסה און אים צוריק דעהיי-בן צו זיין קעניגלעכן כבוד איבער אלע אנדערע פרינצלעכע וואסאלן, וואס האבן זיך געפונען ביים קעניג אין בבל.

זיי האבן באוויינט א פאלאץ ביים איינגאנג אין דער פראצעסיע-גאס ביי דעם אישתר-טויער, און דער קעניגלעכער הויף האט באזארגט אלע זייערע הצטרותן. קיין מלך פון יהודה, וואס האט פארנומען דעם כסא-המלכות, האט מער נישט געלעבט, דערפאר האבן די זין און אייניק-לעך, די אלע, וואס שטאמען פון דעם קעניגלעכן בלוט פון בית-דוד, גע-האט אין בבל דעם סטאטוס פון פרינצן, און אזוי זענען זיי באהאנדלט געווארן דורך די אלע רעוואלוציעס און איבערקערענישן, וואס זענען פא-געקומען אין דעם קעניגלעכן הויף, סיי ביי דער קורצער ממ-שלה פון נרגל שראצר, אדער רב-מג, נבוכדנאצריס חייל-פירער, וואס האט אנטויל גענומען אין דער מלחמה קעגן יהודה, סיי ביי דער איצטיקער הערשאפט פון מלך נאבוניד און זיין זון, בלשאצר, און דווקא אין דער צייט פון דעם איצטיקן רעזשים איז צו די פרינצן פון בית-דוד, די אנגעזעענע שרים פון די כהנים און די לויים צווישן די גולי-בבל צוגעקומען א גייער סארט יידישע שררות, וואס האבן צוגלייך מיט די יחסנים פון די בני-דוד, אויב נישט נאך אין א העכערן גראד, נהנה-געווען פון אלע פרינצלעכע רעכט און פריוילעגיעס, דאס זענען געווען פרינצן פון גרויסהאנדל, באנקירן, פאדריאטשיקעס, סו-חרים אין אימפארט און עקספארט, אזוי האט די וואסער-שפעדיקע קאלא-ניע תל-אביב, וואס די נביאים, ירמיהו און יחזקאל, האבן געהאלפן מיט זייער נביאישן ווארט אין איר אויפבלי און ווקס, אנטוויקלט א ברייטן עק-

ספארט-האנדל אין אגראר-פראדוקטן. אין איילן און וויינען. געפירט דורך דעם וואסער-וועג פון טייך כבר און זיינע קאנאלן, און געשאפן א נייעם סוחרישן עלעמענט צווישן די בני-הגולה. עס איז דאָרט געווען אן עלע-מענט סוחרים, וואָס דער קעניגלעכער הויף גופא, מיט די העכסטע מושלים בראש, האָט געשטיצט. מלך נאבונד אליין און נאָך מער דער יורש-עצר בלשאצן זענען ביידע געווען אָפּענע אָדער שטילע שותפים אין די גע-שעפטן און אונטערנעמונגען פון יידישע פאָדריאטשיקעס. בעלי-בתים פון הייזער, שיף-באזיצערס. דאָס חשיבות פון סוחרים-שטאנד אין, בכו, אזוי הויך געווען. אז די סוחרים זענען געשטאנען אויף איין פוס מיט די יידי-שע פרינצן. די פאָרשטייער פון די בני-הגולה אין קעניגלעכן הויף.

אויך געפינען זיך דאָ, ביי דעם גרויסן פעסט אין בלשאצן פאלאץ, די ברידער נבאגד און מרדכי-גד, פון דער בארימטער עקספארט-פירמע „די מוראשוס פון ניספור“, דער שיף-מאַגנאַט מלכיה-גברא און דער שקלאפן-הענדלער אמאבר, וואָס פירן די גרויסע געשעפטן פארן יורש-עצר. אין זייערע פיל-קאָלירעדיקע מאנטלען, מיט שווערע רינגען אויף די פינגער און חותם-קייטן אויפן האלדז, פארנעמען זיי פלעצער פון כבוד אין דעם טראָן-זאל. אינאיינעם מיט די פרינצן פון בית-דוד, די פאָרשטייער פון די כהנים און די בני-יהודע, די פאָרשטייער פון די לויים. צווישן די יידישע פרינצן נעמט זיך אויס דער יונגער פרינץ זרובבל, זון פון שאלתיאל, אייניקל פון מלך יהויכין. זרובבל איז שוין געבוירן געוואָרן אין בבל און איז אויפגעצויגן געוואָרן. אונטער דעם קעניגס שוץ, אינאיינעם מיט אנדערע בבלישע פרינצן.

די בני-הגולה האָבן פון נבוכדנאצארס צייטן אָן מיט גרויס מסירת-נפש אויסגעקעמפט פאר זיך די פריווילעגיע צו האלטן זיך אָן דער אמור-נה, וואָס זיי האָבן געבראכט מיט זיך פון זייער היים, פריי, להיפוך צו אלע אנדערע געפאנגענע פון פרעמדע מדינות, פון צו דינען די געטער פון בבל. פיל גולים זענען, צוליב דער געטריישאפט צו דער אמונה פון זייערע עלטערן, פארברענט געוואָרן אין קאלך-אויונס, געוואָרפן געוואָרן אין לייבן-גריבער, אומגעקומען דורך אנדערע מיתות משונות. דאָס האָט אָבער נישט געבראַכן דעם מוט פון די לעבנגעבליבענע, ביז זיי האָבן, לוסף, נאָך אונטער נבוכדנאצארס ממשלה, געווונען פאר זיך דאָס רעכט צו באזעצן זיך אין אייגענע קאָלאָניעס, צו האלטן זיך צוזאמען אין קהילות אין די שטעט. צו פראווען זייערע אייגענע ימים-טובים, צו בויען זייערע אייגענע בתי-כנסיות, מיט די בתי-כנסיות, די ערשטע, וואָס יידישע גולים האָבן אמאָל געבויט אין גלות. זענען אויך געשאפן געוואָרן די ערשטע תפילות אין גלות. תפילות, וואָס האָבן אויסגעדריקט געטריישאפט צום גאָט פון ישראל, בענקשאפט נאָך ירושלים, האָפּענונג און הייסע ווונטשן פאר א גיכער גאולה, דווקא דאָ, אין גלות, האָבן זיי זיך געקלאמערט מיט זייערע ווארעמע הערצער אָן דעם גאָט פון ישראל, געהאלטן זיך פעסט אָן זיינע

געבאטן, וואָס זיי האָבן זיי געהאט פארלאָזט און פאָרגעסן בשעת זיי זענען  
געזעסן אויף זייער אייגענער ערד.

דערפאר זענען זיי אזוי אויפגערודערט געוואָרן אין זייער האַרץ, אזוי  
פארציטערט און אָנגעשראָקן, ווען זיי האָבן געזען ווי דער מלך פאָרוואַב-  
דלט דעם אונטערהאלט, צו וועלכן זיי זענען גערופן געוואָרן, אין א ריטואַל  
פאר דער עבודה-זרה פון דער געטין אישתר, וואָס זיי זענען פריי געווען,  
זינט אוויל-מרודכס צייטן, פון אַנטייל צו נעמען אין דעם, אָדער אפילו  
נאָר בייצוזיין דערביי, און זיי האָבן נישט פארפעלט צו ווייזן די ביי-  
טערקייט אויף זייערע פנימער, וואָס דער מלך און זיינע שרים האָבן דאָס  
אויך נישט פארפעלט צו באַמערקן.

„איך זע, אז אלע, וואָס זענען פאָרוואַמלט דאָ, הערן פון פיל מדינות  
און פעלקער אין אונזער גרויסן קעניגרייך, גיבן אָפּ כבוד דער מוטער  
פון די געטער, דער קעניגין פון הימל, אישתר, נאָר נישט די פרינצן פון  
יהודה, וואָס האַלטן זיך צוריק, און אזוי אויך די אנדערע עברים —  
רופט אויס דער קעניג בלשאַצר.

די פרינצן פון יהודה זענען בלייב געוואָרן פאר שרעק, און אזוי  
די אלע, וואָס זענען געזעסן הינטער זיי, די קעלן פאָרקלעמט, די ליפן  
שטייף פארשלאָסן, די הערצער שלאָגנדיק אין אלאַרם, זענען זיי געבליבן  
זיצן, פארשטיינטע, אויף זייערע ערטער, נישט צו וויסן וואָס צו ענטפערן.  
זרובבל האָט געקוקט אויף זיין פאָטער שאלתיאל, דעם עלטסטן פון  
בית-דוד, זיין יוגנטלעך פנים האָט אָפגעשפיגלט דעם פלאם פון כעס, וואָס  
האָט געפלאַקערט אין זיין האַרץ, וועט דער עלטסטער פון בית-דוד אויפ-  
הייבן זיין קול און זאָגן אין נאָמען פון זיינע אַבות, מלך דוד און מלך  
שלמה, דעם קעניג בלשאַצר דאָס וואָרט, וואָס וועט אָפקלינגען פאר  
אלע נאָכקומענדיקע דורות? ניין, דער עלטסטער פון בית-דוד האָט גע-  
שוויגן, די רוט פון קעניג נבוכדנאצר, וואָס האָט געפאסעוועט דעם רוקן  
פון זיין זיידן, דעם מלך יהויכין, האָט געדריקט אויף דעם געמיט פון זיין  
פאָטער, געבוירן זיין רוקן, צו די פיס פון קעניג בלשאַצר, ווי זיין, שאל-  
תיאלס, פאָטער איז געלעגן צו די פיס פון קעניג נבוכדנאצר, דער יונגער  
זרובבל האָט זיך דערמאָנט אין אן אנדער יונגמאן, וואָס האָט זיך דער-  
וועגט צו נעמען די נקמה פון גאָט אין די אויגן פון די בני-ישראל, ער  
האָט זיך דערמאָנט אין דער נקמה פון פנחס בן-אליעזר, און אזוי האָט  
ער, זרובבל, זיך דערוועגט צו רעדן אין דעם נאָמען און אין פנים פון די  
זקני-ישראל, וואָס זענען געזעסן מיט אַרונטערגעלאָזטע קעפּ און פאָר-  
שטעלטע פנימער, פארשטיינטע פון בלשאַצערס ווערטער:

„גרויסער קעניג, מעג מיר, דעם יינגסטן פון מיין פאָטערס הויז, בא-  
שרט און באווייליקט זיין צו רעדן אין נאָמען פון מיין פאָטער און די  
זקני-ישראל? דער גרויסער קעניג אוויל-מרודך אליין האָט אונז, עברים  
פון די גוליי-יהודה, באווייליקט דעם רשות אויסנצובלייבן פון דער עבודה

פאר די געטער פון בבל און צו ריכטן אונזער אייגענע עבודה פאר דעם גרויסן גאט פון די עברים."

"צוויי מאל האָסטו דיר פארוינדיקט, פרינץ פון יהודה — האָט זיך אָנגערופן דער קעניג מיט באהערשטן איינגעהאלטענעם צאָרן — האָסט דיר דערוועגט אָנצורופן אוויל-מרודך גרויס אין דעם דאָזיגן פון קעניג נאָ-בונד'ס יורש-עצר און זיינע גרויסע אָבות. האָסט דיר אויך דערוועגט אָנצורופן דעם גאט פון די עברים גרויס אין דעם דאָזיגן פון דער גרויסער געטין, דער מוטער פון די געטער, דער קעניגין פון הימל, אישתר, און אין דעם דאָזיגן פון די כהנים פון אונזער גרויסן גאט בל-מרודך. זעץ דיר אויף דיין אָרט, פרינץ פון יהודה, פון מיין ווילן און מיין משפט וועסטו שפעטער געווירר ווערן. נאָר אויב די עברים, שרים פון בבל און אירע פראַווינצן — רופט-אויס דער קעניג — ווילן נישט אַנטון כבוד דער גרוי-סער געטין אישתר, ווי עס קומט איר, זאָל זייער גאט אליין קומען און צוטראַגן מס-אַפּצאל דער גרויסער געטין, שאַצמייסטער מתרדת!"

פון צווישן דעם קעניגס מקורבים האָט זיך אויפגעהייבן דער שאַצ-מייסטער מתרדת אין זיין גאַנצער פּרעכטיקער טראַכט, מיט דער קייט פון זיין אַמט הינטער דער געקארבטער באַרד, און זיך געשטעלט, א טיף-גענייגטער, פארן טראַן:

"וואָס איז דיין ווילן, גרויסער קעניג?"

"נעם ארויס פון די שאַצקאַמערן די גילדערנע און זילבערנע כלים, וואָס מיינע גרויסע אָבות האָבן געטראַגן אין טריאומף פון דעם בית-המקדש אין ירושלים, און ברענג זיי אהער, און די פרינצן פון יהודה און די כהנים פון דעם גאט פון יהודה וועלן דעמפן בשמים פאר דער גרויסער געטין אישתר און טרינקען פון איר כבוד וועגן פון זייערע בעכערס".  
א שטיל געשטיקט יללה-דיק געווייזן איז דערגאַנגען פון דעם עק זאל, וווּ די יידישע מסובים זענען געזעסן.

אינער נאָכן אנדערן זענען זיי אריינגעטראַטן, די היילס-לייט, גער-פירט פון דעם שאַצמייסטער, באלאָדענע מיט גילדערנע און זילבערנע כלים, — פאַנען, קרוגן, וויין-בעכערס, אין א פייערלעכן פּראַצעסי-גאַנג, מיט פאַמעלעכע געמאַסטענע טריט, האָבן זיי צוגעטראַגן די כלים צו א לאַנגן, מיט פרוכט'ן איבערגעדעקטן טיש, און זיי אויסגעשטעלט אַנטקעגן דעם טראַן פון דער קדשה, אישתר-גימיל.

דאָס שימערדיקע גאַלד און זילבער פון די כלים מיט זייערע אויס-טערלישע פאַרעמס, האָבן פאַרכאַפט יעדעס אויג, קיינער פון די מסובים האָט נאָך קיינמאַל נישט געזען אזעלכעס אין קיין קעניגלעכן הויף, אין קיין טעמפל, אָנגעשפּאַרנט פון נייגיריקייט צו באַטראַכטן פון דער נאַענט די כלים פון דעם כאַרימטן פּרעמדן גאט פון די עברים, וואָס קיינער האָט נישט געזען זיין געשטאַלט, נאָר זיין רום האָט זיך געטראַגן איבער אלע פעלקער, האָבן די מסובים זיך דערוועגט צוצוקומען נענטער צו דעם

טיש, וואָס האָט געהאלטן אויף זיך די כלים פון דעם מיסטעריעזן בית-  
המקדש אין ירושלים.

נאָר די עברים אליין האָבן אויפגעהייבן די פּאַלעס פון זייערע מאַנ-  
טלען און פאַרשטעלט זיך מיט זיי די פּנימער, אויס מורא צו פאַרשוועקן,  
חלילה, מיטן בליק די הייליקייט פון די כלים, און א געשטיקטע יללה  
האָט ווידער אויסגעבראַכן אין דעם עק זאל.

בלשאַצער האָט זיך אויפגעהייבן אין זיין גאַנצער הייך, אין זיין גע-  
טורעמטער קאַנספּאַרמיקער קרוין, איז אויך צוגעגאַנגען מיט פאַמעלעכע  
טריט צום טיש אויסגעקליבן פאַר זיך איינעם פון די פיל בעכערס, אים  
אויסגעשטרעקט אין דער זייט פון דעם שר-המשיקה, און ווען דער שר-המשי-  
קה האָט אָנגעפילט דעם בעכער מיט וויין, האָט בלשאַצער אים אויפגעהייבן  
אַנטקעגן דער קדשה גימיל און אויסגערופן אויף א הויך קול:

„פאַר דער קעניגין פון הימל, מוטער פון אלע געטער, הייב איך דעם  
בעכער פון דעם גאָט פון די עברים פאַר דיין גלאַריע, פאַר דיין כבוד“.

נאָר איידער ער האָט נאָך צוגעטראָגן דעם בעכער צו די ליפּן, האָט  
ער דערהערט הינטער זיך א גערודער און אַן אויפרייר, א גערויש און א  
מורמל פון שרעק האָט, ווי א ווינט, דורכגעצויגן איבער דעם גאַנצן גע-  
מאַך, דער קעניג האָט זיך ארומגעקוקט און דערזען ארויסגעזעצטע גרויס-  
געוואָרענע אויגן, אלע, שטאַרנדיק מיט ווונדער, געווענדעט צו איין פונקט,  
אויף דער וואנט, אונטער דעם רעליעף-בילד, וואָס ווייזט נבוכדנאצערן אויף  
זיין טראַן, מיט די שריי-הטבחים, ווי זיי האקן אָפּ קעפּ פון יידישע געפאַנ-  
גענע און ווארפן זיי צום קעניגס פיס, האָבן פינגער פון א מענטשלעכער  
האַנט געשריבן אויף דער נאַקעטער לייס-וואנט אין א פרעמדער שריפט,  
די האנט פאַרשווינדט, נאָר די שריפט בלייבט אויף דער וואנט, פאַדערט  
פּיתרון.

בלשאַצער איז בלייך געוואָרן אונטער זיין געטורעמטער העלם-קרוין,  
די קני האָבן געקלאַפט ביי אים איינס אין אַנדערן, ער האָט זיך געוואקלט  
צום פאלן, פונקט אזוי זענען אויך געטראָפן געוואָרן אלע זיינע גרויסע  
לייט, אלע מסובים, א פאַנישער פחד איז זיי באַפאַלן, און אויפגעריסענע  
אויגן האָבן געבלאַנדזשעט שטום אין חלל, דער בעכער איז געפאלן פון  
קעניגס האנט, ער האָט מער נישט געזען די קדשה גימיל, ער, ווי אלע  
זיינע מסובים, האָבן פאַרגעסן אין איר, די בלאַנדזשענדיקע אויגן זענען  
געבליבן הענגען אויף דער מיסטישער שריפט, וועלכע האָט זיך ארויסגע-  
הייבן שאַרף און בולט פון דער וואנט, ווי אויסגעהאַמערט פון אייזן, שטום  
און שווייגנדיק האָט זי געמאַנט באשייד, אנטפלעקונג פון דעם סוד, וואָס  
זי באהאַלט אין אירע צייכנס.

„וואו זענען מייע שטערן-זעערס, מייע צויבער-שפרעכערס?“

האָט בלשאַצער הויך אויסגערופן.

זיי זענען שוין דאָרט געווען, זיי זענען שטענדיק געשטאַנען מוכן-

ומזמן אויפן קעניגס באפעל. קיין פעסט אָדער אונטערהאלט. קיין עבודה אָדער ספּאַרט־שפּיל איז נישט אונטערגענומען געוואָרן אין קעניגלעכן הויף איידער מען האָט זיך נישט פריער אָנגעפרעגט ביי די שטערן־זעערס. וואָס די מזלות זאָגן־צו פאר דעם קעניג. די שטערן־זעערס זענען דערפאר שטענדיק נאָענט פון קעניג, טרעטן קיינמאָל נישט אָפּ פון אים.

שוין שטייען זיי, אין זייערע פאנטאסטישע הויכע מיצן, טייל בא־שטעקט מיט הערנער, אין פארביקע קליידער, קוקן זיך שאַרף איין אין דער שריפט, האָבן א שקלא־וטריא צווישן זיך, קאָנען נישט קומען צו קיין מסקנה. און דער קעניג מיט אלע זיינע משרתים שטייען דערווייל אָן אָטעם, אומגעדולדיק צו הערן דעם באשייד. לסוף טרעטן די שטערן־זעערס אָפּ פון דער וואנט, ווארפן זיך מיט די פנימער צו דער ערד פארן קעניג: „דער פיתרון פון דער געשריפטס איז פארהוילן פון אונז, גרויסער קעניג“.

„די כּשדים!“ — האָט דער קעניג אויסגערופן אין א ווילדן אויסגעשריין. די כּשדים, אין שטערן־מאנטלען באקליידט, האָבן געבראכט מיט זיך אויף אן אלאבאסטער־טאַץ א פרישן לונג־און־לעבער, אַקאַרשט אויסגע־שניטן פון א לעבעדיקער בהמה. זיי האָבן געפאַרשט די ליניעס פון דער שריפט, פארגליכן זיי מיט די אָדערן־געוועבן אין דעם לונג־און־לעבער. זיי האָבן אויך א הייסן וויכוח צווישן זיך, א שקלא־וטריא, ווי די שטערן־זע־ערס, און קאָנען אויך נישט קומען צו קיין מסקנה. לסוף קומען זיי אויך צו צום קעניג, ווארפן זיך מיט די פנימער צו דער ערד פאר אים.

„דער באשייד פון דער שריפט איז פארהוילן פון אונז, גרויסער קעניג“, אַפּווישן אַפּמעקן“ — רופט־אויס דער קעניג — „אויב דער פרעמ־דער גאַט וויל נישט אנטפלעקן זיין סוד פאר אונז, זאָל ער פארשווינדן, מיר האָבן אונזערע אייגענע געטער, מיר האָבן אונזערע געטער, וואָס זענען שטאַרקער פון אים, שרים פון כּבל, לאַמיר אלע פארערן און אכ־פערן די גרויסע געטין אישתר, די קעניגין פון הימל“.

און אָט שטייען שוין שקלאפן מויערער און פרווון מיט שלייף־שטיינער אַפּרייבן די שריפט פון דער וואנט. די שריפט לאָזט זיך נישט אַפּמעקן, פארטינקעווען זיי דעם פלעק מיט ליים.

„צוריק צו אונזער געטין!“ — רופט־אויס דער קעניג.

אַבער דעם קעניגס רוף איז שוין געווען א רוף אין א הוילע פאס. איט־לעך אויג איז געווען אָנגעהאַנגען אויף דער וואנט, ווו די שריפט האָט דורך דעם פייכטן טינק ארויסגעוויזן זיך מיט איר ערשטער קלאַרקייט און בר־לטקייט. וואָס געדיכטער און דיקער די שיכט ליים, וואָס די שקלאפן האָבן געלייגט אויף איר, אלץ בולטער און אלץ מאָנענדיקער איז זי, דאכט זיך, פאַרגעקומען, און זי האָט געשטאַרט, ווי א שליח פון הימל, און געפאַדערט באשייד, איטלעך האַרץ איז געווען געליימט מיט שרעק פאר דעם אומבא־ווסטן, און איטלעך אויג איז געווען צוגעקלעפט צו דער וואנט.

„וועט מיר קיינער נישט זאגן קיין באשייד? איז נישטאָ קיינער, קיי  
נער, וואָס זאָל מיר דערקלערן דעם טייטש פון דער שריפט?“ — האָט דער  
קעניג אויסגעשריגן אין פארצווייפונג. — „איך מוז דאָך עס וויסן. מיר  
מוזן אלע וויסן, וואָס די שריפט מאַנט פון אונז“ — האָט דער קעניג גע-  
שטרעקט די הענט צו זיינע שררות.

פּלוצלונג איז פון די אינעווייניקסטע געמאכן אריינגעטראָטן. באגלייט  
פון אירע באדינערינס. א זייער אלטע פרוי. זי איז געווען דיין און אויס-  
געדארט ווי א מומיע. די באדינערינס האָבן זי מער געטראָגן ווי זי איז  
געגאנגען מיט איר אייגענעם כוח. דער טראָן-זאל האָט אויפגעציטערט  
ביי איר אריינקומען, און די גרויסע שרים פון בבל. די הייליגערעס.  
אפילו די כהנים האָבן זיך אויפגעהייבן פון די ערטער און זי באגריסט מיט  
טיפן פארנייג, וואָרום זי איז געווען די אלטע קעניגין. דאָס ווייב פון  
אויל-מרודך. די איינציקע, וואָס איז נאָך פארבליבן צווישן די לעבעדיקע  
פון דער אלטער דינאַסטיע פון גרויסן נבוכדנאצר. די נייע הערשער האָבן  
זי געשוונט און זי געלאָזט לעבן, ווען זיי האָבן פארכאפט די מאַכט.  
מען האָט צוגעפירט די אלטע קעניגין צו קעניג בלשאצר. זי האָט  
אַנגעהויבן מיט א קלאָר קול:

„שיק נאָך דניאלן. ער וועט דיר זאָגן דעם פיתרון פון דער שריפט.“  
„ווער איז דניאל?“ — פּרעגט דער קעניג פארווונדערט, — „וואָס  
קאָן מיר אויפקלערן דאָס, וואָס די שטערן-זעערס און די כשדים האָבן נישט  
געקאָנט אויפקלערן?“

„ער איז א מאן, וואָס דער גייסט פון הייליקן גאָט רוט אויף אים.  
דאָס, וואָס די שטערן-זעערס, די צויבער-שפרעכערס און די כשדים האָבן  
נישט געקאָנט פותר זיין, האָט ער דאָס געטאָן. ער האָט פותר געווען די  
חלומות פון דיין פאָטער, דעם גרויסן נבוכדנאצר.“

ווען די אלטע קעניגין האָט ארויסגעזאָגט דעם נאָמען „דניאל“,  
האָבן די עלטסטע פון די מסובים, וועלכע האָבן נאָך געדינט אונטער נבוכדנאצר,  
זיך דערמאָנט אין דעם ווונדערלעכן מאן פון זייער צייט.

„אַ, דאָס איז דער, וואָס איז געוואָרפן געוואָרן אין א ברענענדיקן  
קאלך-אויבן, און ער איז ארויס פון דאָרט אן אומבאשעדיקטער. אין דער  
גרוב מיט לעבעדיקע לייבן, האָט ער מתפלל געווען צו זיין גאָט, און די  
לייבן האָבן געקניט צו זיינע פיס.“

„דניאל, דאָס איז דער, וואָס האָט דעם קעניג פותר חלום געווען.“  
„דניאל, דער קליגסטער פון אלע מענטשן, ער לעבט נאָך?“

„דניאל, דניאל“, — האָט זיך געהערט פון אלע זייטן און אלע  
ווינקלען.

„און ווו קאָן איך אים געפינען?“ — פּרעגט דער קעניג.

„ער איז איינער פון זיי“, — ווייזט די אלטע קעניגין אין דער זייט

פון די עברים.



„זיי? די עברים?“

„יא. זיי ווייסן ווו אים צו געפינען.“

„פרינצן פון יהודה, ווייסט איר, ווו דניאל געפינט זיך, וואס קאן

מיר געבן דעם פיתרון פון דער געהיימער שריפט?“

„ער געפינט זיך צווישן אונז, אין פרינצלעכן הויף, ביי די טויערן

פון גרויסן מויער, ער מיט זיינע תלמידים, די נביאים. זאל דער קעניג שיקן

מיט אונז באגלייטערס, וועלן מיר אים ברענגען אהער.“

„איך וועל שיקן נאך אים מיין טראג-שטול, אין פורפל וועל איך אים

אנקליידן, א גילדערנע קייט אויפן האלדז וועל איך אים אנטון, און ווי א

דריטער אין דער מלוכה וועט ער געוועלטיקן, אויב ער וועט קאנען

איבערלייענען דאס געשריפט און מיר מאכן וויסן דעם פיתרון דערפון.“ —

רופט אויס דער קעניג.

עטלעכע שרים פון בבל זענען אוועק מיט די פרינצן פון יהודה אין

שליחות פון קעניג צו ברענגען דניאל'ן אין קעניגס הויף אריין אויף דעם

קעניגס טראג-שטול.

זיי זענען געבליבן אלע אויף זייערע ערטער, פארשטייערעט פון

נישט-וויסן, וואס די שריפט אויף דער וואנט האלט פאר זיי. אלע האבן

זיי איצט פארגעסן אין דער קדשה אישתר. אויך בלשאצר האט נישט מער

געפרוהט ברענגען די מסובים צוריק צו דער קדשה. די כהנים פון אישתר

האבן זיך פארשטעלט פון די אויגן פון עולם מיט טיכער-פארהאנגען.

לסוף האבן די פרינצן פון יהודה און די שליחים-באגלייטערס אריין-

געפירט אן אלטן מאן, אינגאנצן אין וויסן. פון זיין אקסל און ארויף האט

ער זיך אויפגעהויבן פון דער גרופע יונגעלייט, זיינע תלמידים, וואס האבן

אים אזוי ענג ארומגערינגלט, ווי זיי וואלטן נישט געוואלט צולאזן, אז א

פרעמדער גוף אדער האנט זאל אים בארירן. די אויגן זיינע זענען כמעט

געווען אינגאנצן באהאלטן אין שאטן פון זיינע לאנגע ווייסע ברעמען.

דער קאפ איז ביי אים געווען באדעקט מיט א ווייסן דעקטוך, און די

וויסקייט פון זיין בארד האט ארויסגעהעלט אנטקעגן דער וויסקייט פון

זיין קלייד.

„קום, דו געטלעכער מאן, וואס דער גייסט פון די געטער איז אין דיר.

קום, איך האב געהערט, אז קיין זאך איז נישט פארהוילן פון דיר. קום,

מאך מיר וויסן דעם פיתרון פון דער שריפט. איך וועל דיך אין פורפל

אנקליידן, א גילדערנע קייט אויף דיין האלדז אנטון און ווי א דריטער אין

דער מלוכה וועסטו געוועלטיקן.“

„דיינע מתנות זאלן בלייבן ביי דיר, און דיינע באליוונגען גיב אן

אנדערן.“ — האט דער אלטער מאן אוועקגעשארט פון זיך די גילדערנע

קייט. וואס דער קעניג האט אים אנטקעגנגעטראגן. — „אבער די גע-

שריפטס וועל איך דעם קעניג איבערלייענען און דעם פיתרון וועל איך אים

מאכן וויסן.“

מען האָט צוגעפירט דעם אלטן כאָז צו דער וואַנט. ער האָט לאַנג געקוקט אויף דער שריפט. דערנאָך האָט ער געווענדעט דאָס פנים צו דעם אויסגעבלייכטן, מיט אַ קלאַפּעדיק האַרץ אויסוואַרטנדיקן בלשאַצער.

„אַנטקעגן דעם האַר פון הימל האָט וו דיך דערהייבן, און די כלים פון זיין הויז האָט מען געבראַכט פאַר דיר, און דו, און דייע גרויסע לייט, און דייע קעבס-ווייבער האָבן וויין געטרוקען אין זיי. דעם גאַט, וואָס דיין נשמה איז אין זיין האַנט, האָסטו נישט געאַכפערט. דאָס איז דאָס גע- שריפטס, וואָס איז דאָ אַנגעצייכנט געוואָרן: „מנא מנא תקל ופרסין“. און דאָס איז דער פיתרון פון דער זאך: מנא, גאַט האָט אָפּגעציילט דיין מלוי- כה, און האָט זי געענדיקט; תקל, דו מיסט געווייגן געוואָרן אויף אַ וואָג- שאַל, און ביסט געפונען געוואָרן פעלנדיק; פרס, דיין מלוכה ווערט צע- טיילט און אוועקגעגעבן צו פרס“.

בלשאַצער, אַ פאַרציטערטער, קוקט שטום אויף זיינע גרויסע לייט; די גרויסע לייט, אויך אין הוילער ציטערניש, קוקן אים אָן, און איידער ער ווייסט נאָך וואָס צו זאָגן אָדער צו טאָן, ערשט אַ דערשראָקענער און אַן אָפּגעהעשעטער שליח רייסט זיך אין זאל אריין, וואַרפט זיך מיטן פנים פאַרן קעניג און רופט-אויס:

„אדוני מלך, כורש איז אריבער דעם טייך חדקל ביי דער שטאָט אַרבעלא און גייט אויף בבל“.

עס איז געוואָרן אַ בהלה, די שררות פון בבל האָבן פאַרלאָזט זייערע ערטער פון כבוד, זענען געשפרונגען און געקראַכן, אין זייער פאַראַדנער הלבשה, מיט זייערע געקעמטע בערד, איינער איבערן אנדערן. עס האָבן זיך געהערט אויסגעשרייען: „צו די רייטוועגן!“ דאָס האָבן די חייל- פירערס געשריגן אין גרויס צעטומלטקייט און זיך געדרענגט ארום דעם מבולבל-געוואָרענעם קעניג. אנדערע האָבן גערופן: „צו די מויערן! צו די מויערן!“ טייל האָבן, אָן שום רשות, פאַרלאָזט דעם טראַן-זאל, געלאָפן אין אלארם אהיים, אין די פראַווינצן, אָפּצוראַטעווען זייער האַב-און-גוטס, צו שיצן זייערע אייגענע, אויס סדר, אויס מורא פאַר מלכות, אויס דיסציפּלין, וועלכע איז אזוי דעספּאָטיש-האַרט געהאַלטן געוואָרן אין בבל. אַ טויטלעכער פחד איז אַלעמען באַפאַלן, אַ פאַרגליווערטער אין אַנגסטן, האָט בלשאַצער געהערט די רופן פון זיינע חייל-פירערס — „צו די רייטוועגן! צו די מויערן!“ — נאָר עפעס אליין צו באַשטימען איז ער נישט געווען בפות, און אין דעם אויפֿרודער, אין דער פאַניק, וואָס האָט אַלעמען אַרומגעכאַפט, האָבן די גרויסע לייט פון בבל פאַרזען גאָר דעם געשלעג, וואָס האָט מיטאַמאַל אויסגעבראַכן צווישן די כהנים און בל-מרודך און די כהנים פון דער געטין אישתר, דער אויסגאַנג פון דער שלאַכט איז געווען, אז די כהנים פון מרודך, שטאַרקערע און אויך גרעסער אין צאַל, האָבן מנצח געווען די כהנים פון אישתר, האָבן אוועקגערויבט פון זיי די קדשה גימיל און זי אוועקגעטראָגן אויף די אַקסלען צום טעמפל פון בל-מרודך.

## קאפיטל דריי

אין איינעם פון די קרומע פעסטונג-געסלעך ארום דער גרויסער שטאָר טישער מויער-וואנט האָבן זיך אין מיטנאכט צוויי שאַטנס באוויזן אויף דעם לבנה-באלויכטענעם טויער. די שאַטנס, אָפגעוואָרפן פון צוויי מענטש-לעכע פיגורן, איינער א לאַנגער, אן אויסגעצויגענער, דער צווייטער — א קורצער און א דיקער, האָבן זיך געשארט, ווי די מענטשן, מיט לאַנג-זאמע טריט, טודותדיק און פאַרזיכטיק, און צוויי שטימעס האָבן בעת-מעשה זיך געהערט אין א שטילן מורמלען:

„ווער, זאָגט מען, איז דער נביא? פון וואנען קומט ער? ווו איז ער געווען ביז איצט? וואָס האָט ער געטאָן? ווער קען אים?“ — האָט דער הויכער, אין א שוואַרצן מאַנטל איינגעהילטער מאן געפרעגט זיין דיקלע-כן מיטגייער, אין א טאָן פון אומגעדולד און גרויס נייגיריקייט.

„מען ווייסט נישט, ווער ער איז, פרינץ זרובבל. מען ווייסט אויך נישט, פון וואנען ער קומט. קיינער קען אים נישט. פלוצלונג איז ער אויפֿ-געגאנגען צווישן די גולי-בבל. מען ווייסט נאָר, אז ער רופט זיך ישעיה, אויפֿן נאָמען פון דעם גרויסן נביא ישעיה, וואָס איז געווען אין יחזקיה'ס צייטן, און ווי יענער, רעדט ער אויך אין נאָמען פון יהוה'ן: יהוה האָט אים געזאָגט, יהוה האָט אים באפוילן. דאָס וואָרט פון יהוהן איז אין זיין מויל אזוי ווי ביים גרויסן נביא ישעיה.

„וואָס זאָגן מענטשן אויף אים? ווער איז ער, ישעיה?״

„טייל זאָגן, אז ער איז טאקע דער נביא ישעיה, וואָס יהוה האָט אומ-קערט צוריק צום לעבן און געשיקט אים צו ברענגען זיין וואָרט פון נחמה און אמונה צו די גולי-בבל. אנדערע זאָגן, אז דער גייסט פון ישעיה האָט זיך באזעצט אין אים. אלע גלויבן דאָך אין אים, אז ער איז דער שליח פון יהוה'ן, אזוי ווי ער זאָגט אויף זיך, ווייל עס איז שווער אים נישט צו גלויבן ווען מען הערט אים רעדן.“

זרובבל האָט זיך שטייפער איינגעהילט אין זיין שוואַרצן מאַנטל, האָט געשוויגן א ווייל און דערנאָך זיך אָנגערופן:

„און ער האָט דיך געשיקט צו מיר מיר זאָגן, אז שריה בן-מחסיה לעבט נאָך און ער האָט ביי זיך די מגילה, וואָס ירמיהו האָט געשיקט מיט אים אין גלות ארמין?“

„אזוי איז עס, פירשט פון יהודה, זיין זון, נריה בן שריה, וועט האלטן א שיפל אונטער דעם טויער פון געסל, וואָס וועט אונז פירן צו זיין פאָטער. דער פאָטער זיצט אין א ליימן הייזל ביים ברעג פון טייך פרת.“

„פארוואס האָבן מיר ביז איצט נישט געוואוסט, אז דער שר שריה בן מחסיה, וואָס האָט געבראכט ירמיהו'ס מגילה אין גלות, האָט געקענט און געזען דעם אומגליקלעכן מלך פון יהודה, צדקיהו, האָט געקענט און געזען דעם גרויסן נביא ירמיהו. ער איז מיט אונז, און מיר האָבן דערפון נישט געוואוסט?“

„מען האָט אים אויסבאהאלטן פון די בבלער, פון אונזערע אייגענע מוסרים, וואָס קאָנען אים איבערגעבן אין די הענט פון אונזערע פייניקער. ער האָט זיך באזעצט אין א ליימען הייזל אויפן ברעג טייך — אַפצווארטן דאָרט די צייט פון דער גאולה, ווען עס וועלן מקוים ווערן דעם נביא'ס רייד, וועסט עס הערן פון אים אליין, פחת יהודה.“

זיי זענען לסוף צוגעקומען צו דעם מויער, דעם אינעווייניקסטן מויער, וואָס האָט אָפגעשלאָסן דעם טייך פרת פון דער שטאָט, ווו דער גרויסער דרויסנדיקער מויער ארום דער שטאָט האָט אָפגעשלאָסן דעם אנדערן ברעג טייך. דער טייך פרת איז געווען פארבונדן מיט דער שטאָט דורך א ריי קאנאלן, וואָס האָבן זיך געצויגן פון טייך אונטערן מויער דורך בריק-געוועלבן אין שטאָט אריין און געשפרייט זיך איבער דער שטאָט אין א געוועב פון וואסער-רוועגן. א חוץ דעם, האָט אַיטלעך געסל געהאט א צר-גאנג צום טייך דורך א קליינעם טויער, וואָס איז געווען באוואכט פון שומרים, אויפזעערס איבער דעם וואסער-פארקער.

זיי האָבן אָנגעקלאפט אין טויער מיט א הילצערנעם קלאפער.

„ווער גייט?“

„עפן-אויף דעם טויער פאר דעם פירשט פון יהודה, זרובבל, און זיין באגלייטער, ישוע בן-יוצדק.“

דער טויער האָט זיך געעפנט.

א שיפל האָט זיך געוויגט, געוואשן זיך אין די וועלן, אַנשלאַגנדיק זיך אן די שפאנבאלקנס פון דער וואנט. א מאן, וואָס זיין געהאמערטע, שווארץ-בערדיקע פיזיאָנאָמיע און זיין ברייטפלייציקע פיגור האָבן זיך אויסגעשניטן אין דעם לבנה-ליכטיקן חלל, האָט זיך אויפגעשטעלט אין שיפל און געהאַלפן פירשט זרובבל און זיין באגלייטער, ישוע, זון פון כהן-גדול יוצדק, ארייני-שטייגן, שטום, זישטן אויסצורעדן קיין וואָרט, האָט ער זיך גענומען גלייך צו די רודערס. ער האָט אריינגעפירט דאָס שיפל אין איינעם פון די קא-נאלן, וואָס האָט זיך אָפגעצווייגט פון טייך. אדורכגעשניטן א שטיק פון ברייטן קאנאל, האָט ער פארקערעוועט דאָס שיפל אין א שמעלערן אָפ-צווייג, אין א ריטשקעלע, וואָס האָט זיך פארלוירן צווישן די פעלדער, און האָט, נאָך עטלעכע מינוט רודערן, אָפגעשטעלט דאָס שיפל ביי א ליימ-געקלעפט הייזל, וואָס האָט זיך געהאלטן הארט ביים וואסער.

אויף דער שוועל פון הייזל האָט זיי אָפגעווארט נריה, דער זון פון שריה. ער האָט באגריסט דעם פירשט מיט א טיפן פארנייג און אים געהאַלפן ארויסשטייגן פון שיפל.

„נריה בן שריה?“ — פרעגט פירשט זרובבל.  
„יא. מיין פאָטער ווארט אויף אייך אינעווייניק.“

נריה בן-שריה האָט אריינגעפירט די געסט אינעווייניק אין דעם שטיי-בל, וואָס איז געווען קוים באלויכטן פון אן ערדנעם אייל-לאַמפּ.  
„מיין פאָטער ווארט אויף אייך אויף זיין געלעצער, אין זיין ווינקל, ער בעט פארגעבונג ביים פירשט, וואָס ער האָט נישט געקאָנט ארויסקומען דעם פירשט מקבל-פנים זיין. ער איז קראַנק אויף די פיס און קאָן נישט שטיין אויף זיי פאר אלטקייט.“

אויף א באַנק-בעטל, איבערגעדעקט מיט שעפסן-פעל, איז געלעגן א בינטל ביינער, צוזאמענגעהאלטן דורך א פארמעט-איינגעשרומפענער, מיט קנייטשן געקארבעטער הויט. דאָס בינטל ביינער האָט זיך אָנגעטון א כוח אויפצוזעצן זיך, וואָס נאָך א ווייל האָט אים אין ודעם צוגעהאַלפן זיין זון, און עס איז אים געלונגען. ער האָט מיט שווערקייט צוגעלייגט זרובבל'ס האַנט צו זיינע ליפן און אָנגעהייבן דווקא אין א קלאָר לשון :

„פרינץ פון יהודה, ביטער איז געווען דער כּוֹס, וואָס גאָט האָט אונז דערלאנגט דורך דער האַנט פון נביא: צו קושן די רוט, וואָס האָט אונז גע-שמיסן; שלום צו מאַכן מיטן פייניקער, וואָס האָט אויסגערויבט אונזער בית-המקדש, אויסגעליידיקט ירושלים פון אירע בעסטע קינדער און זי איבער-געלאָזט פארוואַרלאָזט ווי א וואכביידל אין פעלד. נאָך דעם ווי נבוכדנאצר האָט אזוי אכזריות'דיק באהאנדלט דיין זיידן, דעם אימדעלן מלך יהויכין, וועלכער האָט מיט צוטרוי זיך איבערגעגעבן אין זיין האַנט מיט זיין גאנצער משפּחה — פון וועגן דעם שלום פון זיין שטאָט, אים געהאלטן ווי א חיה-רעה אין א תפיסה-שטייג זיין גאנץ לעבן לאַנג, האָט אין אונזער האַרץ מער קיין שלום נישט געקאָנט וווינען. נישט גענוג איז נבוכדנאצר'ן געווען דאָס גאַלד און דאָס זילבער, וואָס ער האָט ארויסגענומען פון דעם אוצר פון בית-המקדש; נישט גענוג די כלים פון גאָט, נישט גענוג דאָס עשירות פון אונזער לאַנד, נישט גענוג אונזערע בעסטע זין, אונזערע שענ-סטע טעכטער, אונזערע בכבודיקסטע לייט, אונזערע געניטסטע בעלי-מלא-כות, אונזערע חכמים, וואָס ער האָט זיי אלע איינגעשפּאַנט ווי לאַסטפּי אין דעם וואָגן פון זיין מלוכה, נאָר ווי א חיה, וואָס פארצוקט, האָט ער אויס-געזויגן אונזער בלוט אין שווערער מס-צאָלונג, וואָס ער האָט געלייגט אויף אונז, און זיין דורשט האָט זיך נישט געשטילט ביז ער האָט נישט אויסגע-פירט, אז אונזער מלך יהויקים אליין זאָל אים ברענגען די לעצטע טייערע איילן, וואָס זענען נאָך פארבליבן אין בית-המקדש, די פורפּלנע פרוכחין, דעם רעשט גאַלד און זילבער, און מלך יהויקים, כדי צו שטילן נבוכדנא-צ'ר'ס חיה'שן דורשט, האָט אליין גענומען דאָס לעצטע ביסל אייל, וואָס איז איבערגעבליבן, דעם אייל, וואָס שמואל הנביא האָט מיט אים געזאלבט זיין, יהויקים'ס, עלטער-זיידן דוד, דעם זאלב-אייל פאר אלע מלכים פון בית-דוד, און ער האָט עס אליין געבראכט קיין בבל. איך בין געווען דער אָנפירער

פון דעם מלכ'ס קאראוואן, וואָס האָט געפירט דורכן מדבר די מתנות, די קאָנטריבוציע פארן מלך פון בבל. דענסטמאַל איז געקומען צו מיר מיין ברודער ברוך בן-נריה, סופר פון נביא ירמיהו, און האָט מיר איבערגעגעבן א מגילה פון נביא, אז איך זאָל זי פאַרלייענען פאר מלך יהויקים און פאר אלע גולים, ווען איך וועל אַנקומען קיין בבל, און דערנאָך די שריפט אריינ-וואַרפן אין טייך פרת, כדי דער טייך זאָל זיין אן עדות אויף בבל'ס בראַך, וואָס דער נביא האָט פאַראויסגעזאָגט, נאָר איך האָב עס דענסטמאַל נישט געטאָן.

דער אלטער האָט געשוויגן א ווייל. ער האָט געקוקט מיט א שטומען בליק אין דער ווייטנס, ווי ער וואָלט פון דאָרט ארויסגעשעפט א בילד, און ער האָט ווייטער גערעדט:

„הלוואי וואָלטן מייענע אויגן זיך געווען פארשלאָסן, איידער זיי האָבן צוגעזען ווי דוד-המלך'ס אייניקל ליגט אויסגעצויגן מיטן פנים צו דער ערד און שטרעקט מיט זיינע ציטערדיקע הענט דאָס גאַלדענע קריגל אייל פון בית-המקדש צו נבוכדנאצרן, וואָס זיצט אויף זיין טראָן.

„ניין, נישט די שנאה צו בבל האָט געשפאַלטן מיין האַרץ מיט טרויער און יאוש, נאָר די קנאה פאר ישראל און די תשוקה נאָך ישראל'ס גאולה. אַבטער דער אייל פון מיין בטחון אין גאָט פון ישראל האָט געהיילט די ריצן און שפאַלטן אין מיין האַרץ, און איך האָב זיך געזאָגט: נישט דער באַרטן פון טייך פרת זאָל זיין דער עדות פאר דער הבטחה פון גאָט, נאָר איך אליין זאָל זיין א לעבעדיקער עדות פאר דער גאולה, און איך האָב נישט אריינגעוואַרפן די מגילה מיט ירמיהו'ס טרייסט-ווערטער אין טייך אריין, ווי דער נביא' האָט מיר אַנגעזאָגט, נאָר איך האָב זי אַנגעהאַנגען און זי געטראָגן, ווי לוחות, אויף מיין האַרץ, און איך האָב געשווירן אן אייביקע שבעה, אז איך זאָל מיט עקשנות איינהאלטן מיין לעבן, און לאנג ציען מייענע טעג מיט דעם לעצטן אַטעם-שעפּ, ביז די צייט וועט קומען און ווי הבטחה פון גאָט, געשריבן מיט א פעדער פון פייער דורך דעם נביא'ס אַטעם, וועט נישט מקוים ווערן, און איך זאָל זיין דער עדות פון דער גאולה, ווי איך בין געווען דער עדות פון דעם חורבן.

„און גאָט האָט מיך געלאָזט אזוי לאנג לעבן. ער האָט געשטארקט מייענע לענדן און אונטערגעהאלטן מייענע נירן. ער האָט געשלאָסן מיין האַרץ מיט רייפן, ווי א בענדער רייפט א טון, אז עס זאָל זיך מער נישט שפאַלטן. ער האָט באפוילן: לעב! און איך האָב געלעבט. ער האָט באפוילן: זע! און איך האָב געזען מיט מייענע אויגן און איינגעזאפט דורך זיי דעם כּוּס פון ביטערקייט ביז צום דעק“.

דער אלטער שריה בן-מחטיה האָט זיך ווידער אַפגעשטעלט אַפצו-כאפן דעם אַטעם. פירשט זרובבל, א פארכאפטער פון דעם, וואָס ער האָט געהערט, האָט געזאָגט אומגעוולדיק:

„דערצייל מיר פון אלץ, שריה בן-מחסייה, דערצייל, איך וויל אלץ וויסן“.

„זורובבל, פירשט פון יהודה, מיינע אויגן האָבן געזען ווי מען האָט געבראכט צדקיהוּן, מלך פון יהודה, זיינע זין און זיינע קרובים קיין בבלה צום משפט פאר נבוכדנאצר'ן. נבוכדנאצר איז געזעסן אויף זיין לאגער-טראָן, און דער רב־טבחים האָט געבראכט פאר אים דעם מלך און זיינע זין, איינעם נאָכן אנדערן. זיי האָבן גענומען דעם מלך פון יהודה, אים צוגע-בונדן צו איינעם פון זייערע רייטוועגן און גענויט אים צוצוועזן ווי דער רב־טבחים האקט-אָפּ די קעפּ פון זיינע זין, איין קאָפּ נאָכן אנדערן, טראָגט צו אַיטלעכן בלוטיקן קאָפּ פאר'ן טראָן, האלט אים הויך און ווארפט אים דערנאָך צו נבוכדנאצר'ס פיס. אזוי האָבן זיי געשאַכטן די שרים פון יהודה: איינער האָט געשאַכטן, א צווייטער האָט צוגעטראָגן דעם קאָפּ פאר'ן קיניג, א דריטער האָט געציילט די קעפּ, וואָס מען האָט אָפּגעהאקט. און דער מלך פון יהודה, צדקיהוּ, איז געשטאנען, א געבונדענער צום וואָגן, און האָט עס אלץ צוגעזען. דערנאָך האָבן זיי אים אויסגעשטאָכן די אויגן, אז ער זאָל אין זיין אייביקער נאכט מיטנעמען מיט זיך דאָס לעצטע, וואָס זיינע אויגן האָבן געזען: די קעפּ פון זיינע זין ווי זיי פאלן אין שטייב. מען האָט דעם מלך צדקיהוּ געבונדן און אים געשלעפט קיין בבל מיט די אנדערע יידישע געפאנגענע. איך בין געווען א יונגער מענטש, געווינט און שטארק, פייך אין אויסזען, האָבן זיי מיר געשווינט און אויסגעהאלטן צו טאָן פאר זיי ארבעט פון שקלאפן. זיי האָבן מיר באשטימט פאר איינעם פון די אויפזעצערס אין דעם לאגער פאר געפאנגענע, האָבן איבערגעגעבן אין מיין רשות דעם בלינדן מלך, געלייגט אויף מיר דאָס אחריות צו ברענגען אים א לעבעדיקן קיין בבל. איך האָב באדארפט ערם זיין פאר זיין לעבן. איך האָב גענומען אויף זיך די עובדה מיט ווייטיק. דאָך בין איך געווען גליק-לעך, וואָס גאָט האָט איבערגענטפערט אין מיינע הענט דעם אומגליקלעכן מלך פון יהודה, אז איך זאָל אים אָפּהיטן און משמש זיין.

„און עס איז געווען איינמאָל, אויפן וועג, ווען מיר האָבן איין נאכט גערוט אין מדבר. די בבלישע חיילס-לייט, די שוטרס איבער אונז, האָבן אונז אויפאמאָל פארלאָזט, ווי זיי פלעגן עס אָפּטמאָל טאָן — צו גיין דינען זייערע עבודה-זרות, צו פראווען סעודות פאר זייערע געטער — און איבער-געלאָזט די שמירה פון לאגער אויף מיין אחריות. איך האָב צונויפגענומען די זקנים פון יהודה, האָב זיי אויסגעזעצט ארום דעם בלינדן מלך, וואָס איך האָב אים אויפן וועג לויז-געמאכט פון די קייטן, האָב ארויסגענומען דעם נביא'ס מגילה און זי פאָרגעלייענט“.

דאָ האָט דער אלטער שריה זיך אויפגעזעצט אויף זיין געלעגער. זיין אלט געקנייטשט פנים האָט אויפגעלעבט, זיינע אויגן האָבן זיך אָנגעצוהן מיט לעבעדיקע פייערלעך. עס האָט אויסגעזען ווי דער אלטער איינגע-שרומפענער גוף האָט זיך באנייט, באקומען א פרישן קוואל לעבן. ער האָט

אויסגעשטרעקט די הענט, און זיין בליק איז געווען פאראנקערט אין אן אנדער וועלט, וואָס נאָר ער אליין האָט זי געזען, און ער האָט אָנגעהויבן לייענען פון דער מגילה אויף אויסנווייניק מיט א שטארק קול :

„פארצערט האָט מיך, צעדריקט האָט מיך  
נבוכדנאצר, דער מלך פון בבל.  
ווי א כלי האָט ער מיך אויסגעליידיקט,  
ווי א קראַקאָדיל האָט ער מיך פארשלונגען.

---

דערום זאָגט גאָט :

זע, איך קריג דיין קריג  
און איך וועל נוקס-זיין דיין נקמה.

---

אזוי האָט געזאָגט גאָט פון צבאות :  
איינגעוואָרפן וועלן איינגעוואָרפן ווערן  
די ברייטע מויערן פון בבל,  
און אירע הויכע טויערן  
וועלן אין פייערן אָנגעצונדן ווערן“.

און פאר זיך האָט דער אלטער שריה צוגעגעבן מיט א טרויעריק קול :

„און וווּ זאָלסט נישט מורא האָבן,  
מיין קנעכט, יעקב, זאָגט גאָט,  
און נישט אנגסטן, ישראל,  
וואָרעם זע, איך העלף דיר פון דער ווייט,  
און דיין זאָמען פון לאנד פון זייער געפאנגענשאפט.  
יעקב וועט ווידער זיין רואיק און זיכער,  
און קיינער וועט נישט שרעקן.  
וואָרום איך בין מיט דיר, זאָגט גאָט, דיר צו העלפן.  
איך וועל פארלענדן  
אלע פעלקער, וואָס איך האָב דיר אהין צעשפרייט,  
אַבער פון דיר וועל איך קיין פארלענדונג נישט מאכן.  
איך וועל דיר שטראַפן לויט גערעכטיקייט,  
אַבער פארטיליקן וועל איך דיר נישט פארטיליקן“.

„און עס איז געווען ווי זיי האָבן אויסגעהערט די ווערטער פון ירמיהרן,  
וואָס איך האָב זיי פאָרגעלייענט פון דער מגילה אין דער נאכט, אזוי האָט  
א גרויס געוויין אויסגעבראַכן צווישן די שרים און די זקנים און אויך פון  
דעם מלך'ס ליידיקע אויגן-לעכער האָבן גערונען טרערן פון בלוט, און זיי  
האָבן געזאָגט איינער צום אנדערן: זעט, גאָט שיקט אונז דורך דעם נביא  
זיין וואָרט פון נחמה און הבטחה, אז מיר זאָלן דאָס מיט אונז אין



גלות נעמען. לאמיר צוריקקערן צום גאט פון ישראל מיט אונזער גאנצן הארצן און אפּוואשן מיט אונזערע טרערן אין בבל די זינד פון ירושלים. — און ער וועט אונז צוריקקערן.

דער אלטער איז אנטשוויגן געווארן. זרובבל האט אויך גארנישט געזאגט. נאך א ווייל האט פון דעם באנק-בעטל זיך ווידער געהערט דאס אלטע, אָבער קלאַרע קול:

„איך האָב געוויסט דענסטמאָל, אז איך טראָג מיט זיך די בשורה פון דער ישועה אין גלות אריין, די הבטחה און די האַפענונג, און און איך מוז דאָס אָפּהיטן ביז די צייט וועט קומען.“

„פון וואנען ווייסטו אָבער, שריה, אז די צייט איז געקומען? ווער האָט עס געזאָגט?“ — האָט זרובבל געפרעגט.

„דער נביא האָט עס געזאָגט.“ — האָבן פּאָטער און זון געענטפערט אין איין קול.

„וועלכע נביא?“

„דער ארבערגעקומענער. ער איז געקומען צו מיר פלוצלונג, ווי מיטן שטורעם-ווינט, און האָט געזאָגט צו מיר: שריה בן-מחסיה, די צייט איז געקומען. צי-ארויס פון טייך די מגילה, וואָס ירמיהו האָט דיר געגעבן. און שיק נאָך זרובבלן, אייניקל פון מלך יהויכין, וואָס איז מיט די בני-הגור-לה, און ליען זי פאַר פאַר אים.“

„אָבער, אין גאָטס נאָמען, ווער איז ער, דער נביא, וואָס אלע הערן זיך צו צו זיין וואָרט? ווער קען אים? ווער ווייסט פון אים? וואָס פאַר א נס האָט ער באוויזן? וואָס פאַר א צייכן האָט ער געגעבן, אז ער איז טאקע געשיקט פון גאָט? אפשר, גאָט באהיט, איז דעם שטנס האנט אין דעם, כדי צו פארפירן דאָס פּאָלק מיט א פאלשער האַפענונג און דעם לעצטן שארית פון ישראל, חלילה, צו פארניכטן? עס זענען נאָך נישט אויסגעגאנגען קיין פולע זיבעציק יאָר, וואָס ירמיהו האָט אונז געהייסן אויסווארטן אין זיין בריוו, וואָס ער האָט אונז געשיקט מיט אלעשה'ן. ערשט נאָך זיבעציק יאָר גלות וועט קומען די גאולה, און ביז דענסטמאָל, האָט אונז דער נביא אָנגעזאָגט, זאָלן מיר פארבלייבן אונטערטעניק און זוכן דעם שלום פון דעם לאַנד, וואָס מיר זענען אהין פארטריבן געווארן. און דאָ קומט א פרעמדער, וואָס קיינער האָט אים נישט געקענט נעכטן, הייסט אונז בוגד-זיין, חלילה, אין אונזער קייניג, אין אונזער לאַנד, וואָס איז גוט צו אונז, וועקט אין פּאָלק האַפענונג פאַר דער צייט, — און אלע לאָזן זיך מיטרייסן, הערן זיך צו צו זיין וואָרט, ווי ער וואַלט געווען א מלאך פון הימל. בא-דענקט זיך וואָס איר טוט.“

„אויך דו וועסט זיך לאָזן מיטרייסן, אויך דו וועסט זיך צוהערן צו זיין וואָרט, ווי צום וואָרט פון א מלאך, וואָס גאָט האָט געשיקט פון הימל, ווען דו וועסט נאָר זען זיין פנים און הערן אים רעדן.“ — זאָגט דער אלטער.

„יא, איך וויל זען זיין פנים און איך וויל הערן זיין וואָרט.“ — זאָגט

דער פירשט — „וואו געפינט זיך דער נביא?“

„וואו ער געפינט זיך, ווייסן מיר נישט. אָט קומט ער און אָט פאר-  
שווינדט ער. ער רעדט אין די שבתים אין די בתי-כנסיות. דעם שבת, וואָס  
געווען, האָט ער גערעדט אין דעם בית-הכנסת פון די ברידער פון בית-לחם.  
דעם שבת, וואָס קומט, וועט ער, הער איך, זיין ביי ודי בני בית-אל, וואָס  
געפינען זיך אָט דאָ נישט ווייט, אין לאגער פון די ציגל-מאכער, אויף יענער  
זייט מויער.“

„ער, קומט צו די בני בית-אל, די בני שומרון, די עובדי-העגל, וואָס  
האָבן פארלוירן זייער יחוס-בריוו, ווייסן נישט מער פון זייער פאָטערס הויז  
און פון זייער אָפּשטאם און האָבן זיך אויסגעמישט מיט די גוים, וואָס  
סנחריב האָט געבראכט אהער פון ארם-נהרים? ווי קומט ער דווקא צו  
זיי? זיי זענען נישט מער פון די בני-ישראל, — לאַזט-אויס פירשט זרר-  
בבל.“

„דער נביא זאָגט, אז אויך צו זיי, צו די פארשטויסענע שאף פון ישראל,  
האָט אים גאָט געשיקט זיי צוריקברענגען צום גאָט פון ישראל און יעקב.  
אויך אויף זיי האָט זיך גאָט דערבארעמט און האָט אָפּגעווישט זייערע  
זינד. „די טויבע הערן און די בלינדע וועלן זען.“

„איך וויל אים זען און איך וויל אים הערן, און צו די בני-שומרון וועל  
איך גיין, ווען דער נביא וועט רשדן פאר זיי.“

## קאפיטל פיר

ווען נבוכדנאצר האָט פאַרטריבן די בני־יהודה אין גלות, האָבן זיינע באַצווונגער גענויט דעם רעשט שרים פון יהודה, וואָס ער האָט געלאָזט לעבן, צו טראָגן אין גלות אַריין זעק מיט ערד הינטער דעם בלינדן מלך צדקיהו. די כהנים האָבן גענומען די ספרי־תורות, וואָס זיי האָבן געוואָלט אַפראַטעווען פון פאַרניכטונג, האָבן אויפגענייט זעק פון די יריעות, האָבן אָנגעפילט די זעק מיט ערד פון ירושלים און באַלאָדן מיט זיי די פירשטן פון יהודה, וואָס זענען געגאַנגען אין גלות. אזוי האָבן די שרים פון יהודה, מיט די כלים פון בית־המקדש, מיטגעטראָגן מיט זיך אין גלות אַריין יריעות פון ספרי־תורות און ערד פון ירושלים.

אַז זיי זענען אָנגעקומען קיין בבל, האָבן די בני־יהודה די ערשטע נאָך אויפגעבויט פון דער ערד פון ירושלים אַ באַהאַלטענעם בית־הכנסת, האָבן איינגעגעבן אַהין די ספרי־תורות, וואָס זיי האָבן צוריק אויפגענייט, און אַריינגעזעצט אַהין די זקני־ישראל, די כהנים און די לווים, און זיי זאלן פאַרשן די תורה פון גאָט און פאַרשפרייטן זי צווישן פּאָלק.

דער בית־הכנסת, אָדער ווי זיי האָבן אים גערופן — ביי־כנישתא, איז געווען דער ערשטער פון די אַלע בתי־כנסיות, וואָס די בני־הגולה האָבן אויפגעשטעלט אין די פאַרשיידענע ערטער, וווּ זיי האָבן זיך באַזעצט, אַלע געשטעלט מיט דער פּאָדער־וואַנט אַנטקעגן ירושלים, מיט אַ טפח ירושלימער ערד און אַ יריעה פון אַן אַפגעראַטעוועטער ספרי־תורה אין איטלעכן בית־הכנסת! און א כהן, א לוי, אָדער א תלמיד פון אַ נביא, וואָס זיי האָבן אָנגערופן זקן, האָבן זיי אַריינגעזעצט אין איטלעכן בית־הכנסת — צו לייענען פאַר זיי שבת און יום־טוב פון משה'ס תורה, צו זינגען מיט זיי קאפיטלעך פון די שירי־דוד.

שוין אין נבוכדנאצר'ס צייטן האָבן די גולי־יהודה, ווי נאָר עס איז זיי געגעבן געוואָרן אין בבל דער רשות פון פרייער באַזעצונג, גענומען „בויען הייזער און פּלאַנצן גערטנער“, וואָס ירמיהו האָט זיי דאָס אָנגעזאָגט, ווי אַ געבאָט פון גאָט. אין דעם בריוו, וואָס ער האָט זיי געשיקט אין גלות, אַן האַפענונג אויף אַ גיכער גאולה, האָבן זיי גענומען איינשטעלן און שאַפן פאַר זיך אַ היים אין דער פרעמד. דערמוטיקט פון דער מלוכה, וואָס האָט געשטרעבט צו באַזעצן דאָס ליידיק־לינגדיקע לאַנד, וואָס איז עלול געווען פאַר לאַנדווירטשאַפט, האָבן זיי גולי־יהודה, ערד־ארבעטער פון דער היים, געגרינדעט קאָלאָניעס. זיי האָבן דאָ געפונען א פיל רייכער, מער פרוכפערדיק אַקערלאַנד, רייכער אין וואַסער, ווי די שטיינערדיקע

בערג פון יהודה. זיי האבן אויך געפונען אין בבל אַ גרעסערן מאַרק און  
בעסערע קאָמוניקאַציע דורך די וואַסער-וועגן פון טייכן און געגראַבענע  
קאַנאַלן. די תנאים זענען אזוי אַרום געווען גינציק פאַר דעם וווקס און  
אויפבלי פון נייע קאַלאָניעס, וואָס די בני-הגולה האָבן גערופן מיט נעמען  
פון זייער אַלטער היים. אַזאַ קאַלאָניע פון יידישע ערד-אַרבעטער האָט  
זיך געפונען ביי דער באַרימטער אַלטער שטאָט ניפור. נישט ווייט פון  
בבל, האָט ניפור געהאַט א דירעקטע פאַרבינדונג דורך א קאַנאַל מיט דער  
קרוינשטאָט, און עס האָט נישט גענומען לאַנג, ווען שיפן, געלאָדן מיט  
קאַרן, האַניק, וויין, וואָל און פיל אַנדערע פראָדוקטן פון יידישער אַרבעט,  
האָבן געזעגלט פון די פּאָרטן פון ניפור אויפן וועג קיין בבל. אַנדערע  
יידישע קאַלאָניעס זענען אויפגעקומען ביי די גרויסע האַלץ-טאַלן, ווו עס  
האָט זיך קאַנצענטרירט די פראָדוקציע פון זאַלץ. דערצוויגן דורך דעם  
היימישן שטייניקן באַדן פאַר שווערער מי, האָבן די בני-הגולה געקראָגן  
א שם איבערן לאַנד פאַר גוטע ערד-אַרבעטער און זייערע סחורות האָבן  
געפונען א גרייטן אָפּמאַץ.

אַבער ערד-אַרבעט און פּראָדוקציע איז נישט פאַרבליבן די איינציקע  
מלאכה פון די בני-הגולה. מען טרעפט זיי מיט דער צייט אין גרויסע צאָלן  
צווישן אַלע פּאַכן בעלי-מלאכות ווי קופּערגיסערס און שטיינשניידערס,  
ציגל-מאַכער, אַרבעטער אין האַלץ און נאָך אַוועלכע פּיל-פאַרשפרייטע פּאַכן  
אין דעם לאַנד פון שטענדיקער בויאונג.

דאָס גרויסע מעכטיקע לאַנד, וואָס האָט איינגעשולנגען א האַלבע  
באַקאַנטע וועלט, האָט געשאַפן גרויסע מעגלעכקייטן פאַר האַנדל צווישן  
לענדער. קאָנטראַלירט פון א שטארקן רעגירונג-אַפּאַראַט, האָט דער האַנדל  
געבליט אין בבל מער ווי אין וואַסער אַנדער אָרט. בבל איז געווען די  
גרויסע רייכע שטאָט, די הונגעריקע חיה, וואָס איר מויל האָט געהאַלטן  
אין איין שליינגען, נישט צו ווערן קיינמאַל זאַט. בבל האָט באַדאַרפט דאָס  
זיידנס פון פּערסיע, דעם קופּעראַרץ פון קיפּרוס, ודאָס געהילץ פון לבנון,  
אייזן און עלפאַנטביין פון אינדיע. די בני-הגולה האָבן זיך אַריינגעוואַרפן  
אין האַנדל און זענען באַלד געוואָרן גרויסע קאַנקורענטן פאַר די כּשדים  
און די פּעניקיער.

נאָך נבוכדנאצר'ס טויט, ווען זיין זון, אוויל-מרודך, האָט פּרייגע-  
לאָזט מלך יהויכין פון תּפּיסה און געגעבן די בני-הגולה מער-ווייניקער  
רעכט אויף אויטאָנאָמיע, האָבן זיי אָנגעהייבן ברענגען א סדר אין די  
ענינים פון רעליגיע. דער יידישער מלך, זיינע קינדער, די מקורבים למלכות,  
אזוי אויך די פאַרשטייער פון די כּהנים און די לוויים, האָבן זיך אַלע  
געפונען אין דעם פּאַלאַץ, לעבן דעם אישתר-טעמפל, וואָס אוויל-מרודך  
האָט זיי אַוועקגעגעבן. דעם קיניגס הצטרותן זענען באַזאָרגט געוואָרן  
פון אוויל-מרודכ'ס טיש, און אויך די בני-הגולה האָבן צוגעזען דעם אַלטן  
פּיל-געליטענעם קיניג, אַרום דעם קיניג, כּל-זמן ער האָט געלעבט, און

ארום זיינע זין — נאך זיין טויט — האָט זיך געשאפן אַ צענטער פון גייסטיקער פירערשאפט פאַר די בני־הגולה, א גרויסן טייל אין דעם האָבן, פאַרשטייט זיך, געשפילט די נביאים. יחזקאל אין זיין צייט האָט, ווי משה, מיט זיינע הענט אויפגעהאַלטן דעם איינפאַלנדיקן בנין פון ישראל. איינער אַליין האָט ער, ווי אַ ריז, געקעמפט קעגן דער עבודה־זרה, וואָס איז עלול געווען, ווי א חיה־רעה, צו פאַרצוקן דאָס שעפעלע ישראל סיי אין יהודה, סיי אין גלות. אויך דער אַלטער נביא דניאל, וואָס האָט, אינאיינעם מיט עטלעכע פון זיינע תלמידים, זיך געפונען אין קיניגלעכן פאַלאַץ, האָט פיל משפיע געווען די גולי־בבל. פון דעם פאַלאַץ איז אַרויסגעגאַנגען די גייס־טיקע אויטאָריטעט, וועלכע האָט געהאַט די דעה אין דעם רעליגיעזן און געזעלשאַפטלעכן לעבן פון די בני־הגולה.

דעמאָלט האָבן די גולי־בבל געלייגט דעם יסוד פאַר דער ווונדער־לעכער אינסטיטוציע, וועלכע האָט באַקומען דעם נאָמען בית־הכנסת, א מין קליינער בית־המקדש, וואָס קאָן איבערגעפירט ווערן פון אַרט צו אַרט. דער גאָט פון ישראל איז נישט צוגעבונדן צו איין אַרט, ווי א בל־מרוּדך איז צוגעבונדן צו בבל, אָדער אשור צו נינוה. דער גאָט פון ישראל איז דער גאָט פון דער וועלט. די גאַנצע ערד איז פול מיט זיין כבוד, און „אין יעטוועדער אַרט, וווּ איך וועל מאַכן דערמאַנען מיין נאָמען, וועל איך קומען צו דיר און וועל דיר בענטשן“.

אַן א מזבח, אַן קרבנות, האָבן זיי געפונען א נענטערן וועג צו גאָט. די תפילות זענען געוואָרן זייערע קרבנות. זיי האָבן נישט פאַרמאַגט קיין פיל תפילות, נישט מער ווי א פאַר קאַפיטלעך תהלים, וואָס די לווים האָבן זיי געדענקט נאָך פון די טעג, ווען זיי האָבן געזונגען אין בית־המקדש. און די לווים האָבן שבת און יום־טוב געזונגען די קאַפיטלעך תהלים אין בית־הכנסת. עס זענען צווישן זיי אויפגעשטאַנען משוררים, וועלכע האָבן געשריבן נייע קאַפיטלעך תהלים, אַרויסזאַגנדיק דאָס באַאָרטיקעניש פון זייערע נשמות, זייער בענקשאַפט נאָך ציון און נאָך ירושלים. די תפילות האָבן זיך שנעל פאַרשפרייט צווישן אַלע בני־הגולה, און איטלעכע קליינע עדה האָט זיי געזונגען און געזאָגט אין איר אייגענעם בית־הכנסת. די כהנים האָבן פאַרגעלייענט די געבאַטן פון תורת־משה, די ריטואלן פון די ימים־טובים, ווי עס איז פאַרשריבן געווען אין דעם ספר, וואָס דער מלך יאזשיהו האָט געפונען אין בית־המקדש און וואָס איז אַרביבער אין דעם רשות פון די פרייצן פון יהודה. מיט ווייניק תפילות, אַן מזבחות און אַן קרבנות, האָבן זיי דאָך פאַרמאַגט א פיל טיפערן און פיל שטאַרקערן חיזוק, וואָס האָט זיי געהאַלטן צוזאַמען, דאָס איז געווען זייער אמונה אין דעם גאָט פון ישראל. ניין, דער גאָט פון ישראל איז נישט געמאַכט אויס גאַלד, זילבער, שטיין אָדער בראַנז, וואָס אַ שונא וואַלט אים געקאַנט צעברעכן, מיטשלעפן מיט זיך אין גלות אריין, ווי די בבל־ער האָבן דאָס געטאָן מיט די געטער פון אשור. דעם גאָט פון ישראל קאָן מען נישט זען,

מען קאן אים נישט אָננעמען און מען קאן אים נישט נעמען געפאָנגען. זיין בית־המקדש קאָן מען צעשטערן אין ירושלים, נאָר די גאנצע ערד איז זיין בית־המקדש, ווי דער הימל איז זיין וויינונג. און ווי דער גאָט פון ישראל איז נישט־צעשטערלעך, אַזוי איז אויך זיין פאָלק ישראל נישט־צעשטערלעך. „איך וועל מאַכן א פאַרלענדונג פון אַלע פעלקער, וואָס איך האָב דיר צווישן זיי צעשפּרייט, אָבער פון דיר וועל איך קיין פאַרלענדונג נישט מאַכן; איך וועל דיר שטראָפן לויט גערעכטיקייט, אָבער פאַרטיליקן וועל איך דיר נישט פאַרטיליקן“.

און זיי נעמען־אָן באהבה די שטראַף, וואָס גאָט האָט געשיקט אויף זיי. ניין, זיי זאָגן, חלילה, נישט אויף זייער גאָט, אז ער טוט אומרעכט. זיי נעמען אויף זיך די שולד. גאָט איז גערעכט, זיי זענען אומגערעכט. זיי זענען געווען שלעכט, האָט זיי גאָט געשטראַפט. נבוכדנאצר האָט איינ־גענומען ירושלים נישט דערפאַר, ווייל זיין גאָט מרוּדך איז שטאַרקער, חלילה, פון דעם גאָט פון ישראל, ווי די אסיריער האָבן געגלויבט. נבוכד־נאצר איז נאָר געווען א שטעקן אין גאָטס האַנט. וואָרום זיי האָבן גוט געדענקט די ווערטער, וואָס ירמיהו האָט זיי געזאָגט אין נאָמען פון גאָט: „וואָרום אַזוי האָט גאָט געזאָגט: פאַרוואָר, ווען זיבעציק יאָר ווערן פול אויף בבל, וועל איך זיך דערמאָנען אָן אייך און וועל מקיים זיין מיין גוטן צוואַג — אייך אומקערן צו דעם דאָזיקן אָרט (קיין ירושלים). וואָרום איך ווייס די טראַכטונגען, וואָס איך טראַכט וועגן אייך, זאָגט גאָט, טראַכט טונגען פון שלום, און נישט צום בייזן, כדי אייך צו געבן א תכלית און א האַפענונג. און איר וועט מיך רופן, און איר וועט גיין און מתפלל זיין צו מיר, און איך וועל צוהערן צו אייך. און איר וועט מיך זוכן און געפינען, אז איר וועט מיך פאַרשן מיטן גאַנצן האַרצן. און איך וועל זיך לאָזן געפינען פון אייך, זאָגט ער, און איך וועל אומקערן אייער געפאַנגענשאַפט, און איך וועל אייך איינזאַמלען פון אַלע פעלקער און פון אַלע ערטער, וואָס איך האָבן אייך פאַרשטויסן אַהין“.

און דאָס האָבן זיי געדענקט. אויף דעם האָבן זיי געהאַפּט, און אויף דעם האָבן זיי געוואַרט.

—\*—

דאָס בית־הכנסת פון די בני בית־אל איז געלעגן אונטער דעם גרויסן מויער פון דער שטאָט בבל, אין דעם ישוב פון די ציגלמאַכער. די עדה פון די בני בית־אל איז געווען א געמישטע: עס זענען געווען צווישן זיי סיי בני־יהודה, סיי בני־ישראל, וואָס סנחריב האָט פאַרטריבן פון שומרון. עס איז נישט געווען קיין סוף און קיין ערך צו די שקלאַפֿן הענט, וואָס נבוכדנאצר האָט באַדאַרפט האָבן פאַר די בוי־פּראַיעקטן און די קאַנאַל־גראַבונגען, וואָס ער האָט אונטערגענומען. שוין זיין פּאַטער, וואָס האָט אָנגעהייבן בויען דעם גרויסן מויער פון בבל, האָט צוואַמענגער בראַכט פון אַלע פּראַווינצן, וואָס ער האָט איינגענומען, די געזונטסטע

שיכטן און געבראכט זיי קיין בבל צו טאן פאר אים די עבודת-פרך. זיין זון, וואס האט ממשיך געווען דעם פאטערס בוי-פראיעקטן, האט ממש אויסגעליידיקט די איינגענומענע פראווינצן פון אלע ארבעט-פעאיקע מענטשן, וואס ער האט זיי געבראכט קיין בבל צו גראבן קאנאלן, אקווע-דוקטן, צו בויען פעסטונג-מויערן, פאלאצן, טעמפלען פאר די געטער.

נבוכדנאצר'ס אַמביציע איז געווען צו מאַכן פון בבל אַ צווייט מצרים. דער פּרת איז אָבער נישט געווען קיין נילוס. ודער פּרת האָט נישט געהאַט, ווי דער נילוס, די פּעריאָדן פון אַרויסגיין פון זיינע ברעגן, פאַרי-פלייצן דאָס לאַנד אַרום און דאָרט איבערלאָזן, נאָכן צוריקפלייץ, א שלי-י-מיקע שיכט, וועלכע האָט געמאַכט די מצרישע ערד פעט און פּרוכפּערדיק. האָט נבוכדנאצר פאַרטראַכט צו שאַפן פאַר דעם נידעריקן פּלאַכן באַדן פון זיין לאַנד א קינסטלעכע באַוואַסערונג-סיסטעם דורך אַן אַרטעריע-נעץ פון גרויסע און קליינע קאַנאַלן. פאַר דעם האָט ער באַדאַרפט האָבן אלע אַרבעטער-הענט, וואָס ער האָט נאָר געקאַנט קריגן פון זיינע באַצווונגענע פּראַווינצן, און עס איז געווען, ווען ער האָט איינגענומען נַינחה און געטאַן מיט דער שטאַט, וואָס תּגלת-פּלסר און זיין אייניקל סנחריב האָבן אַמאַל געטאַן מיט בבל, צעשטערנדיק זי „פון גרונטפעסט ביזן געזימס“, האָט ער פאַרטריבן אלע אַרבעט-פעאיקע פון נַינחה און גאַנץ אשור קיין בבל. אין דעם דאָזיקן שטראָם געפאַנגענע איז געווען פאַרמישט אַ גרויסע צאָל געפאַנגענע פון ישראל, וואָס סנחריב האָט זיי געהאַט פאַרטריבן קיין אשור, ווען ער האָט איינגענומען שומרון.

אין דעם לויף פון דער צייט, וואָס צווישן גלות אשור און גלות בבל האָבן די בני-ישראל פון שומרון זיך געהאַט אזוי אויסגעמישט מיט די בני-אשור, אז עס איז זיי נישט געווען מער צו דעיקענען. נישט פאַרי-וואַרצלט אין דעם קולט פון יהוה'ן, אָן דער טראַדיציע פון א בית-המקדש, אָן דעם אידעאַל פון א משיח, וואָס ישעיה האָט משפיע געווען מיט אים די בני-ישראל, אָן דער השפעה פון א ירמיהו, וואָס זאָל זיי מיטגעבן אין גלות אַריין בטחון און הבטחה אויף דער גאולה, זענען זיי שנעל פאַרפלייצט געוואָרן אין דעם ווירבלשטראָם פון די גוים, וואָס זיי האָבן געלעבט צווישן זיי.

ווען נבוכדנאצר האָט אַ גרויסן טייל פון זיי געבראכט ווי אַסירישע שקלאַפּן-הענט קיין בבל, זענען זיי צום ערשטן מאל געקומען אין מגע-ומשא מיט די גוליי-יהודה, אן אַלטע פאַרזשאַווערטע סטרויע פון א פאַר-נאַכלעסיקטער האַרף האָט אָנגעהייבן אויסשפילן אן אַלטן פאַרגעסענעם ניגון און געוועקט אין האַרץ ביי זיי אַלטע זכרונות, וואָס זענען געלעגן פאַרשאַטן אונטער בערג אַש פון אן אויסגעלאַשענעם פייער. עס האָבן אָנגעהייבן אַרױפשווימען אין זכרון מעשות, וואָס זייערע עלטערן האָבן זיי אַמאַל דערציילט, וועגן א קולט פון יהוה'ן, וואָס זיי האָבן געסדר'ט אין דער אַלטער היים; פון א גרויסן מלך, ירבעם בן-יואש, וואָס האָט רעגירט

איבער זיי; פון נביאים, וואָס גאָט פלעגט שיקן צו זיי; פון די אבות אברהם, יצחק און יעקב; פון א יציאת-מצרים; פון א משה'ן און א יהושע'ן. אן אַלטער אינסטינקט, ווי דער אינסטינקט פון א חיה פאַר איר טאָדע, האָט זיך געוועקט אין זיי. זיי האָבן אָנגעהייבן זיך טוליען צו דעם עלטערן ברודער יהודה, וואָס דער קולט פון יהוה'ן, ירושלים און דעם בית-המקדש זענען נאָך געווען אזוי וואַך אין אים. צו טרינקען פון יידישן קוואַל זענען זיי געקומען, ווי אַ דאַרשטיקע הימדין, „אַרעמע און באַדערפטיקע, זוכן זיי וואַסער“.

אויף קיין נאָך זענען די עוליייהודה נישט געווען אזוי אייפערזוכטיק ווי אויף זייער יחוס. זיי האָבן זיך שוין מער נישט גערופן אויף די נעמען פון די שבטים, נאָר אויפן נאָמען פון פאָטערס משפחה. ציטערנדיק צו פאַרלירן זייער אידענטישקייט, האָבן זיי אָפּגעהיט ווי אן אויג אין קאָפּ זייער יחוס-בריוו, דעם אָפּשטאַם פון זייער משפחה, און נישט פאַרטראַגן קיין איינעם צווישן זיי, וואָס האָט נישט געקאָנט אויפווייזן, אז ער שטאַמט אָפּ פון די בני-ישראל. די אַרעמע שומרונער, וועלכע האָבן נישט געקאָנט אויפווייזן זייער יחוס, זענען געהאַלטן געוואָרן אין חשד, אז זיי שטאַמען אָפּ פון גוים, און זיי זענען נישט געקומען אין דעם כלל פון די בני-יהודה. אָבער זיי, די פאַרבענקטע און פאַרחלשטע פון די בני-ישראל, האָבן אָנגעהייבן נאָכטון די בני-יהודה. די בני-יהודה האָבן אין גלות בבל זיך פאַראייניקט אין קהילות, לויט זייער משפחה-יחוס, האָבן די בני-ישראל, די גולים פון שומרון, זיך אויך געהאַלטן צוזאַמען אין א באַזונדערע קהילה. די בני-יהודה האָבן געבויט פאַר זיך בתי-כנסיות, ווו זיי זענען אין די שבתים און ימים-טובים זיך צוזאַמענגעקומען אַהין צו זינגען בציבור קאַפיטלעך תהלים, אויפן שטייגער פון די לווים אין בית-המקדש — האָבן זיך אזוי אויך געפירט די בני-ישראל. די בני-יהודה האָבן זייערע בתי-כנסיות און זייערע קהילות געריפן אויפן נאָמען פון שטעט און געגנטן אין דער אַמאָליקער מולדת, ווי בני בית-לחם, בני-לוד, בני-ענתות, בני-יריחו; האָבן די בני-ישראל זייער קהילה און זייער בית-כנסת אָנגערופן מיטן נאָמען פון דער שטאָט, וועלכע איז געווען דער צענטער פון דעם קולט פון יהוה'ן מקדמונים און פאַרבונדן נאָך מיטן נאָמען פון יעקב אבינו. — בית-אל.

עס איז געווען דאָס בית-הכנסת פון טעפּערס און גלאַזיר-אַרבעטער פון דער עדה „בית-אל“, וואָס האָבן געהאַט זייער ישוב אין דעם טאַל פון ציגלמאַכערס. עס איז געווען אַן עדה פון גוליייהודה מיט א געמיש פון גולייישראל, וועלכע האָבן זיך מצרף-געווען צו זיי. עס איז געווען שבת, און די יידן זענען געווען די איינציקע אין גאַנץ בבל, וואָס עס איז זיי פון מלכות געגעבן געוואָרן דער זכות אָפּצוהיטן דעם יידישן טאַג פון רו. דאָס בית-הכנסת, וואָס איז געשטאַנען אין צענטער פון ישוב, איז ווי



אלע אנדערע וויינונגען זייערע, געווען א לאנגע קאמער, פיר ווענט פון ראַר־שטעקנס, באַקלעפט מיט ליים און אַספּאַלט, מיט א דאָך פון פאַלמען-צווייגן, מיט געוועבטע פאַרהאַנגען פאַר א טיר, זיי זענען אלע אויסגעזעצט געווען אויף דער ערדענער פּאַדלאַגע, מיט די באַרוועסע פּיס אונטער זיך. די הלבשה זייערע איז באַשטאַנען פון זאַק־העמדעל און ווייסע טיכער, אַרומגעבונדן אַרום די קעפּ. די מער פאַרמעגלעכע האָבן געטראָגן טוניקעס אין אלערליי קאַלירן, און דאָ און דאָרט האָט זיך געזען איינער אָדער צוויי, וואָס זענען געווען איינגעהילט אין שוואַרצע היליעס, מיט רינגען אויף די הענט, מיט א חותם־צילינדער אַנגעהאַנגען אָן דעם קאַלירטן גאַרטל. זייערע אָפּגעברענטע טונקלע פּנימער, די שטעכעדיקע, קורצע אָדער לאַנגע, ווייסע אָדער שוואַרצע, צעווילדעטע קעפּ האָר און בערד, זייערע אויגן, באַשירעמט מיט געדיכטע ברעמען, אָפּענע גליענדיקע אויגן, זייערע דינע לאַנגע פינגער, — אַלץ אין זיי איז געווען צוגעצויגן, ווי מיט א מאַגנעט, צו דעם מאַן, וואָס איז געשטאַנען פאַר זיי. זיי האָבן צוגעהערט זיינע רייד מיט זייערע אויערן, אויגן, מיט די שפּיצן פינגער, מיט אלע פאַרעס פון זייערע גופים, וואָס זענען געווען וואַך, אויפגעמונטערט, צעוואַרעמט פון התלהבות.

דער מאַן, וואָס איז געשטאַנען פאַר זיי, איז געווען א יונגער און א קרעפטיקער, ווי אויסגעשניטן פון איין שטיק צעדעהאַלץ, און אויך טרוקן אזוי ווי האַלץ. די ביינער האָבן זיך ביי אים שאַרף אַרויסגעשניטן פון זיין טונקלער הויט מיט אזא בולטקייט, גלייך צווישן די ביינער און דער הויט וואַלט נישט געווען ביי אים קיין שיכט פלייש אָדער פעטס; לויטער ביין און הויט, א באַקליידעטער סקעלעט. די ברענענדיקע גרויסע אויגן זענען ביי אים געזעסן טיף אונטערן הויכן שטערן, דאָס פנים איינגעראַמט אין אַ קורצער, קרעפטיקער שוואַרצער באַרד. ער האָט געהאַלטן ביידע הענט, צוזאַמענגעפלאַכטן אין זייערע ביינערדיקע פינגער, אויסגעשטרעקט צום עולם, וואָס איז געזעסן צו זיינע פּיס, צונויפּגעדיקט, צוזאַמענגעגאַסן אין איין גוף. זיי האָבן זיך צוגעהערט צו אים מיט איין לייב, מיט איין נשמה, וואָס האָט ער גערעדט צו זיי?

ער האָט נישט גערעדט. עס איז געווען ווי א שטורעמווינט וואַלט געקומען און אַנגעכאַפט דאָס הויז ביי אַלע זיינע פּיר ווינקלען און עס א טרייסל געגעבן. עס איז געווען א שטורעמווינט, באַגלייט מיט א מעכטיקן אויסגעשריי פון טרייאומף. עס איז געווען ווי אלע מלאכים וואַלטן מיטגע-קומען מיט אים, און זייער געזאַנג הערט זיך אין זיין געשריי, און זיין געשריי איז געווען ווי דאָס געשריי פון א דונער, וואָס קומט נישט צו דערשרעקן, נאָר ווי א דונער, וואָס טראַגט מיט זיך דעם אויסגעשריי פון טרייסט און הילף.

„נחמו, נחמו, עמי...“

א קול רופט: „ראַמט־אָפּ אין מדבר דעם וועג פון יהוה'ן. יעטוועדער

טאָל זאָל דערהויבן ווערן, און יעטוועדער באַרג און הויך זאָל דערנידערט ווערן; און דאָס קרומע זאָל ווערן גלייך.

„אויף א הויכן באַרג גיי דיר אַרויף, בשורה־אַנזאַגערין פון ציון. הייב־אויף, האָב נישט מורא, זאָג צו די שטעט פון יהודה: אַט איז אייער גאָט!“

און דאָ קומט דאָס וואָרט, וואָס די עדה יידן האָבן קיינמאָל פריער נישט געהערט:

„זע, גאָט דער האַר קומט א מעכטיקער, און זיין אַרעם געוועלטיקט פאַר אים.“

ניין, ניין, נישט צו סטראַשען זיי, נישט אַרונטערצולאָזן דעם אַרעם איבער זייערע קעפּ און זיי צעשמעטערן, ווי א האַמער צעשמעטערט שטיין נער, אזוי ווי די נביאים פלעגן זיי שרעקן.

ניין, מיין האַר גאָט קומט מיט מעכטיקייט.

„ווי אַ פּאַסטוך, וואָס פיטערט זיין סטאַדע, אין זיין אַרעם קלייבט ער אויף די לעמער, און טראָגט זיי אין זיין בוזעם, די זויגעדיקע פירט ער פאַמעלעך.“

ווער האָט אַמאָל גערעדט צו זיי אזעלכע רייד? וועלכער נביא האָט זיי אַמאָל אזוי געטרייסט? ניין, יהוה איז נישט קיין גאָט פון נקמה. ער שטייט נישט איבער זיי מיט א רוט, גרייט אויף זייערע לייבער אַרונטער־צורעגענען מיט שמיץ פאַר יעטוועדער זינד, יעטוועדער פאַרברעך, יעטוועדער דער עוולה, אזוי ווי די נוגשים און שוטרים איבער זיי, וואָס זענען שופטים איבער זיי און יאָגן זיי אָן צו דער אַרבעט. יהוה איז א פּאַסטוך, זייער פּאַסטוך, וואָס פירט זיי איבער שטילע וועגן, ביי רואיקע וואַסערן. יהוה איז מיט זיי, ער ווייסט דעם גורל פון יעדערן פון זיי און נעמט זיך אָן פאַר זיי. די שוואַכע לעמעלעך, וואָס זענען מיד פון וועג, טראָגט ער אויף זיין אַרעם, ער האַלט זיי ביי זיין בוזעם, און ער פירט די זויגעדיקע מיט פאַמעלעכע טריט.

טרערן האָבן ארויסגעזעצט פון זייערע אויגן, אַריינגערונען אין די קארבן פון זייערע געשפּאַלטענע אָפּגעברענטע פנימער, געפּאַלן אין זייערע פּאַרקאַלטנטע פּאַרווילדעטע בערד־אַריין.

וואָס האָט ער געזאָגט? א גייסט, ווי א וואַלקן פון הימל, האָט זיי אויפגענומען אויף זיינע פליגל און דערהייבן זיי איבער אלע נידעריקייטן. „פאַרוואָס זאָלסטו זאָגן, יעקב, און זאָלסטו רעדן, ישראל: פאַר־

באַרגן איז מיין וועג פון יהוה, און פון מיין גאָט איז מיין משפט אוועק.“

זיי, וואָס זיי זענען דער שטויב פון דער ערד אונטער די פיס פון די פעלקער, — זיי האָט גאָט אויסדערוויילט.

„און דו, ישראל מיין קנעכט, יעקב, וואָס איך האָב דיך אויסדער־

וויילט, דער זאַמען פון אברהם, מיין ליבהאַבער, וואָס איך האָב דיך אַנגע־נומען פון די עקן ערה, און פון אירע ברעגן דיך גערופן, און געזאָגט צו

דיר: מײן קנעכט ביסטו, איך האָב דיך אויסדערוויילט און דיך נישט פאַראַכט; זאָלסט נישט מורא האָבן, איך בין מיט דיר... זאָלסט נישט מורא האָבן, וואָרום יעקב, הייפּעלע ישראל, איך העלף דיך, זאָגט גאָט, און דיין אויסלייזער איז דער הייליקער פון ישראל... די אַרעמע און באַ- דערפטיקע זוכן וואָסער און עס איז נישטאַ. זייער צונג איז פאַרטריקנט פון דאָרשט. איך, יהוה, וועל זיי ענטפערן; איך, גאָט פון ישראל, וועל זיי נישט פאַרלאָזן. איך וועל עפענען שטראָמען אויף הויכע ערטער, און קוואַלן אין מיטן פון טאַלן...”

ער גיט זיי אַנצוהערן, און די ישועה איז נאָענט, אז די גאולה קלאַפט שוין אָן אין זייער טיר. אימיצער גייט, אימיצער קומט.

„איך האָב דערוועקט פון צפון, און ער איז געקומען, פון זונאוּפגאַנג דעם, וואָס רופט מיין נאָמען; און ער גייט אויף פירשטן ווי אויף קויט, און ווי א טעפער טרעט ער ליים”.

זיי קוקן איינס דאָס אנדערע אָן מיט צעשראַקענע אויגן. וועמען מיינט ער? מיינט ער כורשין, וואָס גייט אויף בבל?

נאָר דער נביא איז שטיל געבליבן. א פאַרשטאַרטער, ווי א שטיי- בערנע סטאַטוע. זיינע אויגן קוקן ערגעץ אין דער זייט. ניין, נישט דאָ. זיי שטופן אַדורך ווענט און מזיערן, זיי בויערן זיך איין אין פרעמדע ווייטע וועלטן. ער קוקט א פאַרשטאַרטער און זיין בליק וואַנדערט, וואַנדערט איבער צייטן און וועלטן, צעפירט פאַר אים זענען די גרענעצן פון צייט. דער עבר, הווה און עתיד ווערן איינס, און ער שעפט פון דאָרט ארויס א חזיון.

דער נביא האָט זיך א וואַקל געטון אזוי ווי צום פאלן. זיין גאַנצער קערפער האָט א ציטער געגעבן, ווי א פרעמדע אומגעזעענע האַנט וואַלט אים אַנגעריירט. זיין פנים איז בלייב געווען, אן לעבן. ער האָט פאַרמאַכט די אויגן, ווי ער וואַלט מורא געהאַט צו זען דאָס, וואָס ער זעט, און פון זיין מויל האָבן אַנגעהייבן אַרויסקומען ווערטער, ווי א גייסט וואַלט ארויס- גערעדט פון אים, מיט א נידעריק קול און זינגענדיק, ווי א קינד, וואָס זינגט פאַר זיך:

„אַט איז מײן קנעכט, וואָס איך לען אים אונטער, מײן אויסדער- וויילטער, וואָס מײן זעל באַגערט. איך האָב אַרויפגעטון מײן גייסט אויף אים, א משפט צו די פעלקער וועט ער אַרויסלאָזן. ער וועט נישט שרייען און נישט הילכן, און נישט לאָזן הערן אין גאַס זיין קול. אן איינגעבראַכן שטעקל וועט ער נישט צעברעכן, און א טונקעלן קנויט וועט ער נישט פאַרלעשן. לויטן אמת וועט ער אַרויסלאָזן א משפט. ער וועט נישט מאַט ווערן און נישט געבראַכן ווערן, ביז ער וועט טון אויף דער ערד גערעכט טיקייט; און איינהולען וועלן וואַרטן אויף זיין תורה.

„אויף האָט געזאָגט גאָט דער האַר, וואָס האָט באַשאַפן די הימלען און זיי אויסגעצויגן, וואָס האָט אויסגעשפרייט די ערד מיט אירע שפראַך-

צונגען, וואָס גיט אַטעם דעם פּאַלק אויף איר, און א גייסט די, וואָס גייען אויף איר: איך, גאַט, האָב דיך גערופן אין גערעכטיקייט, און איך וועל אָננעמען דיין האַנט און וועל דיך היטן, און דיך מאַכן פאַר א בונד מיט די פעלקער, פאַר א ליכט פון די אומות; צו עפענען בלינדע אויגן, אַרויס־צוציען פון געפּענגעניש דעם געפּאַנגענעם, פון תּפּיסה די, וואָס זיצן אין פינצטערניש. איך בין יהוה, דאָס איז מיין נאָמען; און מיין כבוד וועל איך צו קיין אַנדערן נישט געבן, און מיין לויב — צו קיין געצן. דאָס פּריערדיקע, זע, איז אַנגעקומען, און נייעס וועל איך אַנזאַגן; איידער עס שפּראַצט אַרויס, וועל איך עס אייך מאַכן הערן“.

דער נביא האָט אויפּגעהערט רעדן. ער איז געבליבן שטיין מיט פּאַרשלאָפּענע אויגן און געשוויגן.

א געמורמל, ווי א שטיל רוישן פון ים, איז אַדורך דורך דעם עולם. „וועמען מיינט ער? וועמען זאָגט ער אָן? זאָל דאָס זיין כּוֹרֵשׁ? א פּרעמדן וועט יהוה אָננעמען פאַר דער האַנט?“ „חלילה, ניין, מיין כבוד וועל איך צו קיין אַנדערן נישט געבן, האָט ער געזאָגט, און מיין לויב צו קיין געצן“.

„האַסט דאָך געהערט, וואָס ער האָט געזאָגט: קיין איינגעבראַכן שטעקל וועט ער נישט צעברעכן. ער וועט נישט זיין ווי די מלכים פון אשור און בבל, וואָס פּאַלן־אָן אויפן שוואַכן. ער וועט זיך אָננעמען פאַרן שוואַכן און באַדריקטן, ער וועט אים באַפּרייען“.

„ער וועט אלע פעלקער ברענגען צו גאָט פון ישראל“.

„פאַר אַ בונד מיט די פעלקער, פאַר א ליכט פון די אומות וועט גאָט מאַכן — משיח“.

„די גאולה קומט... די גאולה“.

„אַלע אינדולען זוכן דעם גאָט פון ישראל“.

און מיטאַמאָל האָט אַיטלעכער אָנגענומען די האַנט פון זיין שכן, און אזוי ווי זיי זענען געזעסן אויף דער ערד, האַנט אין האַנט, געהאַלדנט און געהאַרצט, האָבן זיי אָנגעהייבן זיך שאַקלען, איין נשמה, איין רוח און איין לעבן אין פּיל לייבער. און זיי האָבן אָנגעהייבן מורמלען, זינגען און וויינען מיט א נידעריק, אָבער פּייערדיק קול:

„על נהרות בבל שם ישבנו...“

א מאן האָט זיך אויפּגעשטעלט פון עולם, א הויכער, אין א שוואַרצן מאַנטל איינגעהילט, און זיין טוניקע, וואָס האָט זיך אַרויסגעזען פון הינטער דעם מאַנטל, איז געווען געוועבט אויס זילבער־פּעדים, און די בני בית־אל האָבן אין דער טוניקע און אין דעם רינג, וואָס ער האָט געטראָגן אויף זיין פינגער, דערקענט, אז ער איז פון דעם פּירשטלעכן הויז פון יהודה. און דער עולם האָט געמאַכט א וואַרע פאַר אים. ער איז צוגעגאַנגען צום נביא, וואָס איז נאָך אלץ געשטאַנען אויף זיין אַרט אומבאוועגלעך.

„ווער ביסטו, פּרעמדער?“

דער נביא האָט אויפגעעפנט די אויגן, האָט אָנגעקוקט דעם מאָן.  
אין זיין טוֹניקע, אין זיין רינג האָט ער אויך דערקענט, ווער עס שטייט  
פאַר אים.

„א שליח פון דער בשורה פון גאָט פון ישראל צו זיין פאַלק ישראל  
אין בבל“.

„וואָס איז דיין צייכן, אז דו ביסט טאקע א שליח פון גאָט פון  
ישראל“?

„דאָס וואָרט, וואָס יהוה לייגט אין מיין מויל, איז דער צייכן פון  
מיין שליחות“ — זאָגט דער נביא. — „גאָט זאָגט אָן דורך מיר דאָס, וואָס  
קומט, וואָס וועט געשען“.

„דיינע בשורות זענען ליידיקע לאַגלען, וואָס קיין וואַסער איז  
נישטאָ אין זיי, נאָר ווינט. ירמיה האָט אונז געגעבן א צייכן. ער האָט אויס-  
געזעצט א צייט. די זיבעציק יאָר זענען נאָך נישט פאַרפולט. דו פארלויפט  
די צייט און דו שלעפסט מיט ישראל. זע, נביא, דו שפילסט זיך מיט פיייער.  
דיין וואָרט, אויפן אָרט פון טרייסט, קאָן ווערן א שטריק אויפן האַלדז פון  
ישראל — צו פאַרשלעפן זיי אין דעם אַפגרונט פון פאַרניכטונג“.

„ווער קאָן אים אויסזעצן א צייט? דער, וואָס באַשאַפט די צייט,  
קאָן משנה זיין די צייט. די צייט איז געקומען. די שעה איז דאָ. ישראל  
וועט ווערן אויסגעלייזט און וועט זיך צוריקערן צו זיין אָרט, וואָס יהוה  
האָט אים פון דאָרט פאַרטריבן און אויך דו, זרובבל, ביסט אויסגעקליבן  
געוואָרן צו זיין א כלי פון גאָט פאַר דער זאָך“ — האָט דער נביא איינגע-  
עגבערט זיין בליק אין זיין פנים.  
„אויך?!“ — האָט זרובבל אויסגערופן.

## קאפיטל פינף

דער מאן וואָס רופט זיך ישעיה איז דערצויגן געוואָרן צווישן די שפּאַלטן פון די הריי-יהודה, וועלכע האָבן מיט זייערע שטיינערנע בערג-ווענט געצויגן זיך ווי אויסגעשטרעקטע העלדזער און אויסגעצויגענע אַרעמס צו די הימלען אין געבעט. ווי אַנטרונענע אַדלערס האָבן זיך די רעשט פון דעם דלת-העם געזעצט אין די שפּאַלטן, אין די לעכער — אין די אַפּגרונטן פון די באַרג-ווענט און מיט זייערע נעגל געקלאַמערט זיך צו די אַרעמע נחלאות, וואָס זייערע עלטערן האָבן אין טעראַסן-אַפּצוימען פאַרפלאַנצט צווישן די בערג-ציין און זיך נישט געלאָזט פאַרייאַגן.

ווי יעדעס יידיש קינד האָט זיך שמואל בן שלמה פון הויז פון אשר, (ווי דאָס יינגל האָט זיך גערופן) דערצויגן און גרויס געוואָרן מיט דער האַפּענונג אויף דער גאולה, מיט וועלכער דער שארית ישראל האָט געלעבט; מיט דער הבטחה, וואָס ירמיה האָט זיי געגעבן, אז נאָך זיבעציק יאָר וועט גאָט ווידערקערן די פאַרטריבנשאַפט פון ישראל און יהודה צו זייער לאַנד. ווי יעדעס יידיש קינד האָט ער נאָך דעם ווי זיין פאָטער האָט אים געלערנט ליינענען „שמע“ פון דער תורה — האָט ער פון א מגילה פון ישעיהס נבואות, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטן אין זיין פאָטערס הויז, געלערנט פון אויסווייניק דעם חזיון פון גרויסן נביא: „און פיל אומות וועלן גיין און וועלן זאָגן, קומט און לאַמיר אויפגיין צום באַרג פון יהוה, צום הויז פון דעם גאָט פון יעקב, און ער וועט אונז לערנען פון זיינע וועגן און מיר וועלן גיין אין זיינע שטעגן, א פאַלק וועט נישט הייבן קיין שווערד...“

די האַפּענונג אויף דער גאולה, נישט נאָר פאר ישראל אליין, נאָר פאַר אלע אומות אין דער וועלט, דורך דעם קומען פון א משיח, וואָס וועט ברענגען אלע פעלקער צום באַרג פון גאָט, און איינפירן דעם אייביקן שלום, איז דעם קינד דערנערט געוואָרן מיט זיין מוטערס מילך. פון די משיח'עשע שטעלן, וואָס זאָגן-אָן די גרויסע האַפּענונג פון נביא און אויסגעשריבן גע-וואָרן אויף איינצלנע מגילות-בלעטער פון וועלכע מען האָט צוזאַמען מיט דעם „שמע“ געלערנט די קינדער ליינענען — איז דאָס יינגל געוואויר געוואָרן פון א משיח'שע געשטאַלט, וואָס וועט משנה טבע זיין נישט נאָר פון מענטשן, נאָר אויך פון חיות. „עס וועט א ריטל ארויס פון שטאַם פון ישי, און א צווייג פון זיינע וואַרצלען אויפּשפּראַצן. עס וועט רוען אויף אים דער גייסט פון גאָט... ער וועט משפטן מיט גערעכטיקייט די אַרעמע און מיט יושר די געדריקטע פון לאַנד. א וואַלף וועט הויזן מיט א שַעפּס און אַ לעמפּערט מיט א ציגעלע וועט הויערן. א קו און א בער וועלן זיך

פיטערן, א קליין יינגעלע וועט אנפירן מיט זיי. א לייב ווי א רינד וועט  
עסן שטרוי, א קינד וועט זיך שפילן אויפן לאך פון א שלאנג, זיי וועלן  
נישט ביין טון און נישט פארדארבן... וואָרום די ערד וועט זיין פול מיט  
דערקענונג פון גאָט...”

מיט די חלומות פון אייביקן שלום — אין גרויסער פרייד פון דער  
יצירה — איז דאָס יינגל ארומגעשפרונגען ווי א יונגער הירש איבער די  
שפיץ בערג פון יהודה. ער האָט אין די שאַטטדיקע טאָלן פון די בערג  
ארונטער געזען דעם חזיון פון ישעיהו, ווי א לעמפערט מיט א ציגעלע  
הויזן צוזאמען — און א יינגל פירט זיי און פיטערט זיי. איבער די הויכע  
קילע בערג-שפיצן זעט ער ווי עס קומען אַז מיט דעם אַנציען פון בלאַע  
זילבער-באזוימטע וואַלקנס, מחנות מענטשן — פעלקער פון לענדער, וואָס  
מוזן וווינען דאָרט ווייט, ווייט אונטער די בערג, ביי ברעגן פון אומבאָ-  
קאנטע ימים, זיי קומען אַן צו שוועבן איינגעבעטע אין די טויר-ריכענדיקע  
וואַלקנס, וועלכע ווארפן זייערע ווייכע שאַטנס איבער די ווענט פון די  
בערג. זיי שוועבן און לענקען און שווימען אין דעם בלויען לאזור הימליים  
ווייטער, צו דעם באַרג, וואָס באַהאַלט זיך איצט אין די שליערן פון  
וואַלקן-געוועב. ער ווייסט וואָהין זיי ציען זיך און צילן. צו יענעם באַרג  
פון גאָט, וואָס איז פארהוילט אין דעם שלייער פון מענטשנס אויג. דאָס איז  
דער באַרג פון גאָט — ירושלים, וואָס דער נביא האָט נביאות געזאָגט.

אַפּטמאָל, ווען ער ליגט אויסגעצויגן אויף דעם שיפוע פון באַרג,  
באַהאַלטן צווישן קליינע קוסטעס און פיטערט די אַרעמע קליינע סטאָדע  
שאָף, וואָס מען האָט אים אַנפאַרטרויט, וואַרפט ער זיין בליק דורך אן  
עפענונג פון אן אַפּגרונט אין טיפן טאָל ארונטער. זעט ער אזוי ווי אין א  
כמאַרע — א קוועלנדיק ריטשקעלע, וואָס האָט זיך מיטאַמאָל אויפגעעפנט  
פון א שטיין-שפאַלט און לאָזט זיך קאסקאדיש ארונטער אין א גרינער  
אויסגעבעטענער קאַריטע, אין א פרוכטבאַר גריין-פאַרשאַטנט לאַנקע-פעלד.  
ווייט-געוואַשענע שעפּסן פיטערן זיך אין דעם רייכן הויכן גראָז. די מוטער-  
שאָף באגלייט די קליינע, נאַר-וואָס געוואַרפענע, אין שאַטן פון באַצווייגטע  
ציפּריסן ביי ביידע זייטן ברעג פון רוינדיקן, קוועלנדיקן וואַסער-ריטש-  
קעלע. ער הערט דאָס רוישן פון וואַסער-געלויף איבער די שטיינער פון  
דעם וואַסער-פּולס און עס דאַכט זיך אים אויס, אז ער זעט דעם חזיון פון  
דעם געזאַנג פון דוד, וואָס ער האָט געלערנט פון דער מגילה פון אויס-  
ווייניק — „גאָט איז מיין שעפּער, און גאַרנישט וועט מיר פעלן, אין הויכע  
גראָזן לאָזט ער מיך רוען, ביי מנוחה/דיקע וואסערן פירט ער מיך. און  
ווען ער ברענגט אהיים זיין סטאָדע שאָף, זאָגט ער צו זיין מוטער:  
„אמי, איך האָב געזען ווי גאָט פיטערט די מענטשן אויף גרינע  
לאַנקעס ביי מנוחה/דיקע וואסערן.“

„ווי האָסטו געזען ווי גאָט פיטערט די מענטשן אויף גרינע לאַנקעס,

ביי מנוחה/דיקע וואסערן?“

„דא, אונטן, אין טאָל ביי די מי-מנוחות, ווי דוד המלך זינגט. איך האָב עס געזען דורך די שפּאַלטן פון די בערג.“

„אזוי ווי יוסף ביסטו א בעל-חלומות, מיין זון.“  
„נישט נאָר ווי גאָט פיטערט די מענטשן אויף גרינע לאַנקעס, נאָר איך האָב אויך געזען ווי די וואַלקנס קומען צו ברענגען אויף זייערע פליגלען אלע אומות פון דער וועלט — צו דעם באַרג פון גאָט, ווען זיי קומען אָנצויען פון יענער זייט טאָל און שוועבן צו די בערג פון ירושלים. אזוי ווי דער נביא ישעיהו האָט פאַרויסגעזאָגט. פיל זאכן זעט מען אין די בערג פון יהודה, מוטער.“

„די צייט איז נאָך נישט געקומען, מיין זון. דאָס הויז פון יעקב שטייט פארלאָזט. פרעמדע זענען געקומען אין זיין נחלה. פארנעמסטו נישט די שטים פון רחל, וואָס וויינט אויף אירע קינדער, דאָס געוויין, וואָס קלינגט אָפּ אין די בערג? אזוי ווי דער נביא האָט אונז געזאָגט: „רחל וויל זיך נישט טרייסטן אויף אירע קינדער, וועלכע זענען נישטאָ“, זאָגט די מוטער.“

„יא מאמע, איך הער אויך די שטים פון געוויין פון רחל, אזוי ווי דער טאטע האָט מיך געלערנט אין דער מגילה פון ירמיהו, וואָס אונזער עלטער־פעטער ברוך האָט אונז איבערגעלאָזט. אָבער באלד דערויף הער איך די שטים פון גאָט, וואָס שאַלט אָפּ אין די בערג: „אזוי זאָגט גאָט, הייב־אויף דיין שטים פון געוויין און דיינע אויגן פון טרערן, וואָרום עס איז דאָ א לויז פאר דיין מי, זאָגט גאָט. דיינע קינדער וועלן צוריקגיין פון לאנד פון פיינד“, וואָס דער נביא זאָגט.“

„אזוי הערסטו די שטימע פון גאָט ווי ער טרייסט מוטער רחל?“, פרעגט די מוטער.

„יא, און אויך אנדערע שטימען הער איד.“

„וואָס פאַראַ אנדערע שטימען הערסטו?“

„שטימען, וואָס איך פאַרשטיי, און אזעלכע, וואָס איך פאַרשטיי נישט — טיילמאָל רופן זיי מיר.“

„זיין רופן דיר ביי דיין נאָמען?“

„טיילמאָל רופן זיי מיר ביי מיין נאָמען: שמואל, שמואל — אזוי ווי די שטים, וואָס האָט גערופן דעם נביא שמואל אין הויז פון אלי, ווען ער האָט געדינט אין משכן.“

„זאָג עס נישט איבער, מיין קינד, ברענג עס נישט איבער דיינע ליפן, רופט די מוטער אין שרעק.“

„פארוואָס מוטער, איך הער די שטים רופן.“

„א בעל חלומות ביסטו תמיד געווען, מיין קינד, ווי יוסף.“

„אָבער איך הער זי, מאַמע, ווען איך גיי אין די בערג ארויס, הער איך די שטים רופן — זי קומט ווי פון א שפּאַלט פון א באַרגוואַנט ארויס, טיילמאָל גייט זי אויף פון טאָל אַרויף, איך מוז עס זאָגן, זיי הייסן מיר טון.“



„וואָס הייסן זיי דייך טון?“

„איך זאל גיין קיין ירושלים, אין הויף פון בית-המקדש. דאָרט געפינט זיך א הייל, אין וועלכע עס האלטן זיך אויף די בני נביאים. איך זאל גיין אין דער הייל און אַנשליסן זיך צו די בני נביאים.“

„איך שרעק מיך, מיין זון; זאָג עס נישט, מיין קינד.“

„איך מוז עס זאָגן, מוטער, זיי הייסן מיך, די שטימען, גיין קיין ירושלים, צו די בני נביאים.“

„איך וועל עס פארטרויען דיין פאָטער, נאָר דו שווייג, מיין קינד. זאָג עס נישט פאָר מענטשן, זיי וועלן דיר נישט גלויבן. א בעל-חלומות ביסטו שטענדיק געווען, מיין קינד.“

ווען שלמה פון הויז פון אשר, זיין פאָטער, האָט עס געהערט, האָט ער גערופן זיין זון און אים געזאָגט:

„נאָר שלעכטע חלומות חלומסטו, און פאַלשע קולות הערסטו. דו קענסט נישט אויפגיין קיין ירושלים.“

„פאָרוואָס, פאָטער?“

„זייט גאָט האָט זיין הויז חרוב געמאַכט און האָט איבערגעגעבן זיין פאַלק אין די הענט פון זיינע פיינד, וואָס זוכן זיין נפש — האָט ער פארוואָרפן די שטאָט ירושלים; צו די אומוירדיקייטן פון די גוים האָט ער זי איבערגעגעבן. נישט דיין זיידעס פוס, נישט דיין פאָטערס פוס האָבן באטרעטן די שטאָט. דאָס הויז פון גאָט שטייט פאַרלאָזט, צעשטערט און חרוב. שדים און רוחות האָבן זיך באזעצט אין איר. און דאָס אָרט, וואָס גאָט האָט באוויינט, האָט ער איבערגעגעבן אין די הענט פון משחית. איין גרויסער גיהנום איז דער הר מוריה געוואָרן, געצן און אָפגעטער וווינען אין איר. די גוים זענען געקומען אין דער נחלה פון גאָט און האָבן אויפגעשטעלט מזבחות פאר זייערע אומוירדיקייטן. דער פוס פון די זיינע עלטערן האָבן נישט באטרעטן איר און אויך זיינע פיס זאלן ירושלים נישט באטרעטן. דאָ מוזן מיר זיצן, אין די שפיצן פון די בערג, זיך באהאלטן ווי די ראָבן, און ווי די ראָבן פארטריבן פון זייער נעסט, אזוי מוזן מיר זיצן און טרויערן אויף אונזער חורבן. ביז דער גרויסער טאָג פון גאָט וועט קומען און ער וועט פארגעבן די זינד פון אונזערע עלטערן און רייניקן ירושלים פון דער טומאה פון די גוים און וועט צוריקברענגען זיין פאַלק אין זיין נחלה־אַרײן.“

„אַבער פאָטער, איך הער דאָך די שטימען רופן: גיין־אויף קיין ירושלים, דאָרט אין בית המקדש אין א הייל געפינען זיך באהאלטן די קינדער פון נביאים, שליס דיך אָן אין זיי.“

„עס איז נאָר דיין אויסטראַכטונג, און שמואלן האָסטו דיך דערזען, ווייל שמואל איז דיין נאָמען און ווי ער ווילסטו זיין. און דו הערסט שטימען, וואָס רופן אין דיר אליין. וואָרט־אָפ די זאך. ווען גאָט האָט עפעס וואָס פאָר צו טון מיט דיר, וועט ער דיר וויסן לאָזן אין דער צייט.“

דערזוייל זיך דאָ מיט אונז. גיי אין דער הייל וווּ אריה בן זכריה  
זיצט און פארנעם פון אים דאָס וואָרט פון גאָט, וואָס ער האָט געגעבן צו  
די נביאים, פון די שריפטן, וואָס ער האָט מיט זיך אין דער הייל.

אין דעם קליינעם פון פאלמען-צווייגן און באַמבוס-שטאַנגען צוואַ-  
מענגעפלאַכטענעם ביידל איז געזעסן אין אן אָפּהאַנג פון א באַרג אין די  
הר־יהודה די פאמיליע פון שלמה בן אשר פון שבט יהודה, און גענערט  
זיך פון גרינס און פון וויינגאַרטן, וואָס ער, שלמה בן אשר, האָט באאַרבעט  
אין דעם טאראסן-שטח פון זיין נחלה, און פון דער קליינער סטאַדע שאַף,  
וואָס האָבן זיך געפֿיטערט צווישן די באַרג-שטיינער. שלמה בן אשר האָט  
באלאנגט צו די אבלי-ציון. נאָך דעם חורבן בית המקדש זענען איינצלנע  
משפחות פון די קציני העם אין ירושלים (וועלכע זענען געווען אויף דער  
זייט פון ירמיהו) כדי צו ראטעווען זיך פון נבוסדנאצ'ר'ס שווערד — אנט-  
לאָפן אין די הר־יהודה. זיי זענען אריין צווישן דעם דלת-העם, אויסגע-  
מישט זיך מיט דער אַרעמקייט, געלעבט פון דער ארבעט פון זייערע הענט.  
זיי האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון יעדער פרייד אין לעבן. זיי האָבן געטרויערט  
אויפן חורבן פון בית המקדש און אויסגעווארט מיט דאָרשטיקייט די ישועה  
פון דער גאולה.

זיי האָבן זיך צונויפגעקליבן אין געהיים און געטרויערט צוזאַמען.  
כדי צו באַרעכטיקן דעם פסק-דין און קיין שום תרעומות אויף דעם רבונז  
של עולם זאל זיך נישט אריינגעבענען אין זייערע הערצער, האָבן זיי זיך  
געהאלטן אין איין דערמאָנען אין די זינד פון יהודה און אירע קעניגן. זיי  
האָבן געהאלטן אין איין איבערחזון די שטראָפֿרייד פון די נביאים, פון  
ירמיהו, יחזקאל, און אויסרעכענען די מעשים תעוועים און די פאַרברעכנס  
פון די קצינים פון יהודה, פון די אַריסטאָקראַטן און קעניגן קעגן די אַרעמע  
און דלת-העם.

אין די פאַרנאַכטן — אין די אָונטן — אין שפאלט פון שטיין, ביים  
ליכט פון צווייגן-פייער, האָבן זיך פאַרזאַמלט די אבלי-ציון און דאָס יינגל  
האָט זיך צוגעהערט צו די שרעקלעכע זאכן, וואָס האָבן זיך אָפּגעטאָן אין  
ירושלים; וואָס האָבן געבראַכט צום חורבן פון בית המקדש. צווישן די  
שטראָפֿרייד פון די נביאים, צווישן די קנות און איכות פון ירמיהו, איז  
ער געוויר געוואָרן פון דער פלאַג און פייניקונג, וואָס די נביאים האָבן  
זיך אויסגעליטן. ער האָט געהערט פון מויל פון אריה בן זכריה, דעם  
עלטסטן פון די אבלי ציון, וואָס האָט נאָך געדענקט די צייטן פארן חורבן  
בית המקדש, ווי דער קעניג צדקיהו האָט דעם נביא ירמיהו געלאָזט אריין-  
וואַרפן אין גרוב פון בלאַטע, אז ער זאל פאַרוינקען ווערן אין דער זומפּ,  
ווי אויך וועגן אנדערע מעשים תעוועים, וואָס די מלכי ישראל ווי די  
קציני העם האָבן אָפּגעטאָן. נאָך דעם ווי דער מלך האָט געווינען די קציני-  
העם זיי זאלן זיך אַנשליסן אין זיין עגיפטישער פאַרטיי, אז מיר זאלן מאַכן

אן אויפשטאנד קעגן בבל — האָט דערציילט אריה בן זכריה.

ס'די צו געווינען דאָס פּאַלק מיט זיך, האָט ער געמאכט אַ בונד מיט קינינים, און זיי זאָלן באַפרייען זייערע יידישע קנעכט, וואָס זיי האָבן איינגע-  
שפּאַנט אין שקלאַפּנטום פאַר די הויכע צינזן און מסים, וואָס זיי האָבן  
געלייגט אויף זיי, און געהאלטן זיי פאַרשקלאַפט. זיי מיט זייערע ווייבער  
און זייערע קינדער, נישט געקוקט אויפן געבאַט פון משה צו באַפרייען זיי  
נאָך זעקס יאָר. מיר אלע האָבן געמיינט, און אַ נייע צייט הייבט זיך אָן,  
אַ פאַרברידערונג פון פּאַלק פון אלע שיכטן. אָבער באַלד האָבן זיי צוריק-  
געקאַפט, ארויסגעשיקט זייערע שוטרם און ארויסגעשלעפט זייערע באַר-  
פרייטע קנעכט, זייערע ווייבער און קינדער און ווידער זיי איינגעשפּאַנט  
אין פאַרשקלאַפונג. עס איז געווען דעמאָלט, ווען ירמיהו איז געקומען פאַרן  
מלך און ער האָט אים פאַרויס געזאַגט זיין סוף אין נאָמען פון גאָט דערפאַר  
וואָס איר האַלט נישט משה'ס געזעץ פון שמיטה: „איך וועל אייך איבער-  
געבן אין די הענט פון אייערע פיינד און די, וואָס זוכן אייערע לעבנס,  
און אייערע נבלות וועלן זיין צו שפייזן פאַר די פייגל פון הימל, און פאַר  
די בהמות פון דער ערד. און צדקיהו דעם מלך פון יהודה און זיינע הערן  
וועל איך איבערגעבן אין די הענט פון זייערע פיינד, אין די הענט פון דעם  
חייל פון מלך בבל, וואָס גייט אויף איבער אייך“...

נישט בלויז קעגן די אַרעמע פון פּאַלק האָבן זיי זיך פאַרבראַכן, די אומ-  
ווירדיקייט פון די גויים האָבן זיי געטאָן. זיי האָבן אויפגעשטעלט מזבחות  
צו מולך. האָט דען נישט מנשה דער זון פון יחזקאל געבראַכט זיין אייגע-  
נעם זון אין טאָל פון גיהנום און פאַרברענט אים אויפן מזבח פאַר מולך?  
אויך איז אונזער צייט האָט עס מלך צדקיהו געטאָן, און זיינע שרים האָבן  
עס געטאָן. ווען די שווערד פון נבוכדנאצר איז שוין געלעגן אויף זייער  
האלדז, האָבן זיי זיך נישט געווענדעט צום גאָט פון אברהם, און ער זאָל זיי  
העלפן, נאָר צום גאָט מולך, ווי דער נביא ירמיהו האָט עס אליין געזען,  
און ער האָט זיי געוואָרנט דערויף: „זיי האָבן אריינגעשטעלט זייערע  
אומווירדיקייטן אין דעם הויז, וואָס איך האָב גערופן מיין נאָמען אויף אים  
— צו פאַראומרייניקן. זיי האָבן געבויט במות צו בעל, וואָס איז אין גיהנום,  
צו פאַרברענען זייערע זין און זייערע טעכטער צו מולך. ישעיהו'ן האָט  
מנשה דורכגעזעגט אין צווייען פאַר דער שטראָף, וואָס ער האָט געזאַגט,  
ירמיהו'ן האָבן זיי געוואָרפן אין גרוב פון אַ זומפ און געוואַלט אים פאַר-  
הונגערן צום טויט. זאָל זיך גאָט מרחם זיין אויף אונז? וויי און ווינד צו  
אונז — קלאַגט אריה בן זכריה.

„זענען די גויים בעסער פון אונז? פאַרוואָס נעמט ער נקמה פון  
אונז? — ער מאַנט אויף יעדע זינד פון אונזערע הענט און אונז אליין  
האָט ער פאַרטריבן פון אונזער ערד — וואָס זענען מיר ערגער פון זיי?“ —  
האָט ווער געפרוווט מליץ יושר זיין אויף יהודה.  
„פאַרוואָס מיר זענען ערגער פון זיי? נאָר אייך אליין קען איך פון

אלע משפחות פון דער ערד. דורך דעם וועל איך פון אייך אלע אויפפאך  
דערן פאר אלע אייערע זינד" — האָט דער נביא געזאָגט אין נאָמען פון  
גאָט — האָט געדונערט דער אלטער אריה בן זכריה — דעריבער איז די  
שטאָט איבערגעגעבן צו דער שווערד און הונגער פון מלך בבל.

„און דאָך זעט. וואָס גאָט זאָגט וועגן דער שטאָט. וואָס איז איבער  
די זינד פון די. וואָס זענען מקריב זייערע קינדער פאר מולך — איבערגע-  
געבן צו שווערד. הונגער און קראַנקהייט פון מלך בבל. אזוי זאָגט דער  
נביא: „איך וועל אייך איינזאמלען פון אלע לענדער, וואָס איך האָב אייך  
דאָרט פארטריבן אין מיין צאָרן. אין מיין גרויסן כעס, און איך וועל אייך  
צוריקפירן צו דעם דאָזיקן אָרט און איר וועט זיצן זיכער. איר וועט מיר  
זיין א פאָלק און איך וועל אייך זיין פאר גאָט.“

„יא, ווען מיר וועלן צוריקקערן צו אים מיט אונזער גאנץ הארץ,  
אזוי ווי דער נביא זאָגט ווייטער: „און איך וועל אייך געבן איין הארץ  
און איין וועג מורא צו האָבן פאר מיר אלע טעג, אייך גוט צו טאָן און  
אייערע קינדער נאָך אייך — און איך וועל פארשניידן מיט אייך אן איי-  
ביקן בונד, איך וועל זיך נישט אָפנייגן פון זיי, גוט צו טאָן זיי, און מיין  
אימה וועל איך געבן אין זייערע הערצער, נישט אָפצוקערן פון מיר“ —  
רופט אויס אריה בן זכריה — „קומט, לאָמיר אלע צוריקקערן זיך צו אונז  
זער גאָט מיט אונזער גאנץ הארץ, און לאָמיר בעטן צו אים מוחל צו  
זיין די זינד פון אונזערע אָבות און ער אליין זאָל קומען אונז העלפן. נאָר  
דורך זיין האנט און נישט דורך א בשר ודם זאָלן מיר געהאָלפן ווערן.  
קומט, לאָמיר זיך מודה זיין פאר אונזער גאָט.“

און די גאנצע עדה פון די אבלי ציון — מענער, ווייבער און קינדער —  
האָבן זיך געוואָרפן אויף דער ערד, געהויבן די הענט צום הימל און א  
גרויס געוויין און געשרי האָט זיך געהערט אין דער נאכט: „זיי אונז  
מוחל פאר אונזערע זינד; אונזערע עלטערן האָבן געגעסן אומרייפֿע טרויבן  
און אונזערע ציין זענען זויער.“ זיי האָבן זיך געשלאָגן מיט די פויסטן אין  
זייערע בריסטן, גענומען הויפנס ערד און געוואָרפן אויף זייערע קעפֿ.

אין דער שטילער אויסגעשטערנטער נאכט איבער די שפיצן בערג פון  
יהודה האָט זיך געהערט א קלאַנג, ווי דאָס קלאַנג פון שאקאלן און היע-  
נעס, וואָס וויינען אין די בערג און וואַיען אין דער נאכט.

— \* —

צווישן די אבלי ציון אין דל הרייהודה איז ער געזעסן און גרויס-  
געוואָרן. ער איז געגאנגען צו אריה בן זכריה אין זיין הייל אריין און האָט  
געלערנט פון אים די שריפטן פון די נביאים פון אויסנווייניק. די אבלי  
ציון האָבן אין דער הייל געהאט אויסבאהאלטן די שריפטן, וואָס האָבן  
זיך געפונען צווישן זיי — דאָס נביאות פון ישעיהו, וואָס איז געזאמלט  
געוואָרן אין די צייטן פון יחזקאל, די שריפטן פון ירמיהו, וואָס ברוך זיין  
מזכיר האָט געזאמלט, די תולדות פון די אָבות און אויך די מעשים פון

ששת ימי בראשית און אלע מגילות און קאפיטלעך תהילים און די שיר  
המעלות.

ער האָט געטרונקען פון דעם קוואל פון נביאישער טרייסט — און  
געלאָשן מיט זיי דאָס פייער פון כעס און קנאה פון גאָט. אין די אַוונטן  
האָט ער זיך באטייליקט אין די צוואמענקונפטן פון די אבלי ציון אין די  
שפאלטן פון די בערג. אָבער דאָך האָט ער נישט געקענט זיך טיילן מיט  
דעם טרויער פון די אבלי ציון, און נישט געקענט באשולדיקן די עלטערן  
פאר דער שטראַף, וואָס די קינדער ליידן. ער האָט נישט געקענט פארנע-  
מען די קנאה פון גאָט, וואָס פאָדערט אויף פאר יעדע זינד — דורך  
שטראַף, הונגער, נויט, שווערד און פאָרדאַרבונג.

זיינע לערער זענען געווען די בערג פון יהודה. ווי שטרענג, ווי  
אומרחמנותדיק די בערג האָבן געקענט זיין, האָט ער דאָך געזען אין זיי  
דעם חסד פון גאָט, וואָס איז אויסגעשפרייט איבער זיין באשאַף: אויף דער  
קליינער סטאדע שאַף און רינדער, וואָס איז געווען אונטער זיין האנט, ווי  
די מוטער-שאַף באלעקט אירע קליינע, וואָס זי האָט אָפגעוואָרפן, ווי זי  
שפרייט אויס אירע פיס און שטרעקט אויס אירע בריסטן אין מויל פון  
אָפגעוואָרפענעם שעפעלע, וואָס שטייט קוים אויף זיינע שוואכע פיס; ווי  
די בארג אָדלער ברענגען אין זייערע מיילער דאָס טעגלעכע שפייז — די  
שלענגלעך און ווערעמלעך — צו זעטיקן די קליינע אין די בעסטן; און  
די מנוחה און די שלווה פון די וואלד-בערגלעך; ווי די וואַלקנס, ווי אַפ-  
געצוואַגענע שעפסן-סטאדעס ציען זיך איבער די ברייטע ליכטיקע הימל-  
פעלדער און זיי ווארפן זייערע זינגענדיקע שאַטנס ווי געוועבטע שלייערן  
איבער די בארג-שפיצן; ווי די גרין-גראַזיקע טאָלן-פעלדער לויכטן דורך  
די בערג-שפאלטן פון טאָל-ארויף; די גרויסע פרייד פון דער יצירה, וואָס  
זינגט א מזמור פון דאנק און לויב צו גאָט — האָט זיין יונג געמיט אָנגע-  
פילט מיט ליבע, מיט פרייד, מיט דאנקבארקייט צו דעם יוצר. קיין אָפּשרע-  
קנדיקן תוכחה/דיקן עונש, וואָס די נביאים זאָגן פאַר, אז גאָט האלט אָנגע-  
ברייט פאר זייער פאַרשולדיקונג, האָט ער בשום אופן, נישט קוקנדיק צו  
דעם אימת הכבוד, נישט געקענט צושרייבן צום באשאפער פון דער וועלט.  
דער באשאפער פון דער וועלט איז דער גאָט פון ישראל. דער גאָט  
פון ישראל קען נישט זיין אכזריותדיק און קנאהדיק און נקמה-דורשטיק.  
ער איז מלא חמים; ער איז דער באשאפער פון די באשעפענישן און  
האָט באשאַנקען מיט זיין ליבע זיין גאנצן באשאַף, און דער מענטש איז  
זיין בחיר יצירה — ער האָט אים באשאפן אין זיין געשטאלט, און וויל אים  
באשענקען מיט זיין מידה — פון ליבע און רחמנות — און ברענגען אים  
צו זיך. האָט ער אויסגעקליבן ישראל — אז ער זאָל זיין א נס לגוים.  
דערפאר צווינגט ער ישראל צו גיין אין זיין וועג. דערפאר שטראַפט ער  
ישראל און מאַנט אויף פון אים פאר אלע זיינע זינד. אָבער קיינמאָל פאַר-  
געסט ער אים נישט, קיינמאָל פארווארפט ער אים נישט — ווי ער זאָל זיך

נישט געפינען פארשפרייט צווישן די גויים. ווי עס דאכט זיך, אז ער איז שוין פארפאלן און פארגעסן געווארן פון גאָטס חסד און אויסגעמעקט גע- וואָרן פון דער איבערפלאַך פון דער ערד, ווי אפרים און די עשרת השב- טים, וואָס זענען פאר אַזויפיל יאָרן פארשיקט געוואָרן קיין אשור — אָבער גאָט פארגעסט זיי נישט, ווי דער נביא ירמיהו האָט אונז געזאָגט:

„הבן יקיר לו אפרים — א טייערער זון איז מיר אפרים, מיין קינד פון יענער זייט פון טאָל אַרויף, פון דער שפלה. די וואַלקנס זענען געווען דערמאָן איך מיך וועגן אים. מיינע געדערים ברומען נאָך אים, דערבארמען וועל איך מיך, דערבארמען איבער אים, זאָגט גאָט.“

אנומלט האָט ער זיך געפונען מיט זיין סטאדע שאַף און ציגן אין דו בערג. זענען געקומען אין מיטן הערלעכן טאָג שווארצע וואַלקנס אַנצויען פון יענער זייט פון טאָל אַרויף, פון דער שפלה. די וואַלקנס זענען געווען אזוי אַנגעלאָדן מיט אַנגעכמאַרעטן כעס ווי אַנגערײַצטע הינט, וואָס זע- נען דורשטיק נאָך אַנפאל. און איידער מען האָט זיך ארומגעקוקט האָבן די שווער־טראַגעדיקע וואַלקנס אַנגעהויבן אויסצולאָדן דעם אַנגעכמאַרעטן שווארצן רויך פון כעס און צאַרן, ווי ליגעלן פלאצן־אויף און גיסן־אויס זייער קאָכעדיקן צאַרן. די רויך־שטאַפן לייזן זיך אויף און ווערן פאַרוואַנדלט אין בושענדיקע שטערן־זוינטן. די ווינטן, ווי פריי ארויסגעלאָזטע חיות רעות, נעמען אָן די בארג־וועלדער און טרייסלען זיי אויס, קעמען אדורך מיט זייערע נעגל די צווייגן און די שטאמען און נייגן זיי צו דער ערד, און ברעכן און פארוויסטן אלץ, וואָס זיי טרעפן אָן אויף זייער וועג.

און אָט שוין זעט ער, ווי שאַף, איינגעקלאַמערט מיט זייערע קלאַען אין די באַרג־שטייגער, באַמיען זיך אויסצוהאַלטן דעם פּרײַע־דרוק פון שטורעם — הייבן זיי זיך אָן אראַפצוואַלגערן פון דער באַרג־וואַנט אין אַפּפאל פון די באַרג־שפאלטן. מיט א שטיין געבליבן האַרץ, מיט פאר־ כאַפּטן אַטעם, אַדורכגעצוואַגן און פּיטש־נאַס — לויפט נאָך דער פאַסטן־יונג נאָך די אַראַפּפאלנדע שעפּטן־גופים. אָט שוין שלאָגן זיי זיך אָן אין די שטיינער־שפיצן און זייערע לייבער צעשפאלטן זיך און פארגיסן די שטיינער־וואַנט מיט בלוט, אָבער איינער נאָכן אנדערן ווערן זיי אויפ־געכאַפּט פון א גרינער גראַז־לאַנקע, וואָס גאָט האָט אויסגעשפּרייט ווי א מוטערס פארטוך — פאר א פאלנדיק קינד. און די עלטערע שאַף־מוטערס, מיט א מעקנדיק פריידן־געשריי, באלעקן מיט זייערע צינגער די נאָך זיי אראַפּגעגליטשטע יונגע, ווי זיי וואַלטן זיי טרייסטן און באַרואַיקן גע- וואַלט פאר דער איבערגעלעבטער שרעק.

ער איז געשטאַנען אויפן שפיץ באַרג און ער האָט דורך דער דער־עפענונג פון די באַרג־שפאלטן אַרונטערגעקוקט אין טאָל אַרײַן. איבער דער לענג פון דער באַרג־וואַנט שיפּוע האָבן צווישן די אויסגערייסענע נאָדל־ביימער און צעטרעטענע קשאַקעס דערנער אַרויסגעשטאַרצט שטעכעדיקע שטיינער־שפיצן. די שאַף־סטאדע געוואַרפן דורך דער פּרײַע פון שטורעם

האָבן זיך אדורך געוואלגערט מיט זייערע גופים דורך די ארויסגעשטארצטע שטיינער־צייגן און זיי זענען נישט גענוצקט געוואָרן — און ארונטער גע־ גליטשט אין גרינעם טעלעכעל. ווי אזוי איז עס געשען? זיין אויג ווי זיין אויער איז שוין דענסטמאַל אָפן געווען צו זען, אין געשעענישן פון טאָג, דמיונות און צו הערן בת־קולות, אין רוישן פון ווינד האָט ער געזען אין די געוואָרפענע שאַף דעם משל פון די בני ישראל.

ווען ער איז אהיימגעקומען האָט ער געזאָגט צו זיין מוטער (ער האָט זיך מער פאַרטרויט זיין מוטער ווי זיין פאָטער):

„איך האָב געזען די האַנט פון גאָט, וואָס האַלט אונטער דעם פאלנדן ישראל“.

„וואָס האָסטו געזען, מיין זון?“

„איך האָב געזען דעם חסד פון גאָט, וואָס ער טוט מיט זיין פאָלק ישראל. עס איז ווי ער וואַלט געווען געזאָגט אויף ישראל: „אויף איין קליינע רגע האָב איך דיך פאַרלאָזט און מיט גרויס רחמים וועל איך דיך איינזאמלען“.

— \* —

אין די בערג פון יהודה, ווו די משפחה פון שלמה בן אשר האָט זיך באזעצט, האָט זיך געפונען אן אָרט אויף א שפיץ באַרג, פון וואנען עס האָט זיך אויפגעעפנט אן עפענונג דורך וועלכער מען האָט געקענט זען ירושלים, ווי זי שפרינגט ווי א סארנע איבער די בערגלעך. די אבלי ציין, זינט גאָט האָט פארלאָזט ירושלים, זי איבערגעגעבן אין די הענט פון משחית און די טמאה האָט זיך באזעצט אין איר — האָבן זיך אויסגע־ היטן נישט מער צו באטרעטן די שטאָט, אפילו אויסגעמיטן צו קומען צו דעם אָרט אויפן באַרג־שפיץ, כדי נישט צו ווארפן קיין בליק אויף ירו־ שלים, און אזוי האָט אויך שלמה בן אשר באפוילן זיין זון, קיינמאָל נישט צו קומען צום אָרט פון שפיץ־באַרג, נישט צו קוקן אויף דער שטאָט.

שמואל בן שלמה האָט זיך באמיט אויסצופירן זיין פאָטערס געבאָט — נישט צו דערנענטערן זיך צום אָרט פון אויסבליק, דאָך האָט עס אים געצויגן ווי א מאַגענט צום אויסבליק־פלאַץ און ער האָט נישט געקענט גור בר זיין זיין חשק צו ווארפן א שנעלן בליק אויף דער שטאָט, וואָס איז געווען אין זיינע אויגן ווי א שטאָט, וואָס איז נישט געבויט געוואָרן פון מענטשנס הענט, נאָר איז ארונטערגעקומען פון הימל — ווי א נס מן השמים. ער האָט געקענט זען געביידעס צעוואָרפן אויף שופועס פון בערגלעך, געסלעך געצויגן אין טאָלן ארונטער, זיינע אויגן האָבן געזוכט דעם אַנבליק פון הר המוריה.

עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אז ער זעט איינגעפאלענע ווענט, חורבות שטאַרצן ארויס ווי שדים־קעפּ. עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז ער זעט רויך־זיילן אויפגיין פון מזבחות צעוואָרפן צווישן די חורבות און אפפאלן. עס האָט זיך אים אויסגעוויזן ווי א משחית, וואָס שאלט און

וואכט אין דער שטאָט. ער האָט שנעל פארמאכט די אויגן און נישט גע-  
וואלט זען און נישט געבענקט צו דעם אַנבליק, און ער האָט איינגעזען,  
אז זיין פאָטער און די אבלי ציון האָבן רעכט. ווען זיי ווילן נישט זען  
די שטאָט, אין וועלכער די טמאה האָט זיך באזעצט.

אַבער דאָך האָט עס אים געצויגן צו דעם אָרט פון אויסבליק. עס  
האָט אים גע'כישופ'ט נאָך אמאָל צו ווארפן א בליק אויף ירושלים. יעדן  
פרימאָרגן האָבן זיינע טריט אומוויסנדיק געלענקט צו דעם שפיץ בארג פון  
אויסבליק, אָבער מיט געוואלט האָט ער זיך גענייט אָפצווענדן זיינע טריט  
און מיט געוואלט זיך אָפצווייסן פון אָרט וואוהיין זיינע אויגן אין דמיון  
האָבן צוגעצויגן, און זיין הארץ האָט זיך געפונען דאָרט, צווישן די חורבות.  
איינמאָל אין א פרימאָרגן: דער טוי איז געדיכט געלעגן איבערן דער  
ערד. אלע בערג זענען פארהוילן געווען מיט א ווייסע פארע, וועלכע האָט  
זיך גערייכערט. שוועבנדיקע צעריסענע וואַלקנס האָבן געוואנדערט און  
געבלאָנדזשעט אין חלל, זיי האָבן פארדעקט ווי מיט שליערן די בערג-  
שפיצן, די אָפפאלן און די אָפגרונטן. אלץ האָט געשוועבט אין דער לופטן.  
די זון, וואָס איז ערשט געבוירן געוואָרן פון א טייך בלוט-ארויס, וואָס האָט  
זיך אויסגעגאָסן אויף דעם האַריזאָנט — מאטערט זיך ארויסצוקריגן פון  
דעם בלוט, ווי א ניי געבוירן קינד פון דער מוטערס בלוט-בעט, אין וועלכן  
עס איז איינגעבעט. וואקסט די זון אין שטארקייט, אין פראכט א מייל  
א מינוט, נעמט זיך אַן מיט גבורה, שיקט ארויס פון זיך טויזנטער זון-  
שטראלן, ווי שפיין, וואָס שטעכט אדורך דעם טוי-דעק, וואָס שוועבנדיק  
איבער די בערג — בילדן זיי זיילן-שטאנגען, וואָס זענען געוועבט פון  
זונען-שטויב און נידערן פון הימל צו דער ערד ארונטער.

מיט אמאָל דערזעט זיך שמואל בן שלמה, דער אויפגעוואקסענער בחור,  
מיט זיינע פאָר שאָף אויפן שפיץ אויסזיכט-בארג. זיינע באַרוועסע פיס  
שטעקן אין דער פייכטקייט. זיין נאקעטער קאָפּ, זיינע געקרייזלטע שווארצע  
לאַקן, וואָס פאלן איבער זיין נאקן זענען באהויכט מיט טוי-טראַפנס. זיין  
פאסטור-העמד דורך וועלכן עס קוקט ארויס פון די לעכער און ריסן זיין  
פליישיק לייב, איז געבאָדן אין טוי, שטייט ער און קוקט אויף דער שטאָט,  
וואָס פאלט ארונטער פון אן עפענונג פון הימל און ווערט אויפגעהאלטן  
אויף מעכטיקע פינקעלדיקע פליגלען פון פאַנטאַסטישע כרוכים און זי  
בלייבט הענגען אין דער לופטן, ארומגערינגלט, ארומגעהילט מיט רויכענדי-  
דיקע טוי-וואַלקנס, וואָס שוועבן ארום איר און הילן זי איין מיט ליכטיקע,  
בלאָז-זויקע שליערן.

ער זעט ווי עס הייבט זיך ארויס פון די שוועבנדע שליערן א מעכ-  
טיקער קופאַל, אויפגעהאלטן אויף גאַלדענע שטויב-שטראלן פון דער זון —  
אן אַרעאָל געוועבט פון רעגנבויגן. קאַלירטע צייכנס פון רעגן-בויגן הענגען  
איבער דעם קופאַל, און מיט אמאָל דערהערט ער א געזאנג. ער הערט  
די ווערטער פון נביא: „קומט, לאַמיר אויפגיין צום בארג פון גאָט פון



ישראל, צום הויז פון יעקבון" און ער האָט זיך געטראכט: מיינע אויגן זענען ווי גאָט רייניקט ירושלים אין א קרבן פון קטורת פון אלע אירע זינד, און הענגט אויס איבער איר דעם צייכן פון גח — פון מחילה און סליחה.

ער האָט פארמאכט די אויגן. ער האָט מורא צו קוקן אין די וואַלקן-אריין, און ער שטייט און שווייגט און ציטערט פון גרויס מורא. א מעכטיקע שטילקייט האָט געהערשט ארום אים. ער פילט ווי די שטילקייט שפרייט זיך אויס, עס איז אויסגעפילט מיט איר דער גאנצער חלל פון דער וועלט. א שרעק נעמט אים אַרום, און ער ציטערט פאר דער פאַרכטיקייט וואָס איז ארום אים.

מיט אַמאָל דערהערט ער א שטים רופן: „נישט פאַר א היענע צו קלאַגן אין דער נאכט זאָלסטו מיר זיין. נאָר א זינגענדיקע לאַרנע פון פרימאַרגן צו ברענגען די טרייסט צו מיין פאַלק.“  
ער האָט געוואוסט, אז די שטימע רעדט צו אים. די ווערטער זענען געווענדעט צו אים.

מיט פארמאכטע אויגן, מיט א טרילענדיק קול האָט ער גערופן אין וואַלקן-אריין, מיט א ציטערדיק הארץ און טרייסלענדיקע הענט.  
„זיי וועלן מיר נישט גלויבן. שמואל איז מיין נאָמען, און זיי זאָגן: אין שמואל האָב איך זיך פארזען. א בעל-חלומות ווי יוסף, רופן זיי מיך.“  
„נישט שמואל זאָל זיין דיין נאָמען, נאָר ישעיהו זאָלסטו דיך רופן. זיין גייסט זאָל קומען איבער דיר. און ווי ער, מיין קנעכט, זאָלסטו צו מיר זיין, צו ברענגען דורך דיר די בשורה פון מיין גאולה פאר מיין פאַלק און פאר דער גאנצער וועלט, וואָס האָט נאָר אַן עק.“  
„איך בין אן אומוויסנדער פאסטוק-יונג, דאָס לשון פון די געלערנטע איז נישט אין מיין מויל.“

— „גיי קיין ירושלים, זוך אויס די בני נביאים, וואָס ויצן דאָרט אין א הייל, שליס דיך אָן אין זיי. און ווען עס וועט קומען די צייט, וועל איך געבן דאָס לשון פון די געלערנטע אין דיין מויל. יעדן פרימאַרגן וועל איך עפענען דיין אויער, און דו וועסט וויסן, וואָס דו האָסט צו זאָגן און וואָס דו האָסט צו טאָן.“

## קאפיטל זעקס

איידער יוחנן בן-קרח האָט מיטגעשלעפט ירמיהו'ן קיין מצרים — א צייט נאָך דעם ווי נבוכדנאצר האָט חרוב געמאכט דעם בית-המקדש און אַוועקגעפירט די עלטסטע פון פּאַלק קיין בבל — האָט ירמיהו צונויפגענומען דעם איבערבלייב פון זיינע תלמידים, וואָס האָבן זיך נאָך געהאַלטן אַרום אים, און זיי געבראַכט אין דעם אויסבאַהאַלט פון איינער פון די געהיימע מערות אין דעם חרוב־דיקן בית-המקדש, וואָס די באַלאַגערער האָבן נישט געוואָסט פון איר. ער האָט זיי איבערגעגעבן די שריפטן פון די פריערדיקע נביאים, וואָס ער האָט אָפּגעהיט, אויך אן אָפּשריפט פון זיינע אייגענע נבואות און דעם בריוו, וואָס ער האָט געשיקט צו די גולי-בבל, און ער האָט זיי אָנגעזאָגט, אז זיי זאָלן אָפהיטן דאָס הייליקע פייער פון נביאות, זיי זאָלן לערנען די שריפטן פון גרויסן נביא ישעיה, זאָלן טרויערן אויף דעם חורבן פון בית-המקדש, אויסקוקן אויף דער צייט פון דער גאולה און זיך מכין-זיין צו דער הייליקער עבודה פון נביאות.

אויסגעהאַלטן און אָפּגעהיט פון דעם דלת עס־הארץ, וואָס נבוכדנאצר'ס חייל האָט איבערגעלאָזט אין דער שטאָט און וואָס אויך יוחנן בן-קרח האָט זיי געלאָזט הינטער זיך, ווען ער איז אַוועק קיין מצרים, האָבן א טייל פון דעם נביאים אָפּגעראַטעוועטע תלמידים זיך אַוועקגעגעבן אינגאַנצן די ענינים פון דער גאולה, זיי האָבן זיך פאַרטיפט אין די שריפטן פון זייער גרויסן רבין, צו דערגיין די רמזים, די סודי־סודות בנוגע דער צייט פון דער גאולה, זיי האָבן צונויפגעזאַמלט אַיטלעכן פּסוק, אַיטלעך וואָרט פון גרויסן נביא ישעיהו, געלערנט זיי בעל־פה, געפאַרשט זייער באַדייט, זייערע טיפע טוונות, זיי האָבן געזאַמלט די כראָניקעס, די געשעענישן אין ישראל און יהודה פון די ווייטע און די נאַענטע צייטן, זיי האָבן אָנגעהאַלטן א לעבעדיקן מגע־משא מיט די עוליה־גולה, אַרויסגעשיקט שליחים קיין בבל און קיין מצרים, די צוויי צענטערס פון די בני־הגולה, זיי האָבן געהאַלטן אין איין אויפמונטערן די פאַרטריבענע, הייבן זייער גייסט, געבראַכט זיי טרייסט און האַפּענונג, דערמאָנט זיי אין דער הבטחה, וואָס גאָט האָט גע־געבן די נביאים, אז ער וועט זיי, די גולים, צוריקזאַמלען אין זייער לאַנד, טיילמאָל האָט איינער פון די בני־הנביאים, ווען עס איז געקומען אויף אים דער רוח־הקודש, נביאות־געזאָגט אין זיין אייגענעם נאָמען, אָפּטמאַל אין דעם זעלבן גייסט און אין דעם זעלבן סגנון ווי די אַלטע נביאים, יעדערער פון זיי האָט געהאַט זיין נביא, וואָס אין זיין גייסט האָט ער זיך איינגעלעבט און זיין טייל און נוסח האָט ער פאַראייגנט, אַזוי אַרום האָבן זיי געהאַלטן

לעבעדיק דעם גייסט פון די אמאליקע נביאים אין דעם לעבן פון די בני הגולה.

עס איז געווען די חושכדיקסטע צייט סיי אין יהודה, סיי אין גלות בבל, ווי אין גלות מצרים. קיין איין שטראל האפענונג האט זיך נישט געזען איבער דעם שווארצן הימל פון ישראל. עס האט אויסגעזען, אז דאס פייערל פון ישראל צאנקט און לעשט זיך אונטער דעם אש פון עבודה-זרה און טומאה, וואס האבן פארכאפט די שארית-הפליטה פון דלת עמ-הארץ אין יהודה, און עס איז אויך נישט בעסער געווען אין די גלות-לענדער, זאס יהודה איז אהין פארוואגלט געווארן.

די בני-הנביאים האבן שוין לאנג פארגעסן אין די טרייסט ווערטער פון ירמיהוין. זיי זענען ארונטערגעקומען אונטער דער שווערער השפעה פון די שווארצע חזיונות פון יחזקאל, דעם נביא פון צער און יאוש, וואס האט פון די ברעגן פון טייך כבר אין בבל נישט נאָר מיט די אויגן פון זיין דמיון געזען די מעשים-תעושים, וואס ווערן אָפגעטון אין די געהיימע היילן פון חרובדיקן בית-המקדש אין ירושלים, נאָר ער האט געמוזט נישט איינמאל אַדורכגיין דעם מחבר, וואס ליגט צווישן בבל און יהודה, אדורכ-גיין בפועל ממש, נישט אַדורכטראָגן זיך אויף די פליגל פון זיין פאנטאזיע, און זען מיט זיינע חומרידיקע אויגן, צו וואס פאר א שפלידקן מצב די שארית-הפליטה אין ירושלים און יהודה איז דערגאנגען.

עס האט אויסגעזען, אז ישראל איז געפאלן, געפאלן און וועט, ווי ישמעאל, מער קיינמאל נישט אויפשטיין — א רינישטאָק, וואס ווערט פאר-פלייצט פון א זומפיקן שטראם, ווען ער זיך אויסמישן מיט דעם אַרומיקן פסולת און וועט פאַרפאלן ווערן.

באַרניבט פון די כהנים, די לוויים, די גרויסע לייט פון בית-דוד, וואס נבוכדנאצר האט זיי פאַרטריבן קיין בבל, איבערגעלאזט אויף זייער אייגענעם גורל, איז דאָס שארית פון דעם דלת עמ-הארץ אין ירושלים און יהודה באלד אַרונטערגעקומען אונטער דער השפעה פון די כנענים, וואס צווישן זיי זענען זיי געזעסן, האט אָנגענומען זייערע מנהגים און זיך אים-ערגעבען זייערע אַמווירדיקייטן.

איינגעקלעמט צווישן די פלישתים, וואס זייערע שטעט האבן דעם ברעג ים, און מאב, וואס האט אויסגענוצט די געפאַלנקייט פון יהודה און אריינגעכאפט זיך אין לאַנד אַרין, אַפּשניידנדיק די גרויסע פראַווינצן יריחו און חברון, און איז דערגאנגען ביז ירושלים; דערנידעריקט און פאַרשעמט צווישן די פעלקער דורך דעם טרויעריקן מצב, וואס יהוה האט זיי געבראַכט דערצו, האבן זיי אָפן דערקלערט, אז זייער אומגליק נעמט זיך פון דעם, וואס די געטער פון בבל, בל-מרודך און אישתר, זענען שטאַר-קער, מעכטיקער פון יהוהין, און זיל האבן פראַנק און פריי זיך באַקערט צו דער עבודה-זרה פון דער געטין אישתר, וועלכע האט געוואונען פאר איר קולט די פעלקער פון אזיע. זי איז געאכפערט געווארן פון די ברעגן

פון קאספישן ים ביז צו די יונישע אינדזלען, ווו זי האָט, מיט דעם זעלבן קולט, געטראָגן אַנדערע נעמען, ווי איזיס, ווענוס, דיאַנאַ, אישתר האָט געהאַט אירע מזבחות און אירע גראַטעס פאַרשפּרייט נישט נאָר איבער יהודה און ירושלים, נאָר אויך אין די מערות פון בית־המקדש, אונטער דעם מזבח פון יהוה. די ווייבער האָבן געבאַקט קונס, כוונים, פאַר איר און באַוויינט איר מאַן און ברודער תּמוז נישט נאָר אויף די גאסן פון ירושלים, נאָר אין בית־המקדש גופא. צו דעם זענען נאָר צוגעקומען די סדומישע מעשים־תּעוועים, וואָס די ווילדע מדבר־אַראַבער פון מואב האָבן אַריינגעבראַכט קיין יהודה, און דער גאָט מולך, וואָס די פעניקער און די פּלשתיים האָבן בייגעשטייערט. די אַלע געטער האָבן געפונען זייער אַרט אין יהוה'ס חרוב־דיקן בית־המקדש, ווו די שארית־הפּליטה האָבן צוערשט אין געהיים, שפּעטער בפרהסיה, געפּראַוועט זייער עבודה־זרה און איבערגעגעבן זיך זייערע מעשים־תּעוועים. „יהוה האָט פאַרגעסן אין אונז“, האָבן זיי געזאָגט, און זיי זענען, קענטיק, צופרידן געווען צו קאָנען פריי אַראַפּואַרפן פון זיך דעם עול פון יהוה'ס געבאַטן, איסמישן זיך מיט די פעלקער פון לאַנד און ווערן ווי זיי.

כל־זמן דער גרויסער נביא יחזקאל האָט געלעבט, האָט געהאַלטן אין איין וואַנדערן פון בבל קיין יהודה און צוריק און געהאַלטן זיי אין איין וואַרענען, אין איין מוסר זאָגן, אין איין דערמאָנען זיי זייער עבר און וועקן אין זיי בטחון אויף א שזענען עתיד, האָט ער נאָך ווי עס איז געקאָנט אויפהאַלטן דאָס טליענדיקע ליכט פון יהודה, אז עס זאָל נישט אינגאַנצן פאַרלאָשן ווערן. ער האָט דענסמאַל פּראַקלאַמירט פאַר זיי צום ערשטן מאַל דעם פּרינציפּ פון פּערוזענלעכער אחריות פאַר זינד. גאָט, הייסט עס, וועט נישט אויפמאַנען דעם עונש פאר זייערע זינד פון דעם גאַנצן פּאָלק, נאָר פון אַיטלעכן נפש באַזונדער וועט אויפגעמאַנט ווערן אן עונש פאַר זיינע זינד; זעט, אלע נפשות זענען מיינע; דער נפש פון דעם פּאָטער, אזוי ווי דער נפש פון דעם זון, איז מיינער; דער נפש, וואָס זינדיקט, ער זאל שטאַרבן... א זון זאָל נישט ליידן פאַר דער זינד פון דעם פּאָטער, און א פּאָטער זאָל נישט ליידן פאַר דער זינד פון דעם זון; די גערעכטיקייט פון דעם גערעכטן זאָל זיין אויף אים, און די שלעכטיקייט פון דעם שלעכטן זאָל זיין אויף אים“. און זאָלן זיי זיך נישט איינרעדן, און צוליב זכות אבות, אָדער ווייל זיי זיצן אין ירושלים, וועט זיי גאָט שאַנעווען. אפילו נח, דניאל און איוב זאָלן זיין מיט זיי, וועלן זיי נישט זיין בכוח־מגין צו זיין: „נח, דניאל און איוב וועלן מיט זייער גערעכטיקייט נאָר מציל זיין זייער נפש“. „און גאָט האָט געזאָגט: „גיי דורך אין מיטן שטאַט, אין מיטן ירושלים, און זאָלסט אַנצייכענען א צייכן אויף די שטערנס פון די מענטשן, וואָס זיפצן און קרעכצן אויף אַלע אומוירדיקייטן, וואָס ווערן געטאָן אין איר... (זיי אליין זאָלן געראַטעוועט ווערן אָבער די אַנדערע) זאָל אייער אויג נישט שווינען... א זקן, א בחור און א מיידל, און קליינע קינדער און

ווייבער... און פילט-אן די הויפן מיט דערשלאָגענע. און איך בין געפאלן אויף מיין פנים, און האָב געשריגן, און געזאָגט: „וויי, גאָט דו האָר, ווילסט אומברענגען דעם גאַנצן איבערבלייב פון ישראל?“ און גאָט האָט צו מיר געזאָגט: „די זינד פון דעם הויז פון ישראל און יהודה איז זייער און זייער גרויס, דאָס לאַנד איז אָנגעפילט מיט בלוט, און די שטאָט איז פול מיט אומגערעכטיקייט, וואָרום זיי זאָגן: „פארלאָזן האָט גאָט דאָס לאַנד, און ער זעט נישט.“ אָבער דאָס זעלבע מויל, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט א גור-דין אויף קליינע קינדער און ווייבער, האָט אויך געוואָלט צו טרייסטן און צו שטארקן דעם בטחון: „יא, איך וועל אייך איינזאַמלען פון די אומות... און איך וועל אייך געבן די ערד פון ישראל... און איך וועל אַפּטוּן דאָס האַרץ פון שטיין פון זייער לייב, און וועל זיי געבן א האַרץ פון פלייש... און זיי וועלן מיר זיין צום פּאָלק, און איך וועל זיי זיין צום גאָט.“ צי זיי ווילן יא, אָדער נישט, מיט געוואלט, מיט א שטארקער האַנט, מיט אן אויסגעשטרעקטן אַרעם, וועל איך אייך צווייפקלייבן פון די לענדער, וואָס איר זענט צעשפּרייט געוואָרן אין זיי, און פון זייערע שונאים, פון עמון און מואב, פון צור און צידון, וועט ער אויפמאַען אלע עוולות, וואָס זיי זענען באַאָנגען קעגן זיינע קינדער... און ער האָט אויסגעמאַלט פאר זיי דאָס הערלעכע בילד פון די טויטע ביינער, וואָס העפטן זיך צו נויף, און פון נייעם ירושלים און נייעם בית-המקדש, מיט דער באַנייטער עבודה, וואָס ווארט אויף ישראל.

אזוי האָט דער נביא, ווי א ריז פון הימל, מיט איין האַנט זיי גע-וואָרפן אין שאולת-חתייה, אין טאָל פון טויט, און מיט דער צווייטער האַנט האָט ער צווייפקלייבן די ביינער, וואָס ער האָט צעשפּרייט און צעזיט, און זיי אויפגעוועקט פאר א נייעם לעבן, מיט הערצער נישט פון שטיין, נאָר פון פלייש, און מיט א הכנעה/דיק געמיט.

אָבער זינט דער נביא איז געשטאַרבן און זיין קול איז פארשטילט געוואָרן, האָט דער מצב אין יהודה, אזוי אויך אין די גלות-לענדער, זיך פיל פארערגערט, אין יהודה זענען זיי צוריקגעפאלן צו דער עבודה-זרה, און אויך אין די גלות-לענדער איז נישט בעסער געווען.

נישט נאָר אין יהודה און ירושלים איז דאָס פּאָלק שוין געווען פארזונקען אין דעם זומפ פון עבדה-זרה, נאָר אויך אין בבל און מצרים, פון בבל, ווו עס האָט זיך אויפגעהאלטן דער לעצטער פלאם פון ישראל און עס האָט אויסגעזען, אז א ניי געבורט פון ישראל קומט פאַר אין דער פרעמד, זענען נאָך יחזקאלס טויט, אָנגעקומען צו די בני-הנביאים אויב'ס בשורות, א נייע שיכט האָט זיך אויסגעבילדעט צווישן די בני-הגולה, א שיכט סוחרים און אונטערנעמערס, וועלכע האָבן געזען אין בבל דאָס צו-געזאַגטע לאַנד, און נישט נאָר די רייכע און גרויסע לייט אליין פון בבל דער שטאָט, נאָר אפילו דאָס פשוטע פּאָלק, לאַנד-באזיצער און ערד-ארבע-טער, וואָס זענען געזעסן אויף דער פעטער ערד ביים גרויסן טייך כבר,

האָבן באלד געזען אין ירמיהו'ס ווערטער וועגן געטריישאפט צום לאַנד בכל א רמז, אז בכל וועט און האַרף בלייבן זייער שטענדיקע היים. זיי האָבן אָנגעהויבן פארגלייכן דאָס קאָרגע אַרעמע לאַנד פון די יהודה'שע בערג, וווּ מען האָט איטלעכן טפח ערד געמוזט אויסגראָבן און אויסשטיינען, מיט דער רייכער ערד פון בבל. עס זענען, אמת, נאָך געווען דאָ און דאָרט אַ זעלכע, וואָס האָבן געהאט א בענקשאפט-געפיל פאר דעם לאַנד פון זייער געבוירן. דאָס זענען געווען מענטשן פון אלטן דור, וואָס עס האָט נאָך געלעבט אין זיי דער זכר פון די שבתים און די ימים-טובים אין בית-המקדש, און אין זייערע הערצער זענען נאָך נישט פאָרגאָנגען די טרייסט-ווערטער פון ירמיהו און יהוֹקָאֵל. אָבער דער נייער דור, וואָס אין געבוירן און אויפגעצויגן געוואָרן אויף דער בבלי'שער ערד, האָט זיך אויסגעמישט אינגאנצן מיט דער בבלי'שער באפעלקערונג. זיי האָבן אפילו אָנגעהייבן פארקוקן זיך אויף די בבלי'שע געטער, וועלכע האָבן געהאט אזא גוטע מערכה און זענען אזוי געאכפערט געוואָרן ביי די פעלקער, און זיי צוגעגלייכן צו יהוה, וואָס זיי האָבן נאָר געהערט וועגן אים ווי וועגן א גאָט, וואָס באשטראַפט הארט פאר איטלעכן פארברעך. זיי זענען פאָר-כאפט געוואָרן פון דער פּרעכטיקייט פון די געוואלטיקע רעליגיעזע פּראָ-צעסיעס, וואָס זענען געווען א טייל פון ריטואל ביי דער פייערונג פון נייע יאָר אין בבל, און די געטער בל-מרודך, צין, שמש זענען געוואָרן די גע-אכפערטע געטער ביי א גרויסן טייל פון דער יידישער יוגנט, בעת אישתר מיט איר קולט פון קדושות האָט געווען די הערצער פון פיל יידישע פרויען און מיידלעך.

אין מצרים איז דער מצב נאָך ערגער געווען, אָן דער טראַדיציע, נישט פון נביאות, נישט פון מלכות בית-דוד, וואָס האָט נאָך געטליעט ביי די גולייבבל, זענען די יידן פון מצרים געוואָרן אן אינטעגראלער טייל פון דער מצרישער באפעלקערונג, איינגעגלידערט אין פּרעה'ס מיליטערישע כוחות. שטרעבנדיק אָפצווישן יעטוועדן זכר, אָדער השפעה פון ירוש' לים, האָבן זיי אפילו אויפגעשטעלט א קליינעם בית-המקדש אין מצרים, א קאָנקורענט פון ירושלימער בית-המקדש.

ווי איזאָלירט, ווי אָפגעזונדערט די בני-הנביאים זענען נישט געווען אין דער גראַטע, פארטיפט שטענדיק אין די ווערטער פון די נביאים, וואָס האָבן זיך נישט אָפגעטון פון זייערע ליפן, האָבן זיי דאָך געהאלטן א וואך אויף די וועלט-געשעענישן, וואָס האָבן זיך אָפגעשפילט ארום זיי. זעענדיק אין די געשעענישן דעם אצבע-אלהים, וואָס קיין גרעזל טוט זיך נישט קיין ריר אָן דעם, האָבן זיי אלץ געווייגן און געמאַסטן נאָר אין שייכות און אין פארבינדונג מיט ישראלס גאולה, מיט דעם צוריקקער פון די יידן אין זייער לאַנד, מיט דעם אָנקומען פון דער משיחשער צייט, וואָס זיי האָבן מיט בענקשאפט אויסגעווארט אויף איר. און מחמת דעם האָבן זיי געזאָרגט נישט נאָר איבער דעם גורל פון יהודה און ישראל, נאָר

אויך איבער דעם גורל פון אלע פעלקער. גאט האלט זיין אויג וואך איבער אלע מענטשן און משפט זיי לויט זייערע מעשים. און נישט נאָר יהודה, אָדער ישראל אליין האָט גאָט דורך זיינע נביאים געהאלטן אין איין דער- מאַנען, וואָרענען און ריכטן אין זיינע דרכים. צוליב דעם האָבן די בני-הנביאים באַצייכנט און באשריבן די דברי-הימים, די געשעענישן, וואָס האָבן זיך פאַרלאָפן אין דעם לעבן פון אלע אנדערע פעלקער, נישט נאָר פון יהודה און ישראל אליין.

ווען דער יונגער ישעיה איז אַרונטערגעקומען פון די הרי-יהודה און האָט זיך מצרף-געווען צו די בני-הנביאים, האָט ער פון זיי געלערנט וועגן דעם עבר פון די אנדערע פעלקער, אזוי אויך דאָס נביאות פון די פריערדי- קע נביאים איבער זייער גורל און זייער עתיד. טייל פון זיי, וואָס האָבן אויסגעקליבן צו גיין אין דעם וועג פון גערעכטיקייט, האָט גאָט געלייט- זעליקט. און האָט ער זיי אפילו געשטראַפּט, ווען זיי האָבן אָפּגענייגט פון גלייכן וועג, האָט ער זיי אָבער, אזוי ווי ישראל, אויך געשוויבט און נישט אָפּגעמעקט פון דער ערד. די שלעכטע און די זינדיקע פעלקער, ווי שטארק, ווי מעכטיק זיי זענען נישט געווען אין זייער צייט, האָט ער געצייכנט מיטן צייכן פון אומקום און פארטיליקונג, אזוי ווי שאָף, וואָס ווערן געצייכנט צום שעכטן. ער האָט זיי געלאָזט אַ ווייל שאלטן און געוועלטיקן, וואָרום ער איז איינגעהאלטן אין צאָרן. אָבער דאָס שלעכטס איז ווי א שטריק אויף זייער האַלדז, וואָס שלעפט זיי אַרונטער אין שאל-תחתיה און זיי קומען נישט מער צוריק.

פון די בני-הנביאים האָט דער נביא געלערנט וועגן אשור'ס עבר, פון די מעשים-תעוועים, וואָס אשור האָט אָפּגעטון, פון זיין אכזריות-דיקן באַנעמען-זיך מיט אנדערע פעלקער. ווי א שלאַנג האָט אשור געביסן, פאַרניכטונג און אויסראַטונג אויסגעטיילט די אנדערע פעלקער. א מאַוימ-דיקער דראַקאָן, א פיל-צונגיגער, וואָס שפייט מיט סם, האָט ער זיך גע- וואָרפן אויף אלע זיינע שכנים, אריינגעכאַפּט זיי אין זיינע קרעלן און פאַרצוקט. קיין רחמנות נישט געהאַט אויף יונג און אלט. ער האָט גע- מיינט, אז ער וועט אייביק הערשן, ער — און קיין אנדערער איז נישטאַ. נאָר דער נביא נחום, וואָס איז געווען אין זיין צייט און האָט צוגעזען, ווי אַשור, א ווילדער אַקס, שטויסט אויף רעכטס און לינקס, און דאַרט, ווו ער טרעט, לאָזט ער איבער פאַרוויסטונג און חורבן נאָך זיך, — דער נביא נחום האָט פאַראַויסגעזאָגט זיין סוף. גאָט האָט געצייכנט אשור ווי א שעפּס, צו דער שחיטה, האָט אים באַפאַרבט מיט דער פאַרב פון טויט:

„זע, איך וועל קומען אויף דיר, זאָגט גאָט פון צבאות,

און איך וועל פאַרברענען אויף דוּך אירע רייטוועגן,

און דייןע יונגלייבן וועט פאַרצערן די שווערד.

און איך וועל פאַרשניידן פון דער ערד דין רויב,

און מער וועט נישט געהערט ווערן דאָס קול פון דייןע שליחים.”

בבל איז דער יורש פון אשור. ווי אשור, א ווילדער אַקס, וואָס צעברעכט דעם רוקן פון אלטע לייט, צעטראַמפלט די שפראַצונג פון יונגע, אזוי איז בבל. און אזוי ווי אשור, מיינט אויך בבל, אז ער איז און קיין אנדערע איז נישטאָ א חוץ אים. ער וועט אויפשטעלן איבער אים א שטאַר-קערן, א מעכטיקערן, וואָס וועט טאָן זיין רצון, און ווי א לייב וועט ער צעברעכן דעם נאָקן פון אַקס.

וואָס אשור האָט געטאָן מיט ישראל, פון דעם האָט דער נביא גע-הערט פון די בני-הנביאים; וואָס בבל האָט געטאָן מיט יהודה — דאָס האָט ער געזען מיט זיינע אייגענע אויגן.

—\*—

ווי א פארלוירענע חיה איז ארומגעלאָפן דער ניי-אַנגעקומענער נביא, וואָס האָט זיך גערופן ישעיה, איבער די חורבות פון בית-המקדש, איבער די צעשטערטע, פארוויסטע גאסן און מאַרק-פלעצער פון ירושלים. דוד'ס שטאַט איז געלעגן אין שטויב, די מויערן — איינגעבראָכן, די היי-זער — איינגעפאלענע רואינעס. אַרעמע, פארהונגערטע מענטשן, אָפּגע-ריסענע, באַרוועסע, האָבן זיך ארומגעדרייט צווישן די חורבות, די בערג און בערגלעך צעמורשטע שטיינער, לייבער, האלב-אויפגעפרעסענע פון קראַנקהייטן און צרעת, מענטשן-סקעלעטן, פארווילדעטע, באנומענע, האָבן זיך ארומגעוואלגערט, ווי ארויסגעוואָרפענע שמאטעס, ווי א טייל פון די קופעס מיסט און ברזכווארג ארום זיי. די בעסערע, גאנץ איבערגעבלי-בענע הייזער, וואָס נבוכדנאצריס אייזערנע שטורעמבעק האָבן אויסגעלאָזט זענען געווען באזעצט פון פרעמדע, מענטשן פון מואב, אדום, פון אשקלון, פון צור און צידון, וואָס זענען געקומען מיט נבוכדנאצריס היילות קיין ירו-שלים, טייל פון זיי פקידים, אויפזעער איבער דער פאריאַכטער באפעלקער-רונג, ווו דער נביא האָט זיך נישט ארומגעקוקט, האָט ער געזען נאָר צע-שטערונג און איינגעפאלנקייט. שלמה'ס פאלאץ, וואָס האָט געהויזט דורות יידישע מלכים, איז געווען באזעצט פון א פרעמדן הערשער, וועלכער האָט אויסגעקוועטשט דאָס לעצט-איבערגעבליבענע ביסל חיות פון דער בא-פעלקערונג דורך מס-צאָלונג און עבודת-פּרָך, וואָס איז אויף איר ארויפ-געצווונגען געוואָרן.

פארהונגערט, איבערגעלאָזט אויף הפקר פון די רייכע און די גע-בילדעטע איז פאָלק, איז די דלת עס-הארץ צוריקגעפאלן צו דעם ווילדן מצב פון די עבודה-זרה'דיקע פעלקער. דאָ און דאָרט, אין מיטן א מאַרק-פלאץ, האָט דער נביא געזען אן אימפּראַוויזירטן מזבח, א הרייפוס, א מאַג-סטער-פיגור פון א מולך מיט אן אָנגעשוואָלענעם בויך, אין וועלכן עס איז געווען איינגעבויט אן אזיוון, געהייצט מיט צווייגן פון איילבירט-ביימער אָדער פאלמען. דאָ און דאָרט איז געווען צו זען א יידישע מוטער קניען מיט איר קראַנק קינד פאר א געגאָסענער פיגור פון דער געטין אישתי, אויסגעשטעלט אין מיטן גאס, ווו א כהן מיט א גרופע קדשות האָבן גע-



פראוועט עבודה פאר איר. א „בעל“ פון עמון, מיט א מעכטיקן פלאקן אין האנט, א סימבאל פון גבורה און ממשלה, האָט זיך ארויסגעהייבן אויף אן אנדער אָפענעם פלאץ, און אן עמוּנער אכפערער, וואָס איז געקומען אהין מיט זיינע ווייבער, האָט געבעטן ביים אָפגאַט, ער זאָל באשערן די ווייבער מיט לויטער זכרים.

וון דער נביא האָט זיך נישט ארומגעקוקט אין ירושלים, אין דער שטאָט פון מלך דוד און מלך שלמה, האָט ער געזען וויסעניש און צע-שטערונג סיי אין האַלץ און שטיין, סיי אין גייסט און נשמה. פארפרעמדט פון זייער גאָט, איז דאָס שארית ישראל, הי דלת עם-הארץ ארונטערגעפאלן צו דער שפּלער מדרגה פון די שכנישע פעלקער, וועלכע האָבן ווי א פריי-אָפגעלאָזטער שטראָם אריינגעשטראָמט אין ירושלים.

נאָך ערגער איז געווען דער הויף פון בית-המקדש. דער חורבן איז דאָ געווען פול, קיין שטיין אויף א שטיין נישט געבליבן. דאָס אָרט, וואָס שלמה המלך האָט מקדיש געווען ווי א בית-תפילה לכל העמים, איז איצט געווען אָפגעגעבן איין-איינציקן גאָט, דעם גאָט מולך, אין א האלב-צוריק-געבויטן היכל, אפשר דאָרט, ווו די כהנים האָבן געבראכט קרבנות צו יהוה, איז געשטאנען דער שיקוף-משומם, מולך מיט זיין בויך פון א פלאך קערדיקן אויוון, און דער הערלעכער הימל איבערן בית-המקדש, וואָס האָט אמאָל פארנומען דאָס הללויה-געזאנג פון די לויים, מיט באגלייטונג פון הארפן-שפיל, דער הימל, וואָס האָט געהערט די שיר-המעלות פון דוד המלך, האָט איצט אויפגענומען דאָס יללה-דיקע געשריי פון קליינע קינדער, זייען מען האָט זיי אריינגעשטופט אין דעם פייערדיקן אויוון-בויך פון דעם געגאָסענעם געץ. די פלאטפארמעס, וואָס ישעיה האָט געלאָזט פון זיי הערן זיין „וואָרט פון גאָט“, די שטיינער, וואָס האָבן געהאלטן דעם עכאָ פון דעם נביאים קול, ווען ער האָט אויסגערופן די ישועה און די גאולה פאר אלע מענטשן פון אלע עקן ערד, האָבן איצט פארנומען דאָס קאניבאלישע ווילדע ליארעמען פון מולכ'ס כהנים, ווי זיי טאנצן אַרגיאַסטיש, אויפדעקנדיק זיי-ער שאנד, דעם טריאומף-טאנץ פון מולך, צו פארשרייען די יללות פון די קינדער-קרבנות. אויף די הייליקע מעלות, וואָס פירן צו די היכלים, איבער די רצפות, וואָס ירמיהו האָט באטראַטן און געקלאָגט דאָרט זיין קלאָג פון וואָרעניש, זענען קדשות געווען אויסגעשפרייט, פריסטערינס אין דעם קולט פון נזות פאר דער געטין אישתר.

דער נביא האָט דאָך אויף קיין רגע נישט געקאנט צולאָזן דעם גער-דאנק, אז יהוה האָט, חלילה, פארוואָרפן זיין פאַלק אויף אייביק און וועט זיך אויסקלייבן און אנדער פאַלק צו טראָגן זיין געבאַט. ניין, גאָט איז נישט קיין מענטש, וואָס בייט זיין דעה. דער הייליקער פון ישראל וועט נישט ליגן זאָגן. ער האָט פארבונדן זיין אייגענעם כבוד מיט ישראל פון אָנהייב אָן, זינט אברהם'ס צייט, און וועט זיין כבוד נישט אָפגעבן קיין אנדערן. נאָר ווי לאנג איז דער שיעור צו ווארטן? ישראל צאנקט ווי אן

אויסגייענדיק ליכט, וואָס אָט באלד וועט זיך עס אויסלעשן. ישראל איז ווי א קליינער אינדול אונטער דער אטאקע פון שטורעמדיקע כוואליעס, וואָס וועלן אים אָט באלד פארפלייצן און צודעקן. אָט באלד וועט ישראל ווערן ווי איינער פון די קליינע ווילדע שבטים, וואָס זיצן אין מדבר. ער וועט אויפגעפרעסן ווערן פון די ווערים עמון און מואב אין דער היים, און פון די חיות-רעות, בבל און מצרים, אין דער פרעמד, אזוי אז מען וועט נישט וויסן ווו ער איז אהינגעקומען. ירושלים וועט ווערן א פארפעסטעטע נעסט פון קריכעדיקע שרצים. ירושלים וועט אריינגעצויגן ווערן אין מדבר אריין, ווי איינע פון די שטעט פון מואב, אָדער עמון, אָדער אדום, וואָס רינגלען זי ארום און ווילן זי דערשטיקן. אויב אזוי, וואָס וועט זיין מיט דער האַפּער-נונג אויף דער גאולה פאר ישראל און פאר אלע מענטשן פון דער וועלט? זאָלן די הבטחות פון די אבות, די מי פון משה'ן, די מעשים פון דוד'ן, דאָס געשריי פון ישעיה'ן, דאָס געוויין פון ירמיה'ן זיין בחינם? עס וועט נישט זיין מער וועמען צו באַפרייען.

ער האָט שוין איינגעזען דאָס, וואָס זיין פאָטער און אלע אבלי-ציון ווילן נישט קומען קיין ירושלים און פארווערן אים צו קוקן גאָר אויף ירושלים. האָט גאָט טאקע פארוואָרפן ירושלים? חלילה! האָט מען אים דען נישט געוויזן ירושלים ווי זי ווערט גערייניקט אין קרבן פון קטרת? און דער בת-קול, וואָס האָט אים געהייסן גיין קיין ירושלים, כדי ער זאָל זיך אָנטרינקען מיט דעם לאַגל טרערן, ער זאָל זען דעם גאנצן חורבן ביז צום גרונט?

ער האָט זיך מיידן געווען אי נאיינער פון די מערות, וואָס געפינען זיך אין דעם הויף פון בית-המקדש. ער איז געזעסן אזוי אין התבודדות און האָט געהאלטן אין איין מתפלל זיין. זיין לייב איז אָפגעצערט געוואָרן פון תעניתים, און ער האָט אָנגעהויבן קריגן עלית-נשמה. זיין דורשט נאָך דער גאולה, זיין קנאה פאר דעם גאָט פון ישראל, זיין ליבע צו ירושלים און זיין באַגער צו זען ישראל אויסגעלייזט האָט אים אריינגעבראכט אין אזא התפעלות, אז ער האָט אָנגעהויבן זען חזיונות, הערן א בת-קול אין זיך. עס איז געווען ווי גאָט וואָלט אויפגעעפנט א פענצטער פאר אים אין דער צוקונפט. טיילמאָל האָט ער געזען ירושלים אין א גייער פראכט, ווי א גיי ליכט וואָלט געפאלן אויף איר. ער האָט געהערט געזאנג פון יונגע קולות ארויסזינגען פון אירע חורבות. ער האָט געזען זי ווי דעם אויבן-אָן פון די בערג, דערהייבן איבער די הייכן, וואָס אלע פעלקער שטראַמען צו אים, קוקן-אויס אויף דער ישועה, וואָס וועט קומען פון דאָרט. ער האָט געזען פעלקער אויף ווייסע אינדולען הייבן זייערע בליקן צו ירושלים, גלייך פון דאָרט קומט ליכט צו באלייכטן זייער פינצטערניש. ישראל און ירושלים זענען פארבונדן מיט גאָט אין איין כבוד. גאָטס נאָמען איז גערופן אויף זיי. ווען ירושלים איז חרוב און ישראל איז צעשפרייט, איז גאָטס כבוד פארשעמט און פאראכט אין דער וועלט. ווען ישראל איז אויסגעלייזט

און ירושלים איז אויפגעבויט, ווערט גאָטס כבוד גרויס אין אלעמענס אויגן.  
ישראל קאָן נישט אונטערגיין און ירושלים קאָן נישט זיין אויף אייביק  
צעשטערט, וואָרום גאָט האָט גערופן זיין נאָמען אויף ביידע, „מינער  
ביסטו“.

ער האָט זיך גערופן אויפן נאָמען פון דעם גרויסן נביא ישעיה. ער  
האָט גערעדט אין דעם לשון פון ישעיה, איז געווען אזוי אדורכגענומען  
מיטן גייסט פון ישעיהו, אז עס האָט זיך געדאכט, אז דער נביא איז אויפ־  
געשטאנען תחית-המתים אין דעם אומבאקאנטן פרעמדן יונגמאן, אָדער  
אז ישעיה'ס גייסט האָט זיך באזעצט אין אים און ער איז ממשיך יענעם  
נביאות. די חזיונות זענען געקומען צו אים אָפטער ווי צו די אנדערע בני-  
הנביאים אין דער הייל. ער פלעגט אָפט קומען אין אן עקסטאטישן מצב  
גלייך דער רוח-הקודש וואָלט אים באפאלן און געבונדן אים ווי מען בינדט  
א קאלב. דענסמאָל האָט ער אָנגעהויבן אימפראָוויזירן אזעלכע ווערטער  
פון בטחון אין דער גאולה, אז די אנדערע בני-הנביאים האָבן זיך גער-  
שראָקן פאר אים. זיין פאסיע איז געווען דער גאָט פון ישראל, דאָס פאָלק  
ישראל און דער משיח, וואָס וועט אויסלייזן די גאנצע וועלט און ברענגען  
אלע פעלקער פון דער וועלט צום גאָט פון ישראל. ער האָט נאָר געזען חזו-  
נות פון דער גאולה, וואָס קיין אנדערער פון די בני-הנביאים האָט נישט  
געזען, און עס איז געווען אין זיין נביאות-זאָגן אזוי פיל אויטאָריטעט און  
אזוי פיל זיכערקייט, פריי פון איבערחזון די רייד פון די פאָרגייענדיקע  
נביאים, ישעיה און ירמיהו, פריי פון פאררופן זיך אויף זיי, ווי עס איז  
געווען דער דרך פון די אנדערע בני-הנביאים, אז ער האָט ארויסגערופן אין  
די, וואָס האָבן אים אויסגעהערט, א געמישט געפיל פון פארווונדערונג,  
פרעמדקייט און אפילו שרעק.

אָן א וואָרט פון מוסר, אָן שטראָף-רייד האָט ער אָנגעהויבן צו זינגען  
און צו זאָגן וועגן א באלדיקער גאולה און דערקלערט, אז גאָט האָט פאר-  
געבן די זינד פון ישראל, פארגעבן און געדענקט זיי נישט מער. די גאולה  
איז שוין דאָ, זי שטייט הינטער אונזערע טריט, זי קומט און דערנענטערט  
זיך, קיינער קאָן נישט באשטימען פאר גאָט א צייט, ווען גאָט וויל,  
ברעכט ער יעטועדע צאם, וואָס מען שטעלט אויס פאר אים, אפילו פון א  
נביא. מען קאָן זיך פאָרשטעלן די בהלה און דעם ווונדער, וואָס די ווערטער  
פון דעם נייעם נביא האָבן ארויסגערופן.

ער פלעגט אָפט פארשווינדן, אויסבאהאלטן אין היילן, געהיימע מערות,  
וואָס האָבן זיך געפונען פיל אונטער די חורבות פון בית-המקדש און וואָס  
נאָר ער אליין האָט געוויסט פון זיי, איז ער לאנג געזעסן אזוי אין התבוד-  
דות, מיט זיין תשוקה נאָך דער גאולה זיך איינגעזויגן אין אומבאקאנטע  
ספערן און מיט זיין ווייטיקדיקער בענקשאפט און עקסטאטישער ליבע  
ארויסגערופן אין זיך דעם רוח-הקודש, און דענסמאָל איז ער, א באפליגלטער,  
אריבערגעטראָטן גרענעצן און דערגרייכט מדרגות, וואָס קיין ילוד-אשה

איז נישט ביכולת צו דערגרייכן אהין מיט זיינע אייגענע כוחות אָדער ווילן. ער פלעגט קומען אין אזא עקסטא, אז אָפטמאָל האָבן אים די בני-הנביאים געפונען א פארחלשטן, א פארמאטערטן אין איינער פון די גראַטעס און אים געבראכט מיט שווערקיט צוריק צום לעבן. און ווען ער איז גע-קומען צוריק צום לעבן, האָט ער זיך צעזונגען מיט א נביאישן לשון, וואָס האָט געהערט נאָר אים אליין, ארויסגעוואָרפן פון זיך ווערטער פון התלהבות, פון עקזאלטאציע. טיילמאָל האָט ער באזונגען דאָס יחידות פון דעם גאָט פון ישראל, זיין אויבערמאכט איבער אלע געטער, זיין גערעכטיקייט פאר אלע מענטשן, זיין חסד און די ליבשאפט, וואָס ער האָט פאר זיין גאנצן באשאף. טיילמאָל האָט ער פון די פארהיילענע גראַטעס געבראכט מיט זיך נייע האַפענונג פאר ישראל, ווען ער האָט געלויבט און געפרייזט זיין גאָט-צוגעהערדיקייט, זיין דערהויבונג און אויסגעוויילטקייט, אָדער א זעאונג וועגן א גואל, וועגן דעם משיח פון יעקב, וועגן דעם אויסווארטן פון די אינדזלען אויף זיין קומען. זיינע אינספירירטע ווערטער האָבן משפיע געווען די בני הנביאים אזוי, אז אויך אין זיי האָט זיך אָנגעצונדן דאָס נביאישע ליכט, און זיי האָבן אויך געזען חזיונות פון דער גאולה און אָנגעהויבן, איטלעכער אויף זיין אופן, אין זיין אייגענעם נוסח, באזונגען דעם הייליקן פון ישראל, די האַפענונג פון ישראל, די האַפענונג פון דער גאנצער בריאה, די גאולה און דעם גואל.

ירמיהו האָט געזען ציון און ירושלים ווי אן אלמנה, וואָס קלאַגט

ביינאכט:

„וויינען טוט זי וויינען ביינאכט,

און איר טרער איז אויף איר באק.

זי האָט נישט קיין טרייסטער

פון אלע אירע ליבהאַבער.“

דאָס האָט באשאפן די פאָרשטעלונג ביי די בני-הנביאים, אז ציון איז פערזאָנליפּיצירט אין א לעבעדיק וועזן, און זי געפינט זיך צווישן די חורבות פון בית-המקדש, און זי קלאַגט ביינאכט, אזוי ווי די מוטער רחל, וואָס דער נביא האָט געזאָגט אויף איר: „א קול ווערט אין רמה געהערט... רחל וויינט אויף אירע קינדער, זי וויל זיך נישט טרייסטן נאָך אירע קינדער, וואָס זיי זענען מער נישטאָ.“ ביים יונגן נביא זענען די צוויי מוטערס, די מוטער ציון און די מוטער רחל, פאראייניקט געוואָרן אין איין געשטאלט, אין דער מוטער פון ישראל, זיין אנגטיקער באגער צו זען די די מוטער פון ישראל מיט די אייגענע אויגן האָט אויפגעמאָלט בילדער, פון איר אויפקום אין זיין רייכן כוח-הדמיון. ער האָט געזען איר שאַטן, דעם שאַטן פון א פרוי ווי ער פאלט אויף די חורבות פון בית-המקדש ביים פארגיין פון דער זון. ער האָט זי געזען אין זיין חזיון זיצן אויף א שטיין, די טרערן רינען פון אירע אויגן, זי שטרעקט די הענט צום הימל, אָ ווי ער האָט געגארט צו זען זי, צו ווארפן זיך צו אירע פיס, איינצוזאפן אין זיך די טרערן, וואָס רינען פון

אירע אויגן, צו טרייסטן זי מיט דער ברכה פון בטחון און תנחומים, וואָס גאָט האָט אָנגעפילט מיט דעם, ווי א מילגרזים מיט זאפט, זיין הארץ.  
 ער איז ארויסגעגאנגען ביינאכט, האָט געזוכט איר שאַטן, וואָס זאל שוועבן איבער די חורבות פון בית־המקדש. ער האָט זי געזוכט, ווי א ליב־האַבער זוכט זיין געליבטע, וואָס זיין נשמה האָט געדאַרשט נאָך איר.  
 און איינמאָל האָט ער זי געזען. ער האָט זי געזען אין דעם לבנה־ליכט. דער בארג מוריה איז געווען באדעקט מיט א געוועב פון ליכט און שאַטן, די אויבערטיילן פון די חרובדיקע ווענט צונויפגעגאַסן אין דעם פערל־ליכט אין איינס. עס האָט גערעגנט פון הימל מיט שטערן־גלימער, מיט טראַפנס ליכט, פארוועבטע אין דער לופט אין א דורכזיכטיקן טוי־שלייער, וואָס האָט ארומגענומען סיי די חורבות פון בית־המקדש, סיי דעם בארג און זיינע טאָלן ארום.

ער איז געשטאנען אויף דעם בארג מוריה און האָט ארונטערגעקוקט אונטן, אין גיהנום. אויך דער טאָל איז געווען געהילט אין דעם נעץ־געוועב פון ליכט און שאַטן. עס האָט זיך אויסגעוויזן דעם נביא, אז גאָט דעקט־צו זיין גאנצע יצירה מיט א קלייד פון חסד און רחמים, דעקט־צו די חורבות פון בית־המקדש און אפילו דעם גיהנום. אלדאס אומריינע ווערט ריין, ווערט ארונטערגענומען און געשיצט אונטער די פליגל פון גאָטס חסד.  
 דענסטמאָל האָט ער דערהערט א קול, וואָס האָט געזאָגט דורך געוויין:  
 „ווער וועט מיך טרייסטן פון אלע מיינע פדיינט?“

ער האָט זיך איינגעקוקט און האָט זי געזען, די גרויסע מוטער, די מוטער פון ישראל. באדעקט אינגאנצן אין שווארצן, איז זי דאָך געווען, אין דעם ליכט פון דער לבנה און די שטערן, אזוי ווי איינגעהילט איבערן שווארצן אין א הילע פון פינקליקע שטראלן.  
 ער האָט צוגעמאכט די אויגן, ער זאל זי נישט זען מיט די אויגן פון א בשר־זודם, און געוואָרפן זיך אויף די קני פאר איר:  
 „א, מוטער!“

„איך בין די מוטער פון דעם קינד. אויב אלע האָבן אים פארלאָזט, קאָן איך אָבער אים נישט פארלאָזן. אויב גאָט האָט אים פארשטויסן פון זיך, מוז איך אים צודריקן צו מיין הארץ. פאר מיר איז ער נישט זינדדיק, א נייע געבוירן קינד איז ער פאר מיר, אומשולדיק און ריין. איך ווייס נישט פון זיין שלעכטס, איך ווייס נאָר פון זיין פיין. זיין יעטוועדער ווונד, זיין יעט־וועדער שלאק גייט־אדורך דורך מיין לייב. מיין בלוט רינט אין זיינע אָדערן, און מיין בלוט דערפילט דעם צער צוערשט, איידער נאָך עס דערגייט צו אים. א, ווער וועט מיך טרייסטן אויף מיין גרויסן בראַך!“

„א, מוטער, זע דאָס קלייד, וואָס גאָט וועבט פאר דיר. ער הילט דיך איין אין א קלייד פון חסד און רחמים פאר דעם גרויסן טאָג פון דיין פדייד. זע, גאָט איז מטהר זיין הויז פון יעטוועדער טומאה. ער טוט רעגענען זיין חסד אויף די שטיינער און אויף די חורבות. ער ברייט־פאַר זיין הויז פאר

די קינדער, וואָס באַדאַרפֿן קומען אַהיים. געלייטערטע אין פֿייער וועלן זיי אַרויסקומען פֿון די קאַלד־אויונס. געזויבערטע ווי שאַף, וואָס שטייגן־אויף, געוואַשענע אין וואַסער פֿון טייך, נאָכן שערן. הער דאָס קול פֿון גאַט, וואָס רופֿט צו דיר דורך די שטראַלן פֿון די שטערן, וואָס לייכטן איבער דיר. אזוי זאָגט גאַט, אזוי זאָגט ער אויף דיר :

„וואַרום ווי אַ ווייב פֿאַרלאָזן און פֿאַראַומערט אין געמיט טוט דיר צוריקרופֿן יְהוָה.

און אַ יוגנטווייב, קען זי דען נמאָס ווערן? — זאָגט דיין גאַט.

אויף אַ קליינער רגע האָב איך דיר פֿאַרלאָזן, אָבער מיט גרויס דערבאַרעמונג וועל איך דיר איינזאַמלען.

„זינט דער צייט פֿון ירמיהוֹן האָט מיך קיינער נישט געטרייסט אזוי ווי דו, מיין קינד. גיי צו מיינע קינדער אין גלות, און זיי אַ טרייסטער צו ישראל, זוי דו ביסט געווען אַ טרייסטער צו מיר, מיין קינד. ווען ער האָט אויפגעעפנט די אויגן, איז די מוטער נישט געווען. ער איז צוריקגעגאַנגען צו די בני־הנביאים. מיט אַ נייעם געזאַנג אין זיין האַרץ, מיט דעם געזאַנג פֿון טרייסט פֿאַר דער מוטער פֿון ישראל.

—\*—

אזוי האָט גאַט אַיטלעכן פֿרימאַרגן אויפגעעפנט זיין אויער צו הערן און אויפגעעפנט זיין אויג צו זען. ער האָט געהערט קולות, וואָס די אַנדערע בני־הנביאים האָבן נישט געהערט, און געזען חזיונות, וואָס זיי געהילט אין דעם שווערן שליער פֿון עצבות און נאָר געזען צעשטערונג, חורבות און פֿאַרטייליקונג, וואָס דער משחית ברענגט. זאָט ער נאָר געזען ווי גאַט'ס האַנט ראַמט־אַפֿ אַ וועג פֿאַר דער גאַלולת, וואַרפט אַ שטראַל ליכט אין דער פינצטערניש, און ראַמט־אַפֿ אַ וועג אין מדבר. פֿנו דרך, פֿנו דרך! און עס האָט געהאַלטן אין איין אַרויסזינגען פֿון אים דאָס געזאַנג פֿון טרייסט :

„הערט איר נישט, זעט איר נישט, אַז די ישועה קומט און דערנעבן טערט זיך צו אונז?״

זיי האָבן אים נישט פֿאַרשטאַנען, די בני־הנביאים, און געחידושט זיך, וואָס ער זעט די ישועה זיך נענטערן אין מיטן דעם חורבן, זיי האָבן געזאָגט איינער צום אנדערן :

„אַ חתן איז געקומען צווישן די אַבליים, אַ חופּה שפּרייט ער אויס אויף דעם בית־הקברות, וואָס אַזעלכעס הערט ער, וואָס מיר הערן דאָס נישט? און וואָס אַזעלכעס זעט ער, וואָס מיר זען דאָס נישט?״

איז יענער צייט איז צו דער דלת עמ־הארץ, וואָס איז געזעסן אין ירו־שלים, דערגאַנגען די יריעה, אַז כּורש, מלך פֿון פֿרס, האָט זיך געשטאַרקט איבער דעם מלך פֿון בבל און ער נעמט איין און רייסט־אַפֿ איין פֿראַווינץ

נאך דער אנדערער פון בבליס ממשלה. אן דער שפאנונג פון א פילן-  
 בויגן, האָט ער איינגענומען די גרויסע מדינה ליביע, מיט איר — די אזיא-  
 טישע אינדזלען פון יוון, דעם אינדזל קיפרוס, און ער שטייט שוין ביי צור  
 און צידון, ווו ער קומט, רופט ער אומעטום פרייהייט צו די פעלקער,  
 פרייהייט פון דעם יאך פון בבל, פאריאגט די בלוטדורשטיקע בבלישע שוט-  
 רים און נוגשים, קערט-אום די הערשאפט פון די פריערדיקע מושלים, בא-  
 פרייט די שקלאפן און מאכט גרונגער די מס-צאלונג. גרויס האָפענונג און  
 גליקלעכע דערווארטונג האָט אויפגעוואכט צווישן די בני-הנביאים, און עס  
 איז געווען ווי עס וואָלט זיך דעהערט דער שאַל פון שופר אין דער ווייט.  
 און עס איז געווען אין דער צייט, וואָס דער נביא האָט זיך אויפגעהאלטן  
 אין זיין פארבאָרגענער הייל אונטער די הורבות פון בית-המקדש, ווו ער  
 האָט מתפלל געווען לאנג מיט גרויס התלהבות איז ער אריינגעפאלן אין  
 א שלאָף און ער האָט געהאט עלית-נשמה. און ער האָט געהערט ווי עס  
 קומען-אָן פון דער ווייטנס חילות, טריט דערנענטערן זיך פון מחנות, מח-  
 נות, ווי די וועלן פון ים, וואָס שלאָגן-אָן אין ברעג, קומען מיט גרויס רעש,  
 ווי געטראָגן מיטן ווינט, קיין זאך שטייט נישט אין זייער וועג, אלץ ווערט  
 אָפגעראמט פאר זיי, און מיטאמאָל האָט א מעכטיקע האנט אים אָנגענומען  
 און אים פארטראָגן אין א לאַנד פון חזיונות.

און דער נביא האָט געווען באשיינפערלעך די גאולה, ער האָט געזען  
 דעם נייעם יציאת-מצרים, איבער דעם ים שניידט זיך אויס א וועג, מעכטיקע  
 וועלן הייבן זיך אויף און בלייבן שטיין, ווי צוויי ווענט, אויף ביידע זייטן  
 וועג, איבער דעם וועג גייט ישראל, ער קומט אָן פון אלע פיר זייטן, עס  
 הערט זיך דער גערויש פון שטארקע פליגל, וואָס נידערן ארונטער אין  
 זייער פליען, ברענגען ישראל פון אלע פיר זייטן פון דער וועלט, פון מערב  
 און מזרח, פון צפון און דרום, אלץ, וואָס געהערט צו גאָט, אלץ, וואָס רופט-  
 אָן גאָטס נאָמען, אלץ, וואָס גאָט האָט געשאפן פון זיין כבוד וועגן, — זיי  
 קומען זיך אלע צוזאמען, עס איז א גאנץ אנדער ישראל, דער בלינדער  
 קנעכט איז זעענדיק געוואָרן, ער האָט דערזען דעם איינציקן הייליקן, וואָס  
 הערשט מיט זיין חסד איבער אלע באשעפענישן, זיין הארץ האָט דעהערט  
 די שטים פון גאָט, ער איז באנייט מיט א נייעם גייסט, ווי א טויאיקער  
 שפריי-רעגן וואָלט געפאלן אויף א וויסטן מדבר, און דער מדבר וואָלט גע-  
 נומען בליען, אזוי איז ישראל באזעלט געוואָרן מיט א נייעם גייסט, זיין  
 נשמה איז דרשטיק געוואָרן נאָך גאָט, און גאָט האָט אָנגעפילט ישראל'ס  
 לאַגען מיט זיין געטראַנק, גערייניקט און געלייטערט איז ער פון יעטוועדער  
 פסולת, ער איז אדורכגעגאנגען די טבילה פון פייער אין די קאלד-אויונגס  
 פון בבל, האָט באצאלט דעם פולן פרייז פאר זיין זינד, און גאָט האָט אים  
 מוחל געווען, גאָט האָט אָפגעמעקט זיינע זינד, און איז א נייעם געבורט  
 שטייט ער איצט פאר גאָט, ער איז ווידערגעבוירן פאר גאָט, און ער גייט-  
 אויף מיט געזאנג אין זיין הארץ וזרך דעם מדבר צום לאַנד פון זיין געבוי-

רן. דער מדבר בליט צו זיינע פיס, א גן-עדן פון גאט, באגריינט און בא-  
בלימט פון דעם טוי, וואָס גאָט האָט געלאָזט רעגענען איבער אים, און נישט  
נאָר ישראל אליין גייט איבער דעם מדבר מיט גאָט אין זיין האַרץ און אויף  
זיינע ליפן, נאָר אפילו די חיות פון פעלד, די שלאַנגען און די עקדישן, זיי  
קומען צו קריכן פון די זאמדן און די היילן, דערקריכן און דערלאַנגען צו  
די טייכן, צו די וואַסערן, וואָס גאָט האָט אויסגעשפּרייט איבער דעם מדבר  
פון ישראל'ס וועגן. זיי טרינקען פון דעם וויינעם וואַסער, וואָס גאָט האָט  
צעגאָסן אין מדבר, און זיי ווערן אויסגעלייזט פון זייערע חייהשע מזלות.  
זיי דערקענען אויך גאָט, און א גרויס געזאנג הייבט זיך אויף אין מדבר  
פון מענטש און חיה, וואָס לויבט און פרייזט דעם איינציקן גאָט פון ישראל.  
וואָרום מיט ישראל'ס ריין-ווערן פון זינד האָט גאָט גערייניקט די ערד  
און אָפּגעווישט דאָס שלעכטס פון זיין באשאַף.

און מיטאמאל האָט ער דערהערט, ווי א בת-קול רופט אין זיין האַרץ:  
„ישעיה, ישעיה, דער גייסט פון מיין קנעכט האָט זיך אריינגעגעבן אין  
דיר, און אזוי ווי איך האָב אויך דיר, איידער דו ביסט פון דער מוטערס  
טראכט ארויס, געהייליקט. דיין צייט איז געקומען. שטיי-אויף און גיי קיין  
בבל, און ברענג דאָס וואָרט פון מיין טרייסט צו מיין פּאָלק, וואָס איז מיד.  
זע, איך האָב געגעבן א שווערד אין דיין מויל, און איך וועל דיר באשיצן  
אין דעם שאַטן פון מיין האַנט. איך וועל דיר צודעקן מיט מיין שוץ, און  
קינער וועט נישט ביישטיין קעגן דיר. איך וועל אויפּפענען דיין אויער  
איטלעכן פרימאַרגן, איך וועל געבן דאָס לשון פון די געלערנטע אויף דיין  
צונג. פעלקער וועלן אונטערגיין, לענדער וועלן פארשווינדן, מעשים וועלן  
אָפּגעמעקט ווערן פון דער ערד, און דיין וואָרט וועט לעבן, וועט לעבן צו  
זיין א טרייסט, א האַפענונג, אן אָנזאָג פון גוטער בשורה פאר אלע מידע  
הערצער און צעבראַכענע געמיטער, וואָס קוקן-אויס אויף מיין ישועה. א  
שטארקונג און אַן אַנלען וועט דיין וואָרט זיין, ביז דער טאָג וועט קומען  
פאר אלע לייבער אינאיינעם צו זען, אז גאָט האָט אמתדיק געמאכט דאָס  
וואָרט, וואָס ער האָט אריינגעטאָן אין דיין מויל.



## א י נ ב ב ל

...פאר זיינע אויגן האָט גאָט אוועקגעשטעלט, ווי אין א שפיגל, דעם אַנבליק פון דער חרובדיקער ירושלים. ער האָט שוין געזען תמיד די שטאָט אין רואינעס, די פארהונגערטע, האלב־נאקעטע מענטשן, מיט קראנקע אַרויסגעזעצטע אויגן, וואָס וואָגלען ארום, ווי שאַטנס, צווישן די חורבות. דאָס בילד פון דעם פארושוועכטן בית־המקדש, וווּ פיגורן פון געצן און במות פאר אָפּגעטער הייבן זיך אַרויס פון צווישן די איינגעפאלענע היכלים, האָט אים פארפאלגט, ווי ביזע רוחות, געשמיסן זיין לייב מיט ריטער, און זיין האַרץ איז צעגאנגען פון דעם פייער פון דורשטיקייט, פון תשוקה נאָך דער גאולה.

ער האָט שוין איצט געלייגט זיין גאנצע האַפענונג אויף כורשן, דעם מלך פון פרס, וואָס גייט און דערנענטערט זיך צו בבל. די שטאָט האָט גע-רוישט מיט קלאנגען וועגן כורשעס אָפּגעהאלטענע נצחונות. עס האָבן אַנ־געהויבן באווייזן זיך ווי ערשטע סימנים פון פחד און מורא ביי דער בבלער באַפעלקערונג. מען האָט אָנגעזען אויף די פנימער פון די בבלער די אומ-זיכערקייט וואָס זיי האָבן געפילט אנטקעגן כורשעס גבורות. מען האָט זיך גערוימט אויפן אויער, זיך דעהציילט די מאויימדיקע מעשיות, וואָס זענען דערגאנגען צו זיי וועגן כורשעס חיילות. נישט נאָר דעם שונאס חייל, נאָר פעלקער גאנצע און לענדער גיבן זיך אים אונטער אַן קיין שום ווידער-שטאנד. די גובערנאטאָרן און די ממונים איבער פראַווינצן גייען איבער צו אים. די באַפעלקערונג נעמט אים אויף, ווי אַ באַפרייער, ווי איינעם, וואָס איז געקומען זי האטעווען, נישט ווי א באצווינגער. זי שליסט זיך אַן מיטן אייגענעם גוטן ווילן אין זיינע חיילות צו גיין מיט זיי צוזאמען אין מלחמה אויף בבל. ער, כורש, טראַגט זיך, ווי אַן אַדלער, איבער די לענדער. טיר און טויער שטייען אָפּן פאר אים. פעסטונגען ווערן אויסגעגליכן מיט דער ערד, און עס איז נישטאָ פאר אים קיין אָפּהאלט און קיין צוריקהאלט. יעט־וועדער מיכשול ווערט אָפּגעטאָן פון זיין וועג.

נישט אנדערש, נאָר די חיילות פון הימל גייען־מיט מיט אים. גאָט אליין האָט אים אָנגענומען ביי זיין רעכטער האנט און פירט אים קיין בבל צו באַפרייען זיין פאלק און די וועלט.

איבער דער וועלט הערשט א שטילקייט, ווי דער גאנצער באשאַף וואָלט איינגעהאלטן דעם אַטעם, אויסווארטנדיק דעם גרויסן אקט. פון דער

ווייטנס הערט ער א דונערדיק בת-קול, וואָס גייט איבער-די זאמדן פון מדבר. און שאלט-אָפּ מיט א מעכטיקן עכאָ איבער אלע ווינקלען פון דער ערד: פנו דרך יהוה! ווי אַ וויכער האָט זיך געטראָגן דער נביא איבער די גאסן, איבער די מארק-פלעצער, איבער די קאנאל-שטראנדן פון בבל, מיט זיינע צעשויערטע שווארצע האָר, מיט זיינע גרויסע ארויסשפארנדיקע אויגן, אין זיין פרעמדלענדישן מאנטל און ווייסן קאָפּבאדעק, זיינע נאקעטע שטיין-הארטע פוסטריט האָבן ארויסגעקוקט פון זיינע אָפּגעטראַטענע סאַן דאלן, די שטעקלדיקע אַרעמס שטענדיק צעשפרייט, ווי זיי וואַלטן גרייט געווען וועמען ארומצונעמען. עס טראָגט אים דער בטחון אין דער גאולה, און ער זוכט אויס די בניישראל ווו ער געפינט זיי. ער גייט צו זיי אויף די מארק-פלעצער, ווו זיי טוען זייער ארבעט אונטערן פרייען הימל, פאר זייערע שטעל-געוועלבען, אין די אָפּגעשלאָסענע הויפן פון זייערע הייזער, ווו די איילמישער דריקן איילבירטן, ציען ארויס שמעקעדיקע איילן און זאלבן, סאנדאלן-מאכער נייען סאנדאלן, וועבער וועבן וואַלענע שטאַפן. שבת גע-פינט ער זיי אין די בתי-מנסיות, און אומעטום זינגט ער אויס זיינע לידער פון נחמה און גאולה: נחמו, נחמו, עמי!

ווינען וויינט ער ביי נריה בן-שריה. נריה איז א שכיר-יום, א שיפער ביים רייכן מלכיה גברא. מלכיה גברא האָט געהאלטן א פלאַטיליע פראַמען אויף די קאנאלן פון בבל, וואָס האָבן אריבערגעפירט פאסאזשירן פון ברעג צו ברעג, אָדער פון גאס צו גאס, — קיין בריקן זענען דאָרט נישט געווען. רבי מלכיה גברא האָט געקראָגן די פראַמען-קאָנצעסיע פון דעם יודש-עצר בל-שאַר, וועלכער איז אויך געווען א שטילער שותף אין געשעפט.

נריה האָט געטיילט די היים מיט זיין אלטן פאָטער שריה אין דעם הייזל ביים טייך פרת, אריבער דעם שטאַט-מויער. זיין ווייב, אמא-בא, האָט אכטונג געגעבן אויפן שווער. דער פרעמדער נביא, וואָס דאָס פאַרפאַלק האָט אים אריינגענומען צו זיך, האָט זיך אויפגעהאלטן אין דעם דאָך-שטיבל פון זייער ליימענעם הייזל. נריה האָט אויפגעשטעלט אויפן דאָך פון זיין הייזל א געצעלט פון ראָרנשטעקלעך, איבערגעדעקט מיט פאלמע-צווייגן. דאָרט האָט דער נביא געהאט א געלעגער פון געפלאַכטענע ראָגזשעס, א טיש און א בענקל, מגילות פון פארמעט, שריפטן פון די פריערדיקע נביאים, דער עיקר, פון ישעיהו און ירמיהו, שרייבגעצייג, וואָס איז באשטאנען פון א שטילעט און ליימ-טאָוועלעך. דער נביא האָט זיין נביאות אויסגעזונגען ווען דער רוח-הקודש האָט גערוט אויף אים, שבת אין די בתי-מנסיות, אָדער אויף די מארק-פלעצער אין די וואַכעדיקע טעג. שפעטער, אין דער היים, האָט ער פארציכנט די אימפראַוויזאציעס אויף ליימענע טאָוועלעך, וואָס נריה האָט זיי געלאָזט זיך טריקענען אויף דער זון. טייל מאל האָט דער נביא אויך פארציכנט אויף שערבלעך מיט פארב זיינע נבואות, אָדער תהלים-געזאנגען, וואָס זענען געקומען צו אים אין שעה פון חסד.

די גוטע אמא-בא האָט באַזאָרגט זיינע קנאפע באדערפענישן, זיין

ארעמען מאלצייט, וואָס איז באשטאנען פון גערשטן־פלעצלעך, איילבירטן, גרייפלעך און גארטנווארג. זי האָט געהאלטן ריין זיין ווייסן נביאישן מאנטל, זיין קאָפּבאדעק, זיין ראָגזשע־מאטראַץ. זי האָט געגלויבט, אז זי האָט אונ־טער איר באלקן א מאן פון הימל, און זי האָט אים אזוי באהאנדלט. נריה, איר מאן, האָט זיך אין גאנצן אוועקגעגעבן דעם נביא פון דעם טאָג אָן, וואָס ער האָט זיך געוויזן אויף דער שוועל. דאָס איז געווען די איינציקע משפּחה, וואָס דער נביא האָט געקענט אין בבל, און נריה מיט זיין ווייב האָבן אים באשיצט, גוט אכטונג געגעבן אויף אים, באזאָרגט אלע זיינע הצטרכותן. דאָס געצעלט אויפן האַך פון שריהס שטיבל איז געוואָרן דעם נביאס מקום־קודש. דאָרט האָט ער מתפלל געווען, דאָרט האָט ער זיך מתייחד געווען אין דער קדושה, ווען דער רוח־הקודש איז געקומען צו אים אין שעה פון חסד.

דער נביא האָט געוואָלט זען און וויסן אלץ, וואָס עס טוט זיך אין דער גרויסער און פרעמדער שטאָט. ער האָט זיך אָפּטמאַל געפונען מיט נריהן ביי זיין טעגלעכער ארבעט פון א שיפער אויפן פּראָם. נריהס פּראָם האָט פארבונדן א מאַרק־פּלאַץ מיט דער פּראָצעסי־ע־גאַס, אריבער דעם קאנאַל, פונקט ביים אָנהייב גאַס, ווו עס האָט זיך געפונען דער טויער און דער טעמפל פון דער געטין אישׂת־יִיִם אנדערן עק גאַס איז געשטאנען די על־סאַגילאַ, דער טעמפל פון בל־מרודך. דאָס איז געווען אן אנטיקער הימל־קראצער, וואָס איז געשטעלט געווען, ווי אויף א פּיעדעסטאַל, אויף א הייך פון טעראַסעס, איינע געלייגט איבער דער אנדערער. ערשט פון דער לעצ־טער, זיבעטער, טעראַסע הייבט זיך אויף דער מאיעסטעטישער פּירקאַנטי־קער בנין פון טעמפל מיט זיינע טורעמס, וואָס שטייגן אין הימל אריין. דער גאַנג פון טעראַסע צו טעראַסע, אָדער פון טורעם צו טורעם, איז דורך א קייט הרויסנדיקע טרעפּן־לייטערס. איבער דער לענג פון דער פּראָצעסי־ע־גאַס, וועלכע איז אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט מיט הויכע מויער־ווענט, האָבן הענדלער פארקויפט די גלויביקע, וואָס זענען געקומען צו דער עבודה פון די געטער, האַלץ־געשניצטע, ליימענע און מעטאלענע פיגורן פון די בבלישע געטער און געטינס. דער פּראָם האָט געבראַכט אהין פון אריבער דעם קאנאַל געשלאָגענע מיט פאַרשידענע קרענק און פּלאַגענישן, וואָס זייערע אייגענע האָבן זיי געפירט און געטראָגן אויף בעטלעך און ליג־שטולן. — וווהין פירן זיי זייערע קראַנקע, צו די טויערן פון די טעמפלען ? — פרעגט דער נביא.

— יאָ. זיי קומען אהער איינקויפן קמיעות, כישוף־שפרוכן ביי זייערע כהנים, אָדער פרעגן אן עצה ביי אנדערע, וואָס זענען געווען געטראָפן ווי זיי, זוכן א רפואה פאר דער קראַנקהייט.

— איך וועל גיין צו די טויערן פון די טעמפלען צו זען די בלינדקייט פון די גוים און זייער געפאלנקייט.

— דו, גאָט־געבענטשטער נביא, צו די טויערן פון עבודה־זרה ?

— כדי צו וויסן די דערהויבנקייט און די אויסדערוויילטקייט פון ישראל.

און דער נביא, וואָס האָט זיך אויסגעהיט פון מטמאזיין דאָס לייב דורך מגעזומשא מיט די גוים אָדער, חלילה, מיט דער עבודה-זרה, האָט פארלאָזט דעם פּראָם און איז נאָכגעגאנגען נאָכן שטראָם געצנדינער. הינטער דעם טעמפל פון דער געטין אישתר האָט זיך געצויגן א רחבות־דיקער שטח ליידיק לאַנד. די בבלער האָבן געהאלטן דאָס לאַנד ליידיק, א רעזערוו פאר א נויטפאל, ווי אין צייט פון באלאגערונג און הונגער, ווען דאָס לאַנד וועט קאָנען באַקערט ווערן אין א תבואה-פעלד. אין יאָרן פון שלום האָט דאָס פרייע לאַנד געדינט פאר אן אָפּענעם מאַרק, דער עיקר, פאר בעל־מלאכות פון געשומצטע, געקלעפטע און געגאָסענע פּיגורן פון געצן. א געדיכטע מאסע עול־רגל, פּילגרימען, א ים קעפּ האָט זיך גע־וויגט און געוואַליעט יענעם טאָג איבער דעם פעלד. מענער, ווייבער און קינדער פון פארשידענע פעלקערשאפטן און ראסן האָבן זיך געשפּאַרט און זיך געשטויסן ארום די געשטעלן פון געצן-הענדלער. ארום די ווערק שטעלן פון בעל־מלאכה'ס. עס זענען דאָרט געווען פּערסיער, מידיער, מיט זייערע קורצע געקניפטע בערד און שוואַרצע רעק; מיט שטעפּענע פעלן באַדעקטע באַוויינער פון די געבערג-געגנטן פון עילם, אַסיריער, אַראַמיער, מדבר-לייט פון סיריע-אַראַביע. זיי האָבן איינגעהאַנדלט אויפן געצנמאַרק פּיגורן פון אישתר, בל־מרוּד, צין, שמש, פּריש פון דעם מייסטערס האַנט. דאָ האָט א מייסטער אין האַלץ געאַרבעט איבער א געשניץ פון דער געטין אישתר מיט צוויי טויבן, וואָס זי האַלט צוגעדריקט צו דער ברוסט, און ער האָט די אָפּשניצלעך, ווען זיי האָבן זיך אָנגעקליבן, אונטערגעלייגט אונטער דעם דרייפּוס ביי דעם וואַרשטאַט, ווו עס האָט זיך געקאַכט ביי אים א טאָפּ מיט גריץ. א מעסאַפּאַטאַמישע פּרוי מיט א קראַנקן קינד אויף די הענט האָט זיך שוין געדונגען מיטן מייסטער איבער דעם געשניצטן ווערק, וואָס האָט ערשט געהאַלטן אין ווערן. זי האָט זיך געבעטן ביי אים, ער זאָל נישט קאַרגן קיין רויטע פאַרב אויף דעם פנים פון דער געטין. קוים איז דער בעל־מלאכה פארטיק געוואָרן מיט דעם געשניץ, האָט ער באַשמירט דעם נאָפּל פון דער געטין מיט האַניק און דאָס צוגעטראָגן בדחיל־ורחימו צו דעם מויל פון קראַנקן קינד, — אין אויסבייט אויף דעם לעצטן לעמעלע, וואָס איז פאַרבליבן פון דער אַלמנהס טאָדע.

אויף אן אנדער אָרט האָט א רייכער בבלער געהאַלטן אין אָפּשליסן א געשעפט מיט א געצן-הענדלער. עס האָט זיך געהאַנדלט אין א גרויסער שטיין-געאַהאַקטער סטאַטוע פון בל־מרוּד, מיט א טיאַרע אויפן קאָפּ, אויס-געזעצט מיט פאַלשע שטיינער, מיט דער עקדיש-שלאַנג ביי זיינע פיס. עס האָט געמוזט זיין א וויכטיקער משאַומתן, מחמת א געזעמל מענטשן, וואָס איז געוואָרן אלץ גרעסער, האָט אַרומגערינגלט דעם סוחר און זיין קונה. מען באַוונדערט דעם אָפּגאַט, מען זאָגט אַרויס מבינות אויפן אָרט, מען

הערט זיך צו מיט אינטערעס צו דער דינגעניש, מען גיט צו קוראזש דעם קויפער, מען האלט אין איין רימען די ווונדער, וואָס אזא געץ קאָן טאָן ווען מען ברענגט אים אהיים און מען שטעלט אים אין שטוב אריין.

— זעקס יאָר זענען מיינע ווייבער געווען עקרות, מיר נישט געגעבן קיין יורש. נאָר קוים האָב איך א קליין געצל אהיימגעבראכט און געשטעלט אין שטוב אריין ביי מיין באגערט ווייב, קוים האָט זי נאָר געגעבן א קוק אויף אים און א הויפן בשמים גערויכערט פאר אים, איז זי באלד טראַגעדיק געוואָרן — זאָגט א פעטער, דיקער בבל'ער מיט א רויטן קארק און מיט א פנים פון א סריס, קוקנדיק מיט קנאה/דיקע אויגן אויפן גרויסן געץ.

אזעלכע רייד נעמען דעם קונה. מען גייט-איין אויפן פרייז און מען ברענגט דעם אָפּציעלן שרייבער פון קאָנטראַקטן. דער שרייבער שרייבט אויס די תנאים פון דעם געשעפט אויף א ליימענעם צילינדער. דער סוחר לייגט ארויף זיין חותם-שטעמפל, וואָס ער טראַגט אַנגעהאַנגען אויפן גארטל. ווען דער קאָנטראַקט איז געשלאָסן, נעמען דעם רייכן קונהס צוויי אביסינישע שקלאפן ארזנטער פון א פור, געשפאנט מיט אַקסן, פיל זעק גערשטומעל, דעם קויפפרייז פארן געץ, און לייגן זיי צו די פיס פון דעם האַלץ-שניצער. דערנאָך נעמען די אביסינישע שקלאפן דעם איינגעהאנדלטן גאָט און לייגן אים ארויף אויף דער זעלבער פור, אויסגעבעט ווייך מיט שטרוי, און דעקן צו די סטאטוע מיט רייך אויסגעהאַפטענע העקן און טיכער. באגלייט מיט אויסרופן פון באוונדערונג פאר דער געצן-פיגור, פאר אירע מעלות און סגולות, פאַרט דער וואָגן, געשפאנט מיט צוויי אַקסן, אָפּ, און דאָס געזעמל מענטשן גייט זיך פאנאנדער.

אָבער מער פון די רייכע איינקויפער פון געצן האָבן דעם נביאס אויג און האַרץ צוגעצויגן די אַרעמע, די געשלאָגענע, וועלכע האָבן געבראכט מיט זיך זייערע קראַנקע און מיט דעם לעצטן עוף, אָדער א פאָר אייער, אָדער א היימיש-געוועבטן שטיק לייזונט, א בינטל וואָל, א קרוג אייל זיך איינגעהאנדלט א קליין פיגורכל פון דער געטיגן אישתר, וועלכע האָט גע- האט די סגולה צו היילן א קראַנק קינד, אויפגעפנען דעם טראכט פון אן עקרה, מאכן פרוכפערדיק קי און ברענגען שפע אין זייער מילך. די געטיגן אישתר איז דאָ געווען די איינציקע הערשערין, איר נאָמען איז נישט אראָפּ פון די ליפן פון אירע אכפערער, און איר פיגור איז אלערליי מאטעריאלן און פאַרעמס האָט געפונען דעם גרעסטן אַפגאנג. דאָ און דאָרט האָט אן אַרעמע פאָטער אָדער מוטער, זון אָדער טאכטער, ברוהער אָדער שוועסטער, צוגעטראָגן מיט פרומקייט די געקויפטע פיגור צום טראַג-בעטל אָדער ליג- שטול פון חולה, און דער חולה האָט מיט די לעצטע כוחות אויסגעשטרעקט די הענט צו דער געטיגן און געבעטן הילף, פארשמאכטע ליפן האָבן זיך צו- געלייגט צו איר נאָפּל, ציטערדיקע הענט האָבן זי צוגעדריקט צום האַרצן, פארמאכט די אויגן און געשעפטשעט א תפילה, ווי זיי וואָלטן די לעצטע האַפענונג אַנגעהאַנגען אָן דער געטיגן.

דער טעמפל פון אישחר איז געווען איבערגעפולט מיט מתפללים, האָבן כהנים אָפּגעריכט די עבודה אין דרויסן, גערויכערט בשמים אויף קליינע דרייפוס־מזבחות, וואָס זענען געווען אויסגעשטעלט לרוב ארום דעם טעמפל. דער פּלאַץ פאר דעם אישחר־טעמפל איז פאַרשאַטנט פון די טויבן, וואָס פּלאַטערן, און מחנות ווייבער, יונגע און אלטע, אין א געמיש פון טראַכטן, שטייען ארום, זיצן אויף די טרעפּ און שוועלן פון טעמפל און האָ־דעווען די טויבן מיט קרישלעך פון קיכעלעך, פון פאַרשידענעם געבעקס, וואָס זיי באַקן אליין ווי אן אָפּגאַב פון אַכפּערונג פאר דער געטין אישחר. א גערויש פון פליגלפּאַך, א וואָרקעניש פון טויבן, א געמורמל און א שוש־קעניש טראַגט זיך איבער דעם פּלאַץ.

אַבער נישט נאָר מיט דעם אומשולדיקן שפּיל אליין פון האָדעווען די טויבן האָבן די גלייביקע ווייבער געדינט דער געטין, זיי האָבן פאר איר מפקיר געווען דאָס טייערסטע, וואָס א פרוי קאָן אָפּגעבן, — די בתולהשאַפט, דאָס צניעות, דאָס שאַנדגעפּיל... די טרעפּ און די שוועלן פון אישחר־טעמפל זענען פול באַזעצט מיט פרויען פון פאַרשידענעם עלטער, און מענער קומען אָן, וואַרפן א זילבערשטיק אָדער אן אנדער ווערטיקן חפץ אין שוים פון א פרוי, און די פּאַרלעך, מאַן און פרוי, גייען אָפּ אין די אינעווייניקסטע געמאַכן פון טעמפל.

נישט נאָר די בבליער אליין זענען געווען פאַרוונקען אין דעם זומפ פון זינד, די גאַנצע וועלט, אלע לענדער, אלע פעלקער, אלע ראַסעס זענען געווען דאָ פאַרטראַטן, — פון דעם קאַספּישן ים ביז צו די אינדזלען פון יוון און נאָך ווייטער, פון די בערג אַרט אין אַרמעניע ביז צום עק מדבר און נאָך ווייטער. יעדער קני בייגט זיך פאר דער געטין, יעדער האַנט שטרעקט זיך אויס צו איר נאָך הילף, איר נאָמען איז אויף אלעמענס ליפן.

—\*

די נאַכט איז דער נביא געלעגן אין דעם דאָך־שטיבל פון נריהס הויז. די שטערן פון דער נאַכט האָבן אַריינגעקוקט דורך די שפּאַרעס און שפּאַלטן פון די פאַלמען־צווייגן, וואָס האָבן באַדעקט דאָס שטיבל פאר א דאך, דער נביא האָט געקוקט אין דעם בלאַען אויסגעשטערנטן הימל אַריין, ווי זיין אויג וואָלט געוואָלט אדורכדרינגען די פאַרשלאָסענע שויב פון די אנדערע וועלטן און דערגרייכן צו דער פּמליא של מעלה, צו דער מרכבה, ווי יחזקאל איז געווען ביכולת דאָס צו טאָן, און וואָרט פאַר אים ברענגען זיין געשריי. זיין האַרץ האָט געפלאַקערט אין איין גרויס פייער פון קנאה פאר דעם גאָט פון ישראל.

— צי זעען זיי נישט, צי ווייסן זיי נישט, אז זיי דינען צו די ווערק פון זייערע אייגענע הענט, אז זייערע געטער זענען האַלץ, שטיין, בייז, אייזן? צי ווייסן זיי נישט, צי פאַרשטייען זיי נישט, אז זיי טאַפן אין דער פינצטער פון א פאַרשלאָסענער נאַכט, ווי בלינדע? און מיר? דאָס הויז פון גאָט אין ירושלים שטייט פאַרשעמט און פאַרלאָזט. ישראל איז פאַר־

שפרייט צווישן די גויים, און די וועלט זינקט אין טומאה. די גאנצע וועלט איז איין גרויסער בלוטיקער געשוויר, וואס טריפט מיט ראַפּע-זינד. פאר זינד און אומווירדיקייטן האָבן זיי געשטעלט טעמפלען, פאלאצן, וואס שטייגן מיט זייערע שפיצן אין הימל אריין. זייערע געטער זענען האַלץ און שטיין, זייערע כהנים — סריסים און קדשות, זייערע טעמפלען — בתי-זונות, און דער גאָט פון צבאות איז פארשלאָסן אין זיינע הימלען!

עס קאָן דאָך נישט זיין, גאָט האָט נישט באשאפן זיין וועלט, אן זי זאָל זיין אן אייביקער מדבר. גאָט האָט נישט באשאפן דעם מענטשן, אן ער זאָל זיין א בלינדע חיה. ניין, נאָך ערגער. די חיה טוט איר שליחות פאר גאָט אין איר שטומקייט, און איז זיך נישט מטמא. דער מענטש איז זיך מטמא און האָט מטמא געווען די ערד מיט זיינע עבודה-זרות.

ווי לאנג, גאָט, ווי לאנג וועסטו ווארטן און שווייגן? — האָט ער אויסגעשריגן ווי א לייב — האָסטו נישט געזאָגט: א חוץ מיר איז נישטאָ קיין גאָט!

און ער האָט דאָס פנים איינגעגראָבן צווישן די הענט, און נישט די אויגן, נאָר דאָס הארץ זיינס האָט געוויינט אין אים. ער האָט גערעדט פאר זיך:

— אַ פאָטער פון אלע באשעפענישן, פארוואָס האָסטו געשלאָגן דיין בריאה מיט בלינדעניש? פארוואָס האָסטו פארדעקט זייערע אויגן מיט דער שווארצער נאכט? האָסטו פארקערט זייערע הערצער אין קיזלשטיין, און די רעדער פון זייער שכל און טראכטן האָסטו פארוונקען אין א זומפ פון אומוויסן. זיי ווייסן נישט און זיי פארשטייען נישט. זיי זענען נישט און זיי פילן נישט. קיין דערקענונג און קיין שכל צו זאָגן: טייל דערפון האָב איך פארברענט אין פייער, און אויך געבאקן אויף זיינע קוילן ברויט, געבראָטן פלייש און געגעסן, און דעם רעשט דערפון זאָל איך פאר אן אומווירדיקייט מאכן? צו א שייט האַלץ זאָל איך קניען? — אַ פאָטער פון אלע באשעפענישן, האָב רחמנות אויף דייע דינות. עפן אויף א שפארע אין זייער נאכט, זאָלן זיי זען, אן נאָר דו אליין ביסט דער ערשטער און דער לעצטער. עס איז נישטאָ קיין אנדער גאָט חוץ דיר. אַ גאָט פון אלע וועלטן, פיל אָן דיין ערד מיט דיין כבוד און עפן די אויגן און די הערצער פון אלע דייע באשע-פענישן, אז יעדער קני זאָל זיך בוקן פאר דיר און יעדער מייל זאָל זיך רופן, וואָרעם נאָר דו אליין ביסט דער גאָט פון דיין באשעפעניש.

און ווי ער ליגט אזוי, אין זיין אנגסטיקער תפילה, דעהערט ער א קול אין זיין הארץ. א קול זאָגט אים אין זיין געוויסן: כורש וועט עס טאָן. כורש איז דער קנעכט פון גאָט, וואָס גאָט האָט געשיקט נישט נאָר צו באפרייען ישראל, נאָר לויז צו מאכן די שטריק פון די געבונדענע און לויז צו לאָזן די געפאנגענע פון זייער געפענגעניש. ער, כורש, וואָס גאָט עפנט אויף אלע טירן און שויערן פאר אים, צעברעכט אלע מויערן פאר אים, וועט מוזן אונטערברענגען די געצן און ברענגען די פעלקער צום גאָט פון

צבאות. וואָס העלפט אים און פירט אים ביי זיין רעכטער האנט. זיי מוזן דאָך אײנזען, די פעלקער, אז זײערע געטער קאַנען זיי נישט העלפן פון כורשעס האנט. נישט מולך האָט געקאַנט אַפראטעווען פון אים צור און צידון, נישט אשורס געטער, נישט נבלס געטער. בל-מרודך שטייט ווי א צע-בראַכענער גולם, און ער קאַן נישט מציל זיין בבל פון כורש'ס חיילות. זײער גאַט נבו קאַן נישט מיט זײן חכמה באשיצן די חיילות פון בבל. אזוי אויך נישט צין און נישט די געטין פון זנות, אישתר. זיי זענען אלע צע-בראַכענע כלים, געוואָרפן אין ניוועץ, וואָס האָבן נישט געקאַנט אויספירן זײער שליחות. דאָס גאַלד און זילבער פון בל-מרודך וועט צעשמאַלצן ווערן צו גיסן נוציקע כלים, קרוגן און בעכערס. דאָס האַלץ פון אישתר וועט גע-לייגט ווערן אין פײער אריין צו ווארעמען זיך און צו באקן ברויט. דער שטיין פון נבו וועט ווערן אײנגעמויערט אין א בנין, א שוועל וועט אויס אים געמאַכט ווערן. דאָס אײזן פון צין וועט איבערגעשמידט ווערן אין אן אקעראײזן. אין א צווייגעסער. שטויב און ערד וועלן זיי צוריק ווערן, דאָס וואָס זיי זענען פריער געווען. און דער גאַט פון ישראל, דער גאַט פון צבאות וועט הערשן אליין איבער הימל און ערד, איבער זיין גאַנצן באשאף.

אזוי האָט געזאָגט יהוה, דער קיניג פון ישראל,  
און זיין אויסלייזער, יהוה פון צבאות,  
איך בין דער ערשטער און איך בין דער לעצטער,  
און חוץ מיר איז נישטאָ קיין גאַט.

די תשוקה נאָך דער גאולה, ווען עס וועלן מקוים ווערן ישעיהס גבי-אישע ווערטער, „און עס וועט זיין אין סוף פון די טעג, וועט שטיין פעסט דער בארג פון גאַטס הויז, אויבן אָן פון די בערג, און דערהייבן איבער די הייכן, און אלע פעלקער וועלן צו אים שטראַמען“ — די תשוקה איז געווען אזוי גרויס, אז ער האָט זיך אײנגעגעבערט מיט זיין נביאישן בליק אין דער צוקונפט, און עס איז געווען ווי פליגלען וואָלטן אים אויפגעכאַפט און פארטראָגן אים אין דעם לאַנד פון זײנע חזיונות. ער האָט עס באשײנפערלעך געזען מיט זײנע הוילע מענטשלעכע אויגן. שיפן שווימען איבער ימים, קאראוואנען קעמלען און אײזלען ציען דורך דעם מדבר, מחנות מענטשן וואַנדערן דורך געבירגיק לאַנד, אין טאַלן אַרונטער און פון די טאַלן ארויף צו בארג-הייכן, — אלע ציען זיי און שטרעבן צו איין-אײנציקן אָרט, צו דעם בארג פון גאַט, צו דעם הויז פון דעם גאַט פון יעקב. ער זעט זיי, די פעלקער פון דער וועלט, אין די פארשידענע טראכטן, מיט די פארשידענע לשונות, מיט די קענצייכנס פון זײערע לענדער, און זיי פירן פאר די הענט זײערע קליינע קינדער, און זיי טראָגן מתנות צום גאַט פון ישראל און זאָגן אײנער צום אנדערן: „קומט לאַמיר ארויפגיין צום בארג פון יהוה, צום הויז פון דעם גאַט פון יעקב, און ער וועט אונז לערנען פון זײנע וועגן, און מיר וועלן גיין אין זײנע שטעגן. וואָרעם פון ציין וועט ארויסגיין



א תורה, און גאָטס וואָרט פֿון ירושלים.

ישראל איז די כלי פֿון גאָט, וואָס גאָט האָט געשאפֿן, אז זי זאָל ארויס-  
געבן פֿון זיך דעם גואל און דעם גאָטברענגער פאר אלע פעלקער פֿון דער  
וועלט. מהמת דעם קאָן און וועט די באַפֿרייאַונג פֿון ישראל קומען דורך א  
שליח, וואָס גאָט וועט אויסקלייבן פֿון צווישן די גוים. וואָרעם אלע פעל-  
קער און אלע מושלים זענען שליחים פֿון גאָט, וואָס גאָט באַנוצט זיך מיט  
זיי אויף צו טאָן זיין רצון. און כורש, וואָס גייט מיט זיינע חיילות אויף  
בבל, איז דער שליח פֿון גאָט צו באַפֿרייען ישראל און דורך דעם צו ברענג-  
ען די גאולה פאר דער גאַנצער וועלט.

און הערט ער נישט דאָס טראַמפלען פֿון פיל מחנות? אָן א צאָל זענען  
די חיילות. ווי ווייט וואָס אויג קאָן כאַפֿן, דעקן זיי צו דאָס געזיכט פֿון  
דער עדה. ווי אלע טייכן פאלן אין ים אריין, אזוי קומען זיי, די פעלקער  
פֿון דער וועלט. די פעלקער, וואָס בבל האָט פֿאַריאַכט, קומען צו כורש,  
דעם באַפֿרייער, מיטן זיך אויס מיט זיינע חיילות, און זיי טרעטן אלע צו-  
זאַמען, און זיי קומען און דערנענטערן זיך צו בבל. ער הערט זייערע  
טריט, דאָס טופֿען פֿון זייערע פֿערד, א שטיל, אָבער מאַווימדיק רוישן  
קומט אָן, ווי א ווייטער עכאָ, קומט נענטער, נענטער. און אָט דערזעט ער  
זיי, ער זעט זיי אלץ מער און מער. די אויגן פֿאַרשליסן זיך ביי אים, דאָס  
הארץ פֿלאַטערט, די הענט און די פיס ציטערן. א הייליקער גייסט גייט  
מיט כורש, פֿאַראַויס די מחנות. א מעכטיקער שטורעמווינט איז דער גייסט,  
וואָס שניידט דורך פאר זיך א וועג דורך דעם מדבר, א הוראגאן, וואָס  
טרעט ווי א סייערווייל פאר כורשעס מחנות, ראַמט אָפֿ פֿון זייער וועג  
יעטוועדער שטרויכלונג, צעברעכט יעטוועדער וואַנט, פֿראַלט אויף יעט-  
וועדער טויער, טריקנט אויס טייכן, צעמאַלט אין שטויב אלע חיילות, וואָס  
שטעלן זיך קעגן זיי. נישט אנדערש נאָר דער גאָט פֿון ישראל האָט אָנגער-  
נומען כורשן ביי דער רעכטער האַנט און פֿירט אים קיין בבל לויז צו מאַכן  
יעדער שטריק און יעדער באַנד, ארייַנצוברענגען אים אין די טונקלסטע  
חדרים, ווינקלען און לעכער פֿון דער נאַכט, וואָס הייסט בבל, ארייַנצולאָן  
אויף דאָס ליכט פֿון דעם גאָט פֿון ישראל, אויפֿצופענען אלעמענס אויגן  
און אָנצופֿילן אלעמענס הערצען מיט קלוגשאַפֿט, מיט דערקענונג פֿון דעם  
אויבציקן לעבעדיקן גאָט פֿון ישראל.

די גאולה קומט, די גאולה שטייט הינטער אַנזערע ווענט און שטן-  
רעמט די פעסטונגען פֿון דער שוואַרצער נאַכט בבל.

—\*—

עס האָט זיך פֿאַרשפּרייט צווישן די גוים בבל, ווי מיט די פֿליגל פֿון  
ווינט, אז דער פרעמדער נביא האָט געהאט א חזיון און ער איז מוכן-מוזמן  
מבשר צו זיין א בשורה פֿון גאָט אין דעם בית-הכנסת פֿון די עולי בית-  
לחם, וואָס איז אויף דער גאס פֿון די זאָטל-מאַכערס, וווּ די בני-הגולה  
וועלן זיין פֿאַרזאַמלט דעם שבת, וואָס קומט.

א בשורה פון פייער, נישט פון ווערטער, האָט דער נביא ארויסגע-  
 בראכט פון זיך, געהילט אין זיין ווייסן היליע-מאנטל, איז געשטאנען איבער  
 די צוזאמענגעדערענגטע מתפללים אין דעם איבערגעפולטן בית-הכנסת  
 א מאן, פארצערט פון זיין אייגענעם פייער, און האָט גערעדט צו זיי ווי א  
 שליח פון הימל, וואָס קומט און ברענגט זיי אַ שליחות פון די העכסטע  
 הייכן. נאָך דעם ווי ער האָט אויסגעמאָלט פאר זיי אין א מייסטערישער פאָר-  
 רעם זיינע איבערלעבענישן אויף דעם פלאַץ פאר אישתרס טעמפל צווישן  
 די פורעמער פון געצן, די בלינדקייט פון די גוים, זייער פארלירנדיקייט און  
 זייער פארשוטטנישקייט, האָט ער דערמאָנט דעם פאַלק ישראל זיין התחיי-  
 בות, וואָס ער טראָגט אויף זיך, צו האַלטן זיך אָן דעם איין-איניציקן לער-  
 בעדיקן גאָט. ישראל איז פאר דער התחייבות געבוירן. גאָט האָט אים גע-  
 פורעמט פאר א קנעכט פאר זיך. און ווען אפילו ער האָט זיך פארזינדיקט  
 קעגן גאָט, האַלט גאָט אלץ אַן ישראלס קנעכטשאפט: „איך האָב אָפגעמעקט  
 ווי א כמארהע דיינע פארברעכנס, און ווי א וואַלקן דיינע זינד. קער זיך אום  
 צו מיר, וואָרעם איך האָב זיך אויסגעלייזט“.

— כל עצמותי תאמרנה יהוה... — דער נביא האָט געבראכט זיין  
 נביאות דורך אלע זיינע אברים, אמאָל האָט ער געזאָגט זיין נביאות, אמאָל  
 האָט ער אויסגעזונגען דאָס ליד פון דער גאולה, אמאָל האָט ער אויסגע-  
 טאנצט די שירה פון דער גאולה.

און דער נביא האָט זיך אָנגעהויבן צו באוועגן אין א ריטמישן טאנץ  
 ווען ער האָט אויסגעזונגען די ווערטער:  
 — זינגט, איר הימלען, שאלט, איר טיפענישן פון דער עדה, ברעכט-  
 אויס, איר בערג, אין געזאנג, דער וואלד און יעטוועדער בוים אין אים.  
 וואָרעם גאָט האָט אויסגעלייזט יעקב, און מיט ישראל טוט ער זיך רימען.  
 — אזוי האָט געזאָגט גאָט דיין אויסלייזער, און דיין פורעמער פון  
 מוטערלייב: איך בין יהוה, וואָס איך האָב אלציינג געמאכט... וואָס איז מקיים  
 דאָס וואָרט פון זיין קנעכט... און דעם באראָט פון זיינע שליחים פירט ער  
 אויס; וואָס זאָגט אויף ירושלים: זי זאָל באוועצט ווערן; און אויף די  
 שטעט פון יהודה: זיי זאָלן אָפגעבויט ווערן, און אירע חורבות וועל איך  
 אויפריכטן; וואָס זאָגט צו דער טיפעניש: וועל טרוקן... און זיינע  
 טייכן וועל איך אויסטריקענען; וואָס זאָגט אויף כורשין: ער איז מיין  
 פאסטור, און אל מיין באגער וועט ער אויספירן, צו זאָגן אויף ירושלים:  
 זי זאָל געבויט ווערן, און צום היכל: זאָלסט גערונטפעסט ווערן.

א מורמל איז אדורך דורך דער עדה, א רעש פון באוועגונג און א  
 פארשטיקט אויסגעשריי פון פרייד און פראָטעסט. צום ערשטן מאל האָבן  
 זיי דערהערט דאָס וואָרט, וואָס איז געלעגן אין אַיטלעכנס מוח, אויף אַיט-  
 לעכנס ליפן, נאָר פארשטומט פון מורא אין די מיילער: כורש! וואָס מיינט  
 ער, כורש דער פאסטור?

נאָר דער נביא האָט איצט אויפגעהויבן זיין קול און האָט עס ארויס-

געזאגט קלאר און אפן פאר איטלעכן צו הערן :

אזוי האָט געזאָגט גאָט צו זיין געזאלבטן,  
צו כורשן, וואָס איך האלט זיין רעכטע האַנט,  
צו מאַכן אונטערטעניק פאַר אים פעלקער,  
און איך זאָל לויז מאַכן די לענדן פון מלכים ;  
צו עפענען פאַר אים טירן,  
און טויערן זאָלן נישט פאַרשלאָסן זיין ;  
איך וועל גיין דיר פאַראויס,  
און קרומע ערטער וועל איך אויסגלייכן ;  
קופערנע טירן וועל איך צעברעכן,  
און אייזערנע ריגלען וועל איך צעהאַקן.  
און איך וועל דיר געבן די אוצרות פון דער פינצטערניש.  
און די שאַצן פון פאַרבאָרגענישן,  
כדי זאָלסט וויסן, אז איך בין יהוה,  
וואָס רופט דיר ביים נאָמען, דער גאָט פון ישראל.

— א בשורה פון יהוה, א בשורה פון הימל ! — האָבן זיך שוין ארויסגעדיסן קולות פון עולם.

— כורש וועט אדורכברעכן די מויערן פון בבל ? וועט צעהאַקן די קור פערנע טויערן פון בבל ?

— כורש וועט אייננעמען בבל ? — האָבן אויסגערופן גולים אין גער מישטע געפילן פון שרעק און ענטוואָרן — די גאולה קומט !

— כורש, דער פרעמדער, — אים האָט ער אָנגערופן דער משיח פון גאָט ? — האָבן אנדערע פראָטעסטירט.

— וואָס הייסט, כורש ? כורש, דער געצנדיגער, וואָס קען נישט גאָט — ער זאָל זיין דער משיח ?

אַבער דער נביא האָט זיך נישט געלאָזט שטערן. ער האָט ווייטער געדונערט מיט זיין קול ווי ער וואָלט געוואָלט ענטפערן די אויסזעצער :

— פון וועגן דעם קנעכט מיינעם יעקב, און ישראל מיין אויסדערוויילטן,

האָב איך דיר גערופן ביי מיין נאָמען, דורך באטיטלן (מיטן נאָמען משיח).

הגם דו האָסט מיך נישט געקענט... איך האָב דורך באגורט, הגם דו האָסט

מיך נישט געקענט. כדי מען זאָל וויסן פון אויפגאנג פון זון און פון איר אונט

טערגאנג (דאָס הייסט, אלע פעלקער פון דעם גאַנצן ערדקויל, וואָס די זון

בעמט ארום). אז עס איז נישטאָ קיינער אויסער מיר.

די קולות פון פראָטעסט האָבן נישט אויפגעהערט. עס האָבן זיך

אפילו געוויזן הענט אין פויסטן פארדריקטע קעגן דעם נביא :

— א געצנדיגער גיט ער אָפּ דעם טיטל משיח איינעם פון די בלינדער

נישגעשלאָגענע גוים, וואָס ער האָט נאָר וואָס גערעדט וועגן זיי ? פון

וואנען וועט ער קומען ? ווער וועט אים שיקן ? די געטער פון שלעכטס ?

דער נביא האָט ווייטער גערעדט. ווי אין ענטפער די שרייער און די

פראטעסטירער, האָט ער צו זיי געזאָגט אין גאָטס נאָמען :

איך בין יהוה, און מער איז נישטאָ...

דער, וואָס פּורעמט ליכט און באשאפט פינצטערניש,

מאכט פריד און באשאפט ביז.

איך, יהוה, מאַך אַל די דאָזיקע.

— דער גאָט פון ישראל איז נישט ווי די אנדערע געטער, וואָס עס זענען פאראן צווישן זיי אי געטער פון גוטס, אי געטער פון שלעכטס. דער גאָט פון ישראל איז איין־איינציק, און ער האָט באשאפן סיי גוטס, סיי שלעכטס — פארטייטשט דעם נביאס ווערטער א מאן פון יהודה.

— דאָס הייסט, אז דאָס גוטע ווי דאָס בייזע זענען ביידע דאָס ווערק פון גאָטס הענט, און גאָט קאָן זיך באנוצן מיטן שלעכטן אקוראט ווי מיטן גוטן אויף אויסצופירן זיין רצון — זאָגט א צווייטער.

אזוי ווי ער האָט זיך באנוצט מיט בבל צו שלאָגן ואשור, באנוצט ער זיך איצט מיט כורשן צו שלאָגן בבל — גיט צו א דריטער.

— דאָס הייסט, אז כורש איז נישט קיין משיח, נאָר א שליח פון הימל

— חקירה א פערטער.

דער נביא האָט זיי שוין נישט געהערט. ער האָט געזונגען און גע־טאנצט זיין לויב דער גאולה, גלייך ער וואָלט זיך גאַרנישט געפונען דאָ, צווישן די מתפללים, נאָר פארטראָגן ערגעץ, ווו ער זעט די הימלען עפענען זיך און פון אויבן טריפט די ישועה :

טריפט, איר הימלען פון אויבן,

און די וואַלקנס זאָלן רינען גערעכטיקייט.

זאָל די ערד זיך עפענען,

און ישועות זאָלן זיך פרוכפערן.

און רעכטפארטיקייט זאָל זיי מאכן שפראַצן צוזאמען (פאר אלע):

איך, יהוה, האָב דאָס באשאפן.

## קאפיטל 8

די מוראשוס זענען געווען אן אלטע יידישע פאמיליע פון סוחרים און געלט־לייערס. זייער פירמע, באקאנט אונטערן נאָמען „די מוראשוס פון ניו־יורק“, האָט געהאט איד אָנהייב אין ירושלים, פון דאָרט, פון ירושלים, האָבן זיי געפירט גרויסע מסחרים מיט צור און צידון, עקספּאָרטירט טייערע וויינען און איילן און געבראכט קיין יהודה געהילץ, געפארבטע וואָלענע און אנדערע מינים שטאָפּן. זיי זענען געווען צווישן די פיל אָנגעזעענע און חשובע פאמיליעס פון יהודה, וואָס נבוכדנאצר האָט פארטריבן צום ערשטן מאל קיין בבל. ביים צווייטן גירוש, נאָכן חורבן בית־המקדש, זענען די מוראשוס שוין געווען אלט־געזעסענע תושבים פון בבל. געשטיצט פון נבוכדנאצר און אלע אידן אין זיין שטרעבן צו מאַכן בבל פאר דעם מיטל־פּונקט פון דער וועלט, האָבן די מוראשוס אויסגעברייט זייער האַנדל מיט אלע מדינות וואָס נבוכדנאצר האָט געהאט אינגעשלאָסן אין זיין גרויסער מלך־כה. זייערע קאראוואַנען האָבן געפירט דורך דעם מדבר בבליס קאָלירטע וואָלענע שטאָפּן, טייטל־וויין און פאלמען־אייל צו די ווייטע מערק פון דער מלוכה און האָבן אימפּאָרטירט אייזן, צין, קופער־ארץ און אנדערע מינים מעטאלן פון קיפּרוס, שקלאפּן פון צידון, געהילץ פון לבנון. זיי האָבן גע־האט א נעץ בראַנזשעס איבערן לאַנד, מיט א זייער גרויסן שטאב פארוואל־טערס, שאַפּערס, אינספּעקטאָרן, אויפזעערס. זייערע קאראוואַנען האָבן אדורכגעצויגן דעם מדבר אין זיין לענג און אין זיין ברייט, און זייערע פראכט־שיפּן, מיט די פּאָן־קאָלירן און דער עמבלעם פון דער מוראשוס־פירמע אויף דער פּאָן־מאַסט, האָבן געזעגלט תמיד אויף די וואסערן פון פּרת און חדקל. די פירמע האָט געהאט א שם־טוב פון ראַיעלקייט און אַרנט־לעכקייט, וואָס עס האָט, פארשטייט זיך, גישט ווייניק צוגעטראָגן צו איר שנעלער אויסברייטונג און אויפבלי אין גלות.

דער צענטער פון דער האַנדל־ס־פירמע איז געווען אין דער אלטער שטאָט ניו־יורק, ביים אויסגוס פון טייך כּבר, ווו עס האָט זיך געפונען דער קנפּ קאַמאַלן, פּונאנדערגעצווייגטע וואסער־וועגן דורך דער פּרוכפּערדיקער פּראָווינץ צום טייך פּרת. דאָרט האָט זיך אויך געפונען די פּרוכפּערדיקע קאָלאָניע תּל־אביב, וואָס נבוכדנאצר האָט באזעצט מיט די גוליי־יהודה. דער טייך פּרת, האָט זיך גישט אויסגעגאָסן, ווי דער נילוס ווייט איבער די פעל־דער. ער איז נאָר פון צייט צו צייט ארויס פון די ברעגעס און האָט פאר־פלייצט שטעט און דערפער. דערפאר האָט נבוכדנאצר דורכגעפירט א נעץ קאנאלן איבערן גאַנצן לאַנד, פארבונדן מיט וואסער־וועגן די טייכן מיט

דעם פרת, גענערט די ברייטע פליינען פון בבל און אויך געבראכט שפע דער יידישער קאלאניע. תל-אביב האָט געהאט צוויי תבואה-גערעטענישן א יאָר. צוויי מאָל א יאָר האָבן רחבותדיקע שטחים פעלד באדעקט זיך מיט די גילדערנע בעזעמלעך גערשטן-זאנגען וואָס איז געווען דער עיקרדיקער שפייז-פראָדוקט פון די בבלער. די יידישע ערד-ארבעטער אין תל-אביב האָבן געזייט גערשטן פאר דעם רייכן האנדלס-הויז, די מוראשוס פון ניפור, וואָס זענען געווען די אָפנעמער פון דעם גאנצן שניט. געפאקט אין זעקלעך און געשטעמפלט מיט דעם חותם פון דער פירמע, זענען די גערשטן געלאָדן געוואָרן אויף פראכט-שיפן אָדער אויף קאראוואנען איינזעלן און צע-פירט געוואָרן צו אלע נאָענטע און ווייטע מערק אין דער בבלישער מדינה. ביי דער פרימיטיווער געלט-סיסטעם פון שטיקער זילבער מיט דער וואָג-אוינהייט פון שקלים, וואָס איז נישט פיל פארשפרייט געווען אין יענער צייט אין בבל, האָבן די זעקלעך גערשטן מיט דער מוראשור-מארקע געדינט נישט נאָר ווי שפייז, נאָר אויך ווי א מטבע עובר לסוחר, אן אויסבייטרימיטל פאר רוי-שטאָפן און סחורות.

ווינען האָבן די מוראשוס געווינט אין בבל דער שטאָט, אין זייערע גערטנער-פאלאצן. זיי האָבן זיך גערעכנט צווישן די בעלי-יחוס, די פני פון די גולי-בבל. זיי זענען אויך געווען אָנגענומען אין דעם קעניגלעכן הויף. דער הויף, דאָס הייסט, דער קעניג און דער יורש-עצר, זענען געווען שטילע שותפים צו די מערסטע געשעפטן פון די מוראשוס, וואָס עס האָט געוואונען פאר דער משפחה באזונדערע פריוילעגיעס און זכויות. שוין אָפגערעדט, אז ביי די יידישע פירשטן אין הויף זענען זיי געווען פאררעכנט פאר אייגענע, כמעט אזוי ווי די בני מלכידוד, מיט וועלכע די מוראשוס האָבן זיך מתחתן געווען, פארבונדן געווען משפחהדיק. די מוראשוס האָבן צוגעטראָגן א גאָר גרויסן חלק אין דעם אויסהאלט פון די פירשטן, פון די אָנגעזעענע כהנים מיטן כהן-גדול בראש, פון דעם גאנצן פירשטלעכן און אריסטאָקראטישן שטאם צווישן די גולי-בבל. זייער וואָרט איז געווען א געזעץ און א געבאָט צווישן די טויער-לייט און די בני עבדי-שלמה, וואָס זענען אלע אָפהענגיק געווען מיט זייער חיונה פון די מוראשוס אין דעם קהלשן לעבן פון די גולי-בבל איז קיין זאך נישט אונטערגענומען געוואָרן רן אָן דעם וויסן און אָן דער הסכמה פון די מוראשוס.

אין דער צייט, ווען דער נביא האָט זיך באוויזן אין בבל, זענען די צוויי מוראשוס-ברידער, נבא-גד, און מרדכי-גד, געשטאָנען בראש פון דער משפחה. נבא-גד, דער עלטערער, איז געווען דער ערשטער אָנפירער און בעל-דעה אין דער האנדלס-פירמע, בעת מרדכי-גד, דער יינגערער, אַ קרוב למלכות, האָט זיך אָפגעגעבן פיל מיטן קיניגלעכן הויף, דער עיקר. מיט די אינטערעסן פון דעם יורש-עצר.

מרדכי-גד איז געווען אין גאנצן אסימילירט מיט די בבלער. געבוירן אין בבל און דערצויגן אין דער אקאדעמיע פון דעם מלכס פאושן, ווי פיל

קינדער פון דער יידישער אריסטאקראטיע אין בבל, איז ער געווען איינגער-  
ליבט אין דער בבלישער קולטור, אין איר געשיכטע און געזעצגעבונג. ער  
האָט געהאלטן, אז בבל איז נישט נאָר דאָס מעכטיקסטע לאַנד אין דער  
וועלט, נאָר אויך דאָס לאַנד פון דער העכסטער קולטור: איר געשיכטע איז  
די דערהויבנסטע, איר געזעצגעבונג — א מוסטער פון גערעכטיקייט. אויך  
זי געטער פון בבל זענען געווען אין זיינע אויגן סימבאלן פון מענטשלעכן  
שטרעבן נאָך סדר, יושר און שיינקייט. בל-מרודך איז דער גאָט פון סדר,  
פון געשיכטלעכער גערעכטיקייט, דער אייביקער באקעמפער פון כאָס  
און זינד. אישתר איז נישט נאָר די געטין פון פרוכפערדיקייט און שפע,  
נאָר אויך די ברענגערין פון דעם העכסטן גליק אין דעם מענטשלעכן לע-  
בן, וואָס איז די ליבע. זיין אייגענער פערזענלעכער גאָט איז געווען נבו,  
דער גאָט פון שריפט און מסחר, דער גאָט פון לאַגיק און לערנונג. דער גאָט  
פון השכלה. נבו, פאָרגעשטעלט אין א מער מענטשלעכער געשטאלט לגבי  
זי אנדערע געטער, האָט געטראָגן א באשיידן קורץ בערדל און קורצע לאַקן  
מיט אַ מין שטריימל-באקרוינע אויף זיין קאָפּ. אין זיין סטאטוע, וואָס  
מרדכיגד האָט געהאלטן אין א חדר מיוחד, אין זיין רייכן פאלאץ אין  
בבל, איז נבו געשטאנען אין א פארקלערטער פּאָז, מיט איין האַנט גע-  
לייגט אין דער אנדערער. איטלעכן פרימאָרגן האָט מרדכיגד געלייגט פרישע  
זלומען אויף נבוס מזבח און מתפלל געווען פאר אים, אז ער זאל אים,  
מרדכיגד, באווייליקן שכל און וויסן פאר דעם טאָג.

מרדכיגד האָט זיך פארהאלטן אין אינטימער פריינטשאפט מיט די  
מעכטיקסטע לייט פון בבל, וואָס ער פלעגט אונטערהאלטן מלכותדיק אין  
זיין לוקסוס-פאלאץ. דער יורש-עצר אליין איז אָפט געווען צווישן זיינע  
געסט. וואָרום אין דעם פאלאץ פון דעם יונגן מוראשו האָבן זיך צוזאמען-  
געטראָפן, א הויז די גרויסע און די מעכטיקע לייט אין בבל, וואָס עס איז  
כדאי געווען צו קענען, אויך די בארימטסטע קורטיזאנקעס, וואָס האָבן  
מיט זייער באזונדערן כוח און השפעה געקאָנט פיל ביייהילפיק זיין די מורא-  
שוס פון ניופור אין זייערע פיל-פארצווייגטע געשעפט-אָפּעראציעס. די מו-  
ראשוס האָבן דערפאר געזוכט צו געווינען די פריינטשאפט און דעם גוטן  
ווילן פון די קורטיזאנקעס, און זיי האָבן אָנגעשטעלט די גרעסטע יידישע  
מייסטער-יוועלירן צו שאפן מייסטערזווערק אין צירונג, — בראַשן, בראַס-  
לעטן, אוירינגען, קייטן געזעצטע מיט די טייערסטע איידלשטיינער — מת-  
נות פאר די קורטיזאנקעס.

צו דעם גרויסן מאנאט איז דערגאנגען די ידיעה, אז א פרעמדער  
נביא האָט זיך באוויזן צווישן די גולי-בבל, וואָס האָט זיך דערוועגט אַנצור-  
רופן כורשן דעם שונא פון בבל, פאר דעם געזאלבטן פון יהוה, וואָס יהוה  
אליין ברענגט אים קיין בבל צו באפרייען זיין פּאָלק ישראל. נישט אַב-  
דערש, נאָר דער פרעמדער איז איינער פון די מרגלים און אויסשפירער,  
וואָס כורש האָט אריינגעשיקט קיין בבל אויפצורודערן די פרעמדלענדישע

באפעלקערונג, כדי צו מאכן גרינגער פאר אים דאָס אייננעמען בבל. מרר  
דכיגד האָט געזען אין דעם פרעמדן נביא א גרויסע סכנה פאר דער זיי-  
כערקייט פון די יידן אין בבל, און ער האָט נישט פארזאמט צו ברענגען די  
אלארמירנדיקע ידיעה צו די אויערן פון די פירשטן. עס איז באלד פאררופן  
געוואָרן א הרינגלעכע אסיפה אין דעם פאלאץ פון די פירשטן.

דער פאלאץ, וואָס אוויל-מרודך האָט איבערגעגעבן אין רשות פון מלך  
יהויכין נאָך זיין באפרייאונג פון תפיסה, א פאלאץ, וואָס האָט ווי אלע אנ-  
דערע פאלאצן פון דער אלטער דינאסטיע פון בבל זיך געפונען אויף דער  
פראָצעסייע-גאס, נישט ווייט פון אישתרס טויער, איז געווען אן אנטיקער  
בנין נאָך פון דער צייט פון האמוראבי, איידער בבל איז ארונטערגעפאלן  
אונטער אשורס הערשאפט. דער פאלאץ האָט פארמאָגט אַן א שיעור געמאכן,  
מיט געהיימע טרעפן-לייטערס, וואָס האָבן געפירט צו א לאַבירינט געהיימע  
קאָרידאָרן, קאמערן, וויינגען פאר שקלאפן און הויז-דינער. די הצטרכותן  
פון יהויכיןס הויז-ווירטשאפט זענען באזאָרגט געוואָרן פון אוויל-מרודכס  
הויף. טאָג נאָך טאָג האָבן שקלאפן צוגעשטעלט אהין קרוגן מיט וויין, קערב  
תבואות און גרינצייג, שטייגן מיט עופות און אלע אנדערע מינים פראָ-  
וויזיע. א היפשן חלק פון דער חיונה פאר יהויכיןס גרויסן פיל-באוויינטן  
הויז האָבן אויך בייגעטראָגן די רייכע יידישע סוחרים, הויז-באזיצער, שיף-  
בייער און פאָדריאטשיקעס, וועלכע האָבן געהאט א גרויסע דעה אין דער  
פירערשאפט פון די בני-הגולה, וואָס איר קאָנטראָל איז געווען קאָנצענ-  
טרירט אין דעם פירשטלעכן הויז.

יהויכין אליין איז שוין געווען טויט. ער האָט לאנג נישט אָנגעהאלטן  
נאָך די פיל יאָרן תפיסה, הגם אפילו ביי נבוכדנאצרס לעבן איז זיין מצב  
אין תפיסה נישט געווען קיין שווערער, קיין געדריקטער. מען מוז מודה  
זיין, אז די מלכי-בבל, נישט אויסצושליסן נבוכדנאצר, האָבן באהאנדלט די  
גולי-בבל מיט גרויס איינזען. נאָך די ערשטע יאָרן גלות האָט נבוכדנאצר  
באזעצט זיי אין קאָלאָניעס אויף גוטער פרוכטיקער עדה, ביי די וואסערן  
פון גרויסן קאנאל, וואָס האָט זיך געצויגן פון ניפור קיין בבל. די יידישע  
ערד-ארבעטער, אזוי אויך די שטאָטישע באפעלקערונג, האָבן באקומען  
פיל פריוויילעגיעס. עס איז זיי געגעבן געוואָרן פיל פרייהייט און אויטאָ-  
נאָמישע רעכט, וואָס דאָס האָט געבראכט צום אויסדרוק פון דאנקבארקייט  
מצד די נביאים ירמיהו און יחזקאל. דאָס לעצטע האָט, ווידער, משפיע  
געווען דעם ישוב פון בבל מיט דעם געפיל פון געטריישאפט און דאנק-  
בארקייט צו די מלכי-בבל.

די יוגנט פון יידישן הויך-אריסטאָקראטישן און פירשטלעכן יחוס האָט  
זיך אויפגעהאלטן אין קעניגלעכן הויף, געדינט דאָרט ווי פאזשן און  
לייב-וועכטער פאר דער קעניגלעכער פאמיליע. די פעאיקערע פון זיי,  
וואָס האָבן זיך דערצויגן אין די בבלשע אקאדעמיעס צוזאמען מיט די  
קינדער פון דער בבלשער אריסטאָקראטיע, האָבן אָנגעהאלטן מלוכה-שטע-



לעס, געדינט אין דער ארמיי, אָדער זיך אָפּגעגעבן מיט גרויס־האַנדל. קען  
ניג יהויכין אליין, נאָך אין זיין געפאַנגענשאפט אפילו, האָט געהאַט מיט  
זיך זיין פאַמיליע און זיין האַרעם. באַשרענקט אין זיין פרייהייט פון באַ-  
וועגונג, האָט מען אים דאָך באהאַנדלט מיטן כּוּחַ, וואָס געהערט צו א  
קעניג. נאָך זיין באַפרייאונג האָט אוויל־מרוּדך אים צוריקגעגעבן, אין איי-  
נעם מיט זיין קיניגלעכן טיטל, זיין דינערשאפט און זיין לייב־וואך, וועלכע  
האָבן זיך גערופן „בני עבדי־שלמה“. דאָס זענען געווען די קרובים למלכות  
אין זיין שטאַב. זיי האָבן זיך געפונען מיטן קעניג אין פאַלאַץ, וווּ עס איז  
געהאַלטן געוואָרן א קיניגלעכער שטאַט.

קעניג יהויכין האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך א זון, שאלתיאל. שאלתיאלס  
עלטסטער זון, זרובבל, ווי פיל אנדערע פון קיניגלעכן יחוס, איז אָנגעקומען  
פאַר א פּאזש אין הויף פון קעניג, נאָך דעם, ווי ער האָט געענדיקט די  
אַקאַדעמיע פון קיניגלעכע פּאזשן.

זיי האָבן געפירט זייער אייגענעם שטאַט. די אָנגעזענסטע פון זיי  
זענען געווען די כּהנים, וואָס האָבן אָפּגעשטאַמט פון דעם כּהן־גדול יוצדק;  
זיין זון ישוע, די בני־ברזלי, אויך מיוחסדיקע פאַרשטייער פון די קאַלאָניעס  
תל־אביב, תל־מלח, בית־אל, בני־יריחו, פאַרשטייער פון די משפּחות בני־  
פרעוש, בני־אַרָה, די בני־ישוע־וואב, וואָס זענען געווען פאַרשפּרייט איי-  
בער בבל און איבער דער פּראָווינץ, און, פאַרשטייט זיך, די לויים, וואָס  
האָבן אָפּגעשטאַמט פון די זינגער פון בית־המקדש, די בני־יוסף; די  
טויער־לייט, די בני־שלום.

די אַמאַליקע טויער־לייט, וועלכע האָבן געהאַט די אלטע פּריווילעגיע  
צו היטן די טויערן פון קיניגלעכן פאַלאַץ אין ירושלים, האָבן איצט שטאַרק  
באוואַכט דעם גרויסן געמאַך, וווּ עס איז געהאַלטן געוואָרן די געהיימע  
אַסיפה פון די פאַרשטייער פון די גולי־בבל. די אסיפה איז געווען זייער  
געהיים און זייער וויכטיק, און עס זענען צוליב דעם פאַררופן געוואָרן  
נישט מער ווי די זייער חשובע, צוטרוילעכע פּערזענלעכקייטן פון צווישן  
די יידן אין בבל, וואָס האָבן פאַרנומען הויכע שטעלעס אין דער מלוכה,  
אין מסחר, אזוי אויך געקליבענע פאַרשטייער פון די כּהנים און די לויים  
אין די וויכטיקסטע קאַלאָניעס. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דעם מצב,  
וואָס האָט זיך געשאפן אין בבל, זינט כורש איז אריבער דעם טייך חדקל,  
און וועגן דער שטעלונג, וואָס די יידישע באַפעלקערונג זאָל נעמען צו דעם  
אַנבאַט, וואָס כורש האָט איבערגעגעבן דורך געהיימע שליחים, דעם אַנבאַט  
צו שענקען די יידן זייער פרייהייט און זיי אומקערן צוריק צו זייער היימ־  
לאַנד, אויב די יידן וועלן אים העלפן אייננעמען בבל. די לאַגע איז גע-  
וואָרן נאָך דעליקאַטער איבער דעם, וואָס דער נביא, וועלכער האָט נישט  
לאנג צוריק זיך באוויזן צווישן די גולי־בבל, האָט אָפּן אַן מורא, דער-  
קלערט אין נאַמען פון יהוה, אז כורש איז דער יידישער משיח, וואָס  
וועט אייננעמען בבל און צוריקברענגען די יידן אין זייער היימלאַנד.

— דאָס איז דאָך אָפּענע בגידה קעגן אונזער מלכות, — האָט מרדכי-

גד מוראשו געשטורעמט די פירשטן און אלע אנדערע גרויסע לייט פון דער גולה. — בשעת אונזער יורשעצער בלשאצער איז ארויס צו דער שטאָט סיפאָר מיט זיינע רייטוועגן און די גבורים פון זיין חייל; בשעת אונזער קעניג נאכונד ציט קיין סיפאָר מיט זיינע חיילות צו פארהאלטן כורשעס גאנג אויף בבל און דאָס גאנצע לאנד גרייט זיך צו דער באלאגערונג פון דער שטאָט. אויף וועלכער מען ריכט זיך, נעמט א מענטש און דערקלערט פריי און אָפן. אין נאָמען פון יהוה, אז כורש וועט צעברעכן די קופערנע טויערן פון בבל, און רופט אים אָן, אויך אין נאָמען פון יהוה, מיטן נאָמען משיח! וואָס וועט זיין, ווען די בבלער וועלן געווויר ווערן דערפון? די גאנצע יידישע באפעלקערונג וועט דענסטמאָל אויסגעשטעלט ווערן אויף סכנות פארטיליקט צו ווערן פון בלשאצערס חייל.

אויף דעם פארלאנג פון מרדכיגד געשיצט פון מלכיה גברא. זיין ברודער נבאגד און אנדערע גרויסע סוחרים און וויכטיקע לייט פון דער גולה, האָט מען געשיקט עטלעכע פון די טויער-היטערס צו ברענגען דעם נביא פאר דער אסיפה. און מען האָט אים געבראכט, ממש מיט גע-וואלד.

דער פירשט שאלתיאל און זיין זון זרובבל, אין זילבער-געוועבטע היליע-מאנטלען זענען געזעסן אין א ריי אויף זייערע שטולן. לעבן זיי — דער גזע פון כהן-גדול, דער אלטער יוצדק און זיין זון ישוע, פאָרשטייער פון די לויים. ארום זיי — פאָרשטייער פון די ישובים און פון די יחוסידיקע משפחות, גרויסע סוחרים, אלע אין רייך-קאָלירטע, רויט און בלאָ-וויאָלעט געשטרייפטע מאנטלען, זילבער-געוועבטע גארטלען, גאָלדענע קייטן אויפן האלדז, מיט איינלשטיין-אויסגעזעצטע עמבלעמען אראָפהענגענדיק אויף דער ברוסט.

א פאָר פון די טויער-היטערס, באוואָפנט מיט שפיזן, האָבן געהיט דעם איינגאנג פון רחבותדיקן, צעדער-האַלץ-געוועלבתן געמאך, וואָס איז, ווי אלע געמאכן אין בבלס פאלאצן, באלויכטן געווען נישט מיטן ליכט פון טאָג, נאָר מיט אייל אין פאנען פון קופער און מירמלשטיין אויף זיילן-געשטעלן.

באדעקט מיט א ווייסער היליע, וואָס דורך איר האָט זיך ארויס-געוויזן זיין הארער אָפגעברענטער ברוסט-קאסטן, איז געשטאנען אויף זיינע לאנגע, נאקעטע שטעקלדיקע פיס דער נביא, א ביסל אָפגערוקט פון אים — זיין פריינט און באשיצער, נריה בן-שריה.

דער ערשטער און דער וויכטיקסטער אויספרעגער פון נביא איז, פארשטייט זיך, געווען מרדכיגד. צוליב זיין הויכן שטעל אין קניגלעכן הויף און זיין גרויסן אָנווען אין דער גולה האָט ער גענומען אויף זיך די ראָל פון קטיגור, דאָס איז געווען א מעכטיקער ברייט-פלייציקער מאן. נאָך יונג אין די יאָרן, האָט ער מיט זיין שיינער געקארבטער באָרד און געקניפטע לאָקן, אין זיין צידונישן געפארבטן מאנטל און סאנדאלן, נישט מער אויסגעקוקט ווי איינער פון די בני-הגולה, נאָר ווי א הויכער

באאמטער פון בבלשן געריכט. און ער איז עס טאקע געווען. אן עקספערט אין בבלשן געזעץ, האָט ער אין דעם הויכן יוסטיץ-אמט. וואָס ער האָט געהאלטן אין דער בבלישער רעגירונג, געדינט ווי א בעל-יועץ סיי פאר זיין אייגענער פירמע, סיי פאר די גרויסע יידישע סוחרים, וואָס האָבן זיך מיט אים שוואלענדיג געווען אין יורדישע ענינים. אלע האָבן מורא געהאט פאר אים, נישט נאָר די מענטשן ארום די פירשטן, נאָר די פיר-שטן גופא, וואָס זענען מיט זייער חיונה אין א גרויסער מאָס אָפּהענגיק געווען פון די גרויסע סוחרים, — און מרדכי-גד איז געווען זייער וואָרט-פירער. די כהנים און די לוויים האָבן בכּוּן, פארזען אין זיין אויפפירונג זאכן, וואָס זיי וואָלטן עס אן אנדערן פארווערט און געלייגט אויף אים פאר דעם א שווערן עונש. מען האָט אים, למשל, געזען אין דער מרווד-פראַצעסיע פון ניי-יאָר, ווו ער האָט פארנומען א בכבודיקן אָרט, וואָס עס איז אים געקומען ווי א הויכן באאמטן אין דער מלוכה און ווי א פריינט פון יורש-עצר. און די זאך איז אָפּגעגאנגען גלאט.

מרדכי-גד האָט געוואָלט הערן פון דעם נביא, הלמאי דער גאָט פון ישראל זאָל אויסקלייבן איינעם פון א פרעמדן גלויבן פאר דעם גואל-ישראל, וואָס עס איז נישט אין הסכּם נישט מיט דער מסורה, נישט מיט דעם אָנגענומענעם גלויבן פון די בני-הגולה, נישט מיט דעם נביאות-זאָגן פון די פריערדיקע נביאים, אז דער גואל וועט זיין א מלך פון בית-דוד. און ווידער, אויב שוין יאָ א פרעמדער, א פרעמד-גלויביקער, וואָס קען נישט דעם גאָט פון ישראל און באקענט זיך נישט צו אים, פארוואָס קאָן דאָס נישט זיין דער מלך נאכונד אָדער דער יורש-עצר בלשאצ, וואָס איז זייער חסד לעבן די גולי-בבל ?

ווער קאָן וויסן גאָטס וועגן ? און ווער קאָן אים זאָגן, וועמען ער זאָל אויסקלייבן פאר זיין שליח און וועמען ער זאָל פארווארפן ? עס איז נישטאָ ביי גאָט קיין פרעמדער און קיין אייגענער, אלע זענען דאָס זויערק פון זיינע הענט. און ווי דער מייסטער קלייבט אויס זיינע מכשירים אויף צו טאָן זיין ווערק, אזוי קלייבט גאָט אויס די שליחים און די פעל-קער אויף צו טאָן זיין רצון. ער האָט גענוצט אשור אויף צו באשטראַפן דורך אים זיין פאָלק, און ער האָט גענוצט בבל אויף צו באשטראַפן אשור. בבל איז אַ צייט געווען זיין כלי, איצט האָט ער פארווארפן בבל ווי מען פארווארפט א טאָפּ, וואָס איז געקלעפט געוואָרן און ער קאָן נישט האלטן מער קיין וואסער. און ער האָט זיך אויסגעקליבן א בעסער, א מער ערלעך פאָלק אויף אויסצופירן זיין מחשבה. וועט דען זאָגן דאָס ליים צו זיין פורעמער : וואָס טוסטו ? וויי צו דעם, וואָס זאָגט צו זיין פאָטער : נאָר וואָס מאכסטו געבערן ?

— מיט וואָס איז פרס בעסער פון בבל ? מיט וואָס איז פרס א בעסער צוגעפאסטע כלי פאר אויספירן גאָטס מחשבה ווי בבל ? מיט וואָס איז פרס אים נעענטער פון בבל ?

— יהוה איז דער גאָט פון גערעכטיקייט, און דער וואָס טוט גערעכט-

טיקייט, איז נאָענט צו אים. פֿרס האָט נישט אזויפיל אָפּגעטער ווי בבל, פֿרס דינט נישט צו האַלץ און שטיין און טוט נישט אזוי פיל אומוירדיקייטן טן ווי בבל. פֿרס פֿאַראַמרייניקט זיך נישט מיט טומאה און זנות, פֿייניקט נישט קיין אלטע לייט, פֿאַרקויפט נישט קיין פֿרויען צו שאַנד און קינדער צו מיאוסער אומוירדיקייט. זיי זאָגן נישט קיין ליגן און לערנען אמת און גערעכטיקייט. פֿון זייער יונגשאַפט אָן, און פֿאַר דעם איז פֿרס א ריינערע כלי, אַ בעסערער אינסטרומענט, מער ראוי אויף אויסצופירן די מחשבה, וואָס גאָט האָט פֿאַר ישׂראל און פֿאַר אלע אומות אין דער וועלט.

— וואָס איז עס ?

— צו ברענגען אלע פעלקער צום גאָט פֿון ישׂראל, צו דעם הויז פֿון גאָט פֿון יעקב, אז יעטועדער קני זאָל זיך בוקן פֿאַר אים און יעט-וועדער מויל זאָל רופן זיין נאָמען.

— פֿאַרוואָס מוזן אלע פעלקער דינען צו איין גאָט ? פֿאַרוואָס קאָן נישט איטלעך פֿאַלק האָבן זיין אייגענעם גאָט ? בל-מרוּדך איז באַרימט צווישן אלע אומות, זיינע מעשים ווערן געלויבט אומעטום, אשור און בבל בוקן זיך צו אים, און אזוי צור און צידון און אלע אנדערע פֿון די ווייט-סטע אינזלען, וואָס קומען צו צאָלן אים מס, צו ברענגען אים קרבנות און בעטן צו אים. און אזוי איז אישתר, די מוטער פֿון אלע געטער און מענטשן. און דאָך נייטן נישט די בבלער די אנדערע פעלקער אָנצונעמען זייערע געטער. זיי שטערן נישט די יידן צו האָבן זייערע בת-כנסיות און צו דינען צו יהוה. פֿאַרוואָס זאָלן מיר, יידן, וואָס מיר זענען דאָס מינדסטע פֿאַלק אין דער וועלט, מער געפלאַגט און פֿאַרפלאַגט פֿון אונז זער אייגענעם גאָט ווי יעטועדער אנדער פֿאַלק — פֿאַרוואָס זאָלן דווקא מיר וועלן אַרויפצווינגען אונזער גאָט אויף די אנדערע פעלקער ? איז אונזער גאָט אזוי גוט געווען צו אונז ? איז ער אזוי שטאַרק ? האָט ער מנצח געווען אונזערע שונאים ? נאָך אלעמען, זענען מיר, יידן, אין גלות אין בבל, נישט די בבלער אין גלות ביי אונז אין ירושלים, און בבל איז נאָך נישט איינגענומען. קיינער האָט נישט איינגענומען בבל, און קיינער וועט זי נישט אייננעמען.

— פֿאַרוואָס ? — שרייט אויס דער נביא — פֿאַרוואָס ? — און זיין קול איז געוואָרן א קול, וואָס זינגט. ער האָט פֿאַרמאכט די אויגן און אַרויס-געזונגען די ווערטער אין גרויס ציטערניש, גלייך ווי נישט ער אליין האָט אַרויסגעזאָגט די ווערטער, נאָר א גייסט וואָלט אים באַנומען און אַרויסגע-צויגן די ווערטער פֿון אים און א צושטאַנד פֿון פֿאַרחלשקייט :

אזוי האָט געזאָגט יהוה, דער באַשעפֿער פֿון די הימלען,

ער, גאָט, וואָס האָט געפֿורעמט די ערד און זי געמאַכט ;

ער, וואָס האָט זי אויפֿגעשטעלט,

נישט פֿאַר א וויסטעניש זי באַשאַפֿן,

נאָר צום וווינען זי געפֿורעמט.

איך בין יהוה, און מער איז נישטאָ.

— איז בבל א וויסטעניש ? איז נישט בבל באזעצט מיט מענטשן ? האָבן נישט אונזערע מלכים באדעקט דאָס לאַנד מיט קאנאלן, וואָס האָבן געבראַכט זעט דער גאַנצער באפעלקערונג ? פירט נישט דאָס לאַנד האַנדל מיט א האַלבער וועלט ? זעט די פול-באזעצטע שטעט. וואָסער אַנדער לאַנד קאָן דאָס באווייזן ? די ערד פון בבל איז פול מיט ישובים, מיט מענטשן. א וויסטעניש איז בבל ? פארמאָגט נישט בבל די גערעכטסטע געזעצן אין דער וועלט פון האמוראביס צייט אָן ? קומען נישט די פעלקער פון די ווייטסטע אינזלען פון יוון זיך לערנען ביי איר חוקים און משפטים ? א וויסטעניש איז בבל ?

— בבל איז א זומפ, וואָס עס ווימלען זיך אין אים ווערעם און עק-דישן. די שטעט זענען רינשטאַקן פון שמוץ און שאַנד. הלואי וואַלט זי געווען אזוי רייני און אומשולדיק ווי דער מדבר, וואָס קאָן אויפנעמען דעם זאַמען פון גאַטס וואָרט. בבל וועט מוזן פריער אָפגערייניקט ווערן פון איר שמוץ, איידער זי וועט קאָנען אויפנעמען דאָס וואָרט פון גאַט. און אויפטרודער האָט זיך אויפגעהויבן צווישן דעם עולם. — פארמאכט די טירן, פארהאַקט די טויערן, שרעקלעכע ווערטער רעדט דער מענטש.

— אן אומגליק, אן אומגליק וועט ער ברענגען איבער אונזערע קעפ. — פירט אים ארויס פון דאנען, פארשטאַפט אים דאָס מויל. אן אומ-גליק, אן אומגליק וועט ער ברענגען איבער אונזערע קעפ. — לאָזט אים רעדן, מיר ווילן אלץ הערן — האָט זיך געלאָזט הערן א שוואכע, אומדרייטע שטים.

— א זעאונג האָט ער געזען — פרוווט אן אַנדער שרעקעדיקע שטים. מרדכי-גד לאָזט זיך נישט שטערן. ער ווארפט א בליק מיט זיינע שארפע שווארצע אויגן, און אלץ שטילט זיך איין. ער האָט געוואַלט ארויסברענגען פאר דער אסיפה די גרויסע סכנה, וואָס עס טראָגן דעם נביאס ווערטער. ער איז נישט אויפגעטרודערט געוואָרן פון דעם נביאס רייד און האָט געפרוּווט ווייטער פירן דעם פארהער אויף א רואיקן, בענימות'דיקן שטייגער, ווי ער איז געוויינט.

— אָבער די בבלער שטערן דאָך אונז נישט צו דינען אונזער גאַט, פארוואָס זאָלן מיר זיי שטערן ? זיי קומען נישט אין אונזערע בתי-כנסיות צו מאכן חזק פון אונז פאר אונזער דינען צו א גאַט, וואָס קיינער האָט נאָך ביז היינט נישט געזען. פארוואָס זאָלן מיר קומען אויף די מארק-פלעצער אין אָפחזוקן פון די בבלער, וואָס קויפן זיך זייערע געטער פון האַלץ און שטיין, ווי דער נביא האָט דאָס געטאָן, און אויסשטעלן אויף סכנות דעם גאַנצן קיום פון אונזער ישוב דאָ ?

— פארוואָס ? — האָט דער נביא אויסגעשריגן — הערט צו די ווער-טער פון דעם גאַט פון צבאות. אזוי זאָגט דער גאַט פון יעקב :

קערט אייך צו מיר, און ווערט געהאַלפן.  
אלע עקן פון דער ערד.

און דער נביא שטרעקט אויס די הענט, ווי ער וואלט געזען מיט זיינע  
 גייסטיקע אויגן די פעלקער פון אלע עקן פון דער ערד, און ער רופט צו זיי:  
 איך האב געשווירן ביי מיר :  
 א ווארט איז ארויס פון מויל אין גערעכטיקייט,  
 און וועט זיך נישט אומקערן,  
 אז צו מיר זאל זיך בייגן יעטוועדער קני,  
 זאל שווערן יעטוועדער צונג.  
 נאָר אין יהוה, וועט מען זאָגן,  
 איז מער גערעכטיקייט און שטארקייט.

— דאָס הייסט, אז אלע פעלקער וועלן מוזן ווערן בני־ישראל ? דאָס  
 מיינסטו צו זאָגן ? — פרעגט דער קלוגער מרדכי־גד.  
 — דורך גאָט וועט גערעכט ווערן און זיך רימען דער גאנצער זאָמען  
 פון ישראל, — ענטפערט דער נביא.

— דאָס הייסט, די פעלקער וועלן איינזען, אז מיר האָבן רעכט געהאט,  
 וואָס מיר האָבן געדינט דעם איינציקן לעבעדיקן גאָט און זיך געהאלטן  
 אָן אים ? — האָט איינער פון די כהנים אויסגעטייטשט.

— דער נביא רעדט, וואָס גאָט גיט אריין אין זיין מויל — האָבן זיך  
 געהערט אויסרופן. — לאַזט אים רעדן, לאַמיר הערן.

— אזוי האָט גאָט געזאָגט, האָט דער נביא ווידער אויפגעהויבן זיין  
 קול :

די מי פון מצרים... די וווקסיקע לייט

וועלן איבערגיין צו דיר, און דיינע וועלן זיי ווערן ;

הינטער דיר וועלן זיי גיין,

אין קייטן וועלן זיי אריבערקומען,

און בוקן וועלן זיי זיך צו דיר,

בעטן וועלן זיי זיך ביי דיר :

נאָר ביי דיר איז גאָט, און מער איז נישטאָ.

— איר זעט דאָך, אז ער איז חסר־דעה — רופט אויס וועל פון די

סוחרים.

— צוליב די אַפֿדוכטענישן פון א בעל־חלומות זאָלן מיר איינשטעלן

אלצדינג, וואָס מיר האָבן דערגרייכט דאָ אין בבל דורך צוויי דורות, ווערן

פאלש צו אונזער מלוכה און איבערגיין צו אן אומבאקאנטן פרעמדן שונא ?

און דאָס איז א צייט פון סכנה, ווען אונזער חייל שטייט אויפן שלאכט־

פעלד און מיר ווייסן נישט דעם אויסגאנג פון קריג ? באדענקט איך, וואָס

איר טוט ! — האָט מרדכי־גד געוואָרנט אין אן ערנסטן און טרויעריקן טאָן.

און געווענדעט צום נביא, האָט ער אים געפרעגט :

— וואָס פאר א שלעכטס האָבן אונז די מלכי־בבל געטאָן, אז מיר

זאָלן זיי ווערן אומגעטריי ? זענען זיי נישט געווען קיין מלכי־חסד פאר

אונז פון אָנהייב אָן ?

— מלכי־חסד פון אָנהייב אָן ? פאר וועמען ? — רופט־אויס דער נביא

— פאר אייך, וואָס איר האָט זיי געהאַלפֿן צעברעכן דעם רוקן פֿון אלטע לייט אונטער דעם יאָך פֿון ארבעט, אָדער פֿאר דעם אָרעמאָן פֿון מיין פֿאַלק? גייט ארויס און זעט די קאנאלן און די טויערן, די מויערן און די פֿאלאַצן, די טורעמס און די טעמפלען, וואָס בבל האָט אויפֿגעשטעלט. מיט וועמענס פֿראצע? מיטן שווייס פֿון די פעלקער האָט ער געקנאַטן זיין לייט, און די ציגל האָט ער געברענט מיטן פייער, וואָס ער האָט געצונדן מיטן בלוט פֿון מענטשן. ווי א גרויסע שפּין האָט בבל געהאַלטן אין איר געוועב מיין פֿאַלק און פֿון אים אויסגענאַגט דאָס בלוט פֿאר חינוּה פֿון דעם ערשטן טאָג אָן. ווי א רויב־פּויגל האָט ער זיך באוויזן אויף אונזער הימל. א ברודער צו אשור איז בבל. איין מוטער האָט זיי געבוירן — זינד. אשורס ירושה האָט בבל געירשנט. ווי אשור, האָט בבל גערויבט און פֿארצוקט. ווען אייער אידעלער פֿאַטער (האָט ער זיך געווענדעט צו די פֿירשטן) האָט זיך איבערגעגעבן אין נבוכדנאצרס הענט, פֿארלאָזן זיך אויף זיין יושה, האָט נבוכדנאצר פֿארקנעכט די בני־ישׂראל, אויסגעבייטלט יהודה און זי איבערגעלאָזט נאַקעט און בלוז צום רויב פֿון די נבלה־פּייגל, אירע שכנים. דריי און דרייסיק יאָר האָט ער אייער פֿאַטער אין תּפּיסה געהאַלטן, זיינע אויגן פֿאַרחתמעט אין פינצטערניש אויף זיין גאַנצן לעבן, ווי ער האָט פֿאַרחתמעט דאָס ליכט פֿון אייערע פעטערס אויף אייביק. די מוטערס האָט ער ארויסגענומען פֿון די נעסטן, און די קינדער האָט ער איבערגעלאָזט. די בעסטע מענטשן ארויסגענומען פֿון יהודה און די דלתי־עם־הארץ איבער־געלאָזט. שפעטער, ווען ער האָט באדארפט שקלאפֿן פֿאר זיינע בוי־ארבעטן, האָט ער אלעמען פֿאַרטריבן אין גלות. יא, ער האָט זיי געלאָזט לעבן — פֿון זיין אייגענער טובה וועגן האָט ער זיי געלאָזט לעבן — זיינע קאנאלן צו גראָבן, זיינע פעלדער צו באַרבעטן, זיינע מויערן אויפֿצושטעלן, די טעמפלען פֿון זיינע אָפּגעטער אויפֿצובויען. בבֿלס פעלדער האָבן זיי באַ־אַרבעט, בבֿלס שאָף האָבן זיי געפּיטערט, בבֿלס קאנאלן האָבן זיי געגראָבן, אָבער זייער אייגן לאַנד איז וויסט און ליידיק, הפּקר פֿאַר רויב און גזילה. די טעמפלען פֿון זיינע עבודה־זרות שטעכן די הימלען מיט זייערע נאָדל־טור־רעמס, און דאָס הויז פֿון גאָט שטייט צעבראַכן, פֿאַרשעמט, הפּקר פֿאַר יעט־וועדער עבודה־זרה, פֿאַר יעטוועדער פרעמדן מזבח. ארויסגעשמיסן מיט זיין אַנטרייבער־בייטש האָט ער פֿון די ביינער פֿון די בני־הגולה דאָס בענקען אפּילו נאָך פּרייהייט. און ווען די שפעטערדיקע מלכים פֿון בבל האָבן צו־געוואָרפֿן די קנאפע און קאַרגע הינטישע שפּיי, איז עס נאָר געווען אויף צו פֿאַרויסן זייער קנעכטשאַפּט. און זיי האָבן אזוי ארום פֿאַרגעסן אָן זייער אייגן לאַנד. יעטוועדער באַגער נאָך פּרייהייט, איטלעכע טרער איבער דעם חורבן פֿון ציון איז געהאַלטן געוואָרן פֿאַר בגידה און מרידה קעגן זייערע פּייניקער. ביז יהודה האָט פֿאַרגעסן אין איר אייגענעם אָפּשטאַם, און דער זכר פֿון ירושלים איז אָפּגעמעקט געוואָרן פֿון זייער האַרץ. דאָס רופּט איר חסדים, און די באַצווינגער פֿון די בני־ישׂראל — מלכי־חסד? ניין, נישט קיין זון פֿון פֿאַרשקלאַפּונג איז יהודה, און נישט פֿאַר א קנעכט איז זי גע־

בוירן. אין די בניישראל האָט גאָט פאַרזייט דעם זאַמען פון דער ישועה פון דער וועלט און די האַפּענונג פון ישראל. און דער זאַמען קאָן נאָר אויפגיין און פרוכט ברענגען אין דער ערד, אין דעם לאַנד וואָס איז צוגע- זאָגט געוואָרן די אַבות. נישט פאַר א קנעכט איז ישראל געבוירן, צו בייגן זיין ירוקן איבער א פּרעמדן אַקער. צוריק מוז ישראל גיין אין זיין לאַנד, און בבל מוז טיילן דעם מזל פון אשור, וואָרום ברידער זענען זיי ביידע. די ווערטער פון נביא האָבן געמאַכט א שטאַרקן רושם אויף די פאַר- זאַמלטע, וואָס עס איז געווען צו זען אין זייער שווייגן, אין די טרערן, וואָס האָבן אָנגעקוואַלן אין זייערע אויגן. דאָס דערמאָנען זייער פאַטער, דעם מלך יהויכין, וואָס האָט זיינע בעסטע יאָרן פאַרבראַכט אין תּפּיסה און וואָס זיין אַנדענק איז געהאַלטן געוואָרן הייליק ביי די בני־הגולה, האָט אויפֿ- געוועקט אן אַלטע סטרונע אין די הערצער פון די פאַרזאַמלטע, וואָרום דאָ און דאָרט האָט זיך געהערט א שטיל ברומען פון דעם געזאַנג, וואָס איז געלעגן אויף זייערע ליפּן : על נהרות בבל...

נאָר דער קטיגור האָט זיך געשטאַרקט :

— ווער זאָגט דאָס, אז מיר ווילן צוריקגיין קיין יהודה און קיין ירוש- לים ? — האָט זיך אָנגערופן מרדכיגד מיט זיין טיפּן באַסאָוון קול. ער האָט זיך אויפגעשטעלט מיט זיין בכבודיקן קאַמפּאַקטן טאַרסאַ אויף זיינע שטאַרקע גרויסע פּיס, איז געבליבן שטיין מיט זיין גאַנצער מאַסע, האָט אָנגעקוקט מיט די גרויסע שפּיזיקע אויגן פון אונטער זיינע געדיכטע ברעמען אפיר די פירשטן פאַר זיך און גערעדט :

— וואָס זענען מיר געווען און ווער זענען מיר געווען אין יהודה ? אויף וואָס האָבן מיר דאָרט צו האָפּן ? וואָס האָבן מיר דאָרט צו זוכן ? פאַרקל- מט ווי אין א צוואַנג זענען מיר געזעסן צווישן די פּלישתים, וועלכע האָבן אָפֿ- געשניטן פון אונז דעם ים, און עמון און מואב, צור און צידון, אשור און דמשק, ביז צו חברון האָבן זיי דערגרייכט. וואָס איז אונז איבערגעבליבן ? די שפּאַלטן און די קאַרבן אין די פעלדזיקע מדבר־בערג. מיט אַנגסטן און טרערן, מיט ציין און נעגל האָבן אונזערע אָרעמע עלטערן געמוזט אויס- גראָבן אַיטלעכן טפּח ערד, וואָס דער יורה־רעגן האָט עס דערנאָך אַרונטער- געוואשן. אונזער פּאַלק האָט געהונגערט און געדאַרשט. צו קליין און צו שוואַך צו פאַרטיידיקן זיך, זענען מיר געווען אויסגעשטעלט אויף סכּנות פון בייזן ווילן און הערשער־לוסט מצד אַיטלעכער קליינער און גרויסער מלוכה, וואָס האָט אונז געוואַלט דריקן מיט שווערע צינגן : פאַרטריבן אונז זערע שאָף און רינדער, אונזערע קינדער גענומען פאַר שקלאַפּן. וואָס איז אונז אַרויסגעקומען פון דעם, וואָס מיר האָבן געהאַט א בית־המקדש אין ירושלים ? דער בית־המקדש אליין האָט אונז אויסגעזאַגט ווי א פּיאַווקע : קרבנות און מעשר, מעשר אָן א שיעור, נאָר באַשיצן האָט ער אונז נישט באַשיצט. פאַרגלייכט דאָס מיטן מצב פון אונזערע ברידער דאָ, אין גלות בבל, אונזער פּאַלק זיצט אויף דעם פּרוכטיקסטן לאַנד אין בבל, עסט פון די פעטקייטן פון דער ערד, אונזערע זין ווערן אויפגעצויגן מיט די קינדער



פון דער בבלשער אדלקייט, אונזערע טעכטער זענען אָנגענומען ביי די טעכטער פון זייערע שררות. מיר האָבן אויסגעשפּרייט אונזער מסחר איבער גאנץ בבל, איבער אלע פּראָווינצן. ווער זאָגט דאָס, אז מיר ווילן צוריקגיין? אויב גאָט האָט אונז ליב און זאָרגט אזוי וועגן אונז, זאָל ער אונז לאָזן דאָ אויפן אָרט. יא, א גרויסן חסד האָט גאָט געטאָן מיט אונז, וואָס ער האָט געשיקט נבוכדנאצרן צו לאָזן אונז לויז פון דעם קלעם, וואָס איז יהודה, אין וועלכן משה האָט אונז געהאט איינגעקלעמט.

די רייר האָבן ארויסגערופן גרויס אויפרודער. עס האָבן זיך געלאָזט הערן קולות פון פּראָטעסט און קולות פון הסכמה. נאָר אויפהייבן זיך צו רעדן האָט זיך אויפגעהויבן דער עלטערער ברודער מוראשו, דער סוחר מיט דער דריי-פאלדיקער געקארבטער באָרד, וועלכע האָט עדות געזאָגט, אז ער פאַרנעמט א הויכע פּאָזיציע אין בבל און ווערט גערופן „פּריינט פון קעניג“.

— איך בין א סוחר — האָט נבא-גד אָנגעהויבן אין א סוחרישן בנעי- מות'דיקן טאָן — און איך וויל רעדן ווי א סוחר. די יידן אין בבל שטייט פאַר א רייכע צוקונפט. אין דעם לויף פון איין דור האָבן מיר דערגרייכט, אז א גרויסער טייל מסחר אין גערשטן, אזוי אויך אין וואָל, לעדער און פעל, זאָל זיך געפינען אין יידישע הענט. נישט נאָר שטעלן אונזערע קאַלאַר- ניס צו זייערע פּראָדוקטן אין אלע שטעט פון לאַנד, נאָר מיר זענען אויך אריינגעדורגנען טיף אין מעסאָפּאָטאָמיע, אין פעניקיע, אין ליביע און דער- גרייכן ביז צו מצרים. מיר זענען געוואָרן א גרויסע קאָנקורענץ פאַר צור און צידון. שוין היינט האָבן מיר אוועקגענומען פון זיי דעם האַנדל אין וויין, אזוי אויך דעם האַנדל אין קופער — פון דעם קיפרוס-אינדול. איך זע, בכּן, נישט איין, פארוואָס מיר זאָלן נישט זיין ביכולת אין דער נאָענטער צוקונפט צו קאָנקורירן מיט צור און צידון אין דעם האַנדל מיט די ווייטע אינדולען פון יוון און די ווייטסטע ברעגן פון ים-הגדול. אחינו בני-ישראל זענען, גאָט צו דאַנקען, פאַרשפּרייט איבער א סך לענדער. אונזערע ברידער אין מצרים זענען אונז א גרויסע הילף אין אונזער אויסברייטערן דעם האַנדל אין ווייטע לענדער. ווען מיר וועלן געווינען די מלחמה קעגן כּוּהשן, וועלן זיך ווידער עפענען פאַר אונז די ברעגן פון ים-הגדול, צור און צידון, ליביע, קיפרוס, און מיר וועלן, ווי צידון און יוון טוען עס שוין פון לאַנג, אויך גרינדן דאָרט האַנדל-קאַלאָניעס. צוריקגיין קיין יהודה איז פאַר אונז ווי צו וועלן פרווון אן אויסגעוואַקסענעם מענטשן אריינשפאַרן צוריק אין דער ענגער טראַכט פון זיין מוטער.

— און פארוואָס קאָנען מיר נישט דאָ, אויף בבלס ערד, אויפבויען אונזער אייגענעם בית-המקדש, ווי עס האָבן געטאָן די יידן אין מצרים? — האָט זיך אָנגערופן דער פרומער מלכה-גבריל מיט פרומע פאַרגלאַצטע אויגן — מיר וועלן פאַרן גאָט פון ישראל אויפבויען א צווייטע על-סאָג- לא, מיט א טורעם א ביסל גידעריקער ווי דער טורעם פון בל-מרודכס טעמפל. מיר וועלן אריינגעבן אין דעם בית-המקדש גילדערנע און זילבערנע

כלים. ער וועט ווערן די פראכט פון בבל. אונזערע פירשטן וועלן זיין דער קעניגלעכער שטאם אין בבל, דערהויבן אין הויכן יחוס. מיר וועלן פון דאנען פארשפרייטן דעם רום פון יהוה און פון מלכות בית-דוד. פארוואס מוזן מיר האָס צוריקגיין צו דער אָרעמער יהודה?

די גאנצע צייט, וואָס די סוחרים האָבן גערעדט, האָט דער נביא גע-שוויגן. ער איז געשטאנען מיט א בלייך פנים און האָט געקוקט אויף זיי מיט עצבות. מיט אמאל האָט ער זיך אויסגעצויגן אין זיין גאנצער הייך און זיך אָנגערופן מיט א הויך קול:

— פון דיין מוטערס טראכט האָב איך זיך אויסגעקליבן, ישראל, צו זיין מיין קנעכט. און ווי מיט קנעכט וועט זיך גאָט באגיין מיט אייך. וועט איר נישט וועלן צוריקגיין קיין יהודה מיט גוטן, — מיט ריטער און ביי-טשן וועט ער אייך צוריקאָגן קיין יהודה, אזוי ווי מען טרייבט א קנעכט צוריק צו זיין ארבעט. וואָרום גאָט האָט געזאָגט דורך זיינע נביאים צו יש-ראל: צו מקר מוזטו געהערן, און זיך אליין קען איך פון צווישן אלע פעל-קער.

— ער באליידיקט אונז. ער האָט די העזה אונז אָנצורופן קנעכט! — און פריסטן האָבן זיך געהויבן אין דער הייך אנטקעגן דעם בלייכן נביא.  
— געדענקט אין ירמיה! — האָט זיך געטראָגן פון זיין שטול די וואָרענענדיקע שטים פון דעם יונגן פירשט זרובבל.

דער נאָמען „ירמיה“ האָט אויפגעוועקט אין איין הרף-עין זכרונות און מחשבות, וואָס עס האָט אויסגעזען, אז זיי זענען שוין אויף אייביק פאר-שאַטן אונטער הררבעס אַש. דאָס פייער האָט זיך צוריק אויפגעכאפט. זיי האָבן אראָפגעלאָזט די הענט, און זיי זענען אוממעכטיק געבליבן שטיין פארן בלייכן נביא.

— אָבער ירמיהו האָט אונז געהייסן זוכן דעם שלום פון לאַנד, וואָס גאָט האָט אונז פארטריבן אהין. ער האָט אונז געהייסן בויען הייזער, פלאַנצן גערטלעך און נעמען ווייבער אין דעם לאַנד. און אין דעם שלום פון לאַנד, האָט ער אונז געזאָגט, וועט זיין שלום צו אונז.

— און דער מאַן דאָ, וואָס מיר ווייסן נישט, ווער ער איז, שטעלט אויס אויף סכנות אונזער קיום אין לאַנד. ער רופט ארויס פאלשע האָפענונגען ביים פאָלק. ער איז פון די פאלשע נביאים, וואָס ירמיהו האָט אונז געוואָרנט קעגן זיי. נישט גאָט האָט אים געשיקט, כורש האָט אים געשיקט אהער! כורש האָט אים געשיקט צו צעטומלען דאָס פאָלק, צו פירן אונז אין אַפֿ-גרונט אריין. און עס וועט זיין, ווען די בבלער וועלן געוויר ווערן פון די רייד, וואָס דער מאַן רעדט אויף בבל, וועלן זיי אויף אונז אַלעמען לייגן די שולד און מיר אַלע וועלן באַצאָלן פאר די זינד פון איינעם. א סכנה, א סכנה איז דער מאַן פאר דעם קיום פון אונז אַלעמען! — האָט מיט זיין גאנצער ווירדיקער געוויכטיקייט אויסגערופן דער קטיגור מרדכיגד — זעט, איך האָב אייך געוואָרנט!

— א סכנה, א סכנה איז דער מאַן פאר אונז אַלעמען! דאָס וואָרט איז

זיין מויל איז א שווערד אויף אונזער האלדן.

— מען באדארף אים פאררוערן צו דרשענען אין די בתי-כנסיות.

— א שלאָס אויף זיין מויל !

— שלאנגען און עקדישן זענען ביי אים אין מויל !

דער נביא איז געשטאנען אלץ אויסגעצויגן אין זיין גאנצער הייד.  
דין און בלייד. די אויגן פארמאכט, נאָר דאָס פנים איז געווען באלעבט, אָפן  
און זעענדיק. ער האָט אויסגעשטרעקט די הענט צו דער אסיפה און אויס-  
גערופן מיט א זיכער קול :

איך זאָג אָן פון אָנהייב,

און פון פארציטן.

איך זאָג : מיין באַראַט זאָל באשטיין,

און אל מיין באַגער וועל איך טאָן.

איך רוף פון מזרח דעם רויב-פויגל,

פון א ווייטן לאַנד דעם מאַן פון מיין באַראַט.

יָא, איך האָב גערעדט און וועל עס ברענגען,

איך האָב באשערט און וועל עס טאָן.

— הערט, וואָס ער זאָגט : „איך רוף פון מזרח דעם רויב-פויגל“. ער

דערוועגט זיך דאָ צו דערמאָנען אונזער שונא כורש !

— בגידה ! צום מלכות מיט אים !

— יָא, צום מלכות ! גיט אים איבער צום מלכות !

און שוין האָבן א טייל טויער-לייט זיך צוגעלאָזט צו אים און געפרוּווט

לייגן זייערע הענט אויף אים, אויפן ווונק פון דעם קטיגור.

— רירט נישט אָן דעם נביא ! — רופט דער יינגערער פירשט.

און אויך דער עלטערער פירשט, שאלתיאל, וואָס האָט געשוויגן ביז

איצט, האָט געלאָזט הערן זיין אויטאָריטאטיווע שטים :

— איידער מיר לייגן די הענט אויף אים, וויל איך הערן די דעה פון

כהן-גדול.

אלע האָבן זיך אויפגעשטעלט, ווען דער אלטער יוצרק, איינער פון

די לעצטע יורדי-הגולה, וואָס האָט געזען דעם בית-המקדש מיט זיינע אויגן,

האָט זיך אויפגעהויבן אין זיין אימפּאָזאַנטן ווייסן מאַנטל און ווייסן קאַפּ-

באדעק און זיך אָנגערופן :

— מיט דעם רשות פון די נשיאים און דער גאַנצער אסיפה פון די

יורדי-הגולה, וועל איך זאָגן : פרעמד און אומפארשטענדלעך זענען אונז

די ווערטער פון דעם נביא. אָבער אזוי אויך פרעמד און נישט צו פארשטיין

זענען געווען די רייד פון אונזערע נביאים אין די אויערן פון אונזערע

אָבות, און די אָבות האָבן זיך צו זיי נישט צוגעהערט אין זייער צייט. איט-

לעכער נביא איז א פרעמדער פאר זיין דור. דערום איז מיין עצה : אונזערע

הענט זאָלן נישט זיין אויף דעם נביא, מיר זאָלן נישט באגיין די זינד פון

אונזערע עלטערן. פארווערט נאָר, פארווערט זאָל אים זיין צו רעדן דאָס

וואָרט פון גאָט, וואָס איז נישט פון גאָט און נישט פון זיינע נביאים.

און ביי דעם איז עס געבליבן.  
דעם נביא איז פארווערט געוואָרן צו רעדן זיין וואָרט אין די בתי-  
כנסיות, מיט דער התראה, אז ער וועט איבערגעגעבן ווערן צום מלכות  
אין פאל פון ווידערשפעניקייט.

## קאפיטל ניין

ווי לאנג איז עס ערשט, ווען כורש איז געווען נישט מער ווי א קליין נער קעניג פון דעם קליינעם-אנזאן און אונטערטעניק דעם קעניג פון מדי? ווען נאבוניד, קעניג פון בבל, וואָס איז געווען א ליבהאָבער פון אל-טערטימלעכקייטן מיט א נטיה צו רעסטאורירן חרובע טעמפלען פון געטער, האָט געקראָגן א חשק צו גיין אין דער שטאָט חרן און דאָרט אויפבויען צו ריק דעם טעמפל פון דעם לבנה-גאַט, צין, האָט ער זיך אָנגעפרעגט ביים גאַט בל-מרודך: „זאָל נאבוניד, קעניג פון בבל, ברענגען ציגל מיט זיינע פערד און רייטוועגן און אויפבויען צוריק דעם טעמפל פון גאַט צין אין דער שטאָט חרן?“ — און בל-מרודך האָט דורך א חלום אים באפוילן דאָס צו טאָן. עס איז אָבער געווען איין מניעה דערביי: די שטאָט חרן איז דאן געווען א שטאָט אין מדי, און מדי איז דענסטמאָל געשטאנען אין מרידה קעגן בבל. האָט נאבוניד זיך ווידער אָנגעפרעגט ביי גאַט: „אָ, מרודך, דער טעמפל פון צין איז ארומגערינגלט פון מדיער, וועט כורש, קעניג פון אזאן, מיר וועלן בייהילפיק זיין?“ — בל-מרודכ'ס ענטפער איז ווידער געקומען: „דער קעניג, וואָס דו רעדסט וועגן אים, ער אליין און זיין לאנד, אזוי אויך די קעניגן, וואָס גייען מיט אים, וועלן מער נישט זיין.“

ווען נאבוניד האָט אויסגעריכט דעם קעניג פון אנזאן מיט רייטוועגן, האָט כורש געמאכט א מרידה קעגן מדי און איבערגענומען די ממשלה. נאבוניד האָט איבערגעגעבן די ממשלה פון בבל זיין זון בלשאצר, און אליין איז ער אוועק קיין חרן צו בויען דעם טעמפל פון צין. פארטיק געוואָרן רן מיטן טעמפל, האָט ער אָפגעצויגן א מחנה קעמל-רייטערס פון בבל און איז געגאנגען אין מלחמה מיט סיריע. פארנומען שטעט אין סיריע, איז ער אוועק אין מדבר, קיין אדום, צו פארסאפן מצרישע אַאזיס-שטעט ביי די ברעגן פון רויטן ים. אזוי איז ער יאָרן-לאנג געווען אוועק פון בבל, מיט דער ממשלה איבערגעלאָזט אין די הענט פון זיין זון.

כורש האָט דערווייל זיך איינגעקויפט אין פריינטשאפט ביי די מדיער. ער איז געקומען צו זיי נישט ווי א מנצח, נאָר ווי א באַפרייער. ער האָט איינגעפירט גערעכטע געזעצן, באַפרייט זיי פון דעם שווערן יאָך פון מס-צאָלונג, וואָס די קעניגן פון מדי האָבן געלייגט אויף זיי, האָט פאראייניקט פּרס און מדי און איז געוואָרן דער קעניג פון א שטארקער פאראייניקטער פערסישער מלוכה.

איינציקווייז האָט ער אָנגעהויבן אוועקרייסן פראַווינצן פון בבל. אין דער צייט, וואָס נאָבוניד איז געווען פארנומען אין מדבר, ביי דער גרענעץ פון מצרים, און זיין זון בלשאצר האָט געפראוועט סעודות און געהאלטן

אין איין ארומקריגן זיך מיט די כהנים פון מרוודך איבער קדשות, האָט כורש אויסגעברייטערט און געשטארקט זיין הערשאַפט. מיט אן ארמיי רייטערס אויף די לייכטע פלינקע פּערסישע פּערד, געשיצט מיט לייכטע פּאַנצערס און באַוואָפּנט מיט קורצע באַיאַנעטן און פּיילנבוּגנס, האָט ער אָפּגעהאַלטן איין נצחון נאָכן אנדערן אויף דער אנדערער זייט חדקל, האָט אָנגעשלאָגן צו די גרענעצן פון סיריע, האָט דערגרייכט ביז צו לידיע און צו די יונישע אינדזלען. אומעטום, וווּ נאָר ער איז אריין מיט זיין ארמיי, האָט ער זיך אויסגעגעבן ווי א באַפרייער. ער האָט פּראַקלאַמירט די אומ- אָפּהענגיקייט פון בבל, פאַראייניקט זיך מיט די דאָרטיקע כוחות, געמאַכט שלום מיט די הערשער און די כהנים.

מיט די חיילות פון די איינגענומענע לענדער, וואָס ער האָט מצרף געווען צו זיינע אייגענע חיילות, האָט ער, לסוף, זיך איינגעשטעלט צו קומען צו די ברעגן פון טייך חדקל, וווּ ער האָט מיטגעריסן מיט זיך אשור, איז אריבערגעגאַנגען דעם טייך, זיך געשטעלט אויף דעם בבלישן באַדן און אויסגעשטעלט אויף סכנות בבל גופא.

אָבער ארבעלא, די שטאָט, וווּ כורש האָט געלאַנדט מיט זיינע חיילות, איז נאָך געווען ווייט פון בבל. צווישן חדקל און פּרת זענען געלעגן שטאַרקע באַפּעסטיקטע שטעט. היינט בבל אליין, די אומבאַזוגלעכע, די מעכטיקע שטאָט, ארומגערינגלט מיט די שטאַרקסטע מויערן, אזוי ברייט, אז פיר פּערד און רייטוועגן קאָנען יאָגן איבער זיי אין איין שורה, מיט די ברייטע און טיפע וואַסער-גראַבנס, וואָס לויפן פּאַנע די מויערן, און ווי אינעווייניקסטע, מיט ווענט אָפּגעשלאָסענע געסלעך, וואָס קייטלען זיך איינס אין אנדערן, א לאַבירינט געסלעך, וואָס דינען ווי פּאַסטקעס פאַרן שוואַ. ווען דער שונא זאָל שוין אפילו אדורכברעכן דעם דרויסנדיקן מויער, וועט ער ערשט זיך אָנשלאָגן אויף דער אינעווייניקסטער פּעסטונג פון די געסלעך און באַגעגענען די אטאקע פון שטיין-ווארפער און שפיזן-שליידער-רער, וואָס וועלן לוייערן אויף אים פון די אינעווייניקסטע פּעסטונגען. קיין פּרעמדער, וואָס קען זיך נישט וואַיס אין דעם לאַבירינט געסלעך, וועט קיינמאָל נישט אריינדרינגען אין דער עצם שטאָט אריין.

נאָך דעם ערשטן אויפּרוּדער, וואָס די ידיעה וועגן כורש'ס אריבערגיין דעם טייך חדקל האָט ארויסגערוּפן צווישן די גרויסע לייט פון בבל, האָט בלשאַצר מיט זיינע מקורבים זיך איינגעשטילט. זיינע סטראַטעגן האָבן אים געגעבן די עצה גאַרנישט צו טאָן, נאָר אויסצווארטן ביז כורש וועט קומען נענטער צו בבל: מען באַדאַרף אים אריינלאַזן וואָס טיפּער אין לאַנד אריין, כדי צו געבן נאַכגיידן גענוג צייט צו ברענגען זיינע חיילות פון די גרענעצן פון מצרים, וווּ זיי האַלטן זיך אויף, און אטאקירן כורש'ן אין רוקן; ערשט דענסטמאָל וועט בלשאַצר ארויס מיט זיין חייל אין א פּראַנט-אַטאקע קעגן כורש'ן. און טאַמער וועט דער פּלאַן פון אַריינכאַפּן כורש'ן אין דער צוואַנג פון די צוויי ארמיען זיך נישט איינגעבן, וועלן זיי קאָנען האַלטן כורש'ן איינגעשלאָסן אין די מויערן און אים אויסראַטן

דורך הונגער און דורשט. דערווייל בלייבט צו באוואַפענען דאָס חייל, פאָרגרייטן זיך מיט פּראָוויאַנט, וואָס באַדאַרף צוגעשטעלט ווערן פון די פּראָווינץ-שטעט, גראָבן נייע וואַסער-גראַבנס אַרום די מויערן און לייגן איבער זיי כלומרשטע לויז-גע-האַלטענע בריקן, האַלטן אויף די מויערן גרויסע קאַדרעס שטיין-וואַרפער און שפּינן-שליידערער, — מיט איין וואָרט, זיך גרייטן פאַר אַ לאַנגער באלאַגערונג.

בלשאַצער האָט זיך פאַרלאָזט אויף די גוטע עצות פון זיינע עצה-געבערס און כורשיעס דערנענטערן זיך צו דער שטאָט האָט אים נישט געשטערט צו פּראַווען ווייטער שמחות, פּרעכטיקע פעסטן אין קעניגלעכן פּאַלאַץ.

געפינען זיך דען נישט די גרויסע געטער, בל-מרודך און איש-תר, אין בבל? זיי וועלן זיכער באַשיצן און באַשירעמען די שטאָט און אלע אירע איינוווינער פון די הענט פון די אומגליביקע.

—\*—

אין שטאָט פון גרויסן מויער, וואָס האָט אַרומגענומען די שטאָט, ווי אַ רינג, זענען געלעגן ווייט-אויסגעשפּרייטע לייס-פעלדער, וואָס זענען גע-ווען דער הויפט-צענטער פון דער ציגל-פּראָדוקציע אין בבל. דאָס גרויסע טומלדיקע האַוועניש פון שקלאַפּישער עבודת-פרך האָט קיינמאַל נישט אויפּגעהערט אויף יענע פעלדער. פּאַרטיעס אַרבעטער האָבן געגראָבן מיט פּיקע און רידל הוּדעס לייס, געוואָרפן זיי אין גריבער, וווּ עס האָבן געוואַרט אויף זיי אַנדערע שקלאַפּן, לייס-טרעטערס, וועלכע האָבן מיט די הוילע פיס געטראָטן דעם לייס, געמישט מיט וואַסער, אויסגעקנאַטן אים אין אַ ווייכער טייגיקער מאַסע. דאָס ווייכע לייס האָבן איבערגענומען די ציגל קלעפּערס, וואָס האָבן אים געגעבן די פּאַרעם פון ציגל. פון הונדערטער און הונדערטער לעכער האָט געשלאָגן אַ געדיכטער רויך. מענטשן, פליסיקע ווי מוראַשקעס, אין לאַנגע רייען, האָבן גענערט די אָפענע מיילער פון די ברען-אויונס איבערן פעלד מיט פּריש-געקלעפטע ציגל, וואָס זיי האָבן אויף טראָג-שטאַנגען איבערן נאַקן געהאַלטן אין איין צוטראָגן, באַגעגנט מיט פייערדיקע צונגען, ווי צונגען פון פּאַנטאַסטישע חיות, וואָס האָבן אַרויסגעזעצט פון די אויונס, זיך געצויגן צו די אַנגסט-געווייקטע פּנימער פון די טרעגערס.

אַנדערע פּאַרטיעס אַרבעטער, געשלאָסן ווי אַ קייט, האָבן געשלעפט אויף שטריק ריזיקע פעלזן-שטיינער צו דעם פּלאַץ, וווּ שטיינהאַקערס, געשיצט פון דער הייסער זון אונטער פּאַלמען-געדעקטע דעכלעך, האָבן אויסגע-האַקט פיגורן פון משונה'דיקע חיות מיט מענטשלעכע קעפּ, וואָס האָבן געזאַלט איינגעמויערט ווערן אין דער וואַנט אויף אַפּצושרעקן דעם שונא, וואָס וועט פּרוּוון קומען נאַענט צו זיי. נאָך קייטן שקלאַפּן-אַרבעטער האָבן געהאַוועט אַרום די ריזיקע וואַסער-רעדער, וואָס זענען געשטאַנען ביים גראָבן, צופּוסנס פון מויער, צו פירן דורך רעדן דאָס וואַסער פון גראָבן צו די גריבער פון די לייס-קעטערס.

די ערד ארום איז, דאכט זיך, געווען אדורכגעווייקט פון דעם שווייס און פון די אַנגסטן, וואָס האָבן זיך געגאַסן פון די בראַנדזענע לייבער פון די ארבעטער, ווי זיי האָבן געקרעכצט אונטערן יאָך פון דער עבודת-פּרד. דער מויער ארום דעם פעלד, מיטן גראָבן, וואָס איז געלאָפן אים צופּוסנס, האָט מיט זיין הייך און דיקקייט פארשטעלט פון אויג דעם האַריזאָנט, ווי די וועלט וואַלט אָפּגעשלאָסן געוואָרן. טויט און שטייף, נאָר וואך. די וואַכ-קייט האָט אויך געשטארט פון די הונדערטער פיגורן פון לייבן, טיגער-קעץ, שטיראַקסן און שלאַנגען, וואָס האָבן באַדעקט דעם מויער מיט זייערע גרינע גלאַזירטע פארבן.

דער גראָבן, א ברייטער קאנאל, האלט אויף זיין ברעג א לאנגע ריי לאטשטיפן, בערלינקעס, באַרקעס, וואָס ווערן איצט געלאָדן מיט פריש-אויסגעבאקענע ציגל, ליים, אספּאַלט, שטיינער, געבראכט פון נאָענטע שטיין-האַקערייען. קייט נאָך קייט ציען זיך די שקלאָפן מיט זייער משא צום ברעג פון קאנאל, — ואיין קייט טראָגט ציגל, וואָס הענגען-אַראָפּ פון א טראָג-שטאַנג איבער ביידע אַקסלען, א צווייטע קייט ברענגט צו די באַרקעס הילצערנע עמערס, אָנגעפילטע מיט געקנאָטענעם ליים און אַס-פאַלט; נאָך א קייט שלעפט שווערע שטיינער אויף שטריק.

אויפן אנדערן ברעג, הארט ביים סאַמע מויער, ליגט אויך א לאנגע ריי שיפן, בערלינקעס און באַרקעס, וואָס מען האלט אין אויסלאָדן. הויכע לייטערס הייבן זיך פון די שיפן ארויף צו די הענגענדיקע רושטאָוואניעס אויפן מויער. הונדערטער ארבעטער שלעפן דעם זעלבן בוי-מאַטעריאַל, ציגל, שטיין און ליים, מיט די לייטערס ארויף אויפן מויער. פון דער ערשטער רושטאָוואניע ווערט דער מאטעריאַל דורך מעכאַנישע רעדער אריבערגע-פירט צו דער צווייטער, פון דער צווייטער — צו דער דריטער רושטאָוואניע. עס איז קיין שיעור און קיין עק נישט געווען צו די קריכעדיקע מור-ראַשקעס-שקלאָפן, ווי זיי האָבן געקלעטערט ארויף און אראָפּ די לייטערס, ווי זיי זענען געהאַנגען איבער דער הייך און לענג פון דער מויער-וואנט. מיט די שווייס-געווייקטע בראַנדזענע לייבער, וואָס האָבן געפלאַקערט און געבלישטשעט אין דער שרפֿ'דיקער זון, האָבן זיי אויסגעזען ווי א מין גלי-ווערעם, ווי א היישעריק, וואָס האָט באלאָגערט די מעכטיקע פעסטונג.

דאָס האָט בלשאַצר באַפעסטיקט די הויכע מויער-וואנט, געשטאַרקט די שוואַכע ערטער, צוגעבויט נישעס, אויסקו-טורעמס, צוגעבויט בלינדע גאַלעריעס, פאַרשטעלטע פלעצער פאַר שטיין-וואַרפערס און שפיזן-שליידערס. אזוי האָבן די בבל'ער, נאַבוניד פון איין זייט, בלשאַצר פון דער צווייטער זייט — געמאַכט אַלע צוגרייטונגען צו שטאַרקן די מויערן פון דער שטאָט און צו זאַמלען זייערע חיילות, און אָפּגעוואַרטט ביי כורש וועט אריין טיפער אין לאַנד — אים צו באַגעגענען מיט פולער מאכט ביי אן אַרט, וואָס איז נישט ווייט פון בבל, כדי אין פאַל פון א מפלה — צו אַנטלויפן קיין בבל, שטיצן זיך הינטער אירע אומבאוויגבארע מויערן. ענדלעך איז געקומען די צייט ווען נאַבוניד און בלשאַצר האָבן זייערע



חיילות און רייטוועגן פאראייניקט אויף די ברעגן פון חדקל, ביי דער שטאָט אָפּיס. צווישן אָפּיס און סיפּפּאַר האָבן זיך געפונען די זומפיקע פעלדער, וואָס דער חדקל פלעגט אָפּט פאַרפלייצן און נבוכדנאצור האָט זיי געפרוווט איינצאמען אין א קאנאל, וואָס זאָל פאַרבינדן סיפּפּאַר מיט בבל, מיט א קייט פעסטונג-מויערן פאזע די ברעגן.

צולאנג האָט בבל גערוט אויף די לאַרבערן פון נבוכדנאצורס נצחונות, פאַרטרויענדיק זיך אויף אירע מעכטיקע פעסטונג-מויערן און אויף דעם שטרענגן אבסאָלוטיזם פון איר מלוכה-אַפּאַראַט. די שפעטערדיקע מאַנאַרכן, באזונדער נאָך מרודכיז, וועלכער האָט אָנגעהויבן א נייע דינאַסטיע, האָבן פאַראַנכלעסיקט די מלוכה און זיך אָפּגעגעבן מיט אנדערע ענינים, ווי למשל, מיט רעסטאורירן אַנטיקע בנינים.

נבוכדנאצורס מלחמה-טאַקטיק איז באשטאנען אין אַנוואַרפן שרעק אויפן שונא מיט דער מעכטיקייט פון זיינע פעסטונג-מויערן, וואָס האָבן געטראָגן אויף זיך פיגורן פון משונה-דיקע ריזן-חיות, ווי די בבליער האָבן דאָס אָפּגעלערנט פון די אַסיריער; מיטן דונער און דעם האסט פון זיינע רייטוועגן; מיט ווי לעבעדיקע דרעסירטע לייבן, טיגערס און די ווילדע חיות, וואָס זיי האָבן באנוצט אין שלאַכט. אלץ אין בבלישן לעבן, ווי אין מלחמה, איז געווען אויסגערעכנט און אקצענטירט אויף אַנוואַרפן שרעק אויפן שונא.

די רייטוועגן, וואָס נאבוניד און בלשאצור האָבן אַרויסגעפירט קיין סיפּפּאַר אויף צוריקצוהאַלטן כורש'עס גאַנג אויף בבל, זענען נאָך אלץ געווען דער גלגול פון די פאַמפּעזע רייטוועגן, וואָס די מצרים האָבן, זינט רעמסס דעם צווייטן, אַרויסגעשטעלט קעגן א שונא. גערעכנט אויף פערזענלעכן העלדמוט און גבורה מצד די פירער פון חייל, זענען די רייטוועגן געווען אויסגעריכט אין פעלד ווי פאר א פאַראַד: די היציקע פערד זענען געווען געצירט אין שטרויס-פעדערן און אין באגילטע געשפּאַנען מיט שטרייפן און לאַמפּאַסן. א רייטוואָגן אין קריג האָט אָפּערירט, לפחות, מיט דריי חיילסלייט: דער חיילסמאַן, וואָס האָט מיט זיינע מעכטיקע אַרעמס גע-שפּאַנט דעם בויען; דער פיילן-טרעגער, וואָס האָט געהאַלטן דעם פיילנטאָש (אויך געדינט ווי א פּאַכער-האַלטער, אויב דער בויען-שיסער איז געווען פון הויכן יחוס; אָפּטמאַל צוויי פּאַכער-האַלטערס, וואָס זענען ביידע גע-שטאַנען אויף א שפּאַן-ברעט ביי די רעדער, הינטער דעם בויען-שיסער, צו פּאַכען אויף אים און אים באשיצן מיט זייערע ברייטע פעכערס פון דער ברענענדיקער זון). עס פאַרשטייט זיך, אז נישט נאָר די חיילסלייט אויף די רייטוועגן, וואָס האָבן לרוב געהערט צו דער אַריסטאָקראַטיע, האָבן געטראָגן ברוסט-פּאַנצערס, געקרויזטע שייטל-לאַקן אויפן קאַפּ, וואָס זענען געגאַנגען גוט מיט ווי געקאַחבטע און געאיילטע בערה, נאָר אפילו די אינפאַנטעריע, וואָס האָט פאַרמירט די פּאַלאַנגען, איז געווען אויסגעריכט אויפן זעלבן שטייגער — אלץ אויסגערעכנט צו אימפּאַנירן דעם שונא מיט זייער מעלעכקייט און גבורה.

אנטקעגן אַט־די פאַמפעזע, ווי פאר א פאראד אויסגעריכטע רייטוועגן, האָט כורש ארויסגעשטעלט א מעכטיקע וואנט פון חיילסלייט־פוסגייער, פאַלאַנגען אַן א שיעור און אַן א מאַס, ווי ער וואָלט צונויפגענומען אלע פעלקער אויפן פעלד. זיי זענען נישט געווען איבערגעלאָרן מיט ברוסט־פאַנצערס און שמאַכטעס ווי שייטל־לאָקן און געפוצטע בערד. קורצע, גע־שוירענע בערד, די האָר אויפן קאָפּ צונויפגענומען אין א קנול; אויפן אַרט פון א וואַגיקן פאנצער, א לעדערנע טוניקע. דאָס געפעק איז באשטאנען פון א פיילנבויען, וואָס דער חיילסמאן האָט, מיט דעם אמוניציע פון פיילן, געטראָגן אין א לעדערנעם טאַש אויפן רוקן; פון א לאנגער שפּיז אין איין האַנט און א מעטאַלענעם אָפּווער־דיסק אין דער צווייטער. כורשעס חייל איז געווען עלאַסטיש, גרינג צו מאַנעוורירן. קוים האָבן בלשאצ'ס רייטוועגן אריינגעריסן זיך מיט זייערע ווילד־צעפּוּזשטע פּערד אין דער פּראַנט־ריי פון כורשעס חיילסלייט, מאכנדיק א דורכברוך אין דער לעבעדיקער וואנט, האָבן זיי באלד אַנגעטראָפּן אויף דער שטרויכלונג פון א צווייטער וואנט חיילסלייט, וועלכע האָבן געלאָזט אין גאנג די שפּיזן און די פיילן אויף די צעשראַקענע פּערד.

אין כורשעס קאוואלעריע האָבן נאָר די חייל־פירער באנוצט רייטוועגן אין שלאַכט. די ריינע קאוואלעריסטן זענען באשטאנען פון רייטערס אויף קליינע, אָבער פלינקע פּערד. האַלב־נאַקעטע, מיט דינע לייכטע העלמען אויף די קעפּ, באַוואָפּנט מיט לאנגע שפּיזן, זענען רייטער און פּערד גע־וואָרן איין לעבעדיקער אינסטרומענט פון אטאקע, נישט געהעמט פון דער שווערער משא פון רייטוואָגן, פון דער באשרענקטער קערעוודיקייט פון די רעדער. און בשעת בלשאצ'ס רייטוועגן זענען פארהאלטן געוואָרן פון דער מענטשן־מאַסע, האָט כורש געבראַכט זיין לייכטע קאוואלעריע אין א פלאַנק־אַטאַקע. אַנגעפירט פון זיין זון, דעם יורש־עצער, האָט די קאווא־לעריע אויך אָפּגעשלאָסן פון די רייטוועגן דעם וועג אויף צוריק, איבער־לאַזנדיק זיי אויף דער גאַנצער לענג פון פּראַנט נישט מער ווי איין שוואַכן פונקט, וווּ זיי האָבן געקאַנט זיך דורכברעכן אין צוריקטריט צום קאַנאַל, וואָס האָט פארבונדן סיפּאָר מיט בבל.

בבל'ס בארימטע רייטוועגן זענען באַגראָבן געוואָרן אין די זומפיקע פעלדער, וואָס זענען געלעגן צווישן דעם ברעג פון חדקל ביי אָפּיס ביז צו דעם קאַנאַל פון סיפּאָר. די פעסטונג פון סיפּאָר, וואָס איז געווען דער ערשטער רינג אין דער קייט פעסטונגען איבער דעם גאַנצן וועג קיין בבל, איז געפאלן פאר כורש'ן.

פון דער פּראַנט־ליניע אָפּיס־סיפּאָר האָט בלשאצ'ר מיט זיין סוויטע זיך געראטעוועט קיין בבל. נאכמיט איז פארלוירן געגאַנגען אויפן וועג. איצט איז שוין מער גאַרנישט פארבליבן ווי נאָר צו פארלאָזן זיך אויף די פעסטונג־מויערן פון דער שטאָט.

ווען די כּהנים פון בל־מרודך האָבן זיך דערוויסט וועגן דער מפּלה, וואָס די מלְכ־בבל האָבן געליטן פון כורשעס הענט, האָבן זיי געזאָגט,

אז דאס האָט דער גרויסער גאָט בל-מרודך גענומען נקמה אין נאכנדיגן  
און בלשאצן פאר זייער פעלשן אין אים, ווען זיי האָבן אויסגעקליבן צו  
פאַרשן נישט ביי זיין אַראקל, נאָר ביים אַראקל פון גאָט ציו אין אור.

—\*—

ווי א וואסערפאל, וואָס פלייצט ארונטער אין אן אויסגעטריקנטער  
שטיינערנער קאַריטע, אזוי האָבן די מחנות פון כורשיעס אַנצאַליקע חיילות  
געלאָזט זיך פון סיפפאַר קיין בבל. זיי זענען געקומען צופוס פאזע דעם  
קאנאל, מיט פערד און וואָגן, פירנדיק פראָוויזיע און אמניציע; זיי זענען  
געקומען מיטן וואסער, אויף בערלינקעס און באַרקעס איבערן סיפפאַר-  
קאנאל. זיי האָבן זיך צעשפרייט איבער די פעלדער, צעמאַרשטשעט גערט-  
נער, סעדער, צעקנאַטן מיט די טריט ודי ליים-פעלדער, קיין זאך אין נישט  
געווען פאר זיי קיין אַפהאַלט. זיי האָבן אוועקגעראַמט יעטוועדער שטרויכ-  
לונג, אזוי ווי עס וואָלטן מקויים געוואָרן די ווערטער פון נביא: „יעטוועדער  
טאַל זאָל דערהייבן ווערן, און יעטוועדער באַרג און הייך זאָל דערנידערט  
ווערן, און דאָס קרומע זאָל ווערן גלייך...“ עס איז געווען ווי די פעלקער  
פון דער וועלט וואָלטן זיך לויז געריסן פון בבל'ס קייטן. א פאַרשיידנקייט  
פון ראַסן און קאַלירן, אן אויסגעמיש פון פאַלקסטראַכטן. עס זענען געווען  
צווישן זיי קינדער פון דעם זאַמדיקן מדבר, וואָס דאָס וואָיען פון היענעס  
האָט זיי נאָך אַפגעקלונגען אין ודי אויערן און דער זאַמד האָט זיך נאָך  
געהאַלטן אין זייערע ברעמען און וויעס: געריטן אויף קעמלען, באַלאָדן  
מיט פראָוויזיע אויף אייזלען און מוילאייזלען, באַלאָדנע מיט זאַקרויב,  
וואָס זיי האָבן אַפגענומען פון בבל'ס חייל, — געשפאַנען, געשניצן און  
אַפגוסן פון געצן, רייך-קאַלירעדיקע פערסישע און אסירישע געצעלטן און  
פערד-איבערדעקן; טוסקאַנער פון יונישע אינדזלען, ספאַרטאַנער, וואָס  
האָבן געדינט ווי געדונגענע חיילסלייט ביי כורשין, אַרמענער און באַרג-  
איינוויינער פון פריגייע, שיף-בויער פון צור און תרשיש, פון פרס און מדי  
ביז צו די גרענעצן פון מצרים, וואָס האָבן זיך אליין אַנגעשלאָסן אן  
כורשיעס חיילות. זיי זענען געקומען צו-שטראַמען פון אלע וועגן, מיט  
גרינע פייערלעך פון רוגזה אין די אויגן, מיטן אויפברויז פון צאָרן אין  
זייערע פויסטן-פארדריקטע הענט. עס האָט זיי געטראָגן דער אימפעט פון  
שנאה און נקמה. די אַנגעזאַמלטע ביטערקייט פון לאַנגיעריקן יאָך האָט  
אויפגעקאַכט זייערע געבלוטן און אַנגעגאַסן זייערע אַדערן מיט מאַרדלוסט.  
מיט ברענענדיקער תשוקה צו לעשן זייער דורשט נאָך נקמה פאר די יאָרן  
און יאָרן פארקעכטונג צו אשור און בבל, האָבן זיי זיך געטראָגן, א שוואַר-  
צער מאַנסטער, א שווער-אַטעמענדיקער, א שטיל-קריכעדיקער, נאָר זיכער  
גייענדיקער, אויסצוגיסן דעם מבול ביטערקייט אויף בבל, צו צעשמעטערן  
בבל'ס טויערן, צו צעשטערן זי ווי מען צעטרעט קויט אונטער די פיס.

—\*—

אַבער אויך בבל האָט נישט געשוויגן, נאָך דער מפלה פון סיפפאַר  
איז דאָרט אַנגעגאַנגען א האַוועניש ווי אין א בינשטאַק בשעת סכנה. אלע

האָבן זיך געזאמלט ארום דעם קעניגלעכן פאלאץ, ארום די טעמפלען, ארום די מויערן. די בונטפארביקע, פון פיל ראסן און פעלקער באשטייענדיגע מענטשן-מאסן פון בבל האָבן זיך איינגעשפאנט ווי איין מענטש צו באפעסטיקן די מויערן און פארגרייטן זיך פאר דער באלאגערונג פון דער שטאָט.

פון נאָענטע פראַווינץ-שטעט, וואָס דער שונא האָט נאָך נישט פארנומען, זענען אָנגעקומען פורן, געשפאנט מיט אַקסן, און אייזל-קאראוואנען, גערלאָדענע מיט פראַוויאַנט, אויך מיט געטער-סטאַטוען, וואָס מען האָט גערפירט קיין בבל צו פאַרהיטן זיי פון כורשעס הענט. אזוי האָט מען פון דער דערברייאיקער שטאָט בארסיפא געבראכט פון זייערע טעמפלען נבון, דעם גאָט פון שריפט, און אַראקל, דעם גאָט פון חכמה און שטערנזעריי. אויף דעם טייך פרת, וואָס איז אין זיין בבל'שן טייל געווען איינגעצאמט אין פעסטונג-מויערן אויף זיינע ביידע ברעגן, האָט מען געשטעלט א פארשטאַרקטע וואך צו קאַנטראָלירן דעם פארקער איבער דער בריק, וואָס פארבינדט די טיילן שטאָט. מען האָט וויסט געמאכט אלע פעלדער, אלע גריין-גערטנער, אלע סעדער, און פארשטאַפט אלע קוואלן און וואסער-גראַבנס אויף מיילן ווייט מחוץ בבל. מען האָט אָנגעווענדט אלערליי תחבורות צו מאכן וואָס מסוכנער דעם לאַבירינטישן פלאַנטער פון געסלעך אינעווייניק אין שטאָט צווישן די אינעווייניקסטע פעסטונג-מויערן. מען האָט איינגעשטעלט באהאלטענע פאַל-פאַסטקעס, בריקן, וואָס וועלן איינפאלן, ווען דער שונא וועט שטעלן א פוס אויף זיי, בעת פון די באהאלטענע טורעמלעך און נישעס אויף די מויערן וועט אַראַפלייצן אויף אים א מבול פוילן און שטיינער.

איין טאָג האָט דער נביא זיך געפונען אויף דער פראַצעסיע-גאס ביים טויער פון דער געטין אישתר. מיטאמאל דערזעט ער, דורך דעם טויער ציט זיך אדורך א קאראוואן קעמלען און אייזלען, געלאָדענע מיט אלערליי מינים געצן און געטשקעס, געגאַסענע, געשניצטע, געקלעפטע, אויסגעראקטע אין שטיין. דער קאראוואן איז אָנגעקומען פון ערגעץ מחוץ דער שטאָט, איילנדיק אריינצוקומען אינעווייניק איידער מען שליסט-אָפּ דעם טויער. די געטער זענען געלעגן, צוזאַמענגעוואָרפענע אין קופעס אויף די רוקנס פון די לאַסט-חיות, ווי מען וואַלט אויך די לאָדונג געמאכט אין גרויס איילעניש. נאָך די אייזלען און קעמלען האָבן זיך געצויגן אין אַ לאַנגער ריי וועגענער, געשפאנט איטלעכער מיט א פאַר אַקסן, אויך געלאָדענע אָן א סדר מיט קופעס פיגורן פון משונה/דיקע חיות מיט מענטשלעכע קעפּ, פון מענטשן מיט קעפּ פון חיות, געשניצטע פון פימפסד-האַלץ, פון עבען-האַלץ, וואָס אין טייל פון זיי האָט זיך שוין אריינגעכאפט א פוילעניש. פיגורן, געגאַסן אָדער אויסגעקלאפט אין בראַנז און קופער, ערטערדווייז איינגעקנייטשט און צוגעפלאַטשט, צוזאַמענגעוואָרפן ווי אלט אייזנווארג, נאקעטע פיגורן פון פרויען מיט הינדן-קעפּ, געהילט אין פיל-קאַלירנדיקע טיכער און באהאַנגען מיט צירונג, האָבן אָנגעפילט די וועגענער, אָדער

זענען געלעגן געבונדן אויף די רוקנס פון די לאַסט־חיות. די בבל'ער האָבן געוואַלט אַפּראַטעווען אונטער דעם שוץ פון בבל'ס פעסטונגען דעם גאָט נבו. דעם לבנה־גאָט צין פון אור און די טייערע, פון גאָלד געגאָסענע געטער פון אַקקאַד, וואָרום די סכּנה איז געווען גרויס. אז כּורש, וואָס ציט מיט זיינע חיילות פון טייך חֲדָקַל צו בבל'ס טויערן, זאָל נישט נעמען די געטער אין געפּאָנגענשאַפט צו פירן, ווי טראַפּיען, אין זיין טריאָמף־צוג, אָדער גאָר באַשווערן זיי מיט חרמות, פּאַרכישופּן זיי, אז זיי זאָלן איבערגיין מיט זייער מאַכט אויף זיין צד. דער קאַראַוואַן וועגענער, אייזלען און קעמלען האָט געצויגן צו דעם בבל־טורעם אין דעם טעמפל פון בל־מרודך אין עק פון דער פּראָצעסיע־גאַס, וווּ די געטער וועלן קריגן אַ מקום־מנוחה, אן אויסבאהאַלט פון כּורש'עס הענט.

דעם שבת, וואָס איז געקומען, האָט דער נביא, נישט געקוקט אויף דעם, וואָס די אַסיפּה פון די פּירשטן האָט אים פּאַרווערט צו ברענגען זיין וואָרט פון נביאות צו די בני־הגולה, אויסגעמאָלט אין בית־הכנסת דאָס יילד פון בבל'ס באלאָגערונג:

„געקניט איז בל, געבויגן איז נבו.

זייערע געצן זענען אויף בהמות און אויף לאַסט־פּי.

די, וואָס איר פּלעגט זיך אומטראַגן מיט זיי,

זענען אויפגעלאָדן, אַ משא אויף מידע בהמות.

זיי זענען געבויגן, געקניט אינאיינעם.

זיי האָבן נישט געקאַנט ראַטעווען די משא,

און זיי אליין זענען אין געפּאָנגענשאַפט אַוועק.“

מען האָט עס געבראַכט צו די אויערן פון די פּירשטן. עס איז געווייר געוואָרן דערפון מתדכּי־גד. עס האָט זיך געטראַגן איבערן גאַנצן ישוב פון די גולי־בבל, אז דער נביא האָט עובר געווען אויף דעם פּאַרבאַט פון עלטערן פּירשט צו רעדן אין בת־כנסת אָדער אנדערש־וווּ. אַ פּחד איז אלעמען באַפּאלן. עס זאָל, חלילה, נישט דערגיין צום מלכות. דער גאַנצער ישוב האָט געלעבט אין שרעק. אויף אַ געהיים־געהאַלטענער אַסיפּה פון סוחרים, מיט מרדכּי־גד בראש, האָט מען באַשטימט, כּדי אַפּצווערן די סכּנה פון ישוב, אַרויסצוגעבן דעם נביא צום מלכות ווי אַ מסוכּנעם מוהר־במלכות. דער יונגער פּירשט זרובבל און זיין באַגלייטער ישוע בן־יוצדק האָבן זיך געפּעדערט איידער די פעסטונג־טויערן האָבן זיך געשלאָסן און אויפ־געזוכט דעם נביא ביי שריה בן־מחסיה. זיי האָבן געזאָגט צו אים אזוי:

„מיר ווייסן, אז די ווערטער, וואָס גאָט האָט גערעדט צו אונז דורך דיין מויל, וועלן מקויים ווערן, און כּורש וועט מנצח־זיין בבל. מיר זענען געקומען דיר זאָגן: מיר זענען מיט דיר, און מיר זענען געקומען דיר וואַרענען, אז דיין לעבן איז אין סכּנה. קום נישט מער אריין אין בבל דער שטאָט, נאָר האַלט זיך אויף אויף דער זייט מויער און וואַרט־אַפּ ביז כּורש וועט אַנקומען מיט זיינע חיילות. מייד־אויס צו קומען אין בת־כנסת און פּאַרמינער דיין וואָרט פון נביאות אין די שבתים, וואָרום די מוראשוס

ווילן דיך איבערגעבן צום מלכות, און זייערע מענטשן זוכן דיך ארום. דיין לעבן איז אין גרויס סכנה.

דער נביא האָט זיי געענטפערט :

„גאָט רעדט נישט אין דער פינצטער, און נישט אין באַהעלטעניש האלט ער זיך אויף. די מעשים פון טאָג זענען די ציגל פון זיין ווערק. גאָטס פינגער איז דער קריצער, וואָס שרייבט זיין וואָרט אויף די לוחות פון טאָג. ווי אזוי קאָנסטו אויסבאהאלטן זיין וואָרט? קאָנסטו די זון אריינ-טון אין א פוטערפאַס, צי קאָנסטו פארשטומען דעם רעש פון דונער? אויב איך זאָל זיי פארשווייגן, וועלן זיינע מעשים אויסשרייען מיטן קול פון לייב.“

„זע, מיר האָבן דיך געוואָרנט. דו רעדסט קעגן די געטער פון בבל און אירע גרויסע לייט. קיינער וועט נישט איבערטערען די שוועל פון א בית-הכנסת, אויב דו וועסט אהין קומען, וואָרום עס האָבן די מוראשוס געוואָרנט אונזערע ברידער, די בני-הגולה, זיי זאלן אויסמיידן די ערטער, וואָס דו קומסט אהין, זיי זאלן זיך נישט צוהערן צו דיין וואָרט, וואָרום דיין וואָרט איז דער סם פון דער שלאַנג פאר זיי, און עס לוייערט דער טויט אין דעם אָרט, וווּ דו געפינסט דיך.“

„פיל וועגן האָט גאָט צו פארשפרייטן זיין וואָרט פאר די, וואָס ער וויל רעדן צו זיי. אויב איך זאָל דאָס וואָרט פארשווייגן, וועט דער ווינט דאָס אויפנעמען און דאָס טראָגן אויף זיינע פליגל, אויב ער וועט פאַרשטאַפן זיינע אויערן, וועט גאָט רעדן צו אים דורך זיין האַרץ. עס איז נישטאָ קיין זאַך, וואָס קאָן פארהאלטן די שליחות פון גאָט.“

נריה בן-שריה האָט גענומען זיין אלטן פאָטער, זיין ווייב אמא-בא און דעם נביא און האָט זיי איבערגעפירט צו זיינע לאַנדסלייט אין דעם הויף פון די בני בית-לחם, וואָס האָט זיך געפונען אויף דער גאַס פון די שייטל-מאכערס אין בבל.

ווען די בני עבדי-שלמה, וואָס מרדכי-גד האָט זיי אַרויסגעשיקט צו ברענגען דעם נביא, זענען אָנגעקומען צו שריה'ן אין הייזל, האָבן זיי שוין מער קיינעם דאָרט נישט געטראָפן, דאָס הייזל איז געווען פּוסט.

עס זענען שוין נישט געווען די זעלבע בני-הגולה. א סך האָט זיך געביטן צווישן די גולי-בבל, זינט דער נביא איז אָנגעקומען צו זיי. דעם נביא'ס וואָרט איז געווען דער טוי פון לעבן, וואָס האָט געבראכט חיות אין די פארטריקנטע ביינער פון די גולים.

די שבתים, די יום-טובים און ראשי-חדשים, ווען דער נביא האָט גע-רעדט פאר זיי, זענען געוואָרן הייליקע, געטלעכע טעג. דער נביא האָט געבראכט די בני-הגולה דעם טאָג שבת, וואָס ביז דענסטמאָל איז ער נישט אָפּגעהיט געוואָרן אין גלות. ער האָט מקדיש געווען דעם טאָג פאר א טאָג פון גאָט. נישט נאָר דורך זיינע טרייסט-ווערטער, דורך דער בשורה פון דער גאולה, דורך זיין נביאות האָט ער זיי געלייטערט און געהייליקט, נאָר ער האָט זיי אריינגעבראכט אין דעם העכסטן עקסטאַז און זיי דערהויבן צו אן עם-קדוש דורך די קאָפיטלעך תהלים, אָדער די מזמורים, וואָס ער

האָט אויסגעזונגען פאר זיי אין די שבתים.

איינע פון די עובדות פון די בני-הנביאים איז געווען צו זאמלען די קאפיטלעך תהלים, וואָס זענען ארומגעגאנגען אין פאָלק נאָך פון דער צייט, ווען די בני-ישראל האָבן געלעבט אויף זייער אייגענער ערד. טיף פאָר-קריצט אין פאָלקס-זכרון זענען געווען די מזמורים, וואָס זענען אין די שבתים, ראשי-הדשים און יום-טובים געזונגען געוואָרן אין בית-המקדש, פייערלעכע געזאנגען פון אקער און שניט, השתפכות-הנפש פאר גאָטס מעשים, מלחמה-להידער, לידער פון נצחון, געזאנגען פון פרייד און פון טרויער, תפילות פון צעבראָכענע הערצער, אויסגעשרייען פון טרייאומף, תהלות-ותשבחות פאר גאָטס לייטזעליקן דאָס פאָלק מיט ישועות. טייל קאפיטלעך האָבן געשאַמט נאָך פון קדמונישע צייטן, פון גאָר דעם אָנהייב פון יידן, לידער פון דער צייט פון יציאת-מצרים, פון דער צייט פון מדבר, אנדערע זענען באשאפן געוואָרן אין דער גרויסער צייט פון מלך דוד און מלך שלמה, געשאפן טאקע פון דעם קעניג-זינגער, אָדער אומגעגאנגען אין זיין נאָמען. די געזאנגען, וואָס זענען געווען אמאָל אויף די ליפן פון פאָלק, האָבן דאָך אָנגעהויבן פארגעסן ווערן. די בני-הנביאים האָבן זיי געקליבן ווי פערל, פארשריבן זיי אויף שערבלעך, אויף לייט-טאָוועלעך, און געמיט זיך צו פארשרייטן זיי צווישן פאָלק.

ווען דער נביא, וואָס האָט זיך גערופן ישעיה, איז געקומען קיין בבל, האָבן פיל פון די קאפיטלעך תהלים זיך נאָך אויפגעהאלטן צווישן דעם עלטערן דור, באזונדער די שיר-המעלות, וואָס זענען אָפגעהייט געוואָרן פון די כהנים און די לווים אין דעם קעניגלעכן הויף פון די פירשטן. דער יינגערער דור, וואָס האָט זיך גרינג אַסימילירט מיטן אראמישן לשון צוליב זיין קרובה-שאַפט מיטן לשון-הקודש, האָט קנאַפֿ-וואָס געוואוסט פון די קאפיטלעך תהלים און די אנדערע הייליקע שריפטן, דער נביא האָט מיטגער-בראכט מיט זיך קיין בבל פיל קאפיטלעך, וואָס ער האָט געקענט בעל-פה, און ער האָט זיי, אינאיינעם מיט זיינע אייגענע נבואות, פאָרגעלייענט אָדער פאָרגעזונגען אין די בתי-כנסת פארן עולם. ער האָט געלערנט די קאפיטלעך תהלים מיטן יוגנט דור, צונויפגענומען די קינדער און איינגעזעצט מיט זיי דאָס דערהויבענע געזאנג.

די קאפיטלעך תהלים האָבן ווונדער געשאַפן. זיי האָבן אויפגעוועקט אלטע זכרונות, בענקשאַפטן, וואָס עס האָט זיך געדאַכט, אז זיי זענען שוין אויסגעלאָשן געוואָרן אויף אייביק. דער נביא האָט דורך דעם תהלים אויפ-געעפנט א נייעם קוואל אין די הערצער פון די עולם. ער האָט אריינגעלייגט א תפילה אין זייערע הערצער און זיי אָנגעהאנגען אויף זייערע שטומע מיילער.

עס זענען אָבער געווען נאָך אנדערע קאפיטלעך תהלים, וואָס דער נביא אליין, אין שעה פון גרויס חסד, ווען דער רוח-הקודש איז געקומען איבער אים, האָט זיי מחדש געווען, צוגעפאַסט פאָר די געשעענישן פון דער צייט, און אזוי געגעבן אויסדרוק צו די געפילן, וואָס האָבן געלעבט אין

איטלעך הארץ. מיט די קאפיטלעך תהלים האָבן זיי נישט געבעטן גאָט פאר זיך, נאָר אויסגעגאָסן דאָס הארץ און ווי נשמה אין א תהלה צו גאָט. האָבן די בני־הגולה זיך אויפגעהויבן אויף די פליגל פון גייסט, וואָס שוועבט איבער דעם קיום און דעם מהות פון יידן, פארבונדן זיך מיט די ערשטע אָנהייבן, געשאַפן זיך א ניי חשיבות, באַקומען א זיכערקייט און א חינוך אין גאָט, וואָס קיין דרויסנדיקע מאַכט האָט עס נישט געקאָנט אָפנעמען פון זיי.

נישט געקוקט אויף אלע וואָרענישן, נישט געקוקט אויף אלע אָפּשרעקן, מיט וועלכע די סוחרים־תּקפים האָבן געהאלטן אין איין אָפּשרעקן און וואָרענען דאָס פּאָלק קעגן נביא, האָבן די גולי־בבל דאָך געוויסט איטלעכן שבת וון דער נביא וועט רעדן, און זיי האָבן דאָס געהאלטן אין גרויס סוד, איינגערוימט דעם סוד איינער דעם אנדערן פון מויל צו אויער, — אויף דעם און דעם אָרט, אין דעם און דעם בית־הכנסת, וועט דער נביא נביאות זאָגן דעם שבת, וואָס קומט. איצט, ווען דעם נביא'ס נביאות אין אויף א העלפט מקויים געוואָרן, וואָרום בבל האָט טאָקע געליטן די גרויסע מפּלה ביי סיפּפּאָר, האָט דאָס אָנזען און דאָס חשיבות פון נביא זיך געהייבן נישט נאָר ביים פשוטן פּאָלק, נאָר אפילו צווישן די פירשטן און די כהנים. מען האָט אָנגעהייבן מורא צו קריגן פאר אים, און דאָס פּאָלק, באַזונדער די בני־לחם, וואָס צווישן זיי האָט דער נביא זיך אויסבאהאלטן, האָט אים באַשיצט און אויסגעהיט פון די הענט פון זיינע רודפים, און ווען עס אין געקומען שבת, האָבן, נישט געקוקט אויף אלע סכּנות, פון אלע ווינקלען און גאָסן פון בבל, וווּ די בני־ישראל זענען געזעסן, געשטראָמט מתפללים צו באַגעגענען דעם נביא אין בית־הכנסת.

דעם שבת האָט דער נביא אין דעם בית־הכנסת פון די בני בית־לחם איבערגעזוהרט זיין וואָרט וועגן בבל, נאָר נאָך מיט מער שטארקייט און מער ביטערקייט:

„נידער־אראָפּ און זיך אין שטויב, יונגפרוי טאָכטער בבל. זיך אויף דער ערד אָן א טראָן, טאָכטער פון כּשדים. מער וועט מען זיך נישט רופן איידעלע און פּאַרצערטלטע.“ — און דער נביא רעכנט־אויס די זינד פון בבל: — „איך האָב געזערנט אויף מיין פּאָלק, איך האָב פּאַרשוועכט מיין ארב, און זיי געגעבן אין דיין האַנט; האָסט זיי קיין רחמנות נישט גע־שענקט. אויף א זקן האָסטו באַשווערט דיין יאָך ביז גאָר, און דו האָסט געזאָגט: אויף אייביק וועל איך א האַרינטע זיין, אזוי אז דו האָסט דאָס נישט גענומען צום האַרצן, נישט געדאכט אָן דעם סוף דערפון.“

און נאָך דעם ווי ער רעכנט־אויס בבל איר שטאַלצקייט און איר אייני־רעדעניש און זאָגט איר אָן דעם סוף, וואָס קומט אויף איר, ברעכט דער נביא אויס אין עקסטאַז און אימפּראַוויזירט א געזאַנג פון באַפּרייאַונג, וואָס ער האָט אין חזיון געזען אין די טעג פון באַפּרייאַונג: „בשוב ד' את שיבת ציון...“



„אז גאט האט אומגעקערט די אומקערונג פון ציון,  
זענען מיר געווען ווי אין חלום.  
דענסטמאל איז פול געווארן אונזער מויל מיט געלעכטער.  
און אונזער צונג מיט געזאנג.  
דענסטמאל האט מען געזאגט צווישן די פעלקער:  
גרויס געטון מיט די דאזיקע.  
גרויס געטון האט גאט מיט אונז,  
מיר זענען דערפרייט געווארן.

ריכט אונז, גאט, ווידער אויף,  
ווי שטראמען אין טרוקענעם לאַנד.  
די, וואָס זייען מיט טרערן,  
זאלן שניידן מיט געזאנג.  
גיין גייט און וויינט  
דער, וואָס טראַגט דעם אויסשיט פון זריעה,  
אַבער קומען זאל קומען מיט געזאנג  
דער, וואָס טראַגט זיינע אַרבעטן“.

„בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים...“ און די פארזאמלטע מתפל-  
לים האָבן אָנגעהייבן מיט-חלומ'ען מיטן נביא דעם חלום פון דער גאולה.

## קאפיטל צען

דאך האבן די טויערן פון בבל זיך נישט אויפגעעפנט פאר כורשין. ער האט זיי נישט געקאנט צושמעטערן, אפילו נישט שטורעמען. ער האט אפגעראמט אלע שטעט, וואס זענען געלעגן צווישן סיפפאר און בבל : קעסא און קיש איינגענומען, אקקאד, וועלכע האט געוויזן א ווידערשטאנד, פאר-ברענט מיט סמאלע-פייערן, אויך באַרסיפפא איז געווען אין זיינע הענט. ביי די מויערן פון בבל אבער איז געקומען א סוף צו דעם פארויסגאנג פון כורש'עס חיילות. די וועלט האט זיך אויסגעלאזט ביי בבל'ס מעכטיקער וואנט, וועלכע האט זיך געהייבן מיט איר טויטלעכער מראה אין הימל אריין. עס איז מער גארנישט געווען ווי נאך מויערן פון גרויסע פעלזן-הארטע געברענטע ציגל און א וואלד טורעמס מיט אויסשפיר-לעכער, שטיי-גנדיק איינע איבער די אנדערע אויף די אינעווייניקסטע פעסטונג-מויערן. הונדערטער גרין-קאלירטע ריזן-לייבן מיט בליציקע אויגן, מיט אויפגעריי-סענע מיילער און שארפשפיציקע ציין און קרעלן, גרייט צו פארצוקן, האבן ארויסגעברומט מאוימידיק פון דער וואנט ארויס. זיי האבן געוויסט, די חיילסלייט, וואס האבן ארומגערינגלט די פעסטונג, אז די לייבן אויף די קאלירטע קאכליעס קאנען נישט פארמאכן די מיילער, קאנען נישט אריינ-ציען די קרעלן, נאך פארבלייבן פארגליווערט ווי זיי זענען, דאך איז זייער פחד געפאלן אויף די מחנות פון כורש'עס חייל, וואס זענען באשטאנען לרוב פון אזיאטישע עלעמענטן, ווי בארג-מענטשן פון פריגיע, סיליציע, קאפידיאקיע און אנדערע אפגעשטאנענע האלב-ווילדע שבטים פון מדי ביז צו דעם ארמענישן הויכלאנד ; אראבישע מדבר-לייט, איינוווינער פון אשור, פון דעם אינדול קיפרוס, פון מדבר ליביע, וואס זיי האבן אלע מיטגעבראכט מיט זיך אלערליי גלויבענישן אין כישוף און צויבער-שפדוכן. ווי א ווילד-פערד, וואס מען האט ערשט אריינגעשטעלט אין שפאן, וועט זיך שרעקן פאר יעטוועדער שטרויכלונג, וואס קומט אים אין וועג, און וועט זיך בריי-קעווען, אזוי האבן כורש'עס אַנצאָליקע מחנות זיך צעבריקעוועט פאר דעם אומהימלעכן אַנבליק פון דער וואנט, מיט דעם ברייטן וואסער-גראבן, וואס נעמט זי ארום, פארצאמענדיק דעם וועג צו איר.

אָסער נאָך מער פון די פינצטערע אָבערגלויביקע חיילות האָבן זיך געשראָקן די חייל-פירער, מיט כורשין און זיין יורש'עצן קאמביז בראש. נישט פאר די לייבן, געפאנגענע אין דער וואנט, האָבן זיי זיך געשראָקן, נאָר פאר דער וואנט גופא. זיי האָבן זיך געהאט אָנגעהערט פון איר נישט-צוטריטלעכקייט און נישט-דורכדרינגלעכקייט ; איצט האָבן זיי דאָס געזען מיט די אייגענע אויגן : די וואנט איז נישט אדורכצוברעכן. מען קאן נישט אָנהייבן שטורעמען א קייט פעלזן-בערג, וווּ איין בארג הייבט זיך העכער

פון אנדערן, א פעלזן-בארג, וואָס א וואסער-גראָבן שניידט־אָפּ דעם וועג צו אים און דער טייט, דער אמתער, נישט אין שרעק איינגערעדטער, טייט לויטערט מיט טויזנטער פילן, וואָרף-שפּיזן און שלידער-שטיינער פון די אַנצאָליקע אויסשפּירט־טורעמס, אָפענע און באהאלטענע לוג־פּונקטן.

גאבריאָס איז געווען א גובערנאָטאַר פון א בבל־שער פּראָווינץ, וואָס איז פרי אין דער מלחמה איבערגעגאנגען צו כורשין. ער האָט געשטאַמט פון אן אלטער בבל־שער פּאַמיליע, וועלכע איז געבליבן געטריי נבוכדנאצרך און זיין דינאַסטיע. ער האָט געפילט א טיפע שנאה צו נאבונדן, זיין זון בלשאצר און אלע ני־אויפגעקומענע אריסטאָקראַטן פון דער רויבערישער דינאַסטיע. ער איז שוין דענסטמאַל געווען א באַיאָרטער מענטש אין די זיבעציקער, דאָך האָט ער גענומען אויף זיך די איינשטעלערישע עובדה צו שאַפן אינעווייניק אין לאַטד אַן אַרגאניזאציע אויסשפירער, מרגלים פאר כורשין. קיינער האָט נישט חושד געווען אן אַריסטאָקראַט, וואָס האָט צוליב זיין עלטער, געלעבט א צוריקגעצויגן לעבן, אז ער זאָל שטיין אין פארבינדונג מיטן שונא. א ריינער מעסאָפּאָטאַמער, א מוסטער פון א בבל־שן אַדלמאַן, לויט זיין אויסזען, מאַניערן און שטייגער-לעבן, א מאַן, וואָס האָט נהנה געווען פון דער פּרווילעגיע צו טראָגן זיין באַרד געקארבט אין דריי פאַלדן און צו האַלטן דעם פּאַכער איבער דעם קעניגס קאַפּ, — א קרוב למלכות, איז ער געווען ביכולת צו שאַפן א פּאַרצווייגטע שפּאַנען-נעץ, וואָס האָט אריינגענומען פארשיידענע עלעמענטן פון דער באפעלקערונג ווי די ליביער, די ארמענער, די אסירער און די עברים.

כורש און זיין זון קאמביו האלטן אָפּ אונטער די מויערן פון בבל א באַראַטונג מיט חייל־פירער און גובערנאטאָרן-סאַטראַפּן איבער דער סטראַטעגיע פון באלאגערן און שטורעמען בבל'ס פעסטונג־מויערן. דער אלטער גאבריאָס גיט אָפּ א דין־וחשבון פון דער סיטואַציע אין שטאַט : „קעניג איבער אלע קעניגן, באפרייער פון פעלקער, איך מוז דיר און דיין ווירדיקן ראַט וואַרענען, אז לויט די ידיעות, וואָס מיינע מרגלים האָבן מיר געבראַכט, אזוי אויך לויט מיין אייגענעם איינזען, איז לחלוטין אומ־מעגלעך צו נעמען די שטאַט מיט שטורעם. ווי דו ווייסט, גרויסער קעניג, און ווי דאָס איז אויך באוויסט דיין הויכן ראַט, באשטייט די פעסטונג פון בבל אויס דריי מויערן, וואָס קומען איינער נאָכן אנדערן און זענען פאַר־בונדן צוזאַמען מיט אן אייבערשטן וועג, אזוי ברייט, אז עס לאָזט זיך יאָגן איבער אים רייטוועגן, געשפּאַנטע מיט פיר פּערד. די פעסטונג-וואַנט, גע־מויערט אין דיקע אַספּאַלט־געברענטע ציגל, האָט אַרום זיך א וואסער־גראָבן אינדרויסן און דעם וואסער־פּאַס פון טייך פּרת אינעווייניק, און זאָל שוין אפילו זיך איינגעבן אדורכצוברעכן די ערשטע וואנט און אַרײַ־בערגיין דעם טייך פּרת, וועלן מיר זיך אַנשלאָגן אויף א צווייטער אינער־ווייניקסטער זייער דיקער וואנט. דער איינציקער מעגלעכער צוטריט צום מויער איז דורך דעם איש־ת־טייער, ווייל דאָרט געפינט זיך די איינציקע

שטיינערנע בריק, וואָס איז געלייגט איבער דעם פּרת, און דער אישתר-  
 קייטן-טורעמס און בויגן-שיסער און שטיין-שליידערער. מען קאָן אויך  
 באשלאָגן מיט קופער. דער טויער ווערט טאָג ווי נאכט באוואכט אין זיינע  
 קייטן-טורעמס פון בויגן-שיסער און שטיין-שליידערער. מען קאָן אויך  
 עפענען די שליוון אין טייך און פארפלייצן די בריק מיט וואסער. און אויך  
 דאָ, ווי ביי די אנדערע פונקטן אין דער פעסטונג, וועט דער אריינדרינגער  
 זיך אַנשלאָגן אויף דער גרעסטער סכנה פארניכטעט צו ווערן: דער אישתר-  
 טויער איז א פּאָסטקע, אונטערגעשטעלט פאַרן שונא. פון דעם טויער פּאָלט  
 דער שונא אריין אין א זאק, וואָס דאָס איז די פּראָצעסיע-גאַס, ווו דער  
 אישתר-טויער געפינט זיך. די גאַס, וואָס עס שטייען אויף איר סיי נבוכד-  
 נאצריס פאלאך, סיי די טעמפלען פון אישתר און בל-מרודד, איז אָפּגעשלאָסן  
 פון דער איינעווייניקסטער שטאָט ווידער מיט נישט-צוטרילעכע פעסטונג-  
 מויערן, מיט אַן א שיעור וואָך-טורעמס און באהאלטענע לוג-פונקטן. אריין-  
 קומען אין דער פּראָצעסיע-גאַס הייסט אריינקומען אין דעם מויל פון א  
 תּיהרעה: די גאַס איז אַן אַן אויסגאַנג. עס זענען אפילו פאראן דאָרט זייטן  
 געסלעך און קאנאל-אויסגאַנגען, נאָר אויך זיי זענען נישט מער ווי פּאָסט-  
 קעס פארן שונא: שמאָל און ענג, דרייען זיי זיך אריין איינס אין אנדערן,  
 אז ווער עס קומט אריין אין זיי, איז ווי ער וואָלט אריינגעפאלן אין א  
 לאבירינט אריין, דערצו איז ער אָפּן פאר די בייגן-שיסער און שפיון-ווארפער  
 אויבן אויף די מויערן. פון דרויסן איז, בכּוּן, קיין מעגלעכקייט נישטאַ צו  
 שטורעמען די מויערן פון בבל. דער אטאקירער מוז אונטערגיין, איידער ער  
 וועט ווארפן א בליק אויף דעם ערשטן בבליער.

„ווי האלטן זיי מיט שפייז-פארגרייטונג אין שטאָט?“ — האָט איינער  
 פון די חייל-פירער געוואָלט וויסן.

„די בבליער האלטן פון תמיד אַן, נאָך פון נבוכדנאצריס צייטן, גרויסע  
 רעזערוון שפייז פאר אזא נויטפאל ווי א באלאגערונג. זיי לייגן אָפּ פאר  
 דעם א באשטימטן חלק פון איטלעכן יעדלעכן שניט. א חוץ דעם, האלטן  
 זיי פריי גרויסע שטחים לאַנד ארום די טעמפלען און אין אנדערע שטאָ-  
 טישע טיילן צו זיינע דאָרט תבואה בשעת דער באלאגערונג. דאָסמאָל, ווי  
 נאָר עס איז געקומען די ידיעה, אז מלך כורש איז אַריבער מיט זיינע  
 חיילות דעם טייך חדקל, האָבן זיי מיט גרויס התמדה אָנגעהויבן אריינברענ-  
 גען אין שטאָט אריין אלע מעגלעכע רעזערוון תבואה פון די נאָענטע  
 פּראָווינץ-שטעט און זי אָפּגעלייגט אין די קעלער-שפייכלערס פון נבוכד-  
 נאצריס פאלאך, פון בל-מרודכ'ס טעמפל, פון די טורעמס פון בבל. מען  
 זאָגט, אז זיי האָבן זיך פארגרייט מיט שפייז אויף יאָרן.“

„האָט מען געזאָרגט צו לאָזן דער פרעמדלענדישער באפעלקערונג  
 וויסן, אז איך קום זיי באפרייען פון גלות-בבל און וועל זיי צוריקשיקן אין  
 זייער היימלאַנד?“ — פּרעגט כורש אַרונטער פון זיין טראָן.

„גרויסער קעניג, די פרעמדע באפעלקערונג פון בבל טראכט מער  
 נישט צוריקצוגיין צו איר היימלאַנד, דער אמת איז, אז עס איז נישטאַ

מער קיין פרעמדע באפעלקערונג. זיי זענען אזוי אויסגעמישט מיט די  
בבל'ער, אז זיי האָבן פארגעסן אין זייער אייגענעם אָפּשטאַם. די אַסיריער-  
זענען דאָ מער בבל'ער ווי די בבל'ער גופא. זיי זאָגן, אז זייער גאָט איז  
בל-מרודך, דער גאָט איבער אלע געטער. ער האָט מנצח געווען אשור, איז  
ער געוואָרן זייער גאָט. און וווּ מרודך איז, דאָרט איז זייער היים. און אזוי  
זאָגן אויך די אנדערע פרעמדע, די פעניקיער, וואָס האָבן, אינאיינעם מיט  
די עברים, געפונען אין בבל א גרויס אָרט פאר מסחר; די באַרגלייט פון  
פריגיע, פון גאלאטיע. אפילו די פארטריבענע פון תרשיש האָבן פארגעסן  
אין זייערע געטער, אין זייער היים. זיי זאָגן אלע, אז די געטער פון בבל  
זענען שטאַרקער פון זייערע אייגענע געטער, זענען זיי, בכּוּן, אלע איבער-  
געגאנגען צום גאָט פון בל-מרודך און צו דער געטין אישתר, וואָס זיי האלטן  
פאר זייערע געטער, און זיי דינען צו זיי געטרייער ווי די בבל'ער. די  
אַסיריער און די באַרגלייט מאכן אויס דעם שטאַרקסטן טייל אין בבל'ס  
חיילות. די איינציקע, וואָס געדענקען אין זייער היים און האלטן זיך אָן  
זייער גאָט, זענען די עברים פון יהודה און ירושלים. זיי דינען צו זייער  
גאָט יהוה, אָן א טעמפל און אָן קרבנות דינען זיי צו אים. ביי זיי האָט  
די בשורה פון דיין הבטחה, גרויסער קעניג, אז דו וועסט זיי באַפרייען פון  
בבל'ס יאָך, וועסט זיי צוריקשיקן קיין יהודה, וועסט זיי געבן דאָס רעכט  
אויפצובויען צוריק דעם בית-המקדש פאר זייער גאָט און זיי ארויסגעבן  
די זייער פאַרהייליקטע כלים פון בית-המקדש, וואָס נבוכדנאצר האָט זיי  
געבראכט אהער, — די בשורה האָט ארויסגערופן גרויס באַגייסטערונג ביי  
זיי און א שטאַרקע בענקשאַפט נאָך זייער היימלאַנד. עס האָט זיך אפילו  
באוויזן צווישן זיי א זעער, — נביא רופן זיי אים, — וואָס האָט זיי געבראכט  
אן אַראַקל פון זייער גאָט יהוה, אז ער, דער גאָט יהוה, האָט דיך, גרויסער  
קעניג, אויסגעקליבן פאר זיין קנעכט, וואָס ער שיקט דיך צו טון זיין שליחות  
פאר אים. דאָס שליחות איז — אומצוברענגען בבל און באַפרייען אלע  
פאַרקנעכטעטע פעלקער, ער רופט דיך, גרויסער קעניג, יהוה'ס אויסגעווייל-  
טער קנעכט. יהוה וועט דיך אָננעמען ביי דיין רעכטער האנט, און ער וועט  
צעברעכן די מויערן פון בבל און אויפפראַלן די טויערן פאר דיר, און דו  
וועסט אויסרופן א פריילאָזונג פאר פיל פעלקער. ער האָט דיר אפילו געגעבן  
דעם טיטל, וואָס זיי האלטן אָנגעגרייט פאר זייער באַפרייער, וואָס וועט  
קומען פון זיי אַליין, דעם טיטל „משיח“, וואָס האָט אַרויסגערופן גרויס  
אויפדעגונג צווישן זייערע פּרשטן, וועלכע שטעלן זיך דעם נביא אנטקעגן.  
„ער האָט מיך געקרוינט מיטן טיטל גואל' ?“ — פרעגט נייגערדיק  
כורש — „און יהוה וועט מיך אָננעמען פאר דער רעכטער האנט? הייסט  
עס, אז ער וועט מיך קרוינען פאר דעם קעניג פון בבל ?“  
„נאָך מער ווי דאָס. דער נביא גיט אַנצוהערן, אז נישט נאָר וועסטו  
באַפרייען די עברים און די אַלע אנדערע באַדריקטע פעלקער, נאָר דו וועסט  
דערקענען זייער גאָט יהוה ווי דעם איינציקן לעבעדיקן גאָט פון דעם גאנצן  
באַשאַף, אזוי ווי זיי אליין גלויבן, און אז דו וועסט די אלע באַפרייעטע

פעלקער ברענגען דערצו, אז זיי זאלן פארניכטן זייערע אייגענע געטער, וואָס ער רופט געצן, און דערקענען, אזוי ווי דו, זייער איינציקן לעבעדיקן גאָט. דו וועסט, גרויסער קעניג, מאַכן ירושלים, זייער קרוינשטאָט, פאר דעם מיטלפונקט פון דער גאַנצער וועלט, און ירושלים וועט ווערן דער העכסטער שפיץ פאר אלע פעלקער, און זיי וועלן אלע אַהין שטראָמען צו דינען צו דעם איינציקן גאָט אין טעמפל, וואָס ער רופט אָן וואָס הויז פון גאָט."

א געלעכטער האָט אויסגעבראַכן צווישן די פאַרזאַמלטע חיילסלייט און סאטראפן. אָבער כורש אליין, פאַראינטערעסירט, קענטיק, אין דעם נביא, האָט געפרעגט :

"ווען האָט ער געבראַכט די בשורה פון זיין גאָט צו די עברים, פאר

דער שלאַכט פון סיפּפּאַר אָדער נאָך דעם?"

"א צייט פריער, איידער נאָך דו ביסט אריבערגעגאַנגען דעם חדקל, האָט ער פאַרויסגעזאָגט דיין נצחון: גאָט וועט אויסגלייכן אלע קרומענישן, האָט ער געזאָגט, וועט אַפּראַמען אלע שטרויכל-שטיינער און אַפּרייניקן פאַר דיר דעם וועג קיין בבל."

כורש האָט זיך פאַרטראַכט.

"ווי רופט ער זיך, דער נביא?"

"מען רופט אים ישעיה, אויף דעם נאָמען פון אן אלטן נביא, וואָס איז פאַרהייליקט ביי זיי. יענער נביא האָט געלעבט אין דער צייט פון דעם אסירישן קעניג סנחריב. ער האָט נביאות געזאָגט, אז סנחריב וועט נישט אייננעמען ירושלים, וואָס ער האָט באַלאַגערט, און די נבואה איז מקויים געוואָרן."

"זענען פאַראַן פיל, וואָס האַלטן פון אים?"

"דאָס אַרעמע פּאַלק האלט פון אים. די רייכע, די מענטשן פון הויכן יחוס, וואָס זענען נאָענט צום קעניגלעכן הויף, האָבן אים פיינט, ווילן אים אפילו ארויסגעבן צום מלכות ווי א מרגל, וואָס דו האָסט געשיקט. די לעצטע צייט זענען צו די, וואָס שטעלן זיך אים אנטקעגן, אויך צוגע-שטאַנען א טייל פון זייערע כהנים און זייערע פרינצן, וואָס זענען די מאַכט-האַבער ביי די עברים. זיי זענען ביז אויף אים, ווייל ער האָט דיר, א פרעמדן, געגעבן דעם הייליקן טיטל, משיח, וואָס זיי האַלטן אים פאר דער גזע פון דעם הויז פון זייער מלך דוד. זיי האָבן אים שוין געמוזט אַרויסגעבן צום מלכות, אָדער זיי וועלן אים אַרויסגעבן, דאָס אַרעמע פּאַלק באַהאַלט אים אויס. די רייכע ביי זיי, די סוחרים, ווילן גאר נישט צוריקגיין צו זייער אַרעמער ערד. ווען מיינע מענטשן זענען געקומען צו זיי מיט דער בשורה, אז דו וועסט זיי צוריקשיקן צו זייער היים, האָבן זיי דאָס באטראַכט מער פאר א גזירה ווי פאר א בשורה-טובה. נישט נאָר האָבן זיי אונז אויסגעלאַכט, נאָר טאַקע אָנגעשראַקן, אז זיי וועלן אונז ארויסגעבן דער מלכות. מיר באהאלטן זיך איצט אויס פון זיי, די רייכע ביי די עברים, פונקט ווי די רייכע ביי די אנדערע פרעמדע פעלקער אין בבל, זענען איג-

גאנצן אויסגעמישט מיט די בבל'ער און האָבן מער קיין שייכות נישט מיט דעם לאַנד, וואָס זיי האָבן פאַרלאָזט. נאָר די אַרעמע, די בעלי-מלאכות, די אונטערגעדריקטע און אויך א פּאָר געלערנטע, וואָס עס לעבט צווישן זיי דער זכר פון זייער היימלאַנד און פון דער עבודה אין זייער בית-המקדש, נאָר זיי הערן זיך צו צום נביא און גלויבן אין זיינע רייד. נאָר פאר אונזער זאך איז דאָס פון קנאַפער וויכטיקייט. ווען אפילו די רייכע פון צווישן זיי, די כהנים און די פירשטן, וואָלטן צוגעשטאנען צו אונז, וואָלט עס אונז אויך ווייניק וואָס געהאַלפן".

"פאַרוואָס?"

"די עברים זענען צו-קנאַפ אין צאָל און זעען זיך נישט זייער אָן אין בבל, אז זיי זאָלן אונז קאַנען א סך העלפן אין אונזער זאך. מיר מוזן קריגן אויף אונזער צד מענטשן פון גרויס אַנזען און מאכט צווישן די אמתע בבל'ער. וואָרום, גרויסער קעניג, דאָ גייט נישט נאָר אין דעם, אז מען זאָל פאר אונז אין געהיים אויפגעפענען די טויערן פון דער פעסטונג, וואָס די עברים קאַנען דאָס סיי-ווייסיי נישט טון, ווייל די טויערן ווערן געהיט פון בבל'ער און אסירישע היילסלייט, נישט פון עברים; מיר מוזן האָבן פריינט אין בבל, וואָס זאָלן זיין בכוח משפיע צו זיין די הייל-פירער, וואָס שטייען איבער די טויערלייט. עס באדארף אזוי איינגעשטעלט ווערן, אז ודי טויער-לייט זאָלן פשוט איבערגיין אויף אונזער צד. איך האָב עס שוין דערקלערט, אז מיר קאַנען אַריינדרינגען אין שטאָט אריין נאָר דורך דעם אישתר-טויער. עס איז אָבער נישט גענוג, אז מען זאָל עפענען פאר אונז דעם טויער, נאָר מען וועט אונז מוזן אדורכפירן דורך דעם זאָק, וואָס איז די פּראָצעסיע גאָס, דורך דעם גאנצן לאַבירינט זייטן-געסלעך. עס איז א מעשה פון א סך צייט, ביז וואנען א היבשער טייל פון אונזער הייל, אונזערע שפיון-טרעגער, וועלן אדורכגיין די שמאַלע געסלעך און אַנקומען צו דער אינעווייניקסטער שטאָט. פאר דעם מוזן מיר קריגן די מיטהילף פון די קאַמענדאנטן איבער די טויערלייט, אפילו אויך די מיטהילף פון די קרובי-מלכות, וואָס זאָלן איינשלעפערן די מאַכטהאַבער אין הויף, אינאיינעם מיט בלשאצרין, אז זיי זאָלן נישט זען און נישט טראכטן פון דער סכנה, וואָס לויערט אויף זיי פון די מויערן. דאָס קאַנען די יידן אונז נישט געבן. דאָס קאָן אונז געבן נאָר איין-איינציקער אין בבל".

"ווער איז דאָס?"

"דער כהן-גדול פון דעם גאָס בל-מרודך".

"ווי אזוי?"

"דורך ברענגען אַן אַראַקל פון בל-מרודך צו ודי קאַמענדאנטן איבער די טויערלייט, און אפילו צו די קרובי-מלכות, אז בל-מרודך האָט דיך געשיקט קיין בבל".

"ווי אזוי קאָן מען דאָס אויפטון?"

"מיר האָבן א גרונד צו גלויבן, אז שראצרי-בל, כהן-גדול פון בל-מרודך, איז נישט שוה-בשווה מיט נאבונדן און בלשאצרין, און אויך נישט מיט די

באדינערס פון זייער דינאָסטיע. עס איז אָבער נאָך צופרי צו רעדן דערפון.  
דערלויב מיר, קעניג פון אַלע קעניגן, צו פאַרשווייגן לעת־עתה דאָס איבער-  
ריקע, — האָט דער אַלטער גאַבריאַס געבעטן.

„איך ווערלויב דיר דאָס, גאַבריאַס, און איך דאַנק דיר פאר די וויכטיקע  
ידיעות, וואָס דו האָסט אונז געבראַכט, נאָר לאַמיר דיר עפעס פּרעגן: ווי  
לאנג האָט גענומען נבוכדנאצר'ן צו בויען די פעסטונג־וואנט ארום בבל? —  
„נבוכדנאצר האָט זיך גערימט אין זיין דעקרעט, וואָס ער האָט איבער-  
געלאָזט נאָך זיך, אז עס האָט אים גענומען נישט מער ווי פּופצן טעג. נאָר  
מיר האלטן, אז עס איז א גוזמא און א באַרימער־י פון א גרויסן קעניג.  
אפשר האָט ער אין פּופצן טעג געלייגט נאָר דעם פּונדאַמענט. אונזערע  
אבות האָבן אונז איבערגעגעבן, אז נבוכדנאצר האָט איינגעשפּאַנט הונדערט-  
טער טויזנטער שקלאַפּן און מלחמה־געפּאַנגענע, און עס האָט אים גענומען  
נישט פּופצן טעג, נאָר פּופצן יאָר, און אפשר אפילו נאָך לענגער ווי דאָס  
אויפצובויען די מעכטיקע פעסטונג. די פעסטונג האָט געהאלטן אין איין  
וואַקסן דורך ווי אַלע מלכים און דינאָסטיעס.“

כורש האָט זיך נישט מער צוגעהערט צו די רייך פון דעם חשובן  
גאַבריאַס. אומגעדולדיק, האָט ער אים געגעבן א צייכן מיט דער האנט, ער  
זאל שווייגן, און האָט זיך אָנגערופן:

„אויב נבוכדנאצר'ן האָט גענומען נישט מער ווי פּופצן טעג אויפצו-  
שטעלן די פעסטונג מיט די הענט פון שקלאַפּן, פאַרוואָס זאלן מיר נישט  
קאָנען צעשטערן די פעסטונג אין פּופצן טעג מיטן כוח פון פרייע חיילות? —  
אַלעמענס אויגן זענען געווען אָנגעשטעלט אויף כורש'ן. אויף די ליפן  
איז געהאַנגען די פראגע: ווי אזוי? —

„דער טייך פרת איז דער לעבנס־קוואַל פון בבל. נעם אוועק דעם טייך  
פרת פון בבל, וועלן אויסגעטריקנט ווערן די אָנצאָליקע קאַנאַלן, וואָס דער  
פרת בערט זיי. די קאַנאַלן לויפן אלע אריין אין בבל דורך די געוועלבעטע  
עפענונגען אין דעם פּונדאַמענט פון דער פעסטונג־וואַנט. אויב נישט, ווי  
אזוי וואָלט דער טייך פרת געקאָנט אָנפילן מיט וואַסער די טיפע און ברייטע  
קאַנאַלן, וואָס שניידן־אָדורך די מויערן פון בבל און דערגרייכן די שטאָט?  
דורך די אויסגעטריקנטע קאַרעטעס פון די קאַנאַלן וועלן אונזערע חיילות  
אריינדינגען אין האַרץ פון בבל.“

אַלע זענען נשתומם געוואָרן. קיינער האָט זיך נישט איינגעשטעלט  
א וואָרט צו. זאָגן, זיי האָבן אָנגעקוקט איינער דעם אנדערן און געשוויגן.  
נאָר דער זון, דער יורש־עצר, האָט געהאט דעם מוט צו פּרעגן:

„ווי אזוי וועלן מיר אַוועקנעמען פון בבל דעם טייך פרת, גרויסער  
קעניג?“

„גאָר פשוט. אונזער חייל ציילט זיך אין די הונדערטער טויזנטער.  
עס איז אויסגעשפּרייט פון דאַנען ביז צו די ברעגן פון הדקל. עס האָט  
גאַרנישט וואָס צו טון, נאָר צו זיצן און אויסווארטן אויף אַ נס, אַדער אויף  
א בשורה, וואָס די כהנים פון בל־מרודך וועלן ברענגען פון זייער גאָט.“



ארומגיין בטל איז מסוכן פאר חייל. חייל מוז שטענדיק זיין אין באוועגונג, וויסן איטלעכן טאג, וואָס עס האָט צו טון, און גלויבן, אז דער נצחון איז אין זיינע הענט. מיר וועלן איינשפּאַנען די הונדערטער טויזנטער חיילסלייט פון אזוי פיל פעלקער, וואָס גייען מיט אונז, אויף אָפּצוקערן דעם לויף פון טייך פּרת אין דעם אָרט וווּ ער פליסט אַריין אין בבל דער שטאַט. מיר וועלן אים אָפּקערן צו דער אַזיערע, לעבן בבל, וועלכע ליגט נידעריקער פון דעם טייך פּרת. אזוי ארום וועלן מיר אויסטריקענען די קאַרעטעס פון די קאַנאַלן און עפּענען א דורכגאַנג פאר אונזערע חיילות אין שטאַט אריין. ווידער האָט קיינער נישט איינגעשטעלט זיך א וואָרט צו זאָגן. דער גיגאַנטישער פּראַיעקט, וואָס דער גרויסער קעניג האָט פאַרגעלייגט פאר זיי, האָט אוועקגענומען ביי זיי דעם אַטעם. דער קעניג האָט נישט געוואוסט, וואָס זיי, די גובערנאַטאָרן פון די פּראָווינצן, האָבן געוואוסט. די גובערנאַטאָרן, וואָס זענען געקומען פנים אל פנים מיט די שוועריקייטן, וואָס כורש האָט אָנגעטראָפּן ביי די מויערן פון בבל, האָבן אָנגעהויבן מורא צו קריגן. עס איז געקומען איבער זיי דער פּחד, וואָס בבל האָט אריינגעיאָגט אין די הערצער אין לויף פון יאַרן, דער פּחד, וואָס האָט אָפּגעהאַלטן די פעלקער פון צושטעלן גענוג פּראָוויאַנט פאר כורשעס חייל, וואָס האָט געלאָגערט ביי די מויערן פון בבל.

—\*—

א טייל פון זיין חייל האָט כורש אָפּגעצויגן פון די ווענט פון בבל צו פאַרבלענדן די בבליער די אויגן מיט כלומרשטן ארונטערנעמען די באַלאַך גערונג. ער האָט אָפּגעצויגן צו דער אַזיערע טיפּער אין לאַנד צו האַלטן אן עצה מיט זיינע אינזשיניערן וועגן זיין פּלאַן פון אָפּקערן דעם לויף פון טייך פּרת. פאר די ווענט פון בבל האָט ער איבערגעלאָזט א טייל פון זיין חייל אונטער דער קאַמאַנדע פון זיין זון קאַמביו — צו האַלטן די באַלאַגערונג פון דער שטאַט.

## קאפיטל עלף

א דערלייכטערונג און אן אויפלעבונג איז געקומען איבער בבל דער שטאט. אזוי ווי עס וואלט ווער אראפגענומען דעם קולר, די אייזערנע קייט, פון איר האלדז. אהא, איך האב דיר באַלד געזאָגט. כורש קאָן נישט איינר נעמען בבל, ער קאָן גאָר אפילו נישט צוקומען צו איר. קיינער האָט נישט מנצח געווען בבל, און קיינער וועט זי נישט מנצח זיין. מען האָט זיך דער- ציילט פאַנטאַסטישע מעשיות פון כורש'עס לאַגער, וואָס מען האָט זיי גע- וואָלט הערן, ס'די אויסצופיינערן זיך מיט אייגענעם פאַטריאַטיזם: „כורש'עס האַרדעס, ווי נאָר זיי האָבן דערזען די מויערן און די לייבן, וואָס שטאַרן פון דאָרט אַרויס מיט זייערע בליציקע אויגן און אויפגעריסענע מיילער, זענען זיך צעלאָפן אין אַנגסטן און טויט-שרעק". אויף דער גאָס פון די שענקער פון וויין און ביר איז געשטאנען אן אסיריער אין אן אָפגעריסענעם ליילעך, האַלב-נאַקעט. די האַר אויפן קאַפ און די באַרד זענען ביי אים געווען פיטש-נאַס, מיט רינעס וואסער פאלנדיק ארונטער-איבער זיין נאַקעט לייב. ער איז נאָרוואָס אריבערגעשווומען דעם פּרת, דערציילט ער. מען האָט אים נישט אדורכגעלאָזט דורך דעם איש-תּר-טויער, נאָר ווען ער האָט געוויזן זיין חותם-רינג, אָן אַנווייז, אז ער איז פון דעם קעניגס מענטשן, האָט מען אים גענומען און געשטעלט אים פאַרן קעניג. א מרידה, נישט אנדערש נאָר א מרידה האָט אויסגעבראַכן אין כורש'עס חייל, — האָט דער אסיריער עדות געזאָגט.

מען האָט אים געפירט, דעם נאַקעטן אסיריער, פון שענק צו שענק, אים אָנגעשיכורט מיט אויסגעוועפטן טייטל-וויין, ער זאָל אלץ דערציילן וואָס עס האָט געטראָפן מיט אים און וואָס ער האָט זיך אָנגעזען אויף יענער זייט מויער. און דער עולם האָט זיך געפרייט מיטן נצחון און געיובלט — און געטרונקען אלץ מער און מער.

אין דעם מאַרק פון אייזלען און קעמלען האָט מען אָנגעוויזן אויף אן אייזל-טרייבער, וואָס איז אויף א מיסטעריעזן אופן אַריינגעקומען אין שטאָט אַריין נאָך דעם ווי מען האָט געהאט פארשלאָסן די טויערן. דער גאַנצער וועג, האָט דער אראבער איבערגעגעבן, פון די מויערן ביז ספּפאַר, ביז צו די ברעגן פון חדקל, איז פול מיט כורש'עס חייל. אן אימה איז זיי באַפאַלן ווי נאָר זיי זענען אָנגעקומען צו די פעסטונג-מויערן, און זיי האָבן גענומען אַפטרעטן אויף צוריק.

עס האָט זיך פאַרשרייט די מדיעה, וואָס איז געקומען פון די אויסקוק-טורעמס אויף די מויערן: א גרויסער טייל פון כורש'עס חייל האָט אָפגעצויגן פון די מויערן אין לאַנד אריין, נאָר זיי זענען ערגעץ-ווי נעלם געוואָרן,

וואָס עס איז טאקע אמת געווען, וואָרום די רייען פון כורש'עס חיל זענען  
דין און שיטער געוואָרן ארום די מויערן.

ווידער האָבן זיך געלויכטן די ליימענע טעפֿלאַמטערנעס פאר דעם  
איינגאַנג פון ווי פונדקאות און די אכסניות. ווידער זענען די קאַנאַלן באַ-  
לעבט געווען מיט אַן א שיעור שפּאַציר-שיפלעך, באלויכטענע מיט שטור-  
קאַץ-פלאַמען, באַזעצט מיט א יומטובדיק-באַקליידטן, לוסטיק-ליאַרעמדיקן  
עולם.

די פּראָוואַנט-אויפזעער, אין זייער צוטרוי, אז די באלאַגערונג וועט  
באַלד אַראָפּגענומען ווערן, האָבן געעפנט ברייט די רעזערוון שפייז פארן  
עולם. עס איז געווען צו באקומען ברויט לרוב, און דער מאַרק פון די גאַר-  
קיכן האָט באקומען ניי לעבן. א רויך און א סוואַנד און א געשטאַנק איז  
אויפגעאנגען פון די אָפּענע פייערן אונטער די אייזערנע דרייפוסן, וואָס  
זענען צעשטעלט געווען אַן א צאָל ארום דעם פלייש-פלאַץ, וואָס איז פאר  
דעם גרויסן באַזאַר. קוכערס האָבן געבראַטן אויף בראַטשפיזן אַקסן-פלייש,  
שעפסן-פלייש, וואָס מען האָט עס געכאַפט פון די הענט. דער באַזאַר, העל  
באַלויכטן פון שטורקאַצן און ליימענע טעפֿלאַמטערנעס, איז איבערגעפולט  
געווען מיט מענטשן, וואָס האָבן געקויפט קאַלירטע טיכער, וואָלענע מאנטלען  
פאר זיך, צירונג, לעדערנע פאַסיקעס, איילן און פערפומען פאַר זייערע  
וויבער, גרייט צו פייערן דעם נצחון איבער דעם שונא. אמדערע האָבן שוין  
באַצייטנס געפייערט דעם נצחון אויף די מערק און די סקווערן דורך א  
וואַקסאַנאַליע פון זנות. אַקראַבאַטן און זשאַנגלירער האָבן געוויזן אין פאַר-  
טאַמימע די אימה, וואָס איז באפאלן דעם שונא ביים אַנבליק פון ווי צע-  
רייזטע לייבן אויף די מויערן. אסירישע שטערנזעלער האָבן געטייט אויף  
די שטערן אין הימל, וואָס ווייזן אין זייער גאַנג און סדר דעם שווארצן  
סוף, וואָס עס שטייט-פאַר כורש'ן און זיין חיל. און בבל איז פאַרכאַפט  
געוואָרן אין דעם אייגענעם שטויב-וואַלקן, וואָס זי האָט צעשאַטן איבער  
איר קאַפּ.

דער טעמפל פון אישתר, איבערפולט מיט קדשות, מיט צעלאַנגקייט,  
וואָס האָט זיך אַריבערגעגאַסן אַריבער די שוועלן, פאַר דעם ברייטן פאַסאַד,  
האָט געבראַכט דעם המון-עם, וואָס האָט זיך דאַרט פאַרזאַמלט, די בשורה-  
טובה פון דעם אישתר-אַראַקל, אז דער שונא איז פאַרלוירן: כורש איז  
נאַטלאַפן און זיינע חילות, טויט פון שרעק, בלאַנדזשען אין מדבר ארום.

אויך צו די יידישע קוואַרטאַלן איז דערגאַנגען די ידיעה, אז כורש  
האָט אָפּגעטראָטן פון די מויערן פון בבל, זיינע מחנות זענען זיך צעלאַפן —  
און היינט-מאַרגן וועט די באלאַגערונג אַרונטערגענומען ווערן. אן אַנגסט-  
לעכע אימה האָט אַרומגעטאַפט א טייל פון די יידן, וואָס האָבן זיך געהאַט  
צוגעהערט צום נביא'ס רייד און געלאַזט זיך פאַרנאַרן פון דער פאַלשער  
האַפענונג, אז כורש וועט ברענגען די גאולה. זיי האָבן אָנגעהויבן פאַרליי-  
קענען איינער פאַרן אנדערן, אז זיי האָבן עפעס-וואָס געהאַט צו טון מיטן  
נביא אָדער זיך אפילו צוגעהערט צו זיינע רייד.

אבער דער גרויסער שטורעם קעגן נביא האָט אויסגעבראַכן אין דעם  
הויז פון די פירשטן. אָט שטייט ער טאקע, מרדכי'גד, פאר דעם הויכן ועד  
פון די בני-הגולה און רעדט אין א שטילן, אָבער זייער ערנסטן טאָן :

„איך האָב אייך געזאָגט אַצייטנס, אז אזוי וועט עס זיין. איך האָב אייך  
געוואָרנט, נאָר איר האָט מיך נישט געהערט. א פרעמדער מענטש, וואָס  
קיינער ווייסט נישט ווער ער איז און פון וואַנען ער איז, קומט אַהער און  
לאַזט וויסן בפני כל עם, אז דווקא אונזער שונא, דעם שונא פון אונזער  
לאַנד, האָט יהוה אויסגעקליבן צו זיין דער גואל פון אונזער פּאָלק. נאָך  
מער, אויך דעם טיטל, מלך משיח, וואָס גאָט האָט, דורך דעם מויל פון די  
נביאים, באשטימט פאר איינעם פון בית-דוד, גיט ער אים, דעם פרעמדן,  
אזעק. און דאָך שטייט א זייער הויך געשטעלטער מאן פון צווישן אונז  
אין ענגער פאַרבנדונג מיט דעם שליח פון מלך כּהרש, גייט צו אים און  
וואַרנט אים, ער זאָל זיך אויסהיטן פון אונזערע מענטשן, וואָס ווילן אים  
אומשטעלעך מאַכן. וואָס הייסט דאָס? איך רעד שוין נישט פון דער בגידה,  
וואָס ער באַגייט קעגן זיין בעל-טובה, דעם מלך פון בבל, און וואָס ער קאָן  
באַצאָלן מיט זיין קאָפּ פאַר דעם. איך רעד שוין נישט פון דער סכנה, וואָס  
ער ברענגט אויף זיין פּאָלק. איך רעד פון דעם, וואָס ער האָט געטון פאר  
זיין אייגענער גזע. אויב א בן-דוד איז מסכים זיך אַפצוזאָגן פון דעם טיטל  
מלך משיח, וואָס געהערט נאָר דעם בית-דוד, הייסט עס, אז די בני-דוד  
זאָגן זיך אָפּ פון מלכות-ישראל, פון אלע מלוכה'שע זכויות פון בית-דוד.  
און אויב אזוי, וואָס פאר א חלק און נחלה האָבן מיר אין דעם הויז פון דוד  
און אין ישראל אינגאַנצן? קיין לאַנד האָבן מיר נישט. קיינער פון די עולמי-  
בבל, — עולמי-בבל, זאָג איך, נישט גולי-בבל, — קיינער פון אונז וויל זיך  
נישט אומקערן צוריק קיין יהודה. מיר האָבן דאָרט נישט וואָס צו זוכן.  
דאָס איינציקע, וואָס מיר פאַרמאָגן און וואָס עס האַלט אונז צוזאַמען, איז  
אונזער בענקשאַפט נאָך דעם מלכות בית-דוד. אויב די בני-דוד אליין גיבן  
דאָס אזעק א פרעמדן, און וועמען? — א בייזן שונא פון אונזער לאַנד, —  
וואָס פאר א שותפות האָבן מיר מיט די בני-דוד? מיר וועלן דערקלערן דעם  
מלך פון בבל פאר אונזער משיח און אונזער גואל, נישט כּהרשן אָדער איינעם  
פון זיינע מיטהעלפער!“

„ווער האָט אזעלכעס זיך דערוועגט צו טון? וועמען מיינסטו, מרדכי-  
גד?“ — פרעגט דער עלטערער פירשט שאלתיאל, א בלייכער אין פנים,  
אויפשטעלנדיק זיך פון זיין טראָן-שטול.

„איך האָב זיך דערוועגט דאָס צו טון, מיין האָר און מיין פּאַטער.“ —  
ענטפּערט דער יונגער פירשט זרובבל. — „און נישט דערפאר האָב איך עס  
געטון, ווייל איך וויל און בין גרייט אוועקצוגעבן דעם טיטל, משיח, און  
זיין שליחות א פרעמדן, נישט איינעם פון דעם בית-דוד, נאָר ווייל איך  
האָב געוואַלט מציל-זיין דעם נביאים אומשולדיק בלוט פון די, וואָס זענען  
אויפגעשטאַנען אים אומצוברענגען. מיט דעם רשות פון מיין האָר און מיין  
פּאַטער, מיטן רשות פון כּהן-גדול און דעם גאַנצן הויכן ראט פון די בני-

הגולה, וועל איך דא זאגן מיין וואָרט. מיר קענען נישט גאָט'ס וועגן, מיר ווייסן נישט זיינע מחשבות און זיינע מעשים. פארהוילן זענען פון אונז זיינע פירונגען. וואָס עס דאכט זיך אונז היינט פאַר קרום, וועט מאַרגן אויסגעגליכן ווערן; גאָט לאָזט אונז וויסן זיין רצון דורך זיינע אויסגעקליבן-בענע, די נביאים. מיר ווייסן נישט, וואָס א נביא איז. ער איז א טייל פון דעם געטלעכן סוד, וואָס איז פארהוילן פון אונז. מיר ווייסן נישט און קאָנען נישט וויסן ווי אזוי ווער רוח-הנבואה קומט צו אים. און ווען דער רוח-הנבואה באוועלטטיקט אים, זאָגט ער אונז פאַרויס זאכן, וואָס הגם מיר גלויבן נישט, אז זיי וועלן געשען אָדער קאָנען געשען, געשעען זיי דאָך. האָט ווער געקאָנט גלויבן אין מלך חזקיהו'ס צייט, אז סנחריב, וואָס האָט איינגענומען א האלבע וועלט און געטראָטן פעלקער אונטער זיינע פיס, וועט נישט נעמען ירושלים, וואָס ער האָט געהאלטן באַלאַגערט מיט זיינע אָנצאָל-ליקע חיילות, ווי דער נביא ישעיה האָט נביאות געזאָגט? צי האָט ווער געגלויבט אין דער צייט פון אונזער אייגענעם פאַטער, אז כּבל וועט מנצח זיין מצרים, וואָס דער נביא ירמיה האָט אונז וועגן דעם געוואָרנט? ווען מיר וואָלטן זיך צוגעהערט צו ירמיה'ס רייד, וואָלטן מיר נאָך היינט געזעסן אין אונזער לאַנד. זיי זען זאכן, וואָס מיר זען נישט, און זיי ווייסן פון גאָט'ס וועגן, וואָס מיר ווייסן נישט פון זיי. אויב מיר הערן זיך צו צו זיי, ווערן מיר געהאַלפן; אויב מיר הערן זיך נישט צו צו זיי, ווערן מיר געשטראַפט. און די שטראַף האָב איך געוואָלט פאַרמיידן! — דער פירשט האָט אויפגעהויבן דאָס קול — „איך האָב געוואָלט פאַרמיידן דאָס פאַרגיסן אומשולדיק בלוט, ווי דער מלך מנשה האָט פאַרגאַסן און ירושלים, וואָס צוליב דעם איז ירושלים חרוב געוואָרן. איך האָב געוואָלט אָפהאַלטן אונזערע הענט פון צו טון מיטן נביא דאָס אייגענע, וואָס אונזערע אבות האָבן געטון מיטן נביא ירמיה: ווען דער נביא האָט גערעדט צו זיי מיטן בלוט פון זיין האַרץ, געוואָלט זיי ראטעווען פון אונטערגיין, האָבן זיי אים געוואָרפן אין א פינצטערע גרוב אַריין. דאָס האָב איך געוואָלט טון און דאָס האָבן איך געטון.“

די רייד פון פירשט זרובבל האָבן געהאט א פעולה: טרערן האָבן זיך געשטעלט אין די אויגן פון די אַלטע לייט.

אַבער מרדכי'גד האָט נישט נאָכגעגעבן:

„האָסט געוואָלט אָפּהאַטעווען איין נפש דורך ברענגען דאָס גאַנצע

פּאָלק צום אונטערגאַנג?“

„ווי אזוי?“

„זעסט דאָך אליין, ווי אזוי כּורש האָט נישט בייגעקומען די מויערן

פון בבל. זיינע מחנות אנטלויפן פאַר דעם פחד פון בבל'ס מויערן, און ער אַליין איז איצט אויך אויפן וועג צוריק. מען ווייסט ווייל אין בלשאצריס הויף, ווער עס האָט געהאַלפן בבל אין דער צייט פון דער באַלאַגערונג און ווער — דעם שונא. דער נביא רעדט נישט אין דער פינצטער, ער רעדט נישט אין געהיים. ער רעדט אָפּ, פאַר אַלעמען צו הערן.“

„טויטן אים טויג נישט. אונזערע הענט טארן נישט פארגיסן קיין אומ-  
שולדיק בלוט, אבער א שלאס אויפן מויל, דאס יא“ — זאגט דער עלטערער  
פירשט שאלתיאל.

„איך האב אים געווארנט, ער זאל אויפהערן רעדן, בחינם. ער זאגט,  
דאס ווארט פון גאט שרייט ארויס פון זיין מויל, און קיין מענטש קאן נישט  
פארשליסן, וואס גאט האלט אפן“.

„מיר ווייסן נאך נישט, צי דאס ווארט, וואס ער רעדט ארויס פון זיין  
מויל, איז פון גאט אדער פון כורשין“.

„דאך האט ער ריכטיק פארויסגעזאגט, וואס עס וועט געשען אין  
סיפפאר“.

„איצט שטייען מיר פאר די מויערן פון בבל, נישט פון סיפפאר, און

זעט ווי עס זענען מקויים געווארן אייער נביא'ס רייד!“

„מינע פריינט, אזוי ווי איך האב פריער געזאגט, מען קאן דעם נביא

אומשעדלעך מאכן אן שפיכת-דמים“ — רופט זיך אן דער עלטערער פירשט.

— „עלטסטער פון די טויערלייט, עלטסטער פון די בני עבדי-שלמה!“ —

האט דער פירשט אויסגערופן. — פון צווישן די פארוואלטע האבן זיך

אויסגעהויבן צוויי בכבוד'ע לייט, שלום און סוטי. — „אייער עובדה וועט

זיין אויסצוגעפינען דעם נביא און אים ברענגען אהער. מיר האבן גענוג

באהאלט-פלעצער צו האלטן אים אפגעשיידט, ביז וואנען גאט וועט אונז

לאזן וויסן, וואס מיר האבן צו טון. ביז דענסטמאל מוז דער נביא זיך

אפהאלטן פון רעדן, ער זאל נישט דאס גאנצע פאלק אויסשטעלן אויף

סכנות, ווי דער פולמעכטיקער פון די סוחרים האט עס אזוי קלוג ארויסגע-

בראכט פאר אונז“.

נאך דער אסיפה איז פירשט נרובבל אוועק צום מארקפלאץ פון די

געצן, האט געטראפן דעם שיפער נריה בן-שריה אויף זיין פראמשיף, וועלכע

קורסירט אויפן קאנאל צווישן דעם מארקפלאץ און דעם אישתר-טעמפל,

און אויסגעפונען ביי אים ווו דער נביא איז אויסגעהאלטן.

—\*—

און דער נביא, צי ער האט נישט געוויסט אדער געמאכט זיך נישט

וויסנדיק פון דעם שטרעם, וואס האט זיך געטראגן ארום אים, איז גע-

שטאנען אין דער ביי-כנישתא פון די בית-לחמ'ער לאנדסלייט און גערעדט

צו זיי :

„א, איר בית-לחמ'ער, צי זעט איר דען נישט די גרינע בערגלעך, וואס

רינגלען ארום אייער שטאט, ווי טעכטער רינגלען ארום א מוטער, — מיט

די שאף, וואס פיטערן זיך צווישן אייערע וויינגערטנער? צי הערט איר

נישט דאס קול פון אייער מוטער רופן דורך דער שטילקייט פון דער

נאכט — צו קומען צוריק אהיים? דער ווינט ברענגט אויף זיינע פליגל

דורך דעם מדבר צו טראגן איר געוויין, אזוי ווי דער נביא האט איך גע-

זאגט: רחל מבכה על בניה... ווי אזוי קאנט איר איינזיצן אויף פרעמדער

ערד, ווען אייער אייגענע ערד ווערט באוואקסן מיט ווילדגראס אונטער

די מזכחות פון די עבודה-זרות, וואָס זענען פאַרשפּרייט איבער איר? בזינעם  
זינגען די שטערן פון אייערע ליכטיקע הימלען ארונטער: עס איז נישטאָ  
קיין אויער און קיין האַרץ, וואָס זאָל זייער געזאָנג פאַרנעמען! — האָט  
דער נביא געוועקט די בענקשאַפט נאָך זייער היים ביי די בית-לחמ'ער.  
ווידער און ווידערזאָגל האָט ער דערקלערט, פאַרוואָס ישראל מוז  
זיך צוריקערן צו זיין לאַנד:

„פאַרשטייט איר דען נישט, ווייסט איר דען נישט, אז ישראל מוז  
פאַרלאָזן בבל און צוריק אהיימגיין? יעקב קאָן נישט ווערן ווי איינס פון  
די פעלקער, אז עס זאָל אויך פאַרזונקען ווערן אין דעם זומפיקן ים פון  
אומווירדיקייטן און עבודה-זרה. ער מוז היטן, ווי א געבונדענער קנעכט,  
די תורה פון גאָט, אירע געזעצן און אירע געבאָטן. ער מוז אָפּהיטן דאָס  
הייליקע פייער, וואָס ער האָט געזען אויפן בארג סיני. נישט נאָר פאַר זיך  
אליין, נאָר צו ברענגען עס צו אנדערע פעלקער און צו ווערן מיט וועם  
א נס-לגויים. וואָרום עס איז נישטאָ קיין אנדער גאָט ווי נאָר דער גאָט  
פון ישראל, און עס איז נישטאָ קיין אנדער מאכט און קיין אנדער רשות  
ווי נאָר דער רשות און די מאכט פון גאָט אליין. ער הערשט אומעטום. אלץ  
פירט-אויס זיין רצון, אלץ טוט, וואָס ער הייסט, אלץ האָט א באשטימטן  
תכלית — און דאָס איז, צו ברענגען אלע פעלקער אונטער זיין רשות.  
וואָרום גאָט האָט נישט באשאפן די וועלט, אז זי זאָל זיין ווי א הפקר-זאָך  
אין מדבר. ער האָט נישט באשאפן איין קליין פאָלק, וואָס זאָל לעבן אויף  
אן אינדזל פון ישר, בשעת אנדערע פעלקער וועלן לויפן ווילד ווי חיות.  
ווי גאנצע ערד איז מיינע, האָט גאָט געזאָגט, און דער מענטש איז מיינע,  
און איםלעכע קני מוז זיך בייגן פאַר מיר. צוליב דעם, צוליב דעם מוז  
ישראל פאַרלאָזן דעם אינדזל פון טומאה, בבל, וואָס גאָט האָט אים אהין  
פאַרטריבן פאַר זיינע זינד, און ער מוז צוריקגיין קיין יהודה, צוריק אויפֿ  
בויען ירושלים און זיין בית-המקדש. ער מוז ווערן דער עס-סגולה, וואָס  
גאָט האָט אים אויסגעקליבן פאַר דעם; דער טויער, וואָס דורך אים וועלן  
די פעלקער אריינקומען אין גאָטס הויז. צוליב דעם שיקט גאָט כורשן.  
כורש איז גאָטס האנטווערק, די כלי, וואָס גאָט נוצט אויף אויפצוברעכן  
דעם רינג, וואָס איז בבל, צו באפרייען ישראל און אים צוריקברענגען אין  
זיין לאַנד. כורש וועט פירן ישראל א טייל וועג, וואָס וועט ברענגען ישראל  
נאָענטער צום משיח-הגואל, וועלכער וועט ברענגען דערנאָך אלע פעלקער  
צו גאָטס באַרג. פונקט ווי אשור און בבל זענען געווען דער שטעקן און  
די רוט, וואָס גאָט האָט מיט זיי געשטראַפט ישראל און יהודה, אזוי איז  
כורש דער קרוג, אין וועלכן גאָט האלט דעם אייל פון זיין חסד, וואָס ער  
וועט מיט אים היילן די ווונדן פון זיין פאָלק. מיט דעם איז כורש גאָטס  
געזאָלבער, א שליח פון גאָטס היילונג. מחמת דעם מוז כורש אָפּהאַלטן  
א נצחון און אַלע שטרויכלונגען מוזן אָפּגעראַמט ווערן פון זיין וועג! —  
האָט דער נביא איינגעטענה'ט מיט די בני בית-לחם, גערעדט צו זיי און  
צו די אַלע, וואָס זענען געקומען אים הערן אין די אָונטן אין זייערע

הויפן אין די שבתים — אין זייערע בתי־כנסיות, נישט געקוקט אויף דער סכנה, וואָס איז געהאנגען איבער זייערע קעפּ.

האָט נישט גאָט אויפגעעפנט זיינע אויגן און אים געוויזן דעם וועג, וואָס די בני־ישראל וועלן אויף אים גיין צוריק אהיים פון בבל? האָט ער נישט געזען דעם מדבר ווי א פאַרפלאַנצטן גר־עדן? האָט ער נישט געזען די טייכן וואָסער, וואָס ציען זיך דורך די זאַמד־כּוואַליעס און וואָס די חיות קומען אהין שטילן זייער דאָרשט? גאָט אליין פירט זיי דורך דעם מדבר אהיים, און אויב גאָט פירט זיין פּאַלק ארויס פון גלות, ווער וועט אים אַפהאַלטן? און האָט ער נישט געהערט דאָס קלאפן פון די רעדער, דאָס טאַפּען פון די פּערד, דעם קלימפּער פון די כלי־זיין, דאָס טראַמפּלען פון די חיללות, וואָס קומען, קומען־אָן פון אלע זייטן און גייען אויף בבל? און האָט ער נישט געהערט דאָס קול פון גאָט אין זיין האַרץ רופן: „און דו, ישראל מיין קנעכט, יעקב, וואָס איך האָב דיך אויסדערוויילט... איך בין יהוה, דיין גאָט, וואָס האַלט דיין רעכטע האַנט... זאָלסט נישט מורא האָבן, דו וואָרום יעקב, דו הייפּעלע ישראל...“

און האָט ער נישט געהערט דאָס קול פון גאָט רופן אין זיין האַרץ: „טרייסט, טרייסט, מיין פּאַלק!“ און האָט ער נישט געהערט דאָס קול, וואָס רופט: „ראַמט־אָפּ אין מדבר דעם וועג פון יהוה, גלייכט־אויס אין דער וויסטע א שטעג פאַר אונזער גאָט!“ און האָט ער נישט געהערט א קול אין זיין האַרץ, וואָס האָט אים באַפוילן: „גיי און זאָג: אזוי האָט גאָט געזאָגט צו זיין געזאַלבטן, צו כורשין, וואָס איך האַלט זיין רעכטע האַנט, צו מאַכן אונטערטעניק פאַר אים פעלקער, און איך זאָל לויז מאַכן די לענדן פון מלכים, צו עפּענען פאַר אים טירן, און טויערן זאָלן נישט פאַרשלאָסן זיין.“ האָט ער נישט פאַרנומען דעם געבראַזג פון די ריגלען, דאָס אויפברעכן און אויפפראַלן טיר און טויער? ווער וועט פאַרשליסן די טיר, וואָס גאָט האָט אויפגעעפנט?

דאָס איז געווען דער לויף פון די געדאַנקען, וואָס דער נביא האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט זיי די טעג, ווי ער איז געגאַנגען איבער די גאַסן פון בבל און האָט זיך צוגעהערט צום רוישן און ליאַרעמען פון די בבל־ער, וואָס האָבן פאַר דער צייט געפייערט דעם נצחון איבער כורשין. ער האָט צוגעזען די האַרדעס, שיכורע פון וויין און זנות, וואָס האָבן אַנגעפילט די גאַסן פון בבל. דאָס טאַנצן זיי אויף זייערע אייגענע לוויות, האָט דער נביא געטראַכט פאַר זיך, דאָס שיכורן זיי אויף זייערע אייגענע קברים.

אַבער דער צער, וואָס האָט געשניטן זיין האַרץ, איז אים געקומען פון די שמחות, וואָס זיין אויגן פּאַלק האָט געפראַוועט, און פון דער פרייה, וואָס זיי האָבן זיך געפרייט מיט כורש'עס מפּלה, זיי, די גולי־בבל, וואָס ערשט מיט א פּאַר וואָכן פריער, ווען כורש האָט בייגעקומען סיפּפּאַר, האָבן זיי איבערגעפילט, איבערגעגאַסן די בתי־כנסיות צו הערן פון נביא טרייסט־ווערטער און די האַפּענונג אויף א באַלדיקן צוריקקער קיין יהודה, ווי גאָט האָט דאָס אים איבערגעגעבן; זיי, וואָס ערשט נישט לאַנג, דערהייבן און



עקזאלטירט פון זיינע רייד און חזיונות, האָבן זיי געהייבן און געשטרעקט די הענט צו דער זייט פון ירושלים און אויסגערופן: „אויב איך וועל דיך פאַרגעסן, ירושלים, זאָל מיין רעכטע האַנט פאַרגעסן ווערן.“ — זענען איצט געוואָרן ווי נאָך א טייל פון דער בבל'שער באַפעלקערונג, ווי די קאַפּי-דאַקער, ווי די אסיירער, ווי די טונקל-הויטיקע אראבער, וואָס צוגלייך מיט כנענישע קנעכט האָבן זיי פארלוירן יעטוועדער געפיל און אינסטינקט פאר פרייהייט, און זיי רופן: „איך האָב ליב די קייט, וואָס בינדט מיר, איך קוש די רוט, וואָס שמייסט מיר.“ ווען ער איז געקומען שבת אין א בית-הכנסת צו רעדן צו זיי, האָבן זיי גערופן צו אים: „גיי ארויס, טמא, גיי ארויס, טמא! נאָר צרות, צרות ברענגסטו אויף אונזערע קעפּ.“ אין די הויפּן פון די הייזער, וווּ זיי וווינען, די בני-הגולה, ביי די געשטעלן פון קרעמער און בעלי-מלאכות אויף די מאַרקפלעצער, ווען ער פרוווט רעדן צו זיי, זאָגן זיי צו אים: „גיי אַוועק, באַנומענער, מען זאָל אונז נישט זען זיך צוהערן צו דיין רעדן, אז דער חשד פון די בבל'ער זאָל נישט פאלן אויך אויף אונז.“ מען האָט אים שוין געשלאָגן, געשפיגן אים אין פנים אריין, פאר-טריבן אים פון די בתי-כנסת, פון אנדערע ערטער, וווּ זיי בני-הגולה האָבן זיך געזאַמלט, געסטראַשעט צו בינדן אים און איבערגעבן צום מלכות, אָדער צו די מוראשור-מענטשן, וואָס זוכן אים ארום, און זיי וואַלטן עס טאַקע געטאַן, ווען נישט דער שטאַרקער שיפערמאַן, נריה בן-שריה, וואָס שיצט אים פון זייערע הענט.

נריה בן-שריה האָט אים אויסבאהאַלטן אויף זיין פראַמיש, וואָס ליגט אויף דעם קאַנאַל ביים געצן-מאַרק. דער שיפערמאַן האָט ריין געמאַכט א ווינקל אויפן פראַם און דאָרט איינגעשטעלט אן אַרעם געלעגער פון שטרוי און ראַגעזשעס. דער נביא האָט געהאַט מיט זיך זיינע מגילות און זיינע שרייב-מכשירים, און ווען דער רוח-הקודש איז געקומען אויף אים, האָט ער אין דעם ווינקל אויפן פראַם אויפגעשריבן הימנען און נבואות. די גוטע אמא-בא, נריה'ס ווייב, האָט אים און נריה'ן געבראַכט זייער עסן אויפן פראַם, — א לעבל ברויט, אמאַל א קריגל ציגן-מילך, א פאַר איילבירטן פארן נביא. נריה בן-שריה, איבערגעגעבן דעם נביא בלב-ונפש, האָט נישט געטרויט צו באַהאַלטן אים ביי איינעם פון זיינע לאַנדסלייט, אין דעם הויף פון די בני-בית-לחם, וווּ ער האָט אוועקגעזעצט זיין פאַטער: מרדכי'גדיס מענטשן האָבן גרינג געקאַנט קומען אויף דעם נביא'ס שפור. מיטן נביא נעבן זיך, איז נריה געווען זיכער, אז ער קאָן זיך פאַרלאָזן אויף זיינע שטאַרקע אַרעמס. דער נביא האָט זיך דאָך נישט געלאָזט אינגאַנצן אויס-באַהאַלטן. אויפן פראַם איז ער נאָר געקומען איבערנעכטיקן. בייטאַג האָט ער אַרומגעבלאַנדזשעט איבער די גאַסן פון בבל. ער האָט געוואַלט אלץ זען און הערן, איז ער געקראַכן דעם לייב ממש אין מויל אריין. ער איז געקומען אין די הויפּן, וווּ עס וווינען און ארבעטן די גולי-בבל, און ער האָט פאַר זיי גערעדט, געהאַלטן דרשות. טייל האָבן זיך צוגעהערט צו אים,

אנדערע האָבן אים באַליידיקט, געיאָגט פון זיך, געסטראַשעט אַרויסצוגעבן צום מלכות.

די לאַנדסלייט פון די פּאַרשיידענע געגנטן אין יהודה, אזוי אויך משפחות, האָבן געוויינטלעך זיך געהאַלטן צוזאַמען אין בבל. די דירות, וואָס זיי האָבן פאַרנומען, זענען דאָס רוב געווען ציגלנע הייזער פון א צוויי־דריי גאַרנס, מיט שמאַלע טרעפּן־לייטערס, וואָס האָבן געפירט פון גאַרן צו גאַרן. איבערגעפאַקט, איינגעקוועטשט אין ענגע לעכער־שטובן, מיט פירעקיקע עפענונגען אין די ווענט פאַר פענצטער, האָבן די איינוווינער פון דעם איבערגעפילטן, איבערווירנדיקן בבל געלעבט ס'רוב אינדרויסן, נוצנדיק די דירות נאָר פאַר נאכטלעגער. זייער מלאכה, זייער יעטוועדער ארבעט האָבן זיי געטון אין די הויפן, וואָס די הייזער האָבן געוויינטלעך פאַרמאַגט, אָדער אין די ענגע געסלעך און אין די אָפּענע סקווערן. די לאַנדסלייט פון בית־לחם, וואָס זייער צאָל אין בבל איז געווען בערך קליין, האָבן געוויינט אַלע אין אַ שמאַל פאַרלעגן געסל, וואָס האָט זיך מיט גאַר־נישט אָפּגעשיידט פון די פיל אנדערע אונלכע געסלעך : צוויי־דריי־גאַרנדיקע ציגלנע הייזער, מיט א ברייטן אָפּגעצאמטן הויף פאַר אַיטלעכז הויז. זיי זענען געווען סאַווסט, די בית־לחמיער אין בבל, ווי שפינער, וועבער און פאַרבער פון וואַל, היימישע פרנסות, וואָס זיי האָבן געבראַכט אַהער פון דער אַלטער היים. עס זענען אויך געווען צווישן די לאַנדסלייט א צאָל סאַנדאָלן־מאַכער און מאנטל־גייער. זיי האָבן געהאַט זייערע ווערקשטעלן אין די הויפן, אָדער אויף דער גאַס, ווו זיי האָבן גלייך אויפן אָרט פאַרקויפט די אויסגעאַרבעטע סחורות.

די בני בית־לחם, ווי פיל אנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן אין בבל, האָבן אויך געהאַט זייער אייגנס א קליינעם בית־כנסת, וואָס א גאנצע וואַך איז עס געווען א מין שפייכלער פאַר זייערע מכשירים און סחורות, נאָר שבת און יום־טוב איז עס מגולגל געוואָרן אין א בית־תפילה. עס איז געווען צו מערקן, אז וואָס נאָענטער די נאַמאַליקע היים פון די גולייבבל איז געווען פון ירושלים, אלץ מער פאַרוואַרצלט איז געווען אין זייערע הערצער די ליבשאַפט צו ציון און ירושלים און אלץ הייסער האָבן זיי געגאַרט נאָך דער גאולה. דער זכר פון ירושלים, פון דעם בית־המקדש, וואָס זיי פלעגן עולה־רגל זיין אהין, ברענגען אהין די פרוכט פון זייער ערד, וויינטרויבן, אייל־בירטן און, דער עיקר, די דינע וואַלענע שטאַפן, וואָס זיי האָבן אַליין אויס־געאַרבעט פון דער וואַל פון די אייגענע שאַף, וואָס זיי האָבן אויפגעצויגן אויף די בית־לחמיער פעלדער, — דער זכר איז נאָך לעבעדיק געווען אין זיי, אין די עלטערע לאַנדסלייט, און זיי האָבן געהאַלטן די בענקשאַפט נאָך דער אַלטער היים וואַך אין זייערע קינדער, דערציילנדיק זיי וועגן דער שיינקייט פון די ימים־טובים אין ירושלים, אויפציענדיק אין זיי א תשוקה נאָך דער גאולה.

אָהין, אין דעם בית־הכנסת פון די בני בית־לחם, פלעגט דער נביא אַפט ברענגען זיינע טרייסט־ווערטער, זיינע הבטחות און זיינע געזאנגען

פון דער גאולה. ווען דאָס קליינע הויז האָט נישט געקאָנט האַלטן די אלע מתפללים, וואָס זענען געווען נישט נאָר פון די בית-לחמ'ער לאַנדסלייט, נאָר אַנגעלאָפּענע פון אַלע עקן שטאַט, האָט דער יענער עולם אַנגעפילט דעם הויף, און דער נביא איז אַרויסגעקומען צו רעדן צו זיי אונטערן אָפּענעם הימל. מיט דער צייט איז דער איינער טאָג שבת נישט געווען גענוג פאַר דער שטייגנדיקער מאַסע מענטשן, וואָס האָבן געלעכצט צו הערן דעם נביא'ס וואָרט, איז דער נביא געקומען צו זיי אויך אינדערוואַכן, אין די אָונטן נאָך דער ארבעט, און ער האָט, שטייענדיק צווישן זיי אין מיטן הויף, אין ליכט פון דער לבנה, אָדער פון אייל-לאַמפן, גערעדט פאַר זיי, געטרייסט זיי, געוועקט אין זיי דעם באַגער נאָך דער גאולה.

אויך איצט, ווי דער נביא איז גערודפֿט געוואָרן, נישט צוגעלאָזט אין קיין שום בית-כנסת צו רעדן, האָבן די בית-לחמ'ער פאַרקוקט די סכנה און ווי פריער צוגענייגט דעם אויער צו הערן דעם נביא'ס רייד, וואָרדום זיינע ווערטער האָבן זיי טיף גערירט און געוועקט אין זיי זיסע זכרונות פון אַמאָל. דער נביא אליין האָט אויך נישט געלייגט קיין אַכט אויף דער סכנה, וועלכע האָט געלוערט אויף אים, און ער איז זייער אָפט געקומען אין דעם קליינעם מקום-קדוש אויסצוגיסן זיין האַרץ פאַר גאָט מיט זיין גע-זאַנג, מיט זיינע תפילות.

אהין האָט נדיה געבראַכט אין דער שטיל וועם יונגן פירשט זרובבל. עס איז געווען אין דער צייט, ווען אַלע האָפּענונגען האָבן זיך אויס-געלאָשן. די שווערע האַבערין איז געקומען אויפן בראַכשטול און האָט נישט געקאָנט געווינען. ניין, ער האָט אויף קיין רגע נישט פאַרלוירן וועם חיזוק אין דער אמונה, אז גאָט וועט מקיים זיין זיין הבטחה. ער איז אויף קיין הרף-עין נישט מסופק געווען, אז דאָס, וואָס ער האָט געהערט און געזען, איז געקומען פון דער העכסטער קדושה. ניין, ער האָט נישט געזען די מעשה-מרכבה, וואָס יחזקאל האָט געזען. ער האָט נישט געזען דעם חזיון אין הימל, וואָס דער נביא ישעיה פאַר אים האָט געזען. ער איז נישט גע-קומען צו דער מדרגה צו זען דעם חזיון פון גאָט. גאָט האָט נישט גערעדט צו אים פּה-אל-פה, נאָר דורך דעם קול אין זיין האַרץ, דורך וועם וואָרט, וואָס ער האָט אריינגעטון אין זיין מויל אַרײַן, און ער האָט געגלויבט באמונה-שלמה, אז דאָס, וואָס ער הערט אין זיין האַרץ, איז אמת וצדק. דאָך האָט ער געוואָלט באקומען א צייכן. ניין, נישט פאַר זיך, נאָר פאַר די אַנדערע, פאַר די פאַרלוירענע שאָף פון ישראל, וואָס זענען אַרײַנגע-כאַפט געוואָרן אין דעם קלעם צווישן כורש'ן און בלשאַצ'רן. כורש שטייט פאַר די טויערן פון בבל, און די טויערן זענען פאַרשלאָסן פאַר אים. נישט פאַר כורש'ן און זיין חייל זענען די טויערן פאַרשלאָסן, נאָר פאַר דער גאולה, פאַר ישראל און יהודה. און דער וואָרעם יעקב שטייט א דערשראָ-קענער, א פאַרציטערטער. ער שטייט ביין-המצרים, צווישן די ענגענישן, און זיין האַרץ גייט-אויס אין אַנגסטן. פאַר דעם וואָרעם יעקב האָט ער פאַרלאנגט א צייכן. ניין, נישט קיין צייכן, נאָר א וואָרט, א וואָרט פון נחמה,

וואס גאט זאל געבן אין זיין הארץ אריין, כדי ער, ישעיה, זאל ברענגען דאס ווארט צו די פארלוירענע שאף פון ישראל.

ער איז געלעגן אויף דער רצפה אין בית־הכנסת, מיטן פנים צווישן די הענט. אפגעגאסן אינגאנצן אין אנגסטן, האָט ער געבעטן :

„גאָט פון ישראל, דו העלפער, וואָס דו האָסט מיך געשיקט צו זיי מיט דיין טרייסט־וואָרט, זיי שטייען איצט זוי פארלוירענע שאָף און ווייסן נישט פון איין און פון אויס. האָב רחמנות אויף זיי, וואָרום זייערע הערצער צע־גייען אין אנגסטן. טו אריין אין מיין מויל א טרייסט פאר דיין פארלוירענעם קנעכט ישראל.“

ווען ער האָט אויפגעעפנט די אויגן, האָט ער דערזען דוד־המלך שטיין פאר אים. יא, דוד־המלך אין זיין יונגשאַפט, אין זיין־לייוונטן געוואָנט, ווי ער טאנצט פארן אָרון. עס שטייט פאר אים הרובבל, דער זרובבל, וואָס ער קען אים פון נעכטן און פון אייערנעכטן. עס איז אָבער געווען אן אנדער זרובבל. זיין דינע יינגלשע פיגור איז באַקליידט געוואָרן מיט דעם לייזונטן געוואָנט, וואָס דוד־המלך האָט געטראָגן, און זיין איידל אַוואָל־געשניצט פנים, באַקראַנצט מיט זיין יונגער שוואַרץ־שפראַצנדיקער באַרה, איז באַ־לויכטן געווען מיט דעם הייליקן ליכט פון בענקשאַפט און באַגער נאָך גאָט. מיט זיין נביאיש אויג האָט דער נביא אַדורכגעזען דורך דער געשטאַלט, וואָס איז געשטאַנען פאר אים, און ער האָט געזען וואָס איר דעם צוקונפטיקן בויער פון בית־המקדש, — פון דוד'ס גזע, ווי אן אומגעזעענע קרוין וואָלט געשוועבט איבער זיינע־שוואַרצע שיינע לאַקן.

„טאַנץ פאר מיר, דוד'ס זון“, — האָט דער נביא אויסגערופן צו אים. „טאַנצן?“ — האָט זיך זרובבל פאַרווונדערט — „און איך בין געקומען זיך וואַרענען פון שלעכטע הענט, וואָס ווילן פאַרמאַכן דאָס מויל, וואָס גאָט האָט אויפגעפנט.“

„טאַנץ פאר מיר, זון פון דוד, ווי דיין פאָטער האָט געטאַנצט פארן אָרון.“

„פאַרוואָס טאַנצן?“ — ווונדערט זיך ווידער דער פרינץ.

„טאַנצן פאַר פרייז, פאַר דער ישועה, וואָס גאָט שיקט פאַר זיין פאַלק ישראל.“

און דער נביא האָט זיך אויפגעהויבן פון דער רצפה, האָט גענומען באוועגן זיך אין א רואיקן ריטם, דרייען זיך מיט זיין אויסגעמאַגערטן קער־פער אהין און צוריק, און באַלד אַנגעהויבן מיט א קול פון געזאַנג :

„גייט וואָרויס פון בבֿל,

אַנטלויפט פון די כּשדים,

מיט אַ קול פון געזאַנג.

זאָגט אַן מאַכט דאָס הערן,

טראַגט עס פּונאַמ־ער,

ביו צום עק פון דער ערד.

זאָגט : גאָט האָט אויסגעלייזט

יעקב'ן, זיין קנעכט.“

זרובבל איז געשטאנען און האָט מיט שטוינונג און דערווארטונג צוגעזען ווי דער נביא פארטראַגט זיך דורך זיין קול פון געזאַנג אין א טראַנס פון עקסטאַז. זיינע אויגן, שטייף פארשלאָסענע, האָבן אויסגעקוקט ווי צוויי טונקעלע לעכער אין זיין בלייכו פנים, זיין גאַנץ לייב האָט גע- צוקט מיט א ספּאַזמאטישער צוקעניש, ווי ער וואָלט געפיערעט, אדורכגע- ווינטיקט פון שטורעם-ווינטן, וואָס טראָגן אים אין אנדערע וועלטן אריין. ער האָט געהאלטן אין איין איבערחזרן די ווערטער אין דעם פאַרצוקטן ריטם, אין דעם טאָן פון אַ שלאָפליד, וואָס האָט געטראָגן אין זיך דעם עכאַ פון א שטילן דונער פאַר אַ שטורעם. לסוף האָט ער זיך אויפגעכאַפט פון זיין עקסטאטישן טאַנץ, איז צוגעגאַנגען צום דערשראַקענעם זרובבל מיט פאַרגלעזטע, פאַרטראַגענע אויגן, ווי ער וואָלט בלינד געווען אין זיין זען, און ער האָט געזאָגט:

„און גאַט האָט אזוי געזאָגט: דו, זרובבל, וועסט צוריק אויפבויען מיין הויז, וואָס איך האָב חרוב געמאַכט, און דו וועסט ברענגען מיין פּאַלק צוריק צו זיין נחלה.“

„איך? !“ — האָט זרובבל אויסגערופּן אין אַנגסטיקן פּחד. מיט א בלייך דערשראַקן פנים.

„נאָר די קרוין פון מלך דוד איז פאַרמיטן פון דיר.“

עס איז געגאַנגען פון מויל צו אויער, און דער נביא האָט געהאַט א הויז, און ער וועט ברענגען א נייע בשורה פון גאַט פון ישראל דעם שבת, וואָס קומט, אין דעם בית-כנסת פון די בני בית-לחם, ווי מסוכן עס איז נישט געווען צו קומען אין חברותא מיט דעם נביא נאָך דעם ווי די מוראשוס האָבן ארויסגעשיקט זייערע מענטשן אים צו פאַנגען ווי א מורד-במלכות, זענען דעם שבת געקומען אין בית-הכנסת מתפללים פון אלע פיר עקן שטאָט, פון נאַענט און ווייט, מען קאָן קיינמאַל נישט וויסן, וואָס דער נביא האָט צו זאָגן, וואָס פאַר א מין בשורה ער קאָן ברענגען. עס האָבן אויך נישט געפעלט קיין מענטשן, וואָס האָבן נישט געהאלטן מיטן נביא, דאָס זענען געווען מענטשן פון אנדערע טיילן שטאָט, פון אנדערע לאַנדס- מאַנשאַפטן. זיי האָבן געהאלטן זיין נביאות פאַר פאַלש און, דער עיקר, מסוכנדיק פאַר דער זיכערקייט פון יידישן ישוב אין בבל. ווען דאָס בית- הכנסת האָט מער נישט געקאַנט ארייננעמען קיין מענטשן און דער אָפּגע- צאַמטער הויף האָט אויך איבערגעפּוילט געוואָרן, איז דער נביא ארויס אינדרויסן און זיך פאַרמישט אין דער געדיכטער מאַסע מענטשן, מען האָט אַוועקגעשטעלט שומרים ארום וועם גדר פון הויף צו האַלטן אן אויג, טאַמער וועלן זיך ווייזן די מלוכה'שע שוטרים, פאַר די בני עבדי-שלמה, וואָס זענען געשיקט געוואָרן פון דעם הויף פון די פרינצן צו האַלטן אן אויג אויפן נביא און אים נעמען געפאַנגען, האָט מען זיך נישט געשראַקן. פאַר א באַוואַרעניש קעגן זיי האָט נריה, דעם נביא'ס באַשיצער, באַזאָרגט דעם נביא מיט א לייב-וואַך פון שטאַרקע בית-לחמ'ער יונגע מענטשן, דעם

נביאים געטרייע פאררער, וואָס זענען נישט אָפּגעטראָטן פון אים. א האַגל זלולים. קללות און תּרמות האָט זיך א שאַט געטון פון אלע זייטן אין דעם איבערגעפולטן הויף, ווען דער נביא איז אַרויסגעקומען צו רעדן צו זיי : „זעט, דאָ קומט די מיל, וואָס מאַלט שטרוי, דער דרעשער, וואָס דרעשט פלעוועס, דער לאַגל, וואָס איז אָנגעפילט מיט ווינט.“ „נישט טרייסט איז ער געקומען אונז ברענגען, נאָר קללות, צרות און טרערן. נישט אויף גרינע פעלדער וועט ער אונז פירן, נאָר אין שאַל-תּחתיה אריין.“

„א שלאַנג ליגט ביי אים אין מויל און שפּריצט מיט גיפטיקן שפייעכץ. נישט גאַטס וואָרט קומט ארויס פון זיין מויל, נאָר דאָס וואָרט פון שונא, פון כּורש'ן!“ — האָבן גערופן מחרכי מוראשוס מענטשן. „א פרעמדן האָט ער געמאכט פאר דעם משיח, א פרעמדן האָט ער צוגעטיילט דעם טיטל, משיח, וואָס געהערט צו איינעם פון דוד'ס גזע“, — האָט גערופן איינער, א הויקערדיקער, א קורצגעוויקסיקער, וואָס איז ממש געהאנגען אויף די פלייצעס פון אן אנדערן. — „א שליח פון כּורש'ן איז ער, נישט פון גאָט פון ישראל. וווּ איז דער צייכן, וואָס ער האָט אונז באַדארפט ברענגען פון גאָט? זעט, וווּ כּורש געפינט זיך איצט.“

„לאַזט אים נישט רעדן, פארטרייבט אים!“ „בניישראל, שומר נפשו ירחק מהם, באווייזט זיך נישט אין תּברותא מיט אים. עס איז א סכּנה, א סכּנה צו זיין לעבן אים.“ „פארשליסט נישט דאָס מויל, וואָס גאָט האָט אויסגעעפנט“, — האָט זיך געלאָזט הערן דאָס קול פון די בית-לחמער. „ירמיה... דערמאנט זיך אין ירמיה'ן. פארוינדיקט נישט זיך קעגן נביא ווי אונזערע אבות האָבן זיך פארוינדיקט קעגן ירמיה'ן.“

דער נאָמען „ירמיה“ האָט געהאט דעם כּוח אָפּצושטעלן די בייער אויסרופן. דער רעש האָט זיך ביסלעכווייז איינגעשטילט, די געמיטער באַרוויקט.

„לאַזט אים רעדן, לאַמיר הערן, וואָס ער האָט אונז צו זאָגן.“ אין דעם געטומל פון תּרפות און גרופים, וואָס זענען געפאלן ווי שטיינער אויף זיין קאָפּ פון אלע זייטן, איז דער נביא געשטאנען, א הויכער, א בלייכער, אין א ווייסער געוואשענער היליע ארויפגעוואָרפן אויף די אַקסלען, האָט געקוקט שטיל מיט זיינע פלאַמיקע אויגן אויפן עולם, און א שטייכל פון צער און פאַרגעבונג האָט זיך געקרימט אויף זיינע ליפּן. ער האָט געוואויט, דער עולם זאל זיך אינגאָנצן איינשטילן. און ווען עס איז שטיל געוואָרן ארום אים, האָט ער אָנגעהויבן רעדן. דאָס פנים, ווי א פאַר גליווערטע מאַסקע, די אויגן צוגעשלאָסן, האָט ער אָנגעהויבן מיט א נידע-ריק קול, וואָס ער האָט באלד געהויבן העכער, העכער. און ווי א צוימער פון ווילדע חיות קומט אריין אין א שטייג פון לייבן און באַהערשט זיי מיט זיין בליק, מיט דער בייטש, וואָס ער האַלט הויך איבער זייערע קעפּ, אזוי האָט דער נביא באלד באַהערשט דעם עולם אין דעם הויף פון בית-

הכנסת, ווען ער האט אייפגעוויבן זיי רוט פון נביא, דאס שטראפנדיקע  
ווארט, איבער זייערע קעפ. און ווען אפילו זיי וואלטן געקאנט אין איין  
הרף-עין צעברעכן די רוט איין זיין האנט, זענען זיי, ווי די לייבן פארן  
צוימער, געשטאנען פאר אים, געליימטע, באוועלטיקטע.

„הערט דאס צו, איר הויז פון יעקב,  
די, וואס ווערן גערופן מיטן נאמען ישראל,  
וואס שווערן ביים נאמען יהוה,  
און דעם גאט פון ישראל דערמאנען זיי —  
נישט מיט אמת און נישט מיט געדעכטיקייט —

---

דאס פריערדיקע האב איך אנגעזאגט,  
און פון מיין מויל איז עס צורויס —

---

ווייל איך האב געוואוסט, אז הארט ביסטו,  
און אן אייזערנער אדער אין דיין נאקן,  
און דיין שטערן איז קופער,  
דערום האב איך אנגעזאגט פון פריער,  
כדי זאלסט נישט זאגן: מיין געץ (בל-מרודך) האט עס געטון—  
און א טאג פריער האסטו פון דעם נישט געהערט“.

און דער נביא, צום ערשטן מאל, אויפן ארט פון טרייסט, ברענגט דעם  
פאלק דעם צארן פון יהוהין:

„איך האב געוואוסט, אז פעלשן וועסטו פעלשן  
און פארברעכער פון מוטערלייב האט מען דיר גערופן.  
פון מיין נאמען וועגן וועל איך איינהאלטן מיין צארן,  
פון מיין לייב וועגן וועל איך מיך צאמען קעגן דיר,  
כדי דיר נישט צו פארשניידן.  
זע, איך האב דיר געלייטערט, אבער נישט ווי זילבער,  
איך האב דיר געפרוהוט אין שמעלצאוויוון פון פיין.  
פון מיינעטוועגן, פון מיינעטוועגן וועל איך עס טון,  
און מיין כבוד וועל איך קיין אנדערן נישט געבן“ —

---

ער באשטעטיקט נאכאמאל, אז וואס ער האט פארויסגעזאגט, וועט  
מקום ווערן, אזוי ווי עס זענען מקום געווארן די פריערדיקע זאכן, וואס  
ער האט פארויסגעזאגט:

„זאמלט אייך איין, איר אלע, און הערט:  
ווער צווישן זיי האט פארויסגעזאגט דאס דאזיקע?  
דער, וואס גאט אים לויב, וועט טון זיין באגער אין בבל,  
און זיין ארעם וועט זיין אויף די כשדים.

איך, איך האָב גערעדט, און האָב אים גערופן.  
אים געבראכט. און ער וועט באַגליקן אויף זיין וועג."

א טומל האָט אויסגעבראַכן צווישן עולם. פנימער זענען בלייב געוואָרן  
פאר שרעק, פויסטן האָבן זיך אויסגעצויגן צו אים, לייבער האָבן זיך  
געדריקט אין עולם, זיך געריסן צום נביא.  
"פאַרמאַכט אים וואָס מויל, לאַזט אים נישט רעדן!"  
"עס איז א סכנה, א סכנה צו שטיין ווערביי."  
"צום מלכות, צום מלכות, צום מלכות מיט אים!" — און די טויערלייט  
האָבן זיך געשפאַרט צוצוקומען צום נביא.  
נריה מיט זיינע מענטשן האָבן שוין געשלאָסן א רינג ארום דעם נביא.  
"לאַזט אים רעדן, לאַזט אים זאָגן, וואָס ער האָט צו זאָגן. מיר מוזן  
דאָך וויסן, וואָס עס איז געווען גאַט'ס וואָרט צו אים."  
"אויב עס איז פון גאַט, ווער קאָן אים שווייגעדיק מאַכן?"  
"לאַמיר הערן, לאַמיר אים לאַזן אויסרעדן."

"און אַצינד האָט גאַט דער האַר מיך געשיקט מיט זיין גייסט.  
אזוי האָט געזאָגט גאַט, דיין אויסלייזער."  
"שווייגט, שווייגט, לאַזט הערן, וואָס גאַט זאָגט אונז.  
"איך, יהוה, דיין גאַט..."

גאַט'ס נאָמען האָט א שרעק אַנגעוואָרפן, האָט געליימט די ווידער-  
שפעניקע. ווידער איז שטיל געוואָרן אין הויף, און זיי האָבן אויסגעהערט  
די רייד פון נביא מיט געהאַלטענעם אַטעם:

"איך, יהוה, דיין גאַט, לערן דיך,  
פיר דיך אויף דעם וועג, וואָס וו וואָלט גיין.  
הלוואי וואָלטו פאַרנומען מיין געבאַט,  
וואָלט געווען ווי א טיך דיין פריד,  
און דיין הילף ווי די וועלן פון ים.  
און געווען ווי זאמד דיין זאמען,  
און די שפראַצן פון דיין לייב ווי זיינע קערנער,  
נישט פאַרשניטן און נישט פאַרטיליקט  
וואָלט געווען זיין נאָמען פון פאַר דיר."

דער עולם איז שטיל געווען, די קעפ געבויגן אין טרויער און אין חרטה.  
דער נביא איז אויך געשטאַנען שטיל. פאַרכאַפט פון זיינע אייגענע  
ווערטער, האָט ער באלד אַנגעהויבן באַוועגן זיך אין טאַנץ-געדריי אויף  
איין אַרט. אין דעם גאולה-טאַנץ ווי פריער מיטן יינגל זרובבל, און מיט  
א קול פון געזאנג, וואָס האָט געגעבן דעם טאַנץ — טאַקט און ריטם, האָט  
ער ווידער אַנגעהויבן מורמלען פאר זיך ודעם באַגלייט-מאַטיוו פון טאַנץ:



„גייט ארויס פון בבל,  
 אנטלויפט פון די כשדים,  
 מיט א קול פון געזאנג.  
 זאגט אן מאכט דאס הערן,  
 טראגט עס פונאנדער  
 ביז צום עק פון דער ערד.  
 זאגט: גאט האט אויסגעלייזט  
 יעקב'ן זיין קנעכט.  
 און זיי האבן נישט געדארשט,  
 און ער האט זיי דורך וויסטענישן געפירט.  
 וואסער פון פעלו  
 האט ער געמאכט רינען פאר זיי.  
 יא, א פעלו האט ער געשפאלטן,  
 און וואסער האט געפלאסן.“

אין אנהויב איז דער עולם נבהל־ונשתומם געווארן. נאך די ווערטער  
 פון דער הימנע, דאס קול פון געזאנג און — נאך מער — דאס טאנצן האט  
 ווי מיט א צויבער־פינגער בארירט דעם עולם, און דא און דארט האט  
 איינער און אן אנדערער גענומען באוועגן זיך, ווי אנגעשטעקט פון דעם  
 גאולה־טאנץ. און אנשטאט מען זאל דעם נביא פעסטנעמען און אים איבער־  
 געבן צום מלכות, איז דער עולם ארויס אין א געזאנג און אין א גאולה־  
 אויסגעשריי:

„גייט ארויס פון בבל,  
 אנטלויפט פון די כשדים...“

## קאפיטל צוועלף

אויף זיבן פירעקיקע פלאטפארמעס, געלייגט איינע איבער דער אנדער-  
דער, איז געשטאנען דער טעמפל פון בל-מרודך, מיטן שפיץ פון דעם  
העכסטן טורעם אריינגעשטאכן ווי דער שפיץ פון א נאָדל אין הימל אריין.  
שמאלע טרעפן-לייטערס זענען געלאָפן פון פלאטפארמע צו פלאטפארמע  
איבער די דרויסנדיקע מויערן, ביז זיי האָבן דערגרייכט צום העכסטן שפיץ,  
וואָס עס האָט זיך געדאַכט, אז ער פאַרלירט זיך אין די וואַלקנס. ווי די  
פאלאַצן, וואָס נבוכדנאצר האָט געבויט, זענען אויך די זיבן שטאַק פון  
טעמפל אויסגעפילט געווען מיט אָן א שיעור קאמערן, געוועלבער, געמאכן  
וואָס האָבן געדינט פאַר שפייכלערס און וויינערטער. עס האָבן געהאט דאָרט  
זייערע שטענדיקע דירות די כהנים פון טעמפל, די גרויסע מתנה שקלאָפן,  
וואָס האָבן באדינט דעם טעמפל, און אין דעם יום-טוב פון ניי-יאָר, וואָס איז  
געפייערט געוואָרן דעם ערשטן טאָג פון חודש ניסן, האָבן דאָרט געהויזט  
די עולי-רגל, וואָס זענען געקומען צו שטראָמען קיין בבל פון אלע עקן  
לאנד. דער טעמפל פאַרמאָגט אַנצאָליקע רייכע לאנד-גיטער, מיט טויזנטער  
שקלאָפן, וואָס האָבן זיך גערופן „ערד-ארבעטער פון בל-מרודך“, מיט  
שפייכלערס און שטאַלן ארום דעם טעמפל, וואָס האָבן געהאלטן די תבואות,  
די שאָף און די רינדער, די אַקסן און די פערד, וואָס די לאנד-גיטער האָבן  
צוגעשטעלט. אין קאמערן אָן א צאָל זענען אויך געהאלטן געוואָרן די פיל  
געצן, וואָס ודער טעמפל האָט פאַרמאָגט, געגאַסענע אָדער געהאַמערטע אין  
אַלערליי מעטאַלן, אויסגעהאַקטע אין שטיין, געקלעפטע אין ליים; די רייכע  
מתנות אין שטאַפן און איידלשטיינער, עקזאָטישע איילן און משקאות, זאַלבן  
און קרייטיכער פאר רפואות און פאר כישוף, וואָס זענען געבראַכט געוואָרן  
פון דורות און דורות עולי-רגל, אכפערערס פון דעם גרויסן גאַט. דער  
טעמפל על-סעגילא איז, אזוי ארום, געווען א מלוכה פאר זיך, וואָס איז  
רעגירט געוואָרן זעלבשטענדיק, נישט אָפהענגיק פון דער גרויסער מלוכה,  
און איז אָפטמאַל געווען שטאַרקער, מעכטיקער פון יענער.

דער טורעם איז באשטאנען פון איין גרויסן געמאַך, וואָס איז געווען  
דאָס ווינאַרט פון בל-מרודך. די גיגאַנטישע געצן-פיגור, וואָס איז וואָג  
איז געווען דריי-און-צוואַנציק טאָן אין ריינעם גאָלד, האָט גערויט אויף א  
ליגשטול פון פאַסיקער גרויס. דערנעבן, אין א גילדענעם באַסיין, אַרוםגע-  
נומען מיט א שטאַכעטן-צאַם, איז געהאלטן געוואָרן אַ מעכטיקע שלאַנג,  
מיט הערנער אויפן קאַפּ (די כהנים פון בל-מרודך האָבן נישט אויפגעהערט  
צו זוכן אויסטערלישע שלאַנגען אין מדבר, זעלשענע איבערבלייבן פון  
אויסשטאַרבנדיקע מינים, וואָס זאָלן דערמאָנען אין דעם דראַקאָן, וואָס בל-

מרודך האָט מנצח געווען און איז דערפאר פארהייליקט געווען ווי א סימבאָל פון בבל). ביי דעם גרויסן געמאָך איז געווען א צווייטער, א קלענערער, אן אינטיםערער. דעם געמאָך האָט באווינט די פרוי, וועלכע איז אויסדער-וויילט געוואָרן צו זיין גאָטס ווייב, וואָס זאָל טון זיין רצון, זאָל אים ברענגען פרייד און פארגעניגן און פארנעמען פון אים די אַראַקלס, די העלזענערישע תשובות אויף אַנפראגעס פון מלך אָדער כהן-גדול, אַנפראגעס בנוגע ענינים פון מלוכה, פון מלחמה, וואָס פאָדערן באַשייד. א ליגשטול איז דאָרט גע-שטאַנען, גרייט אויפצונעמען דעם גאָט, ווען ער וועט זיך באווייזן, אָבער נישט אין דער גיגאנטישער גרויס ווי ער איז אין דעם קדשיקדשים פון זיין אייגענעם געמאָך, נאָר אין א פיל, פיל פארקלענערטן פאַרמאָט. וואָרום דענסטמאָל, ווען דער גאָט איז וויליק געווען צו באערן זיין רעכטלעך ווייב מיט א ווייזט, האָט ער זיך איינגעשרומפן ביז צו דער גרויס פון א געוויינ-לעכן בשר-רום און זיך אויך אזוי אויפגעפירט. דער געמאָך איז געווען אויסגעשטאַט מיט א צולייג-בעט און א גילדענעם טיש, וואָס איז געווען געגרייט מיט כל-טוב — סיי פון עסן, סיי פון טרינקען, שטענדיק גרייט געשטאַנען פארן גאָט, טאָמער וועט ער זיך באווייזן. דאָס ווייב פון גאָט איז פאר דעם ווייזט פון איר מאן אריינגעבראכט געוואָרן אין א צושטאַנד פון א טראַנס, אז זי זאָל זיין גרייט צו טון זיין רצון און דינען ווי זיין אַראַקל, דער מעדיום פון זיין פאָרויסזאָגונג.

ווען די כהנים פון בל-מרודך, מיטן כהן-גדול שראצ-בל בראש, האָבן מיט געוואלט אוועקגעפירט פון בלשאצ'ס פאלאץ די ערשטע קדשה פון דער געטין אישתר, דאָס ווייב גימיל, און זי געבראכט אין טעמפל אריין פון בל-מרודך, האָבן זיי זי איבערגעגעבן אין רשות פון קדשות-באָדינערינס צו מאכן זי מסוגל פאר איר הויכן באַרוף. וואָסנלאנג האָט מען זי געהאלטן איזאָלירט און זי מכין-געווען פאר דער עבודה. די קדשות האָבן גערויכערט, געדעמפט פאר איר בשמים צו פאריאָגן פון איר די בייזע רוחות, וועלכע האָבן זיך באזעצט אין איר בעת איר דינען צו דער געטין אישתר, האָבן באהאנדלט איר לייב מיט זאָלן און איילן, מיט מאָסאָזשן און בעדער, און וואָס שייך איר גייסטיקער אויסבילדונג, האָט מען איר איינגעגעבן נאָר-קאָזן פון געהיימע גראָזן און קרייטעכער, וואָס דער טעמפל האָט פאַרמאָגט פון פאַרשיידענע זעלטענע מינים, צו סטימולירן אירע געפילן און איר פאַנטאַזיע אַזוי, אז זי זאָל זען אין בל-מרודך, זוי ער ווערט באַזונגען אין די גילגאמאַש-הימענען, א רעאלע געשטאַלט. זי האָט געלערנט אליין צו דעקלאַמירן און אויסזינגען די הימענען און זיך באַגייסטערן מיט די וויזיעס פון דעם יונגן גאָט ווי ער גייט-אַרויס אויף זיין פייערדיקן-דייטוואָגן, באַוואָפנט מיט די זיבן ווייזטן פון דעם שטורעמרייך, מלחמה צו האַלטן מיט זיין מוטער טיאמאַט און אירע מחנות דראַקאָנען. אריינגעקומען אין העכסטן עקסטאַז, איז זי געפאלן צו דער ערד און מיט שוים אויף די ליפן געזונגען לויב-געזאַנגען צו אים און זיין העלדישקייט. זי איז פאַרקנסט געוואָרן צו אים, געהייליקט געוואָרן צו זיין ווייב, זיין נבואה און זיין קדשה. זי

האָט אים געזען ווי א יונגן גאָט, באַלאַדן מיט די זיבן ווינטן און מיט דער נעץ אין דער האַנט, וואָס האָט דעם העלדנמוט אַרויסצוגיין איינער אליין קעגן דער שרעקלעכער טיאמאט מיט איר זיבנמייליקער גיפטיקער צונג אין איר פייערדיקן מויל, וואָס זי שטעקט אַרויס אים איינצושלינגען. אלע געטער האָבן מורא פאר איר, שיקן זיי אַרויס ודעם יונגן גאָט מלחמה צו האַלטן פאר זיי. בל-מרודך איז געוואָרן נישט נאָר איר גאָט, איר מאַן, נאָר אויך איר געליבטער, איר אויסגעחלומטער העלד, איר אומבאַרענעצטער האַר און געביטער, וואָס זי האָט די זכיה צו באַדינען אים, צו טון זיין רצון, צו ווערן זיין נביאה, זיין אַראַקל.

מיט גרויס אומגעדולד, פלאַטערנדיק פון עקסטאַז און מורא, האָט זי אויסגעוואַרט אויף דעם מאַמענט, ווען זי, א געדייניקטע און א געהייליקטע, וועט זיין ראוי אויפצונעמען איר גאָט, איר העלד און איר מאַן. די כהנים האָבן איר אַנגעזאָגט, זי זאל זיך נישט דערוועגן צוצוקומען נאָענט צו אים, נאָר וואַרטן ביז ער וועט איר געבן א סימן פון וויליקייט. א נישט-אויסגע- היטע באַוועגונג, דאָס שטעלן א טריט פאַרויס, קאָן איר קאָסטן איר לעבן, וואָרום זיין גוף, וואָס באַשטייט פון לויטער פייער, שיקט אַרויס פון זיך שטחאָל, וואָס וועלן זי פאַרברענען.

ווען די קדושות זענען פאַרטיק געוואָרן מיט אַלע נויטיקע הכנות פאַר גימילס באַגעגעניש מיט בל-מרודך, האָט מען זי אַריינגענומען אין דעם געמאַך, וווּ עס איז געשטאַנען דאָס צולייגעט און דער גילדערנער טיש, געגרייט מיט מעדני-מלך.

זי האָט געוואַרט אויפן גאָט א גאַנצע נאַכט און עקזאַלטירטער ציטער- ניש און מורא. פון דיינטער דער טיר פון דעם חדר-מיוחד איז דערגאַנגען צו אירע אויערן דאָס שפילן פון האַרפן און א שטיל געזאַנג פון יונגע קולות. עס איז געווען א געזאַנג פון הימען, פון הלל צום יונגן גאָט. דער גאָט האָט זיך האָך נישט געוויזן יענע נאַכט. פון צייט צו צייט האָט זי אפילו געהערט א שווערן טראַט, וואָס איז געקומען וואָס-אַמאַל נאָענטער, נאָענטער צו דער טיר, נאָר איר האַפענונג איז אַיטלעך מאל געווען אומזיסט. אזוי איז אויך געווען די צווייטע נאַכט, די דריטע נאַכט, דער גאָט האָט זיך געזאַמט צו קומען צו איר.

ביז דער כהן-גדול, שראַצ-בל, האָט איר אַנגעזאָגט, אז זי זאל זיין גרייט, וואָרום דער גאָט אליין האָט אים געלאָזט וויסן, בעת ער, דער כהן- גדול, איז אַריינגעגאַנגען אין קדשי-קדשים צו וואַשן דעם גאָט און אים אַנטון, אז ער וויל די נאַכט קומען צו איר. שראַצ-בל האָט איר געהייסן אַנפּרעגן ביי גאָט מכות ודעם עתיד פון בבל און צי וועט ער העלפן דעם מלך פון בבל, נאָבונידן, און זיין זון בלשאַצַר צו געווינען די מלחמה קעגן כורשן.

פאַר דער באַגעגעניש האָט מען געמאַכט ספּעציעלע הכנות. מען האָט זי אויסגעלערנט זינגען פּסאלם-געזאַנגען, מיט וועלכע זי האָט געזאַלט באַגעגענען דעם גאָט, תהלות-ותשבחות, וואָס זי האָט געהאַט צו זאַגן. מען

האָט זי אויסגעלערנט איטלעכע באַוועגונג, וואָס זי האָט געהאט צו מאַכן  
סיי ביים דערנענטערונג צו אים, ווען דער צייכן איז איר געגעבן, סיי  
ווען זי מוז זיך האַלטן ווייטלעך פון אים.

אין דער נאַכט, איידער דער גאָט איז אַריינגעקומען, איז דער חדר-  
מיוחד אויסגערויכערט געוואָרן מיט כלערליי בשמים און קטרות, וואוּ אז  
דער גרויסער געמאַך, פול מיט שוועבנדיקע רויך-וואַלקנס, איז פאַרהוילן  
געווען פון אויג. א שטיל האַרפן-שפּיל האָט זיך גענומען הערן און א שטיל  
געזאַנג פון אומגעזעענע זינגער, וואָס האָט אויסגעזונגען בל-מרודכ'ס לויב  
צו זיין אַריינקומען אין זיין הויז אַריין, דאָס פּסאַלם-געזאַנג, וואָס די בבליער  
האַבן געזונגען ביים אַריינטרעטן אין בל-מרודכ'ס טעמפל, על-סעגילא :

„א, האַר, ביי דיין אַריינקומען אין דיין הויז אַריין —

דיין הויז זאָל זיך מיט דיר פרייען.

באַרוואיק דיך, האַר פון בבל,

באַרהאיק דיך, האַר פון טעמפל,

דיין הויז זאָל זיך מיט דיר פרייען.

קוק אויף דיין הויז, האַר,

ווענד דיין פנים צו דיין שטאַט, האַר,

דיין הויז זאָל זיך מיט דיר פרייען.

באַרוואיק דיך, האַר, באַרוואיק דיך, האַר.

דער ריגל פון בבל, דער שלאָס פון דיין טעמפל זאָגן צו דיר :

באַרוואיק דיך, האַר, באַרוואיק דיך, האַר.

די געטער פון הימל, די מענטשן פון דער ערד זאָגן צו דיר :

באַרוואיק דיך, האַר, באַרוואיק דיך, האַר,

דיין הויז זאָל זיך מיט דיר פרייען.“

און טריט האַבן זיך געהערט אַנקומען צו דער טיר, שטילע טריט,  
שווערע טריט, וואָס זענען געקומען אלץ נאָענטער, אַפּשלאַגנדיק מיט א  
ווידערקול אין חלל. די טיר האָט, לסוף, זיך אויפגעעפנט, און דער גאָט  
איז אַריבערגעטראָטן די שוועל. ער איז געווען ואין מענטשלעכער געשטאַלט,  
אין מענטשלעכער גרויס, אַנגעטון אין א גאַלדענער, מיט איידלשטיינער  
און מיסטישע צייכנס געצירטער טויניקע, וועלכע האָט אים איינגעהילט  
אינגאַנצן. פון דעם האַלדו ביז צו די פוסטריט, מיט א הויכן צילינדער-  
פאַרעמדיקן הוט, מיט א פעכיק-שוואַרצער אַפּלאַנצנדיקער באַרד. א לעבע-  
דיקע ריזן-שלאַנג האָט זיך אַריינגעגליטשט נאָך אים, ווען ער האָט זיך  
אַראַפּגעלאָזט אויפן צולייגעט, האָט די שלאַנג זיך געלייגט צו זיינע פוס.

עקזאלטירט ביז צום העכסטן גראד פון די נאַרקאָז, וואָס מען האָט  
איר געגעבן צו טרינקען, און פון אויסוואַרטונג צו באַגעגענען דעם גאָט,  
איז זי גימיל, אַריינגעפאַלן אין א טראַנס. אויסגעשפּרייט אויפן דיל, מיטן  
פנים באַהאַלטן אין די הענט, האָט זי אויסגעזונגען גאָטס לויב :

„געוואלדיק גרויס איז דיין נאמען, מרודך פארכטיקער,  
צווישן אלע געטער איז דיין געטלעכקייט מעכטיק,  
דערהויבענער. פירשט.

די הינדין קאן פון דיין נעץ נישט אנטריינען,  
דיין ואייביקע שקלאפין איז זי.

ווענד דיין פנים צו איר.

געליבער מרודך, דערהאלט מיך ביים לעבן,  
איך זאל דיין לויב זינגען.

לאז מיך קניען סאך דיר און קושן דייע פיס,

ווי די געטער אין הימל און די מלאכים אויף דער ערד.

פארלענד מיך נישט אין דיין פייער,

נאך נעם מיך אריין אין דייע מעכטיקע פליגל,

ווי ודער אדלער זיין רויב,

ווארום דיין אויסדערוויילטע שקלאפין בין איך.”

איך לייב האט געהאלטן אין ואיין פלאטערן פון אימה און באגער.  
ציטערנדיק ספאזמאטיש, האט זי זיך פאמעלעך אויפגעהויבן. זי האט גענומען  
אויסגאנג פארן גאט דעם ריטועלן טאנץ, וואס די קדושות האבן זי אויס-  
געלערנט. אירע בריסט, די פאלדן פון איר בויך, די קניישטן פון איר רוקן,  
אירע שטארקע היפטן האבן אויסגעטאנצט א ציטער-טאנץ, וואס האט  
אויסגעדריקט איר אונטערטעניקייט און איר תשוקה צו דייען צו איר גאט.  
לסוף האט זי זוכה געווען, אז דער גאט זאל באווייליקן איר ווונטש. ער  
האט מיט א ווונק איר געגעבן א צייכן, אז זי מעג צוקומען נאענטער. זי  
איז צוגעקומען, האט אים צוגעטראגן צו דער נאז די דופטיקע בלומען,  
וואס זי האט געהאט פארגעברייט פאר אים. נאך דעם האט זי אנגעגאסן  
דעם בעכער, וואס זי האט גענומען פון טיש, מיט וויין, און ער האט גע-  
טרונקען. ער האט געגעסן געהייליקטע שפייז און פרוכט פון איר האנט.  
פאר פרייד און התפעלות, וואס דער גאט האט באווייליקט צו לאזן זיך  
באדינען פון איר, האט זי זיך געווארפן פאר אים און אנגעהויבן אויסזינגען  
מיט פייער הימנען, לויב-געזאנגען פאר זיינע העלדישע מעשים אין מלחמה  
מיט זיין מוטער טיאמאט. דער גאט איז צופרידן געווען. דאס איז געווען  
צו זען אין דעם חסדיקן שמיכל, וואס ער האט באווייליקט איר צו שונקען,  
אין זיין בליק, ארויסגעשיקטע פייער-שטראלן, וואס האבן זיך געגליטשט  
גלעטנדיק איר לייב. דענסטמאל האט זי געדענקט, וואס די כהנים האבן  
זי געלערנט, און זי האט זיך איינגעשטעלט פארצוברענגען פאר דעם גאט  
די פראגע וועגן כורשעס וואטאקע אויף בבל :

„א. אלמעכטיקער מרודך, גאט איבער אלע געטער און מענטשן, דיין  
פאלק שטייט פארלוירן. דיין שטאט בבל איז פאלאגערט. א מעכטיקער שונא  
איז געקומען אויף אונזער לאנד. וועסטו העלפן דייע זין און דייע קנעכט,  
נאכנאך און בלשאצ, בייצוקומען דעם שונא? — האט זי געשטעלט די

פראגע אין אויסגעלערנטע ווערטער.

ווי בל-מרודך האָט דערהערט די נעמען פון דעם מלך און זיין יורש-  
צער, איז זיין פנים באַדעקט געוואָרן מיט א שווערן וואַלקן ווי מיט א  
שוואַרצן שלייער. זיינע אויגן האָבן געשאָסן מיט פייער-פונקען, די פעכיקע  
באַרד האָט א ציטער געגעבן. ער האָט זיך אויפגעשטעלט. די שלאַנג ביי  
זיינע פיס האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ אין דער הויך אזוי ווי צום אַטאַקירן.  
„גיי זאָג מיין פּאָלק: איך האָב פארוואָרפן נאָבונדן און פאראומויר-  
דיקט בלשאַצן“.

און דער גאָט האָט אַרויסגעשפּאַנט, טרעטנדיק שווער, פון דעם געמאַך.  
דאָס איז געשען וואָ טאָג נאָך דעם ווי עס איז אָנגעקומען די יודיעה  
קיין בבל וועגן נאָבונדס פּאַלן וואָן סיפּפּאַר.

שראַצ-בל האָט צונויפגערופן די פּני פון זיינע כהנים, און גימיל  
האָט איבערגעגעבן פאר זיי דעם אַראַקל פון גאָט. מיט דעם גאַנצן פייער  
פון איר גלויבן און איר פאַרליבטקייט אין איר גאָט, וואָס זי האָט געהאַט  
די זכיה צו ווערן זיין קעבטווייב, אויך סטומולירט פון דער אייגענער שנאה,  
וואָס זי האָט געטראָגן אין איר האַרץ אויף נאָבונדס דינאַסטיע, האָט זי  
אין קאַנוולסיעס, מיט שוים אַרויסגעזעצט אויף די ליפּן, אָפּגעשילדערט  
דוראַמאַטיש די שנאה, וואָס דער גאָט האָט אַרויסגעוויזן ביים דערמאַנען  
די פאַרהאַסטע נעמען נאָבונד און בלשאַצ.

א גרויסע צערודערונג איז געקומען צווישן די כהנים, וואָ אנגסטלעכער  
פחד איז זיי באַפאַלן: וועט נישט בל-מרודך פאַרלאָזן אינגאַנצן בבל און  
איבערגיין צום שונאָ? שראַצ-בל האָט זיי באַרוואַקט. מען האָט גענומען  
זוכן עצות וואָס צו טון, ווי אזוי צו ברענגען דעם אַראַקל צו די חייל-  
פירער, דער עיקר, צום מעכטיקן גאלאָבא, דעם ראש פון די טויערלייט,  
וואָס אין זיינע הענט איז איבערגעגעבן די גאַנצע באַוואַכונג פון בבל'ס  
ציטאַדעל. מען האָט באַשלאָסן, אז מען זאָל גאַרנישט טון, איידער בל-מרודך  
וועט נישט קלאַר מאַכן זיין ווילן מכות דעם גייעם מושל אויפן אַרט פון  
נאָבונדן און בלשאַצן.



גאַבריאָס האָט געוויסט פון אלץ, וואָס עס טוט זיך ביי די כהנים פון  
בל-מרודך. ער האָט געהאַט זיינע אייגענע מענטשן צווישן די כהנים, ווי  
צווישן יעטוועדער אַנדער שיכט פון בבל'ס געזעלשאַפט. ער האָט געוויסט  
פון דער שנאה, וואָס הערשט צווישן די כהנים און די מושלים פון בבל:  
נאָבונד'ין האָבן די כהנים פיינט געהאַט פאַר זיין נטיה צו אַנדערע געטער,  
באָזונדער צום גאָט צין, אויפן השבון פון בל-מרודך; בלשאַצ איז זיי  
געווען דערווידער פאר זיין הערהויבן דעם טעמפל פון דער געטין אישתר.  
גאַבריאָס האָט לאַנג געזוכט צו געווינען די כהנים פון בל-מרודך אויף  
זיין צד. עס איז אָבער געווען א זייער דעליקאַטער ענין, מחמת ער האָט  
געוויסט ווי פיינטלעך זיי באַנעמען זיך צו יעטוועדער באַוועגונג און  
השפּעה, וואָס האָט נישט דעם שורש אין בבל. ער האָט געוויסט ווי שווער

עס וועט אַנקומען די כהנים אַנצונעמען דעם פּרעמדלענדישן כורשן פאר דעם מושל פון בבל : כורש'עס נצחון וואָלט געקאָנט פאַרמינערן דאָס חשיי בות פון בל-מרודך און זיין קולט אין די אויגן פון די בבלער, און די סכנה וואָלט אויך געווען גרויס, אז ער זאָל איינפירן זיינע אייגענע געטער אין לאַנד. די שאַנסן האָבן זיך דאָך פאַרבעסערט פאַר גאַבריאַסן, זינט די כהנים האָבן אַוועקגעפירט די קדשה גימיל פון אישתר'ס טעמפל און זי אַריינגעבראַכט אין זייער אייגענעם טעמפל צו ווערן בל-מרודכ'ס ווייב. אויך גימילס פּערזענלעכע שנאה פאר נאבוניד'ס דינאַסטיע, וואָס אין אים געווען באַווסט, שטאַמענדיק פון דעם זעלבן קוחאַל, וואָס זיין אייגענע שנאה, וועט אים פיל העלפן אין דער זאַך.

נאָך דער שלאַכט פון סיפּפּאַר האָט גאַבריאַס געזוכט צו טרעפן זיך מיט דעם כהן-גדול גופא. מיט דער הילף פון זיינע פאַרטרוילעכע מענטשן צווישן די כהנים האָט ער באַקומען אן אויזיענץ, ואיצט זיצן זיי ביידע, שראַצ-בל, כהן-גדול פון בל-מרודך, און דער אַלטער גאַבריאַס, אַמאָליקער גובערנאַטאָר-סאַטראַפּ, אין א באַהאַלטענעם ווינקל אין טעמפל און רעדן אַרום דעם מצב פון בבל.

די פּערסער האָבן נאָך נישט קיין פּעסטגעזעצטע רעליגיע, — האָט גאַבריאַס פאַרגעבחהכט זיין אַרגומענט פאַרן כהן-גדול. — זיי דינען נישט צו פיל געטער, ווייל זיי האָבן זיי נישט. זייער דינען צום פייער-גאַט סאַראַטוסטראַ אין פון אַ לויזן נישט-שטרענגן שטייגער. סאַראַטוסטראַ אליין איז נאָך ווייטיק באַקאַנט און נישט זייער אַנגענומען אין פּערסיע. זיי האָבן נישט קיין סך ימים-טובים. זיי האָבן, אמת, א צאָל געזעצן ; האַלטן זיך ריין, מיידן-אויס צו זאָגן ליגן און זענען ערלעך. די פּערסער זענען א קרקע-בתולה, א נישט-באַאַקערט פעלד. א מעכטיק פּאַלק, וואָס זוכט ערשט אַ גאַט פאר זיך. שטעלט אייך פאַר, וואָס עס וועט זיין, ווען כורש וועט אַננעמען די געטער פון בבל און וועט דערקלערן, אז דאָס האָט אים בל-מרודך געבחהכט צו פירן קיין בבל. דער גאַט פון בבל איז געגאַנגען ביי זיין זייט, האָט געקריגט צוזאַמען מיט אים און אויפגעפנט פאר אים די טויערן פון בבל. דער גאַט פון בבל האָט אים, כורש'ן, אַנגענומען פאר א זון און א קנעכט, אז ער זאָל הערשן אין בבל אויפן אָרט פון נאבוניד'ס פאַרהאַטער דינאַסטיע, וואָס דער גאַט פון בבל האָט פאַרשטיסן. כורש וועט, בכך, נישט נאָר זיין אייגן פּאַלק, די פּערסער-מעדיע, ברענגען צו בל-מרודך, נאָר ער וועט מיטציען מיט זיך די אַלע פעלקער, וואָס ער האָט מנצח געווען און באַפרייט זיי פון נאבוניד'ס יאָך און וואָס געפינען זיך אין זיין לאַגער. פון דעם אינדזל קיפרוס, פון די ברעגן פון די יונונישע אינדזלען ביז צום אויסגוס פון פּערסישן ים, די אַלע פעלקער, די פריגייער, די ליביער, די קאַפּידאַקער, די פעלקער פון די בערג און פון צופוסנס פון די בערג, די פעלקער פון די טאַלן, פון די ברעגן ים, — זיי האָבן אַלע נאָך נישט קיין פּעסט-איינגעשטעלטע געטער. זיי גייען שטענדיק אַריבער צו די געטער די זיגער, וואָס ווייזן זיך אַרויס שטאַרקער פון זייערע אייגענע



באזיגטע היימישע געטער. היינט דינען זיי צום כנענישן גאט מולך. ווען די יונגים זענען זיי מנצח, נעמען זיי אן דעם גאט אפאלאג. איז ווי נאך זיי וועלן הערן, או בל-מרודך האט געהאלפן כורשין בייצוקומען זיינע שונאים, וועלן זיי אלע זיך גלייך ווארפן אויף די קני פאר אים. בל-מרודכיס נאמען וועט ווערן געפרייזט און גערימט אין איטלעך מויל. זיין שם וועט זיך פארשפרייטן איבער אלע מלוכות. כורש וועט זיך דענסטמאל נישט רופן מער דער מלך פון פרס און מדי, נאך דער מלך פון בבל. בבל וועט ווערן דער מיטלפונקט פון דער וועלט און דער פונדאמענט, וואס עס שטייט אויף אים דער טעמפל פון בל-מרודך. ווארום ווו בל-מרודך איז, דארט איז בבל. און בבל וועט ווידער ווערן, וואס זי איז געווען איז די צייטן פון גרויסן נבוכדנאצר.

„יא, אבער ווי אזוי קאנען מיר זיין זיכער, אז כורש וועט אָננעמען בל-מרודך פאר דעם גאט, וואס האט אים געהאלפן מנצח-זיין נאבונידן, און דאס זאל הייסן, אז נישט בבל איז באזיגט געווארן, נאך נאבונקדס דינאסטיע? ווי אזוי קאנען מיר זיין זיכער, אז כורש וועט נישט אויסרופן זיינע אייגענע געטער פאר די געטער, וואס האבן אים געבראכט דעם נצחון?“ — פרעגט שראצריבל.

„דאס הענגט אפ אין אייך, כהנים פון בל-מרודך“, — ענטפערט דער אלטער גאבריאס מיט א דינעם שמייכל אין זיין גרויסע באך אריין. „ווי אזוי?“

„איר האט דא, אין טעמפל, דאס ווייב און די נביאה פון בל-מרודך, וואס זי ברענגט אייך דעם אראקל פון גאט. שיקט זי אין כורשעס לאגער אריין, און זאל זי ואים אליין, כורשין, ברענגען דעם זעלבן אראקל, די בשורה, אז בל-מרודך האט אים אָנגענומען פאר זיין רעכטער האנט און פירט אים קיין בבל, אזוי ווי עס שרייט אויס אָפן און פריי דער נביא פון דעם גאט פון די עברים, פון דעם גאט יהוה, אז ער, יהוה האט גענומען כורשין ביי זיין רעכטער האנט.“

„ווער?“ — פרעגט דער כהן מיט כעס — „די עברים? זיי, וואס דער שוואכער אויל-מרודך האט פרייגעלאזט זייער מלך פון תפיסה און זיי געגעבן רעכט, זיי האבן די העזה צו זאָגן, אז זייער גאט יהוה, וואס קיינער האט אים נאך נישט געזען, וואס קיינער ווייסט נישט, ווער ער איז, העלפט כורשין מנצח צו זיין בבל?“

„נישט נאך דאס, נאך כורש, זאָגט זייער נביא, וועט ברענגען אלע פעלקער פון דער וועלט צו זייער טעמפל אין ירושלים און איטלעכע קני וועט זיך בייגן פאר זייער גאט“ — זאָגט גאבריאס.

„דאס איז דאך חוצפה, אייברעדעניש און בגידה קעגן בבל. ווער האט געהערט פון יהוה? בל-מרודך האט מנצח געווען יהוה'ן דורך נבוכדנאצרס הענט, און ער איז נישטאָ מער. ווי אזוי קאן ער ווערן דורכן מויל פון א נביא, אז ער האט נישט קיין טעמפל?“

„און דאך האבן די רייד פון דעם נביא געמאכט גרויס רושם אויף כו

רש"ן זיי, די עברים, האָבן נישט קיין טעמפל, זיי האָבן אָבער נביאים, וואָס ברענגען זיי דעם ווילן פון זייער גאָט. איך האָב אליין דערציילט כורש'ן וועגן יהוה'ס אַראַקל, וואָס זייער נביא האָט געבראכט צו די עברים. ער איז זייער באַאיינדרוקט געוואָרן פון נביא'ס רייז, ער האָט צוגעזאָגט קיי עברים צו שיקן זיי צוריק אהיים און צו העלפן זיי אויפבויען צוריק זייער בית־המקדש. ער האָט זיך פיל נאָכגעפרעגט אויף דעם נביא, וואָס האָט געבראכט יהוה'ס אַראַקל."

"אָבער דער גאָט יהוה איז דאָך נישט מער בנמצא. זיין טעמפל איז חרוב, ער האָט קיין היים נישט וווּ אויפצוהאלטן זיך, קיין שטאָט נישט וווּ מען קאָן אים געפינען."

"כורש קאָן אים צוריק אויפלעבן. זייער גאָט, זאָגן זיי, וווינט אין הימל, געפינט זיך אומעטום, איבער דער גאנצער ערד. די גאנצע ערד איז זיינע, זאָגן זיינע נביאים, און אלע ברואים אויף איר געהערן צו אים, און דערפאר באדארף ער נישט קיין טעמפל, נישט קיין שטאָט. כורש הערט זיך צו צו אַזעלכע רייז. ער זוכט אליין א גאָט, וואָס זאָל הערשן איבער גאָר דער וועלט, ווייל ער וויל אויסשפרייטן זיין אייגענע ממשלה איבער גאָר דער וועלט און אז אלע מענטשן אין זיין ממשלה זאָלן דינען צו איין גאָט. אויב די כהנים אין בבל וועלן נישט ברענגען דעם מעכטיקן בל־מרודך צו כורש'ן, וועט ער אָננעמען דעם גאָט פון די עברים, יהוה'ן, אָדער דעם גאָט פון די יוונים, אפאָלאָן."

"אפאָלאָ דער גאָט פון די ווילדע יוונים, וואָס קומען צו אונז זיך לערנען דעם גאנג פון די שטערן, אונזער חכמת־החשבון, די קונסט פון אונזערע בוי־מיסטער און ווילן דווקא דערגיין אונזערע סודות פון רפּו־אות ?" — פּרעגט דער כהן מיט ביטול.

"א, זיי האָבן די לעצטע צייט פיל אויפגעטאָן. זייער מלך סאָלאָן האָט געשאפן פאר זיי זייער גערעכטע געזעצן."

"אלץ גענומען פון אונזער גרויסן געזעצגעבער, האמוראבי."

"ווי די זאך זאָל נישט זיין, כורש האָט א גטיה צו זייער גאָט אפאָלאָ, ער האָט געגעבן באזונדערע זכויות די כהנים־גערטנער פון אפאָלאָן אין דער שטאָט מאנגעסא פאר זייער ברענגען אים א גוטע בשורה פון גאָט אפאָלאָ. עס פארשטייט זיך, אז איך וויל, חלילה, נישט מאכן קיין פארגלייך צווישן אונזער גרויסן בל־מרודך און זייער אפאָלאָ. חלילה, נאָר מען זאָגט, אז אפאָלאָ האָט זייער פיל מעלות און סגולות פאר די יוונים, ווי אונזער גאָט פארמאָגט סגולות און מעלות פאר אונז. אזוי ווי בל־מרודך, פאָרט ער אויך אויף זיין פייערדיקן רייטוואָגן, געשאפט מיט פייערדיקע פערד, אין דער זון. ער איז דער גאָט פון שלום און געזונט. ער ברענגט שלום און רואיקייט אין דעם מענטשנס הארץ און אין דעם גאנצן באשאף." — פרוווט דער כיטרער גריכישער מעסאָפּאָטאָמער ארויפברענגען דעם כהן־גדול אויף אן אייפערזוכט־קאָלייע.

"עס איז נישטאָ קיין גאָט ווי אונזער גאָט בל־מרודך. ער איז דער

גאָט איבער אלע געטער! — האָט דער כהן־גדול אויסגעשריגן אין גרויס אויפֿרעגונג, אויפהייבנדיק זיך פון אָרט — „אפּאַלאַ קאַן געגליכן ווערן צו נבון, קיינמאַל נישט צו בל־מרודך“.

„געוויס, געוויס. ווער וועט דאָס זיך דערוועגן אנדערש צו זאָגן? דאָס באַווייזט נאָר, אז כורש איז להוט אַנצונעמען א מעכטיקן גאָט, וואָס זאָל הערשן איבער גאָר דער וועלט. און אויב מיר וועלן פארפעלן דאָסמאַל צו ברענגען צו כורש'ן אונזער גרויסן גאָט, בל־מרודך, וועלן אנדערע כהנים פון אַנדערע אַמונות פארלויפן אונז דעם וועג. דאָס האָב איך געזען וואָלט ארויפֿברענגען מיט מיינע רייד“ — זאָגט דער דיפּלאָמאטישער גאַבריאַס מיט אַ צופרידענעם שמייכל.

דיפּלאָמאט און כהן זענען שטיל געוואָרן. דעם כהנ'ס ליסער קאַפּ האָט זיך געפלאַקערט אין זיין גלאַנץ, דער שטערן האָט זיך ביי אים געקנייטשט אין ישוב־הדעת. לסוף האָט ער זיך אַנגערופן און איבערגעזען פֿרעגט:

„האָט דער נביא פון די עברים טאַקע נביאות געזאָגט, אז דער גאָט יהוה וועט אַננעמען כורש'ן ביי דער רעכטער האַנט און וועט אים ברענגען קיין בבל? טאַקע מיט די ווערטער האָט דער נביא פון די עברים גערעדט אין דעם נאָמען פון זייער גאָט?“

„יא, אזוי איז עס געווען. גענוי מיט די ווערטער...“

„מערקווירדיק, די ווערטער זענען דאָך פון דעם גאָט פון בבל, נישט פון זייער גאָט. נאָר בל־מרודך אליין נעמט'אָן דעם, וואָס ער האָט אויסדער־וויילט, ביי זיין רעכטער האַנט, און וועמען בל־מרודך נעמט'אָן ביי דער רעכטער האַנט, דער ווערט מלך פון בבל“ — זאָגט דער כהן. — „מיר מוזן הערן די בשורה פון בל־מרודך אליין. היינט וועט גימיל, זיין אויסגעקליבן ווייב, זיך אָנפרעגן ביי אים וועגן דעם, און וואָס ער וועט אונז זאָגן, דאָס וועלן מיר טאָן. מאָרגן, גאַבריאַס, וועסטו וויסן אונזער תשובה“.

— \* —

די נאכט האָט בל־מרודך באַווייליקט צו באַערן זיין ערדיש ווייב מיט נאָך א ווייזט. זי האָט אים, ווי דער כהן־גדול האָט איר אַנגעזאָגט, געשטעלט די פֿראַגע: וועמען האָט ער אויסגעקליבן פֿאַר דעם מלך פון בבל אַויף נאַבונאַד'ס אָרט? זיין ענטפֿער איז געווען אין די זעלבע ווערטער, וואָס דער גאָט פון די עברים האָט אריינגעגעבן אין דעם מויל אריין פון זיין נביא: „איך וועל אַננעמען כורש'ן ביי זיין רעכטער האַנט און איך וועל גיין ביי זיין זייט און איך וועל אים ברענגען קיין בבל“.

די כאַלדייער און די כשדים, וועלכע האָבן קיינמאַל נישט אונטערגעזען נומען קיין זאַך, אז זיי זאָלן נישט פֿריער זיך אָנפרעגן וועגן דעם ביי בל־מרודך, האָבן געהאַלטן גאָטס וואָרט פֿאַר אזוי הייליק און נישט־אַפֿֿֿ פֿרעגלעך, אז זיי זענען גרייט געווען זיך מקריב צו זיין, אבי אויסצופאַלגן וואָס דער גאָט בל־מרודך האָט זיי אַנגעזאָגט. זיי זענען געזעסן, די גרויסע לייט פון בבל, מיט גאַלאַבאַ, דעם ראש פון די טויער־לייט, און האָבן בדי

חיל-ורחמימו אויסגעהערט, וואָס די קדשה גימיל, אין איר עקזאלטירטן מצב, האָט ארויסגעשריגן פון זיך. זיי זענען אלע געבליבן שטיל, פאר-שטומט, ווען גימיל האָט פארענדיקט, און אלע בליקן זענען געווען געווענ-דעט אויף גאלא-בא. אימפּאָזאַנט מיט זיין לאנגער געקארבטער באַרד און שייטל אין טאַרלדן, איז דער גרויסער חייל-פירער, וואָס עס זענען אים אָנגעטרויט געוואָרן די טויערן פון בבל, געזעסן מיט זיין מעכטיקער פיגור ווי צוגעקלעפט צום אָרט.

אויך גאלא-בא איז געווען פון אסירישן שטאַם. זיינע עלטערן זענען איבערגעגאַנגען מיט לייב און לעבן צו די בבל'ער באלד ווי נבוכדנאצר האָט איינגענומען ניבונה. ער אליין, וואָס האָט זיך שוין געהאַלטן פאר א ריינעם בבל'ער איז אָבער נישט געווען קיין פריינט פון נאבונד'ס דיר נאַסטיע, פארבלייבנדיק, ווי זיינע עלטערן, געטריי דעם אַנדענק פון נבו-כדנאצ'ר'ס רעזשים, ווען די פאַמיליע איז עולה-לגדולה געוואָרן. א געטרייער חיילסמאַן, איז ער אָבער געווען צופיל בבל'ער, אז ער זאָל פאַרפעלן אַפצוהיטן, ווי א הייליק געבאַט, א באפעל אָדער א פאַרבאַט, וואָס קומט פון גאָט אַראַקל. ער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט צעשטערט דאָס שווערע שווייגן:

דינאַסטיעס קאָנען זיך בייטן, און זיי האָבן זיך געביטן אין בבל, אָבער נישט בל'מרודך. ווו בל'מרודך געפינט זיך, דאָרט איז בבל, אַפגעזען דער-פון, וואָסער קעניג עס קיניגט אין בבל."

"וועמען בל'מרודך נעמט'אָן ביי זיין רעכטער האַנט, דער איז מלך פון בבל!" — האָט שראצ'רבל געזאָגט אין הסכמה מיט גאלא-בא און באלד אויסגערופן: — "גרויס איז בל'מרודך!"

"דער גאָט איבער אלע געטער איז בל'מרודך!"

"ווו בל'מרודך געפינט זיך, דאָרט איז בבל!" — האָבן זיך געהערט ענטוואַסטישע אויסרופן אין דער אסיפה.

נאָך דעם ווי גאַבריאָס האָט פאַרגעלייגט פאר דער אסיפה זיין פלאַן צו עפענען די טויערן פון בבל פאר כורש'ן און צו קרוינען כורש'ן פאַרן מלך פון בבל, מיטן תנאי, אז כורש וועט אויסרופן בל'מרודך פאר זיין שטיצער און באשיצער, איז באשטימט געוואָרן צו שיקן אין כורש'עס לאַ-גער אריין א געהיימע שליחות פון כהנים, מיט גאַבריאָס'ן און גימיל בראש, צו פּאַרהאַנדלען די תנאים פאר איבערגעבן די ממשלה פון בבל דער נייער דינאַסטיע פון פרס און מדי.

— \* —

אויקדער כורש האָט נאָך אויסגעגראָבן איין שפּאַדל ערד אין זיין פלאַן אַפצוקערן דעם לויף פון טייך פרת אין אן אנדער ריכטונג, האָט זיין זון קאַמבז געאיילט צו ברענגען אים צוריק אין אלגער אריין, ווו עס האָט געווארט אויף אים דאָס שליחות פון די כהנים פון בל'מרודך. גימיל, בא-גלייט מיט א סוויטע קדשות'באדינערינס, האָט ווידער, ווי פריער פאר די כהנים אין טעמפל, איבערגעגעבן פאר כורש'ן און זיינע גובערנאַטאָרן-

סאטראפן דעם אַראַקל פון בל־מרודך, אין דער פּאַרם פון א ריטועלן געזאנג  
און טאנץ פארזונקען ווידער אין א טראנס, האָט זי אויסגעזונגען מיט  
גרויס פּאַטאָס די הבטחה פון בל־מרודך, וואָס די כּהנים האָבן מחבר געווען  
אין א פּאַעטישער פּאַרם: „איך וועל אָננעמען כּורש'ן ביי זיין רעכטער  
האַנט...“ אָבער נישט דער רייץ פון גימילס ראָזיקער נאַקעטייט, נישט  
דאָס טרייסלען פון בויד און היפטן אין דעם ציטער־טאַנץ האָבן באוועגט  
כּורש'ן אויף זיין באשלוס. צוגעגרייט שוין פון פריער דורך דעם שווערן  
מצב, אין וועלכן זיינע חילות זענען אריינגעטריבן געוואָרן, אזוי אויך  
פון גאַבריאַס'עס קלוגע אויספירן, האָט ער אין זיין צושטימען צו די פּאַ-  
דערונגען פון בל־מרודך'ס כּהנים געזען אן אויסגאַנג און א מיטל צו רע-  
אַלזירן זיינע אייגענע פּלענער, וואָס ער האָט געהאַלטן אין געהיים אין  
זיין האַרץ. כּורש האָט שוין דענסטמאַל זיך געהאַט ארומגעטראָגן מיט דעם  
פּאַנטאַסטישן פּלאַן צו באפּאַלן מצרים. ער האָט געהאַט די אַמביציע צו  
אַנעקסירן דאָס גאַנצע רייך פון בילוס ביז צו דער אביסינישער גרענעץ און  
ווייטער, האָט ער באדאַרפט האָבן פריינט און אליאירטע אין די אלע פעלקער  
אונטער זיין ממשלה, אין דעם פּלאַן איז אויך אריינגעקומען דאָס קליינע  
לאַנד יהודה און די ייִדישע גולי־בבל. יהודה האָט באדאַרפט דינען פאַר א  
דזיכגאַנג און א געזיכערטן אָפּשטעל־פּלאַץ אין זיין גאַנג קיין מצרים. דער  
אַנבאַט פון די בבל'ער האָט זיך זייער גוט אריינגעפּאַסט אין זיין אייגענער  
אויסרעכענונג. נישט א פרעמדלענדישער מלך וועט אריינדרינגען אין לאַנד,  
נאָר אן אייגענער, וואָס זייער גאָט בל־מרודך אליין האָט אים אויסגעקליבן.  
אָבער כּורש איז געווען צופיל דיפּלאָמאַט, אן ער זאָל נישט וועלן פריער  
אויסגעפינען ווי אזוי זיינע חיילסלייט און זייעדע פירער וועלן רעאַגירן  
אויף זיין אָננעמען דעם פרעמדן גאָט. ער מוז טראַכטן סיי וועגן זיין אייגענ-  
עם פּאַלק, סיי וועגן די פרעמדע פעלקער אונטער זיין ממשלה: ווי אזוי  
וועט זיין באשלוס זיך אָפּרופן אויף זיי? ער האָט אפילו געוויסט, אז די  
אייגענע געטער זענען נישט צו־טיף פאַרוואַרצלט סיי אין זיין אייגענעם,  
סיי אין די אַנדערע פעלקער, און ווי נטיה צו פאַרבייטן זייערן א גאָט פאַר  
א גאָט, וואָס זעט־אויס גרעסער, מעכטיקער, הצלחה־דיקער אין מלחמה,  
לעבט תמיד אין זיי. און ווער האָט נאָך א גרעסערן שם ביי אלע פעלקער  
ווי בל־מרודך? דאָך האָט ער נישט געוואָלט זיין איבערגעאייילט אין זיין  
באַשלוס. ער וועט איבערוואַרטן און זען ווי ווייט זיינע אייגענע און זיינע  
אליאירטע וועלן גרייט זיין צו דערקענען דעם נייעם גאָט. ער האָט, בכּוּ,  
באַשלאָסן אָפּצוהאַלטן זיך פאַר א צייט פון פּראַקלאַמירן זיך פאַר דעם  
מלך פון בבל. ער וועט לעת־עתה בלייבן ביים טיטל „מלך פון פרס און  
מדי־און לאָזן זיין עלטסטן זון קאַמביוז זיצן אויפן טראָן פון בבל און מיט  
דעם אויך דערקענען בל־מרודך און די אַנדערע געטער פון בבל. און ווען  
זיין פּאַלק און אלע אַנדערע פעלקער וועלן זיך צוגעוויינען צו דער נייער  
סיטואַציע, וועט ער קאָנען זיכערער איבערנעמען אליין די ממשלה, פּראַק-  
לאַמירן זיך פאַר דעם מלך פון בבל און דערקענען זיך צום גאָט בל־מרודך.

דאָס איבעריקע איז שוין צוגעגאנגען לויט דעם פלאן, וואָס גאַבריאַס  
און די כהנים האָבן אויסגעארבעט.

די היטער פון די טויערן זענען פשוט נישט געוואָרן. אויפן באפעל  
פון גאלאבא האָבן זיי אלע פאַסטנס אויף יענער זייט וואנט, ווו עס איז  
גאַרנישט געווען צו היטן ווי נאָר די קליינע טיר-עפענונגען אין דער  
אינעווייניקסטער וואנט, דורכגענג צו די גאסן און צום טייך, וואָס האָבן  
דעם שונא נישט געקאָנט נוצן, ווייל ער וואָלט געמוזט אדורכשווימען דעם  
גרויסן גראָבן, דעם טייך פרת, וואָס עס וואָלט נישט מעגלעך געווען דאָס  
צו דערגרייכן אומבאמערקט פון דעם באלאגערטן הייל. דער איינציקער  
מעגלעכער וועג אריינצוקומען אומבאמערקטערהייט אין שטאָט אריין וואָלט  
געווען דורך דער בריק ביי דעם אישתר-טויער. דער אישתר-טויער אליין  
איז נישט געווען באוואכט. פארקערט, ער איז געווען ברייט אויפגעפראלט,  
און טויערלייט אונטער גאלאבאס קאמאנדע זענען דאָרט געשטאנען, גרייט  
צו דינען, ווי וועגווייזער, פאַר כורש'עס היילסלייט, אדורכצופירן זיי דורך  
דעם זאַק פון דער פראַצעסי-גאס און דעם לאבירינט ארומיקע געסלעך  
אויפן וועג אינעווייניק אין שטאָט אריין.

דאָס אריינקומען פון כורש'עס הייל אין שטאָט איז צוגעגאנגען אזוי  
געשווינד, אזוי פלוצלונג, אז בשעת דאָס הייל האָט שוין געהאט פארנומען  
א גרויסן טייל שטאָט, האָט בלשצר נאָך געהאלטן אין מיטן א סעודה אין  
זיין פאלאץ מיט די גרויסע לייט פון בבל לכבוד דער נייער ערשטער קדשה,  
וואָס מען האָט אריינגעזעצט אין דעם טעמפל פון דער געטין אישתר צו  
פארנעמען דעם פלאץ פון דער אוועקגעפירטער גימל. כורש'עס היילסלייט  
האָבן געמאכט א סוף פון בלשאצר'ן טאקע אויף יענער סעודה, ווו ער איז  
געזעסן אויף זיין געהויבענעם טראָן, מיטן הינטערגרונט פון א רעליעף-  
בילד אויף דער וואנט הינטער אים, וואָס שילדערט-אָפּ איינעם פון די  
עפיואַדן אין נבוכדנאצרי'ס נצחון איבער זיינע שונאים. נאכבונד איז געקעפט  
געוואָרן מיט א פאָר טעג שפעטער, ווען ער איז ארויסגעקומען פון זיין  
באַהעלטעניש אונטער דער מויער-וואנט און איז געגאנגען זוכן אין שטאָט  
שוך ביי כורש'ן. דאָס איז געשען דעם זעכצנטן טאָג אין חודש תשרי  
(סעפטעמבער, 539 פאר דער אַנגענומענער צייטרעכענונג), ווען קאַמביז  
איז אריין אין בבל און האָט זי פארנומען.

כורש האָט זיך צוריקגעצויגן, איבערלאָזנדיק זיין זון צו פארנעמען  
דעררוייל דעם קעניגלעכן טראָן פון בבל.

## קאפיטל דרייצן

קאמביו, דער נייער מלך פון בבל, האט באוויליקט די יידישע פירער אן אוידיענץ. ער האט זיי נאכאמאל מבטיח געווען, אז זיין פאטער כורש, מלך פון אלע לענדער, וועט אין דער געהעריקער צייט אויסרופן א פריי-לאזונג פאר די יידישע גולי-בבל, וועט זיי לאזן אומקערן זיך צוריק אין זייער לאנד, וועט זיי ארויסגעבן די כלי-קודש, וואס נבוכדנאצר האט אוועקגענומען פון זיי, און זיי העלפן צוריקבויען דעם בית-המקדש. די אומקערונג קיין יהודה וועט זיין נישט קיין געצוונגענע, נאר א פרייוויליקע.

קאמביו האט ביי דער אוידיענץ זיך אפילו נאכגעפרעגט אויף דעם נביא, וואס האט אין נאמען פון דעם גאט פון ירושלים נביאות געזאגט וועגן כורש'ס נצחון איבער בבל. און ווי נבוכדנאצר האט אמאל געלייט זעליקט דעם נביא ירמיהו, אזוי האט קאמביו, אין נאמען פון זיין פאטער, אנגעבאטן דעם נביא ישעיה צו עסן תמיד ברויט ביים קעניגלעכן טיש און זיין שטענדיקע אויסקומעניש. דער נביא האט זיך אבער אפגעזאגט דערפון.

ער איז ווייטער פארבליבן מיט די בני בית-לחם, וואס ער האט זיך געהאט אויסבאהאלטן ביי זיי אין דער צייט פון דער באלאגערונג. זיין פרעסטיזש האט, פארשטייט זיך, זיך איצט געהויבן אפילו ביי דער אריסטאקראטיע.

נישט נאר האבן די פירשטן אים פארבעטן צו קומען וווינען מיט זיי אין זייער פאלאץ ווי זייער אייגענער אנערקענטער נביא, — דניאל, וואס האט זיך אויפגעהאלטן ביי זיי, איז זייער אלט געווארן, און ער האט גערעדט מיט משלים און חידות, וואס זיי האבן נישט געקאנט פארשטיין, — נאר אפילו די מוראשוס, באזונדער דער יינגערער ברודער, מרדכי, וואס האט אזוי עקשנותדיק זיך געשטעלט קעגן אים, און די גאנצע קליקע סוחרים און אונטערנעמער האבן שלום געמאכט מיטן נביא און אים געהאלטן אין חשיבות. זיין אנוועזן האט מיטאמאל געשטיגן ביי אלע שיכטן פון ישוב.

גאבריאס, וואס איז איצט באשטימט געווארן פאר סאטראפ פון בבל, האט צוזאמגערוופן די גרויסע יידישע סוחרים, צוזאמען מיט די אנדערע סוחרים פון דער מדינה, און זיי פארזיכערט, אז קיין זאך האט זיך נישט געביטן פאר זיי אין בבל, א חוץ דער דינאסטיע; זיי בלייבן ביים זעלבן סטאטוס ווי אונטער נאבונד'ס הערשאפט, ביי די זעלבע רעכט און די זעלבע זכויות, מיט דעם צוגעגעבענעם געווינס, וואס מיטן איינגלידערן בבל אין דער קייט מלוכות און לענדער, וואס זענען געאייניקט אונטער דעם צעפטער פון מלך כורש, וועלן פאר זיי, די סוחרים און אונטערנעמער, זיך עפענען נייע מעגלעכקייטן פאר אויסברייטערן אויף א נישט-געהערטן אופן זייער משא-ומתן מיט פיל נייע מדינות און לענדער. עס וועלן זיך עפענען פאר

זיי די מערק פון פרס און מדי, און זיי וועלן קאָנען דערגרייכן ביז צו די ברעגן פון קאָספישן ים און אריבערגיין קיין קאָוקאָז, וווּ כורש האָט שוין געהאט אריינגעשטעלט א פוס. גאַבריאַס האָט אָפגעשילדערט פאר די יידישע סוחרים אין די העלסטע קאָלירן די הערלעכע צוקונפט, וואָס שטייט זיי פאַר, און זיי געגעבן די פאַרזיכערונג, אז די מלוכה וועט זיי שיצן און העלפן מיט אלע מיטלען אין אלע זייערע אונטערנעמונגען. וואָרום דער גרויסער קעניג האָט בדעה צו מאַכן בבל פאר דעם מיטלפונקט פון דער וועלט, נישט פון דער קליינער וועלט, וואָס איז געווען דאָס מלכות בבל אונטער נאבון-נידס ממשלה, נאָר פון דער גרויסער וועלט, וואָס וועט איינשליסן אלע פעלקער און לענדער. און ער האָט זיי ווייטער געגעבן קלאָר צו פארשטיין, אז כורש האָט נישט, חלילה, בדעה וועמען צו נייטן צו פאַרלאָזן בבל און צוריקגיין צו זיין לאַנד פון וואַנען ער איז געקומען. אויב די וולת עם-הארץ וויל צוריקגיין, קאָנען זיי צוריקגיין; און וואָס שייך די סוחרים און די אונטערנעמער, וועלכע האָבן באַרייכערט בבל מיט זייער משאָומתן, איז עס דעם קעניגס ווונטש, אז זיי זאָלן פאַרבלייבן אין בבל און העלפן אים מאַכן בבל פאַר דעם מיטלפונקט פון דער וועלט. וואָרום כורש איז נישט געקומען, חלילה, ווי א באַצווינגער, וואָס וויל צעשטערן בבל די שטאָט און בבל די מלוכה; אדרבה, ער איז געקומען ווי א באַפרייער, גערופן פון די געטער פון בבל צו באַנייען און אויפצולעבן בבל, צוריקצורברענגען זי צום מצב פון נבוכדנאצר'ס צייטן, וואָס נאבונד האָט זי ארום-טערגעבראַכט דערפון, און דערפאַר נויטיקט ער זיך אין דער מיטהילף פון די גרויסע סוחרים און אונטערנעמער.

א באַלעבינג און אַן אויפריכטונג איז געקומען איבער די מוראשוס און די אנדערע גרויסע סוחרים פון די גוליי-בבל. א נייע גאולה איז געקומען, די גאולה פון בבל, נישט פון ירושלים, וואָס כורש האָט געבראַכט. כורש איז דער גואל, ווי דער נביא האָט נביאות געזאָגט אויף אים. נישט אנדערש, נאָר ער איז טאַקע פון יהוה'ן געשיקט, און דאָס נביאות-זאָגן פון נביא איז אמת וצדק.

—•—

בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים... און שיכור פון חלומות און ווי פון וויין, איז דער נביא ארומגעגאנגען איבער די גאסן און די מאַרק-פלעצער פון בבל און האָט אויסגעזונגען זיינע חלומות אין די הערלעכסטע פּאָעטישע נבואות.

כורש איז נישט מער דער עבדייהוה, ישראל איז דער עבדייהוה. כורש האָט אָפגעטון די עובדה, וואָס גאָט האָט אים באַשטימט צו טון. דער שטעקן פון גאָט האָט געשלאָגן דעם שונא פון גאָט, אויפגעפראַלט פאַר אים די טויערן פון בבל, כדי צו באַפרייען ישראל פון דעם יאָך פון בבל און זיי צוריקשיקן אין זייער לאַנד אריין. פון היינט אָן נעמט ישראל איבער דאָס שליחות פאַר גאָט. ער ווערט דער אור-לגויים, און גאָטס הילף זאָל זיך אויסשפרייטן ביז צום עק פון דער ערד. און ער האָט געזען די פעלקער פון



דעם עק פון דער ערד, וואָס פּילן־אַן די גאסן און די מאַרק־פלעצער פון בבל, — כּורשׁעס חיללות, די פעלקער, וואָס גאָט האָט איבערגעגעבן אין זיין האנט, אז ער זאל זיי העלפן קומען צו דעם העכסטן באַרג, וואָס איז ירושלים. ער האָט געזען די ווילדע אראבער פון דער וויסטע אין זייערע שוואַרץ־וואָלענע מאנטלען. ער האָט געזען די באַרגלייט פון פּריגיע אין זייערע שעפּסענע פעלן, אָפּגעברענטע פון דער זון, מיט לייבער ווי געגאָ־סענער קופּער, מיט ווילד־צעוואַקסענע קודלעס און בערד, געזען זיי רייסן פון האנט צו האנט שטיקער געבראַטן פלייש פון די רויכערדיקע טעפּ איבער פייערן אין אָפּענעם מאַרק, פאַרצוקן רויע פליישן מיט ווילד־חיה'שער גיריקייט. ער האָט געזען די תּמיות־דיקע סיליציער, וואָס די ווייכקייט פון זייערע גרינע טאָלן ליגט אין זייערע אויגן, געזען זיי אַרומבלאָנדזשען פאַרווילדעטע איבער די גאסן פון בבל. ער האָט געזען די קאַפּידאַקער, אויסגעפּוצטע אין בונטפאַרביקע וואָלענע מאנטלען, יונים פון די ים־ברעגן און די אינדולען: אין קאָלירטע טוניקעס, האַלב־נאַקעטע, קוקן זיי זיך צו נייגעריק צום פרעמדן לעבן פון די בבל'ער; פאַרשיכורטע פון זויערן וויין, טאַנצן זיי לעבעדיק און לוסטיק, מיט פּריידיקן געזאַנג און פלייטן־שפּיל, אויף די מאַרק־פלעצער פון בבל. ער האָט געזען שוואַרצהוויטיקע ליבער און ווייסע הויך־געוויקסיקע קאווקאַזער, א פלייצונג פון פעלקער און ראסן, וואָס כּורשׁ האָט געלאָזט אריינשטראָמען אין בבל דער שטאָט אריין.

מיט זיין מיסטעריעזן נביא'ישן חוש האָט ער אין די אלע ווילדע און נישט־ווילדע פעלקער געזען די קומענדיקע אכפּערער און דינער פון דעם גאָט פון ישראל, וואָס וועלן זיך אָפּלערנען פון ישראל צו גיין אין זיינע וועגן. ווי אן אקערמאַן, וואָס קומט־אַן אויף א בתולה־דיק שוואַרץ־פעטיק שטיק ערד; ווי א פּישערמאַן, וואָס טרעפט־אַן א נישט־באַרירטן באָך, וואָס ווימלט מיט פּיש, אזוי האָט דער נביא אָנגעטראָפּן אין דער רויער נישט־באַרירטער מענטשלעכער מאסע די מעגלעכע גלויביקע אין דעם גאָט פון ישראל, וואָס וועלן אויפגיין אויפן באַרג פון יהוה צו פאַרנעמען די לערנונג, וואָס וועט ארויסגיין פון ציון און גאָטס וואָרט פון ירושלים.

אַבער דער עיקר פון אלע עיקרים איז, אז ישראל זאל זיך אומקערן צוריק אהיים און דאַרט איינפירן דעם סדר לעבן, וואָס עס וועט אין אים מקוים ווערן דער ווילן פון גאָט און אנטפלעקן זיך זיין גערעכטיקייט און זיין ליבע צו מענטש, וואָס ער האָט געשאפּן. דורך דעם סדר לעבן זאל ישראל ווערן די פּאָן פאַר די גוים, וואָס גאָט האָט אים פאַר דעם אויס־געוויילט פון זיין מוטערלייב און אים אָפּגעהיט אין זיין האנט, ווי א מוטער היט־אַפּ איר איינציק קינד, און צוליב דעם תּכלית האָט גאָט געשיקט זיין שליח כּורשׁ: כּורשׁ וועט העלפן ישראל אויפריכטן דאָס לאַנד, אים מאַכן אַרבן די פאַרוויסטע נחלאות; ער וועט זאָגן צו די געפאַנגענע: גיט ארויס! צו די, וואָס זיצן אין דער פינצטערניש: ווערט אנטפלעקט! מיט אלע זיינע פאַנטאַסטישע חלומות וועגן אן איינהייטלעכער וועלט,

וואָס זאָל אינגאנצן גיין צום גאָט פון ישראל, מיט זיין עקזאלטירטער אמונה, אן דער גאָט פון ישראל, קאָן משנה-טבע-זיין, איז דער נביא, ווי אלע גרויסע נביאים, דאָך געווען אַ פראקטיקער: גאָט רעאליזירט זיין ווילן נישט דורך נסים, וואָס פאלן-אַראָפּ פון הימל, נאָר דורך רעאלע מעשים, וואָס ער פירט-אויס דורך זיינע באשטימטע שליחים, לאַזנדיק זיי טון זיין ווילן, אָן זייער וויסן און אַפּטמאַל קעגן זייער אייגענעם ווילן. ער באנוצט זיך אי מיט דעם גוטן, אי מיט דעם שלעכטן, מיט די, וואָס קענען אים און דערקענען זיך צו אים, אזוי אויך מיט די, וואָס קענען אים גאָר נישט און דערקענען זיך נישט צו אים. וואָרום דער גאנצער באשאַף איז זיינער און אלע מעשים, צי אויסגעפירט פון זיינע אייגענע אָדער פרעמדע, — ניין, פרעמד איז נישט בנמצא ביי גאָט, מחמת קיין זאך שטייט נישט מחוץ זיין ממשלה, צי בכיוון אָדער נישט-בכיוון, — ווערן אָנגעווענדעט פאר איין תכלית: צו ברענגען ישראל צו זיין היימלאַנד. און נישט נאָר כורש, נאָר אלע פעלקער זענען באשטימט צו העלפן ברענגען צו דעם דאָזיקן תכלית. און עס הויבט-אָן זינגען אין אים א הערלעכער חזיון, וואָס ער זעט מיט זיינע גייסטיקע אויגן:

„זע, איך וועל אויפהויבן צו די פעלקער מיין האַנט,  
און צו די אומות וועל איך אויפשטעלן מיין פּאָן.  
און זיי וועלן ברענגען דיינע זין אין ברועם,  
און דיינע טעכטער וועלן אויפן אַקסל געטראָגן ווערן.“

ישראל איז די רינע, וואָס עס רינען דורך איר די וואַסערן פון דער ישועה — נישט נאָר פאר ישראל אליין, נאָר פאר אלע פעלקער פון דער וועלט. זייער גאולה הענגט-אַפּ אָן דער גאולה פון ישראל.

עס האָט געקלונגען אין אלע אויערן, אן דער נביא האָט צו ברענגען אַ נייעם חזיון, א שירה פון דער גאולה. ניין, נישט אין באהעלטענישן וועט ער איצט דאָס וואָרט פון גאָט לאָזן הערן, נאָר אויף דער ליכטיקער שיין, אין דעם גרויסן פאלאץ פון די פירשטן, פאר די גרויסע לייט פון יהודה און ישראל, פאר פירשטן און אייזל-טרייבער, שררות און טעפער. אלע וועלן זיין צוזאמען.

דער גרויסער פאלאץ פון די פירשטן איז איבערגעגאַסן געווען פון צוהערער. אַלט און יונג, קינד און קייט, ווער עס האָט נאָר געקאַנט דערגיין דעם מהלך צום פאלאץ. טיר און טויער זענען אָפּן געווען אין דעם פאלאץ פון די פירשטן, אָפּן פאר אלע בני-ישראל. וואָרום דער נביא ברענגט זיין וואָרט פון גאָט זיין שירה פון דער גאולה.

די פירשטן אויף זייערע טראָן-שטולן. די שרים און די ראשי-האבות, די עלטסטע פון די לאַנדסלייט, די כהנים פון די בני-צדקיהו, די לוויים, די טויערלייט, די בני עבדי-שלמה, אפילו די גרויסע סוחרים און אונטער-נעמער, רב מלכיה-גברא אין זיין גאַלדענער קייט, די ברידער מוראשו אין זייערע רייך-קאָלירטע מאַנטלען און די אנדערע מיט זייערע געאייילטע,

געקארבטע אסקרישע בערד. אלץ איז געווען צוזאמען, גאנץ ישראל אונטער  
איין דאך ווי ביים בארג סיני.

אלע יוד'ס פידלען און האַרפן האָבן זיך צעשפּילט. אלע לוויים האָבן  
זיך צעזונגען אין איין הללויה. עס איז געווען דאָסמאָל א הללויה נישט נאָר  
פאר יהוה'ן, נאָר אויך פאר ישראל. ישראל איז דערהויבן געוואָרן צו דער  
העכסטער מדרגה. ישראל איז נישט נאָר קנעכט פון גאָט, נאָר די אויס-  
דערוויילטע כלי פון גאָט פאר דער ישועה און דער גאולה נישט נאָר פאר  
זיך, נאָר פארן גאנצן באשאף. דער נביא הויבט אָן מיט א רוף צו די  
אינדולען און צו די פעלקער פון דער ווייט. ער, דער נביא, און ישראל  
ווערן צונריפגעגאָסן אין איינס. ער רעדט וועגן זיך און מיינט ישראל, און  
ער רעדט וועגן ישראל און מיינט זיך :

„גאָט האָט מיך פון טראַכט גערופן, פון מיין מוטערס לייב האָט ער  
מיין גאַמען דערמאָנט... און איך האָב צו מיר געזאָגט: אומנישט האָב איך  
מיך געמיט, אויף נישט און ניוועץ האָב איך מיין כוח פארלענדט. אָבער  
מיין משפט איז ביי יהוה'ן, און מיין לויב ביי גאָט.“

און מיט א קלאַרקייט און א פעסטקייט, וואָס ער האָט עס קיינמאָל  
פריער נישט געוויזן, ברענגט ער ארויס דאָס שליחות פון ישראל : פאר  
וועלכן תכלית האָט גאָט גערופן ישראל פון זיין מוטערס טראַכט ? פארוואָס  
האָט ער אים אויסגעקליבן פון אלע אנדערע פעלקער צו זיין זיין עם-סגולה,  
זיין כלי ? ניין, נישט פאר אים אליין, נאָר פאר דער גאנצער ערד און  
אלע מענטשן אויף איר :

„און אצינד האָט גאָט געזאָגט, —

דער, וואָס האָט מיך געפורעמט פון טראַכט

פאר א קנעכט צו אים —

אומצוקערן צו זיך יעקב,

און ישראל זאָל איינגעזאמלט ווערן צו אים — —

קנאַפ איז, ווייל דו ביסט מיין קנעכט,

אויסצורייכטן די שבטים פון יעקב,

און די צווייגן פון ישראל אומצוקערן ;

נאָר איך וועל דיך מאַכן פאר א ליכט פון די פעלקער,

אז מיין הילף זאָל זיין ביז צום עק פון דער ערד.“

און ווער זאָל דאָס זיין דאָס ליכט פון די פעלקער, וואָס דורך אים

זאָל די הילף קומען ביז צום עק פון דער ערד ?

„דער אויסלייזער פון ישראל זאָגט — —

צו דעם פאראכטן פון מענטשן,

צו דעם פאראומוירדיקטן פון פעלקער,

צו דעם קנעכט פון געוועלטיקער.“

(וועסט זען, עס וועט קומען א צייט, ווען די פעלקער וועלן דערקענען)

און דערזען דיין שליחות, אז פאר זיי, פאר זיי האָסטו גענומען אויף זיך דעם  
עול, פאר זיי, פאר זיי האָסטו געליטן.)

„מלכים וועלן זען און וועלן אויפשטיין,  
שררות — און וועלן זיך בוקן,  
פון וועגן גאָט, וואָס איז געטריי,  
דעם הייליקן פון ישראל, וואָס האָט דיך אויסדערוויילט.“

(אז דו זאָלסט זיין א כלי, וואָס דורך איר זאָל קומען די ישועה און  
די גאולה צו אלע פעלקער.)

דער נביא הויבט אָן שילדערן דאָס הערלעכע בילד, וואָס ער האָט  
געזען אין חזיון, ווי ישראל גייט צוריק צו זיין לאַנד. ער זעט זיי ווי שאָף,  
וואָס הויערן אויף גראַזיקע פיטערפלעצער, און מיט די ווערטער פון דוד  
המלך מאַלט ער דעם וועג פון מערב, וואָס זיי גייען איבער אים: „ביי  
רואיקע וואסערן טוט ער זיי פירן“. ער זעט, זיי קומען פון אלע ווינקלען  
פון דער ערד, פון צפון און מערב — און פון דעם לאַנד סינים.

און דער נביא צעזינגט זיך מיטן צושפיל פון אלע האַרפן פון דוד-  
המלך, וואָרום זיין מליצה פון תהלים באנוצט ער, און ווי דוד-המלך פארן  
אַרונ, הויבט ער אויך אַן טאנצן אין זיין תלהבות:

„זינגט, איר הימלען, און פריי זיך, דו ערד,  
און ברעכט-אויס, איר בערג, אין געזאנג.  
וואָרום גאָט האָט געטרייסט זיין פאָלק,  
און זיינע אַרעמע טוט ער דערבארעמען.“

און מיט א קול פון געוויין אין הויכער התפעלות ווענדט ער זיך צו  
זיינע צוהערער:

„און ציון האָט געזאָגט: פארלאָזן האָט מיך יהוה,  
און גאָט האָט פארגעסן אָן מיר.  
קאָן א פרוי פארגעסן איר קינד ביי דער ברוסט,  
נישט צו דערבארעמען דעם זון פון איר לייב?  
אפילו די דאָזיקע זאָלן פארגעסן,  
וועל איך אָן דיר נישט פארגעסן.  
זע, אויף די האנטפלאַכן האָב איך דיך אויסגעקריצט,  
דיינע מויערן זענען תמיד פאר מיר.“

ווער האָט זיי אזוי געטרייסט? זינט ירמיה-הנביא האָבן זיי נישט  
געהערט אזעלכע ווערטער פון נחמה. טרערן רינען פון די אלטע אויגן.  
און ער הויבט אָן שילדערן פאר זיי דאָס בילד, וואָס ער האָט געזען  
אין זיין חזיון, פון שיבת-ציון:

„הייב-אויף רונד ארום דיינע אויגן און זע :  
זיי אלע זענען איינגעזאמלט, און קומען צו דיר.  
אזוי ווי איך לעב, זאגט גאט,  
אז זיי אלע וועסטו ווי א צירונג אנטון,  
און וועסט זיי אַנקניפן אזוי ווי א כלה — —

---

זאגן נאך וועלן אין דיינע אויערן  
דיינע אַנגעוואָרענע קינדער :  
ענג איז מיר דאָס אָרט,  
טרעט מיר אָפּ, איך זאָל קאָנען וווינען.  
און וועסט דיר זאָגן אין דייַן האַרץ :  
ווער האָט מיר די דאָזיקע געבוירן ?  
איך בין געווען אַן קינדער און עלנט,  
פאַרטריבן און פאַרוואַגלט.  
און די דאָזיקע ווער האָט אויפגעצויגן ?

דער נביא, אין זיין פאָסיע, אין זיין ליבע צו ישראל, ווייסט נישט  
פון קיין גרענעצן. ער הערט אין זיינע אויערן דעם רוף פון גאט צו די  
פעלקער פון דער ערד — צו קומען העלפן ישראל צוריקצוגיין אין זיין  
לאַנד :

„איך וועל אויפהויבן צו די פעלקער מיין האנט,  
און צו די אומות וועל איך אויפשטעלן מיין פאָן,  
און זיי וועלן ברענגען דיינע זין אין בוזעם,  
און דיינע טעכטער וועלן אויפן אַקסל געטראָגן ווערן.  
און מלכים וועלן זיין דיינע דערציער.  
און זייערע שררה'טעס דיינע אמען — —

---

און אלע לייבער וועלן וויסן, אז איך, יהוה, בין דייַן העלפער,  
און דייַן אויסלייזער איז דער מעכטיקער פון יעקב.

---

נאָך דעם ווי דער נביא האָט געהאט אויסגעזונגען זיין שירה פאר  
ישראל, איז צוגעקומען צו אים פירשט זרובבל און האָט געזאָגט צו אים :  
„נביא, דניאל האָט געשיקט נאָך דיר. ער האָט א שליחות פאר דיר און  
ווייל דיר זען“.

„דניאל ?“ — פרעגט דער נביא אין ווונדער — „לעבט ער נאָך ?  
פאַרוואָס האָב איך נישט געוואוסט דערפון ?“

„ער איז זייער אלט און רעדט ווערטער, וואָס קיינער פארשטייט זיי  
נישט. מיר באהאלטן אים אויס ביי אונז אין פאלאץ, ווייל מיר ווילן נישט,  
אז מען זאָל וויסן פון זיינע חזיונות, וואָס שרעקן מענטשן“.

„פיר מיך צו אים, פירשט פון יהודה. איך וויל זיך בייגן פאר אים  
און פרעגן אויף זיין שלום“.

פירשט זורובל האָט געפירט דעם נביא אין די אינעווייניקסטע געמאכן פון פאלאץ. קיינער מער איז נישט געווען מיט זיי.

דניאל איז נישט געווען קיין מיטאָס. ער איז געווען א לעבעדיקער מענטש, וואָס איז נאָך קינדווייני געבראכט געוואָרן קיין בבל און האָט דאָרט אָפגעלעבט די אלע יאָרן פון גלות ביז צום ערשטן יאָר פון כורש'עס הערשאפט. דאָך איז ער אזוי באקליידט געוואָרן מיט א וואַלקן פון מיסטע־ריע, אז שוין ביי זיין לעבן איז ער באטראכט געוואָרן מער ווי א לעגענדע, א מיטאָס, איידער א לעבעדיקער מענטש. קיין חיה־רעה האָט אים נישט אָנגערירט, ווען ער איז געווען אין א שטייג מיט איר; קיין פייער האָט נישט געהאט קיין שליטה אויף אים. ער האָט זיך געראנגלט מיט שרים און מלכים און זיי האָבן אים נישט געקאָנט בייקומען. ער האָט אָפגעלעבט אין בבל די גאנצע צייט פון גלות, איבערגעלעבט אלע מלוכה־רעזשימען, וואָס האָבן זיך דאָרט געביטן אין לויף פון יאָרן, און אין דער צייט פון זיין לעצטן אקט פון א נביא איז בלשאצ'ס פאלאץ איז ער שוין געווען זייער אלט. ער איז געווען א טיפער זקן, און דאָך איז ער נישט אלט געווען. די השגה פון זקנה איז נישט חל געווען אויף אים. ער איז געווען לויטער הויט און ביינער. ער איז געווען דורכזעאיק, גלייך זיין גוף איז נישט באשטאנען אויס בלוט און פלייש, נאָר אויס עפעס אן אנדער מין סובסטאנץ, וואָס איז נישט פון דער וועלט. ער האָט כמעט נישט גענערט זיך ווי אים לעכער בשר־ודם, נאָר די שפייז, וואָס ער האָט גענומען אין זיך, האָט, ווי זיין קערפער, אויך געמוזט באשטיין אויס געהיימע סובסטאנצן. ער האָט נישט געלעבט אין דער וועלט. זיין דורכזעאיקער גוף אליין האָט זיך געפונען אין איר; זיין גייסט האָט געלעבט אין אן אנדער וועלט. ער איז תמיד געווען פארטראָגן אין זיינע חזיונות, און ער האָט גערעדט אין א נעפליק לשון, מיט חידות און סימבאָלן, וואָס קיינער האָט זיי נישט פארשטאנען. וואָרום ער האָט גערעדט פון זאכן, וואָס קיינער האָט זיי קיינמאָל נישט געזען, פון זאכן, וואָס זענען גאָר נישט בנמצא אין דער וועלט.

ער האָט זיך אויפגעהאלטן ביי די פירשטן אין הויף. דאָרט האָט ער געהאט זיין חדר מיוחד, און זיינע צוויי תלמידים, חגי און זכריה, וועלכע זענען נאָך געווען יונג, האָבן אים משמש געווען. מיט טרוקענע ביינער, ווי ביי א מומיע, איינגעהילט אין א ווייס קלייד, איז ער געלעגן אָדער געזעסן אָנגעלעבט אויף זיין אַנלען־בעט. זיינע ווייסע לאַקן און ווייסע באָרד האָבן כמעט צוגעדעקט זיין אויבערשטן האלבן קערפער. די הויט אויף זיין אויסגעצערטן פנים איז געווען אזוי דורכזעאיק, אז עס האָט זיך געדאכט, אז זיין פנים איז איין גרויס אויג. און מיט זיין פנים און מיט זיינע אויגן האָט ער אדורכגעקוקט דורך ווענט און מויערן און אריינגע־דרונגען אין א וועלט און אין א לעבן, וואָס געהערן צו אן אנדער, נישט־ערדישער קאטעגאָריע.

ווען דער פרעמדער נביא האָט זיך געהאט באוויזן און געבראכט די

בשורה וועגן דער גאולה, וואָס קומט, זענען די פֿירשטן און די כהנים געקויִ  
 מען צו דניאל'ן און זיך אָנגעפרעגט ביי אים: איז טאקע די צייט פון דער  
 גאולה, ווי דער נביא איז מבשר, און זאָלן זיי זיך צו אים צוהערן, אָדער  
 אים פארוואַרפן? דניאל האָט זיי נישט געגעבן קיין קלאַרע תשובה. ער  
 האָט גערעדט פון א חלום, פון א חזיון פון זיין קאָפּ אויף זיין געלעגער.  
 ער האָט גערעדט פון פּאַנטאַסטישע חיות, וואָס זענען אַרויסגעקומען פון  
 א שטורעמדיקן ים: א חיה, אזוי ווי א לייב, מיט פליגל פון אן אָדלער,  
 וואָס איז פאַרקערט געוואָרן דערנאָך אין א מענטשן; א צווייטע חיה, גער-  
 גליכן צו א בער, וואָס פאַרשלינגט פלייש א סך, און נאָך א חיה, אזוי ווי  
 א לעמפּערט, מיט פיר פליגל און פיר קעפּ, וואָס עס איז איר איבערגעגעבן  
 געוואָרן די ממשלה. און פון א פּערטער, א לעצטער חיה, האָט ער גערעדט,  
 א חיה, וואָס איז „שרעקלעך און מורא'דיק, און געוואלדיק שטאַרק; און  
 גרויסע אייזערנע ציין האָט זי געהאַט; און זי האָט געגעסן און האָט צע-  
 מאָלן, און דעם רעשט האָט זי צעטראָטן מיט אירע פיס; און צען הערנער  
 האָט זי געהאַט... און אן אנדער האָרן, א קליינער, איז אַרויסגעוואקסן  
 צווישן זיי... און אויגן, אזוי ווי די אויגן פון א מענטש, זענען געווען אין  
 דעם דאָזיקן האָרן, און א מויל, וואָס האָט גערעדט גרויס". — זיינע אויגן  
 האָבן געלויבטן ווי צוויי אָנגעצונדענע ליכטער, און זיין דין דורכזעאיק פנים  
 האָט געשיינט ווי פייער, און זיינע דינע הענט האָבן געציטערט. זיין גאַנצער  
 גוף האָט געפלאַטערט, ווען ער האָט גערעדט וועגן אן אלטבאַטאַגט, וואָס  
 „זיין מלבוש איז געווען ווי ווייסער שניי, און די האָר פון זיין קאָפּ ווי  
 לויטערע וואָל. זיין טראָן איז געווען פלאמען פייער... און צען טויזנט מאָל  
 צען טויזנט זענען פאַר אים געשטאַנען. א בית־דין איז געזעסן, און ביכער  
 זענען געווען געעפנט". און דערציילט האָט ער אין דעם לשון פון די  
 כאלדייער.

א גרויסע אימה איז באפאלן די צוהערער. זיי האָבן נישט געוואוסט,  
 צי עס קומט אויף זיי די גאולה, אָדער נייע צרות און פּורעניות. זיי האָבן  
 מורא געהאַט די טיר פון זיין חדר צו עפענען, אזוי ווי דאָרט, אין דעם  
 חדר, וואָלט נישט אן אלטער, שוואכער נביא זיך געווען געפונען, נאָר  
 א לעגענדאַרער באפליגלטער לייב, וואָס איז געקומען צו פליען פון הימל  
 און האלט אין זיינע קרעלן בראנדיקע פיילן, מיט פייערפונקען, וואָס שפּריצן  
 פון זיין מויל, און מען ווייסט נישט, צי דאָס איז דאָס ליכט פון הימל,  
 אָדער פייער פון דער אונטערוועלט.

אין איינער פון די פיל קאמערן אין דעם הויף פון די פירשטן איז  
 געלעגן א בינטל ביינער, ארומגענומען און געהאלטן צוזאמען מיט א דינער  
 הויט, וואָס האָט געלאָזט אדורכזען ווי דורך א גלאָז דאָס אינעווייניקסטע  
 געווערק פון די אברים. און דאָס אויג אין דעם בינטל ביינער האָט גער-  
 וואַנדערט איבער געשעענישן, וואָס באדאַרפן ערשט קומען, ווי איינער  
 וואַנדערט איבער א וועג אויף זיין אייגענער היימישער לאנדשאפט. און  
 וואָס ער האָט געזען אין זיין וואַנדערן, האָט ער דאָס אונט איבערגעגעבן

דורך א ריי סימבאלן פון פאנטאסטישע חיות און שטורעמדיקע ווינטן, וואָס טראָגן אין זיך דעם סוד פון די קומענדיקע געשעענישן, דעם סוד, וואָס גאָט איז מגלה דורך א באַזונדער סגולה פאר זיינע אויסדערוויילטע.

זרובבל און דער נביא ישעיה האָבן געטראָפן דניאל'ן זיצן אויף זיין בעט. ער האָט געווארט אויף זיי. דער יונגער נביא האָט זיך טיף פארבויגן פאר אים און האָט צו אים געזאָגט:

„שלום צו דיר, מיין פאָטער און מיין לערער, די אויגן און די אויערן פון ישראל!“

דניאל האָט אויפגעזאָגט זיינע ווייסע ברעמען און אָנגעקוקט דעם נביא א לענגערע ווייל. דערנאָך האָט ער אויסגעשטרעקט צום נביא זיין בלייכע האנט:

„שלום צו דיר, מיין זון“, — האָט ער אָנגעהויבן מיט א קלאַר קול. — „איך האָב געשיקט נאָך דיר — דיר צו זאָגן: בעט ביי גאָט, אז דו זאָלסט נישט מבולבל ווערן, ווען דיינע אויגן און דיינע אויערן וועלן זיך עפענען.“ דער נביא, א דערשראָקענער, איז בלייב געוואָרן, און ער האָט גער זאָגט מיט א ציטערדיק קול:

„פאָטער פון ישראל, האָבן מייןע אויגן פאלש געזען און מייןע אויערן פאלש געהערט?“

„חלילה! דיינע אויגן האָבן רעכט געזען און דיינע אויערן רעכט געהערט. נאָר דיין האַרץ איז צו-האַסטיק און דיין תשוקה צו דער גאולה צו-להוט. האָסט צופיל בטחון אָנגעהאנגען אויף א בשר-רום, וואָס היינט איז ער דאָ און מאַרגן פארגייט ער. האָסט געזען א בלעטל, און דו האָסט עס אָנגענומען פארן בוים.“

און דער אלטער דניאל האָט צוגעמאכט די אויגן. זיין פנים איז געוואָרן נאָך מער דורכזעיאיק, באַגאָסן מיט א ליכט, ווי דאָס ליכט פון חשמל, און ער האָט ארויסגעזונגען פון זיך מיט א יונג קול:

„איך האָב געזען אין זעאונגען פון דער נאכט,

ערשט אויף וואַלקנס פון הימל

איז אָנגעקומען אזוי ווי א מענטשנקינד,

און ביז דעם אלטבאטאָגטן האָט ער דערגרייכט,

און מען האָט אים געבראכט פאר אים.

און אים איז געגעבן געוואָרן געוועלטיקייט,

און כבוד, און מלוכה.

אז אלע פעלקער, אומות און לשונות

זאָלן דינען צו אים.

זיין געוועלטיקייט, אן אייביקע געוועלטיקייט, וואָס פארגייט נישט,

און זיין מלוכה אזא, וואָס ווערט נישט צעשטערט.“

דער אלטער איז שטיל געוואָרן, ווי ער וואַלט איינגעשלאָפן.



און דער נביא איז ארויסגעגאנגען פון דניאל'ס חדר, א שווייגנדיקער,  
מיט א צעשטערט געמיט.  
„איך האָב דיר געזאָגט, אז ער איז אלט געוואָרן, דניאל, און ווייסט  
נישט, וואָס ער רעדט“, — האָט געזאָגט פירשט זרובבל.  
„ער ווייסט, וואָס ער רעדט“, — האָט דער נביא געענטפערט ווי פאר  
זיך. — „ער זעט ווייטער, ביז צום סוף פון די טעג“.

סוף ערשטער טייל



צווייטער טײל



## קאפיטל איינס

ווי א טייך, וואָס שוועלט־אָן, ווען א פאַרפלייצונג קומט איבער זיינע ברעגן, אזוי איז די שטאַט בבל אָנגעשוואַלן געוואָרן מיט אן איבערפלייץ פון מענטשן. קיינמאָל, קיינמאָל האָט בבל נישט אויפגענומען אזא גרויסע באפעלקערונג, גלייך ווי די מענטשן־שטראַמען פון גאַר דער וועלט וואַלטן זיך אריינגעאַסן אין איר קאַרעטע. מחנות, פעלקער גאַנצע פון אַיטלעכן קאַליר, פון אלערליי פאַלקס־טראכטן, און זיי האָבן איבערגעפולט אלע גאַסן, קאַנאַל־שטראַנדן, מאַרק־פלעצער, אַרויסגעאַסן זיך פון דין גאַרקויפן, פון די טעמפלען, פון אלע ווינקלען, ווי אן איבערפלייץ פון א מבול.

די גאַס פון די שייטלמאַכערס, דעקאַריט מיט פלאַכטעס, טיכער און פאַלמען־צווייגן, איז באַלייגט מיט מאמעס און קינדער. זיי שטייען אויס־געשטעלט אין לאַנגע שורות, און די בעל־מלאכה'ס שייטלמאַכערס העלפן זייערע קליענטן אָפצוקלייבן די האָר פון די קינדערשע קעפּ, וואָס די מאמעס האָבן געבראַכט אויפן יאָרד צו פאַרקויפן. קוים זענען שייטל־מאַכער און קונה איינגעאַנגען אויף דער צאָל זעקלעך גערשטן אָדער גריץ, אָדער אויף דער וואָג שקלים און זילבער, אלס פרייז פאַר א שייטל און א באָרד, אויסגעאַרבעט פון אן אָפגעקליבענעם קאַפּ האָר פון א קינד, אזוי קומט דער שערער, וואָס שטייט שוין גרייט מיט זיינע מכשירים, צו צום קינד, א ינגל אָדער א מיידל, שניידט־אָפּ די לאַנג געוואַקסענע האָר און לאָזט איבער דאָס קינד ווי א שעפּס נאַכן שערן. די סוחרים פון די לעבעדיקע קעפּ האָר האלטן אין איין אויסרוּפן און רימען זייערע סחורות: „לכבוד בל־מרודך דעם מעכטיקן, לכבוד ניי־יאָר, מאכט אייך א נייעם שייטל, באַקליידט אייך מיט א נייער באָרד! זעט דעם לעבעדיקן אָפּגלאַנץ פון די האָר, פילט די וואָג פון די לאַקן, פופציק שקלים אין וואָג! א באָרד ווי ביי גילגאַמאַשן קאָן איך אייך קניפן פון דעם קאַפּ האָר! — ווייזט דער שייטלמאַכער, וועגנדיק אויף דער האַנט דעם שיינ־געלאַקטן קאַפּ האָר פון א יונג געזונט מיידל.

„די האָר מיט דעם לעבעדיקן לייב, וויפל וועט עס באַטרעפן אין שקלים?“ — פּרעגט איינער מיט א דיקלעכן בויך, ווו עס באַמבלט זיך ביי אים א חתום־רינג אין גארטל, מיט זיין קנעכט הינטער אים, וואָס טראַגט אים נאָך דאָס זעקל זילבער.

„איך פאַרקויף נאָר די האָר. דאָס לעבעדיקע לייב געהערט צום פּאַטער. אַט דאָרט שטייט ער, אין יוועלן־מאַרק, ער וויל טאַקע זיין טאַכטער פאַר־קויפן. פאַר א נייעם בבל'שן קאַלירטן מאַנטל, וואָס ער וויל זיך איינשאפן

לכבוד דעם יום־טוב פון מרווד, דעם מעלטיקן, וועט ער די טאָכטער אוועקגעבן.

אויף דעם שקלאפן־מארק, וואָס איז באלד ביים געסל פון די שייטל־מאכערס, שטייט א קרעפטיק, קערנדיק הארט־געקנאָטן לייב פון א נעגער־ווייב אויף דעם ארויסשטעל־קלאַץ צום פארקויפן. דער אראבישער סוחר, אין זיין מדבר־ליילעך, וואָס באדעקט זיין שאנד, בעת דער פרויס שאנד איז אנטפלעקט, האלט אין זיין האנט די טורעם־געפאָרעמטע ברוסט פון דער פרוי און רופט מיט א פארכאפט קול:

„לכבוד בל־מרווד דעם גרויסן, קויפט אייך א קעבסווייב, וואָס טויג צו אלץ. זעט א ברוסט, זעט, נישט קיין קינדער־מילך גיט זי מענער־מילך, מענער־מילך! קויפט אייך איין לכבוד דעם יום־טוב פון ניי־יאָר, לכבוד בל־מרווד דעם אלמעכטיקן!“

און אזוי אומזעטום ווו מען קערט זיך און ווענדט זיך אין דעם לאבירינט טונקל־פארשאַטנטע געסלעך פון דעם גרויסן באזאַר, שטייען די סוחרים פאר זייערע קרעמלעך, רופן־אויס זייערע סחורות לכבוד דעם יום־טוב פון ניי־יאָר, לכבוד בל־מרווד, דעם גאָט איבער אלע געטער, וואָס האָט מציל געווען בבל פון צעשטערונג.

„קויפט־איין די זיסע וויירויד־בשמים, וואָס קומען פון אראבישע קאָך־טוסן, צו דעמפן פאר מרווד דעם שטראלנדיקן! האנדלט אייך איין דעם ווילד־דופטיקן אייל, געדריקט פון די זעלטנסטע וואַרצלען פון אינדישע קרייטעכער, צו זאלבן אייער לייב צום גרויסן יום־טוב פון מרווד דעם הערלעכן! פארוויסט די זויערקייט פון אייער לייב מיט דעם האַניק־טעם פון זאפראן און בעגעלעך, יאסמין און אינגבער. דער ריח פון אייער לייב זאל אויפגיין אָנגענעם אין די נאָזלעכער פון מעכטיקן גאָט און פון זיין געליבט ווייב, דער געטין גימיל, וואָס האָט אָפגעראטעוועט בבל פון אונטערגיין.“

ביי די שניט־קראַמען האָבן די סוחרים פארקויפט צייג פאר בבל־ער מאנטלעך, זיידנס פון פערסיע, לייוונטן פון צידון, כונטפארביקע וואָלנס לכבוד בל־מרווד־כין. די זילבערשמידן האָבן ארויסגעשטעלט צום פארקויפן זילבערנע ווייבערשע גארטלעך, נאָזרינגען, בראסלעטן, שטערנטיכלעך, קייטעלעך און רינגען לכבוד דעם יום־טוב פון גאָט. די סאנדאלן־נייער אין דעם סאנדאלן־געסל, די טעפער אין דעם טעפער־געסל, סוחרים פון גערוי־כערטן שעפסן־פלייש אין דעם יאטקע־געסל, שענקער פון זויערן ביר אין די שענקען פון ביר און וויין, די הענדלער פון גרינווארג ביי די געשטעלן פון גרינסן, ווי די פלעצלעך פון גערשטן אין דעם בעקער־געסל, מיט איין וואָרט, אלץ, וואָס איז געווען צו פארקויפן אין דעם ווייט־אויסגע־שפרייטן באזאַר, פון א מענטשן־שקלאַף, אָדער קעבסווייב ביז צו א סאנר־דאל־בענדל, איז פארקויפט געוואָרן אין דעם נאָמען פון דעם מעכטיקן גאָט איבער אלע געטער און מענטשן, דעם גאָט פון הימל און ערד, דעם גאָט בל־מרווד. זיין נאָמען איז נישט אראָפּ פון די ליפן, מחמת גאנץ בבל האָט זיך מכין געווען צו זיין יום־טוב פון ניי־יאָר, וואָס ווערט געפייערט

דעם ערשטן טאג פון חודש ניסן.

אָבער מער ווי ערגעץ אנדערש וווּ איז בל־מרודכ'ס נאָמען געפרייזט און געלויבט געוואָרן אין דעם געסל, וואָס האָט זיך אָפּגעגעבן מיט תפילות און הלל געוואַנגען. אויף גינדעריקע בענקלעך אָדער מיט די פיס אונטער זיך זענען געווען אויסגעזעצט אין דעם געסל די שרייבער פון תפילות. זיי האָבן מיט א שטילעט אויסגעקריצט אויף ליימענע טאָוועלעך אָדער צילינדערס סיי די תפילות און הימנען, וואָס זענען שוין באַקאנט געווען און אָנגענומען פון בל־מרודכ'ס כהנים, סיי אזעלכע, וואָס זענען ניי פאר־פאסט געוואָרן פאר דעם אָנקומענדיקן יום־טוב. אויף פלאַכטעס, אויסגע־שפרייט פאר זיי, האָבן זיך געבאָקן אויף דער זון די פארשריבענע טאָווע־לעך. אנדערע אויסגעלייגטע טאָוועלעך זענען שוין גרייט געווען צום פאר־קויף: אויסגעבאָקן פון לאַנג אין אויוונס, זענען זיי געווען שטאַרקער, מער פארהארטעוועט, און דערפאר העכער אין פרייז. די שרייבער פון די תפילות זענען געווען לרוב שקלאפן, וואָס האָבן געטון די ארבעט פון פאר־פאסט און אויפשרייבן תפילות פאר זייער בעל־הבית, ווי די שקלאפן פון יעדער אנדער מלאכה. דער בעל־הבית פון שרייבער־שקלאפן, א סוחר אָדער א פארלעגער פון תפילות און הימנען, איז געווען געוויינטלעך א בכבודיק־אויסזענדיקער בבליער, אויסגעפוצט אין א שיינעם בבליער שוואַרצן מאַנטל. שטייענדיק מיט פארלייגטע הענט אין דער פאַזע פון דעם גאַט פון חכמה, נבו, וואָס זיין סטאַטוע איז טאַקע געשטאַנען ביי דעם געוועל, האָט דער סוחר אויסגערופן זיין סחורה מיט א בנעימות־דיקער מינע, פאר־גלאַנדיק פרום די אויגן:

„דאָס איז די תפילה, וואָס די הייליקע כהנים פון גרויסן גאַט בל־מרודך האָבן מתקן געווען צו זאָגן דעם ראש־השנה, וואָס קומט־אָן, א הלל־געזאַנג פאר דעם גרויסן נס, וואָס ער האָט אונז געטון, אַפראטעווענדיק בבל זיין שטאַט פון צעשטערונג. שאפט אייך איין, עס וועט אייך ברענגען גרויס הצלחה“.

א פרומער בבליער, מיט א שטילעט און א שרייב־טאָוועלע אראָפּהענר גענדיק ביי אים פון א קייטל אויפן האַלדז, קענטיק, אליין א געלערנטער, א סופר, גייט ארויס פון דעם קרייז ביישטייער, קומט־צו צום סוחר פון הימנען, הויבט־אויף פון דער ערד איינס פון די אויסגעטריקנטע ליים־טאָוועלעך און לייענט בדחילו־ורחימו אדורך די תפילה, צוערשט פאר זיך, ערנאך מיט א פרומען ברום, שאַקלענדיק זיך בשעת־מעשה:

„געוואלדיק גרויס איז דיין נאָמען, בל־מרודך,  
אין הימל ביסטו דעהויבן, אויף דער ערד ביסטו אונזער מלך.  
אַ, גאַט, ווי הערשער אין הימל און הערשער אויף דער ערד,  
האַסט נישט קיין גלייכן צווישן דינע ברידער די געטער.  
דיך אליין איז גוט צו לויבן און פאסיק צו פרייזן  
פאר דעם גרויסן נס, וואָס דו האָסט אונז געטון“.  
„אַזוא, פלאי־פלאים, א ריין תפארת'ל! — באַלעקט דער געלערנטער

מיט דער צונג זיין טרוקענע ליפ, און שוין באלד נעמט ער גלעטן פאר נחת די לאנגע געקארבטע באַרד זיינע.

„דאָס האָט מיין אַסיִרישער קנעכט פאַרפאַסט, אַגאַמאַ, און די כּהנים פון על־סעגילאַ האָבן עס אָנגענומען. דער כּהן־גדול אליין האָט געגעבן זיין הסכמה, און מען זאל די תפילה זאָגן דעם ראש־השנה. אליין אמאָל געווען א סופר ביים טעמפל פון גאָט אשור אין נינוּה“ — ווייזט דער ארויס־געבער פון תפילות אָן אויף איינעם פון זיינע שקלאפֿן־שרייבער, וואָס איז אַ דארער אויסגעטריקנטער זקן; ער זיצט מיט די פיס אונטער זיך פאר־טיפט אין אויסקריצן שריפט־צייכנס אויף ליימ־טאָוועלעך. — „די כּהנים פון דער געטין אישתר האָבן אים געוואָלט ביי מיר אָפּדינגען, ער זאל שרייבן פאר זיי הימנען און תפילות. איך האלט אים אָבער פאר די כּהנים פון בל־מרודך. ווילט איר זען דעם הימן וואָס ער האָט מחבר געווען פאר דעם גאָט שמש? נאָט, ליענט. איך זע, אז איר זענט א מבין אויף שירים.“ — און דער סוחר האָט אויפגעזוכט צווישן די טאָוועלען און געגעבן איינס דעם מבין.

דער פרומער געלערנטער בבל־ער האָט אָנגעהויבן ליענען דאָס נייע טאָוועלע:

„באליכטיקער פון דער טונקלעניש, אויפהעלער פון הימל, פארניכט דאָס בייער פון אויבן און אונטן.  
עס באדעקט ווי א נעץ זיין גלאנץ די ערד,  
די מעכטיקע בערג לאָזט ער אויפשיינען.  
ער צינדט די הימלען מיטן פייער פון זיין ליכט,  
און די ערד שמייכלט אים אנקעגן.  
ביי דיין אויפגאנג, שמש, פרייען זיך הימל און ערד.  
גרויסער פירשט שמש, דער גאנצער באשאף פרייט זיך מיט דיר.“

„פלאי־פלאים! וואָס קאָסט עס?“  
„נאַר צוויי מעסטלעך גערשטן, אָדער דריי אייער. זילבער אָדער קופער אין וואָג פון א פערטל שקל. בחצי חינם.“  
דער פרומער בבל־ער באצאלט מיט א שטיקל זילבער, וואָס ער האָט געהאלטן אין זיין גארטל, נעמט דאָס טאָוועלע און לייגט עס זיך אריין בדחילו־ורחימו אין דעם בוועם פון דעם ברייטן בבל־ער מאנטל.  
„גוטער מענטש, אפשר האָט איר א תפילה פאר א לאנג און געזונט לעבן?“ — פּרעגט אַן עלטערע פרוי, וואָס איז ערשט צוגעקומען, מיט א ציטער אָן קול; איר פנים איז צעקנייטשט, איינגערומפן. — „איך פיל זיך עפעס נישט מיט אלעמען. איך בין געגאנגען צו די כּהנים פון דער גרויסער געטין אישתר, האָב איך זיך געוואָלט אוועקזעצן צווישן די ווייבער צו ווערן א קדשה פאר דער געטין, האָבן מיר די כּהנים געזאָגט, אז פאר א קדשה בין איך שוין צו־אלט, קיינער וועט מיך נישט וועלן מקדיש זיין



פאר דער געטין. זוך איך א תפילה.

„א תפילה וועט נישט טויגן פאר איך, גוטע פרוי. איר קענט דאך נישט ליינענען. איך וועל אייך בעסער פארקויפן א קמיע, וואס איז אן אויסגעפרוועטע סגולה פאר א גוטע עלטער. וואס האט איר געבראכט פאר דער קניה? א ציקעלע, א פעט גענדול?“

„אוי, גוטער מענטש, ווער האט היינט, מישטיינס געזאגט, אוועקצוגעבן א ציקעלע אדער א גענדול? איך האב געבראכט א שיין בינטל געוואשענע וואל, וואס איך האב אפגעשוירן פון מיינע צוויי שעפעלעך. עס וועט שטייען פאר א גוטן קאפטן.“

„פאר א ביסל וואל פון צוויי שעפסן קאן איך אייך נישט געבן די סגולה. עס קאסט מיך אליין טייערער. איך וועל אייך געבן א סגולה, וואס וועט אייך אפהיטן פון א בייז-אויג, — און דער סוחר לייגט צוריק דאס טאוועלע מיט דער סגולה פאר א גוטע עלטער, וואס ער האט שוין געהאלטן אין האנט, אויף זיין ארט, נעמט א צאן פון א קעמל און גיט עס דער פרוי. — דער כהן פון גאט נבו האט עס אליין אפגעשפראכן. עס איז א סגולה פאר א בייז-אויג און העלפט צו ציין-ווייטיק, טוען איך ווי די ציין?“

„וואס נוצט מיר א סגולה פאר ציין-ווייטיק, אז איך האב שוין מיינע ציין לאנג אויפגעגעסן?“ — פלאפלט די אלטע מיט איר איינגעפאלענעם מויל אן ציין, אין א לשון, וואס לאזט זיך שווער פארשטיין — „אלע בעטן היינט צו בל-מרודך, וואלט איך אויך עפעס געוואלט האבן א תפילה, א סגולה, לכבוד דעם יום-טוב, ער זאל מיך באשיצן אויף מיינע אלטע טעג.“

„א תפילה פארן גאט בל-מרודך פאר דעם ביסל וואל פון צוויי שעפעלעך? ניין, ניין, אלטשישקע. תפילות פארן גאט מרודך ווערן געריסן היינט פון די הענט. אלע וועלן זיך אויספוצן היינט מיט קמיעות און סגולות פון גאט מרודך. נאט, דא האט איר א תפילה. עס וועט אייך העלפן. עס איז א תפילה פאר א גוטע עלטער, — זאגט דער סוחר, נעמט א פארשריבן שערבל ארויס פון א טאפ און גיט עס דער אלטער. — עס וועט אייך זיין א רפואה פאר אלע חולאתין.“

„עס איז א תפילה צו בל-מרודך?“ — פרעגט די אלטע.

יא, יא, צו אים אליין. די כהנים פון זיין טעמפל על-סעגילא האבן עס געשריבן אין זיין נאמען, און לאזט מיך איצט געמאך!“

א דרייפאכער יום-טוב האט געזאלט זיין דער היינאריקער ראש-השנה אין בבל: דער יום-טוב פון ניי-יאַר גופא, וואס פאלט-אויס דעם ערשטן טאג פון חודש ניסן און ציט זיך פיר-פינף טעג; דער יאר-טאג פון כורשעס איינגעמען בבל אן ווידערשטאנד און די אַרדינאציע דורך בל-מרודך פון דעם נייעם מלך איבער בבל. קיין מלך איז נישט באפולמעכטיקט געווארן אין בבל ביז ער האט נישט באקומען די סמיכות פון גאט דורך אַננעמען די אייבערשטע געטלעכע מאכט, איבערגעבנדיק זיך איר באשיצונג און

איר חסד. אויך כורש האָט געמוזט זיך דערנידעריקן אזוי. ער האָט דאָס אָבער אויסגעמיטן אין זיין אייגענער פּערזאָן און איבערגעגעבן דעם רשות זיין יורש־עצֶר קאַמבין.

דער עיקר טייל פון די אלע פייערונגען האָט געזאָלט זיין דאָס אומ־קערן צוריק אהיים די געטער, וואָס מען האָט זיי אין די טעג פון דער מלחמה געהאלטן אויסבאהאלטן אין בבל דער שטאָט. שוין די דערלויבעניש צו ברענגען די געטער צוריק צו זייערע טעמפלען איבערן לאַנד אין אַנגער נומען געוואָרן ווי א סימבאָל, א צייכן פון כורש'עס דערקענען־זיך צו דער אַנגענומענער אמונה פון בבל, פון זיין גרייטקייט צו דינען צו די געטער פון בבל. האָט, בכו, דאָס ארויספירן די געטער פון בבל געזאָלט געפייערט ווערן מיט באזונדערן פּאָראד און פאַמפע.

עס איז געווען די שענסטע צייט פון יאָר אין בבל. אויב אפילו בבל האָט קיין ריכטיקן ווינטער נישט, און דער שניט פון קערנער־תבואה קומט דאָרט פאַר עטלעכע מאָל א יאָר, דאָך איז פּרילינג די צייט פון יאָר, ווען אלע פעלדער אין בבל, באוואַסערט פון די קאנאלן ארום, זענען באדעקט מיט א ווייטן און ברייטן אויסשפרייט פון טעפּיכער אין אלערליי געמישטע קאָלירן, ווייס, בלוי, רויטלעך, און וויאַלעט, די בליאונג פון דעם פּרילינג־פּארזיי פון גערשטן, וואָס שלאָגט ארויס פון דער ערד. אלע גערטנער אין שטאָט און ארום דער שטאָט שטייען אין פולן אויפבלי. די מאנדלביימער זענען באדעקט מיט ראָזיקע שליערן, ווי א כלה, אויסגעפּוצט צו דער חופּה, און אזוי אויך די פּערשקע־ביימער און ווי ווילדע קאַרשן. די בשמים־גערטנער האַלטן אין צייטיקן, און א שטאַרקער פּערפּוס־ריח גייט־אויף פון דעם זאפּראַן און דעם קאַריאָדער. און די גרינס־גערטנער, וואָס נעמען ארום בבל, ווי אַ גרינער גארטל, ביי די קאנאל־שטראַנדן און ציען זיך, ווי גרינע בענדער פאַזע די קאנאלן דורך דער שטאָט, זענען באדעקט מיט דעם געבלי פון קנאַבל, ציבעלע און ליק, וואָס די בבל'ער באנוצן אזוי פיל, אז דער גערוך פון קנאַבל און ציבעלע טראַגט זיך שווער פון איס־לעכער בבל'ער באַרד און איטלעכן בבל'ער מאַנטל, ווי די קוילראבי און דער ווילדער קרויט פון זייערע מיילער. אָבער די שטאָט בבל באקומט איר יום־טוב־דיקע מראה, די בתולה־דיקע פּרישקייט פון פּרילינג, דער עיקר, פון דער פּרישער גרינקייט, מיט וועלכער עס באקלייזן זיך די פּאלמען, די פאַמעגראַנאַטן, די טייטלביימער, להיפּוך צו דער ערנסטער סטאַבילער אלטקייט, וואָס די בכבוד'ע טיף־פּאָרוואַרצלעט און ברייט־צעצוווינגטע איילבירט־ביימער ארום סוגעסטירן מיט דער געדיכטער גרינ־קייט פון זייערע פּריש־באַבלעטערטע צווייגן.

די אויסנשטאַטישע באפעלקערונג האָט אַנגעהויבן אריינשטראַמען אין שטאָט אריין טעג צופריער און געבראכט מיט זיך קרענץ און גירלאַנדעס בלומען. מען האָט זיי געגעבן רשות אויפצושלאָגן געצעלטן אויף יעט־וועדער ליידיקן פּלאַץ, וואָס זיי וועלן געפינען. זיי האָבן פּאָרהילכט די לופט מיט זייער ערב־יום־טוב־דיקן גערודער. פון אומעטום האָט זיך

געהערט אַ לוסטיק רוישן פון געלעכטער, פון געזאנג און טאַנץ. איבער  
אַלע מאַרק־פלעצער און באַזאַרן זענען צעשטעלט געווען אַן א שיעור  
דרייפוס־בראַטערס, געהייצט מיט בהמה־מיסט, סמאַלע און געטריקנטע  
פאלמען־בלעטער, וואָס די אַנגעלאַפענע מאסע מענטשן האָבן געבראַטן  
דערויף שעפּסן־פלייש, ציגן־פלייש, הינער און גענדז, זייער ציר־הילדריך,  
וואָס זיי האָבן געבראַכט מיט זיך אין ערדענע טעפּ, אין געפלאַכטענע  
קערב. און די לופט פון בבל איז פארדאַרן געוואָרן דורך א געשטאַנק פון  
געדעמפטע, גערויכערטע און געריישטע פליישן, באווייצט מיט ציבעלע  
און קנאַבל, מיט זאפראן און בשמים־בלעטער. די רויך־וואַלקנדילעך, די  
פארע, וואָס האָט געזעצט פון די דרייפוס־אויזוועלעך, דאָס געריישעכץ  
פון געפרענגלטן פעטס, דער שארפער ריח פון ציבעלע און קנאַבל און דער  
זייערער געשמאַק פון שלעכטן ביר איז פארגאַנגען אין די נאָזלעכער און  
געביסן איטלעכע קעל.

מיטן אַוונט האָבן זיך אַנגעצונדן די שטורקאַצן, וואָס האָבן באלויכטן  
דעם שלל קאַלירן פון דעם המון, וואָס האָט זיך געדרייט אין א קאראהאַד,  
אין דעם רויך און נעפל, וואָס איז געהאַנגען איבער דער שטאַט. צום ווילדן  
ליאַרם און געבראַגט פון פייקלעך, פייפלעך און טאַצן, געווירבלט זיך אין  
א פארשאַרפטן כאַאָטישן טאַנץ, ווי באנומענע פון בייע רוחות, וואָס  
זענען באפאלן די שטאַט. איבער די קאַנאַלן האָבן זיך געשאַרט גרעסערע  
און קלענערע שיפן, באהאַנגענע מיט גירלאַנדן־בלומען, באלויכטענע מיט  
סמאַלע־פאַקעלן, וואָס האָבן אָפגעוואָרפן זייערע בלוט־רויטע פלאַמען  
איבער דעם וואסער־שפיגל, געבנדיק די קאַנאַלן פון בבל דעם אַנבליק פון  
פלאַקערדיקע נאַפֿ־טייכן. א מעלאַנכאָליש תפילה־דיק געזאַנג, באגלייט  
מיט אן אַנשרעקנדיק מאַגאַטאַן פייקלעך, איז געקומען פון די שיפן. דאָס  
האַבן געזונגען די משוררים, וואָס זענען געקומען מיט די שליחים פון  
שטעט, געשיקט צו ברענגען צוריק אהיים די געטער זייערע פון בבל,  
ווי זיי האָבן אָפגעריכט גלות אין דער צייט פון כורשעס אינוואַזיע. איטלעכע  
שליחים־גרופע האָט געהאַט איר פּאָן, וואָס האָט געפלאַטערט מיט אירע  
אייגנאַרטיקע קאַלירן פון דער שיף אויפן קאַנאַל, אירע אייגענע הימען  
און תפילות, געזונגען פון כהנים־סריסים אין פארברייכער הלבשה. עס  
איז געקומען א גרויסע גרופע פון די פני פון דער שטאַט בארסיפּאַ,  
באגלייט פון כהנים, אומצוקערן פון גלות זייער גאַט נבו. אוש פון אלעפּאַ,  
אין סיריע, איז געקומען א גרופע שליחים צו נעמען אהיים זייער גאַט פון  
שטורעם, הדר. און אזוי פון שטאַט און שטאַט, און די איינוווינער פון בבל  
האַבן זיי מקבל־פנים געווען מיט שטורמישער פרייד און אנקעגנגעוויבלט  
מיט טריאַומף־אויסגעשרייען.

די פּראָצעסיע־גאַס איז געווען פאַרטרונקען אין רויז־רויט און  
פאַלמען־גריין, וואָס איז אראַפּגעהאַנגען אין גירלאַנדן פון איטלעכן בנין  
איבער דער גאַרער לענג פון גאַס, פון בלי־מרוזכ'ס טעמפל־טורעמס ביז  
צו דעם אישתר־טויער. די פיל גריין־קאַלירטע פירעקעדיקע טורעמס איבער

דעם אישתר-טויער זענען באדעקט געווען מיט טעפּיכער רויזן-רויט, וואָס עס האָבן דורך זיי אַרויסגעשיינט אין זייערע קאַלירן פון בלוּי, ווייס און וויאַלעט די חיות פון די גלאזירטע קאַכליעס אויף די ווענט. די הויכע מויערן פון נבוכדנאצ'ר'ס פאלאץ זענען באהאלטן געווען אין בלומען, וואָס זענען, ווי פּיל-קאַלירטע קאַסקאַדן, געפאלן אַרונטער פון די הענגענדיקע גערטנער איבער די מויערן. אויף דער גאס גופא זענען אויך אויפגעשטעלט געווען ביידלעך פון גאַנצע בליענדיקע ביימער, ווי דער סיקאַמאַר, וואָס איז פאַרהייליקט געווען פון קדמונים, דער אַקאַציע-בוים ביז צום מאַנדל-בוים. די גרינ-בליענדיקע ביידלעך האָבן באהאלטן אין זייער שאַטן אַפּבילדער פון די געטער. די גאס, ווי די מויערן, איז באַלייגט געווען געדיכט מיט זעגעכץ פון צעדערבוים, וואָס איז פאַר דעם געבראַכט געוואָרן פון לבנון. וואָרום די געטער האָבן ליב דעם אַראַמאַט פון צעדערהאַלץ. זייער לייב ווערט געגליכן אין די הימען צום צעדערהאַלץ. די כהנים האָבן אפילו געלערנט אַרויסצוציען פון דעם צעדערבוים אַ געוויסן זאַפט און אויס-געאַרבעט פון דעם אַ צעדער-פערפום, וואָס זיי האָבן מיט דעם באַשפּרענקלט דעם ברוקיר-שטיין אויף דער גאס, די בלוּי-גלאזירטע קאַכליעס, וואָס די פּראַצעסיע וועט טרעטן איבער זיי.

אַ גאַנצע נאַכט האָבן געהאַלטן אין אַנקומען שליחים פון פאַרשידענע שטעט, מיליטערישע און ציוויל-באַאַמטע, גובערנאַטאָרן, פאַרטרעטער פון פאַרשידענע מדינות און פּראָווינגן. נאָר די גאַר אַנגעזעענע זענען אַרייַנגעלאָזט געוואָרן דורך דעם אישתר-טויער אין דער פּראַצעסיע-גאַס. אַבער אויך זיי זענען, ווען אפילו שוין אַרייַנגעקומען אינעווייניק, געהאַלטן געוואָרן פון אַ מיליטער-וואַך אין העלמען און מיט לאַנגע שפיזן אין אַרדענונג, האַרט ביי די מויערן, כדי צו לאַזן אַ וואַרע פאַר די וועגענער, געשפאַנט מיט שורות כהנים, וואָס וועלן אַרויספירן די געטער דורך דעם אישתר-טויער צו דעם טייך פּרת. וווּ עס וועלן וואַרטן אויף זיי די דעקאַ-רירטע שיפן, וואָס וועלן זיי אַפּפירן מיטן טייך אהיים. דער המון-עם האָט געמוזט זוכן פאַר זיך ערטער אויף יענער זייט פון די מויערן, וואָס האָבן אַפּגעשלאָסן די פּראַצעסיע-גאַס. כהנים פון צווייטן גראַד, קדושות, קליינע באַאַמטע, היילסלייט פון נידעריקן ראַנג האָבן באַלייגט און באַהאַנגען די דעכער פון די פּיל לאַקער-טורעמס אויפן אישתר-טויער, די הייך פון די פעסטונג-מויערן, די הענגענדיקע גערטנער איבער נבוכדנאצ'ר'ס פאלאץ.

פון קדמונים אָן איז אויסגעאַרבעט געווען אַ ריטואַל פאַר דער פּראַ-צעסיע פון די געטער, וואָס איז שטרענג אַפּגעהיט געוואָרן. אין דעם סאַמע הרף-עין, ווען דער שטערן ווענוס, לויט דעם אַנווייז פון די אַסטראָלאָגן און די שטערנונער, באַווייזט זיך פאַר דעם אויפגיין פון מאַרגנשטערן, אויף אַ געוויסן פּונקט אין הימל, איז דער כהן-גדול אַרייַנגעקומען אין דעם טורעם פון בבל, אין דעם קדשי-קדשים, וווּ עס געפינט זיך די מעכ-טיקע גאַלדענע סטאַטוע פון בל-מרודך. ער איז אַרייַנגעקומען אַנזאַגן דעם גאַט די בשורה פון נייעם יאָר, אים פאַרברייטן צום צערעמאַניאַל, אים

וואשן, אים אַנטון און זאָגן פאר אים די געהעריקע תפילות.  
צו דער מינוט, וואָט דער ריטואל האָט באשטימט, איז קאמביז, דער  
מושל פון בבל, באקליידט אין דער הלבשה פון א קעניג פון בבל, מיט  
דער דריי־פאלדיק געקארבטע באַרד, מיט דער קעניגלעכער קרוין אויפן  
קאָפּ, מיט דעם רינג פון דער ממשלה אויפן פינגער, מיטן צעפטער אין  
דער האנט, געקומען פאר דעם כהן־גדול שראצ־בר, וואָס איז אליין  
געווען אַנגעטון אין זיינע בגדי־כהונה.

שראצ־בר האָט קאמביז'ן אריינגעפירט אין טורעם פון בבל, אין  
דעם קדשי־קדשים, פאר דעם גאַלדענעם גולם, בל־מרודך, אין זיין שטיין־  
אויסגעזעצטן קלייד, אין זיין טיארע אויפן קאָפּ, מיט דער פיפערנאָטער־  
שלאנג ביי זיינע פיס, האָט דער כהן־גדול געקניט און געזאָגט פאר אים  
זיין לויב:

„בל, רחמנות/דיקער מלך, האר איבערן לאנד,  
האר איבער מלאכים, ליכט פון אלע מענטשן, באשיצער פון  
מזלות —

האַב רחמנות אויף דיין שטאַט בבל,  
קער־צו דיין פנים צו דיין הייליקן טעמפל על־סעגילא,  
רוף פריילאָזונג פאר דייןע קינדער אין בבל,  
באשיץ זיי פון באדריקער, לאָז זיי פריי פון אונטערטעניקייט,  
מעג דיין ליכט שיינען איבער די קינדער פון בבל.“

און פאר דעם גאַלדענעם גולם איז געשטאַנען דער שטעלפארטרעטער  
פון דעם גרויסן מעכטיקן מנצה, דער יורש־עצר פון מלך כורש — קאמביז.  
ער האָט אראָפגענומען זיין מלכות־קרוין פון קאָפּ, דעם רינג פון זיין  
פינגער, האָט גענומען דעם צעפטער און דאָס אלץ איבערגעגעבן אין די  
הענט פון בל־מרודכ'ס כהן־גדול. דער כהן־גדול האָט געלייגט די אינסיג־  
ניעס פון דער קיניגלעכער ממשלה פון בבל פאר דעם אָפּגאַט. דער כהן־  
גדול האָט דערנאָך צוגעפירט דעם יורש־עצר פארן אָפּגאַט, האָט געשלאָגן  
אים מיט דער האנט אויף דער באק, אים געצויגן פארן אויער, אין צייכן  
פון אונטערטעניקייט צו בל־מרודך. דער יורש־עצר האָט דענסמאַל געקניט  
פארן אָפּגאַט און געזאָגט די תפילה:

„איך האָב נישט געזינדיקט, האר פון אלע לענדער,  
איך האָב נישט באלידיקט דיין געטלעכקייט,  
איך האָב נישט צעשטערט די שטאַט בבל,  
איך האָב נישט פאריאָגט אירע אייגוויינער,  
איך האָב זיי נישט פאַרשעמט.  
איך גיב אַכטונג אויף בבל,  
איך האָב נישט געשטורעמט אירע מויערן,  
איך האָב זיך נישט דערנענטערט צו דיין בית־המקדש.“

האָב רחמנות אויף מיר,  
נעם מיך אויף אין דיין חסד, מעכטיקער גאָט.

און דער מלך איז געבליבן שטיין אויף די קני פארן גאָלדענעם געץ.  
דענסמאָל האָט זיך געווענדעט דער כהן־גדול צו כורש'ס יורש־עצר  
און פארטרעטער:

„האָב נישט קיין מורא, בל האָט געהערט דיין געבעט.  
ער וועט באגליקן דיין מלוכה,  
וועט באהערלעכן דיין ממשלה.  
דער, וואָס בכל איז זיין שטאַט,  
דער, וואָס על־סעגילא איז זיין טעמפל,  
דער, וואָס די קינדער פון בכל זענען זיינע קינדער,  
ער וועט דיך בענטשן אויף אייביק.  
ער וועט צעשטערן זיינע פיינט,  
ער וועט צעשלאָגן זיינע קעגנשטייער  
פעלקער און לענדער אונטערטעניק מאכן צו זיינע פיס.“

דענסמאָל האָט דער כהן־גדול גענומען די אינסיגניעס פון מלכות בכל  
און באַקליידט מיט זיי צוריק דעם מלך פון בכל.  
די פויקן האָבן געפויקט אינדרויסן, די טראַמפייטן האָבן געשאלט פון  
אלע פיר עקן פון בבליס טויערן, אַנזאָגנדיק דער זועלט, אז קאמביז האָט,  
אין נאָמען פון זיין פאָטער, דעם מעכטיקן כורש, „אַנגענומען בל־מרודכ'ס  
האנט“ און איז מיט דעם אויפגעזעצט געוואָרן ווי דער רעכטלעכער מלך  
פון בכל און אלע אירע לענדער.

קאמביז, דער רעכטלעכער אויפגעזעצטער מלך פון בכל, האָט איצט  
געהאט די עובדה צו פירן די פראַצעסיע פון ניי־יאָר, דאָס הייסט, צו גיין  
בראש אין דעם פאראר־צוג פון די געטער, וואָס קערן זיך אום צוריק  
אהיים, צו זייערע טעמפלען.

עס איז נישט געווען קיין שיעור צו דעם ענטוואַזאָם פון די בבליער,  
ווען זיי האָבן דערזען דעם נייעם הערשער, קאמביז'ן, דעם איינגעמער פון  
בבל, בראש פון זיינע הייל־פירער און סאטראפן און די בבליער גרויסע  
לייט באַקליידט אין בגדי־מלכות פון א בבליער מלך, מיט דער בבליער  
טיאראַע־קרוין אויפן קאָפּ, מיט דעם צעפטער אין דער האנט, פירנדיק די  
פראַצעסיע פון די געטער. גאנץ בכל האָט שוין געוואוסט, אז דער נייער  
מושל האָט אַנגענומען בל־מרודכ'ס האנט און האָט זיך אינגאנצן באַקערט  
צו דעם גרויסן גאָט פון בכל. ער אליין, און אין דעם נאָמען פון זיין  
פאָטער, איז נוהג־כבוד אין די געטער, פירט־אָן די פייערלעכע פראַ־  
צעסיע לכבוד זייער פריילאָונג פון גלות. איז עס נישט דער בעסטער  
באווייז, אז קיין גאָט פון א פּרעמד לאנד האָט נישט מנצח געווען די  
געטער פון בכל? בל־מרודך איז דער גאָט איבער אלע געטער, דער מעכ־  
טיקסטער. דורך זיין ווילן איז דאָס אלץ געשען. ער איז געאנגען ביי

כורש'עס רעכטער האנט און האָט אים געבראכט קיין בבל, ווייל ער האָט  
 געוואָלט ברענגען א שטראָף אויף נאָבוניד'ן און בלשאצר'ן. ער האָט  
 געלייטזעליקט בבל מיט א נייעם מעכטיקן מלך, וואָס האָט איינגענומען  
 לענדער און פעלקער און זיי געבראכט צו די פיס פון בל-מרודך. א שטאַלץ  
 און א יראת הכבוד פאר זייערע געטער האָט ארומגענומען די בבל'ער. בל-  
 מרודך איז געהויבן און געאכפערט געוואָרן עד אין-לשערה, און זייער  
 אייגענע חשיבות האָט פון דעם פיל געווען: איז נישט בל-מרודך דער  
 גאָט פון בבל, און זענען זיי נישט זיינע קינדער? מיט דעם, וואָס כורש  
 און זיין זון האָבן אים דערקענט, איז ער צוריק געוואָרן דער גאָט פון  
 אלע פעלקער און לענדער, וואָס איטלעכע קני מוז זיך בייגן פאר אים,  
 זיין טעמפל, על-סעגילא, דער מיטלפונקט פון דער גאנצער וועלט, בבל די  
 שטאָט — די שטאָט איבער אלע שטעט, אזוי ווי זל איז געווען אין דער  
 צייט פון נבוכדנאצר'ן, און נאָך מער.

ניין, נישט אויף אייזלען געלאָדן, נישט מיט אַקסן געשלעפט, אזוי ווי  
 זיי זענען אריינגעקומען קיין בבל, ווען זיי זענען אנטרונען פון אַנקומענ-  
 דיקן שונא, האָבן די געטער זיך אומגעקערט צוריק אהיים, צו זייערע  
 אייגענע טעמפלען. געהילטע אין בונטפארביקע געוואנטן, באַקראַנצטע,  
 באַקרוינטע, באַגלייט מיטן צושפיל פון פלייטן און האַרפּן, זענען זיי איצט  
 ארויסגעפירט געוואָרן אויף בלומען-באפּוצטע וועגענער, געשפּאַנטע מיט  
 לאַנגע שורות כהנים.

צוערשט האָט מען ארויסגעפירט אויף א גאָלד-באַשלאַגענעם וואָגן,  
 זיצנדיק אויף אַן עלפאַנטביינערנעם טראָג, דעם גרויסן גאָט שמש, אין זיין  
 זכרשער געשטאַלט, מיט א בכבוד'ער באָרד. דאָס רעכטע אויג פון בל-  
 מרודך, פּאַטער פון דער געטין אישתר, א גלגול פון מצרישן גאָט רא, איז  
 שמש פארהייליקט און געאכפערט געווען אין פיל לענדער ווי דער גאָט  
 פון דער זון. גרויס איז געווען די-צאָל תפילות, הימנען, פּסאלם-געזאַנגען,  
 וואָס די בבל'ער האָבן מחבר געווען פון זיין כבוד וועגן. זיין זיצאַרט איז  
 געווען די שטאָט סיפּפּאַר. די פּני פון זיין שטאָט, געשיקט צו ברענגען  
 אים מיט גרויס פּאַראד אהיים, האָבן אים אַנגעטון א גאָלדענע טיאָרע  
 אויפן קאַפּ, אים באהאַנגען מיט אַן א שיעור קייטן און רינגען, וואָס זאָלן  
 שטראַלן און בליאַסקען אין דער זון. די אומגעהויערע מענטשן-מאַסע אין  
 דער פּראָצעסיע, ווי די נאַטאַבלען אין זייערע טראָג-שטולן, די כהנים און  
 די קדושות אויף די טעראסן פון די טעמפלען, דער המון-עם פון בבל, וואָס  
 איז געהאַנגען אויף די מויערן, אויף די דעכער און די געזימסן פון די  
 הייזער, האָבן ארויסגעלאָזט א יובל-געשריי, וואָס האָט געשפּאַלטן די  
 הימלען, ווען זיי האָבן דערזען דעם קאַפּ פון זון-גאָט, פּלאַקערנדיק אין דער  
 זון. און עס האָבן נאָך די כהנים-משוררים אויפּגעהויבן זייער קול אין  
 געזאַנג:

„שמש, ווען דו באווייזט זיך איבערן הימל,  
 זאָלן זיך די טויערן פון הימל באַגריסן.

זאל יושר, דיין באלִיבטער ממונה, זיך רעכט פירן.  
הימל און עהר שיינען דיר אנקעגן,  
איטלעך בלימל און איטלעך גרעזל פרייען זיך מיט דיין  
אַנבליק.

ווען דו גייסט־אויף, הערשט דאָס לעבן ;  
פארגייסטו, געוועלטיקט דער טויט."

נאך דעם גאָט שמש איז געקומען זיך, דער לבנה־גאָט, דאָס לינקע  
אויג פון בל־מרודד, די מוטער פון דער געטין אישתר, כאָטש איר געשטאלט  
איז געווען א זכר־שע, אָדער אפשר פון א נקבה, וואָס מען האָט איר  
אַנגעקלעפט א באָרד, געשלעפט פון אירע כהנים אין געשפאָן פון א זילבער־  
באשלאַגענעם וואָגן מיט א באלדאכין.

באגלייט פון נאָטאַבלען פון זיין שטאָט בארסיפפא, איז געפירט געוואָרן  
אדוד, דער גאָט פון שטורעם, די אָרעמס פון בל־מרודד, דער, וואָס האָט  
געבראכט דעם מבול אויף דער וועלט. און אזוי אויך דער גאָט נבו, וואָס  
האָט אויך געהאט זיין טעמפל אין בארסיפפא. דער גאָט פון חכמה און  
שריפט, די בריסט פון בל־מרודד, איז ארויסגעפירט געוואָרן, א שטייענ־  
דיקער, אין זיין צילינדער־הוט, די הענט פארליגט איינע אין דער אנדער־  
רער. זיינע כהנים זענען געווען די געלערנטע פון בבל, די שרייבער, די  
שטערנזעער, די מאַגיקער און די מעדיצין־לייט. אָן א צאָל זענען געווען  
די שליחים, וואָס האָבן באגלייט דעם גאָט נאָך זיין וואָגן.

און ערשט איצט זענען געקומען די גרויסע געטער.

אין א וואָגן, באהאַנגען מיט פערסישן זיידנס, געשפאַנט מיט כהנים־  
סריסים און ארומגערינגלט מיט קדשות, איז געפאָרן די געטין אישתר. די  
געטין איז געווען א פארזעעניש פון א פרוי, געשניצט פון עבנה־אַלץ,  
זייער אלט, און די פרוכנע האָט זיך געשאַטן פון איר פיגור. א הויכע, דארע  
אויסגעצויגענע ווייבערישע פיגור מיט א לאנג פארחושכ'ט פנים, לאנגע  
אויערן מיט א גרויסן אוירינג אין איין אויער, האָט זי געהאלטן אין די  
הענט צוויי טויבן צוגעדריקט צו אירע פלאכע בריסט. זייער פארהייליקט  
פון אלטע דורות, איז זי געבראכט געוואָרן פון זייער ווייט, פון א שטאָט,  
וואָס ליגט ביים טייך חִדְקָל. זי האָט געמוזט זיין זייער פארהייליקט אויך  
ביי דעם המון פון בבל, וואָרום ווען די פיגור, אונטערגעהאלטן פון כהנים־  
סריסים, האָט אין א שטייענדיקער פּאָזע זיך דערנענטערט מיט אירע קדשות  
צו דער מאסע, האָט זיך אָפגעריסן שטורעמדיק א יובל־געשריי, און פיל  
פון דער מאסע, לרוב פרויען, האָבן זיך געוואָרפן מיטן פנים צו דער ערד  
און גערופן: „אַ געטין פון פרימאַרגן!" — „מויד אישתר, צירונג פון  
הימל!" — „מויד אישתר, קיניגין פון הימל!"

די קדשות האָבן ארויסגעלאָזט א פאָר טויבן, וואָס האָבן גענומען  
פלאַטערן, קרייזן ארום דעם וואָגן. ווייבער, אכפערניס פון אישתר, האָבן  
ארויסגענומען צוגעגרייטע קיכעלעך פון די בוועמס, צעקרישלט זיי און  
מיט גרויס ליאָרם געוואָרפן די ברעקלעך צו די טויבן: „אַ אישתר, קיניגין



פון הימל! מויד אישתר, צירונג פון הימל!

נאך דעם וואָגן פון דער געטין אישתר איז געקומען דער גרויסער מאַמענט פון דער פּראַצעסיע.

עס איז געקומען מיטאמאָל א שטילקייט איבער דער וועלט. אוי ווי די שטילקייט וואָלט אַראָפּגעפּאַלן פון הימל אויף אן אומגעזעענעם וואָלקן און וואָלט פּאַראַליזירט די גרויסע מאַסע מענטשן, וואָס האָט פּויל געמאַכט די פּראַצעסיע-גאַס, זי צוזאַמענגעקנאַטן אין איין שטיק, וואָס איז געבליבן פּאַרגליווערט, פּאַרשטיינט אוי ווי זי איז געווען. די שטילקייט איז וואָס-אַמאָל מער געוואַקסן און פּאַרוואַנדלט זיך אין א טויט-שרעק, וואָס האָט זיך געלייגט מיט שווערן דרוק איבער מענטשן. אלע אויגן זענען געווען געווענדעט צו די ווענט פון כּבּל'ס טורם, וואָס האָבן דערלאַנגט מיט זייערע גלייכע ווערטיקאלע ליניעס צו די הימלען. איבער די גראַדע הויכע טרעפּ, וואָס האָבן גענידערט פון טעראַסע צו טעראַסע, האָט זיך אַרונטער-געלאָזט א מאַסע כּהנים, געקליידטע אין ווייסן, און פון צווישן זיי האָט זיך אַרויסגעוויבן, א באַשטראַלטע מיט אלע זון-שטראַלן, א גאַלדענע-פּיגור, געטראָגן אויף מענטשלעכע אַקסלען. עס האָט לאַנג געדויערט ביז די גאַלדענע פּיגור אין מיטן דער ווייסער מאַסע האָט דערגרייכט די אונט-טערשטע טרעפּ. דער המון איז די גאַנצע צייט פּאַרבליבן אין זיין פּאַר-גליווערטן אומבאוועגלעכן צושטאַנד. לסוף האָט זיך דערהערט אן אומ-היימלעך ברומען, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען פון הונדערטער מיילער, א געוואנג אין נידעריקן טאָן. די בראַנדז-באָדעקטע טויערן פון על-סעגילא האָבן זיך פּונאַנדערגעעפּנט. עס האָבן זיך געוויזן די ערשטע שורות ווייס-געקליידטע כּהנים. דער עולם איז אלץ פּאַהבליבן פּאַרגליווערט, שטאַר. שורה נאָך שורה זענען אַרויסגעקומען פון די טויערן די כּהנים, זינגענדיק אלץ אין שטילן טאָן, מיט דער באַגלייטונג פון א שטילן דומפן פייקלען. און ווען די גאַלדענע פּיגור, אויפּגעהאַלטן אויף די אַקסלען פון כּהנים, פּינקלענדיק אין די פּלאַקערהדיקע שטראַלן פון דער זון, איז געקומען נענטער, נענטער צו די מענטשן, האָט די גאַנצע מאַסע, אויפּגעבראַכן אין איר פּאַרגליווערטקייט, ווידער ווי איין שטיק זיך געוואָרפן מיטן פנים צו דער ערד, און איז געבליבן אזוי ליגן — טויט, אומבאוועגט.

דורך דעם געפּאַלענעם קערפּער פון דער מאַסע האָבן די כּהנים אַדורכגעטראָגן דעם גאַט בל-מרודך, אן אויסגעצויגענעם אין זיין גאַנצער ריזיקער הויך, מיט דער גאַלדענער טיארע אויפן קאַפּ, אין זיין גאַלד-געהאַפּטענעם קלייד, באַזעצט מיט בליאַסקעדיקע איידלשטיינער און מיט מיטטישע דיאַגראַמען, ברומענדיק אלץ אין שטילע פּאַרגאַנצע טענער תהילות-ותשבחות צו זייער גאַט. די מאַסע, אויסגעלייגט אין גרויס ציטערניש אויף דער ערד, האָט מורא געהאַט אויפּצוהויבן דעם קאַפּ און אים אַנקוקן. און אזוי זענען זיי געבליבן ליגן, פּאַרשטאַרט, נישט צו רירן מיט קיין אבר, ביז די כּהנים האָבן געבראַכט די גאַלדענע פּיגור צו א בימה, וואָס איז געווען א קאַפּיע אין א מינאַטור-פּאַרמאַט פון דעם טעמפל

על־סעגילא, מיט פֿיר־קאָנטיקע טעראַסן, געהויבן איינע איבער דער אנדער־  
רער, מיט א דרייפוס־מזבחה פאר איטלעכער טעראסע. די כהנים האָבן  
אויפגעשטעלט בל־מרוֹדכ'ס פיגור אויף דער בימה. דער כהן־גדול שראצער־  
בל, מיט זיין נאקעט־אַפגעגאַלטן קאַפ און פנים, מיט א רויט־פלאקערדיקן  
שערץ איבער זיין נאקעט לייב, האָט גענומען א הויפן רויכער־בשמים פון  
א גאַלדענעם קעסל, וואָס איז געשטאַנען פארן מזבחה, האָט געוואָרפן די  
בשמים אויפן קוילן־פייער פון דרייפוס און אָנגעהויבן די תפילה פאר  
בבל דער שטאָט און אירע איינוווינער, די תפילה, וואָס ווערט געזאָגט אין  
דעם יום־טוב פון ראש־השנה:

„בל, האָר איבער אלע געטער און מלכים,  
ליכט פון אלע מענטשן, באַשטימער פון מזלות,  
בל, בבל איז דיין זיצאַרט, באַרסיפּפא איז דיין קרוין,  
האַב רתמות אויף בבל דער שטאָט,  
קער דיין פנים צו על־סעגילא, דיין טעמפל,  
פריי זאָלן זיין די קינדער פון בבל,  
אויף דיין שוץ און באַשירעמונג קוקן זיי אויס“.

ערשט דענסמאַל האָט דער המון־עם געפונען מוט אין זיך אויפצוהויבן  
דעם קאַפ פון דער ערה, אויסשטרעקן די הענט צו דער גאַלדענער פיגור  
פון בל־מרוֹדך און, קניענדיק, זאָגן בציבור די תפילה פון ראש־השנה:

„מרוֹדך, גרויסער האַר, אויף דיין דערהויבענעם געבאַט,  
מעג איך געזונט זיין, מעג איך גאַנץ זיין,  
איך זאָל קאַנען דיין געטלעכקייט רימען.  
אזוי ווי איך ווינטש עס, זאָל עס געשען“.

קאַמביז, זון פון מלך כורש, ני־אויפגעזעצטער מלך פון בבל, באַגלייט  
פון דעם אלטן גאַבריאַס, גובערנאַטאָר פון בבל, פון זיינע סאַטראַפּן און  
חייל־פירער, איז איצט אָנגעקומען מיט דער פּראָצעסיע צום מזבחה ביי דעם  
אישת־ר־טויער. מלך קאַמביז איז אַרויסגעטראָטן פון דער סוויטע, וועלכע  
איז געבליבן אין סימעטרישער פּאַרמאַציע שטיין הינטער אים.  
און גאַנץ בבל האָט געזען ווי מלך קאַמביז פאלט מיטן פנים צו דער  
ערד פאר דעם גאַט פון בבל, ברענגט זיין הכנעה און אכפּערונג פאר דעם  
גאַט פון בבל.  
שיכור פון פרייד איז געוואָרן דאָס פּאַלק פון בבל, און א גרויס קול,  
ווי א דונער, האָט אָפּגעהילכט פון איין עק בבל צו דעם אנדערן:

„גרויס איז בל־מרוֹדך, האַר פון הימל און ערה,  
באַשיצער פון אלע מענטשן־קינדער“.

און בל־מרוֹדך איז געשטאַנען אין מיטן פון דער פּראָצעסיע־גאַס, אַרומ  
גערינגלט מיט די געטער פון בבל, שמש, נבו, צין, אלע אין געשטאַלט פון

מענטשן־זכרים מיט בערד. נאָר ער אליין איז געווען אלע געטער צוזאמען. ער האָט זיי אלע איינגעשלונגען, אלע זענען זיי געווען אין אים; דער גאָט פון דער זון, פון דער לבנה, דער גאָט פון חכמה, פון פרוכפערדיקייט, דער גאָט פון געזונט, פון שלימות. און ווי ער איז געווען דער גאָט איבער אלע געטער, אזוי איז ער אויך געווען קעניג איבער אלע קעניגן אויף דער ערד. די גאנצע וועלט איז געלעגן צו זיינע פיס. דער טורעם פון בבל, וואָס שטאַרצט מיט זיינע הויכע שפיצן אין הימל, די הענגענדיקע גערטנער פון נבוכדנאצ'ר'ס פאלאץ דינען אים פאר א הינטערגרונט. פאר אים ליגט ווייט אויסגעשפרייט די גרויסע שטאָט בבל מיט אירע אַנציייליקע טורעמס, פעסטונגען, קאנאלן, הייזער, — בבל, די שטאָט פון דער וועלט. און צו זיינע פיס ליגט אויסגעצויגן דער מלך פון דער וועלט, דער נייער מושל פון בבל, קאמבין, וואָס ער, בל־מרוּדך, האָט אים אָנגענומען ביי זיין רעכטער האנט און אים געזעצט אויפן טראָן פון בבל צו באשטימען די מזלות, די גורלות פון וועלט און מענטש. דעם מלכ'ס הייל־פירער, זיינע גובערנאטאָרן, זיינע אונטערטעניקע מלכים, — אלע קומען זיי פארן גאָט, און איינער נאָכן אנדערן בייגן זיי די קני, פאלן מיטן פנים צו בל־מרוּדכ'ס פיס.

פון בבל דער שטאָט איז געקומען צו שווימען א רויטער וואַלקן, וואָס האָט זיך געלייגט איבער דעם פארנאכטיקן הימל פון דער פראַצעסיע־גאס. דאָס האָט בבל אָנגעצונדן א ים שטורקאצן און שייטער־פייערן, ווי דער מנהג איז אין גרויסע פייערטעג. בל־מרוּדכ'ס גאָלדענער קאָפּ, באַקרוינט מיט דער גאָלדענער טיאָרע, ווי זיין גאָלדן, מיט איידלשטיינער אויסגע־זעצט קלייט, האָט אָפגעלאַנצט אין דעם רויטן שייך פון וואַלקן. און דענסמאָל איז פון דעם טורעם פון בבל, געטראָגן אין איר טראָן־שטול אויף די אַקסלען פון האַלב־נאַקעטע סריס־כהנים, ארומגערינגלט מיט אירע קדשות, אָנגעקומען אין דעם פראַצעסיע, אזוי ווי שווימענדיק אין דער לופט, גימיל. זי איז דערהויבן געוואָרן צו דער העכסטער מדרגה, וואָס א באַגלייטערין פון בל־מרוּדך קאָן דערגרייכן: "דאָס ווייב פון בבל" איז געווען איר איצטיקער טיטל. דער כהן־גדול פון בל־מרוּדך האָט זי פראַקלאַמירט פאר געטין און באשיצערין פון די קינדער פון בבל. און ווי מרוּדכ'ס גאָלד־געגאָסענע פיגור האָט אָפגעלאַנצט אין דעם רויטלעכן שייך פון וואַלקן, אזוי האָט אויך די פרישע ראָזקייט פון גימילס קאָמפאָרט־געבוטן לייב געמיניעט זיך אין דעם אָפשיין פון רויטן ליכט, וואָס איז געפאלן אויף דער פראַצעסיע־גאס פון די שייטער־פייערן און די שטור־קאצן־פלאמען. שווימענדיק מיט אירע אויסגעבלויזטע בריסטן איבער די קעפ פון אירע כהנים און קדשות, באַגלייט מיט צושפיל פון פייפלעך און א נישט־אויפהערלעך פויקן פון פייקלעך, האָט זי אויסגעזען ווי א סטאַטוע פון א געטין, וואָס איז געקומען צום לעבן.

דאָס פאַלק פון בבל איז ווילד געוואָרן פון גרויס פרייד און עקסטאָן, ווען עס האָט דערוען גימילס ראָזיק לייב אין אָפשיין פון רויטן הימל.

זיי האָבן פאָרגעסן אויף וועלכער וועלט זיי זענען. זיי האָבן פאָרגעסן אין די אנדערע געטער, האָבן אפילו נישט געדאכט מער אָן בל-מרוּדך. זיי האָבן נאָר געזען פאר די אויגן „דאָס ווייב פון בבל“, דעם סימבאָל פון אלץ, וואָס איז בבל. יעדעס מויל און יעדע צונג האָט אויסגעזונגען און אויסגערופן א לַיִב צו איר :

„גימיל, ווייב פון מרוּדך, ווייב פון בבל,  
גיב לעבן די קינדער פון בבל, דיינע אונטערטעניקע,  
בעט פאר זיי צו מרוּדכ'ן, מלך פון די געטער,  
ווייב פון בל-מרוּדך, ווייב פון בבל“.

און ווען זי איז אראָפּ פון איר טראָן צו טאַנצן דעם ריטועלן טאַנץ פאר דעם גאָט בל-מרוּדך, און ווען די בבל'ער האָבן באלד דערזען דאָס ספּאַנאָמאַטישע צייטערן פון אירע ראַזיק-שימערדיקע בריסט און רוקן, האָבן זיי איר אָפּגעגעבן דעם גרעסטן לויב, וואָס זיי האָבן פאר דער פרוי און אויסגעשריגן :

„אין דיינע בריסטן קוועלט-אָן די מילך פאר גאָט און מאן,  
ווייב פון בל-מרוּדך, ווייב פון בבל!“

## קאפיטל צוויי

ערשט נעכטן זענען זיי געהאנגען אויף זיין מויל, און איטלעך ווארט, וואס זיי האבן געהערט פון אים, האבן זיי דאס אנגענומען ווי אן אמתע שליחות פון גאט צו זיין פאלק. און היינט?

נאך דעם ווי עס באוויסט געווארן צווישן די גולי-בבל, אן קאמביז האט אנגענומען די האנט פון בל-מרודך און דערקלערט אים פאר דעם גאט פון בבל און פון אלע לענדער, וואס כורש האט איינגענומען, נישט דעם גאט פון ישראל, ווי דער נביא האט נביאות געזאגט, איז א גרויסער פחד און אימה געפאלן אויף זיי. זיי האבן זיך געזען אפגענארט און אויסגעלאכט, פארווארפן, ווי א מצורע, פון די געטער. אלע פעלקער לעבן אונטערן שוץ פון דעם מעכטיקן בל-מרודך און זענען מצליח: זיי זענען איינגעפלאנצט אין זייערע לענדער און זענען נהנה פון די חסדים פון זייערע מלכים. נאך ישראל אליין, פארטריבן פון זיין היים, בלאגהזשעט ארום ווי א פארלירענע שאף, געפינט זיך נאקעט און בלויה, אן דעם שוץ פון א גאט, אן דעם חסד פון א מלך.

כל-זמן מיר זענען געווען ביכולת צו נערן אים מיט בלוט, מיט אקסן און שאף, מיט רינדער און פי; כל-זמן דער בית-המקדש איז געשטאנען און מיר האבן אים געבראכט קרבנות אויפן מזבח, האט יהוה געדענקט אין אונה, האט ער זיך אמאל אנגענומען פאר אונז. וואס האט ער פון אונז דא? שיינע ווערטער, לויבגעזאנג. געטער זענען דארשטיק. געטער ווילן בלוט, נישט קיין ווערטער, — האט געטענהט דער דיקער גארטלמאכער זכריה פון די בני-זהוהא, פאר זיינע לאנדסלייט אויפן בבל'ער באזאר. — „און מיר האבן זיך צוגעהערט, וואס דער נביא, א בויך, פול מיט מזרח-ווינט, האט אונז אנגעפלוידערט“.

„וואס, די בבל'ער האבן נישט קיין שיינע ווערטער פאר זייערע געטער? האסטו אמאל געהערט זייער תהלים-זאגן, זייערע תהלות-ותשבחות פארן גאט שמש? מתפלל זיין קאן מען אויך פאר זייערן א גאט. אט האט מיר דערציילט נתן פון תל-מלה, — איר קענט אים, דער, וואס שטעלט מיר צו וואל, — אז דריי חדשים האט זיין קו קיין מילך נישט געגעבן, און די שאף זיינע האבן אויפגעהערט זיך שעפסלען. ער האט מתפלל געווען פאר יהוה, עס האט גארנישט געהאלפן. ביז א לאנדסמאן האט אים געגעבן אן עצה-טובה, ער זאל זיך אהיימברענגען א ליימענעם געץ, זייער גאט בל. קוים האט ער דעם געץ אונטער זיין באלקן געבראכט און געדעמפט פאר אים בשמים, האט די קו אנגעהויבן געבן מילך און די שאף האבן זיך גענומען ווידער שעפסלען. געטער ווילן פלייש, בלוט,

נישט קיין ווערטער. דאָס האַסטו ריכטיק געזאָגט, זכריה״.

„פון די תל־מלחער איז נישט קיין ראייה צו ברענגען. עס איז גאָר אַ ספק, צי זיי זענען פון די בני־ישראל. אַ סך פון זיי זענען גויים, אסיריער, וואָס האָבן זיך אויסגעמישט מיט די מענטשן פון בית־אל, פון די עשרת־השבטים, וואָס נבוכדנאצר האָט זיי געבראַכט אַהער פון אשור. אַ סך פון זיי ווייסן אפילו נישט, ווער זייערע עלטערן זענען געווען, יידן צי גויים,“ — ענטפערט־אַפּ דער קורץ־געוויקסיקער רחום פון די בני־זכּי, באַוווּסט ווי ריין־בלוטיקע בני־ישראל, וואָס האָבן געהאַט זייערע ווערקשטעלן פון זילבערשמידן נעבן די שטעלן פון די גאַרטלמאַכער, די בני־זחוא, אויפן בבלער באַזאַר.

„הונדערט שטיראַקסן און הונדערט עקסלעך איין יאָר אַלט, און פינף הונדערט דריי־ציקע קעלבלעך, און טויזנט יונגע, ערשט אַנטוויינטע ציקעלעך האָט גאַבריאַס געבראַכט קרבנות אויף די מזבחות פון בל־מרודך איז דער נאַכט פון ניי־יאָר. אַלע כהנים פון בל־מרודך און פון שמש האָבן זיך געפאַרעט אַרום די מזבחות. נישט מער ווי דאָס פעטט און די נירן האָבן זיי פאַרברענט פאַרן גאָט, דאָס פלייש האָט מען צעטיילט צווישן כורשעס חיילסלייט און די עול־ירגל. גאַבריאַס דער גובערנאַטאָר האָט געהייסן די שענקן צוצושטעלן דעם ביר און דעם זויערן וויין, וואָס איז פאַראַן אין בבל, פאַרן פאַלק צו טרינקען פריי. די מוראשוס האָבן געעפנט זייערע שפייכלערס און צעטיילט זעק גערשטנגרויפן, קערב איילבירטן, קרוגן אייל און לאַגלען טייטלוויין פריי פאַר אַלעמען. אַ גאַנצע נאַכט האָבן די ווייבער געבאַקן פלעצלעך, די קוכערס געבראַטן פלייש, און אין דעם טעמפל פון אישתר זענען די קדשות און די וויליקע ווייבער געווען גרייט פאַר איטלעכן זכּר. און אַזוי האָבן די בבלער די גאַנצע נאַכט געפרעסן, געזויפט און זיך אַפגעגעבן מיט זנות. און אין די טעמפלען האָט נישט אויפגעהערט דאָס תפילה־טון און דאָס זאָגן הלל פאַר בל־מרודך. די געוואַלדן און די געשרייען, וואָס האָבן זיך געהערט, דאָס זינגען און דאָס שפילן, דאָס טאַנצן און דאָס ווילדעווען ארום די שייטער־פייערן איז אויפגעגאַנגען ביז צום טורעם פון בבל, וווּ עס הויזט זייער גאָט. אַט דאָס הייסט אַ גאָט לויבן, דאָס הייסט אַ גאָט דינען! נישט ווי אונזערע נביאים, וואָס הייסן אונז דאַווענען און פאַסטן, פאַסטן און דאַווענען. איז עפעס אַ חידוש, וואָס בל־מרודך העלפט זיינע גלויביקע און יהוה האָט פאַרגעסן אין אונז? מיט וואָס דערמאַנען מיר אים אָן אונז? — זאָגט דער גאַרטלמאַכער זכריה נישט אָן קנאה, באַלעקנדיק די ליפן מיטן שפייצן, וואָס איז אים געקומען אין מויל אַריין.

„בני־ישראל, וואָס טוט איר? ווייניק האָבן אונזערע עלטערן זיך פאַרוינדיקט קעגן יהוה, אַז מיר זאָלן נאָך מערן צו זינדיקן?“ — פרוווט רחום פון די בני־זכּי מיט אַ וואָרט פון מוסר.

„עס איז שוין נישטאָ קיין יהוה. יהוה איז געווען אין יהודה, און מיר זענען אין בבל. אין בבל איז דאָ נאָר איין גאָט, וואָס קאָן אונז

העלפן, און דאס איז דער גאט, וואס אלע בבלער און פעלקער דינען צו אים, בל'מרודך!

נאך ערגער האט דער יאוש באפאלן די ווייבער פון די בני-הגולה. זיי האבן זיך איצט אפן באקערט צו דער געטין איש-תר. זיי זענען געמאנגען פראנק און פריי צו איר עבודה אין טעמפל, האבן געבאקן קיכלעך פאר די טויבן ארום דעם טעמפל, זענען געזעסן אויף די טרעפ און שוועלן פון טעמפל מיט די בבלער ווייבער, גרייט און וויליק צו דינען ווי קדשות פאר דער געטין. זיי האבן געבראכט אין הויז אריין א געשניץ אדער אפגוס פון דער געטין, געשמירט איר נאפל מיט האַניק און בשמים און געבעטן צו איר אויף גליק און מול-ברכה.

און דער נביא האט געזען און האט געהערט, וואס עס טוט זיך ארום אים מיט טויזנט אויגן און טויזנט אויערן. גאט האט אויפגעעפנט אלע זיינע חושים, די פארעס פון זיין הויט האבן, ווי א שוואם, איינגעזאפט אין זיך דעם צער און די ביטערקייט, וואס איז באפאלן זיין פאלק. ער איז געווארן דער טרעגער פון דעם צער, און זיין לייב האט אויפגענומען אלע פארסמטע בליקן, ווי שפיזן, וואס זענען געצילט געווארן אין זיין גאט. ניין, ער האט נישט באשולדיקט ישראל, ער האט זיך נישט פאר-משפט פאר זייער ווידערשפעניקייט. ווי ער האט געפילט מיט אלע זיינע חושים. וואס זענען זיי שולדיק? פארווארפענע קינדער, פאטער און מוטער האבן זיי פארלאזן. דער צילברעט פאר די פיילן פון פאר-אכטונג און דערנידערונג, וואס גאט שיקט אויף זיי, שרייען זיי אויס זייער צער. דער בונד, וואס זייערע אבות האבן געשלאסן מיט זייער גאט, לעבט נאך אין זיי, ווען אפילו די הבטחה, וואס איז זיי געגעבן געווארן, איז נישט מקיים געווארן. פון זייערע מיילער קומט ארויס דער געשריי פון צער פאר דער צעשטערטער הבטחה.

און דאך האט אים גאט אויף טויזנטער אופנים געלאזט הערן און זען, — די הבטחה לעבט. און קיינמאל איז דער בונד פון די אבות מיט זייער גאט נישט געווען אזוי האפטיק, נישט צום איבעררייסן, ווי דווקא איצט. טאג נאך טאג האט גאט אויפגעעפנט זיינע חושים, ער זאל באנעמען דאס געטלעכע זיין אין ישראל; טאג נאך טאג האט אים גאט געוויזן באשיינפערלעך — דורך זיינע מעשים — אז ער וואכט איבער ישראל, ער האט זיי נישט פארלאזט, און ער שיצט זיי און היט זיי, ווי א פאטער באהיט און באשיצט זיין קינד.

דער נביא האט א וויזיע וועגן ישראל. דער ווארעם ישראל איז נישט קיין יתום, נישט קיין הויזגעבוירענער שקלאף. ער איז דער יורש. ער איז באשטימט פון זיין מוטערלייב צו זיין גאטס קנעכט, און ווי אועלכן האט אים גאט אַנגענומען פאר זיין זון און אים אויסגעטיילט פון אלע אַנדערע פעלקער. ישראל קאן קיינמאל נישט אונטערגיין, קיינמאל נישט פארלוירן ווערן צווישן די פעלקער. ער איז אַנגעצייכנט פון גאט פאר זיין באזונדערער עובדה — צו זיין גאטס ליכט פאר די

פעלקער. ישראל האָט א מוטער, א סימבאָלישע מוטער. דאָס זענען די אבות פון ישראל, וואָס גאָט האָט געשלאָסן מיט זיי אַן אייביקן בונד בנוגע דעם קינד ישראל. און דורך דעם בונד מיט די אבות, און דורך דער נבטחה, וואָס ער האָט געגעבן די אבות, איז גאָט געוואָרן דער פאָטער פון ישראל. גאָט האָט אַ שותפות אין זיין קינד מיט דער מוטער, וואָס האָט אים געבוירן. דורך זיין הבטחה האָט גאָט זיך מחייב געווען נישט צו פאַרלאָזן דאָס קינד. ער האָט זיך מחייב געווען צו באַשיצן אים אין יעטוועדער נויט, אויסצוהיטן אים פון יעטוועדער סכנה. מיט געוואָלד, ווען דאָס וועט גויטיק זיין, וועט ער אים ברענגען צו דעם תכלית, וואָס ער האָט אָנגעצייכנט פאַר אים. זיין זון און קנעכט וועט ישראל זיין, און ווי אַן אַדלער, וואָס טראַגט זיינע עופעלעך אויף זיינע פליגל, אַזוי וועט גאָט אַדורכטראַגן ישראל דורך אַלע נויטן און סכנות. ער וועט אים מאַכן פאַר דעם ליכט פון די פעלקער, כדי אַלע פעלקער זאָלן דערקענען דעם גאָט פון ישראל פאַר זייער גאָט, דעם פאָטער פון ישראל פאַר זייער פאָטער, — דעם שטיין פון זיין גרוגטפעסט, דעם מקור, פון וועלכן זיי קומען אַרויס.

און איז נישט גאָט דאָס פאָטערלעכע און דאָס מוטערלעכע פון גאַנצן באַשאַף? און האָט נישט גאָט אויסגעגאַסן דעם חסד פון זיין מוטערלעכער מידה איבער דעם גאַנצן באַשאַף? אויב נישט, פון וואָנען קומט צו דעם באַשעפעניש די מוטערלעכקייט, וואָס איז דער יסוד און דער תנאי פאר דעם קיום פון באַשאַף? צי זעט ער דען נישט איטלעכן טאָג ווי די מידה פון מוטערלעכקייט אנטפלעקט זיך אין איטלעכער פאַרעם פון באַשאַף?

פון וואָנען ווייסט די מוטער־פויגל צו פאַרזען איר אייגענעם הונגער, איינצוהאַלטן איר אייגענעם דאַרשט, און צוטראַגן דאָס קערנדל, דאָס ווערימל, וואָס זי האָט אויפגעפיקט פון דער ערד, צו דער נעסט, וואָס זי האָט אויפגעבויט פאַר אירע קינדער? עופעלעך? וויפיל מאָל האָט ער געזען אויפן ברעג פון טייך פרת, ווי די מוטער־אַדלער טראַגט־צו אין איר מויל אַ שלענגל צו די אָפענע פאַרשמאַכטע מיילער פון די קליינע אַדלערלעך, וואָס ציען אויס זייערע גאַך נישט באַפעדערטע העלדזלעך נאָכן ביסן שפייז.

„הנה...“ — האָט דער נביא זיך געווענדט מיט זיין איינגעוויינט ווערטל צו זיין באַגלייטער, נריה בן־שריה, אָנווייזנדיק אים אויף די אומבאַפעדערטע אַדלערלעך, וואָס שטעקן ארויס די העלדזלעך פון דער נעסט אויפן פעלדזונבאַרג. — „דו זעסט די קליינע? דאָס איז ישראל. אזוי ווי די קליינע אַדלערלעך זענען אָנגעוויזן מיט זייער נערונג אויף דער מוטער, אַזוי איז ישראל אָנגעוויזן מיט דער ישועה אויף זיין גאָט. און דער, וואָס האָט אַריינגעגעבן דאָס רחמנות פון דער מוטער אין זיין יצירה, וועט דאָס פאַרמיידן פון זיינע אייגענע? און ישראל זאָגט אַן גאָט האָט זיי פאַרלאָזן.“



אָנומעלטן האָט ער זיך געפונען אויפן שקלאָפּן־מאַרק ביים בבלער באַזאַר. אויף דער אַרויסשטעל־קלאַץ איז געשטאַנען אַ כּנענישע פּרוי מיט איר קינד, אַ מיידעלע, ביי דער זייט. איין מאָן, וואָס האָט זי געקויפט, האָט זי געוואלט פאַר אַ קעבסווייב. אַ צווייטער האָט געוואלט דאָס קינד. דער שקלאָפּן־הענדלער, אַן אסיריער, האָט געפרוווט אַוועק־נעמען דאָס קינד פון דער מוטער. ווי אַ טיגער־קאַץ האָט די מוטער זיך געוואָרפן אויפן מעכטיקן אסיריער און אַוועקגעריסן דאָס קינד פון זיינע הענט. זי האָט אריינגענומען דאָס מיידעלע צווישן אירע קני, באַדעקט זי מיט איר גאַנצן לייב, מיטן בויך, מיט די בריסט, מיט די אַרעמס. דער אסיריער איז אַריין אין אַ פּוריע און גענומען שלאָגן די פרוי מיט ווילדער רציחה. די פרוי האָט אויסגעהאַלטן די שווערע קלעפּ און שלעק, און נישט געלאָזט באינ־אופן דאָס קינד אַוועקנעמען פון זיך. דאָס איז געווען אַ טאַנטעגלעכע סצענע, וואָס דער נביא האָט צוגעזען אויפן שקלאָפּן־מאַרק אין בבל. און ער האָט זיך ווידער און ווידער געפרעגט: ווער איז דאָס, וואָס האָט אויסגעטיילט דאָס געפיל פון אַ מוטער אין באַשאַף? איז עס נישט דער באַשעפער אַליין? איז ווי אַזוי קאַנען זיי זאָגן, אַז דער באַשעפער פון אַלץ, וואָס לעבט, וואָס איז דער גאָט פון ישׂראל, האָט פאַרלאָזט זיינע קינדער?

ער איז געגאַנגען צו זיי אויף די מאַרקפלעצער, אויף די באַזאַרן, אין די הויפּן, וווּ די לאַנדסמאַנשאַפטן פון די גולי־בבל האָבן זיך געהאַלטן צוזאַמען ביי זייערע געווערקשטעלן, ביי זייערע קראַמען, און ער האָט גערעדט צו זיי, ווען ער האָט זיי געזען, ווי נידערגעשלאָגן און פאַרשעמט זיי שטייען, געבראַכן אין געמיט, פאַריאושט, און ער האָט געפרוווט טרייסטן זיי, איינטענהן מיט זיי:

„און ציון האָט געזאָגט: פאַרלאָזט האָט מיך יהוה, און גאָט האָט פאַרגעסן אָן מיר. קאַן אַ פרוי פאַרגעסן איר ברוסטקינד, נישט צו דערבאַרימען דעם זון פון איר לייב? אפילו די דאָזיקע זאַלן פאַרגעסן, וועל איך אָן דיר נישט פאַרגעסן.“

„גיי, גיי, פלידערער!“

„ווי אַ לאַגל, וואָס איז פול מיט ווינט, קאַן קיין וויין נישט ארויסגעבן פון זיך, נאָר נישט מער ווי פּוסטע לופט. אַזוי קאַן דער קיין טרייסט נישט ברענגען.“

„שיינע ווערטער, נאָר אויסצוהינגען זיי אין די גאַסן. ווי ער האָט זיך עס גרויס געמאַכט: „געקניט איז בל, געבויגן איז נבו.“ האָסט געזען ווי בל־מרדך איז געקניט און נבו געבויגן?“

„פאַרטרייבן, פאַריאַגן באַדאַרף מען אים פון בבל, זאַל ער גיין פון וואַנען ער איז געקומען!“

„אַ פאַלשער נביא, אַ שיינ־רעדער, אַ שפּרינגער, אַ קונצנמאַכער, וואָס קאַן ציען שיינע רייד פון זיין מויל.“

„צווישן די קונצנמאַכער באַדאַרף ער זיך שטעלן אויפן באַזאַר.“

דאָרט טרייבן זיינע שטיק, נישט ביי אונזערע אסיפות".

נישט נאָר אין די בתי־כנסיות, אָדער אויף די מאַרקפלעצער, וווּ די גולי־בבל האָבן זיך געהאַלטן צוואַמען משפּחה־הויזן, אין לאַנדסמאַנשאַפּט, האָט דער נביא זיך נישט געקאַנט באַווייזן, נאָר אפילו דעם הויף פון די בית־לחמער, וואָס זענען תמיד געווען גענייגט צו אים און אים באַשיצט, האָט ער געמוזט פאַרלאָזן.

נריה בן־שריה האָט אים מיט געוואָלד אַוועקגענומען פון דאָרט און אים געבראַכט צוריק אין זיין פּאַטערס הייזל ביים ברעג פון טייך פרת, וואָס זיין פּאַטער האָט, זינט דעם אַראַפּנעמען די באַלאַגערונג פון בבל, ווידער פאַרנומען. און דאָרט האָט נריה געהאַלטן דעם נביא. און דאָרט, אין זיין עליה אויפן האַך פון הייזל, אין זיין צווייגן־געצעלט, האָט דער נביא אויסגעוואָרט אויף גאַטס וואָרט.

און דאָס וואָרט פון גאַט איז געקומען צו אים אין חזיונות, וואָס ער האָט געזען אין די ליכטיקע נעכט, וועלכע האָבן געלאָזט דעם פּרילינג לייכטן און שיינען איבער בבל. עס איז געווען עפעס ווי אַ דריטער זמן אין מעת־לעת. גיש נאַכט, נישט טאָג, נאָר אַ מין בייטאַניקע נאַכט, ווי גאַט וואָלט געלאָזט שיינען איבער בבל אַ ליכטיקייט פון זיינע באַהאַלטענע וועלטן אַרויס, אין צייכן פון פּרייד און בטחון פאַר ישראל. וואָרים די חזיונות, וואָס דער נביא האָט געהאַט, זענען געווען אינגאַנצן דער היפוך פון דעם צער און דעם יאוש, וואָס איז באַפאַלן די גולי־בבל. עס האָט זיך ביים נביא אויסקריסטאַליזירט דער געדאַנק פון דער מוטערלעכקייט פון גאַט, אָננעמענדיק ביי אים די פאַרעם פון אַ סימבאָלישער מוטער פון ישראל. אַ העכערע מוטער, אַ הימלשע רחל, וואָס ער האָט זי געזען, ווי ירמיהו האָט זי געזען, אמת טאַקע, מיט פאַרווייניגע אויגן נאָך, אָבער שוין אַ געטרייסטע, נאָך דעם ווי גאַט האָט אָפּגעווישט אירע טרערן און זי באַקרוינט מיט דער קרוין פון בטחון. נאָך זענען אירע אויגן פאַרטערט, נאָר פון איר פנים שיינט ארונטער דער חסד פון רחמים. די גאַנצע מוטערלעכקייט, וואָס גאַט האָט אַריינגעקנאַטן אין זיין יצירה, האָלט זיך אויף צווישן די רונצלען און קנייטשן פון איר מוטערלעך פנים. אירע אויגן שטראַלן פון טרערן, זיי שיקן שוין אָבער אַרויס פון זיך די גאַנצע זיכערקייט און שטאַרקייט, די טרייסט, וואָס ליגט אין דער הבטחה פון גאַט. זי איז דערהויבן געוואָרן צו דער מדרגה נישט נאָר פון דער העכערער הימלשער מוטער פון ישראל, נאָר צו דעם סימבאָל פון מוטערלעכקייט אין דער גאַנצער יצירה.

וואָרים אין דעם נביאס מחשבה האָט די השגה פון גאַטס מוטערלעכער מידת־הרחמים זיך אויסגעברייט איבער דער גאַנצער יצירה. דער גאַט פון ישראל איז דער איין־איינציקער באַשאַפּער. עס איז נישטאָ לעבן אים קיין אנדער באַשאַפּער. מחמת דעם לאָזט ער נישט צו קיין אנדערע געטער צו זיך, ווי בל־מרודך און נבו. ער איז דער איינציקער לעבעדיקער גאַט, וואָס איז, און מער איז נישטאָ. די יצירה קאָן נישט קומען צוריק

צו איר שלימות אזוי ווי זי איז געווען צוערשט אין דער מחשבה פון גאט, אויב זי וועט אים נישט אויסגעפינען, וועט זיך נישט באקערן צו אים, וועט נישט שעפן פון זיין חסד און נישט אָננעמען זיינע מידות. דאָס איז דער וועג, וואָס גאָט האָט אויסגעלייגט אין זיין מחשבה פון אָנהייב אָן. דאָס ברענגען גאָטס מחשבה לפועל איז דער תכלית פון אַלץ, וואָס געשעט, דער וועג צו דער גאולה.

און ער האָט געווען קלאָר אין דעם קומען פון מלך כורש אַ שריט נעענטער אויף דעם וועג צו דער גאולה. נישט געקוקט אויף אַלע קרומענישן, אויף אַלע זיגנאָגישע אָפּטייגן און בלאַנדזשענישן, האָט דער גאַנג צו דער גאולה זיך אָנגעהויבן און קיינער קאָן אים נישט צוריקהאַלטן. ער האָט זיינע געדאַנקען איבער דער גאולה קלאָר ארויסגעבראַכט פאַר זרובלען און דעם כהן ישוע, נישט אין חזיונות, נישט אין נביאישן לשון, נאָר אין פשוטע ווערטער, ווען די ביידע זענען אין געהיים געקומען צו אים אין שריהס הייזל צו וואַרענען אים וועגן דעם שטורעם, וואָס האָט אויסגעבראַכן קעגן אים, און אים ראַטן צו פאַרלאָזן בבל און פאַרגעסן אין דעם חלום, וואָס ער האָט געהאַט.

זרובבל האָט דעם נביא געפרעגט, צי ער ווייסט פון דעם, אָז קאמביז, יורש־עצר פון מלך כורש און זיין שטעלפאַרטערטער, האָט דעם ניי־יאָר זיך אויסגעשפּרייט מיטן פנים צו דער ערד פאַר בל־מרודך און דערקלערט, אין דעם נאָמען פון זיין פאַטער און אין זיין אייגענעם נאָמען, אָז בל־מרודך האָט אים, קאמביזן, אָנגענומען ביי דער רעכטער האַנט און אים געבראַכט קיין בבל. און מיט טיפן צער, מיט טרויעריקייט, וואָס האָט פאַרפינצטערט זיין שיינ מענעריש אָפּן פנים האָט זרובבל צוגעלייגט: „און דו האָסט געזאָגט אויף כורש, אז ער איז דער געזאַלבער פון גאט, וואָס גאט האַלט זיין רעכטע האַנט צו מאַכן אונטערטעניק פאַר אים פעלקער.“

„זיכער איז כורש געזאַלבער פון גאט צו טון גאָטס שליחות, און גאָט האָט אים דערפאַר אָנגענומען ביי זיין רעכטער האַנט צו מאַכן אונטער־טעניק פאַר אים פעלקער. ווער דען האָט אים געבראַכט קיין בבל, דער גאַלדענער גולם, מרודך? פון וועגן דעם קנעכט מיינעם יעקב, און ישראל מיין אויסדערוויילטן, האָב איך דיך גערופן ביי דיין נאָמען, דיך באַטיטלט מיין משיח, הגם דו האָסט מיך נישט געקענט, באַדאַרף דען דער גאָט פון ישראל, אָז אַ ווערימל זאַל אים קענען? איז דער בורא פון אַלע וועלטן אייפּערוויכטיק צוליב אַ בשר־רודם, וואָס בייגט זיין קני פאַר אַ גאַלדענעם גולם? ווער איז כורש? אַ בליגדער אייזל, וואָס גאָט האָט אים איינגעשפּאַנט צו שלעפּן דעם וואָגן אַ ווייל. אזוי ווי אשור און בבל, אויך בלינדע אייזלען, וואָס זענען געשפּאַנט געווען אין גאָטס מילראַד פאר כורש. איך האָב דיך באַגורט, הגם דו האָסט מיך נישט געקענט, זאָגט דער גאָט פון ישראל אויף כורש. באַגורט — צו טון גאָטס שליחות. איידער די וועלט האָט נאָך גערוט אויף איר פונדאַמענט,

האָט שוין דער גאָט פון ישראל אָנגעצייכנט זיין וועג צו דער גאולה. און אויף דעם וועג שיקט ער זיינע שליחים — טריט נאָך טריט, פון מעטע צו מעטע. ער באַנוצט סיי גוטס, סיי שלעכטס, וואָרים ביידע זענען דאָס ווערק פון זיינע הענט, ער פורעמט ליכט און באַשאַפט פינצטערניש. איטלעכער שליח האָט זיין אויסגעזעצטע מעטע, זיין אויסגעזעצטע שליחות. איינעם באַנוצט ער צו זיין די רוט פון זיין צאָרן, צו שטראַפֿן ישראל, דעם אנדערן באַנוצט ער צו היילן די ווונדן פון געשלאַגענעם ישראל. און ווי ער האָט באַנוצט אשור און נבוכדנאצרן צו זיין די רוט פון שטראַף, אזוי האָט אויך כורש זיין אויסגעזעצטע מעטע: צוריקצוברענגען ישראל צו זיין נחלה. און נאָך דעם ווי כורש וועט אויספירן זיין טייל שליחות, וועט ער טיילן דעם גורל פון אשור און בבל, און אַן אַנדערער וועט קומען אויף זיין אָרט. און דער אַנדערער וועט אויך מיינען, ווי כורש, ווי אשור און בבל פאַר אים, אַז ער איז דער תכלית, דער ציל, ווייל אַלע זענען ווי דער קרויטמאַל, וואָס קריכט אויף אַ בלעטל קרויט און מיינט, אַז דאָס בלעטל איז די וועלט. אַלץ האָט זיין צייט און זיין אָרט, און אַלץ פירט צו איין תכלית. דאָס איז די גאולה, וואָס זי אַליין איז, פון אייביק אַן אייביק איבער גאַר דער וועלט.

„עס איז נישט גוט צו קומען צו אַ פאַלק, וואָס שטייט פאַרשעמט און דערנידעריקט, און טרייסטן אים מיט אַ האַפֿענונג, וואָס ווערט נישט מקיים,“ — זאָגט זרובבל צו אים מיט טרויעריקייט. — „גיי ארויס און זע דעם מעמד פון ישראל. ארום אים יובלען די גויים, זינגען צו זייער גאָט בל־מרוּדך די תהלות־ותשבחות, וואָס ישראל האָט זיך געריכט צו הערן זיי זינגען צום גאָט פון ישראל, אזוי ווי דו, נביא האָסט זיי געזאָגט. מלכים קניען, פאַלן כורעים פאַר בל־מרוּדך, נישט פאַרן גאָט פון ישראל, ווי דו האָסט געזאָגט. איז דען אַ חידוש, וואָס ישראל קערט זיך אָפּ פון זיין גאָט? זיי זאָגן: יהוה האָט פאַרגעסן אין אונז, קומט, לאַמיר זיך ווענדן צו בל־מרוּדך, לאַמיר צוזאַמענגיסן אונזערע תפילות מיט די תפילות פון די גויים פאַר בל־מרוּדך. זייערע תפילות זענען נישט קיין סך אַנדערש פון אונזערע. אויך זיי רופן זייער גאָט — דער גאָט פון הימל און ערד.“

„ניין, נישט מרוּדך אַכפערן די גויים, נאָר דעם גאָט פון ישראל,“ — רופֿט־אויס דער נביא. — „איידער זיי האָבן אים נאָך דערקענט, האָט דער גאָט פון ישראל איינגעפלאַנצט אין זייערע הערצער דעם באַגער נאָך אים. ווי אַ פּייער, ברענט אין זיי דער דאָרשט נאָך דעם גאָט פון ישראל, און דער דאָרשט שאַפט אין זייערע הערצער דעם געטראַנק פון די תהלות־ותשבחות, וואָס זיי ברענגען צו זייערע געטער. זיי טאפֿן אין דער פינצטער און זוכן אים. און געפינען זיי אים נישט, אזוי האַלדזן זיי דאָס האַלץ און דעם שטיין און רופן דאָס אויפן נאָמען פון דעם איינציקן לעבעדיקן גאָט. ווי אַ מוטער, קראַנק איבער דעם, וואָס איר קינד איז אוועקגענומען געוואָרן פון איר, וועט האַלדזן איר קינדס ליאַלקע, אזוי

האלדזן די גויים און דריקן צום הארצן זייערע אָפגעטער. וואַרים גאָט  
האַט זיי געבונדן צו זיך דורך דעם באַגער און דער בענקשאַפט נאָך  
אים. דאָס איז דער דאָרשט נאָך דער גאולה, וואָס ברענט אין זיי און  
שרייט אַרויס אין זיי דורך לויב־געזאַנג צו זייערע געטער. און דערפאַר  
מוז ישראל צוריקגיין אין זיין לאַנד אַריין. נישט נאָר פאַר זיך אַליין מוז  
ער צוריקגיין, נאָר כדי פאַרצוברייטן די גאולה פאַר די גויים.

„איז נישט ישראל אַליין אַ תכלית פאַר זיך? לעבט ישראל נאָר  
פאַר אַנדערע?“

„ישראל איז די כלי פון גאָט, זיין הייליקער קנעכט, וואָס ער האָט  
אים אָנגעצייכנט פון זיין מוטערלייב צו ווערן דער אור־לגויים. דאָס איז  
דער ווילן פון גאָט, און דאָס איז געווען זיין מחשבה פון אָנהויב אָן. און  
ווי אַ פּייל, געשפּאַנט פון אַ געניטן בויגנשיסער, וועט טרעפן אין איר  
ציל און נישט קומען צוריק, אַזוי וועט דער ווילן פון גאָט דערגרייכן  
זיין ציל און תכלית. און פאַר דעם ציל און תכלית האָט גאָט איינגעשפּאַנט  
די פעלקער פון דער וועלט צו טון זיין רצון: צו העלפן ישראל צו קומען  
צוריק אין זיין לאַנד, — צי זיי ווילן דאָס יא, צי זיי ווילן דאָס נישט.  
און אויך כורש וועט טון דעם רצון פון גאָט. מעג ער זיך וואַרפן מיטן  
פנים פאַר בל־מרודך, מעג ער האַלדזן נבו, מעג ער אַנרופן שמש זיין  
פאָטער און צין זיין מוטער, נאָר טון וועט ער, וואָס דער גאָט פון ישראל  
וועט אים הייסן טון, אַזוי ווי גאָט האָט געזאָגט צו זיין קנעכט. ער האָט  
אויפגעעפנט מיין אויער, און איך האָב עס געהערט; געמאַכט פאַר־  
שטאַנדיק מיין האַרץ, און איך האָב עס דערקענט. און ווי אַ געטראַנק  
האָב איך עס אַריינגעטרונקען אין מיר. גאָט האָט עס פאַרשריבן אויפן  
טאָול פון מיין האַרץ, ווער וועט עס אויסמעקן? און דאָס זענען זיינע  
ווערטער: „גאָט זאָגט אויף כורשן: ער איז מיין פּאַסטוך, און אַל  
מיין באַגער וועט ער אויספירן, צו זאָגן אויף ירושלים: זי זאָל געבויט  
ווערן, און צום טעמפל: זאָלסט געגרונטפּעסט ווערן.“ — האָט דער  
נביא אויסגערופן מיט זיין גאַנצער פעסטקייט און זיכערקייט.

זרובבל און דער כהן ישוע זענען שטום געבליבן אויף דעם נביאס  
אויסרוף, מער אויף דער פעסטקייט פון זיין גלויבן, וואָס האָט ארויס־  
געשריגן פון זיינע גרויסע טיף־געזעצטע אויגן. שפּעטער אַ וויל האָט  
זיך זרובבל אָנגערופן:

„זע, נביא, בעט צו גאָט, עס זאָל באלד געשען, וואַרים די צייט איז  
קורץ, דאָס פּאַלק איז פאַרביטערט און אָפגענאַרט. דינע שונאים מערן  
זיך און שטארקן זיך פון טאָג צו טאָג. עס איז נישט מער מרכזי מוראשו  
אַליין, אָדער מלכיה־גברא, נישט זיי אַליין זאָגן עס, נאָר אויך די זקני־  
ישראל פון די בתי־כנסיות, און די כהנים, און די לווים, און אפילו די  
בני־הנביאים. אַלע רופן זיי דיך אָפגענאַרער, וואָס דו האָסט פאַרפירט  
דאָס פּאַלק מיט פּאַלשער האַפּענונג. איך גלויב אין דיר, נביא, איך גלויב,  
דינע ווערטער וועלן מקוים ווערן, און אזוי גלויבט אויך דער כהן

ישוע, וואס איז מיט מיר. נאך דאס פאלק זאגט, אז דו ביסט א פאלשער נביא. דיין לעבן איז אויסגעשטעלט אויף סכנות. נריה בן־שריה, גיב אכטונג אויף אים. לאז אים נישט גיין אין די בתי־כנסיות, לאז אים נישט ווייזן זיך אויף די מארקפלעצער, ווארים מרדכים לייט זענען הינטער אים, און אזוי אויך די טויערלייט פון מיין פאטער דעם פרינץ.

„חלילה פון מיר צו טון אזא זאך!“ — האט געענטפערט מיט גרויס עניויות נריה בן־שריה, וואס איז די גאנצע צייט געשטאנען באשיידן און שטיל אן א זייט — „צו דערוועגן זיך צוריקצהאלטן דעם נביא פון ברענגען דאס ווארט פון גאט צו די בני־הגולה? האט ברוך בן־נריה, אפגעהאלטן דעם נביא ירמיהו, אדער, חלילה, אים אפגערעדט פון צו טון זיין שליחות?“ ורובבל און ישוע האבן אנגעקוקט נריהן, דעם נביאס באגלייטער. זיי האבן געזען די טיפע אמונה, וואס זיין תמימות־דיק פנים דריקט־אויס. און זיי האבן זיך פארשעמט פאר אים.

ווען דער נייער אומבאקאנטער נביא האט זיך באוויזן אין בכל און אויסגערופן די צייט פון דער גאולה, האט זיך נריה אים איבערגעגעבן בלב־בזפש. מיט דער צייט איז ער געווארן פארן נביא דאס, וואס זיין פעטער ברוך איז געווען פאר ירמיהו. ווי ברוך האט געגלויבט באמונה־שלימה אין ירמיהוס נבואות פון חורבן, אזוי האט נריה געגלויבט אין זיין נביאס נביאות־זאגן וועגן דער גאולה, וואס קומט, — געגלויבט, אז דעם נביאס רייד זענען אמת־צדק און וועלן נישט פארפעלן מקויים צו ווערן.

פון דעם ערשטן טאג אן, וואס דער נביא האט זיך געוויזן אין שריה בן־מחסיהס הייזל ביים טייך פרת, האט אים נריה אריינגענומען צו זיך. ער און זיין ווייב האבן אים ממש געווען, געזארגט פאר אים, געשיצט אים קעגן די רדיפות, וואס ער האט געהאט אויסצושטיין פון מרדכי מוראשוס מענטשן. שפעטער איז ער געווארן דעם נביאס סופר און מזכיר, און ער האט געלערנט צו פארצייכענען אויף שערבלעך, אויף ערדנע כלים, אויף טעפ און שיסלען, אמאל אויך אויף פארמעט, די רייד פון נבואה, וואס זענען געקומען פון נביאס מויל, די דרשות, וואס דער נביא האט געהאלטן אין די בתי־כנסיות אדער אין די הויפן פון די לאַנדסלייט. אפטמאל האט אים דער נביא אליין דיקטירט, פירגעזאגט וואס צו שרייבן, — אמאל ווערטער פון נבואה, אמאל א תפילה, א מזמור, א שיר־המעלות, אדער א „שגיון“, א חזיון, וואס האט ארויסגעקוועלט פון אים אין דער שעה פון חסד, ווען דער רוח־הקודש איז געקומען איבער אים. דער נביא האט צומאל נישט געוואוסט, אז נריה הערט זיך איין אין זיינע רייד פון נביאישן פאטאס, וואס ער לאזט הערן אין דער ביינאכטיקער שטילקייט פון זיין געלעגער. נריה הערט זיך איין און פארשרייבט איטלעך ווארט. וואס דער נביא באשטעטיקט פון זיינע אייגענע רייד, דאס באהאלט נריה און היט עס אפ; וואס דער נביא פארווארפט, דאס צעשטערט ער.

נריה האָט קיינמאָל נישט געפרווט דעם נביא אָפּהאַלטן פֿון צו  
 גיין צו יענע מסוכנע פּלעצער, וווּ עס איז געווען צו טרעפן זיינע שונאים,  
 ווי מרדכי'ס מענטשן, אָדער אַנדערע, וואָס שטעלן זיך קעגן שיבת־ציון,  
 ווען דער נביא האָט געגאָרט צו ברענגען צו זיי זיין וואָרט. ער האָט זיך  
 געפונען לעבן דעם נביא אין יעטוועדער סכּנה, גרייט צו באַשיצן אים  
 מיט זיין מעכטיקן כּוח, און ער פּלעגט אים אַוועקטראָגן פֿון אונטער די  
 הענט פֿון זיינע באַפּאַלער, ווי מען ראַטעוועט אַפּ אַ קינד פֿון די קרעלן  
 און ציין פֿון אַ חיה־רעה. אויך איצט, נאָך דעם בבליער ניי־יאָר, ווען די  
 ביטערקייט און די העצער־קעגן דעם נביא האָבן זיך געשטאַרקט, האָט  
 אים נריה ארויסגענומען פֿון דעם הויף פֿון די בית־לחמער, וואָס דער  
 נביא האָט זיך דאָרט געהאַט אויסבאַהאַלטן, און אים געבראַכט צוריק  
 אין דעם הייזל ביים טייך פּרת: דער נביא איז שוין איצט נישט זיכער  
 געווען מיט זיין לעבן אפילו צווישן די לאַנדסלייט פֿון בית־לחם.

אַ גרויסער שטורעם האָט זיך געטראָגן קעגן דעם נביא. צו זיינע  
 אַמאָליקע שונאים, ווי די מוראשוס, וואָס האָבן גלייך פֿון אָנהייב זיך  
 געשטעלט קעגן אים, זענען איצט צוגעקומען די פרומע מנהיגים און  
 דעה־זאָגער איבער בני־הגולה, די כּהנים און די זקנים. וואָרים מען האָט  
 דערזען אין דעם נביא'ס טואונגען גרויס סכּנה נישט נאָר פֿאַר דעם  
 פּאַליטישן סטאַטוס פֿון די יידן אין בבל, — כּורש'עס גרייטקייט צו  
 ברענגען די יידן צוריק קיין יהודה האָט נאָר געקאַנט פירן צו אַ גזירה  
 פֿון גירוש־בבל, פֿון געצווונגענער שיבת־ציון אָן אַ גואל, — נאָר מען  
 האָט נאָך מער זיך געשראַקן פֿאַר דער סכּנה, וואָס האָט געלויערט אויף  
 דער ייִדישער אומגה מיט דער אַנטווישונג אין דעם נביא'ס נביאת־שקר.  
 די פּאַליטישע קעגנער פֿון נביא האָבן געמאַכט יד־אחת מיט די רעליגיעזע;  
 צו די מוראשוס זענען צוגעשטאַנען פיל פֿון די זקנים און די כּהנים,  
 וואָס האָבן זיך אויפּגעהאַלטן אין בייִכנישטאָ פֿון די פירשטן פֿון יהודה,  
 די אמתע מאַכטהאַבער אין דעם לעבן פֿון די בני־הגולה.

## קאפיטל דריי

בחינם האָט זרובבל און אנדערע זיינע פריינט געפרוווט דעם נביא אָפּהאַלטן, ער זאָל נישט ווייזן זיך ביז א צייט אין די בתי־הכנסת. עס האָט נישט געהאַלפּן קיין וואַרעניש, קיין אָפּשרעק. עס איז געקומען שבת, איז דער נביא געגאַנגען — שוין נישט צו די בית־לחמער לאַנדסלייט, וואָס צווישן זיי האָט ער דאָך געהאַט פריינט און פאַרערער, איינגעגלויבטע אין זיין נביאות, נאָר צו די משפחות בני־זתוא, בני־סנאה און בני־פּשחור, סאַנדאַלן־בייער, מאַנטל־מאַכער און זילבערשמידן, וואָס האָבן אַלע געווינט ארום דעם גרויסן באַזאַר פון בבל, ווו זיי האָבן געהאַט זייערע ווערק־שטעלן און געוועלפן. עס האָבן זיך אויפּגעהאַלטן צווישן זיי, אין זייערע הויפּן, פיל ערדארבעטער און שעפּסנציער פון תל־אביב, ווען זיי זענען געקומען מיט זייערע סחורות צו פאַרקויפּן אויפּן בבלער מאַרק; לאַנדסלייט פון בית־אל, מיט זייער פּראָדוקציע פון ערדענע טעפּ און קרוגן. די געדיכטע מאַסע בני־הגולה, — בעלי־מלאכות און הענדלער, פּיציער און פּישערלייט, — האָט באַווינט די אומגעגנט פון בבלער באַזאַר, וואָס פון דאָרט האָט זי געצויגן איר חיותה.

אין איינעם פון די הויפּן האָט זיך געפונען אַ בית־הכנסת. די זקנים האָבן אויף שבת און יום־טוב געשיקט אהין א כהן אָדער א לוי צו לייענען פאַר דער עדה פון תורת־משה, צו זינגען פאַר זיי שיר־המעלות, צו דערמאנען זיי אָן ציון און ירושלים, אָז עס זאָל נישט איבערגעריסן ווערן דער צובונד צום מקור.

דער נביא איז געקומען און האָט ווי מיט אַ פּייערדיקן ווינט צעבלאַזן דעם פּונקט בטחון אין דער גאולה, וואָס האָט ערגעץ־ווו געטליעט אונטער דעם אָש פון חורבן אין זייער האַרץ. און דער בטחון, וואָס דער נביא האָט אויפּגעוועקט אין זיי, איז געווען נישט נאָר דער בטחון אין זייער אייגענער גאולה פון גלות־בבל, נאָר אין אַ גאולה, וואָס וועט קומען פאַר די בבלער גופא און פאַר אַלע אַנדערע פעלקער, ווען זיי וועלן דערקענען דעם איינציקן לעבעדיקן גאָט פון ישראל. אין זייער תמימותדיקן גלויבן האָבן זיי אָנגענומען די געפּליגלטע ווערטער פון נביא איבער דעם ליכטיקן עתיד פון ישראל אין זייער פשוטן זינען. זיי האָבן באמת געגלויבט, אָז כּורש, דער מנצח איבער בבל, וועט נישט נאָר דערקענען דעם גאָט פון ישראל און אומקערן דאָס פאַלק ישראל צוריק אין זיין לאַנד, נאָר עס וועט אויך מקויים ווערן דעם נביא'ס הבטחה, אָז „מלכים וועלן זיין דייע דערציער און זייערע שררה'טעס דייע אַמען". זיי האָבן זיך באַרימט און זיך געגרייסט פאַר זייערע



שכנים, די בבלער, מיט דעם נביא'ס הבטחות. ווען דער יום־טוב פון ניי־יאָר איז פאַרביי, האָבן די שכנים זיי אויפגעהויבן אויף געלעכטער, געחזוק'ט פון זיי און זיי פאַרשעמט:

„בו, ווען גייט איר שוין צוריק קיין יהודה? מלכים וועלן זיין אייערע דערציער און שררה'טעס אייערע אַמען?“

און צו אָט די פשוטע מענטשן, פאַרביטערטע, אָפגענאַרטע אין זייער בטחון, האָבן די מוראשוס אַרויסגעשיקט זייערע מענטשן צו העצן זיי קעגן דעם נביא.

„נישט אַנדערש, נאָר אַן אומגליק, אַן אומגליק וויל ער ברענגען אויף אונזער קאָפּ. ער רעדט אַן דאָס מלכות, אַז עס זאָל אונז אַרויסשיקן פון בבל. אַ שוואַרצע גזירה וויל ער ברענגען אויף דעם שארית־ישראל.“ און צו אָט די פאַראומערטע, מיט שנאה פאַרסמטע מענטשן האָט דער נביא געוואַלט ברענגען זיין וואָרט פון נחמה און ישועה, ברענגען זיי דעם חזיון פון גאַטס מוטערלעכע געפילן, וואָס זענען אַנטפלעקט אין דער מוטער ציון.

זיי, זיי, די שטומע שאָף, וואָס ער האָט געזען אין זיי די קרקע־בתולה, אין וועלכע גאָט האָט פאַרפלאַנצט דעם בטחון פון ישראל; זיי, די טרעגער פון דער הבטחה, וואָס איז געגעבן געוואָרן צו די אבות; זיי, וואָס וועלן מיט גאַטס רצון פאַרקערפערן אין זיך „דאָס ליכט פון דער וועלט“, — זיי שטייען איצט, פאַרשעמטע, פאַרלאָזענע, — פאַרשעמט פון פרעמדע, פאַרלאָזן פון אייגענע. שטייען ווי שטומע שאָף, וואָס אַ פאַסטוך האָט פאַרפירט אויף דעם העכסטן שפיץ פון באַרג און פאַרלאָזט זיי, זיי איבערעלאָזט אַליין. דאָס רחמנות און די ליבע צו זיין פאַלק האָט אים צעריסן דאָס האַרץ, אָבער נאָך גרעסער פון דער ליבע און דעם רחמנות, גרעסער, שטאַרקער, טיפער און הייליקער, איז געווען דאָס גרויסע שליחות, וואָס איז באַשטימט פאַר ישראל. און ער האָט געוויסט, דער נביא, אַז דאָס שליחות מוז דערפילט ווערן. ישראל איז די כלי פאַר דעם שליחות. גאָט וועט נישט צעברעכן די כלי, וואָס ער האָט באַשאַפן און באַשטימט פאַר זיין ווערק.

ווי נאָר ער האָט זיך באַוווּזן אין דעם אָנגעפילטן הויף, האָט גרייה, זיין באַגלייטער, תיכף דערפילט דעם שווערן געפרעסטן צאָרן, מיט וועלכן די מאַסע מענטשן איז באַלאָדן. אַ מינוט צופריער איז דער הויף פול געווען מיט רעש און גערודער, אָבער ווי נאָר דער נביא האָט זיך באַוווּזן, האָט זיך איינגעשטעלט אַ שטילקייט. אַ געדריקטע מרה־שחורה־דיקע שטילקייט, וועלכע איז נאָך שווערער געוואָרן דורך דעם מורמל, וואָס האָט אדורכגעצויגן דורכן עולם. דער נביא האָט אָבער גאַרנישט באַמערקט. ער האָט גאַרנישט געזען. זיין האַרץ איז געווען אָנגעזאַפט מיט ליבע און רחמנות צו דער מאַסע מענטשן, און זיינע אויגן זענען געווען פאַר־טראַגן אין דעם חזיון, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך, דעם אַנזאָג פון גאָט צו ברענגען זיי נחמה און בטחון.

ער האָט אָנגעהויבן מיט דער דערקלערונג, ווי תמיד אין אַלע זיינע  
נבואות, און נישט ער זאָגט, וואָס ער זאָגט:

„אזוי האָט גאָט געזאָגט...“

„נישט גאָט זאָגט, נאָר דו זאָגסט. לאַז אױס גאט׳ס נאמען“, — האט

זיך געהערט פון עולם.

דעם נביא׳ס פנים, איינגעפאַסט אין זיין קורצער שוואַרצער באַרד,  
איז בלייך געוואָרן ווי דאָס ווייסע טוך, וואָס האָט באַדעקט זיין קאַפּ.  
זיינע אויגן האָבן אַ שמייכל געטון מיט אַ פיינלעכן שמייכל, ווי זיי  
וואַלטן געבעטן זיך מען זאל אים לאַזן אויסריידן. די הענט, וואָס ער  
האָט געהאלטן אויסגעשטרעקט צום עולם, האָבן אַ ציטער געטון ביי אים  
און ער האָט איבערגעזוהרט די ווערטער:

„כה אמר יהוה...“

„נישט גאָט, נאָר דו זאָגסט“, — האָט זיך ווידער געהערט דאָס  
זעלבע קול, קומענדיק פון אַ קאַפּ, וואָס האָט זיך ארויסגעהויבן איבער  
אַלע קעפּ אין הויף, פון אַ האַרט פנים, מיט אויגן, וואָס האָבן געשיקט  
שפיון פון ברענענדיקן צאָרן אין נביא.

„לאַזט אים ריידן. לאַמיר הערן, וואָס גאָט האָט אים געזאָגט דאס  
מאַל“, — האָט זיך געטראָגן אין דער לופט אַ צווייט שטאַרק קול, אַ  
באַפעלעריש קול פון איינעם מיט אַ שוואַרצער געקעכלטער באַרד,  
קענטיק, פון אַ העכערן באַאַמטן אַדער כהן.

דער נביא האָט ווידער אויסגעשטרעקט די הענט צום עולם און  
אויסגערופן מיט אַ קול, וואָס האָט אַפגעקלונגען מיט דעם געוואַלד פון  
ווייטיק און ליבע:

„ווי איז דער גט פון אייער מוטער,

אז איך האָב זי אוועקגעשיקט?

אַדער ווער איז פון מיינע מאַנער,

וואָס איך האָב אייך פאַרקויפט צו אים?“

„גענוג שיינע רייד, וואָס האָט דיר גאָט געזאָגט? לאַמיר הערן.“

„זעט, איבער אייערע זינד

זענט איר פאַרקויפט געוואָרן,

און איבער אייער פארברעכן

איז אייער מוטער אוועקגעשיקט געוואָרן.“

„ניין, נישט איבער אונזערע זינד, נאָר איבער די זינד פון אַזעלכע  
לייט ווי דו ביסט, וואָס טראַכטן אויס פאַלשע רייד פון זייער האַרץ און  
זאָגן דאָס אין גאט׳ס נאמען“, — האָט זיך געהערט דאס קול אַריבער  
אַלעמענס קעפּ.

„איבער די זינד פון פאַלשע נביאים, וואָס נאָרן אַפּ דעם בטחון פון  
פאַלק“, — האָט אַפגעזעטפערט נאָך אַ קול.

דער נביא איז שטיל געוואָרן, אָבער זיינע אויגן, אָנגעקוואַלענע מיט

טרערן, האָבן זיך ווידער געבעטן.

„פאַרזינדיקט זיך נישט אין נביאז“ — האָט אָפּגעהילכט אַ קלאַגדיק  
קול פון פּאָלק אַרויס — „אַ גרויס אומגליק ברענגט איר אויף אונזערע  
קעפּ!“

„לאַזט דעם נביא ריידן. לאַמיר הערן, וואָס ער האָט צו זאָגן.“  
דער נביא האָט אַלץ געשוויגן, אַלץ געקוקט מיט זיין פאַרטערטן  
בליק דעם עולם אין פנים אַרײַן. זײַנע ליפּן, געצײכנט אין אַ קרומלעכער  
ליניע פון צער און רחמנות, האָבן זיך באַלד געעפנט, און ער האָט  
אַנגעהויבן מיט אַ פאַרטערט און בעטנדיק קול:

„פאַרוואָס בין איך געקומען, און קיין מענטש איז  
נישט געווען?  
גערופן, און קײנער האָט נישט געענטפּערט?“

„מיר זענען נישט געקומען?“ — רײסט זיך אַרײַן דאָס קול פון  
אַריבער אלעמענס קעפּ — דײַן גאַט, וואָס דו רעדסט אין זײַן נאָמען,  
איז נישט געקומען. וווּ איז די גאולה זײַנע, וואָס ער האָט צוגעזאָגט  
מיט דײַן מויל.“

דער נביא האָט זיך נישט געלאָזט שטערן פון די פײַנטלעכע  
צווישנרופן. גאַטס כוח אויסצולײזן איז געשטעלט אין ספק? זײַן יכולת  
פאַר דער גאולה ווערט אָפּגעפרעגט? און דער נביא האָט זיך איבער-  
גענומען מיט גאַטס גבורה. עס האָבן זיך אַנטפלעקט חזיונות פאַר זײַנע  
אויגן, חזיונות פון גאַטס אַלמעכטיקייט, און ער האָט אויסגעשריגן אין  
גאַטס נאָמען:

„איז דען קורץ מײַן האַנט אויסצולײזן,  
צו נישטאַ קיין כוח אין מיר אײַך מצײל צו זײַן?  
זעט, מיט מײַן אָנגעשרײַ טריקן איך אויס דעם ים  
און מאַך פון טײכן אַ מדבר;  
זײערע פיש ווערן דומפיק אָן וואסער  
און שטאַרבן פון דאַרשטיקײט.  
איך קלײח די הימעלן אין שוואַרצקײט,  
און מאַך אַ זאַק פאַר זײער צודעק.“

נאָר ביז דאָנען האָט דער נביא געקאַנט ארויסברענגען זײַן חזיון  
פון גאַטס גרויסקײט. דאָס ליד איז אין מיטן איבערגעריסן געוואָרן, ווען  
אַ מעכטיקע האַנט פון אַ מענטשן האָט זיך געלײגט שווער אויף דעם  
נביא'ס פנים און אים פאַרמאַכט דאָס מויל.

„גענוג דיר מיט! שײנע רײד! דערויף, ווייסן מיר, ביסטו אַ בריה.  
דו זאָג אונז בעסער, ווער האָט דײך געדונגען, דו זאַלסט דאָס פּאָלק  
פאַרפירן מיט פּאַלשע הבטחות? און ווער באַצאַלט דיר, אַז דו זאַלסט  
דאָס פּאָלק אַרײַדן צו פאַרלאָזן בבל?“ — האָט געזאָגט דער מאַן, וואס

איז געווען מיט אַ קאָפּ העכער פון דער מאַסע, ווי ער איז מיטאַמאַל  
אויסגעוואַקסן אויפן בעלעמער, וווּ דער נביא איז געשטאַנען, און האָט  
מיט דער גאַנצער וואָג פון זיין ברייטער לאַפעדיקער האַנט צוגעפלאַטשט  
דעם נביא'ס פנים.

„פאַרזינדיקט אייך נישט אין נביא... א גרויס אומגליק ברענגט איר  
איבער אונזערע קעפּ“ — האָט ווידער אויסגעוויינט דאָס דינע קול פון  
עולם ארויס.

דאָס קול איז פאַרשטיקט געוואָרן אין דעם ליארם פון צווישנרופן.  
„זאָל ער טאַנצן פאַר אונז דאָס טענצל: גייט אַרויס פון בבל, אנט-  
לויפט פון די כּשדים“.  
„דאָס וויל ער דאָך“.

„פרעג אים, ווען וועלן די אומות ברענגען אונזערע זין אין בוזעם  
און אונזערע טעכטער אויפן אַקסל טראָגן“.

„ניין, פרעג אים בעסער, ווען וועלן זיי זיך בוקן צו אונז מיטן פנים  
צו דער ערד און דעם שטויב פון אונזערע פיס לעקן, ווי ער האָט אונז  
צוגעזאָגט“.

„האַסטו נישט אליין געזען צו וועמענס פיס זיי בוקן זיך און וועמענס  
שטויב זיי לעקן?“ — האָט ווער געפרעגט.

„בל-מרודכ'ס!“ — האָבן אָפּגעדונערט פיל קולות אין כאָר.

דער נביא איז געלעגן אין די הענט פון דעם שטאַרקן מאַן, ווי א  
קינד אין די לאַפעס פון אַ בער. ער איז געלעגן, פאַרדריקט מיט דער מאַסע  
פלייש, און האָט געשוויגן.

בחנים האָט גריה, געפענטעט אין אנדערע אַרעמס, זיך געריסן צו  
קומען דעם נביא צוהילף. ער האָט נאָר געקאַנט זען פון דער ווייטנס ווי  
דער נביא, זיין נביא, דער נביא פון נחמה און בטחון, ווערט געדריקט  
פון א שווערער מאַסע, וואָס בייגט אים צו דער ערד.

„זייט שטיל!“ — האָט דער שטאַרקער מאַן אויסגערופן צום עולם  
און צוגעוונקען מיט די אויגן — „איך וועל אייך זאָגן, ווער עס האָט  
אים געדונגען צו גארן דאָס פאַלק, ווער עס צאָלט אים פאַר דער מי, וואָס  
ער האָט זיך געמיט“.

און דער מאַן, אַפּלאַזנדיק דעם נביא'ס פנים, האָט אריינגענומען אין  
דער האַנט א זשמעניע האָר פון דעם נביא'ס באַקנבאַרד און מיט איין  
גבורהדיקן ריס אויסגעפליקט די האָר מיטן פלייש.

„דאָס באַצאָלן דיר די כּשדים, אז דו זאָלסט מיט פאַלשע הבטחות  
אַרויסגענאַרן אונזער פאַלק פון בבל“ — האָט ער אויסגעשריען און  
אַרויסגעלאָזט אַ מויל שפייטעכץ דעם נביא אין פנים אריין.

„לאָזט מיך צו, לאָזט מיך צו!“ — האָבן מענטשן זיך געריסן פאַרויס  
און מיט די אַקסלען און די עלנבויגנס זיך אַדורכגעשפאַרט דורך דער  
געדיכטער מאַסע א וועג צום נביא.

„טמא, טמא, טמא!“

און איינער נאָכן אנדערן האָבן זיי געשפּיגן דעם נביא אין פנים אריין.  
ער איז געשטאנען, א גלייכער אין זיין גאַנצער הויך. דאָס בלוט פון  
זיין רוי-צערנישענער באַק האָט אַראָפּגערוינען אין ריטשקעלעך אויף זיין  
ווייסן כאַלאַט, האָט געפּלעקט רויט זיין טלית. ער האָט זיך נישט געווערט,  
נישט אָפּגעווענדט דאָס פנים פון די שפּייער, נישט אָפּגעקערט דאָס פנים,  
ווען אפילו נאָך איינער און אן אַנדערער האָבן מיט תאוה'דיקער פרייד  
זיך געכאַפט צו פליקן דעם רעשט פון זיין באַרד. ער האָט אַריינגעקוקט  
די אַנגרייפּער גלייך אין פנים אַריין, אַן שום סימן פון כעס אָדער פאַר-  
אַכטונג. נאָר מיט אַ בליק, געמילדערט, ווי פריער, מיט רחמנות, מיט ליבע.  
ער האָט זיך אָנגעטאַן א כוח צו האַלטן זיך אויף די פיס, כאַטש דאָ און  
דאָרט האָט ער זיך געגעבן א וואַקל אזוי ווי צום פאַלן.

און די גאַנצע צייט פון דעם טומל און דעם גערויש פון קולות, וואָס  
האָט זיך געטראַגן ארום, האָט נישט אויפּגעהערט דאָס קלאַגעדיקע געוויין  
ווי פון א געפייניקט פאַרמוטשעט קינד :

„אַ גרויס אומגליק ברענגט איר איבער אונזערע קעפּ... איר פאַרזינ-  
דיקט זיך אין נביא.“

עס האָט געדויערט א היפשע ווייל ביז דער אויפּגערייצטער המון'עם  
האָט זיך געקילט דאָס האַרץ, געלאָשן זיין צאַרן אין דעם רעגן פון שפּייעכץ.  
לסוף האָט ביי דעם בעלעמער, ווו דער נביא איז געשטאַנען, זיך  
געוויזן דער מאַן מיט דער געקניפּטער באַרד פון אַ הויכן באַאַמטן. עס  
איז איצט געווען צו זען די קייט פון אַמט, וואָס איז געהאַנגען ביי אים  
אויפן האַלדז. מיט אים זענען געווען א פאַר טויערלייט פון דעם פאַלאַץ  
פון די יידישע פירשטן. דער מאַן האָט געלייגט די האַנט אויפן נביא'ס  
אַקסל און געזאָגט מיט זיין באַפעלערישן טאָן :

„אין נאָמען פון פירשט און כהן-גדול, א באַפעל איז מיר געגעבן

דיך פעסטצוהאַלטן און ברענגען פארן ועד פון די זקנים אין ביי-כנישתא  
פאר א חקירה-ודרישה פון דיינע טואונגען. קום מיט מיר !“

די טויערלייט האָבן אָנגענומען דעם נביא ביי די אַרעמס און אים  
אַרויסגעפירט פון הויף.

נריה, פרייגעלאָזן פון די הענט, וואָס האָבן אים געהאַלטן געפענטעט,  
האָט נאָכגעפאַלגט אין זייערע טריט.

און דאָס קלאַגעדיקע קינדישע געוויין האָט אַרויסבאַגלייט דעם נביא  
פון דעם הויף פון די בני-זחוא, די בני-סנאה און די בני-פּשחור :

„וויי איז צו אונז, מיר האָבן זיך פאַרזינדיקט אין נביא, אזוי ווי אין  
ירמיהו'ן !“

אין דער קאַמער איז געווען פינצטער און טאַס. קיין שפּאַרע, קיין  
שפּעלטל, וואָס זאָל אַריינגלאָזן אַ שפּראַץ ליכט פון דרויסן. טויטע געוועלבו  
האָבן אים אַרומגערינגלט, אים פאַרטרונקען אין א שטאַק-פינצטערניש.

אויפן עהדענעם דיל איז געלעגן דער נביא, א בינטל ביינער, איינגעוויקלט אין אַ פאַרבלוטטיקטן ליילעך. ער האָט אויפגעהויבן די אויגן, זיך איינגע-עקבערט אין דער שוואַרצקייט פון חלל און געשפּאַלטן מיט זיין פייערדיקן בליק דעם געדיכטן געוועב, וואָס איז געהאַנגען איבער אים. ער האָט געזען, וואָס ער האָט געזען, און אויסגערופּן :

„אַ, גאָט פון ישראל, הער מיך. דיך האָב איך פאַרקויפט צו זיי, דיך האָב איך פאַרמשכנט צו זיי, איז דיין נאָמען האָב איך זיי געבראַכט די בשורה און די הבטחה. איצט פּאָדערן זיי דיך פון מיין האַנט. דו האָסט אויפגעפנט מיין אויער, און איך האָב געהערט. האָסט אַריינגעטאַן דיין וואָרט מיר אין מויל אריין, און איך האָב עס אויסגעשריען. דיין תקווה און דיין נחמה האָב איך זיי געגעבן. איך האָב זיי אויפגעהויבן צו די העכסטע הויכן, כדי זיי זאָלן פּאַלן צום טיפּסטן נידער. ווי אַ וואָרעם ליגט ישראל צעטראַטן צו די פיס פון די גוים. דער בטחון אין דיר אויסגעלאַכט, דייע הבטחות פאַראַכט. דיין כבוד פּאָדערן זיי פון מיין האַנט. דיין נקמה געמען זיי אין מיר. וואָרום דיין נאָמען ווערט גערופן אויף זיי. אין ישראל ווערט דיין נאָמען פאַרשמעט. האָסט געשיקט דיין קנעכט אין דיין שליחות. ווי אַ קעמל, פאַרלאָזט פון זיין אַנטרייבער, גייט דיין קנעכט, באַלאָדן שווער מיט דיין שליחות, דורך אַ וויסטן מדבר. שטאַכערס און דערנער צעבלוטטיקן אים די פיס, שלאַנגען און עקדישן קריכן אונטער זיין בויך, חיות־רעות לויערן אויף אים פון זייער אויסבאַהאַלט. ער הערט זייער ברומען, און די נבלה־חיות פּאַדיען ארום אים מיט אַ הונגעריקן געוואַי, אַ רוף צו די פאַרצוקנדיקע חיות, און דאָך גייט ער. איינער אַליין שלעפט ער די שווערע מאַסע. וואָס דו האָסט געלייגט אויף זיין רוקן. מיין גאָט, שיק דיין טרייסט צו דיין פּאַלק ישראל, וואָס איז מיד געוואָרן, באַלויכט אים דעם וועג מיט די ברכות פון דיין הבטחה, נעם אַראָפּ דאָס בלינדעניש פון זיינע אויגן און זאָל ער זען דאָס זאַנפטיקע ליכט, וואָס גייט אים פאַרויס. אויב נישט, פאַרשטאַפּ מיין אויער פון צו הערן דאָס געזאַנג פון דער גאולה, שלאַג מיר מיט בלינדעניש, אז איך זאָל נישט זען דעם וועג, וואָס דו האָסט אויסגעלייגט פאַר זיי. מיין האַרץ ווערט צעבראַכן פאַר רחמנות אויף זיי. לאַז מיך זיין טויב און בלינד, ווי זיי, און זאָל איך אונטערגיין ווי דער צילברעט פון זיינע פיילן וואָס זיי שיקן אין מיר — אין נקמה פאַר דיר.“

אויסגעמאַטערט און אויסגעשעפט, האָט ער פּלוצלונג דערזען ווי פון אַ לאַנגן, לאַנגן קאַרידאָר טרעט אַרויס פון דער פינצטערער אומענדלעכ־קייט אַ געשטאַלט פון אַ פרוי. די געשטאַלט אַליין איז פאַרטרונקען אין דער טונקלקייט, וואָס איז ארום איר, מער נישט איר שאַטן־סילועט שניידט זיך קלאָר אַרויס. ער זעט נישט מער ווי איר נאַקעטן פּוס־טראַט, וואָס די הויט דערויף איז אזוי ציטעריק העל און פון אזא איידעלער וויסקייט, אַז זי וואַרפט־אַפּ אַ שיין פון זיך, וואָס בלייכט דעם שטעג, אויף וועלכן זי טרעט. און וואָס נענטער אירע טריט קומען־אַן, אליך מער באַלויכטן ווערט

איר ארום. איר טראַט אין א לייכטער, ווי זי וואַלט געשוועבט אין דער לופט. זי קומט און שטעלט זיך לעבן אים. פון איר טונקעלן שלייער שטרעקט זי אויס איר האנט צו אים, באַרירט זיין ברענענדיק פנים מיט א פינגער. איר פינגער, ווי ער וואַלט געווען באַדעקט מיט דער הויט פון א ברוסט, האָט אַרויסגעגעבן פון זיך א טויאיקע קילקייט. און דער אַנריי פון דעם פינגער אויף זיין פנים האָט אריינגעטריפט אין אים אַ הייליקע אויס-געלייטערטע איינליקייט און פאַרקערט זיין צער אין הימלשע זיסקייט. און עס איז געקומען איבער אים א הייליקער שלומער, ווי דער שלומער פון א געפייניקט קינד, וואָס ווערט געטרייסט און געהיילט אין דער מוטערס אַרעמס.

אין דעם שלומער האָט זיך צו אים נאַכאַמאַל באַוויזן דער מאַן, וואָס ער האָט אים שוין אזוי פיל מאַל געזען אין דעם חזיון פון מדבר. ווידער געפינט ער זיך אין מדבר, אויפן וועג פון בבל קיין יהודה. ווידער איז דער מדבר פאַרפלאַנצט אין א גן-עדן פון גאַט, ווי ער האָט אים אזוי אַפט געזען אין זיינע חזיונות פריער. ער הערט דאָס קילע ריזלען פון באַכן און ריטשקעס וואַסער. וואָס ציען זיך ווי אַרעדן דורך די זאַמדיקע פלאַכן, גיסן זיך אַריין אין דעם געדיכטן גרינס, וואָס איז געשפּרענגלט מיט אויס-טערלישע שמעקעדיקע געוויקסן, לויפן פאַזע דעם וועג, וואָס גאַט האָט אויסגעלייגט מיט גרינע דעקן אין מדבר. פאַר די שובי-ציון. ער האָט געזען ווי פּוקסן, היענעס און שאַקאַלן קומען אַרויס פון זייערע באַהעל-טענישן, פון די לעכער און נאַרעס אין זאַמד, קוקן זיך שרעקעדיק אַרום, הערן זיך איין אין דעם רויש פון וואַסער, שאַרן זיך מיט ציטערניש אַדורך דעם געדיכטן גרינס און לויפן מיט א פאַרכאַפטן העשען, צו צום לעבעדיקן וואַסער, ווו זיי לעשן מיט גרויס גיריקייט דאָס פאַרצענדליקע פייער פון זייער מדבר-דורשט. ער האָט געזען סאַרנעס און גאַזעלן אַרומלויפן איבער דעם גרינגראַזיק דעק; פייגל פלאַטערן אין דער לופט, מיטן שאַטן פון זייערע פליגל פאַלנדיק אויף די זאַמדיקע פלאַכן. — זעגלשיפן אויף א ים פון זאַמד. אלע קומען זיי צו לויפן און צו פליען אזוי ווי אין גרויס ווונדער איבער דעם אַנבליק פון וואַסער און גרינס, וואָס האָט זיך אויפגעעפנט פאַר זיי. און דאָס פלאַטערן פון די פייגלשע פליגל, ווי דאָס וואַיען פון די מדבר-חיות קומט-פאַר ווי אן אויסגעשריי פון אַנטציקונג און פרייה, א הימן פון פרייד און לויב צום באַשעפער, וואָס דער חיה/שער הוש ברענגט אַרויס אין די שטומע באַשעפענישן.

דער גריין-באַדעקטער וועג אין מדבר רייסט זיך אַפּ פון דער נידער, הויבט זיך, הויבט זיך ארויף אין דער הויך, בלייבט הענגען און טראַגט זיך דערנאָך אין דער לופט. און פאַר דעם נביאים אויגן וואַקסט אויס א שטאַט, וואָס שוועבט אויף וועלן לופט, אויף רויכענדיקע וואַלקנס. ער דערקענט די שטאַט. עס איז ירושלים. דאָס אויבערשטע ירושלים, וואָס שווימט איבער דער פלאַך פון הימלשע ימים, שוועבט איבער חשמל-טייכן. און פון דער ירושלים הויבט זיך אַרויס, אויך א שוועבנדיקער אין דער

לופט, דער באַרג מוריה, דער פּלאַץ פון בית-המקדש. און פון דעם קנויליקן וואַלקן-רויך איבער דעם באַרג מוריה גייט-אויף הויך, איין גרויסער מזבח. און צו אַט דער אויבערשטער ירושלים, צו אַט דעם אויבערשטן הר-מוריה און זיין מזבח, זעט ער, גייען די בני-ישראל אויף פון בבל. ער הערט זיי זינגען און שאַלן אונטן אין טאַל. ער זעט זיי ווי זיי ציען — משפּחה-ווייז, לאַנדסלייט מיט לאַנדסלייט, מיט זייערע ווייבער און קינדער, מיט זייער פי און שאַף, — ציען פון בבל דער שטאַט, וואָס ליגט פאַרהוילן אונטערן האַריזאָנט. ער זעט זיי אַרויסטרעטן פון האַריזאָנט אין מדבר. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז גייט די וויסטעניש פון מדבר אַריבער אין דעם פאַרפלאַנצטן גאַרטן פון גאַט. זיי טרעטן שוין אַריין אין דעם גאַרטן און גייען פאַזע די קוועלנדיקע לויפנדיקע באַכן און ריקעס, צווישן סטעזשקעס און שטעגן, פאַרטרונקענע אין געדיכטן גרינס. זייער געזאַנג קומט אַן וואָס אמאָל בענעטער. ער קאַן שוין איצט אָפּשיידן די כּהנים און די ראשי-הגולה. זיי טראָגן די כלים פון בית-המקדש פאַרויס פון די עולי-הגולה. ער הערט די טראַמפּייטן שאַלן, דאָס זינגען פון די לויים, דאָס געלעכטער און די פּריידיקע רופן פון פּאַלק, וואָס איז הינטער זיי :

„אז גאַט האָט אומגעקערט די אומקערונג פון ציון.

זענען מיר געווען ווי אין חלום.

דענסטמאָל איז פול געוואָרן אונזער מחיל מיט געלעכטער,

און אונזער צונג מיט געזאַנג...“

זיי שטייגן וואָס אמאָל העכער. זיי שוועבן שוין איצט אין די קנויליקע וואַלקן-רויכן, וואָס גאַט האָט געשפּרייט פאר זיי, א וועג פון בבל קיין ציון. מיטאמאָל דערזעט ער אַ מענטשלעכע פיגור, וואָס שניידט זיך אויס פון דעם וואַלקן-רויך. ער איז נאָך האלב פאַרהוילן צווישן די געפליגלטע וואַליקע שאַף, וואָס ארום אים. באלד ווערט די פיגור קענטיק : אן אלטער מאן, זייער א הויכער און זייער א ווייסער. ער גייט שוועבנדיק און לעבן אים א יינגל אין א סתונת. דעם יינגלס רוקן איז באלאָדן מיט א בינטל צווייגן. דער אַלטער מאַן האַלט דאָס יינגל ביי דער האנט. זיי גייען טראַט אין טראַט, שווייגנדיק, אין דעם שוועבעדיקן וואַלקן-רויך.

ער דערקענט דעם אַלטן מאַן. ער ווייסט, וואָס דאָס איז. דאָס פירט אברהם זיין זון יצחק צו דער עקדה. ער זעט שרה'ס פנים ווי זי קוקט ארויס דורך א ריס צווישן די וואַלקנס, קוקט-נאָך איר מאַן ווי ער פירט איר קינד צו דער עקדה. און דער נביא ווונדערט זיך אין זיין חזיון איבער דעם חזיון, וואָס ער זעט. אין זיין חלום אויף דער וואַר.

„גאַט ווייזט מיר דעם אָנהויב פון ישראל. דעם חסד פון אברהם, דעם זכות פון יצחק. פון שרה'ן קומען מיר אַלע ארויס. גאנץ ישראל איז איין יצחק, געבונדן פאר דער עקדה. ווי דער עמוד-האש אין מדבר, גייט ישראל פאַרויס זיין זכות אין יצחק, זיין חסד אין אברהם'ען.“

א פרייד האָט דעם נביא ארומגענומען, ווי גאַט וואַלט אים צו טרינקען געגעבן פון דעם כּוס פון נחמה, און ער איז שיכור געוואָרן פון פרייד.



גאט האט אים געווין די זכויות פון ישראל, ווער קאן זיי פארלייקענען ?  
און מיטאמאל האט א האנט זיך אויסגעשטרעקט צום נביא פון דעם  
רויך פון וואלקן ארויס, האט אים אנגענומען, ווי א שטרעמווינט נעמטראן  
א בוים, אים אוועקגעטראגן און אוועקגעשטעלט אויפן שפיץ בארג, ווו  
דער בית-המקדש איז געווען.

דאס ליכט איז געווען נישט ווי דאס ליכט פון טאג, נישט ווי דאס  
ליכט פון נאכט, נאר ווי דאס ליכט פון א הימלישן בין-השמשות. דער  
הימל איבער זיין קאפ איז געווען באגאסן מיט א שיינענדיקער העלער  
בלויקייט, און די ערד, אויף וועלכער ער איז געשטאנען, האט געדעמפט  
מיט א רויט-אנגעצונדענעם דאמף.

און ער האט געזען אויפן הויף פון בית-המקדש שטיין א מאן אין  
א ווייסן קלייד, פון א וויסקייט, וואס איז אויך נישט פון דער וועלט. און  
ארום אים איז א גרויס געדערענג פון פיל לייט, יונג און אלט, אלע באקליידט  
אין א וויסער שיינענדיקער ליכטיקייט, אין היליעס און טיכער אזוי ווי  
נישט פון ערדישע שטאפן, נאר פון א הימלישער ברענענדיקער וויסקייט.  
די האר אויפן קאפ און די בארד זענען ביי אים ווייס ווי אקארשט געפאך  
לענער שניי, נאר דאס פנים ביי אים אזוי ווי פון א יינגל, א זקן א יינגל.  
ער האלט איין האנט אויסגעשטרעקט צום הימל, און דער ווייז-פינגער אויף  
דער האנט איז ביי אים זייער א לאנגער, ווי ער וואלט דערלאנגט מיט  
אים צום הימל. און ער רופט אויס מיט א הויך קול :

„און עס וועט זיין אין סוף פון די טעג,  
וועט שטיין פעסט דער בארג פון גאטס הויז,  
אויבן-אן פון די בערג.  
און דערהויבן איבער די הויכן.  
און אלע פעלקער וועלן צו אים שטראמען.  
און פיל אומות וועלן גיין און וועלן זאגן :  
קומט, און לאמיר ארויפגיין צום בארג פון יהוה,  
צום הויז פון דעם גאט פון יעקב.  
און ער וועט אונז לערנען פון זיינע וועגן,  
און מיר וועלן גיין אין זיינע שטעגן.  
ווארום פון ציון וועט ארויסגיין א תורה,  
און גאטס ווארט פון ירושלים.  
און ער וועט משפטן צווישן די פעלקער,  
און אנטשיידן איבער פיל אומות.  
און זיי וועלן שמידן זייערע שווערדן אויף אקעראייזנס,  
און זייערע שפיזן אויף צווייג-מעסערס.  
און פאלק קעגן א פאלק וועט נישט הויבן א שווערד  
און מען וועט נישט מער לערנען מלחמה.“

אין א כהרף-עין האט ער דערהערט א געזאנג, א געזאנג פון גרויס

פרייה, א געזאנג, וואס זאגט אן א גרויסע בשורה. א בשורה פון אייביקן שלום, א בשורה פון גרויסן נצחון, דעם נצחון פון גוטס איבער שלעכטס; א בשורה, וואס זאגט אן די גרויסע ישועה, שאלט ארונטער פון בערג אין טאלן אריין, ווי דאס שטראמען פון פיל וואסערפאלן, מיט דער פרישקייט און לויטערקייט פון וואסערפאלן; שאלט ארונטער פון בערג אין טאלן און פון טאלן פון בערג ארויף, זאגט אן צו ציון: עס קיניגט דיין גאט!

אין א כהרף-עין צעריגען די וואלקן-רויכן ארום אים. זיי צערייסן זיך ווי זיידענע שלייערן, שפאלטן זיך פונאנדער, נעמען זיך פונאנדער ווי פרוכתן, און עס עפענען זיך אויף פאר זיינע אויגן אנסופיקע שטחים, ווייטע האַרזאָנטן פון לענדער און שטעט. לענדער, וואס רוען אויף פלאכן, אויסגעבעטע אין גרינס; שטעט, וואס פיטערן זיך, ווי סטאדעס שאף, אויף גרינגראזיקע לאַנקעס אין טאל, און שטעט, וואס קוקן אויס ווי זקנים מיט זייערע שניי-באדעקטע בערג. און פון די אלע לענדער און אלע שטעט גייען אויף מענטשן אן א צאל, מאן, ווייב און קינד, — פאָטערס האלטן זייערע קליינע אויף די אַקסלען, מוטערס טראָגן זיי אויף די הענט. און אלע ווייזן זיי אויף די בערג פון ציון, און אלע זינגען זיי דאָס גרויסע טריאָמף-געזאנג פון אייביקן שלום. און זיי שטייגן אויפן באַרג פון ציון, צום אָרט, ווו עס שטייט דער בית-המקדש, און זאָגן אָן די בשורה צו ציון: „דיין גאט קיניגט!“

און דער נביא האָט אויסגערופן אויף א הויך קול מיט דער גאנצער וועלט ארום אים:

„אמור לציון מלך אלהיך!“

מיט דעם אויסגעשריי האָט זיך איבערגעריסן דער חזיון. ער האָט זיך אויפגעכאַפט און דערזען ווי ער געפינט זיך. פאר אים זענען געשטאַנען — זרובבל און נריה בן-מחסיה.

„איך האָב דיר געזאָגט, נביא, גרויס איז די צאל פון דייענע פיינט, און זיי וועלן דיר באמעכטיקן. זיי קלייבן זיך צו שטעלן דיר פארן משפט פון די זקנים. דאָס אָפגענאַרטע פאַלק איז ביטער, און שווער איז די שול-דיקייט, וואָס זיי ברענגען קעגן דיר.“

„גאָט מאכט מיך גערעכט, ווער וועט מיך שולדיק מאכן?“ — זאָגט דער פארפייניקטער נביא.

„נעם אים, נריה, אהיים צו דיר“, — זאָגט זרובבל.“

„וואָס האָבן זיי געטאָן מיט דיר, מיין נביא?“

און ווי א פאָטער, וואָס זיין רחמנות צינדט זיך אָן אויף זיין געפיינט ניקט קינד, אזוי האָט נריה אויפגעהויבן דעם נביא און אים גענומען אויף די הענט. זיינע טרערן זענען גערונען הייס פון זיינע אויגן און האָבן געוואָשן דאָס בלוט-פאַרלאָפּענע פנים פון נביא.

## קאפיטל פיר

א מוטער־הון באהיט נישט אזוי געטריי אירע עופעלעך אונטער אירע פערדערן אין א קילער שווארצער נאכט, ווי נריה און זיין ווייב אמאבא האבן אָפּגעהיט און געשיצט דעם נביא אונטער דעם באַלקן פון זייער קליין הייזל. דער נביא, וואָס זיי האָבן געהיילט מיט זאַלבן די רוי־צער־סענע הויט אויף זיין פנים, איז אָבער געווען מער אויסגעמוטשעט פון אויסוואַרטונג, פון תשוקה צו זען די דערפילונג פון זיין חזיון, וואָס ער האָט געגלויבט, אז ער איז מחויב וואָס א טאָג מקוים צו ווערן, איידער פון די פיזישע ווייטיקן און דער קרענקונג, וואָס מענטשן האָבן אים אָנגע־טאָן. אלע האָבן אים פאַרלאָזט, און קיינער האָט מער נישט געגלויבט אין דעם אמת פון זיינע נבואות. אפילו זרובבל אליין האָט אָנגעהויבן מסופק זיין אין זיי, און אזוי אויך ישוע בן־יוצדק. ישוע, ווי זרובבל, זענען, אמת, געווען ווייט פון צו טראַכטן גאָר, אז דער נביא איז, חלילה, געווען א נביא־שקר, — נאָך אלעמען, איז דאָך א טייל פון זיין נביאות מקויים געוואָרן, — נישט מער, זיי האָבן געהאַלטן, אז דער נביא, אין זיין קנאה פאר דעם גאָט פון צבאות, אין זיין תשוקה צו זען איטלעכע קני זיך בויגן פאַר דעם גאָט פון ישראל און איטלעך מויל צו זינגען זיין לויב, איז פאַר־כאַפט און פאַרצוקט געוואָרן פון זיין אייגענער פאַנטאַזיע. זיין ליבע צו ישראל, זיין באַגער צו זען אים אויבן־אָן פון אַלע פעלקער, א נס־לגויים, און זיין גאַרן נאָך גאולה האָבן אויסגעמאַלט פאַר זיינע אויגן חזיונות, וואָס זענען געקומען פון זיין אייגענעם דמיון, נישט פון גאָט.

זרובבל און ישוע זענען געקומען זיך נאָכפּרעגן אויפן נביא, און זיי האָבן געוואַרנט נריה'ן צו וואַכן תמיד איבער אים, וואָרום זיינע שונאים לאַקערן אויף אים.

דער נביא איז געלעגן אויף זיין געלעגער פון שטרוי אין זיין עליה, ער האָט געקוקט מיט די אויגן, ברייט אָפּענע, טיף אין די הימלען, וואָס קיינער האָט נישט געקאָנט אזוי קוקן ווי נאָר ער אליין. ער האָט געזוכט און געפאַרשט, ווי ער וואַלט געוואַלט אַרויסציען מיט די אויגן פון די הימלען אן ענטפּער אויף דער פּראַגע, וועלכע האָט אים אַזוי גענאָגט. גאָט האָט אים געשיקט אַנזאָגן די בשורה פון דער גאולה צו זיין געפייניקטן, מיט פאַרכאַפטן אַטעם האַרנדיקן פאַלק. גאָט עפנט אים אויף דעם אויער, טאָג נאָך טאָג, און ער הערט בת־קול'ס. גאָט גיט אים סימנים, ער ווייזט אים צייכנס. ער זעט די גאולה דערנענטערן זיך און אַנקומען. אָבער פאַר־וואָס זאַמט זי זיך אזוי? פאַרוואָס קומט זי אָן מיט אזוי פיל צער און ווייטיק, מיט אַזוי פיל גענאַרטקייט און פאַרפירונג? ניין, נישט פאַר זיך

איז ער געווען אומגעדולדיק צו וויסן דעם ענטפער, נאָר פאַר דעם אויס-  
געמאטערטן פּאַלק, פאַר די בני-הגולה, וואָס ווערן געוואָרפן פון די ליכ-  
טיקסטע האַפּענונגען צו דעם פינצטערסטן יאָוש. זיי האָבן דאָך מער נישט  
קײן כּוח אויסצוהאַרן. וואָס מײנט גאָט מיט דעם? צו וואָס דאָס מאַטער-  
ניש? צו וואָס די טויטלעכע אנגסטן, וואָס פאלן ווי ביטערע סמ'עדיקע  
טויטראַפּנס אויף די צײטיקע טרױבן פון דער גאולה?

ער האָט געהאַלטן אין אײן פאַרטיפּן זיך אין דעם חזיון פון דער  
גאולה, וואָס גאָט האָט אים אזוי אַפּט געוויזן, דעם חזיון פון שיבת-ציון,  
פון דער אומקערונג פון די גאולה-הבבל איבערן מדבר. דער מדבר איז דער  
צווייטער קריעת ים-סוף, און ווי גאָט האָט געשפּאַלטן דעם ים-סוף פאַר  
די יוצאיי-מצרים, אזוי פאַרקערט ער דעם מדבר אין א גרענעץ פאַר די  
יוצאיי-בבל. אָבער וואָס באדייט די עקידה, וואָס ער זעט זי ווי זי גײט  
פאַרויס די גאולים? וואָס איז דער טעם פון אברהם'ס פירן יצחקן מיטן  
בינטל צווייגן אויפן רוקן און שרה'ס נאַקקוקן נאָך זיי דורך א רײס אין  
דעם וואַלקן? זאָל עס זײן אַן אַנדייט אויף די זכויות פון אברהם-אַבינו,  
פון יצחקן און פון זײן מוטער שרה, וואָס גײען זיי פאַרויס, צי עפעס  
אנדערש? וואָס וויל אים גאָט זאָגן מיט דעם חזיון? וואָס איז זײן טעם  
און זײן באדייט?

און ווי ער קוועלט זיך אזוי איבער דעם פתרון פון דער עקידת-יצחק,  
וואָס גאָט האָט זי אים געוויזן פאַר די טויערן פון ירושלים, פאַלט ער  
צײן אין א שלאָף אויף דער וואַר. ער בלאַנדזשעט אײנער אַליין אין א  
געדיכטער פינצטערניש, וואָס איז מעוברת מיט אַנגסטיקע פחדים. די פינצ-  
טערניש איז געדיכט, זי איז אָבער נישט ווי די פינצטערניש פון דער נאַכט,  
וואָס מען קאָן זי נישט אַנזען. די פינצטערניש זעט מען יא. מען זעט זי  
און מען הערט זי. ער זעט די בוימער, פאַרשטיינערטע בוימער, מיט משר-  
נה'דיקע ברואים, וואָס זענען אַרײנגעוואַקסן אין זײ. זיי מינען זיך, די  
ברואים, זיך לויז צומאכן פון די בוימער, ארויסצושטופן זיך פון דאַרט  
מיט זייערע רוקנס, מיט זייערע עלנבויגנס, נאָר די בוימער האלטן זיי  
פעסט אין דער אײנגעקלעמטקײט פון זייערע שטיינערדיקע צוואנגען. און  
צווישן די בוימער קריכן ארום חיות. ער הערט זייער שווער אַטעמען, דאָס  
טופן פון זייערע פיס, דאָס קנאַקעדיקע ברעכן-זיך פון זייערע גלידער  
אין באַוועגונג, אײדער נאָך זיי ווײזן זיך פאַר אים. ער זעט זיי ארויסקריכן  
פון זייערע אויסבאַהאַלט-פלעצער. זיי זענען אזוי שוואַרץ ווי די נאַכט  
ארום אים, זיי זענען א טײל פון דער נאַכט. לײבן בייכעדיקע, מיט מעכטיקע  
קנאַכיקע גלידער, ריזיקע שטיראַקסן, בלוטדורשטיקע טיגער-קעץ, אלע  
מיט מענטשלעכע פנימער, מיט בערוד; מענטשלעכע גופים מיט לאַנג-  
אויסגעצויגענע העלדזער און קעפ פון שלאַנגען. ער קען זיי, ער ווייסט,  
ווער זיי זענען, דאָס איז אשור און בבל אין געשטאַלט פון זייערע רײזן-  
חיות. מענטש און חיה — אײן באַשעפעניש. דער מענטש ליגט נאָך אײנ-  
געזעצט אין דער חיה, ווי די ברואים אין די פאַרשטיינערטע בוימער. און

זיי גייען און גייען. ער הערט דעם אפהילך פון זייער טופען, זייער קלאפן און קריצן מיט די ציין, ווי זיי וואלטן זיי געשאפט אין זייער דערשמעקן מיט די צוקעדיקע נאָדדעס דעם ריח פון בלוט און פלייש. זייער הייסער אַטעם לופט שוין ווי אן אַנגסטיקער צוגוינט איבער זיין לייב. זיי קומען געענטער און געענטער צו אים, צערייצטע, בלוטדורשטיקע, משונה-ווילדע ריזן-חיות מיט מענטשלעכע פנימער.

זיי רינגלען אים אַרום. עס איז נישטאָ מער קיין אַנטרינונג פאַר אים. ניין, ער איז נישט ער. ער איז ישראל. ישראל, איינגערינגלט אין א רינג פון חיות-רעות. און ער שרייט-אויס מיט א נישט-מענטשלעך קול :

„גאַט פון צבאות, מאַשיצער פון ישראל, זיי האָבן מיך אַרומגערינגלט, די שטיראַקסן פון אשור און בבל. קום און אייל צו מיין הילף“.

און מיטאַמאַל באַווייזט זיך פאַר אים א מאן. זיין פנים זעט ער נישט, ער זעט נאָר זיין ווייס קלייד, וואָס שיינט פון אים אַרונטער ווי א זון. און ווען די חיות דערזענען דאָס ווייסע ליכט, וואָס שיינט אין דער נאַכט. באַר פאַלט זיי דער פחד פון גאַט. מיט א מאויימדיקן געברום, וואָס שפאַלט די ערד, לויפן זיי צוריק אין זייערע פינצטערע נאַרעס אריין, אין די נאַרעס פון דער שוואַרצעד נאַכט. — און ישראל ווערט פרייגעלאָזט פון דער ענגעניש. און ער וואַרפט זיך, הער נביא, צו די פיס פון דעם מאן אין דעם ווייסן קלייד, און ער זאָגט צו אים :

„זאָג מיר האַר, וווּ בין איך?“

און ער הערט דעם מאַנס. קול וואָס ענטפערט :

„אין דעם מלכות פון דער נאַכט, אין הארץ פון דער פינצטערניש“.

„און ווער זענען די חיות, וואָס איך האָב געזען?“

„די באַוויינער פון דער פינצטערניש, חיות-רעות מיט מענטשלעכע

פנימער“, וואָס הערשן אין דער נאַכט“.

„און די מענטשן-לייבער, וואָס רייסן זיך ארויסצוקומען פון די שטיי

נערנע ביימער?“

„דאָס זענען די דורות, וואָס ווארטן אויף מיין קומען. זיי רייסן זיך

ארויסצוקומען פון דער נאַכט“.

„און ווער ביסטו, מיין האר?“

„איך בין דאָס ליכט פון ישראל און די האַפּענונג פון דער וועלט.

איך בין דאָס געזעץ און די ווערפילונג, וואָרום א תורה וועט ארויסגיין פון מיר, און מיין משפט וועל אויך צום ליכט פון די פעלקער ארויסלאָזן. נאָ-ענט איז מיין גערעכטיקייט. און מינע אַרעמס וועלן משפטן די פעלקער.

די אינדזלען האָפן אויף מיר, און אויף מיין אַרעם הארץ זיי אויס“.

און דער נביא האָט זיך געבויגן מיטן פנים טיף צו דער ערד, צו די

פיס פון דער ווייסער געשטאַלט, און ער האָט געפרעגט :

„ווען וועט עס געשען, מיין האר?“

און ער האָט געהערט דאָס קול פון דער געשטאַלט :

„איך בין די פרוכט, ישראל איז דער בוים. ישראל מוז איינגעפלאַנצט

ווערן צוריק אין זיין אקער, אז די פרוכט זאל צייטיקן".  
די ווייסע געשטאלט איז פארשוונדן, און דער נביא האט זיך אויפֿ-  
געכאפט פון זיין חזיון.

— \* —

געפאנצערט מיט דעם חזיון, וואָס ער האָט געזען, איז ער געשטאנען  
פאר דעם משפט פון די זקנים. דער משפט איז פאָרגעקומען נישט ביי די  
פרינצן אין זייער פאלאץ, נאָר אין דער בייכנישטא, וווּ די בני־הנביאים,  
וואָס מען האָט גערופן „זקנים“, זענען געזעסן און האָבן חוקר־ודורש געווען  
אין די הייליקע שריפטן. וואָרום דער משפט איז נישט נוגע געווען אין  
ענינים פון דער מדינה, נאָר אין ענינים פון אמונה. די זקנים, צום גרעסטן  
טייל תלמידים פון דעם נביא יחזקאל, האָבן ממשיך געווען די עבודת־  
קודש פון זייער רבין צווישן די גולי־בבל. זיי האָבן געהאלטן אין איין  
דערמאָנען אין תורת־משה און שטארקן דעם בונד צווישן ישראל און  
זייער גאָט אין גלות. מיט דער קנאהדיקער התלהבות פון זייער רבין,  
דאָרט, אין דער בייכנישטא, זענען געווען אויפגעהיט די שריפטן, וואָס  
זיי האָבן געבראכט מיט זיך קיין בבל: דער ספר „דברים“, וואָס דער  
כהן־גדול חלקיהו האָט, אין די טעג פון מלך יאשיהו, אים געפונען אין  
„גאָסט הויז“ און די שרים פון יהודה האָבן אים געבראכט מיט דער ערד  
פון ירושלים אויף זייערע פלייצעס אין גלות אריין; די שריפטן פון נביא  
ישעיהו, וואָס דער מלך חזקיהו האָט געזאמלט, אויך די שריפטן פון נביא  
ירמיהו, וואָס דער סופר ברוך בן־נריה האָט געזאמלט און די תלמידים פון  
נביא האָבן ווייטער געפאָרשט און מסדר געווען. צו די זקנים אין ביי  
כנישטא זענען די לעצטע צייט נאָך צוגעקומען די תלמידים פון די נביי  
אים דניאל, חגי און זכריה. די בייכנישטא איז טאקע גערופן געוואָרן  
אויף די נעמען פון יחזקאל און דניאל. איינער פון די בני־הנביאים האָט  
אין גלות־בבל מחבר געווען א דברי־הימים פון יהודה און ישראל, פון די  
שופטים אָן ביז צו מלך דוד און מלך שלמה; די בני־הנביאים אין דער  
בייכנישטא, האָבן צוגעפירט די דברי־הימים ביז צום חורבן פון יהודה.  
אויף די בני־הנביאים, אָדער די זקנים, איז געלייגט געוואָרן די עובדה  
אויפצוהיטן די מסורה פון די שריפטן און מדריך צו זיין די בני־הגולה אין  
דעם וועג פון גאָט. זיי האָבן געציילט, פארשטייט זיך, נישט ווייניק כהנים  
אין זייער מיט, וועלכע האָבן, זינט ירמיהוס און יחזקאלס צייטן, מיט זיי  
ער גרויסן אָנזען און אויטאָריטעט פיל משפיע געווען דאָס פאָלק. זיי האָבן  
נישט אויפגעהערט צו דערמאָנען אין זייערע דרשות די עבודה אין בית־  
המקדש, וואָס זיי האָבן אזוי ארום געהאלטן לעבעדיק און וואך די בענק־  
שאפט נאָך ציון און ירושלים צווישן די בני־הגולה. די וועלטלעכע הנהגה  
אין ישוב איז געפאלן אויף דער קליינער צאל לויים, וועלכע האָבן זיך  
מער קאָנצענטרירט ארום דעם פירשטלעכן הויף. די מוראשוס, די בעלי־  
דעה אין דעם שטאנד פון די גרויסע יידישע סוחרים אין בבל, האָבן אויך  
געהאט צו זאָגן סיי אין די פירונגען פון דעם פירשטלעכן הויף, וואָס זיי

האָבן פיל בייגעטראָגן אין זיין אויפהאלט, סיי אין דער הנהגה פון ישוב, — און די לווים, וואָס האָבן זיך אָפגעגעבן מיט דער אדמיניסטראַטיווער ארבעט אין ישוב, האָבן געטאָן זייער ווילן.

דער אַנקלאַגער אין דעם משפט פון די זקנים איז דאָס מאָל געווען געווען נישט מרדכי מוראשו, — ער האָט זיך צוריקגעהאלטן אינגאנצן פון דעם משפט, — נאָר איינער און אַנגעזעענער מיטגליד פון דער פראַמינענטער טער לווים-משפחה, די בני-שלום, און עלטסטער פון די מויערלייט, ווי א צינדזוהאר, וואָס האָט געהאט דעם אויפזע איבער דעם אויפמאָנען שטייערן פון די בני-הגולה פאר דעם אויפהאלט פון דעם פירשטן-הויז, איז ער גע-ווען גוט אינפארמירט איבער די ווונטשן, די נייגונגען און אַפניגונגען פון דעם ישוב. און אייגענער מענטש ביי די מוראשוס, וואָס האָט געארבעט האנט אין האנט מיט זיי, האָט מנשה פון די בני-שלום זיך אויך געשטעלט פעסט קעגן דעם געדאנק פון שיבת-ציון, און געזען אין דעם מעגלעכן דעק-רעט פון מלך כורש וועגן דער אומקערונג פון די בני-ישראל קיין יודיה נישט קיין פריינטלעכן אקט פון א מלך-חסד, נאָר א שרעקלעכע גזירה, און ווער וואָלט געווען דער שולדיקער פון אזא גזירה, אויב נישט דער נביא מיט זיינע פאנטאסטישע חזיונות? און דער אַנקלאַגער ביים משפט פון די זקנים האָט געשלאָגן אויף דעם איינעם פונקט, אז דעם נביאס נבואות זענען נישט נאָר פאלש, נאָר טראָגן אין זיך גרויס סכנה פאר דעם קיום פון ישוב אין גלות סיי אין דעם גייסטיקן, סיי אין דעם פיזישן זינען, עלול צו ברענגען דעם ישוב צום ראנד פון אונטערגאנג.

„קומט ארויס מיט מיר אין די ישובים, קיין תל-אביב, קיין תל-מלח, קומט מיט מיר אין די מערק, אויף די באזארן, און לאַמיר זיך איינהערן, וואָס דאָס פאָלק זאָגט,“ — האָט מנשה פון די בני-שלום געטענהט — א קורץ-געוויקסיקער, מיט א קורצן אַטעם, וואָס האָט געהאט שוועריקייט צו שעפן לופט דורך דעם פעסט-באלייגטן האלדז, זענען די ווערטער ארויסגע-קומען ביי אים מיט א מין הייזעריקלעכן כאַרכל. — „פון דעם ערשטן טאָג אן, וואָס ער האָט זיך געוויזן ביי אונז, האָט ער פארפירט דאָס פאָלק מיט זיין נביאות־שקר וועגן מלך כורש. כורש, באַקרוינט מיט דודס קרוין, באַ-קליידט אין דעם מאנטל פון משיח, כורש, גאָטס קנעכט, האָט נישט נאָר געזאָלט אויסלייזן ישראל, ער האָט געזאָלט אויך ברענגען אלע פעלקער צום גאָט פון ישראל. אָבער כורש און דער יורש-עצר האָבן אַנגענומען בל-מרודכן פארן גאָט, וואָס האָט זיי געבראכט צו נצחון, און אונזער אמונה אין צוליב דעם אויסגעשטעלט געוואָרן אויף סכנות.

„גייט ארויס און זעט, אונזערע בתי-כנסיות שטייען לער און וויסט. אזוינו בני-ישראל שעמען זיך נישט מתפלל צו זיין אָפן צו בל-מרודך, און יידישע פרויען באלאגערן די טרעפ פון אישתרס טעמפל,“ — האָט א צווייטער אונטערגעהאלטן.

„ישראל מוז זיך אומקערן צו זיין לאנד, האָט ער אונז געזאָגט,“ — ווייזט דער אַנקלאַגער אָן אויפן נביא, וואָס שטייט פאר אים, — „צוריק צו

דער אַרעמע יוד, וואָס אונזערע אַבות זענען פון דאָרט אנטרונען. נישט פאַר זיך, נישט פון דער אייגענער טובה וועגן, נאָר כדי צו זיין א ליכט פאַר די גוים, כדי צו ברענגען אלע פעלקער צום גאָט פון ישׂראל.

„ער האָט געוועקט ליכטיקע האַפענונגען ביים פּאָלק. זיי זענען אָבער קיינמאַל נישט מקוים געוואָרן. „מלכים, האָט ער געזאָגט, וועלן זיין דייער דערציער, און זייערע שררהטעס דייער אמען.“ שטייט היינט דאָס פּאָלק אָפּגענאַרט, פאַרשעמט, פאַראַכט אין די אויגן פון די שכנים. „ווען פאַרלאָזט איר שוין בבל?“ — פּרעגן ביי זיי די בבלער אין חוּזק — „ווען פאַרלאָזט איר שוין בבל? וואָס טוט איר נאָך דאָ?“ — גאָט האָט אים קיין זאך נישט געהייסן זאָגן, און קיינער פון אונז האָט נישט בדעה זיך אומצוקערן קיין יהודה. דאָס האָט ער אַלץ אויסגעטראַכט פון זיין האַרץ.

„פאַרשטומט מוז ווערן די פאַרפירערישע שטים! פאַרהתמעט מוז ווערן דאָס מויל, וואָס ברענגט אונז טויט און פאַרוויסטונג! פאַרשריבן מוז ער ווערן, דער פאַלשער נביא, פון אונזער סביבה, און לאָמיר דעם פּאָלק זאָגן קלאָר, אז זייער גאָט איז מיט זיי אויך דאָ, אין בבל, און זיי קאָנען דינען צו אים, מתפלל זיין צו אים. ער וועט זיי אויסהערן, ווען זיי וועלן רופן צו אים. א סוף און אן עק זאָל עס נעמען צו דער אָפּגענאַרעריי און דער פאַרפירונג!“

ער איז נישט געקומען אליין, דער מנשה פון די בני־שלום. ער האָט געבראַכט מיט זיך א גאַנצע חברותא פאַלשע נביאים, וואָס זענען געווען פיל אין בבל, אפילו היסטערישע ווייבער, וואָס האָבן געזען חזיונות. זיי זענען אלע געגאַנגען אין די טריט פון די מוראשוס און אנדערע קעגנער פון שיבת־ציון, און אין דעם גייסט האָבן זיי נביאות געזאָגט. זיי זענען ארומ־געגאַנגען אין פּאָלק און געהעצט קעגן דעם נייעם נביא, פאַרשריגן אים פאַר אַ פאַלשן נביא. איצט, ביי דעם קאוש און דער אפאַטיע, וואָס איז באפאַלן דאָס פּאָלק, זענען זיי געוואָרן דרייטער אין זייערע ארויסטריטן קעגן שיבת־ציון. זיי האָבן געוויסט, אז די מוראשוס און אנדערע מאַכט־האַבער אין דעם ייִדישן ישוב, אלע שונאים־ציון, שטייען הינטער זיי. זייער אָנפירער איז געווען אליעזר בן־גמלה פון די בני עבדי־שלמה. ער איז געווען א הויכער, מיט א הדרת־פנים, — א ברייטע שווארצע באָרד און שווארצע ברענענדיקע אויגן, — וואָס ער האָט עס גענוצט צו באַ־וועלטיקן סיי די מענער, סיי די ווייבער אין זיין סביבה. זיי האָבן זיך געצויגן נאָך אים, זיך צוגעהערט צו אים; די ווייבער האָט ער געהאלטן אין א שטענדיקן טראַנס פון ענטוויאזם: זיי האָבן אים געפּאָלגט מיט פאַרמאַכטע אויגן.

ווען מנשה האָט פאַרענדיקט זיין אָנקלאָג קעגן דעם נביא, האָט אלי־עזר בן־גמלה זיך אויפגעשטעלט און זיין גאַנצער מעכטיקער שיינער פיר גור, האָט זיך ארומגעקוקט מיט זיינע גרויסע אויגן און אָנגעהויבן מיט א זינגעדיק קול:

„הערט מיך אויס, איר קינדער פון די נביאים, און איר זקנים אין



ישראל, און איר עלטסטע און הויפטן פון פאטערהייזער! ניין, נישט פאלש און נישט שלעכט האָט דער נביא געזען. אויך צו מיר האָט זיך גאָט גער-וויזן מיט זיין חזיון, און איך האָב געזען: כורש, מלך פון פרס, פירט ווי א פאסטוך די קינדער פון ישראל. און גאָט האָט אויך צו מיר געזאָגט: פאר א פאסטוך איבער מיין סטאדע האָב איך געשטעלט כורשן. אמתדיק איז דער חזיון, וואָס דער נביא האָט געזען, מער נישט, ער האָט אים פאלש אויסגעטייטשט. נישט קיין יהודה און נישט קיין ירושלים זאָל דער פאסטוך ברענגען זיין סטאדע, נאָר פאר א פאסטוך האָט גאָט געשטעלט כורשן צו היטן די קינדער פון ישראל דאָ, אין בבל, ווו זיי זיצן אויף זייערע ערטער און אין זייער מנוחה. וואָרום נישט ווי די געטעל פון די גוים איז דער גאָט פון ישראל. ער איז נישט צוגעבונדן צו איין אָרט. ער איז נישט קיין בוים, וואָס מוז זיין איינגעוואַרצלט אין זיין ערד. פארלאָזט האָט גאָט ירושלים, וואָס איז טמא געוואָרן איבער די זינד פון אונזערע אַבות, און פארוואָרפן האָט גאָט יהודה אויף אלע צייטן. זיין וווינ-אָרט איז אין הימל און די ערד איז זיין פוס-בענקל, און אומעטום ווו איך וועל דערמאָנען מיין נאָמען, וועל איך קומען און דיך בענטשן, — האָט גאָט געזאָגט דורך זיינע נביאים. אויף די פעלדער פון בבל וועט מיין פאָלק זיך פיטערן, און כורש וועט זייער פאסטוך זיין, האָט גאָט געזאָגט צום נביא, ווי ער האָט דאָס געזאָגט צו מיר“.

און די באַנדע ווייבער, וואָס זענען געווען ארום דעם נביא, האָבן איבערגעחזרט זיין וואָרט:

„אויף די פעלדער פון בבל וועט מיין פאָלק זיך פיטערן, און כורש וועט זייער פאסטוך זיין“.

„פעלשן האָט ער געפעלשט גאָטס וואָרט. אן אומגליק האָט ער גע-בראכט איבער אונזערע קעפ, א בראַך אויף זיין אייגענעם קאָפ!“.

„פארשטיינען באדארף מען אים, פארשטיינען!“ — האָבן זיך געהערט אויסרופן צווישן די לייט ארום דעם פאלשן נביא.

„נישט אים, נאָר אייך, פאלשע נביאים, עסערס פון מוראשוס טיש“ — האָבן אָפגעענטפערט אנדערע קולות.

מיט גרויס מי האָט אליקום בן-נחום, דער עלטסטער פון די תלמידים פון נביא יחזקאל, וואָס האָט אָנגעפירט די אסיפה, איינגעשטילט דעם ליא-רעמדיקן עולם און די קוויטשענדיקע חברותא. וואָס איז געקומען מיט מנשהן פון די בני-שלום. — אליקום, אן אלטער מאן, אן אויסגעצערטער, הויט און ביינער, פון די פיל תעניתים, וואָס ער האָט געפאסט, פארצערט פון זיין אייגענער דביקות און התלהבות, האָט גערעדט מיט א שוואַך קול, קוים צו הערן, אָבער מיט אזעלכע יללהדיקע טענער און אזא פרומען פארגיין-זיך, וואָס האָט ממש געבראַכן דאָס האַרץ, אז דאָס קול האָט ווי מיט א מעסער אדורכגעשניטן דעם רעש און דעם טומל, וואָס האָט זיך אָפ-געריסן צווישן די צוויי צדדים. לסוף האָט דער עולם זיך איינגעשטילט, און דער עלטסטער פון די בני-הנביאים איז געווען ביכולת אָנצוהייבן:

„וויי צו די אויערן, וואָס האָבן געהערט די ווערטער“, — האָט ער אַרויסגעוויינט. — „דאָס הויז, וואָס מיר זענען דאָ אלע פאַרזאַמלט, איז געבויט פון דער ערד פון יהודה און ירושלים, וואָס אונזערע פירשטן האָבן געבראַכט צו שלעפּן אויף זייערע פלייצעס. אונזערע הערצער גייען אויס קיין ירושלים אין אונזערע תפילות, און דו, מנשה, אליין פון די לויים, צי ווייסטו, אז דיינע אַבות, די לויים, ווען נבוכדנאצר האָט זיי געבראַכט אין גלות אריין, האָבן זיך אָפּגעהאַקט די פינגער פון די הענט, ווען זייערע באצוויינער גער האָבן זיי געוואָלט נייטן צו שפילן אויף די האַרפּן פון די שירי-ציון, וואָס זיי האָבן געשפילט אין בית-המקדש? און דו, זייער זון, האָסט אַזוי גרינג גענומען און פאַרוואָרפּן ציון און ירושלים. נאָר האַרבע רייד האָסטו געוואָרפּן אויף אונזערע אויערן פאַר דעם נביא פון ירושלים. מיר ווילן איצט הערן, וואָס דער נביא האָט צו ענטפערן אויף דיינע אַנקלאַנגדיקע קע רייד.“

די גאַנצע צייט, וואָס די ווענט אין דער בייכנישטא האָבן אָפּגעהיילכט מיט די אַנקלאַנגדיקע רייד פון מנשה און די ווידלערייען, וואָס דער פאל-שער נביא, אליעזר בן-גמלה, האָט אים געוואָרפּן אין פנים אריין, איז דער נביא פון ירושלים (אזוי האָט מען אים איצט גערופּן אומעטום) געשטאַנען, א בלייכער און א רואיקער. גאַנצע זשמוטן האָר האָבן געפעלט אין זיין שוואַרצער באַרד, און די הויט אויף די באַקן איז נאָך געווען ביי אים רוי, פאַרלאָפּן מיט בלוט. ער האָט געקוקט גלייך פאַר זיך, נישט צו שענקען קיין בליק זיינע אַנקלאַנגער און גרינגשעצער, אָן שום שפור אויף זיין פנים פון פאַראַכטונג אָדער כעס פאַר זיינע פייניקער, נאָר די אויבערשטע ליפּ האָט זיך געקרוםט ביי אים אין א ליניע פון א פיינלעכען שמייכל, אין אן אויסדרוק פון טיפּן צער. ער האָט אָנגעהויבן אין א שטיל-רואיקן טאָן, וואָס איז געשטיגן וואָס אמאָל העכער און שטאַרקער, ווי א וואסער, וואָס קומט אָן צו פליסן פון דער ווייטנס מיט א שטיל-מורמלדיקן ריזלען און שניידט אדורך מיט א שטאַרקן רוישיקן שטראָמען דורך שטיינער און וועלדער און קוסטן-געדיכטעניש :

„גאָט דער האַר האָט מיר געעפנט דאָס אויער,  
און איך האָב נישט ווידערשפעניקט.  
נישט אָפּגעטרעטן אהינטער.  
מיין רוקן האָב איך געגעבן צו די שלעגער,  
און מיינע באַקן צו די פליקער.  
איך האָב נישט פאַרבאָרגן מיין פנים  
פון שאַנדן און שפייכעך.  
אַבער גאָט דער האַר וועט מיך העלפּן,  
דערום ווער איך נישט פאַרשעמט;  
דערום האָב איך געמאַכט מיין פנים ווי קיזל,  
און איך ווייס, אז איך וועל נישט פאַרשעמט בלייבן.

נאָענט איז מיין גערעכטגעבער

(שרייט ער מיטאמאל אויס ווי א לייב).

ווער וויל זיך לאָדן מיט מיר ?

לאַמיר זיך שטעלן באַנאנד.

ווער איז מיין בעל־דין ?

זאָל ער גענענען צו מיר.

זע, גאָט דער האר וועט מיר העלפן.

ווער איז דער, וואָס וועט מיך אומגע־רעכט מאכן ?

זע, זיי אלע וועלן ווי א בגד צעפאלן.

מאָל וועט זיי אויפֿעסן."

און געווענדעט צו די בני־הנביאים, רופט ער אויס :

"ווער איז צווישן אייך, וואָס האָט מורא פאר גאָט.

וואָס הערט צו דעם קול פון זיין קנעכט ?

וואָס איז געגאנגען אין פינצטערניש

און האָט קיין ליכט גישט געהאט ?

זאָל ער (ווי איך) זיך פֿאַרזיכערן אויף דעם נאָמען פון יהוה,

און זיך אַנלענען אויף זיין גאָט.

אַט איר אלע (ווענדט ער זיך צו זיינע דערשראָקענע

באשולדיקער), וואָס צינדט־אָן א פייער,

וואָס גורט־אָן פֿונקען —

גייט אין דעם פלאם פון אייער פייער,

און אין די פֿונקען, וואָס איר האָט אָנגעצונדן !

פון מיין האנט געשעט דאָס אייך,

איז ווייטיק וועט איר ליגן. (און דער נביא וויז שטיל געוואָרן).

"מיינע ברידער נביאים, איר האָט דאָס איצט געהערט פון זיין איי-

גענעם מויל", — האָט זיך אָנגערופן אליעזר בן־גמלה מיט טריאומף. —

"ער איז געגאנגען אין פינצטערניש און האָט קיין ליכט גישט געהאט. פון

ווען אַן בלאַנדזשעט א נביא אין ישראל אין דער פינצטערניש ? אין דער

פינצטערניש איז ער געגאנגען און דאָרט איז ער געבליבן. און ער וויל

דאָס גאנצע פֿאַלק ישראל מיטשלעפן מיט זיך אין דער פינצטערניש. און

ער דערוועגט זיך נאָך צו שעלטן די קינדער פון גאָט ! פֿאַרשטיינען, פֿאַר-

שטיינען באדארף מען אים, דעם מסית־ומדיח, ווי משה האָט אונז געלערנט."

"פֿאַרשטיינען, פֿאַרשטיינען באדארף מען אים, דעם מסית־ומדיח,

ווי משה האָט אונז געלערנט", — האָט דעם פאלשן נביאס חברותא מיט-

געשריגן מיט אים.

דער נביא האָט זיך ווידער אָנגערופן מיט א שטיל־רואיק קול, וואָך

לענדיק זיך ווי טייך־גראָזן אין ווינט :

"יא, אין דער פינצטערניש בין איך געגאנגען, און איך האָב קיין

ליכט נישט געהאט. איך האָב זיך אָבער פּאַרזיכערט אויף דעם נאַמען פון יהוה. מיט חיות־רעות בין איך געווען. אנגסטיקע פחדים האָבן מיך ארומ־גערינגלט. אָבער אויף גאָט האָב איך זיך פאַרלאָזט, און ער האָט מיר אויפגעפנט די אויגן, און וווּ די פינצטערניש, האָב איך א גרויס ליכט ארויסגעבראַכט. הערט מיך צו, איר אלע, וואָס יאָגט זיך נאָך גערעכטיקייט, איר אלע, וואָס זוכט גאָט." — און געווענדעט זיך צו די זקנים :

„קוקט אויף דעם פעלדן פון וואנען איר זענט אויסגעהאַקט, און אויף דער ברונעמגרוב פון וואנען איר זייט אויסגעגראָבן; קוקט אויף אברהם, אייער פאָטער, און אויף שרהן, וואָס האָט אייך געבוירן, איינער אליין, האָב איך אים גערופן, כדי איך זאָל אים בענטשן און זאָל אים מערן.“ און מיט איינמאַל האָט ער אויסגערופן מיט פריייד : „פארוואָר, גאָט טוט טרייסן ציון, ער טרייסט אלע אירע חורבות, און ער מאכט איר מדבר ווי עדן, און איר וויסטע ווי דער גארטן פון גאָט !“

און פלוצים האָט ער אויפגעהויבן זיין קאָפּ צום הימל. זיינע אויגן האָבן זיך איינגעגראָבן ווי אין באהאלטענע וועלטן, און האָט פון דאָרט ארויסגעשעפט א חזיון :

האַרכט צו מיר, מיין פאָלק, און פארנעמט צו מיר, מיין אומה, א תורה וועט ארויסגיין פון מיר, און מיין משפט וועל איך צום ליכט פון די פעלקער ארויסלאָזן. נאַענט איז מיין גערעכטיקייט, ארויס איז מיין הילף, און מיינע אַרעמס וועלן משפטן די פעלקער, די אינדולען וועלן האָפן אויף מיר, און אויף מיין אַרעם וועלן זיי האַרן.“

דער נביא איז שטיל געוואָרן.

„וועמען מיינט ער מיט די ווערטער ? אויף וועמען דייט ער אָן ?“ — האָט זיך געהערט א שטיל מורמלען צווישן די בני־הנביאים. „ער מיינט ישראל, וואָס וועט ווערן דאָס ליכט פאר די גוים.“ „דעם זון פון דודס גזע, דעם אחרית־הימים, וואָס ישעיה האָט אונז פאַראויסגעזאָגט, דעם אייביקן שלום : „און ער וועט משפטן צווישן די פעלקער, און אנטשיידן צווישן פיל אומות“, — האָבן די תלמידים פון נביא ישעיה געזאָגט פאר זיך.

„וואָס ירמיהו האָט געזאָגט, וואָס אונזער פאָטער און רבי יחזקאל

האָט אונז געזאָגט, — זאָגן די תלמידים פון נביא יחזקאל צווישן זיך.  
„דער נביא זאָגט דאָס, וואָס אלע אנדערע נביאים פאר אים האָבן  
געזאָגט. מיר הערן נישט קיין פאלשקייט אין זיינע רייד, און מיר זעען  
נישט קיין שולד אין זיינע הענט. פארוואָס האָבן זיי געשלאָגן דעם גע-  
רעכטן? — האָבן זיך שוין געהערט אָפּענע פּראָטעסטן צווישן די בני-  
הנביאים.

„תלמידים פון נביא ירמיהו, תלמידים פון נביא יחזקאל, הערט אויס  
מיינע רייד. איך בין נישט קיין נביא און נישט קיין בן-נביא.“ — הייבט זיך  
זרובבל אויף פון זיין ווינקל, — „איך זיץ צווישן מיין פּאַלק, און מיט מיין  
פּאַלק האָב איך אויסגעווארט די גאולה, אונזער אומקערונג אין אונזער  
לאַנד אריין, וואָס די פּריערדיקע נביאים האָבן אונז צוגעזאָגט. אונזער  
נאכט איז געווען שוואַרץ. קיין שטראַל ליכט איז נישט אויפגעגאנגען אונז  
האָפּענונג צו געבן. האָט זיך באוויזן צו אונז א נביא. ער האָט אונז גער-  
בראַכט די נחמה פון גאָט אין א צייט, ווען מיר האָבן זיך גאַרנישט געקאָנט  
אויף דעם ריכטן. דריי נבואות האָט ער אונז געבראַכט, וואָס מיר האָבן נישט  
געוואָלט גלייבן, אז זיי וועלן מקוים ווערן. קיינער פון אונז האָט נישט  
געגלויבט, אז כּורש וועט מנצח זיין בבל, וואָס דער נביא האָט פּאַראַויסגע-  
זאָגט, — און עס איז געשען. קיינער האָט נישט געגלויבט, אז די טויערן  
פון בבל וועלן זיך עפּענען פאר אים, ווי דער נביא האָט עס פּריער גע-  
זאָגט, — און עס איז געשען. דער נביא האָט אונז צוגעזאָגט אין נאָמען פון  
גאָט, אז כּורש וועט באפּרייען זיין פּאַלק און אונז צוריקשיקן קיין יהודה.  
און איצט, ווען מיר האָבן אלע סימנים אויף דעם, אז דאָס נביאות פון נביא  
האלט ביים מקוים ווערן, פארוואַרפן מיר דאָס און טוען מיטן נביא. וואָס  
אונזערע אַבות האָבן געטאָן מיט ירמיהו. בכּן זאָג איך, לאַמיר זיך נישט  
פארזינדיקן ווי אונזערע אַבות האָבן זיך פארזינדיקט, טאָמער וועלן מיר  
מיט אונזער פארוואַרפן דעם נביא. חלילה, אויך פארוואַרפן די גאולה.“ —  
האָט זרובבל אויסגעפירט זיינע רייד.

„איז דעם גייט עס טאקע“, — האָט זיך געהערט דאָס כאַרכלדיקע קול  
פון מנשהן פון די בני-שלום. — „ווער זאָגט דאָס, אז דאָס פאַרלאָזן בבל  
און דאָס אומקערן זיך קיין יהודה וועט זיין א גאולה פאר אונז. עס וועט  
זיין א שרעקלעכע גזירה, תּוֹר איך איבער, וואָס דער נביא צווינגט איצט  
אַרויף אויף אונז מיט זיינע פאלשע חזיונות, אזוי ווי די שונאייִשראל  
ווילן דאָס. קיינמאַל, קיינמאַל, זאָג איך, וועלן די בני-הגולה זיך נישט  
אומקערן קיין יהודה, וואָס האָט אונז מער גאַרנישט צו געבן ווי נאָר אַרעמ-  
קייט, קאָרג ברויט און קנאפּ וואסער, מלחמות און נגיפות פון אונזערע  
שכנים די שונאים. איך קען מיין פּאַלק, איך בין איינער פון זיי, און איך  
בין מיט זיי. די בני-ישראל וועלן נישט ווערן קיין אור-לגויים. די גויים  
האָבן זיך זייערע געטער און מיר האָבן זיך אונזער גאָט. זיי שטערן אונז  
נישט צו דינען צו אונזער גאָט, באַדאַרפן מיר זיך נישט אריינמישן אין  
זייער אמונה. איטלעך פּאַלק מיט זיין גאָט.

די בני־ישראל ווילן זיין ווי אלע אנדערע פעלקער. זיי ווילן לעבן אין שלוה, אין מנוחה, אויף דעם אָרט, וואָס גאָט האָט זיי אהין געבראכט, אונטער דעם חסד פון מלך כורש. און טאָמער וועט איר זיי נייטן צו גיין קיין יהודה, כדי צו ווערן אן אור־לגויים, וועט איר מיט דעם נאָר גורם זיין, אז זיי זאָלן אינגאנצן זיך אָפזאָגן פון יהוהן און דערקענען זיך צו די געטער פון בבל. זיי טוען דאָס שוין היינט, און טאקע צוליב דעם נביא מיט זיינע פאלשע נבואות. די זאך, וואָס איר ווילט, וועט קיינמאָל נישט געשען. „עס וועט קיינמאָל נישט געשען!“ — האָט אויסגעשריגן מיט א לייכער קול דער שוואכער אלטער אליקום בן־נחום, דער עלטסטער פון יחזקאלס תלמידים, און עס איז א ווונדער געווען, ווי אזוי עס איז דורך דעם דינעם, מיט אָדערן פארקניפטן האלדז אדורכגעגאנגען דער דונער. זיינע אויגן האָבן געברענט ווי פייער, און ער האָט זיין שטעקלדיקן אָרעם מיט אן ארויסגעשטעקטן לאנגן פינגער אויסגעצויגן ווי א שפיז אנטקעגן דער חב־רותא פאלשע נביאים, וואָס האָבן ארומגערינגלט זייער וואַרטזאָגער, מנשה פון די בני־שלום. — „אויך אייערע עלטערן האָבן דאָס געזאָגט. און איך זע איצט מייך האר, די קרוין פון מיין קאָפּ, די אויגן און די אויערן פון ישראל, אונזער רבין יחזקאל, ווי ער שטייט צווישן די בני־הגולה און ער דונערט מיט זיין קול :

„אזוי ווי איך לעב, זאָגט גאָט דער האר,  
 אויב נישט מיט א שטארקער האנט,  
 און מיט אן אויסגעשטרעקטן אָרעם,  
 און מיט אויסגעגאָסענעם גרימצאָרן,  
 וועל איך קייניגן אויף אייך!  
 און איך וועל אייך ארויסציען פון די פעלקער,  
 און וועל אייך איינזאמלען פון די לענדער,  
 וואָס איר זענט צעשפרייט אין זיי,  
 מיט א שטארקער האנט,  
 און מיט אן אויסגעשטרעקטן אָרעם,  
 און מיט אויסגעגאָסענעם גרימצאָרן.  
 און איך וועל אייך ברענגען צום מדבר פון די פעלקער,  
 און וועל זיך משפטן מיט אייך, פנים אל פנים.  
 אזוי ווי איך האָב זיך געמשפט מיט אייערע עלטערן  
 אין מדבר פון לאנד מצרים,  
 אזוי וועל איך זיך משפטן מיט אייך.“

„דאָס האָט יחזקאל געזאָגט צו אייערע עלטערן. מיר ווילן זיין ווי די אומות, ווי די משפחות פון די לענדער צו דינען צו האַלץ און שטיין, אזוי זאָגט איר אונז. ניין, נישט די קנאה פון גאָט רעדט פון אייער מויל, ווי איר האָט אונז פאלש געלאָזט הערן, נאָר די קנאה פון געץ, פון אייער ווילטאָג, פון אייערע ברויטגעבער, די שונא־ציון, וואָס איר זענט פאר־

קויפט צו זיי, שרייט פון אייך ארויס. און דאָס בלוט, וואָס איר האָט פאַר-  
גאַסן פון צדיק, פון דעם קנעכט פון גאָט, וואָס ברענגט צו אונז זיין נחמה  
און זיין ישועה, שרייט אַרונטער פון אייערע הענט.

און דער אלטער אליקום איז צוגעגאנגען צום נביא, וואָס איז ביי  
איצט געשטאנען איינער אליין, מיט נריה בן-שריה הינטער אים, אנטקעגן  
זיינע באשולדיקער, האָט אים אַרומגענומען און געזאָגט צו אים:

„קום און פאַרנעם דיין פלאַץ צווישן די בני־הנביאים, וואָרום א  
ברודער ביסטו צו אונז. דער גאָט פון צבאות האָט זיך באוויזן צו דיר, און  
ער האָט דיך געזעצט פאַר א הייליקן קנעכט צו אים, אז דו זאָלסט ברענגען  
די בשורה פון דער גאולה צו די בני־ישראל. ווויל איז צו דיר, וואָס דיר  
איז באשערט געווען אונטערצושטעלן דיין לייב אונטער שמיץ און שלעק  
פאַר דעם שליחות פון דעם גאָט פון ישראל. צו ישעיהו וועסטו געגליכן  
זיין און מיט ירמיהו און יחזקאלן וועט מען דיך גלייכשטעלן. און דיין  
חלק וועט זיין מיט זייער חלק.“

און דער עלטסטער תלמיד פון יחזקאל האָט דעם נביא ארויפגעפירט צו  
זיין פלאַץ אין דער בייכנישתא, און ער האָט אים אוועקגעזעצט אויבן־אָן  
צווישן די בני־הנביאים.

און די בני־הנביאים האָבן זיך אויפגעהויבן איינער נאָכן אנדערן, און  
זיי האָבן געזאָגט צו אים:

„א ברודער ביסטו צו אונז, און מיר שטעלן זיך ביי דיין זייט צו  
העלפן דיר אין דיין הייליקער שליחות פאַר דעם גאָט פון ישראל.“

און א גרויסע פרייד איז געקומען אויף די בני־הנביאים צוליב דער  
נאַענטקייט פון דער גאולה, וואָס זיי האָבן זי איצט געזען באשיינפערלעך,  
און פאַר פרייד איז געקומען איבער זיי דער רוח־הקודש, און איטלעכער  
פון זיי איז אריינגעפאלן אין א הייליקן ציטער און ער האָט געזען חזיונות  
און אַנגעהויבן נביאות זאָגן. איטלעכער איז דעם נוסח און נאָך דעם  
שטייגער פון דעם נביא, וואָס ער איז געווען זיין תלמיד.

און עס האָט זיך אויפגעהויבן דער בלייכער, דינער חגי. נאָך זייער א  
יונגער איז ער געווען, כמעט א יינגל. און ער האָט געזאָגט אין נאָמען  
פון זיין רבין:

„האַר־כ־אויס, בני־הנביאים, איר אלע ווייסט, אז אַראָפגענומען איז  
אַראָפגענומען געוואָרן די קרוין פון אונזער קאַפ. אונזער פאָטער דניאל  
איז צוגענומען געוואָרן פון אונז. נאָר איידער ער איז אוועקגעגאנגען  
פון אונז איז די פארהיילענישן פון הימל, האָט ער אונז גערופן צו זיך  
און האָט אונז געזאָגט: „איך גיי־אַפ פון אייך צו מיין פאָטער אין הימל,  
און איר גייט און שטעלט זיך ביי דער זייט פון דעם נביא, וואָס איז פאַר-  
אכט און אויסגעמיטן פון מענטשן, דערשראַקן און צעטומלט איבער די  
חזיונות, וואָס ער זעט, און זאָגט צו אים: ווייט איז דער וועג, וואָס דו  
האַסט באַטראָטן. גאָט האָט אים אַנגעצייכנט מיט עקידות. זיין עק איז פאַר-  
הוילן, נאָר ער פירט צו אחרית־הימים, און ישראל גייט אויף אים. א וואקל־

דיקער און א ווידערשפעניקער, נאָר ער גייט אויף אים. איין טריט פאָר-  
אויס, צוויי טריט אויף צוריק, נאָר ער גייט אויף אים. זאָל דיין האַרץ  
זיין שטארק און דיין געמיט אויפגעריכט, וואָרום אַנקומען וועט ישראל  
אַנקומען צו זיין ציל, וואָס גאָט האָט אים געשטעלט. — מיר האָבן געהאט  
אונזער רבינס געבאַט, און מיר זענען געקומען צום נביא און האָבן זיך  
געשטעלט ביי זיין זייט."

און זכריה האָט זיך אויפגעהויבן נאָך חגין. אן איידעלער און א פאר-  
טראַגענער, האָט ער אַנגעהויבן מאַלן א חזיון :

„אין דער נאכט, וואָס אונזער ליכט איז אויסגעלאָשן געוואָרן, האָב  
איך געזען אַ חזיון. אין מיין חזיון האָב איך זיך געפונען ביים עק פון א  
טונקעלן שוואַרצן וואַלד. עס איז געווען פרימאַרגן, עס האָט נאָרוואָס אַנ-  
געהויבן זיך אויסבלייכן, און דער טוי איז נאָך געלעגן שווער אויף די  
גראָזן און ביימער. אין דעם אָרט, וווּ איך האָב זיך געפונען, איז געווען  
אַ גריין-גראַזיקע לאַנקע. די לאַנקע איז נאָך געווען האַלב פאָרוויקלט אין  
דעם טוי-נעפל פון פרימאַרגן. די זון איז ארויסגעקומען, א ליכטיקע און  
האָט געטריקנט בוים און ערד. און אויפן עק הימל האָט זיך באוויזן א  
זילבערנע, א ווייסע שטאַט, באהעלט מיט דעם ליכט, וואָס האָט געפלייצט  
פון דער זון. און פון דאָרט, פון דער ווייסער שטאַט, איז אויפגעגאנגען  
א געזאנג און פון דעם עק פון שוואַרצן נאכט-וואַלד איז ארויסגעטראָטן א  
יונגער הירש, און אויף זיין קאַפּ צווישן די הערנער איז געשטאנען א לייכ-  
טנדיקע מנורה, און דער הירש איז געגאנגען מיט פאמעלעכע טריט, נישט-  
געאיילט און נישט-געיאַגט, און ער האָט זיך פארנומען אויף דעם ווייטן  
וועג, וואָס גאָט האָט אויסגעלייגט פאר אים. אדורכגעשניטן די גרינע  
לאַנקע, א געפלעקטע מיט ווייסע בלומען, איז דער הירש געגאנגען אוי-  
מיט מנוחהדיקע טריט צו דער ווייס-שיינענדיקער שטאַט, און די מנורה  
האָט געלויכטן אויף זיין קאַפּ."

און דער נביא האָט געוואוסט, אז דאָס גייט ישראל ארויס פון דער  
שוואַרצער נאכט, לויז געלאָזט פון די לאפעס און די קרעלן פון די חיות-  
רעות, וואָס האָבן אים געהאלטן געפאנגען, צו דער נייער ירושלים, וואָס  
גאָט האָט אויפגעשטעלט פאר אים אונטער דער זון.  
און דער נביא האָט זיך באַרואיקט און איז געטרייסט געוואָרן.



## קאפיטל פינף

מיט אן אויסגעפליקטער באַרד איז ער געלאָפֿן אין די בתי־כנסיות, אויף די מאַרק־פלעצער, אין די אָפּגעלאָזענע הויפּן, אומעטום, וווּ עס איז געווען צו געפינען די בני־הגולה, — און ער האָט זיי געוועקט, געמאַנט פון זיי, דערמאַנט זיי, ווער זיי זענען.

פארגעסן איז געוואָרן דער צער און דער ווייטיק, דאָס שפייעכץ, וואָס זיי האָבן געשפיגן אים אין פנים אריין, איז געוואָרן א טריפֿן פון פרישע טוי־טראַפֿנס, און די שטיק, וואָס זיי האָבן געשמיסן אויף זיין לייב, א דער־וועקונג פון פרייד, א שאלנדיקער טריאומף־רוף פאר דעם גאָט פון ציון.

אין אים האָט געברענט א פאסיע, א קנאה פאר דעם גאָט פון צבאות, דעם איינציקן, אליינבאשטייענדיקן יוצר און הערשער פון גאנצן באשאף.

דער אָפּגאָט בל־מרודך, זאָגן זיי, האָט געשפּאַלטן הימל און ערד, ווען ער איז ארויסגעגאנגען אין מלחמה מיט זיין מוטער טיאמאט, וועלכע האָט זיך פאַרמאַסטן צו ברענגען צוריק דעם תהו־ובהו איבער דער וועלט, ווער איז בל־מרודך, וואָס זאל זיך גלייכן צו דעם יוצר פון דער יצירה? א גולם איז ער, אמאָל געגאַסן פון גאַלד, אמאָל געהאַקט פון שטיין, שטענדיק אין דער געשטאַלט פון זיין מאכער, דעם בשר־ודם, ניין, ניין, נישט דאָס שטיק חומר איז דער יוצר פון מעשה־בראשית, ווי די בבלער און די פערסיער האלטן און וואָס די בני־הגולה, פיל פון זיי, פלאפלען זיי איצט נאָך. דער איינציקער יוצר פון מעשה־בראשית איז דער גאָט פון ישראל.

דער גאָט פון ישראל איז נישט ארויסגעגאנגען מיט שפיז און נעץ צו פאנגען די שלאנג זיין מוטער, ער באדארף נישט מלחמה האלטן מיט קיינעם, ווייל אלץ איז אונטער זיין רשות, דאָס גוטע ווי דאָס שלעכטע, ער באדארף נישט אָנהייבן, ווייל עס איז נישטאָ ביי אים קיין אָנהייב, עס איז נישט געווען קיין פריער, פאר אים, ווען דער באשאף איז אפילו נאָך געווען אין מצב פון תהו־ובהו, איז ער שוין געווען אונטער גאָטס רשות, אונטער זיין חסד, גאָטס גייסט האָט געשוועבט איבער אים, ווייל עס איז נישטאָ קיין זיין מחוץ אים.

און גלייך ווי גאָט וואָלט אויפגעפנט פאר אים א שפּאַלט אין דעם פּאַרחתמעטן בראשית, האָט ער געזען גאָר די וועלט ווי איין שטיק פינצ־טערניש, די פינצטערניש איז איין שווארצער ים, וואָס דרינגט־אדורך און פילט־אָן דעם גאנצן תהו־ובהו אין אלע זיינע אָנסופיקע און אָנבאָדנדיקע ווייטן און טיפּן, און דאָס אלץ, דער גאנצער סך־הכל, ליגט ווי א ווערפל אין דער האנט־פלאך פון גאָט, — ער זעט נישט גאָט, ער זעט נאָר אן אויסגעשטרעקטע האנטפלאך.

און ער הערט דאס קול פון גאט, וואס שאלט־אָפּ פון איין עק תחום  
ביז צום אנדערן און גייט־אדורך, ווי מיטן רעש פון דונער, דורך די טיפע־  
נישן פון דעם ים פינצטערניש: „זאָל ווערן ליכט!“ און ער זעט ווי עס קוּר־  
מען־אויף פון דער פינצטערניש ווייטע לייכטנדיקע האַרמואַנטן. דער ים־  
פינצטערניש ליגט איצט איינגעבעט אין הימל־בלויע פליגל, און פון די  
פליגל הייבן זיך ארויס וואַלקנס ליכט, וואַליקע געקרייזלטע שאַף, וואָס  
נעמען, באַפליגלטע, שוועבן ואיבער די הימל־פעלדער, און שוועבנדיק,  
וויקלען זיי ארויס פון זיך שטערן און זונען און לבנות, וואָס נעמען  
אליין שוועבן ארויף, צו די ריינע וואסער־אויסשפרייטן. און א ליכט  
פאלט און באלייכט מיטן ליכט פון טאָג דעם ים פינצטערניש, וואָס ליגט,  
ווי א ווערפל, אויף דער פלאך פון גאָטס האנט.

ערשט איצט דערזעט ער די מעכטיקע שטורעמס, וואָס ווירבלען זיך  
איבער דעם ים פינצטערניש, די הוראגאנישע ווינטן וואָס שטורעמען אין  
אים. עס זדט אין דעם ים, ווי אין א זיד־קעסל פון א מכשף. טורעמדיקע  
כוואליעס הייבן זיך ארויס פון אים אין דער פאַרעם פון דראַקאָנען, שלאַנגען,  
אנדערע משונהדיקע ברואים, ווי אלע רוחות פון דער אונטער־וועלט וואַלטן  
געוויינט אין אים. דער תהו־ובהו, געפאַנגען אינעווייניק, רייסט זיך מיט  
פּוריע ארויס צו קומען פון דער תפיסה. און ווידער הערט ער דאָס קול  
פון גאָט, וואָס שאלט־אָפּ מיט דעם שטורעם פון דונער, שניידט זיך אדורך,  
ווי מיט דער שאַרף פון א מעסער, דורך די ווענט דראַקאָנען און שלאַנגען:  
„זאָל ווערן אַן אויסשפרייט אין מיטן פון די וואסערן, און ער זאָל פונאָב־  
דערשיידן צווישן וואסערן און וואסערן.“ און ער זעט: די שלאַנגען־קעפּ  
לייגן זיך ווי אונטערטעניקע הינט, טוקן זיך אונטער. איין טייל ים פאלט  
אריין אין א טיפן תהום, דער אנדערער טייל שוועבט ווי אויף פליגל אין  
דער לופטן, הייבט זיך העכער, העכער, און וואָס העכער ער הייבט זיך,  
אלץ ליכטיקער ווערט ער, און ער מישט זיך אויס און גיסט זיך צונויף  
מיט די שוועבעדיקע הימלדיקע רייעות.

שפעטער האָט ער געבראכט דעם חזיון פאר די בני־הנביאים און די  
זקנים. ער האָט מיט קיין וואָרט נישט דערמאָנט דעם אָפּגאָט בל־מרודך,  
זיין נאָמען גאַרנישט געבראכט אויף די ליפּן, נאָר די, וואָס האָבן אים  
אויסגעהערט, האָבן געוויסט וועמען ער האָט געמיינט. האָבן נישט, זינט  
דעם יום־טוב פון בל־מרודך, אזוי פיל פון די בני־ישראל אָנגעהויבן גלויבן,  
אז בל־מרודך איז דער גאָט פון דער יצירה?

אָפּגעמאָלט דעם חזיון פון מעשה־בראשית פאר די זקנים און די בני־  
הנביאים, האָט ער אויפגעהויבן די הענט צום הימל און מיט די געשליפענע  
פּסוקים, וואָס ער האָט געהאט פון פריער אויסגעפורעמט, — אינספּירירטע  
וואָרט־באהעפטן, ווי איינשטיינער, איינגעזעצטע אין גאָלד, — האָט ער  
זיך געווענדעט אין געבעט צום גאָט פון ישראל, צו יהוהן:

„דערוועק זיך, דערוועק זיך,

באקלייד זיך מיט שטארקייט,

דו ארעם פון גאט.  
 דערוועק דיך ווי אין די טעג פון אמאל,  
 אין די דורות פון פארצייטן.  
 ביסטו נישט דער, וואָס האָט צעהאקט רהב (תהום פון  
 פינצטערניש).

וואָס האָט דערשטאַכן די שלאַנג (תהרובוהו)?  
 ביסטו נישט דער, וואָס האָט אויסגעטריקנט דעם ים,  
 די וואסערן פון דעם תהום דעם גרויסן,  
 וואָס האָט געמאכט די טיפענישן פון ים פאר א וועג,  
 פאר די אויסגעלייזטע אריבערצוגיין?  
 און די דערלייזטע פון גאט וועלן זיך אומקערן,  
 און קומען קיין ציון מיט געזאנג,  
 און אייביקע פרייד וועט זיין אויף זייער קאָפּ.  
 ששון-ושמחה וועט זיי גרייכן,  
 אנטלויפן וועלן טרויער און זיפצעניש".

און אזוי איז ער געגאנגען פון בית־הכנסת צו בית־הכנסת, פון מארק־  
 פלאץ צו מארק־פלאץ; ער איז געגאנגען פון שכנות צו שכנות, וווּ די  
 בני־הגולה האָבן זיך געפונען ביי זייער טעגלעכער ארבעט, ביי די ווערק־  
 שטעלן, אין די געוועלבער, און ער האָט געהאלטן אין איין וועקן און  
 דערמאָנען. ער האָט נישט געקוקט אויף די זידלערייען, אויף דער פארשע־  
 מונג, וואָס ער האָט געהאט אויסצושטיין, אפילו נישט אויף די אָפּשרעקנ־  
 דיקע פויסטן, וואָס האָבן זיך געשטרעקט צו אים. וואָרום די בני־הגולה  
 זענען נאָך אלץ געווען פארביטערט, אנטוישט. זיי האָבן געלעבט אין  
 הוילער אימה, אז די שכנים וועלן זיי פארטרייבן פון בבל, ווייל זיי זאָגן  
 זיך אָפּ אַנצונעמען בל־מרודך, וואָס די נייע הערשער פון בבל האָבן אזוי  
 פייערלעך פראַקלאַמירט פאר דעם גאָט פון גאנץ בבל. זיי האָבן דערפאר  
 זיך געשראָקן פאר דעם נביא'ס טואַנגען, געציטערט, טאַמער וועט ער  
 באַליידיקן דעם גרויסן גאָט פון בבל, ווי זיין שטייגער איז, און אזוי ארום  
 ברענגען אן אומגליק אויף זייערע קעפּ. ווי נאָר ער האָט זיך געוויזן פאר  
 זיי, האָבן זיי זיך געבעטן ביי אים, ער זאָל זיי פארלאָזן:  
 „אן אומגליק, אן אומגליק וועסטו נאָר ברענגען אויף אונזערע קעפּ.  
 די שכנים ווייסן שוין, אז דו באַליידיקסט דעם גרויסן בל־מרודך און מיר  
 זענען די איינציקע אין גאנץ בבל, וואָס זאָגן זיך אָפּ אים צו דינען.“  
 „פאראַכט און פארשעמט זענען מיר איינע אליין אין גאנץ בבל  
 צווישן אונזערע שכנים.“

„פרעמדע רופן זיי אונז. מיר געהערן נישט צו בבל, ווייל מיר נע־  
 מען נישט אָן זייערע געטער. זיי טרייבן אונז פון די מארק־פּלעצער, פון  
 די באַזאָרן.“

„דעם ביסן ברויט נעמט ער אוועק ביי אונז פון מויל. באלד וועלן

זיי אונז פארטרייבן פון אונזערע היימען, און מיר וועלן מיט אונזערע ווייבער און קינדער בלייבן בלויז און הויל אונטער דעם אָפענעם הימל".  
„וואָס ווילסטו פון אונז? זעסט דאָך, אז יהוה האָט אונז פאר-  
לאָזט, אונז איבערגעגעבן אין די לאפעס פון חיות־רעות. וואָס רייצסטו  
דיך מיט זיי? פארוואָס זאלסטו זיי דערצערענען קעגן אונז?“.  
„פארשטאָפט אים דאָס מויל. פאריאָגט אים פון דאנען. איר זעט דאָך,  
א פלאַג איבער אונזערע קעפּ איז ער“.

ער האָט געזען פאר זיך פנימער צעשראָקענע הענט, וואָס האָבן זיך  
געטרייסלט פאר מורא, אין א געבראָכענעם געמיט, מיט שטאמליקע  
ליפּן האָבן זיי זיך אלץ געבעטן ביי אים, ער זאל רחמנות האָבן אויף  
זייערע ווייבער און קינדער און זיי לאָזן געמאך.

און דער נביא איז געשטאנען צווישן די איינגעקנייטשטע, געזונקענע  
און פארלוירענע מענטשן, און אין זיינע אויגן האָט אָפגעפינקלט דאָס פייער  
פון צאָרן, וואָס האָט געברענט אין אים פאר זייער פחדנות, א צאָרן, וואָס  
האָט זיך געלאָשן אין די טרערן פון רחמנות, וואָס ער האָט צוגלייך געהאט  
פאר זיי. שוין נישט די פראָוואַקאציע פון די מוראשוס, נאָר דער אומווילן  
און די פאראכטונג, וואָס האָבן זיך געטראָגן צו זיי פון די בבלער, האָבן  
דאָסמאָל געבראָכט די בני הגולה צו דעם פאנישן מצב אין וועלכן דער  
נביא האָט זיי געטראָפן. איצט ערשט, ווען זייערע געטער, דער עיקר, דער  
גאָט מרודך, זענען עולה־לגדולה געוואָרן, האָבן די בבלער זיך ארומגעזען,  
אז די בני־ישראל זענען די איינציקע אין דער מדינה, וואָס בייגן נישט די  
קני פאר זייערע געטער, נאָר האלטן זיך מיט עקשנות אָן דעם פרעמדן  
גאָט, וואָס זיי האָבן געבראכט מיט זיך פון זייער אמאָליקער היים, אויב  
אזוי, זענען זיי דאָך פרעמדע אין בבל. און פון כורשעס הבטחה, וואָס  
דער נביא האָט אזוי הויך אויסגערופן, הערט מען דערווייל גאַרנישט.  
כורש אליין קומט נישט קיין בבל, און זיין זון, דער יורש־עצר, וואָס טראָגט  
די קרוין פון בבל, שווייגט. די גוים אָבער שווייגן נישט. זיי מאַכן פון זיי  
חוזק, רייצן זיך מיט זיי, אז זייער גאָט האָט זיי פארלאָזט און די געטער  
פון בבל ווילן זיי נישט אָננעמען. בבל איז נישט זייער היים, פרעמדע זע-  
נען זיי אין לאַנד, זיי געהערן נישט אהער. די באאמטע אין דער מלוכה  
נעמען אויך ביסלעכווייז אוועק פון זיי די זכויות, וואָס זענען זיי באוויליקט  
געווען פון די פריערדיקע הערשער. די באאמטע דריקן זיי, די שופטים זע-  
נען הארט צו זיי, דער ווילדער המון־מאכט אָנפאלן אויף זיי, יאָגט זיי פון  
זייערע געשטעלן אין מארק. וווּ נאָר זיי קערן און ווענדן זיך, הערן זיי  
נאָר אָפּשפּאַט און אָפּלאַכעניש, ווי זיי וואָלטן געווען דאָס מיסט פון דער  
עדה, פארוואָרפן פון גאָט און לייט.

און דאָס אלץ האָט דער נביא געבראכט אויף זיי. אומזיסט איז געווען  
דאָס שלאָגן, דאָס אויסרייסן די באָרד, דאָס שפייען אים אין פנים אריין,  
דאָס יאָגן אים פון זיך, קיין זאך האָט נישט געהאט קיין פעולה, ווייל ער  
האָט זיך פאר קיין זאך נישט אָפּגעשטעלט און איצט, זינט די זקנים האָבן

אים דערקלערט פאר אן אמתן נביא, האָט ער צוגעקראָגן פיל חברים פון צווישן די בני-הנביאים, וואָס שטייען ביי זיין זייט, גרייט אים צו העלפן. ווי לאנג וועט עס זיין דער שיעור? ווי לאנג וועלן זיי נאָך הענגען אזוי אין דער לופטן? פון בבל ווערן זיי אויסגעיעט ווי ווילדגראָ, צו זיי-ער אייגענער ערד ברענגט מען זיי נישט. ארויסגעשטויסענע, פארשעמטע, פאראכטע זענען זיי.

און דער נביא פארבלייבט אלץ אין זייער מיט. מען האָט אים ווידער געשלאָגן, נאָר ער קוקט נישט אויף קיין שלעק. ער שטייט פאר זיי מיט אויסגעשטרעקטע הענט און בעט זיך, ווי א פאָטער בעט זיך ביי זיין קינד, מיט דעם געפיל פון רחמנות, וואָס א פאָטער האָט פאר זיין קינד:

„איך, איך בין אייער טרייסטער (זאָגט גאָט).

ווער ביסטו, זאָלסט מורא האָבן

פאר א מענטשן, וואָס שטארבט.

און פאר א מענטשןקינד, וואָס ווערט ווי גראָז פארזעלעקט?

און האָסט פארגעסן אָן גאָט דיין באשעפער,

וואָס האָט אויסגעשפרייט די הימלען

און געגרונטפעסט די ערד;

און האָסט געאנגסט נאָכאנאנד א גאנצן טאָג

פארן גרימצאָרן פון דעם דריקער —

---

און איד האָב אריינגעטון מיינע ווערטער אין דיין מויל,

און מיטן שאָטן פון דיין האנט האָב איך דיך צוגעדעקט.

כדי צו פלאנצן די הימלען און גרונטפעסטן די ערד,

און צו זאָגן צו ציון: מייזן פאָלק ביסטו.“

פון וואנען נעמט ער די זיכערקייט? פון וואנען? פון וואנען? — האָבן זיי זיך געפרעגט. ווען זיי האָבן געקוקט אויף דעם אויסגעטריקנען, פון זיין אייגענעם פייער פארצערטן יונגן מענטשן, וואָס לויפט ארום צווישן זיי. א צעווייטיקטער, א באנומענער פון זיין אייגענעם גייסט, האלט ער דאָך אין איין זינגען געזאנגען פון בטחון און נחמה. אליין דעפאָרמירט אין אויסזען דורך זיין אָפגעצערטקייט, אליין א פארשעמטער, אן אָפגעווארטער אין זיין האָפענונג, אויסגעלאכט אין זיין אויסווארטונג, — און דאָך איז ער ווי א חתן צווישן אבליים, זינגענדיק דאָס געזאנג פון לעבן אויף א בית-עולם. מען געוויינט זיך צו צו אים, צו דעם איינזאמען פארלאָזענעם יונגער-מאן, וואָס בלאַנדזשעט ארום, מיט זיין באגלייטער, נריה בן שריה, וואָס גייט אים שטענדיק נאָך און גיט אכטונג אויף אים, ווי א פאָטער גיט אכט-טונג אויף א קהאנק קינד. און א קראנק קינד איז ער, דער נביא, וואָס א רוח איז אריינגעקומען אין אים. רוח אַ גוטער אָדער אַ בייזער, וואָס שרייט אַרויס פון אים. מען שלאָגט אים נישט מער, מען רייסט אים נישט מער די באָרד. מען לאָזט אים פלאפלען און מען לייגט נישט מער קיין

אכט אויף זיינע רייד. פון די געטער פון בבל רעדט ער מער נישט, כו-  
רשעס נאָמען דערמאָנט ער נישט. ער האלט נאָר אין איין ארויסשרייען  
פון זיך חזיונות, וואָס ער האָט געזען. טיילמאָל האָט ער גערעדט צו זיך,  
און אפשר צו גייסטער, וואָס קיינער, א חוץ אים, האָט זיי נישט געזען.

ער האָט געהויבן די הענט צום הימל און געווענדעט זיך צו גאָט, אמאָל  
צו ציון, צו ירושלים, וואָס ער האָט זי געזען, ווי ירמיהו, אין געשטאלט  
פון א פרוי, אן אלמנה אין איר טרויער. ער האָט גערעדט צו איר, ווי זי  
וואָלט געווען א לעבעדיקער מענטש, זיין אייגענע מוטער אין אלמנהשאפט.  
און ער האָט גערעדט צו איר, געבראכט איר — מיט פרייד און געזאנג —  
די נחמה פון גאָט.

אָט שטייט ער אין מיטן א רעדל מענטשן אין דעם הויף פון די בית-  
לחמער. זיי האָבן זיך געקליבן ארום אים, ווייל זיינע ווערטער ציען זיי  
צו. זיי פילן אין די ווערטער דעם טעם פון די קאפיטלעך תהילים, די שיר-  
המעלות, וואָס די לווים האָבן געזונגען אין בית-המקדש. קיין אנדער  
נביא, וואָס איז געקומען צו זיי אין גלות אריין ביז איצט, האָט נישט גע-  
רעדט צו זיי אזעלכע גוטע באהארצטע רייד, נישט גענוצט אזא מין לשון  
און אזא מין געזאנג, וואָס פליסן אריין טיף אין דיר, ווי פרישער קילנדיקער  
טוי, און שטילן דעם צער, און פארקערן טרויער אין פרייד. זיי פארפירן,  
דעם נביאס ווערטער, ווי מיט א כישוף, אויף די גרינע פעלדער ביי די  
רואיקע וואסערן, וואָס דוד-המלך האָט זיי אזוי שיינ באזונגען. זיי זענען  
געווען מבינים אויף לשון, די בבלער גולים. א סך פון זיי האָבן זיך נאָך  
געקוויקט מיט די חזיונות, וואָס דער נביא יחזקאל האָט פאָרגעטראָגן פאר  
זיי מיט נביאישן ברעך, און זיי האָבן אים גערופן פאר דעם מטיף, בעל-  
לשון. וואָס איז דער חילוק, צי דעם נביאס רייד וועלן מקוים ווערן אָדער  
נישט. גאָט אליין לייגט אים די רייד אין מויל אריין, ווי דער נביא אליין  
זאָגט עדות אויף זיך, אָדער עס שרייט אַרויס פון אים א רוה, וואָס האָט  
זיך באזעצט אין אים. עס איז ליב און אָנגענעם זיך צוצוהערן צו די שיינע  
רייד. דווקא דאָ, אין בבל, ווו זייערע קינדער האָבן פלינק זיך אויסגעלערנט  
דאָס לשון פון דער מדינה, אחאמיאיש, וואָס איז זיי, מחמת דער קרובה-  
שאפט מיט זייער אייגענעם לשון, נישט שווער אָנגעקומען, האָט ביי די  
עלטערן זיך אויפגעוועקט א בענקשאפט נאָך דער ריינקייט און אידלקייט  
פון דעם לשון פון די נביאים, וואָס זיי האָבן זייער טייער געהאלטן אין  
זייערע תפילות, אין די קאפיטלעך תהילים, וואָס זענען געשאפן געוואָרן אין  
בבל. דעם נביאס רייד האָבן געוועקט אין זיי א בענקשאפט נאָך ירושלים,  
סיי זיי האָבן געוואָלט צוריקגיין אהין, סיי נישט: שוין דאָס בענקען אליין  
איז אזוי זיס געווען.

און צו זיי אויף דער גאס ארויס, צו די שוועלן פון זייערע געווערק-  
שטעלן, ווו זיי האָבן געטאָן זייער מלאכה פאר א פרעמד פאָלק אין א  
פרעמד לאַנד, האָט ער געבראכט דעם חזיון פון ירושלים, וואָס ער האָט גע-  
זען אין די לעצטע טעג, ירושלים די געבונדענע, די פארשעמטע, די פאר-

לאזטע פון גאט און פון אירע קינדער, שטייט אויף פון אש און ערה, פון דער וויסצעניש, ווו זי איז געזעסן אין טרויער. ירושלים, זיין מוטער און זייער מוטער, די אויסדערוויילטע פון גאט, וואס האָט אויסגעטרונקען דעם כוס פון גאָטס גרימצאָרן, וואָס איז שיכור, אָבער נישט פון וויין, נאָר פון ביטערקייט, און האלט זיך קוים אויף די פיס, ווערט געטרייסט. גאָט אליין ווישט אָפּ אירע טרערן און טרייסט זי, ווי ער טרייסט די מוטער רחל. זי האָט אויסגעטרונקען דעם כוס פון פארטומלעניש צוליב ישראל. פון וועגן ישראלס זינד איז זי פארוואָרפן פון גאָט, און דער גביא האָט זי געזען אין איר געפאלנקייט, ווי זי ליגט, א צעשטערטע, א צעבראָכענע, און צווישן אירע חורבות קריכט ארום דאָס שארית פון אירע קינדער, ווי משוגעים, ווי באזעסענע, קריכן זיי ארום פארהונגערטע, פארהלשטע, און די פון אירע קינדער, וואָס זענען פארטריבן געוואָרן פון איר, האָבן זי באלד פארגעסן. זיי באארבעטן פרעמדע פעלדער, זיי באווינען פרעמדע הייזער. איבער בבליס שטעט און דערפער זענען זיי פארשפרייט, און זיי וועלן זי נישט קענען מער". און מיט אַ קול, געשטארקט פון בטחון און נחמה, ווען אפילו פארטרערט, זינגט ער אויס זיין מוטערס פרייד און טרויער, איר געפאלנ-קייט און דערהייבונג, איר בראַך און איר נחמה, אין ווערטער, וואָס נאָר גאָט אליין האָט געלייגט אין זיין מויל :

„דערוועק דיר, דערוועק דיר,

שטיי אויף, ירושלים,

די, וואָס דו האָסט געטרונקען פון גאָטס האנט

דעם כוס פון זיין גרימצאָרן,

דעם בעכער, דעם כוס פון פארטומלעניש,

געטרונקען און אויסגעזויגן.

נישטאָ ווער זאָל זי פירן,

פון אלע זין, וואָס זי האָט געבוירן,

און נישטאָ ווער עס זאָל האלטן איר האנט,

פון אלע זין, וואָס זי האָט אויפגעזויגן.

די ביידע האָבן דיר געטראָפן —

ווער קאָן דיר באקלאָגן ?

פארוויסטונג און בראַך, און הונגער און שווערד —

ווי קאָן איך דיר טרייסטן ?

דיינע זין ליגן געהלשטע אין אלע עקן גאסן,

ווי א ווילדציג אין נעץ,

פול מיט דעם גרימצאָרן פון יהוה,

מיט דעם אָנגעשריי פון דייַן גאָט.

דערום הער נאָר צו דאָס דאָזיקע, דו אָרעמע (ווענדעט ער זיך

צו זיין מוטער, וואָס ער זעט זי שטיין פאר זיך מיט זיינע

חומרדיקע אויגן).

און פארשיכורטע, אָבער נישט פון וויין.  
אזוי האָט געזאָגט דיין האר יהוה (שאלט ער אויס אויף א  
געהויבן קול, וואָס באוועלטיקט אלע ארום אים, וואָס זענען  
ארויסגעקומען ווי אויף א בייזווונדער צו הערן די רייד),  
און דיין גאָט, וואָס נעמט זיך אָן פאר זיין פאָלק :  
זע, איך האָב אוועקגענומען פון דיין האנט  
דעם כוס פון פארטומלעניש,  
דעם בעכער, דעם כוס פון מיין גרימצאָרן,  
וועסט אים מער ווידער נישט טרינקען.  
און איך וועל אים אריינטון אין דער האנט פון דייער פיניקער,  
וואָס האָבן געזאָגט צו דיין נפש :  
בייג זיך איין, מיר זאָלן אריבערגיין.  
און דו האָסט געמאכט ווי די ערד דיין רוקן,  
און ווי די גאס פאר אריבערגייער."

ארויסגעקומען זענען זיי צו אים, ווי אויף א בייזווונדער, צו באוונגן  
דערן זיין שיינן לשון, ווי מען באוונדערט א קונצנמאכער, וואָס ציט ארויס  
פארביקע בענדער און פייער־צונגען פון זיין מויל. ארויסגעקומען זענען  
זיי אַפצוהווקן פון אים, צו באליידיקן אים און אים מבייש־זיין, און זיי  
האָבן איינגעזאפט זיינע ווערטער טיף אין זיך, ווי די מיס־מרים מאררים,  
וואָס דער כהן פרוווט מיט דעם די סוטה. און דאָס פייער פון זיינע ווערטער  
האָט אויסגעשרפעט אַיטלעכן מין טומאה און פסולת, וואָס האָט זיך אָנגע-  
קליבן אין זייער אינגעווייד אין די אלע יאָרן קנעכטשאפט אין גלות בבל.  
ווי מיט א ברען־אייזן האָבן די ווערטער אויסגעברענט די שקלאפישע איי-  
מה, וואָס זיי האָבן געטראָגן אין זייערע הערצער פאר זייערע שכנים. דאָס  
בלוט פון די אַבות האָט זיך דענסטמאַל אָפגערופן אין זיי, דער נעשה־ונשמע  
פון בארג סיני איז נאָכאמאָל אדורכגעגאנגען ווי א שטורעם־ווינט דורך  
זייערע געמיטער און זיי אויפגעהויבן ווי אויף פליגל פון אן אַדלער הויך,  
הויך, און זיי אוועקגעטראָגן צוריק צו זייער היים. און זיי האָבן געזען  
זייער מוטער ירושלים : ווי א כלה שטייט זי פאר זיי, א געטרייסטע און  
א געלייטערטע, געצירט און באהארציקט פון גאָטס נחמה, און זי שפרייט  
אויס אירע הענט צו זיי מיט גענאָד און ליבשאפט.

טרערן פון פרייד האָבן אָנגעקוואַלן אין זייערע מידע אויגן. אין זייער  
נאקעטקייט, אין זייערע טראנטעס פון עברות ביי זייערע געווערקשטעלן,  
אין אָנגעזיכט פון זייערע שונאים און פיניקער, די בבלער, האָבן זיי זיך  
געוואָרפן אויף דער ערד, און מיט די הענט געהויבן צום הימל, האָבן זיי  
געזונגען מיט נקמה־דורשטיקע שטימען :

„ ע ל נ ה ר ו ת ב ב ל ש ם י ש צ ב ו . . . ”



## קאפיטל זעקס

לסוף, צו הארבסט־צו פון דעם אייגענעם יאָר, וואָס ער האָט איינ־גענומען בבל, אין חודש מרחשון, איז כורש אריינגעקומען אין בבל דער שטאָט איבערצונעמען דאָס מלכות פון דער מדינה און דאָס מלכות פון דער וועלט.

קיינמאָל פריער האָט בבל נישט געזען אזא מין טריאומף־צוג. קיין מלך, וואָס האָט באטראַטן די שטאָט, איז נישט געווען ארומגערינגלט מיט אזוי פיל מלכים, שרים און פחות פון אזוי פיל מדינות, באגלייט מיט לייב־גווארדיעס, קאָרטעזשן פון אזוי פיל פעלקער, ווי מלך כורש. פון זיין אקסל און ארויף העכער פון גאנצן פּאָלק, אין זיין פּערסישער טראכט אונ־טער דעם גאָלד־געהאַפטענעם מאנטל פון די מלכים פון בבל, ארויפגעוואָרפן אויף דעם אקסל, מיט א גאָלדענער טיארע אויפן קאַפּ, האָט ער געפירט זיין ארמיי פון דעם איש־ת־טויער אויף דער פּראָצעסי־גאס צו נבוכדנאצרס פאלאץ, וואָס וועט פון היינט־אָן און ווייטער זיין די דעזידענץ פון די פּערסישע מלכים. אָבער די ארמיי מיט איר בונטפארביקייט פון טראכטן, מיט איר פאַרשיידנקייט פון פעלקערשאפטן, מיט אירע קעמלעך, העלפאנטן און לעמפערטן, האָט נישט אזוי אימפּאַנירט דאָס פּאָלק פון בבל, ווי די דרייפאַכיקע לייב־גווארדיע, וועלכע האָט עדות געזאָגט, אז די מאכט פון די דריי שטאַרקסטע מלוכות, וועלכע האָבן פאַר דורות און דורות געהאַלטן פעלקער און לענדער אונטער זייער ממשלה, איז איצט קאָנצענטרירט אין איין ווילן, אין דעם ווילן פון איין אומבאַשרענקטן הערשער. ביים מלכס רעכטער האנט איז געגאנגען די וואַך פון זיין אייגענער פּערסישער לייב־גווארדיע. אין קורצע טויניקעס, מיט פיילן־טאשן אויפן רוקן, מיט קורצע געקרייזלטע בערד, האָבן זיי געטראַטן מיט יונגער גבורה אין שפּאַן מיט זייער מלך. די צווייטע לייב־וואַך ביי זיין לינקער האנט איז געווען פון דער אַסירישער לייב־גווארדיע. אין אלטע טראכטן, מיט מוראדיקע גע־פאלדעוועטע בערד און לאָקן, מיט הויכע שפיציקע העלמען, מיט קופער־באַשלאַגענע שטעקלעך אין די הענט, שטעקלעך, וואָס האָבן געשפּאַלטן קעפּ פון מלכים און אריינגעטריבן לענדער אין קנעכטשאפט, טרעטן זיי מיט דעם שטייפן טראַט, וואָס האָט געבראַכט פחד אין די הערצער פון פאַריאַכטע פעלקער. און היינטער דעם מלך — די בבלער וואַך, די לייב־וואַך פון הייל־פירער און עלטסטע, וואָס האָבן געדינט די מלכים פון בבל און זענען מיט זייערע חיילות אריבערגעגאנגען צום גרויסן מלך. די דריי קאָרטעזשן פון הויכע חיילס לייט מיטן מלך פון פרס, אויפן אַרט פון שורות געפאַנגענע, געבונדענע חיילס־פירער פון שונא, וואָס די

מלכים פון אשור און בבל פלעגן מיטשלעפן אין זייערע טריאומף-מארשן, האָבן געלאָזט וויסן, אז א גרויסער שינוי איז געקומען אין דער וועלט: איין סדר איז אָפגעשטאַרבן, א נייער סדר הייבט זיך אָן.

קיין מלך פאר אים, — נישט קיין פרעה, נישט קיין תגלת-פלסר, נישט קיין סנחריב און נישט קיין נבוכדנאצר, — איז נישט אזוי זיכער געזעסן אויף זיין טראָן ווי דער מלך פון פרס און מדי איז געזעסן אויף דעם טראָן פון בבל, אין נבוכדנאצר פאלאץ מיט די הענגענדיקע גערטנער, אין דעם טראָן-זאל, ווו עס האָבן פון די ווענט אראָפגעקוקט די רעליעפן, די בילדער-עפיזאָדן פון נבוכדנאצרס אָפגעהאלטענע נצחונות אויפן מלח-מה-פעלד. דער הימלשער געראנגל צווישן בל-מרודך און זיין מוטער טיאר-מאט איז געשניצט אין העלפאנט-ביין און געגאָסן אין גאלד אויף דעם טראָן-שטול, וואָס כורש זיצט אויף אים, איינגעהילט אין דעם מלכות-קלייד פון אשורס מלכים, וואָס נבוכדנאצר האָט, ווי דעם טראָן-שטול, גע-בראכט פון גינוה ווי א מלחמה-טראָפעי. דער טראָן-שטול טראָגט אויף זיך נאָך א געשניץ פון בל-מרודך, ווי ער גיט איבער אין נבוכדנאצרס הענט די קרוין און דעם צעפטער פון בבל. די קרוין זיצט איצט אויף דעם הויכן געלאָקטן קאָפ פון כורשן דעם פערסער, און אזוי רוט אויך דער צעפטער, וואָס סימבאָליזירט די ממשלה איבער די פעלקער און די לענדער פון דער ערד, אין דער האנט פון דעם פרעמדן מלך. און ארום דעם מלך שטייען די גרויסע און די מעכטיקע פון אשור און בבל, שטייען ווי א לייבוואַך; און איבער זיי זענען אויסגעשטעלט אין דריי שורות די סאטראפן-גובערנאטאָרן, די ממונים איבער די פיל פראַווינצן, איטלעכער מיט דער געהעריקער קייט, רייג און גאלדענער אינסטיגניע פון זיין הויכן אמט. רעכטס און לינקס פון טראָן שטייען די צוויי הערשער פון בבל: קאמביז, דער יורש-צער, און דער קלוגער ואלטער גאבריאָס, סאטראפ פון גאנץ בבל, וואָס האָט מיט זיין חכמה און חריפות אריבערגעווענען די כהנים פון על־סעגילא אויף דעם צד פון גרויסן מלך.

דער גרויסער מלך האָט באווייליקט דעם טאָג אויפצונעמען אין אוי-דיענץ א שליחות פון די עברים אין בבל. אין דער שליחות איז געווען שאלתיאל פתח פון יהודה, זיין זון זרובבל, יוצדק, זון פון שריה, דעם לעצטן כהן-גדול פון בית-המקדש, וואָס נבוזראדן האָט געבראכט קיין רבלה און נבוכדנאצר האָט אים געטויט. דער זון פון יוצדק, ישוע, און פאָרשטייער פון משפחות און געגנטן, ווו די בני-הגולה זענען געזעסן. דער מלך האָט זיי געלאָזט רופן צו לאָזן זיי הערן וועגן דעם רשות, וואָס ער האָט באווי-ליקט צו געבן די בני-יהודה זיך אומצוקערן צו זייער מולדת און ווידער-צובויען דעם בית-המקדש אין ירושלים, ווי ער האָט דאָס געהאט צוגע-זאָגט, ווען ער איז געקומען איבערצונעמען דאָס קיניגרייך אין בבל.

„אייער גאָט, וואָס איז דער גאָט פון די הימלען, איז גוט געווען צו מיר, אין זיין אַראַקל, וואָס ער האָט געשיקט צו מיר דורך איינעם פון זיינע נביאים, האָט ער מיר באצייטנס מודיע געווען וועגן דעם נצחון, וואָס

איך וועל אפהאלטן איבער בבל, און איך וועל רופן א פריילאזונג פאר זיין פאלק, זאל זיי לאזן זיך אומקערן קיין יהודה, אז זיי זאלן בויען פאר אים צוריק זיין בית-המקדש אין ירושלים, וואָס איז אין יהודה. איך האָב אייך צוזאמענגערופן צו לאָזן אייך וויסן מיין ווילן.

און אויף דעם מלכס א ווונק איז מיט גרויס צערעמאָניע, מיט אן אויפשאל פון טראַמפּייטן מיט אן אויסרוף פון העראַלדן, אויפגעטראָטן דער סאטראפ פון בבל, גאבריאָס. פון א ליימ-טאַוול, וואָס צוויי סופרים האָבן אונטערגעהאלטן פאר אים, האָט ער פאַרגעלייענט:

„אזוי האָט געזאָגט כורש, דער מלך פון פרס. אלע קיניגרייכן פון דער וועלט האָט מיר געגעבן יהוה, דער גאָט פון די הימלען, און ער האָט מיר באפוילן אים צו בויען א הויז אין ירושלים, וואָס אין יהודה, ווער עס איז דאָ צווישן אייך פון זיין גאנצן פאלק, זאל זיין גאָט מיט אים, און זאל ער ארויפגיין קיין ירושלים, וואָס אין יהודה, און בויען דאָס הויז פון יהוה, דעם גאָט פון ישׂהאל, דאָס איז דער גאָט, וואָס אין ירושלים.“ נאָך שטייען די פאַרשטייער פון די בני-הגולה מיט אָפענע מיילער, פארצוקטע פון שרעק און פון פרייד צוגלייך, ווען דער מלך לאָזט ווידער הערן זיין קול:

„און דאָס זאָל זיין אייערע גרענעצן.“ — רופט אויס דער מלך.

ווידער האָבן צוויי סופרים, אויפן ווונק פון מלך, אריינגעבראכט א גרויסן ליימ-טאַוול, וואָס עס איז געווען אויסגעקריצט אויף אים דער צייכן, אָדער דאָס בילד, ווי עס האָט געהייסן, פון ירושלים, ארומגערינגלט מיט די בערג. דער סאטראפ פון בבל האָט מיט א טייטל אָנגעוויזן אויף די גרענעצן. אָפגעשניטן פון דער השפלה און דעם ברעג ים, מיט שומרון, שכם און דעם גאנצן גליל אויסגעלאָזט, איז אויף דעם טאַוול געשטאנען אויסגעקריצט נישט מער ווי ירושלים, ארומגערינגלט מיט די בערג, וואָס זענען קיים דערגאנגען ביז צו חברון.

בלייך זענען געוואָרן די פאַרשטייער פון די בני-הגולה, און דער מלך האָט זיך אָנגערופן:

„דאָס מלכות פון בית-דוד באניי איך נישט. איך בין אייער מלך און אונטער מיין שוץ און מאכט שטעל איך אייך. איך האָב אייך גענומען אונטער מיין חסד און געשטעלט איבער אייך מיין סאטראפ, ששבצר.“ פאר דעם מלך האָט זיך געשטעלט א הויכער מאן, איינער אין פער-סישער טראכט און פון פערסישן אויסזען.

„דאָס איז אייער סאטראפ, וואָס וועט טראָגן דעם טייטל „נשיא פון יהודה“. ער וועט אייך פירן קיין יהודה, און אונטער זיין מאכט שטעל איך אייך. ווער פון די פרינצן פון יהודה וויל מיטגיין מיט מיין סאטראפ און אים העלפן בויען דאָס הויז פון יהוה, קאָן ער דאָס טאָן. נאָר דאָס מלכות פון בית-דוד באניי איך נישט.“ — דער מלך האָט זיך געווענדעט צום מאן, וואָס איז געשטאנען פאר אים: „נשיא פון יהודה, ששבצר וי.“

דער מאן האָט זיך אויסגעצויגן מיטן פנים צו דער ערד פאר די פיס פון מלך.

„אונטער דיין האנט שטעל איך יהודה. פיר די עברים, די, וואָס ווילן אויפגיין קיין ירושלים און העלפן בויען דאָס הויז פון זייער גאָט. און די, וואָס בלייבן דאָ, זאלן די מענטשן פון זייערע ערטער, וואָס זיי וווינען דאָרט, זיי העלפן מיט זילבער און מיט גאלד, און מיט גוטס, און מיט בהמות, און מיט טייערע זאכן, אינאיינעם מיט א נדבה פאר גאָטס הויז, וואָס אין ירושלים. און מיין ווילן פאר דער אומקערונג פון די עברים קיין יהודה זאל ווערן באווסט איבערן גאנצן לאַנד.“

באלד האָט דער מלך אויסגערופן:

„שאַצמיסטער מתרדת!“

פארן מלך האָט זיך געוואָרפן מיטן פנים דער שאַצמיסטער פון די מלכי־בבל.

„מתרדת“, — האָט דער מלך אָנגעהויבן, — „נעם ארויס די כלים פון גאָטס הויז, וואָס נבוכדנאצר האָט ארויסגעפירט פון ירושלים און זיי אריינגעשטעלט אין דעם הויז פון זיינע געטער, צייל זיי אויס און גיב זיי איבער ששבצן, דעם סאטראפ פון יהודה!“

מיט דעם באפעל, וואָס האָט מער פון אלץ גערירט די הערצער פון די פאָרשטייער פון די עברים, האָט די אידיענץ זיך אָפגעשלאָסן.

— \* —

עס איז געווען צוגלייך אי פרייד, אי שרעק. מער ווירואר און צע טומלעניש, וואָס האָט ארומגעכאפט די גולי־בבל, באזונדער זייערע עלטסטע און אָנפירער. אין אלע געווערקשטעלן און געוועלבער אויפן גרויסן באַ־זאר, אין די הויפן, אין די בתי־כנסיות, אין אלע מושבים פון די בני־הגולה, ווי תל־אביב, תל־מלח, האָט מען געשמעסט, זיך מתורכת געווען איבער דער גרויסער געשעעניש. און אזוי אויך צווישן די פירער אין דעם הויף פון די פרינצן, אין דער סביבה פון די בני־הנביאים, די זקנים, די כהנים, די שמחה איז געווען אין לשער, אָבער אזוי אויך דער פחד פאר דעם אומבאווסטן.

„פון סדום און מואב זענען זיי געקומען צו פלייצן ווי אן אויסגעגאָ־טענער ריגשטאָק, און זיי האָבן פארשווענקט דאָס גאנצע לאַנד. די אדו־מער, אונזערע נעכטיקע צינדז־קנעכט, זענען היינט די הארן פון לאַנד. זיי זענען געקומען פון נגב, זיי זענען געקומען פון יענער זייט ירדן, פון די בערג ארונטער, פון די ברעגן ים זענען זיי געקומען און האָבן פאר־כאפט אלצדינג, וואָס עס איז געווען צו פארכאפן. און אונזערע לייב־קרובים, די שומרונים, האָבן זיך ארונטערגעלאָזט פון די שכמישע בערג און באזעצט זיך אין ירושלים. און אונז האָט ער אויסגעטיילט די פאָר־קנאפע בערג, וואָס זענען ארום ירושלים, ביז צו יריחו, ביז צו חברון, ווו וועלן מיר זיך אהינטאָן? און אויף די צעגריבלטע און צעקארבטע בערג, וואָס דער מלך און דער יורה האָבן שוין ארונטערגעשווענקט זייערע

אָפּהאַנגען, זאָלן מיר אויסבייטן די שוואַרצע פעטע ערד, וואָס ווערט ווי פון א מוטערס ברוסט אָנגעזויגן און גענערט טאָג און נאכט פון די פרישע קאמאל-וואסערן? פון וואנען וועלן מיר נעמען אונזער טעגלעך ברויט, די פאשע פאר אונזער פי, די חיובה פאר אונזערע קינדער?"

אזוי האָבן געטענהעט די גוט-גענערטע האַרעפאשאניקעס פון תל-אביב, פון אנדערע לאנדווירטשאפטלעכע ישובים ארום דער נעץ קאנא-לן, וואָס ציען זיך פון טייך כבר.

„איך וועל זיי געבן מיין נדבה, צוויי מויל-אייזלען און א פערד, און וועל צוטראָגן א שטיק זילבער, וואָס איך האָב געהאלטן צו מאַכן דערפון א בראַסלעט פאר מיין נייער ווייב. נאָר אליין ריר איך זיך נישט פון אַרט. א פאַר יונגע לאסט-אַקסלעך קאַנען זיי אויך באקומען פון מיר, — און שוין. מיר איז גוט אין בבל אויך.“ — זאָגט דער רייכער גדל פון די בני-ברכה, וואָס האָט זיך ערשט איינגעשאפט א ניי שטיק קאַרנפעלד, וואָס ער האָט צוגענומען פאר א הלוואה פון א פאַראַרעמטן ערד-ארבעטער.

אויפן אייגענעם אופן זענען געגאנגען די טענות פון די בעלי-מלאכות אויף די באַזארן און אין די הויפן.

„וועמען וועלן מיר פאַרקויפן אונזערע סחורות? די קרעציקע עמור-נים, וואָס לויפן ארום האלב-נאַקעטע איבער די חורבות פון ירושלים, באַדאַרפן אונזער געפאַרבעטע וואָלנס, אָדער אפּשר אונזערע אויסגעהאַפטענע ווייבערשע סאַנדאַלן, אָדער אונזערע זילבערנע גאַרטלען פאר זייערע אָפּ-געריסענע און אָפּגעשליסענע ווייבער?“

„אָדער אונזערע בשמים און אונזערע איידעלע איילן, וואָס א העלפט פון אונזער פאַלק פאַרדינט זיין ברויט פון דעם, צו באהאַלטן דעם עיפּוש פון זייערע לייבער?“

ערנסטער און מער פאַרוואַרט זענען געווען די וויכוחים אין דער סביבה פון די פחות פון יהודה, פון די זקנים, די כהנים און די בני-הנביאים. מען האָט דאָרט גערעדט אין דער שטיל, אויף א נידעריק קול מען האָט זיך מיישב-געווען, מען האָט זיך אָפּגעגעבן דיין-חשבון, מען איז זיך צוואמענגעקומען אין קליינע גרופעס, מען האָט צונויפגערוּפן די הויפטן פון די פּאָטער-הייזער, די אָנגעזעענע כהנים.

„און א נשיא האָט ער באשטימט פאר אונז א פרעמדן, זיינעם א סאט-ראפ, און אים געקרוינט מיט דעם טיטל „נשיא פון יהודה“, נישט איינעם פון דודס גזע. אינגאנצן פאַרזען די רעכטלעכע פאַרשטייער פון בית-דוד, וואָס זענען דאָ מיט אונז, און אויסגעקליבן איינעם, וואָס קיינער האָט ביז איצט נישט געקענט“, — האָט איינער פון פרינצן-פאלאץ זיך אויסגערעדט דאָס האַרץ.

„און דאָך האָט דער גרויסער מלך מקדש-השם געווען. אין פנים פון אלע זיינע פירשטן און חייל-פירער, אין פנים פון אלע פעלקער פון זיין מלוכה האָט ער אָנגערופן אונזער גאָט, „דער גאָט פון די הימלען“ און גע-זאָגט בפירוש, אז יהוה, דער גאָט פון די הימלען, האָט אים איבערגעגעבן

דאס מלכות פון דער וועלט. דאס חשיבות פון די עברים איז פיל געהויבן געווארן אין די אויגן פון די גוים. עס זענען מקוים געווארן דעם נביאס ווערטער, — האט זרובבל געפרוויט אויפמוטיקן די געמיטער.

„און די כלים פון בית-המקדש האט ער באפוילן ארויסצונעמען פון דעם אוצר פון מלכות און זיי איבערגעבן דעם נשיא פון יהודה אין האנט אריין, — האט זיך אָנגערופן ענטזיאסטיש דער יונגער ענערגישער כהן ישוע.

„וועמען איבערגעבן? א פרעמדן. נישט דעם רעכטלעכן פארשטייער פון אונזער כהן-גדול, נאר א נישט-באשניטענעם, אן אומריינעם, ער זאל זיי טמא מאכן מיט זיין אַנרירן-זיך אָן זיי, — האט אויסגערופן א קנאה-דיקער כהן.

„און דאס מיט דעם קידוש-השם, מעגן מיר א ביסל אפוארטן. כורש האט א סך געטער. ער פירט נישט קיין מלחמה מיט געטער, נאר מיט פעלקער און לענדער. און די פעלקער, וואס גיבן זיך אים אונטער, דער-קענט ער זייערע געטער פאר זיינע און באטראכט זיי פאר זיינע שותפים. היינט וועט ער זאגן, אז יהוה האט אים איבערגעגעבן דאס מלכות פון דער וועלט; מאַרגן וועט ער דאס אייגענע זאגן אויף א גאט פון אן אנדער פאלק, אויף בל-מרדכן אדער אן אנדער שווארץ-יאָר. עס קומט אים אָן גרינג דאס צו זאָגן.“

אלע אויגן זענען געווען געווענדעט צו דעם יונגן אומבאקאנטן נביא. ערשט נעכטן איז ער געווען פארלאזט, אויסגעלאכט פון אלעמען. היינט איז טייל פון זיין נביאות מקוים געוואָרן, זענען זיי אלע געהאַנגען אויף זיינע ליפן. ווען אפילו זיין נביאות וועגן א גאולה-שלימה איז נישט מקוים געוואָרן, דאָך האָבן אלע געזען באשיינפערלעך, אז גאט רעדט פון זיין מויל און זיין נביאות וועט ביסלעכווייז פארט מקוים ווערן. זיי זענען גער-קומען צו אים אין זיין עליה, — זרובבל, דער כהן ישוע, פון די זקנים, פון די בני-הנביאים, פון די כהנים. זיי האָבן געוואַלט וויסן, צי ער האט נישט פאר זיי א וואָרט פון גאט. ער האט געוויסט פון זייער צערודערונג, געזען די אימה, וואס האט ארויסגעקוקט פון זייערע אויגן, האט ער פאר-שטאנען אויף וויפיל זייער פרייד איז געמישט מיט שרעק און טרויער. עס איז אים דאָך געווען קשה, פארוואָס זיי זאלן זיך אזוי שרעקן, פארוואָס זיי זאלן גאָר הענגען אויף די ליפן פון מלך כורש. איז דען כורש זייער באפרייער, צי הענגט פון אים אָפּ די גאולה? ווער איז כורש, וואָס זיי שרעקן זיך אזוי פאר אים?

און ער האט זיי געזאָגט:

„סנהריב ביי לכיש, ווען ער האט מיט די פיס געטראָטן אויף די נאקנס פון די בני-ישראל, וואָס זענען געלעגן אויסגעשפרייט ביי זיינע פיס, האט געמיינט, אז ער איז דער מושל פון דער וועלט, דער געביטער פון אלע צייטן, וואָס האלט אין זיין האנט די מזלות פון די פעלקער. נבוכד-נאצר, ווען ער איז געזעסן אין משפט ביי רבלה, ווען דער שר-הטבחים

האָט אָפּגעהאַקט די קעפּ פּון די פּירשטן פּון יהודה, פּון דעם כּהן־גדול שריה, פּון אלע גרויסע לייט, און געציילט די קעפּ פּאַרן גרויסן מלך, האָט ער, נבוכדנאצר, געמיינט, אז ער פּאַרויגלט דעם גורל פּון יהודה אויף אלע צייטן. וווּ זענען זיי היינט, די אלמעכטיקע מלכים? דאָס איי־גענע איז מיט כּורשן. א פּליג איז ער, וואָס אָט פּליט זי פּאַרביי און מאַרגן איז זי נישטאָ מער. האָט אייך כּוהש פּאַרטריבן פּון אייער לאַנד און געשיקט אייך אין גלות, אז איר, זאָלט זיך פּאַרלאָזן אויף אים מיט דער גאולה? ווי אשור און בבל זענען געווען די רוט פּון גאַטס צאַרן אויף אייך, אזוי איז כּורש דער טראַפּן אייל אויף צו היילן אייער ווונד, וואָס גאַט האָט אים פּאַר דעם באשטימט. גאַט האָט אייך פּאַרטריבן אין גלות, און גאַט וועט אייך אויסלייזן. ער האָט אייך נישט פּאַרקויפט פּאַר קיין געלט. ער האָט נישט גענומען דעם פּולן פּרייז פּאַר דער קנייה, אז ער זאָל באַצאלן כּורשן דעם פּולן פּרייז פּאַר דער גאולה". נישט כּורש האָט צו באשטימען אייערע גרענעצן און נישט ער האָט צו פּאַרטיילן די ממשלה איבער אייך. גאַט אליין וועט עס טאָן. און דאָס, וואָס כּורש שרייבט היינט אויף אויף ציגל און טאָולען, ואיז עס א שריפט, געשריבן אויף זאמד, וואָס מאַרגן וועט דאָס דער רעגן אָפּוואשן און עס וועט זיין ווי נישט געווען. שרעקט אייך נישט און האָט נישט קיין מורא. גאַט וועט אייך אויסלייזן. נישט קיין אנדערער".

ער האָט געווארט אויף א צייכן, אויף א חזיון, וואָס ער זאָל זען, אז ער זאָל זיין ביכולת צו ברענגען זיי א וואָרט פּון שטאַרקונג, און איין נאכט האָט ער אים געזען. ער האָט געזען, וואָס ער האָט געזען, און ער האָט גערופן נריה בן־שריה און האָט אים פּאַרגעזאָגט דעם חזיון, אז ער זאָל אים פּאַרשרייבן. עס איז געווען זיין ענטפּער אויף זייער שרעק און צעטומלעניש. און ער האָט געבראכט דעם חזיון צו די גול־יבבל, די זקנים, די כּהנים, די בני־הנביאים, די אלע הויפטן פּון די פּאַטער־הייזער, וואָרום אלע האָבן אויסגעווארט אויף זיין וואָרט. ער האָט געבראכט זיי זיין וואָרט פּון טרייסט שבת אין דער ביי־כנישתא פּון די זקנים, און אזוי איז געווען גאַטס ענטפּער צו זיי דורכן נביאס מויל:

„דערוועק דיר, דערוועק דיר,

טראָן דיין שטאַרקייט, ציון,

טראָן דייע פּראכטיקע בגדים,

ירושלים, דו הייליקע שטאָט.

וואָרום מער ווידער וועט נישט קומען אין דיר

אן אומבאשניטענער און אומריינער.

שאַקל דיר אָפּ פּון שטויב.

הייב דיר אויף, זעץ דיר, ירושלים.

מאך דיר לויז די בינד־שטריק פּון דיין האַלדן,

געפּאַנגענע טאַכטער ציון.

וואָרום אזוי האָט גאָט געזאָגט :  
 אומזיסט זענט איר פארקויפט געוואָרן,  
 און נישט פאר געלט וועט איר אויסגעלייזט ווערן.  
 וואָרום אזוי האָט געזאָגט גאָט דער האר :  
 קיין מצרים האָט גענידערט מיין פאָלק צוערשט,  
 דאָרטן צו וווינען,  
 און אשור האָט אים פאר גאַרנישט געדריקט.  
 און אצינד, וואָס האָב איך דאָ, זאָגט גאָט,  
 ווען מיין פאָלק איז אוועקגענומען געוואָרן פאר אומזיסט ?  
 זיינע געוועלטיקער רימען זיך, זאָגט גאָט,  
 און תמיד א גאנצן טאָג ווערט מיין נאָמען געלעסטערט.  
 דערום וועט מיין פאָלק געווייר ווערן מיין נאָמען,  
 פארוואָר, אין יענעם טאָג —  
 אז איך בין דער, וואָס רעדט. דאָ בין איך."

ער, דער גאָט פון ישראל, האָט זיי געשיקט אין גלות און ער וועט  
 זיי אויסלייזן. נישט קיין פרעמדער, נישט קיין בשר-ודם. און אזוי קאָן  
 קיינער נישט באשטימען די גרענעץ פון זייער לאַנד און זעצן איבער זיי  
 נשיאים. ניין, נישט קיין אומבאשניטענער, נישט קיין פרעמדער וועט זיין  
 זייער מושל, זייער סאטראפ, נאָר איינער פון זיי. א נייער גייסט איז  
 אריינגעקומען אין די געמיטער פון די גולי-בבל. עס איז געווען ווי דאָס  
 אלטע בלוט פון די אַבות האָט זיך אָפגערופן אין זיי.

— \* —

אין דעם הויז פון די פרינצן זענען אויסגעשטעלט אויף טישן די  
 כלים פון בית-המקדש, וואָס ששבצר האָט איבערגענומען פון דעם שאַצ-  
 מייסטער מתרדת. כהנים אין ווייסע טוניקעס שטייען ארום די טישן אויס-  
 צוהיטן, אז קיינער זאָל די כלים נישט אַנרירן. טויערלייט און בני-עבדי-  
 שלמה האלטן וואך ביי די טירן. פינף טויזנט און פיר הונדערט איז געווען  
 די צאָל פון אלע כלים אויף די טישן : גאַלדענע בעקנס און זילבערנע בע-  
 קנס, גאַלדענע בעכערס און זילבערנע בעכערס.

דאָס פאָלק שטראָמט אריין צו זעטיקן דאָס אויג אויף די הייליקע  
 כלים. זיי זענען ווידער דאָ, זיי לעבן, שלמה-המלך, וואָס האָט די כלים  
 אריינגעבראכט אין בית-המקדש, איז נישט טויט; טויט איז נבוכדנאצר,  
 וואָס האָט זיי ארויסגענומען צו פארניכטן. ער איז טויט און די כלים  
 לעבן. זיי זענען אויפגעשטאנען תחית-המתים, און דאָס פאָלק איז אויפ-  
 געשטאנען תחית-המתים מיט זיי.

די ערשטע, וואָס האָבן זיך אָפגערופן, ווען דער רוף פון מלך כורש  
 איז פארשפרייט געוואָרן איבער דער מדינה, זענען געווען די כהנים. דער  
 רוף האָט נישט גערעדט וועגן דעם אויפבוי פון א מדינה, נאָר וועגן ווי-  
 דער-בויען דעם חרובן בית-המקדש און צוריקשטעלן די עבודת-כהנים.



איז געווען נאטירלעך, אז די כהנים, גיכער ווי אלע אנדערע שיכטן פון די בני-הגולה, זאלן זיך אנטאפן אן דעם שיבת-ציון, וואס דער רוף פון מלכות האָט אָנגעבאָטן. דער גלות האָט אין א גרויסער מאָס געהויבן דעם אַנזען און די זכויות פון די כהנים. טייל פון זיי, דער עיקר די געלערנטע, די באהאוונטע אין די כתבי-קודש, האָבן נאָך אָנגעהאלטן זייער השפעה אויפן פאָלק אין דעם משך פון גאַנצן גלות, ווו דאָס ליינענען אין די שבתים און די ימים-טובים פון דער תורה האָט פארנומען אין די בתי-כנסיות דעם אָרט פון דער עבודת-כהנים אין בית-המקדש. דאָס פאָלק איז אויך געקומען צו די כהנים נאָך אויפקלערונג און באלערונג אין ענינים פון אמונה, אין פיל ערטער, ווו דאָס פאָלק האָט זיך פארנומען מיט ערד-ארבעט, האָט דער כהן, ווי א יחיד, אפילו באקומען מעשר פון די איינגעזאמלטע תבואות, וואָס עס איז געטאָן געוואָרן מער על-פי מנהג ווי על-פי חוב. דאָס פאָלק האָט ארויסגעקוקט נאָך פירערשאפט גיכער צו די כהנים ווי צו די פרינצן פון דער מלוכה. ווייל מיטן אונטערגיין פון דער מלוכה איז שטארק געפאלן דער פרעסטיזש פון די פרינצן, בשעת די כהנים האָבן דווקא געוונען אין השיבות, ווי טרעגער פון דער אמונה, וועלכע האָט איצט פארנומען ביים פאָלק דעם פלאַץ פון דער מלוכה.

זייער אָנפירער איז געווען דער זון פון אלטן כהן יוצדק, ישוע, וואָס האָט געלעבט מיט די פרינצן פון יהודה אין זייער פאלאץ. ווי נאָר כורש האָט ארויסגעלאָזט זיין רוף, האָט דער יונגער פרינץ פון יהודה, זרובבל, באגלייט פון דעם כהן ישוע, זיך געמאָלדן צום סאט-ראפ ששבצר מיטן נייעם טיטל „נשיא פון יהודה“, וואָס כורש האָט אים איבערגעגעבן די השגחה איבער דעם יציאת-בבל.

מלך כורש האָט, אמת טאקע, נישט צוגעלאָזט די רעכטלעכע פאָר-שטייער פון דער דוד-דינאסטיע צו דער פירערשאפט און האָט דעם טיטל, וואָס זיי האָבן געטראָגן, איבערגעגעבן א פרעמדן, דאָך האָט זרובבל זיך געוויזן גרייט און וויליק צו דינען דעם סאטראפ און אים העלפן אין זיין שווערער עובדה. ער איז אומגעגאנגען הכנעדיק מיטן סאטראפ און אים אָפגעגעבן דעם כבוד, וואָס איז אים געקומען ווי א נשיא אין ישראל. ער איז אפילו געגאנגען קעגן דעם ווילן פון זיין אלטן פאָטער, שאלתיאל, דעם רעכטלעכן פרעטענדענט אויף דודס קרוין, וואָס האָט נישט געקאָנט מוחל זיין כורשן די עוולה, וואָס ער איז באגאנגען קעגן דעם בית-דוד, ער איז געגאנגען קעגן דער שטעלונג פון די רייכע סוחרים און די הויפטן פון די פאָטער-הייזער, וואָס זיי האָבן אלע געהאלטן, אז כורשעס גאולה איז נישט קיין ריכטיקע, ווייל עס פעלט אין איר דער מלוכהשער עלעמענט. זרובבל האָט געהאלטן מיטן נביא, אז די גאולה קומט נישט פון כורשן, נאָר פון גאָט פון ישראל; כורש איז נאָר א שליח פון גאָט. און ווען ער, כורש, וועט האָבן אויסגעפירט דאָס שליחות, וואָס איז געלייגט אויף אים, וועט אים גאָט פארבייטן אויף אן אנדער שליח, וואָס וועט ברענגען די

גאולה-שלימה. און ווי זרובבל, אזוי האָט אויך געהאנדלט דער כהן ישוע בן-יוצדק.

דער אלטער יוצדק איז געווען דער זון פון שריהן, דעם לעצטן כהן-גדול אין ירושלים, וואָס איז פארטריבן געוואָרן צוזאמען מיט מלך צדקיהו און געבראכט אין קייטן קיין רבלה פאר נבוכדנאצרס משפט. יוצדק איז בייגעווען ביים משפט. אינאיינעם מיט די אנדערע קינדער פון דער יידי-שער אריסטאָקראטיע, איז ער געבראכט געוואָרן קיין רבלה, אז ער זאָל צו-זען דעם פּאָטערס עקזעקוציע. דאָס בילד איז פארגליווערט געוואָרן אין זיינע אויגן אויף זיין גאנצן לעבן לאנג, און ער זעט עס איצט אין זיינע אלטע יאָרן. נבוכדנאצר זיצט אויף זיין פעלד-טראָן אויף רעדלעך, פאר אים שטייט נבוזראדן, דער שר-הטבחים, וועלכער גיט ארויס זיינע היילס-לייט די קאמאנדע צו קעפן די געבונדענע יידישע פירשטן און שרים. מען פירט-צו איין פירשט אָדער שר נאָכן אנדערן, מען האקט זיי אָפּ די קעפּ, איין קאָפּ נאָכן אנדערן. א חילס-מאן נעמט איטלעכן קאָפּ, וואָס פאלט אוועק פון גוף, טראָגט אים צו און האלט אים הויך פארן גרויסן מלכס אויגן. דערנאָך ווארפט ער דעם קאָפּ צו דער קופע אנדערע קעפּ, וואָס וואלגערן זיך אויף דער ערד. יוצדק דערקענט די פנימער אין דער קופע קעפּ, פנימער פון פרינצן און שרים פון יהודה, וואָס קוקן מיט אָפענע, פארגלייזטע אויגן צו אים. אָט פירט מען זיין אייגענעם פּאָטער, דעם כהן-גדול אין זיינע בגדי-כהונה. מיט די הענט געבונדן אהינטער. דער פּאָטער ווארפט אים צו זיין לעצטן בליק, איידער דער קאָפּ זיינער פאלט אויף דעם בערגל אנדערע קעפּ, און אויך פון צווישן די אָפּגעהאקטע קעפּ האלט ער אלץ אין איין קוקן צו אים, ווי ער וואָלט אים עפעס געוואָלט זאָגן. און ער ווייסט, וואָס ער וויל אים זאָגן, זיין פּאָטער. ער וויל אים זאָגן אז אין דעם טאָג פון דער גאולה, ווען גאָט וועט אומקערן זיין פּאָלק צוריק קיין ציון און ירושלים און וועט צוריק אויפשטעלן דעם בית-המקדש, זאָל ער, יוצדק, זיך האלטן הייליק און גרייט פאר דעם טאָג, כדי ער זאָל זיין ראוי איבערצונעמען די כהונה אין דעם בית-המקדש, וואָס נבוכדנאצר רייסט זי ארויס פון זיינע, דעם כהן-גדולס הענט.

זאָל דאָס זיין דער טאָג פון דער גאולה, וואָס זיין פּאָטערס אויגן אין דעם אָפּגעהאקטן קאָפּ האָבן אים געהייסן אויסווארטן אויף אים אין קדושה און אין טהרה? זאָל דאָס זיין דער טאָג פון נקמה און נצחון, דער שכר פאר אלע צרות און פורעניות, — אָט די ישועה, וואָס קומט פון א פרעמדער האנט, קארג, בצמצום, נישט-פארגינעריש, אַן מלכות בית-דוד, אַן מלוכה, מיט א פרעמדן סאטראפ פאר א מושל און א נשיא אין ישראל? אָבער יוצדקס זון, דער יונגער ישוע, האָט אנדערש געטראכט. זאָל נאָר אויפגעבויט ווערן די נעסט... דער בית-המקדש איז די נעסט פון ישראל, ירושלים איז דאָס אָרט, דער בוים, וווּ די נעסט וועט אינגעשטעלט ווערן. זאָל נאָר די פויגל-מוטער פארנעמען די נעסט, די עופהלעך וועלן זיך שוין אויסברעיען. כורש איז דער אָנהויב פון דער גאולה, דער סוף

איז דער אהרית-הימים און צווישן די צוויי פונקטן וועלן נאך פיל וואסערן אפלוין.

און אויך דער יונגער כהן ישוע האָט מיט האַרץ, מיט געטריישאפט, מיט הכנעה זיך געשטעלט גרייט צו דינען און העלפן דעם סאטראפ ששבצר אין זיין עובדה.

ששבצר האָט פארמאָגט די צורה און די האלטונג פון אן אלטן אסירישן אריסטאָקראַט, וואָס האָט כל-ימיו באַקליידט א הויכן אמט אין דער מלוכה. אָבער אויפגעפירט האָט ער זיך לגבי די יידן ווי ער וואָלט געווען איינער פון זיי. מיט זעלטענער איבערגעגעבנקייט האָט ער זיך גענומען אויסצופירן די מיסיע, וואָס איז געלייגט געוואָרן אויף אים. ער האָט געשוניגט די געפילן פון די יידן בנוגע די כלים פון בית-המקדש. ער האָט זיך אליין נישט צוגערירט צו זיי און אוודאי נישט צוגעלאָזט צו זיי קיינעם פון זיינע מענטשן. ער האָט געלאָזט די כלים אויסצילן אין די הענט פון די כהנים און געהייסן זיי אריבערפירן אין דעם פאלאץ פון די פירשטן אונטער דער השגחה פון די כהנים.

עס האָבן באלד גענומען אומגיין אין פאַלק אלערליי שמועות וועגן ששבצרס יחוס. מען האָט דערציילט, אז ער שטאמט פון א יידישער מש-פחה פון גרויס יחוס, וועלכע האָט מיט דער צייט זיך אסימילירט צווישן די אסיריער, — אפשר טאקע פון די מלכ־ישראל, וואָס סנחריב האָט פארטריבן קיין אשור. הויף-לייט ביים מלך פון אשור, האָבן טייל מיט-גלידער פון דער משפחה געהאלטן הויכע שטעלן אין אשור. זיי זענען דערנאָך געקומען מיט נבוכדנאצרן קיין בבל. ששבצר אליין האָט געדינט ווי א פאזש אין דעם הויף פון די מלכ־בבל. ער האָט געדינט בבל דאָס גאנצע לעבן לאנג. לויט דעם אָפמאך מיט די כהנים פון בל-מרודך, איז ער, אינאיינעם מיט די אנדערע גרויסע לייט אין בבל, איבערגעגאנגען צו כורשן, ווען דער מלך פון פרס און מדי האָט איינגענומען בבל. אויף דער רעקאָמענדאציע פון דעם סאטראפ פון בבל, גאבריאָס, וועלכער האָט געוויסט פון ששבצרס יידישן יחוס און פון זיין געטריישאפט צו די פער-סיער, האָט אים כורש באשטימט פאָר דעם „נשיא פון יהודה“. צי דאָס איז געווען אזוי ווי מען האָט זיך דערציילט אין פאַלק, אָדער נישט, — ששבצר אליין האָט געהאלטן זיין יחוס בסוד, נאָר זיין אויפפירונג און זיינע נטיות האָבן אים ארויסגעגעבן.

שליחים זענען געשיקט געוואָרן אין די מושבים פון די גולי-בבל, אין אלע קאָלאָניעס, אין אלע שטעט, צו די הויפטן פון די פּאָטער-הייזער מיט דער בשורה פון דער גאולה. נישט אומעטום איז די בשורה אויפגע-גומען געוואָרן מיט פרייד און ענטוויאָזם. אין די אלט־געזעסענע קאָלאָ-ניעס ווי, למשל, תל-אביב, ווו די יידן האָבן געלעבט בהרחבה פון דער גוטער ערד, האָט די בשורה ארויסגערופן נישט קיין פרייד, נאָר פאר-קערט, טרויער און צעטומלעניש. ווי אזוי קאָן מען פארלאָזן סאָליד-איינ-געאַרדנטע היימען, די רייכע פעטע ערד, וועלכע ברענגט ארויס צוויי-

דריי גערעטענישן א יאָר די געקליבענע סטאדעס שאָף און רינדער, וואָס מערן און פרוכפערן זיך בשפע. צו גיין אין אן אומבאקאנט לאנד, וואָס זיי האָבן נאָר געהערט דערפון פון זייערע עלטערן? זיי וועלן געבן זייערע נדבות מיט אן אָפּענער האנט צו העלפן אויפבויען דעם בית-המקדש. זאָלן דערווייל אנדערע אויפגיין אהין, די, וואָס האָבן נישט דאָס גליק צו זיצן אויף אזא רייכער ערד, די, וואָס זענען נישט געבענטשט מיט קיין שפע, די משפחות, וואָס זיצן אין די שטעט.

און אזוי איז עס געווען. די משפחות, וואָס האָבן געווינט אין די שטעט, דערצויגן די אלע יאָרן פון גלות אויף די מוסר-רייד פון די נביאים און אויף דער תורה, וואָס די כהנים האָבן שבת און יום-טוב געלערנט אין די בת-יבנסיות, האָבן אויפגענומען דעם דוף פון מלך כורש און זיך צוגעהערט צו פירשט זרובבל און דעם כהן ישוע, ווען זיי זענען געקומען רעדן צו זיי אין דעם נאָמען פון נשיא ששבצר. די עלטסטע פון די משפחות זענען געקומען צו דער גרויסער אסיפה, וואָס ששבצר האָט פאררופן אין בבל צו פארהאנדלען דעם ענין פון דער עליה.

די משפחות פון די בני-הגולה האָבן טייער געהאלטן זייער משפחה-נאָמען און יחוס, וואָס זיי האָבן געבראכט אין גלות אריין פון דער היים, ווייל זיי האָבן געווען אין דעם משפחה-בונד די אייניקע סגולה און באַ-וואַרעניש קעגן דעם שטראַם פון התבוללות, פון אויסמישונג מיט די בבליער, וואָס האָט געדראַגט צו פארפלייצן די אלט-געזעסענע יידישע קהילות. די אויטאָריטעט פון דעם עלטסטן אין דער משפחה איז געווען אבסאָלוט, נישט אָפּצופרעגן, וואָס איטלעכער מיטגליד אין דער משפחה האָט זיך איר אונטערגעוואָרפן מיטן פרייען ווילן. דער עלטסטער איז געווען דער כוח, וואָס האָט געהאלטן די משפחה גאנץ, צוזאמענגעבונדן, שטאַלץ מיט איר יחוס און אירע טראדיציעס. און די אייגענע שטרענגע משפחהדיקע דיס-ציפלין, וואָס האָט געשיצט די בני-הגולה קעגן אסימילאציע, איז איצט ביי דער פאַרשטייענדיקער עליה, געווען א גאָר וויכטיקער פאקטאָר אין העלפן ברענגען די עליה לפועל.

צוועלף פאַרשטייער, לויט דער צאָל שבטים, זענען אויסגעקליבן גע-וואָרן פון אלע משפחות צו העלפן דעם נשיא איינאָרדענען די עליה. די צוועלף האָבן זייערע מסקנות איבערגעגעבן צו די עלטסטע פון די משפחות, און די עלטסטע האָבן געהאט דאָס לעצטע וואָרט אין באשטימען וויפיל און ווער פון זייערע משפחה-מיטגלידער זאָלן אויפגיין קיין יהודה. אויף די אלט-געזעסענע, סיי סוחרים, סיי ערד-ארבעטער אָדער בעלי-מלאכות, וואָס האָבן נישט געקאָנט פארלאָזן זייער האָב און גוטס, איז געלייגט געוואָרן א באַזונדער שטייער לטובת דער עליה.

די משפחות האָבן זיך גערופן אויפן נאָמען פון זייערע עלטסטע: די קינדער פון שפטיה, די קינדער פון אַרח, עטלעכע משפחות צוזאמען, וואָס האָבן געשטאַמט פון איין שטאַט אָדער געגנט אין דער היים, האָבן אויך אין גלות זיך געהאלטן צוזאמען אין לאַנדסמאנשאפטן. רפונדיק זיך אויפן

נאָמען פון דעם אָרט פון זייער אָפּשטאַם. דער אַלטער היימישער נאָמען פון זייער שטאָט אָדער דאָרף אין דער מולדת, ווי בית-לחם, ענתות, קרית-יערים, וואָס האָט געוועקט זיסע זכרונות און א בענקעניש נאָך דער גאולה, איז געווען זייער באַליבט ביי די לאַנדסלייט. אָפּטמאָל אפילו נאָך מער ווי דער משפּחה-נאָמען. און די שטעט פון דער מולדת, „שטעט און מו-טערס אין ישראל“, האָבן, ווי מוטערס, גערופן די קינדער צוריק אַהיים.

— \* —

דער נביא האָט נישט געקאָנט איינזיצן אין זיין עליה ביי נריה בן שריה. עס האָט אים געטראָגן אויף די פליגל פון שירה, פון דעם געזאַנג, וואָס האָט געזונגען אין אים. אין אלע הויפן, באַזאַרן, מאַרק-פלעצער, געווערקשטעלן, גאַרקען, אייל-מילן, אומעטום אין דער גרויסער שטאָט, וווּ די קינדער פון ישראל, די מענער פון יהודה, די זרע פון אברהם האָבן זיך ארומגעוואַלגערט, פאַרהאוועט אין זייערע טעגלעכע באַדערפער-נישן, אומעטום אין בבל דער שטאָט האָט ער געבראַכט די בשורה פון דער גאולה, דאָס געזאַנג פון גאַטס נחמה. און נישט נאָר אין בבל, אויך צו די קינדער פון ישראל, וואָס זיצן אויפן לאַנד, מתוך דער גרויסער שטאָט בבל, איז ער געקומען מיט דער בשורה פון דער גאולה. איין טאָג האָט אים נריה געבראַכט מיט זיין שיפל דורכן קאַנאַל צו דעם ברעג פון דעם טייך כּבר, וווּ עס ליגט די גרויסע רייכע קאַלאָניע תּל-אַביב. אין דעם בית-הכנסת, וואָס האָט זיך גערופן אויפן נאָמען פון דעם נביא יחזקאל, האָט ער גערעדט צו די פאַרוואַלטער תּל-אַביבער :

„ווי אזוי קאָנט איר באאַרבעטן פרעמדע ערד בשעת אייער אייגענע ערד ווערט באַצווונגען פון פרעמדע אומבאַשניטענע מאַבער, סדומער און טמאַדיקע עמלקים? צי הערט איר נישט בינאַכט אויף אייערע גער-לעגערס דאָס געוויין פון אייער מוטער, וואָס דער ווינט ברענגט אויף זיינע פליגל דורך די פליינען פון מדבר, איר רופן צו קומען איר צוהילף? די היענע מאַב קומט אריבער איר גרענעץ צו קוויקן זיך מיט די רעשט-לעך פון דעם ציקעלע, וואָס דער לייב בבל האָט איבערגעלאָזט; און דער שאַקאַל עמון לאָזט נאָך זיך שפורן פון זיינע פאַרבלוטיקטע קרעלן אויף דעם פעלד. און קיינער איז נישטאָ פון אלע אירע זין, וואָס זי האָט אויס-געהאַדעוועט, צו קומען פאַרטרייבן די חיות-דעות פון לאַנד, — האָט דער נביא געקלאָגט פאַר די בני-הגולה אין תּל-אַביב.

א גרויסע קנאה האָט זיך אין אים אָנגעצונדן פאַר יהודה און ציון, ווען ער איז געקומען קיין תּל-אַביב און האָט געזען די שפע, אין וועלכער זיי זיצן.

ווי ווייט זיין אויג האָט געקאָנט גרייכן האָט ער געזען פעלדער, באַ-דעקטע מיט גאַלד-אַפּלאַנצנדיקע ריטלעך-זאַנגען פון צייטיק-געוואָרענע גערשטן, גאַלדענע שלייערן, וואָס כוואליען זיך אין ווינט, און באהאַלטן פון אויג אין דער געדיכטעניש פון די גאַלדיקע ריטלעך, האָט זיך גער-שפּרייט א געוועב קאַנאַלן, וואָס נאָר די ווינט-אַנגעבלאָזענע קאַלירטע

זעגלען, וואָס האָבן זיך געשארט ווי אין דער לופטן. האָבן געלאָזט וויסן פֿון זיי. דאָרט, וווּ די פעלדער זענען ליידיק געווען נאָכן שניט, האָבן זיך געפֿיטערט סטאדעס שאַף, באלאָדענע מיט א געדיכטן אַנוויקס פֿון וואָל, פֿול-אייטערדיקע פי און רינדער.

און אין איינקלאַנג מיט דער שפּע אינדרויסן זענען געווען די פֿול-בלויטיקע פֿנימער, די באלייבטיקייט פֿון די תּל-אביבער אינעווייניק אין דעם בית-הכנסת אויף דעם נאָמען פֿון נביא יחזקאל, וווּ דער נייער נביא האָט גערעדט פֿאַר זיי. ברייט-ביינערדיקע, מוסקלדיקע, מיט כּוח געפּאַנ-צערטע, ארויסשפּאַרנדיקע האַרדיקע בריסט, מיט אָפּגעברענטע צעווייטיקטע רויע פֿנימער, זענען זיי געשטאַנען פֿאַר אים ווי פּרעמדע.

כהרף-עין האָט ער זיך געפּונען אריבערגעטראָגן קיין יהודה. און ער האָט געזען דאָס חרובֿ-געוואָרענע לאַנד, די צעגריבלטע בערג, וואָס די רעגנס האָבן אוועקגעריסן זייערע אָפּהאַנגען, ארונטערגעוואשן די פּרוכטיקע שיכט ערד, וועלכע האָט זיך אזוי שווער געהאַלטן אויף די שפּועים. ער האָט געזען די חורבות פֿון די הייזער, צעבראַכענע דעכער, אומגעפּאַלענע ווענט. דער רעשט דלת-העם, וואָס נבוכדנאצרס מענטשן האָבן דאָרט איבערגעלאָזט, מיט קראַנקע אויגן, דערשראַקענע, פּאַרציי-טערטע, בלאַנדע-זשען-ארום ווי באַנומענע, אין הוילער מורא פֿאַר אַיטלעכן מואבער אָדער עמונער, וואָס אין אריבערגעגאַנגען די גרענעץ און פּאַר-כאַפט פֿאַר זיך יידיש האָב און גוטס, אן עלטסטער און א באפעלער איבער ישראל אין זיין אייגן לאַנד. ער האָט געזען מוטערס מיט אויסגעדארטע בריסטן, אראָפּהענגענדיק פֿון זיי ווי ליידיקע לאַגלען, מיט פּאַרהענגערטע סקעלעטן-דארע קינדער אויף די הענט און ביי זייערע פּיס. ער האָט גע-זען דעם פּלאַץ, וווּ דער בית-המקדש אין געשטאַנען. פֿון שטיינערדיקע מזבחות גייען אויף רויך-וואַלקנדלעך. ער ווייסט, וואָס דאָס איז. דאָס האָבן זיך פּאַרקליבן אהין די אומבאַשניטענע און ריכטן דאָרט אָפּ זייער עבוד-זורה, פּאַרברענען זייערע קינדער צו מולך, טרייבן זנות, זענען זיך מטמא מיט אלערליי מינים טומאה פֿאַר זייער געטין אישתר. און דאָס אלץ אויף דעם אָרט. וואָס גאָט האָט אויסגעקליבן פֿאַר א וווינונג פֿאַר זיך... דער שטיין פֿון מוריה, עקידת-יצחק, ישעיה הנביא... דאָס הוין פֿון גאָט איז חרוב, און די גוים טוען דאָרט וואָס זיי ווילן.

און די בני-ישראל דאָ, אין בבל, באארבעטן פּרעמדע פעלדער, פּלאַנ-צן פּרעמדע גערטנער.

טערען האָבן אים געשטיקט אין האַלדז, און זיין קול איז געווען ווי דאָס וואַרקען פֿון א טערקלטיוב, ווען ער האָט איבערגעחורט דעם חזיון, וואָס ער האָט געזען, דעם חזיון פֿון דער געבונדענער מוטער ציון:

נישטאָ ווער זאָל זי פֿירן,

פֿון אלע זין, וואָס זי האָט געבוירן.

און נישטאָ ווער עס זאָל האַלטן איר האַנט.

פון אלע זיך, וואָס זי האָט אויפגעצויגן.

וויינע זיך ליגן געחלשטע אין אלע עקן גאסן,  
ווי א ווילדציג אין בעץ,  
פול מיט דעם גרימצאָרן פון יהוה.  
מיט דעם אָנגעשריי פון דיין גאָט."

ווי מגושמדיק זיי זענען נישט געווען, ווי פאַרטאָן און פאַרטרוּדעט  
אין זייער אייגענעם ווילטאָג, איז אן אלט געדעכעניש אויפגעשטאַנען אין  
הארצן ביי זיי תחית-המתים. די אלטע לייט האָבן עס נאָך געדענקט פון  
זען מיט די אייגענע אויגן, די יונגע — פון הערן דערציילן. אלטע וויינ-  
גערטנער אויף שפועים פון בערג, זון-אויפגאַנגען און זון-פאַרגאַנגען.  
שופרות בלאָזן, רופן זיך איבער איבער די בערג. לאַנדשאפטן האָבן זיך  
אַנטפלעקט פאַר זייערע אויגן. ווייס-געקאַלכטע הייזלעך, אויסבאהאַלטענע  
אין שפאלטן פון פעלדזונבערג, פאַרשאַטט מיטן שאַטן פון ציפרוסן-ביי-  
מער. שאַף, ווייס-געוואשענע, גייען-אויף פון באַרג, קריכן איבער בערג-  
לעך. כהנים אין ווייסער הלבשה, מיט שטעקלעך אין די הענט, פירן עוליי-  
רגל איבער גייוועגן אין די בערג. אַט שטייען זיי אויף א שפיץ באַרג,  
און עס עפנט זיך פאַר זייערע אויגן א ליכטיקער האַרזאָנט, וואָס באַגיסט  
מיט גאַלדיק ליכט א ווייסע זילבער-פאַרשטויבטע שטאַט. די שטאַט  
שפרינגט ווי א באַק איבער בערג, לאַזט זיך אין טאַלן אַרונטער. אַט ווערט  
זי פאַרהוילן, פאַרשלייערט מיט שאַטנס פון געדיכטע ציפרוסן און אייל-  
בירט-ביימער. און דאָרט ווייט, ביים האַרזאָנט, פלאַקערן אין א גאַלדענעם  
פייער, פון הימל אַרונטערגעשיקט, די שפיצן און די קופאַלן פון די בית-  
המקדש-בנינים. און עס הערט זיך א שאלן פון זילבערנע טראַמפייטן, וואָס  
זאָגן-אָן, אז די טויערן פון רחמים האָבן זיך אויפגעעפנט און שטייען  
גרייט אַריינצונעמען די, וואָס זענען עולה-רגל צום הויז פון גאָט. אין אל-  
טע אויגן האָבן טרערן אָנגעקוואַלן, אין יונגע אויגן האָבן זיך פייערלעך  
געצונדן.

די פאַרבענקטע בליקן פון עולם האָבן געפונען א סטרונע-ציטערדיקן  
אַפּקלאַנג אין דעם נביאס האַרץ. די אויגן האָבן זיך פאַרמאַכט ביי אים,  
אן אויסגעלייטערטקייט איז געקומען איבער זיין ווייס פנים. דער הויכער  
שטערן האָט ביי אים אָפגעשיינט ווי דעם כהן-גדולס ציץ-הזהב, און זיין  
מאיעסטעטישע האַקנאַז האָט געצוקט אין אויפּרעגונג. ער איז געשטאַ-  
נען, פאַרכאַפט אין עקסטאַז, די אויערן שאַרף אָנגעשטעלט אויפצוכאַפן  
די קולות, וואָס קומען צו אים פון א פאַרבאַרגענער וועלט. און מיטאַמאַל  
האַט זיין דינער קערפער אין דעם ווייסן היליעי-מאַנטל א שטאַרקן ציטער  
געגעבן.

ער האָט זיי געזען מיט זיינע אויגן פון חזיון. ער האָט נישט געזען  
זייערע פנימער, ער האָט געזען זייערע פיס, וואָס שפרינגען איבער די

בערג ווי סארנעס, ווי אנטילאָפן, פון איין בארג צום אנדערן. גאָט האָט ארויסגעשיקט שארן מלאכים. איבער אלע בערג און אלע טאָלן, איבער דער גאנצער גרויסער ערד, וווּ זי האָט נאָר אַן עק, איבער אלע לענדער, וווּ זיי געפינען זיך אונטער דער זון, איבער אלע וואסערן און ימים, וואָס שפרייטן זיך אויס פון איין עק וועלט צום אנדערן. גאָט האָט זיי ארויסגע-שיקט, אז זיי זאָלן דערגרייכן די אינדזלען און די ברעגן, און דאָרט אויס-זינגען דאָס געזאנג פון דער בשורה". און ער הערט דאָס געזאנג, וואָס שאלט-ארונטער פון בארג און טאָל און פון טאָל צו בארג. נישט מיט דעם גערזיש פון פאלנדיקע וואסערן, נישט מיט דעם געברום פון לייב, נאָר מיטן קלאנג פון הארפן-שפיל, מיטן געזאנג פון מאַרגנשטערן, ווען ער באווייזט זיך דורך די שלייערן פון די נאכט-וואַלקנס, מיט דעם ריזל-געמורמל פון שטילע ריטשקעס, ווען זיי גיסן זיך אין זייערע גראַזבא-ווימטע קאַרעטעס.

און דער נביא האָט אויפגעהויבן זיין רעכטע האנט און ער האָט אויסגעזונגען מיט פרייד און טרערן דאָס געזאנג פון זיין חזיון :

„ווי שיין זענען אויף די בערג,  
די פיס פון דעם אַנזאָגער,  
וואָס לאָזט הערן שלום,  
וואָס זאָגט-אָן גוטס,  
וואָס לאָזט הערן הילף,  
וואָס זאָגט צו ציון :  
דיין גאָט טוט קיניגן.

האַרץ ! דיינע וועכטער הייבן-אויף זייער קול,  
זיי זינגען אינאיינעם,

וואָרום אויג אין אויג זעען זיי

ווי גאָט קערט זיך אום קיין ציון".

און מיט אומגעצוימטער פרייד, ווי ער וואָלט מיטאמאָל לויז געלאָזט די אלע שטריק, וואָס האָבן אים געהאלטן געפענטעט ווי די מוטער ציון, הייבט דער נביא אויף זיין קול :

„ברעכט אויס, זינגט אינאיינעם,

איר חורבות פון ירושלים,

וואָרום גאָט האָט געטרייסט זיין פאָלק,

ער האָט אויסגעלייזט ירושלים.

גאָט האָט אנטבלויזט זיין הייליקן אָרעם

פאר די אויגן פון אלע פעלקער,

און אלע עקן פון דער וועלט וועלן זען

די ישועה פון אונזער גאָט".

און ווי ער וואָלט געוואָלט זיין פאָלק צוריקברענגען צו דער ריינער



באפרייטער ירושלים, וואָס איז פון גאָט אויסגעלייזט געוואָרן מער נישט באַרירט פון איר פאַרגוואַלטיקער, ווענדט ער זיך צו די מענטשן אַרום אים, וואָס זענען אזוי טיף פאַרוואַרצלט אין בבל :

„טוט אייך אָפּ, טוט אייך אָפּ, גייט אַרויס פון דאָרטן,  
אומריינס זאָלט איר נישט אַנרירן.  
גייט אַרויס פון איר מיט, רייניקט אייך,  
איר טרעגער פון די כלים פון גאָט!“

און ווי ער וואָלט זיי געוואָלט באַרוואַיקן, אז זיי וועלן נישט באַדאַרפן אויפגעבן מיטאַמאָל זייער האָב און גוטס, וואָס עס שרעקט זיי אזוי דאָס האַרץ פאַר דעם, נאָר זיי וועלן האָבן גענוג צייט צו ברענגען א סדר אין זייערע עסקים, רעדט ער צו זיי און שטילט זיי איין :

„פאַרוואָר, נישט אין איילעניש וועט איר אַרויס,  
און נישט אין געלאָף וועט איר גיין.  
וואָרום אייך פאַראַויס גייט יהוה,  
און אייער איינזאַמלער דער גאָט פון ישראל.“

זיי האָבן אים אַרומגערינגלט מיט טרערן פון פרייד און חרטה אין זייערע אויגן. זיי האָבן אים געקושט די הענט און אויף די באַקן. זיי זענען גרייט געווען אלץ איבערצולאָזן, זייער גאַנץ האָב און גוטס, און אויפגיין קיין יהודה, ווי אַ נייער גייסט וואָלט אין זיי אַריינגעקומען מיטן נביאס ווערטער, דער גייסט פון דער גאולה, וואָס האָט זיך אויפגעוועקט אין גאַנצן פּאָלק.

ווען ער איז געקומען צוריק קיין בבל, האָט ער געהערט וועגן דעם ענטפער, וואָס דאָס פּאָלק האָט געגעבן אויף דעם רוף פון נביא און די זקנים, ווי פון אלע ווינקלען פון גרויסן בבל קומען זיי צו גיין מיט זייער ערע ווייבער און קינדער, מיט זייער פי. איבערגעלאָזט זייער האָב און גוטס הינטער זיך, זענען זיי וויליק צו לאָזן זיך אויף גאָטס באַראַט אין וועג אַריין. יעטוועדער קעגנשטעלונג איז פאַרשוויגן געוואָרן. די מוראשום מיט זייערע מענטשן האָבן זיך אויסבאהאַלטן אין די ווינקלען. טייל פון זיי שליסן זיך אָן אָן די עולים. עס ווערט מקוים גאָטס וואַרט, זיין חזיון ווערט וואָר : גאָט ברענגט זיין פּאָלק צוריק צו זיין נחלה.

ער דערזעט איצט דאָס גאַנצע ייִדישע פּאָלק אין גאַר אַן אַנדער ליכט. געלייטערט פון זייערע זינדר, באַצאָלט דאָס גאַנצע אָפּקומעניש פאַר זייער שולדיקייט, די שטריק פון דער קללה אויפגעבונדן, פרייגעלאָזט, ווי ירד שלים, פון זיין געפענטקייט, וועט ישראל ווערן אַ פּאָן און אַ ליכט פאַר אלע פעלקער. גאָט אליין ווערט דערהויבן אין די אויגן פון די גוים מיט דעם, וואָס ער האָט זיין פּאָלק געבראַכט צוריק צום לעבן נאָך אזוי פיל יאָרן פאַרקנעכטונג. און ישראל, דאָס פּאָלק, וואָס האָט זיך געקלאַמערט אָן זיין גאָט, וואָס איז אים געבליבן געטריי, האָט געגלויבט אין זיין באַשערט־

קייט און אויסגעווארט אויף זיין באפרייאונג. — ישראל איז ראוי, אז אלע פעלקער זאלן בייגן די קעפ פאר אים. אן אקסורדיון פאר געטער, אן חיילות צו גיין מיט זיי אין מלחמה, אזוי פיל יארן דערנעדעריקט, פאר-שעמט און פאראכט איבער זיין שוואכקייט און געפאלנקייט, הייבט זיך ישראל אויף ווי א ריז און גייט צוריק צו זיין לאנד און צו זיין בא-שערטקייט. און דער נביא האט אָנגעהויבן דאָס געזאנג פון ישראלס צוקונפט און פון זיין טריאומף :

„זע, באגליקן וועט מיין קנעכט,  
ער וועט דערהויכט און דערהויבן ווערן און זיין זייער הויך  
אזוי ווי פיל האָבן געגאפט אויף דיר —  
אזוי פארקריפלט, נישט פון א מענטשן אין געווען זיין אויסזען  
און זיין געשטאלט נישט פון מענטשן-קינדער,  
אזוי וועט ער מאכן אויפשפרינגען פיל פעלקער,  
מלכים וועלן צומאכן זייער מויל פאר אים.  
וואָרום וואָס זיי איז נישט דערציילט געוואָרן,  
וועלן זיי זען,  
און וואָס זיי האָבן נישט געהערט,  
וועלן זיי אָנקוקן“.

און דאָס גאנצע פאָלק האָט מיטגעזונגען מיטן נביא דאָס געזאנג  
פון טריאומף, וואָס דער נביא האָט זיי מיט דעם אָנגעשטעקט :  
„בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחולמים...“  
וואָרום ווי אין חלום זענען זיי געווען.

## קאפיטל זיבן

נאך האָט נישט אויסגעטריקנט דער לייס־צילינדער מיטן מאניפעסט פון מלכות, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אזוי פייערלעך: „אזוי האָט גע־זאָגט כורש, דער מלך פון פרס: אלע קיניגרייכן פון דער ערד האָט מיר געגעבן יהוה, דער גאָט פון די הימלען, — ערשט דער מלך כורש און געקומען צו ווארפן זיך אויף די קני פאר דעם גאָט בל־מרודך.

אויף אַ במה, איינגערינגלט אין ביימער און באלייגט מיט קרענץ בלומען, שטייט די גאָלדענע סטאטוע פון בל־מרודך אויף דער פראָצעסיע־גאס, וואָס די כהנים פון על־סעגילא האָבן מיט גרויס פאָמפע געהאט ארויסגעטראָגן אויף די אקסל פון דעם טורעם פון בבל. דער כהן־גדול שראצער־בל, רעכטס פון דער סטאטוע, און גמילי, דאָס ווייב פון גאָט, אויף דער לינקער זייט, זענען מקבל־פנים דעם מלך כורש, ווען ער קומט־אָן מיט זיין יורש־עצר קאמביז, מיט דעם סאטראפ פון בבל גאבריאָס און זיין קאָרטעזש פון די גרויסע לייט פון בבל, די גובערנאטאָרן און די הייל־פירער. דער מלך, אין זיין גאָלד־געשטריקטן מלכות־קלייד, מיט דער קרוין אויפן קאָפּ און דעם צעפטער פון בבל אין דער האנט, קניט־אנידער און בוקט זיך פאר דער גאָלדענער סטאטוע אויף דער במה.

ווען דער מלך שטעלט זיך אויף פון זיין קניען, דעהערט זיך א שאלן פון זילבערנע טראַמפייטן. העראָלדן אין אלע פיר ווינקלען פון דער פראָצעסיע־גאס שאלן־אויס דעם סיגנאל פאר שטילקייט. עס ווערט שטיל, און צוויי סופרים קומען־אָן, טראַגנדיק א גרויסן לייס־צילינדער. דער אויסרופער פון מלך הייבט תיכף אָן לייצען אויף א הויך קול די שריפט־צייכנס, וואָס זענען אויסגעקריצט געדיכט ארום און ארום דעם צי־לינדער.

עס איז א לאנגע מגילה, און נישט אלץ, וואָס דער אויסרופער לייצעט, דערגייט מיט קלאַרקייט צו די אויערן פון די נאָטאבלען, וואָס פילן־אָן די פראָצעסיע־גאס. די מענטשן האלטן זיך דאָך זייער שטיל, ווי פארשטיי־נערט אויף די ערטער, מיען זיך אויפצוכאפן די ווערטער ווי זיי טראָגן זיך אין דער לופט.

אין דעם מאניפעסט דערקלערט כורש: „מרודך האָט געזוכט א גע־רעכטן הערשער, וואָס זאָל אים זיין צום הארצן. אים, כורשן, דעם מלך פון אנשא, האָט ער גערופן ביים נאָמען, ער זאָל הערשן איבער דער גאנ־צער וועלט. בל־מרודך, דער גרויסער הערשער, דער באשיצער פון זיינע מענטשן, האָט מיט פרייד צוגעזען כורשעס געבענטשטע מעשים און זיין גערעכט הארץ, און האָט אים באפוילן צו גיין אין זיין שטאָט בבל, און

ער האָט אים באַגלייט ווי א פריינט. דאָס חייל אָן צאַל, אָן גרענעץ, ווי די וואסערן פון ים, איז געגאנגען באוואַפנט ביי זיין זייט. אָן קאמף האָט בל-מרודך אים געלאָזט אריינקומען קיין בבל, און ער האָט אָפּגעהיט זיין שטאַט פון באַדריקונג. דעם מלך נאַבוניד, וואָס האָט מרודך נישט געערט, האָט ער איבערגעענטפערט אין כורשעס הענט. און דאָס גאַנצע פּאָלק פון בבל, מיט אירע גובערנאַטאָרן, האָבן זיך געבוקט פאַר כורשן און אים גע-קושט די הענט.

דער מלך רעכנט-אויס די פיל מדינות, וואָס ער האָט צוריק אויפ-געריכט, די פעלקער, וואָס ער האָט באַפרייט און זיי צוריקגעשיקט מיט זייערע געטער אין זייערע שטעט, און ער פאַרענדיקט מיט דעם, אז זיי זאָלן טעגלעך בעטן ביי בל-מרודך און ביי נבון פאַר א לאנג לעבן פאַר אים: „איר מענט זאָגן א הארציק וואָרט פאַר מיר און בעטן צו בל-מרודך, מיין האר און מיין גאָט, אז כורש, דער מלך, וועלכער דינט צו אים, און זיין זון קאַמביז זאָלן לאנג לעבן און הערשן אין שלום.“

לויפערס צופוס און רייטער אויף פלינקע רייטוועגן שטייען שוין, גרייט צו יאָגן און ברענגען צו די פאַרוואַרפנסטע ווינקלען פון דער מדינה, צו די ווייססטע שטעט און אינדזלען דעם מלכס אויסרופן בל-מרודכן, דעם היטער און באשיצער פון אלע מענטשן, פאַר דעם גאָט פון דער וועלט, וואָס האָט אים, כורשן, באווייליקט די ממשלה איבער בבל, און דעם מלכס ווונטש און ווילן, אז אלע פעלקער זאָלן בייגן זייערע קני און אַיטלעך מויל זאָל לויבן און פרייזן דעם גאָט און בעטן צו אים פאַרן געזונט און דעם שלום פון דעם מלך און זיין זון.

ווידער זענען די הייזער פון בבל דעקאָרירט מיט גירלאַנדן בלומען, און פון אלע פענצטער פלאטערן אין ווינט קאַלירטע טיכער. ווידער זען נען אויף די באזארן און די מאַרק-פלעצער, ווו נאָר א ליידיק שטיק לאַנד, אויפגעשטעלט אָן א שיעור סטאַטוען פון בל-מרודך, ארומגענומען מיט ביימער, וואָס מען האָט זיי אריבערגעפירט גאַנצע, מיט זייערע צווייגן און בלעטער-קרױניען, פון די גערטנער, אז דאָס פּאָלק, ווו עס זאָל זיך נישט געפינען, זאָל קאַנען אויפן אַרט גאָט דינען און זיך משמח-זײן מיט אים.

די שטאַט האָט געפינקלט מיט א שפריי-רעגן פון ליכטער, וואָס האָט געגאָסן פון די פאלאצן-טורעמס, פון די הייזער, פון די שטורקאַצן-פלאמען אין די מערק, פון די שטורקאַצן אויף די רעשיק-יומטובדיקע שיפלעך איר בער דער לענג פון די קאַנאַל אין בבל, וואָס האָבן געטריפט מיט פייער-פונקען און געפאַרבט רויט די שפיגל-אַפּלאַנצנדיקע וואסערן. און דער חלל, טונקל-בלוי פון דעם פערל-ליכט, וואָס האָט זיך געגאָסן פון דעם אויסגעשטערנטן הימל, איז, ווי תמיד אין א פייערטאָג אין בבל, געווען אַדורכגעזאַפט מיט סוואַנד-רויכן, מיט וואַלקנס וואָמף, מיט שאַרפע ריחות, וואָס האָבן פאַרצויגן די קעל, אויפגייענדיק פון די קרבנות, וואָס דאָס פּאָלק האָט מקריב געווען פאַר בל-מרודך, פון געבראַטענע פליישן, פון

געדעמפטן פעסט, פון בלוט-פארלאָפענע קעלבערנע העלדזער, פון ווירערך<sup>6</sup>  
רויכן.

איצט איז שוין קלאָר געווען נישט נאָר פאר די בבלער, נאָר אויך פאר די עברים פון בבל, אז נישט צום גאָט פון ישראל וועט כורש ברענ-גען די פעלקער, וואָס זענען אונטער זיין ממשלה. נאָר צו בל-מרודך, דעם גאָט פון אלע מענטשן אויף דער וועלט. און ווי ער, כורש, האָט צוריקגע-שיקט אהיים אנדערע פעלקער מיט זייערע געטער, וואָס די מלכים פון בבל האָבן גענומען געפאנגען און זיי געבראכט קיין בבל, אזוי שיקט ער אויך צוריק די יידן, מיט די כלים פון זייער בית-המקדש, צו זייער אייגענעם לאַנד, וואָס נבוכדנאצר האָט זיי פון דאָרט פארטריבן. מיט דעם גאָט פון ישראל האָט דאָס גאַרנישט צו טאָן, נאָר די חוצפהדיקע יידן רעדן זיך איין, אז דאָס איז אלץ געטאָן געוואָרן פון זייערס וועגן און אויפן באַפעל פון זייער גאָט, כדי אלע פעלקער זאָלן ארונטערגעבראכט ווערן אונטער זייער ממשלה. אזוי האָט זיי געזאָגט איינער א באנומענער זעער, וואָס זעט משונהדיקע חזיונות, און זיי האָבן אים געגלויבט.

און אזוי האָבן איצט געטענהעט אויך יידן, וואָס ערשט נעכטן, נאָך כורשעס מאניפעסט צו די יידן, האָבן זיי געמיינט, אז כורש דערקלערט דעם גאָט פון ישראל פאר דעם גאָט פון אלע פעלקער, ווי דער נביא האָט זיי וועגן דעם נביאות געזאָגט, און זיי האָבן זיך א ווייל א שאַקל געגעבן, פאַרשוויגן זייער עקשנותדיק ווערן-זיך קעגן שובת-ציון און זענען שוין גרייט געווען צו זען אין כורשן דעם אויסלייזער נישט נאָר פון די יידן אליין, נאָר דעם באפרייער פון דער גאנצער וועלט, אין דעם נביא — דעם אמתן נביא פון דער גאולה, וואָס גאָט האָט אים געשיקט מבשר צו זיין די גרויסע בשורה:

„האָט דען כורש באפרייט נאָר די יידן אליין?“ — האָבן זיך איצט געהערט פיל קולות פון די עברים — „ער האָט באפרייט אשור און סווא, אקאד, אשינאק, זאמבאן דאָס גאנצע גוטיא, אזוי פיל שטעט אויף יענער זייט חדקל, און ער האָט צוריקגעשיקט אלע געטער אין יענע שטעט. נאָר בוניד האָט געבראכט די פרעמדע געטער קיין בבל, צו דער ערגערניש פון בל-מרודך, האָט כורש, אויפן באפעל פון בל-מרודך, דעם האר פון אלע געטער, זיי צוריקגעשיקט אהיים. אזוי האָט כורש געלאָזט אויסרופן פאר דער גאנצער וועלט. און אזוי טוט ער איצט אויך מיט די יידן און מיט די כלים פון בית-המקדש. מיט יהוהן האָט דאָס גאַרנישט צו טאָן. יהוה האָט פארגעסן אין אונז. ער באהאלט זיך אויס אין די פארבאָרגענע הימלען און וויל אונז נישט קענען. ער האָט אונז פארוואָרפן. אויב אזוי, פארוואָס זאָלן מיר פארלאָזן בבל און צוריקגיין אין אַ לאַנד, וואָס יהוה האָט אָפגעקערט זיין פנים דערפון? מיר וועלן ליבערשט איבערבלייבן אויף אונזערע ערטער אין בבל און דינען צו בל-מרודך, וואָס אלע פעלקער בינגן זייערע קני פאר אים און זיין לויב איז אין איטלעך מויל.“

„נישט אנדערש, נאָר עס האָט געמוזט פאַרקומען א גרויסער שטרייט

צווישן מרודכן, דעם גאָט פון בבל, און יהוה, דעם גאָט פון די הימלען, פאר דער ממשלה איבער די פעלקער פון דער וועלט, וואָס כורש האָט צו-זאמענגעבראכט. און ווי מרודך האָט אמאָל מנצח געווען זיין מוטער טיא-מאט, די געטיין פון תהרובתה, אזוי האָט ער אויך מנצח געווען יהוה, דעם גאָט פון הימל. ער האָט געוונען כורשן אויף זיין זייט, פארטריבן יהוה צוריק אין הימל און איבערגענומען די ממשלה איבער דער וועלט, — האָבן געזאָגט די געבילדעטע בבלער, און נאָך זיי האָבן נאָכגעזאָגט די געבילדעטע יידן.

עס האָבן ווידער אויפגעהויבן דעם קאָפּ די שונאים פון שיבת-ציון, די מוראשוס און די פאלשע נביאים ארום זיי. מען האָט זיך אָפגעזאָגט פון יעטועדער חלק און נחלה אין ישראל אָדער אין יהודה. מען האָט אָפן דערקענט די געטער פון בבל, מיט מרודכן בראש. און זייער פיל פון די אָנגעזעענע יידן, באזונדער פון די, וואָס האָבן געהאלטן הויכע שטעלעס אין דער מלוכה, אָדער געהאט גרויסע פארמעגנס אין בבל, האָבן בפרהסיה, אינאיינעם מיט די מאכטהאַבער אין לאַנד, מיט די הויכע הייל-פירער, די אמט-האלטער, די פאָרנעמלעכע אורחים אין בבל, זיך באטייליקט אין דער צערעמאָניע פון שווערן געטריישאפט כורשן, דעם מלך פון בבל, און מרודכן, דעם גאָט פון בבל, און זיי האָבן געדעמפט בשמים אויף דעם מזבח פאר מרודכן סטאטוע-פיגור אויף דער פראַצעסי-גאס.

און נישט דווקא די גרויסע און די רייכע יידן אליין זענען צוריקגע-פאלן צו די אָפגעטער פון בבל. ספקות און צעטומלעניש האָבן געטראָפן אויך דאָס פשוטע פאָלק. באדריקטע פון שרעק און אנגסט פאר דער צור-קונפט, אויסשטייענדיק בושת-פנים פון דעם שפאָט פון די שכנים די בבלער, אָפגענארטע אין זייערע הייליקסטע געפילן, — וועמען זאָלן זיי האלטן שולדיק פאר זייער פארשעמונג? יהוה, וואָס די עבדה-זרה האָט אים, חלילה, מנצח געווען, ווי די גוים רייצן זיך מיט זיי און טייל פון זייערע אייגענע ברידער זאָגן זיי דאָס נאָך? אָדער דעם נביא, וואָס האָט זיי געבראכט פאר נבואות זיינע פוסטע חלומות און אויסגעהוילטע חזיונות, אויסגעשפיגן, ווי א בהמה א מעלה-גרה, פון זיין אייגענעם אינגעווייך? זיי האָבן באשולדיקט דעם נביא און אים ווידער צוגעגליכן צו א קעמל, וואָס ברענגט לאַגלען, אָנגעפילטע מיט ווינט אויפן אָרט פון וויין.

„גאָט האָט קיינמאָל נישט גערעדט צו דיר די רייד, פון דיין אייגע-נעם הארץ האַסטו דאָס אויסגעטראַכט.“

און ווידער איז זיין אויסגעצערטער גוף אויסגעשטאנען שמיץ און שלעק, ווידער איז זיין פנים געווען אָפן פאר די שפייער, זיין קוים-צוריק-געוואקסענע באַרד הפקר אין די הענט פון די פליקער, און ווידער האָט זיך געהערט דער רוף:

„אוועק פון אונז, דו בויך, פול מיט מזרח-ווינט!“

אין דער פארבאָרגעניש פון זיין הארץ האָט דער נביא, נישט געקוקט אויף כורשעס וואקלענישן, אויף זיין נישט-וויסן און נישט-פארשטיין די

מיסיע, זיך דאך געקלאמערט אין דער האַפענונג, אז ווען דער מאַמענט פון דער גאולה וועט קומען, וועט כורש זיך דעהייבן צו דער הייך פון דער שליחות, וואָס גאָט האָט געלייגט אויף אים, און וועט זי אויספירן, אזוי ווי דער נביא האָט דאָס געזען אין זיין חזיון. דער איין־איינציקער גאָט פון ישראל וועט אויסגערופן ווערן דער גאָט פאר דער גאנצער וועלט, „כדי ווי גאָט האָט געזאָגט צום נביא, מען זאָל וויסן פון אויפגאנג פון זון און פון איר אונטערגאנג, אז נישטאָ קיינער אויסער מיר; איך בין יהוה, און מער איז נישטאָ“. און ווען כורש האָט „ארויסגעלאָזט אן אויסרוף אין זיין גאנצן קיניגרייך“, ווו ער האָט געזאָגט: „אלע קיניגרייכן פון דער ערד האָט מיר געגעבן יהוה, דער גאָט פון די הימלען“, האָט ער מיט דעם דערפילט די הבטחה, וואָס דער נביא האָט פאַראויסגעזאָגט. דער נביא האָט געזען אין דעם אן אָנהייב פון כורשעס אויספירן גאָטס וואַרט, און היינט־מאָרגן וועט מלך כורש אויסרופן די ממשלה פון דעם גאָט פון ישראל, „פון אויפגאנג פון זון ביז איר אונטערגאנג“ — פאר אלע לענדער און פעלקער.

„צי איז ער א מענטש, און ער וועט חרטה קריגן?“ — און ער ענטפערט זיך מיט זיינע אייגענע ווערטער: „הייבט־אויף צו די הימלען אייערע אויגן, און קוקט אויף דער ערד אונטן, וואָרום די הימלען ווערן ווי רויך צעקראַכן און די ערד ווערט ווי א בגד צעפאלן... אָבער מיין הילף וועט זיין אייביק, און מיין גערעכטיקייט וועט נישט אָפגעבראַכן ווערן.“

עס איז זיין וועלט, און אלץ, וואָס עס געפינט זיך אין איר, האָט ער באשאפן. און נישט פאר א וויסטעניש האָט ער זי געשאפן, נאָר אז זיין מידה פון ישר, חסד און רחמים זאָל הערשן אין איר צווישן מענטש און מענטש און אפילו צווישן חיה און חיה, — און איטלעכע קני זאָל זיך בייגן פאר אים, און זיין נאָמען זאָל זיין אין איטלעך מויל.

ווער שטערט אים? ווער לאָזט אים נישט צו? דאָס האָט אים געזאָגט דאָס קול פון גאָט, וואָס האָט גערעדט אין זיין האַרץ: „און ער מאַכט איר מדבר ווי עדן, און איר וויסטע ווי דער גאַרטן פון גאָט; שוין־ישמחה וועט זיך געפינען אין איר... א תורה וועט ארויסגיין פון מיר, און מיין משפט וועל איך צום ליכט פון די פעלקער ארויסלאָזן“. דאָס קול, וואָס ער האָט געהערט אין זיין האַרץ, רעדט צו אים ביז צום איצטיקן מאַמענט, זינגט אין אים: „נאָענט איז מיין גערעכטיקייט, ארויס איז מיין הילף, און מיינע אַרעמס וועלן משפטן די פעלקער; די אינדולען וועלן האָפן אויף מיר, און אויף מיין אַרעם וועלן זיי האַרץ“. ווער קאָן אים ווערן און ווער קאָן אים פארמיידן אויסצופירן זיין וואַרט? איז דען פאראן א רשות אן זיין רשות? איז דען פאראן א ווינקל, א לאַך, א נאָרע, א שפאלט אין חלל, א ווונק פון אויג אין צייט, וואָס זאָל נישט שטיין אונטער זיין רשות? זיין כבוד דעקט צו די הימלען, ווי א קלייד, און פילט־אויס די ערד, ווי דאָס וואסער דעם בעקן. איז דען דאָ א הויך פון א חיה אין די פארבראָגנסטע וועלטן, וואָס זאָל נישט זיין אונטערגעוואַרפן זיין ווילן? צו וועמען גלייכן

זי אים — האָט דער נביא אויסגעשריגן, ווי א פארווונדעטער לייב אין זיין נאָרע, ווי ער איז געלעגן אין נריהס עליה, — צו מרדוך? ער פירט נישט קיין מלחמה מיט דעם שטן, ער באפעלט אים. צי איז דען דאָ א מאכט, צי גוט אָדער שלעכט, וואָס זאָל נישט שטיין אונטער זיין רשות? ער באשאפט ליכט און באשאפט פינצטערניש. ער מאכט שלום און ברענגט דאָס שלעכטס אויף דער וועלט. „איך בין גאָט, און קיין אנדערער איז נישטאָ“.

ער באדארף נישט ארויסגיין באוואַפנט מיט זיבן ווינטן און מיט א נעץ צו האלטן מלחמה מיט טיאמאט, דער געטין פון כאָס, ווי מרודך. דער נביא זעט נאָכאמאָל מיט זיין בליק פון חזיון, ריכטיקער, הערט דאָס קול פון גאָט, וואָס שפאלט דעם רחב, דעם מאַנסטער, וואָס איז תהוֹר ובהוּ, וואָס פילט־אויס דעם גאנצן תהום פון דער נאכט, וואָס הערשט איי־בײַר גאָר דער וועלט. דאָס קול פון גאָט דונערט און גרייכט ביז צו אלע טיפענישן, אלע ברייטן און לענגען, באקאנטע און נישט־באקאנטע אויס־שפרייטן, וואָס זענען איינגעקנאַטן אין די סודי־סודותדיקע חדרי־חדרים פון דער אַל־וועלט. און דער אומגעהויער פון תהוֹר־בהוּ שפאלט זיך אין צווייען, — איין העלפט הויבט זיך אין די הויכן, ווי געטראָגן אויף פליגל פון מלאכים; די אנדערע העלפט זינקט אין די טיפסטע אונטערגרונטן. און עס אנטפלעקט זיך דער חלל פון ליכט און סדר, דער חלל אויף אויס־צופילן מיט אים דאָס ווערק פון גאָטס הענט. דער שטן איז זיין קנעכט, ער האָט נישט קיין אייגענעם ווילן, גאָט באדינט זיך מיט אים, ווי ער באדינט זיך מיטן האַגל, מיט דעם שטורעם אויפן ים און אויף דער יבשה. און דערוועגט זיך דער נחש־הקדמון אַנצורעדן חוהן צו שלעכטס, להכעיס גאָטס געבאָט, באשטראַפט אים גאָט ווי זיין יעטועדער אנדער באשעפעניש, וואָס האָט זיך פארזינדיקט, מאכט אים קריכן אויפן בויד, גיט אים שטויב צו עסן און דעם מענטשנס פוס אויף צו צעטרעטן אים דעם קאָפּ. נאָר דעם בחיר־היצירה, דעם מענטשן, האָט ער געגעבן א פרייען ווילן, ווייל ער וויל אים אויפהייבן צו זיך — צו מאכן אים פאר א שותף אין דער יצירה פון ששת ימי־בראשית, ער זאָל זיך איינשאפן זיינע אייגענע זכויות, ער זאָל קומען צו אים מיט זיין אייגענעם ווילן. צוליב דעם האָט גאָט אין אים אריינגעגעבן דעם דורשט, די בענקשאפט, די תשוקה נאָך גאָט, דאָס אייביקע זוכן גאָט. און קאָן דער מענטש נישט געפינען גאָט, שאפט ער זיך אַפגעטער, זיי זאָלן שטילן זיין דורשט נאָך דער געטלעכקייט, ביז וואנען גאָט וועט אים נישט עפענען די אויגן צו זען דעם גאָט פון ישראל.

און אפילו דעם מענטשנס אַפגעטער, ווי שלעכט און ווי מיאוס זיי זאָלן נישט זיין, זענען זיי אויך גאָטס יצירה. מרודך איז די ליאלקע, וואָס גאָט האָט געשאפן צו פארנעמען דעם אָרט פון געטלעכקייט פאר די גוים, ביז זייער צייט וועט קומען און זיי וועלן האָבן די זכיה צוצוקומען צו אים. אויב אזוי, ווי קאָן א בל־מרודך, וואָס איז געגאָסן פון א טויט שטיק גאָלד, מיט ווינציקער לעבן אין זיך ווי אין דעם קלענסטן בריאהלע, מיט



אלע זיינע סגולות, רשותן און זכות, וואָס די גוים האָבן אים אָנגעהאַנגען, אויסגעבאַרגט פון דער געטלעכקייט פון דעם גאָט פון ישראל, — ווי אזוי קאָן בל-מרודך זיין א מניעה פאר גאָטס ווילן און זיינע כוונות ?

עס קאָן אנדערש נישט זיין, נאָר אז די שולד זאָל זיין זיינע, דעם נביאס. ער האָט שלעכט געזען און פאלש געהערט. די תשוקה נאָך דער גאולה האָט אים פארבלענדט, פארפירט, אריינגעטריבן אין א לעטארגישן מצב, ווו ער האָט געהערט ווערטער, וואָס גאָט האָט נישט גערעדט צו אים, אזוי ווי דער נביא דניאל האָט אים געוואָרנט. ער האָט געזען א קרויטמאַל קריכן אויף א בלעטל קרויט, האָט ער דאָס בלעטל אָנגענומען פאר דער אלוועלט און דעם קרויטמאַל — פאר דעם משיח פון גאָט. אויב אזוי, איז ער דאָך געקומען צו די בני-ישראל ווי א פאלשער נביא, פאר זייערע אויגן אוועקגעשטעלט א גאַלדענעם קאלב אין געשטאלט פון דעם מלך פון פרס, אים אָנגעטאָן די קרוין פון משיח, אים באקליידט מיט דער טראכט פון גואל און אים געגעבן דעם טיטל עבד-יהוה און געזאָגט צו די בני-ישראל: „אלה אלהיך, ישראל!“

אויב אזוי, איז ער א מסית-ומדיח, א מכשול פאר די בני-ישראל, א נביא פון פאלשע געטער, און ער איז חייב מיתה.

דער נביא האָט זיך אויסגעצויגן אין זיין גאנצער לענג אויפן דיל פון דער עליה, מיטן פנים אראָפּ, און ער האָט מתפלל געווען:

„די שולד איז מיינע, די שולד איז מיינע, איך האָב זיי פארפירט. מיינע אויגן זענען געשלאָסן געווען פאר דיין חזיון, מיינע ליפן זענען טומאדיק געווען און איך האָב זיי געבראכט רייד, אויסגעטראכט פון מיין אייגן הארץ. דיין פאָלק איז ריין, אומשולדיק, איך האָב זיי פארפירט. טו מיר מיין רעכט פון א מסית-ומדיח, נאָר דיין פאָלק זאָלסטו שוינען און אָפהיטן. פארטייליק מיך אין דיין כעס, נאָר די בני-ישראל זאָלסטו ברענגען צוריק צו זייער נחלה.“

נאָך לאנג איז ער געלעגן אזוי אויפן גאקעטן דיל אין דער עליה, מיטן פנים פארגראָבן אין די הענט. קיין ברויט האָט ער נישט געגעסן און קיין וואסער האָט ער נישט געטרונקען, און ער האָט געבעטן דעם טויט אויף זיך.

עס שטייט איבער דעם נביא און בייגט דעם קאָפּ צו אים נריה בן-שריה. מיט א קול, געבראַכן פון צער און רחמנות, פארטרערט און ציטערדיק, בעט ער זיך ביים נביא:

„עס שטייען הינטער דער טיר זרובבל דער פרינץ און ישוע דער כהן. זיי זענען געקומען פאַרשן פון דיר גאָטס וואָרט.“

און עס רייסט זיך טאקע באלד אריין אינעווייניק אין דער עליה זרובבל מיט זיין באגלייטער ישוע.

„די האַבערין איז געקומען ביז צום בראַכשטול און האָט נישט קיין כוח צו געווינען. איצט, ווען דאָס פאָלק נויטיקט זיך מער ווי וועד-עס-איז אין דיין וואָרט פון נחמה, ווען אלע גארן און לעכצן דיר צו זען און הערן,

באהאלטסטו דיך אויס פון אונז?"

„דאָס וואָרט פון גאָט האָט זיך אָפּגעטאָן פון מיר. גאָט האָט מיך פארוואָרפן פון זיך ווי א כלי, וואָס איז געגאנגען אין ניוועץ. חגי און זכריה וועלן שטיין ביי אייער זייט. זיי וועלן אויפגיין מיט אייך קיין ציון. זיי וועלן שטארקן אייערע הענט. מיך האָט גאָט פארשטויסן פון זיך.“

„וואָס איז געשען?“ — רופט־אויס זרובבל אין כעס — „איז דאָס אלץ צוליב דעם, וואָס כורש האָט דערקלערט פאר זיין גאָט דעם גאָט פון בבל, נישט דעם גאָט פון ישראל? האָסט דאָך מיר אזוי פיל מאָל גע־זאָגט: ווער איז כורש, אז מיר זאָלן לייגן אכט אויף אים? א שטעקן אין גאָטס האנט, ווי אשור און בבל. היינט איז ער דאָ, און מאָרגן ווערט ער נעלם. א מאָל, וואָס קריכט אויף א בלעטל קרויט און מיינט, אז דאָס איז די וועלט. צי דערפאר ווייל כורש האָט דערקענט דעם אָפּגאָט מרוֹדך, זאָלסטו דיך צוריקציען פון דעם שליחות, וואָס גאָט האָט דיר געגעבן צו טאָן? היינט דינט כורש צו מרוֹדכן, מאָרגן צו שמש. אָדער צו נבו, אָדער צו אן אנדער שטיק האַלץ און שטיין. — און דער גאָט פון ישראל לעבט אייביק.“

„כורש האָט דאָך פאַרט געטאָן גאָטס געבאָט“, — לייגט־צו דער כהן ישוע. — „ישראל וועט צוריקגעבראכט ווערן אויף זיין ערד, די שבטים פון ישראל וועלן ווידער אויפגעריכט ווערן, ירושלים וועט צוריק אויפגעבויט ווערן, דער בית־המקדש אויפסניי גרונטפעסטיקט. פון אלע ישובים קומען זיי, די בני־ישראל, קומען מיט געזאנג, ברענגען מתנות, און זיי זענען גרייט אויפצוגיין קיין יהודה און צו בויען גאָטס הויז. נאָר דו, דער שליח פון גאָט, דער נביא, וואָס האָט געבראכט די בשורה, דו באהאלטסט דיך אויס.“

„גאָט האָט מיר געזאָגט דורך א קול אין מיין האַרץ: „קנאפ איז, ווייל דו ביסט מיין קנעכט, אויפצוריקטן די שטאמען פון יעקב און די צווייגן פון ישראל אומצוקערן, נאָר איך וועל דיך מאכן פאר א ליכט פון די פעלקער, אז מיין הילף זאָל זיין ביז צום עק פון דער ערד.“ נישט פאר זיך אליין גייט ישראל צוריק אין זיין לאַנד אריין, נאָר כדי ער זאָל ווערן דאָס ליכט פון די פעלקער און גאָטס הילף זאָל קומען פאר אלע מענטשן ביז צום עק פון דער ערד. כורש האָט געפעלשט אין דעם שליחות פון גאָט: נישט יהוה איז ביי אים דער גאָט פון דער וועלט, נאָר דער אָפּגאָט מרוֹדך, און נישט ישראל איז געשטעלט צו זיין א ליכט פאר די פעלקער, נאָר בבל, ישראל שטייט פארשעמט, און גאָטס נאָמען ווערט געלעסטערט. כורש האָט געפעלשט אין זיין שליחות, און איך איז מיין נביאות. מיינע ליפן זענען טמא, איז ווי אזוי קאָן איך נעמען גאָטס וואָרט אין מיין מויל?“

און עס איז געווען, זרובבל און ישוע האָבן אים פאַרלאָזט און ער איז איבערגעבליבן אליין, האָט דער נביא דערהערט א קול אין זיין האַרץ: „נישט פארוואָרפן האָב איך דיך, נישט טמא זענען דינע ליפן, נאָר א וויי־

דערשפעניקער קנעכט ביסטו, א כהן, וואָס אנטלויפט פון דעם מזבח פון גאָט.

ער האָט זיך נישט דערשראָקן פארן קול און איז נישט צוריקגעטראָטן, נאָר ווי א פארווונדעטער לייב האָט ער זיך אויפגעכאפט פון זיין לעטארגיע און האָט אויסגעשריגן:

„דו האָסט אויפגעעפנט מיין אויער, און איך האָב געהערט; האָסט פארזייעט אין מיין הארץ די נחמה און דעם בטחון פון ישראל, און איך האָב זיי טייער געהאלטן; האָסט מיך געשיקט צו זיי, און איך בין געגאנגען. דיין וואָרט, וואָס דו האָסט אריינגעטאָן אין מיין מויל, האָב איך גערעדט. דיין וואָרט, דיין נחמה האָב איך זיי געבראכט. צו די העכסטע הויכן האָסטו זיי אויפגעהויבן, פאר א ליכט פון די גויים האָסטו זיי באשטימט. פון די הויכן פון ציון האָסטו געלאָזט ארונטערדונערן דיין קול און דו האָסט געזאָגט: „עבדי אתה, ישראל, אשר בך אתפאר“ — „מיין קנעכט ביסטו, ישראל, וואָס איך רים זיך מיט דיר.“ אונטער דיין האנט האָסטו זיי ארונטערגענומען, מיט דיין קלייד האָסטו זיי באקליידט, און זיי צירן זיך אין דעם. אויף דיין נאָמען ווערן זיי אָנגערופן. קוק דיר ארום און זע ווי ישראל זעט אויס צווישן די פעלקער. פון דיין כבוד וועגן ווערן זיי פארשעמט א גאנצן טאָג.“ פארמיאוסט און פאראכט, ווי א מענטש, וואָס האָט קיין פנים נישט, וואָס ווערט צווישן מענטשן נישט גערעכנט, ווערט ישראל באטראכט צווישן די פעלקער. נישט א ליכט פאר די פעלקער איז ישראל, נאָר א בלינדער קנעכט איז ער, געשפאנט פון זיין האר צו א ראָד פון מיל צו דרייען זיך ארום זיך. קוק דיר ארום און זע, נישט פאר דיר בייגט זיך איטלעכע קני, נאָר פארן אָפגאָט, פארן גאָלדענעם גולם, בלימרוך. נישט צו דיר האָט כורש, וואָס דו האָסט אים גערופן דיין קנעכט, די פעלקער געבראכט, נאָר צום גאָט פון האַלץ און שטיין. נישט דיין תורה ווערט צווישן די אינדזלען פארשפרייט און נישט דיין משפט ווערט פאר א ליכט פון די פעלקער אָנגעצונדן, נאָר די תורה און דער משפט פון בבלס אָפגאָט. דיין כבוד ווערט געטראָטן מיט די פיס, און דיינע קינדער, וואָס רופן זיך אויף דיר, ווערן אויסגעלאכט פון איטלעכן אוממענטש. מיט זייערע לייבער דעקן זיי צו דעם שאָטן פון דיין כבוד, אז די פיס פון די רשעים זאָלן טרעטן אויף זיי. דו ווערסט פארשעמט אין זיי, ווערסט געלעסטערט און אויסגעלאכט אין זיי. ווי לאנג נאָך? ווי לאנג נאָך? פארוואָס מוז יעקב אליין באצאָלן דעם פולן אָפצאָל פאר זיינע זינד? גיב מיר א צייכן, גיב מיר א באווייזן, וואָס איז דער טעם פאר ישראלס יסורים? פארוואָס באַצאָלסטו דעם גערעכטן מיט שלעכטס און דעם זינדיקן לאָסטו געדייען אין זיין זינד? קוק דיר ארום, זע ווי בבל שאלט אין איר נצחון, א שיכורע זונה, פלאצט זי פאר גדלות, און ישראל שטייט פארשעמט און אויסגעלאכט, ווייל אין דיר האָט ישראל אָנגעהאָנגען זיין בטחון און זיין גלויבן. דו האָסט דאָך גערעדט דורך מיין מויל, דיין קול האָב איך געהערט אין מיין הארץ, דו האָסט אויפגעעפנט מיינע אויגן צו זען, וואָס דו האָסט מיר געוויזן. נישט

פון מיינעט וועגן, נישט פון מיינעט וועגן, נאָר פון וועגן דיינע קינדער, וואָס איך האָב זיי געבראכט דיין וואָרט און דיין טרייסט. זיי האָבן אלע זייערע האַפֿענונגען אָנגעהאַנגען אויף דיר, און זיי האָבן מער קיינעם נישט ווי נאָר דיך אליין."

אויסגעמוטשעט פון אליין־פייניקונג, איז ער אוועקגעפאלן אין א האלב־שלאָף, ווי אין דעם מעמד פון א גוסס. דאָך איז ער וואך געווען אין דעם טיפן דרימל, וואָך אין אַלע זיינע חושים. און ער האָט געזען און ער האָט געהערט: גאָט פירט די שבטים פון ישראל צוריק צו זייערע אייגענער ערד.

ווידער געפינט ער זיך אויף דעם וועג קיין ציון, און ער זעט נאָך אמאָל יענעם חזיון, וואָס האָט זיך אזוי אָפט צו אים געוויזן. די בני־ישראל גייען איבער דעם מדבר, ווי געטראָגן אויף פליגל פון מלאכים. זיי שוועבן אין דער לופטן, און ערד און הימל זינגען זיי אנטקעגן. און זיי פאַראויס, זעט ער ווידער, שוועבט אין די וואַלקנס די געשטאלט פון אברהם־אבינו, ווי ער פירט זיין זון יצחק צו דער עקידה.

און ווי זיין האַרץ איז נישט באטריבט פון דעם, וואָס ער זעט ארום זיך, און ער בעט ביי גאָט א באשייד פון דעם חזיון, געפינט ער זיך אָפּער־טיילט פון דער עדה. ער געפינט זיך איינער אליין אין אן אָרט, וואָס ער קען נישט. עס איז נישט קיין מדבר, און עס איז נישט קיין באזעצט לאַנד. עס איז ליידיק און לער פון מענטשן און פון ווין־ערטער. א מוראדיקע שטילקייט הענגט אין חלל, און דאָס ליכט, וואָס באלייכט דעם חלל, איז נישט דאָס ליכט פון טאָג און נישט דאָס ליכט פון נאכט. עס איז א ליכט, וואָס גאָט האָט אויסבאהאלטן ביי זיך אין די הימלען, און ווי ער טראכט פון דער פאַרכטיקייט פון דעם אָרט, זעט ער ווי עס וואקסט פאר זיינע אויגן פון דער ערד ארויס פלוצלונג א שפראַך, א פארקניפטער, פארקנאַ־דערטער וואַרצל, ווי דער וואַרצל פון אן אלטן איילבירט־בוים. און כהרף־עין וואקסט דער וואַרצל ארויף העכער, העכער, און ווערט באלד פאר־קערט אין א מענטשלעך באשעפעניש, א באשעפעניש, וואָס איז אָבער אזוי צעשעדיקט, צעשלאָגן, אז עס האָט שוין פארלוירן דעם מענטשלעכן אַנ־בליק: די הויט צעריסן אין פאסן, צעקאטעוועט, מיט ריטשקעלעך בלוט טריפנדיק פון די אָפּענע ווונדן; די פיס, אָן פלייש אויף זיי, לויטער הויט און ביין, צעקרימט און געפענטעט, האָבן זיך געבראַכן אונטער דעם לייב, וואָס זיי האָבן באדארפט אויפהאלטן; די אַרעמס, אומנאטירלעך אין זייער אויסגעצויגענער לענג, זענען אַראָפּגעהאַנגען ווי אָפּגעשטאַרבנע אברים; און דאָס פנים, צעביילט, צעהאקט, מיט פארגליווערטן בלוט, וואָס האָט פאראַלטנט די באַרד, ווי די האַר אויפן קאָפּ, איז געפאלן אָן כוח אויף דער ברוסט. און ווי טויטלעך פארפייניקט דער מענטש איז נישט געווען, האָט ער דאָך זיך געהאלטן ווי־עס־איז אויף די פיס, און זיין ווייס־הויטיקער ביינערדיקער ברוסט־קאסטן האָט גערעדט און געשריגן מיטן געשריי פון דעם בלוט, וואָס האָט געטריפט פון זיינע ווונדן. ער האָט אויפגעהויבן מיט

מי דעם קאפ פון דער ברוסט. און די אויגן, ארויסקונדיק פון דער פאר-  
בלוטיקטער מאסקע, האָבן געקוקט אויפן נביא — נישט מיט א בליק פון  
ווייטיק, נישט רחמנותדיק, נאָר מיט א בליק פון שלווה, פון געטרייסטקייט.  
און די הכנעה, וואָס עס איז געווען אין די אויגן, און דאָס עניוּת האָט  
אַפגעוואָרפן פון זיך א ליכט איבער דעם גאַנצן געפייניקטן קערפער און  
פארוואנדלט דעם בלוטיקן געוועב פון זיינע ווונדן אין א קלייד פון  
גלאַריע און נצחון, דעם גאַנצן אויסגעמוטשעטן קערפער אין א קרבן, ווי  
א געוואשענער שעפס, וואָס מען פירט צום מזבח.

נאָך שטייט דער נביא, צוגעבונדן צום אָרט מיט די שטריק פון פחד  
פאר דעם געזענענעם, ווען ער דערהערט א קול פון א פרוי, וואָס גייט פון  
ערגעץ אויף, קיין פרוי זעט ער נישט, ער הערט נאָר דאָס קול, וואָס  
דערגייט צו אים פון אונטער דעם בארג מיט א וויינענדיק געזאנג :

„ער איז געווען פאראכט און אויסגעמיטן פון מענטשן,  
א מענטש מיט ווייטיקן און צו קראנקשאפט געוויינט,  
און ווי איינער, וואָס מען פארבאָרגט דעם פנים פון אים.  
פאראכט, און מיר האָבן אים גערעכנט פאר גאַרנישט,  
אַבער דאָס האָט ער אונזער קראנקשאפט געליטן,  
און אונזערע ווייטיקן, זיי האָט ער געטראָגן,  
בעת מיר האָבן אים גערעכנט פאר א געפלאָגטן,  
פאר א געשלאָגענעם פון גאָט און געפייניקטן“.

ער האָט זיך ארומגעקוקט און דערזען זיך שטיין אויף דעם שפיץ פון  
דער וועלט. בארג ארויף און טאָל ארונטער, בארג און טאָל, באדעקט מיט  
אן אומבאריטן ווייכן מאַך-גריין, פון ששת ימי-בראשית איינגעבעט אין  
דעם גאַנצן ווייט-ליגנדיקן אומקרייז פון האַריוואָנט, א וועלט, ליידיק און  
לער פון מענטשלעכן ישוב, ווי דער מענטש וואָלט נאָך נישט געקומען  
אויף איר ; א וועלט, וואָס ווערט ערשט געשאפן פון גאָטס האנט, נאָר שוין  
גרייט דעם מענטשן אויפצונעמען. פון דעם נעפלאַאינגעוויקלטן האַריוואָנט,  
דורך שיטערע ריסן, באלויכטן פון זיילן וון-ליכט, הויבן זיך ארויס בארג  
שפיצן, ערטערווייז פאנטאסטישע פעלדובערג אין גיגאַנטישע פאַרעמס, און  
דערע געדעקט מיט ריזיקע געוויקסן, און פון אלע האַריוואָנט-גרענעצן,  
פון אלע הייכן און נידערן, איבער די לאנגע אויסגעשטרעקטע שטחים  
טראָגן זיך צו אים מענטשלעכע קולות, וואָס קומען געענטער, געענטער,  
און ער הערט ווי זיי רופן און זאָגן :

„ער איז פארווונדעט געווען איבער אונזערע פארברעכנס,  
צעדריקט איבער אונזערע זינד.  
די אַפּקומעניש פאר אונזער גליק איז געווען אויף אים,  
און דורך זיינע ביילן זענען מיר געהיילט געוואָרן“.

פון אן אנדער פונקט אין דעם אומקרייז פון האַריוואָנט האָבן קולות

## אָפּגעענטפּערט :

„מיר אלע האָבן ווי שאַף געבלאָנדזשעט.  
איטלעכער צו זיין וועג זיך געקערט.  
און גאָט האָט אויסגעלאָזט אויף אים  
די זינד פון אונז אלעמען.“

עס איז שטיל געוואָרן אויף א ווייל. דערנאָך האָט זיך ווידער דער  
הערט דאָס יללהדיקע קול פון דער פרוי, וואָס האָט געוויינט פאר זיך :

„ער איז געדריקט געוואָרן,  
אַבער ער האָט זיך געבויגן,  
און פלעגט זיין מויל נישט עפענען.  
ווי א לאם, וואָס ווערט צו דער שחיטה געפירט.  
און ווי א שעפס, וואָס איז שטום פאר אירע שערער.  
יא, ער פלעגט זיין מויל נישט עפענען.“

די פרוי איז אנטשוויגן געוואָרן, און עס האָט זיך באלד דעהערט  
דאָס איינציקע קול, וואָס האָט אָפּגעקלונגען מיט דער שטארקייט פון א  
וואסערפאל, וואָס נידערט ארונטער אין א שטיינערנעם אָפּגרונט אריין.  
דאָס קול איז געקומען פון נאָענט, אזוי ווי פון איינעם, וואָס וואָלט גער  
שטאַנען באלד נעבן דעם געפייניקטן מענטשן און געטייט מיטן פינגער  
אויף אים. דער נביא האָט אַבער קיינעם נישט געזען, נאָר געהערט דאָס  
קול אויסשאלן אין די טאָלן ארונטער :

„דורך דריקונג און שטראַף איז ער אוועקגענומען געוואָרן,  
און מיט זיין דור' ווער האָט זיך מתוכח געווען?  
וואָרום ער איז פארשניטן געוואָרן פון לאַנד פון די לעבעדיקע,  
פאר דעם פארברעך פון מיין פאָלק,  
וואָס די פלאַג איז זיי געקומען.“

און ווידער האָט זיך געהערט דאָס טרערן־געווייטקע קול פון דער פרוי:

„און מען האָט געמאכט מיט רשעים זיין קבר,  
און מיטן רייכן זיין בערגל,  
הגם ער האָט קיין אומרעכט נישט געטאָן,  
און קיין באטרוג איז נישט געווען אין זיין מויל.“

און דאָס הויך־שאלנדיקע קול האָט איר אָפּגעענטפּערט :

„אַבער גאָט האָט אים געוואָלט צעדריקן מיט זיין קראַנקשאַפט,  
צו זען אויב זיין נפש וועט זיך מאכן פאר א קרבן ;  
כדי ער זאל זען זאַמען, דערלענגערן זיינע טעג,  
און דער רצון פון גאָט דורך זיין האַנט זאל געלינגען.“

און דאָס קול פון דער פרוי האָט אויסגעקערעכט אזוי ווי אין פיין :

„מאטערניש פון זיין נפש וועט ער זיך אָנווען צו זאט“.

דערויף איז געקומען א שטילקייט איבער דער וועלט, א שטילקייט, מעוברת מיט פחד און אימה. אָבער נישט אויף לאנג. באלד ברעכט ווידער אויס דאָס קול, וואָס קומט אזוי ווי פון דעם סאמע אָרט, ווו דער געפיי- ניקטער איז געשטאנען. עס פאלט דאָס קול מיטן רעש פון דונער אין דער נידער און פילט'אָן דעם גאנצן אומקרייז פון האַריזאָנט :

„מיט זיין דערקענונג וועט מיין קנעכט דער גערעכטער גערעכט מאכן פיל“.

און זייערע זינד וועט ער טראָגן.

דערום וועל איך אים איינטיילן צווישן די גרויסע,

און מיט מאכטיקע וועט ער טיילן רויב ;

דערפאר וואָס ער האָט אנטבלויזט צום טויט זיין נפש,

און איז מיט פארברעכער געציילט געוואָרן,

בעת דעם חטא פון פיל האָט ער געטראָגן

און פאר פארברעכער זיך איינגעשטעלט“.

דער נביא האָט זיך אויפגעכאפט פון זיין האלב-שלאָף, און ער האָט געזען, אז גאָט האָט אים אָנגעוויזן אויף עפעס א חזיון. וואָס איז אָבער דער באשייד דערפון ?

ער האָט געוואוסט, אז גאָט האָט אים געוויזן ישראל, ישראל אין זיין פיין, גערודפט און געיאָגט ווי א הונט פון די מענטשן-חיות, די גויים, אזוי ווי גאָט האָט געזאָגט, „דער אויסלייזער פון ישראל און זיין הייליקער, צו דעם פאראכטן פון מענטשן, צו דעם פאראומווירדיקטן פון פעלקער, צו דעם קנעכט פון געוועלטיקער : מלכים וועלן זען און וועלן אויפשטיין, שררות וועלן זיך בוקן, פון וועגן גאָט, וואָס איז געטריי, דעם הייליקן פון ישראל, וואָס האָט דיך אויסדערוויילט“.

וועלכן ישראל האָט אים גאָט געוויזן ? ישראל פון נעכטן, וואָס האָט געזינדיקט, און גאָט האָט אים דערפאר געצאלט מיט דער פולער מאָס ? און טאָמער, חלילה, איז עס יש- ראל פון מאָרגן, ישראל פון דער גאולה, וואָס גאָט וועט אים פארגעבן די זינד און וועט אים ברענגען צוריק צו זיין לאַנד, וואָס ער איז פון דאָרט פארטריבן געוואָרן ? עס קאָן דאָך נישט זיין, אז דער פארפייניקטער מאן, וואָס ער האָט געזען, זאָל זיין דער צייכן פון זינדיקן ישראל ? ער האָט בפירוש געהערט די קולות, וואָס האָבן גערופן און עדות געזאָגט אויף אים, אז „ער איז צעדריקט איבער אונזערע זינד... הגם ער האָט קיין אומרעכט נישט געטאָן, און קיין באטרוג איז נישט געווען אין זיין מויל, האָט אים גאָט געוואָלט צעדריקן מיט קראַנקשאפט — צו זען אויב זיין נפש וועט זיך מאכן פאר א קרבן“.

פאר א קרבן האָט אים גאָט געהייליקט, ער זאָל נעמען

אויף זיך די זינד פון אנדערע, „כדי דער רצון פון גאט זאל דורך זיין האנט געלינגען“.

וואס זאל דאס באדייטן? גאט ברענגט ישראל צוריק אהיים, אין זיין לאנד אריין, כדי ער זאל ווערן דער קרבן אויף דער עקידה, ווי ער האט דאס געזען אזויפיל מאל איבערגעזעצט אין זיין חזיון. — נישט פאר זיינע אייגענע זינד, נאר א קרבן, א כפרה פאר די זינד פון אנדערע, וואס ער האט זיי גענומען אויף זיך? אבער פון ווען אן פאדערט גאט עונש פון איין מענטשן פאר די זינד פון אן אנדערן? האט נישט גאט געזאגט דורך זיינע נביאים, אז דער נפש, וואס זינדיקט, ער זאל שטארבן: א זון זאל נישט ליידן פאר דער זינד פון דעם פאטער, און א פאטער זאל נישט ליידן פאר דער זינד פון דעם זון; די גערעכטיקייט פון דעם גערעכטן זאל זיין אויף אים, און די שלעכטיקייט פון דעם שלעכטן זאל זיין אויף אים. זאל דאס הייסן, אז תמיד, תמיד וועט ישראל גערופט ווערן, געפלאגט ווערן מיט יסורים פאר די זינד פון אנדערע? איז דאס דער טעם פאר די יסורים פון ישראל, ווי עס איז אויך דער טעם פאר די יסורים פון צדיק? ער האט אויסגעשטרעקט די הענט צום הימל און אויסגערופן מיט א וויינענדיק קול:

„לאָז מיך נישט אומקומען אין מיין נישט־וויסן, לאָז מיך נישט פאַר־לויַרן גיין אין מיין קורצזיכט. עפן מיר אויף די אויגן, אז איך זאל זען דעם וועג, וואָס דו האָסט אָנגעצייכנט פאַר ישראל, און מיין האַרץ, אז איך זאל פאַרשטיין דעם באַדייט פון די צייכנס, וואָס דו גיסט מיר. און לאָז מיך ברענגען דיין וואָרט פון נחמה און בטחון צו דיין פּאָלק, וואָס גייט ארום פאַרלוירן, ווי בלאַנדזשענדיקע שאַף“.

און ער האט דערהערט א קול אין זיין הארץ, וואס האט געזאגט צו אים:

„נישט פאר דיר איז צו וויסן און נישט פאר דיר צו פארשטיין מיינע וועגן, נישט דיר און נישט קיין שום ילוד־אשה איז געגעבן צו אנטפלעקן מיינע פארבארגניקטן. דו האסט צו זען און צו הערן, און וואס דו זעסט און וואס דו הערסט, זאלסטו דאס ברענגען צו מיין פאלק, וואס איך שיק דיך צו אים“.

מיט הכנעה, ווי א קנעכט פאר זיין האר, האט ער אריינגערופן נריהן און אים געהייסן אויפשרייבן דעם חזיון, וואס ער האט געזען, די ווערטער, וואס ער האט געהערט. נישט צו קאנען באשיידן דעם פתרון פון דער זאך, האט ער דאך דעם חזיון אויסגעזונגען אין א געזאנג וועגן דעם פארפרייניקטן עבד־יהוה, ווי ער האט אים געזען און געהערט.

ער האט צו וויסן געגעבן זיך בלען און ישועץ דעם כהן מיט די זקנים, וואס האבן פארגעברייט די עליה פון די גולי־בבל, אז גאט האט אים געוויזן א חזיון. ביי אלעמען איז גרויס געווען דער באגער צו פאר־נעמען גאטס ווארט, וואס דער נביא האט זיי צוגעזאגט צו ברענגען, ווארום זיי האבן באדארפט די טרייסט זייער נויטיק.



און דער נביא האָט מיט זיינע לעצטע כוחות זיך געשטעלט פאר דער חשובער קהילה. מיט א שוואך קול, ווי א טובי, וואָס וואַרקעט איר קלאַג ליד פאר זיך, האָט ער פאַרגעלייענט פאר זיי דעם תזיון, אָנהויבנדיק מיט די ווערטער: „מי האמין לשמועתנו?“ — „ווער וואָלט געגלויבט אונזער הערונג?“

און עס איז געווען, ווען דער נביא האָט געענדיקט ליינענען וועגן דעם פארפייניקטן קנעכט פון גאָט, האָט א טיפע שטילקייט זיך איינגעדשטעלט אין דער פארזאמלונג. א טרויער איז אלעמען באפאלן, האָבן זיי געשאַקלט מיט די קעפ אין שטילשווייגן און אָנגעקוקט איינער דעם אנדערן ווי זיי וואָלטן איינער צום אנדערן געזאָגט: „ווער וואָלט געגלויבט אונזער הערונג?“

ביזן לסוף האָט זיך אויפגעשטעלט איינער אין דער פארזאמלונג און האָט געפרעגט דעם נביא:

„וואָס מיינסטו מיט דיינע רייד? צי ווילסטו אונז זאָגן, אז ישראל גייט צוריק אין זיין לאנד אריין, כדי מיר זאָלן דאָרט ווערן א קרבן פאר די זינד פון אנדערע? ווילסטו אונז זאָגן, אז גאָט ברענגט אונז צוריק קיין ציון און יהודה, כדי מיר זאָלן דאָרט לייַדן און שטארבן — און מיט רשעים באגראָבן ווערן? אויב אזוי, האָבן דאָך רעכט די, וואָס זאָגן, אז מיר זאָלן דאָ בלייבן.“

„וויי צו אונז, נישט קיין וואָרט פון טרייסט און אויפריכטונג ברענגט ער אונז, נאָר א קלאַגליד, א קינה איבער ישראל!“ — האָבן אנדערע מיטגעהאַלפן.

און איינער פון די געלערנטע כהנים האָט דעם נביא געשטעלט די פראגע:

„משה רבינו האָט אונז געזאָגט, אז מיר זאָלן צוהערן גאָט'ס קול און מקיים-זיין אלע זיינע געבאָטן, כדי מיר זאָלן לאנג לעבן אויף דער ערד, וואָס גאָט גיט אונז; און אויב מיר וועלן נישט צוהערן גאָט'ס קול און וועלן נישט מקיים-זיין זיינע געבאָטן, וועלן קומען אויף אונז אלע פלאַגע-נישן, וואָס ער האָט געשלאָגן מיט זיי מצרים. און דו זאָגסט פארקערט: אז גאָט וועט שלאָגן דעם גערעכטן — פאר זינד, וואָס ער איז נישט באגאנגען, כדי ער זאָל זיין א כפרה פאר אנדערע. פון ווען אָן שלאָגט גאָט איין נפש פאר די זינד פון אן אנדערן? האָבן אונז נישט די נביאים פאר דיר געזאָגט, אין נאָמען פון גאָט, דו זאָלסט נישט שטראַפן דעם פאָטער פאר די זינד פון זון און נישט דעם זון פאר די זינד פון פאָטער?“ און איינער נאָכן אנדערן האָבן זיך אויפגעשטעלט די זקנים און די

כהנים און געפרעגט דעם נביא מיט ווונדער:

„קומט דער געפלאַגטער, דער געשלאָגענער פון גאָט נישט אָפ פאר די זינד, וואָס ער אליין איז באגאנגען? פון ווען-אָן שטראַפט גאָט איין נפש פאר די זינד פון אן אנדערן?“

„מיר ווייסן, אז נאָר די, וואָס זינדיקן, פלאַגט גאָט מיט מכות. דעם

גערעכטן היט ער אויס און לייטזעליקט אים מיט ברכות. און דו מאכסט דעם געשלאָגענעם פאר דעם געלייטזעליקטן פון גאָט.

„דו מאכסט גאָט אומגערעכט, און מיר זאָלן דאָס פארנעמען פאר רייד פון גאָט אליין?“

„נישט אנדערש, נאָר אַ בייזער רוח איז אריין אין אים.“

„גאָטס וואָרט האָט זיך אָפגעטאָן פון אים.“

„נישט קיין טרייסט און נישט קיין ברכות ברענגט ער אונז, נאָר

קלאַג און קללות!“

„אוועק מיט אים! פארוואָרפן איז ער פון גאָט. הערט זיך נישט צו

צו זיינע רייד.“

דער נביא האָט נישט געענטפערט אויף די טענות און מענות, וואָס

די פארוואַלונג האָט געוואָרפן אויף אים. זיינע ליפן זענען געבליבן פאר-

חתמעט אין שטילשווייגעניש. ער האָט געזונקען דעם קאָפּ ארונטער און

געלאָזט, ווי אַ שטומער שעפּס, פאלן אויף זיך די גדופים און חרמות, וויפל

זיי זענען נישט געקומען.

זרובבל האָט אריינגעטאָן דעם פנים אין זיין מאַנטל צו פארשטעלן

די טרערן, וואָס זענען אָנגעקוואַלן אין זיינע אויגן.

„נעכטן האָסטו געזאָגט אויף ישראל: „נישט פון אַ מענטשן איז געווען

זיין אויסזען, און זיין געשטאַלט נישט פון מענטשןקינדער, און אזוי וועט

ער מאַכן אויפשפרינגען פיל פעלקער, — און היינט זאָגסטו, אז פאַרשיטן

איז ער געוואָרן פון לאַנד פון די לעבעדיקע, און מען האָט געמאכט מיט

רשעים זיין קבר.“ איז דאָס דער סוף פון ישראל, וואָס וועט מאַכן אויפֿ-

שפרינגען פיל פעלקער און מלכים וועלן צומאכן זייער מויל פאר אים,

וואָרום וואָס זיי איז נישט דערציילט געוואָרן, וועלן זיי זען? ווי אונזערע

שונאים רעדסטו אויף אונז.“

„ווער קאָן הערן אזעלכע רייד?“ — האָבן קולות אויסגעשריען פאר-

צווייפלט, מלאַרוגות.

נאָך אַ מינוט, און דער נביא וואָלט אפשר צעטראָטן געוואָרן מיט די

פיס, נאָר עס האָט זיך דערהערט אַ הויך קול:

„לאַזט אים אָפּ, איר זעט דאָך, אז ער איז משוגע?“

„נישט אנדערש, נאָר ער איז חסר־דעה.“

## קאפיטל אכט

נריה בן־שריה האָט אָנגענומען דעם נביא ביי דער האנט און אים אהיימגעבראכט צו זיך אין שטיבל ביים טייך פרת. ער האָט אים אוועק־געלייגט אויף זיין געלעגער אין דער עליה און אוועקגעזעצט זיך לעבן אים צו וואַכן איבער אים און אים צוזען אין זיין קראַנקשאַפט. דער נביא איז געווען קראַנק, די הויט, דיין און צאַרט און דורכזיכטיק, פון א ווייסער מילכעדיקער בלייכקייט, הענגענדיק שלאַבעריק אויף זיין פנים, די אויגן ביי אים טיף פארזונקען אין קאַפּ, די ליפּן פארשלאָסן ווי אין פיין, האָט זיך געדאַכט, אז דער נביא איז שוין נישט מער אויף דער וועלט, נאָר באלד, באלד וועט זיין אויסגעמאַטערטער דינער גוף ארויסלאָזן דעם לעצטן אַטעם און נאָכגיין אהין, וווּ זיי גייסט געפינט זיך שוין.

אלע האָבן אים ווידער פאַרלאָזט. קיינער פון די מנהיגים אין דער עליה באוועגונג האָט זיך מער נישט נאָכגעפרעגט אויף אים, קיינער איז מער נישט געקומען פאַרשן זיין נביאות ווי נאָר איינער, זרובבל. זרובבל איז געקומען, האָט זיך אוועקגעזעצט ביי זיין זייט אויף דעם שטרויענעם אויסגעבעטענעם געלעגער. ער האָט גענומען דעם נביא'ס האנט אין זיינע און געפרוווט אויפמונטערן זיין געמיט:

„נישט אנדערש, נאָר דער גאָט פון אונזערע אבות האָט אריינגעגעבן א נייעם גייסט אין זיין פאַלק, וואָס א טאָג קומען־צו נייע עולים, פון די פאַרוואַרפנסטע ווינקלען קומען זיי, מיט זייערע משפחות, מיט זייערע פי און רינדער, זיי קומען מיט געזאַנג און פרייד. דייע ווערטער, נביא, בליען ביי זיי אין האַרצן, און זיי וועלן ברענגען פרוכט. זיי ווערן אלע מקויים, ריכטיק ווי דו האָסט געזאָגט. עפּן־אויף דייע אויגן און זע: אלע קלייבן זיי זיך צונויף, קומען צו דיר, אָנגעקליידט, ווי א כלה, אין זייער צירונג.“

דער נביא האָט זיך איינגעהערט מיט פארמאכטע אויגן, און אליין קיין וואָרט נישט געזאָגט.

„אזוי ליגט ער, קיין ברויט עסט ער נישט, קיין וואסער טרינקט ער נישט, און רעדן רעדט ער גאַרנישט“, — האָט נריה בן־שריה זיך אָנגערופן באַזאַרגט פון זיין ווינקל.

„הערסטו נישט דאָס געזאַנג פון דער גאולה, וואָס שאַלט ארום דיר? שטיי־אויף, נביא, וועק זיך אויף און ברענג זיי דיין וואָרט פון נחמה און שטאַרקונג.“

דער נביא האָט געהערט און געשוויגן.

געוויס האָט ער געהערט דאָס געזאַנג פון דער גאולה, מיט איטלעכן

טיילכל פון זיין לייב, מיט איטלעכער פאָרע אין זיין הויט האָט ער געהערט דאָס געזאנג. עס איז אָנגעקומען פון נאָענט און פון ווייט. א ווייטער עכאָ פון מאַסן מענטשן, וואָס ציען, ציען — אונטער א פריידיק קלאַפן פון פויקן און טאָנן, מיט יובלדיק-שאַלנדיקע לידער. „בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחולמים...”

נאָר פארקלאַפט און פאָרהאַקט האָט גאָט פאר אים טיר און טויער, פארשטעלט פון זיין אויג די געביטן אריבער דעם האַרזאָנט, וווּ עס שפילן זיך אָפּ די חזיונות, וואָס ער האָט געזען. פינצטער איז ארום אים מיט דער פינצטערניש פון אן ענגן קבר. דורך די ווענט פון קבר דערגייט צו אים דאָס געזאנג פון דער גאולה. ער פארנעמט דאָס יובלען פון די עולים, און ער קאָן נישט מיטיובלען. ביים אויסגאנג פון מדבר, ביי דער שוועל פון ציון, האָט ער אָנגעטראָפן דעם בעל־יסורים, און ער האָט פארשטאנען, אז נאָר דורך דער עקידת־יצחק, וואָס גייט זיי שטענדיק פאָרויס אין דעם חזיון, וואָס ער האָט אזוי פיל מאָל געזען, פירט דער וועג צו דער גאולה. אין זיין האַרץ האָט זיך צעפלאַקערט די קנאה פאר ישראל אזוי ווי עס האָט געברענט אין אים די קנאה פאר גאָט. צווישן די צוויי פייערן האָט גע'שופ'עט זיין האַרץ. פארוואָס מוז ישראל ווערן דער קרבן פאר דער גאולה פון די גוים? פארוואָס מוז ער טראָגן אויף זיך, ווי דער שעיד לעזאזל, די זינד פון די גוים? גאָט האָט אויפגעעפנט פאר זיינע אויגן א שפאַלט צו זען דורך אים, אז ישראל ווערט געפירט אויפן וועג צו דער גאולה ווי א לאם צו דער שחיטה. איז ווי אזוי קאָן ער זינגען דאָס געזאנג פון נחמה און בטחון, וואָס גאָט טוט צוגלייך אריין אין זיין מויל?

ער וועט פארשליסן, פאָרשטאַקן די קוואלן פון פרייד און נחמה, וואָס גאָט אויפגעעפנט אין זיין האַרץ. איז ער געוואָרן דער פאר'עקשניטער אייזל, וואָס גאָט האָט פארוואָרפן? האָט טאקע גאָט אָפגעטאָן זיין גייסט פון אים און געלייטזעליקט מיט דעם אנדערע? ער וועט אזוי לאנג טראָגן אין זיך דעם צער פון ישראל, ביז וואנען גאָט וועט זיך דערבארעמען אויף אים און וועט אויפגעעפנען פאר אים א שפאַרע צו ווייזן אים דאָס ליכט, וואָס וואָרט אויף ישראל ביים עק פון זיין גאנג. דענסמאָל וועט ער קאָנען מיט מער כוח און מער פייער אויסזינגען די גלאַריע פון ישראל, דעם שחר, וואָס וועט אים געגעבן ווערן באחרית־הימים. ישראל איז דער טרעגער פון דער האַפענונג פון דער וועלט, און אויב עס איז דאָ א תכלית, אן ענדציל פאר ישראל'ס יסורים, איז אויך דאָ אן ענדציל, א תכלית פאר דער גאנצער יצירה.

ער האָט זיך געוואָרפן מיטן פנים צו דער ערד און געבעטן ביי גאָט: „דו, וואָס דו האָסט מיר געוויזן דעם פרייז, וואָס ישראל האָט צו צאָלן פאר זיין אויסדערוויילטקייט צו זיין דיין קנעכט, אנטפלעק פאר מיר דעם שחר, וואָס וועט אים געגעבן ווערן באחרית־הימים. טו עס, גאָט, טו עס נישט פון מיינעט וועגן, נאָר כדי איר זאָל קאָנען ברענגען דאָס געזאנג פון ישועה פאר דער גאנצער יצירה, וואָס מיין האַרץ איז פול מיט דעם.”

און עס איז געווען ווי גאט וואלט דערהערט זיין געוויין. ווארום א קול האט גערופן אין זיין הארץ: „דו, וואס דו ביסט געשיקט געווארן צו ברענגען דאס וואָרט פון ישועה צו דיין דור, ווענד זיך צו דיין פאָטער נאָך באשייד, וואָרום זיין נביאות לעבט אין דיר.“

און דער נביא, אין יאוש פון א מענטשן, וואָס טרינקט זיך, האָט אויפגעהויבן די הענט און אויסגערופן:

„אויגן פון ישראל, קום און שטרעק מיך אויס דיין האנט, און נעם מיך ארויס פון דעם זומפ פון שרעק און צעטומלעניש, וואָס איך בין גע- זונקען אין אים ביז צום האלדו.“

און א שלאָף איז געפאלן אויפן נביא, יענער מעמד פון וואַכיקייט אין שלאָף, וואָס דער נביא האָט געוויסט פון דעם. ער געפינט זיך אין דעם הויף פון בית-המקדש. דער בית-המקדש שטייט חרוב, די בנינים איינגע- פאלן, די שטיינער ווייט צעוואָרפן. און צווישן די חורבות דרייען זיך אַרום דאָ און דאָרט איינציקע מענטשן, באַרוועסע, אָפגעריסענע, בעלי-מומים, מיט משוגעת ארויסקוקנדיק פון די אויגן ווי דער פחד וואָלט זיי ארויס- געיאָגט פון זייערע נאַרעס און לעכער, ווו זיי האָבן זיך געהאט אויס- באהאלטן.

פון אונטער די האַלב־איינגעפאלענע היכל-בנינים שלענגלען זיך אַרויף צום הימל דינע רויך-וואַלקנדלעך. ער ווייסט, וואָס דאָס איז. די גויים, וואָס האָבן מטמאָגעווען דאָס אָרט, האָבן דאָרט אויפגעשטעלט מזבחות און זענען מקריב קרבנות צו זייערע אָפגעטער. א קינדעריש יאָמער-געוויין טראָגט זיך איבער די חורבות, נאָר עס ווערט באלד פאר- טרונקען אין אן אויסברוך פון מאַנמענע קולות פון א יובלדיקן המון. עס באווייזט זיך א כהן פון אן אָפגאַט, באגלייט מיט קדשות, וואָס טאנצן אונטער פלייטן-צושפיל.

דער נביא פארמאכט די אויגן. ער וויל נישט זען און וויל נישט הערן. זיין האָרץ קלאָגט: „באו גויים בנחלתך...“ ער לויפט, לויפט, ביז ער קומט אָן צו אן אָפגעלייגטן אָרט, א ווינקל, וואָס איז נאָך אין דעם תחום פון בית-המקדש-הויף, באהאלטן אין אן איינגעפאלענער מויער-וואַנט. דאָס ווינקל קומט אים פאַר אזוי פרעמד. עס איז ליידיק פון מזבחות און פון מענטשן. ער זעט דאָס ווינקל צום ערשטן מאל. ער האָט קיינמאל נישט געוויסט, אז עס געפינט זיך אין הויף פון בית-המקדש אן אָרט, וואָס זאל זיין אויסגעהיט פון דער טומאה, פון דער פארווילדיקייט, ווי ער האָט דאָס ערשט געזען דאָרט, טיפער אין הויף, און ווען אפילו די בנינים ליגן דאָ אויך אין חורבות, הערשט דאָ אזא רייניקייט, אזא פאַרטיקע שטילקייט, ווי גאָט אליין וואָלט דאָ אָרט אָפגעראמט און אויסגעהיט פון יעטוועדער אמווירדיקייט, א לעצטער מקום-מקלט אין זיין חרוב־דיק הויף, וואָס ער האָט אויסבאהאַלטן, אויסבאהאַלטן אפשר פאר עפעס זייער גרויס אין זייער וויכטיק, וואָס דאָרף דאָ פאַרקומען. א ציטערדיקייט פון קדושה פאַלט אויפן נביא, און ער רופט-אויס אין זיין האָרץ: „מה נורא המקום הזה!“

און ווי דער נביא שטייט אזוי, פארכאפט אין יראת־הכבוד פאר דער שטילקייט וואָרומ, דערזעט ער פאר זיך, זיצנדיק איינער אליין אויף א שטיין אין די חורבות, אן אלטן גרייגרויען מאָן. מיטן פינגער, וואָס ער שטעלט צו צו די ליפן, גיט דער זקן דעם נביא א צייכן, אז ער זאל שווייגן. דער נביא באטראכט אים אין אימה. ער קען אים. ער האָט זיין פנים אָפּט געזען אין חזיון. דער מאן איז זייער אלט, דיין און אָפגעצערט, הויך־געוואקסן, וואָס עס איז קענטיק אפילו אין זיין זיצן. די ווייסע, דינע און שיטערע האָר פון קאָפּ פאלן ביי אים אויפן רוקן און איבער די אַקסל, די ווייסע באַרד זיינע ציטערט איבער דעם זילבער־בלויען וואַלקן־מאַנטל, וואָס ער זיצט איינגעהילט אין אים. די פיס ביי אים זענען באַרוועט.

דאָס פנים פון דעם זקן, גרויס און בלייך, איז באלויכטן מיט א הייליקן שייך, ווי דער נביא האָט אים געזען אין חזיון. מיט זיינע גרויסע קלאַרע וואסערדיקע אויגן קוקט ער אויפן פארלוירענעם נביא, און זיין בליק לייכט זיך מיט חסד און גוטסקייט. דער נביא ווארט אויף א וואָרט פון זקן, אָבער דעם זקן'ס ליפן, מיט א שמייכל פון החמים, וואָס שוועבט איבער זיי, בלייבן פארשלאָסן. דער נביא האָט זיך נישט געקאָנט לאנג איינהאלטן, און ער האָט געפרעגט מיט א שטיל קול:

„זאָג מיר, וואָס איז דאָס פאר אן אָרט, וואָס איך שטיי דערויף?“  
„טו אויס דיינע שיך פון דיינע פיס, וואָרומ דאָס אָרט, וואָס דו שטייט אויף אים, דאָס איז הייליקע ערד. דאָס איז דער באַרג פון גאָטס הויז, וואָס וועט אין סוף פון די טעג דערהויבן ווערן איבער די הויכן און אלע פעלקער וועלן שטראַמען צום אים.“  
„און ווער ביסט דו?“

„איך בין דער נביא, וואָס גאָט האָט אים געוויזן דעם סוף פון די טעג, ווען פיל אומות וועלן קומען צו דעם באַרג און וועלן זאָגן: קומט, לאָמיר ארויפגיין צום באַרג פון יהוה, צום הויז פון דעם גאָט יעקב; און ער וועט אונז לערנען פון זיינע וועגן, און מיר וועלן גיין אין זיינע שטעגן; וואָרומ פון ציון וועט ארויסגיין א תורה, און גאָטס וואָרט פון ירושלים.“

דער נביא האָט זיך געוואָרפן צו דעם זקן'ס פיס און אויסגערופן:  
„אַ, מיין פאָטער, אויף דיין נאָמען רוף איך זיך און דיין וואָרט האָט גאָט אריינגעטאָן אין מיין מויל. גאָט האָט דיך געשיקט, דו זאָלסט זיין מיין וועגווייזער, זאָלסט קלוג מאַכן מיין האַרץ, אז איך זאל קאָנען פארשטיין גאָטס דרכים. לערן מיך, קלער מיר אויף די צייכנס, וואָס איך זע און איך ווייס נישט זייער באַשייד.“

„הויב דיך אויף, מיין זון, און זעץ דיך ביי מיין זייט, וואָרומ דיין נביאות און מיין נביאות זענען איינס.“

„לערן מיך, פאָטער, ווען וועלן דערפילט ווערן די ווערטער, וואָס דו האָסט געזאָגט אין גאָט'ס נאָמען? ווען וועט קומען דער אחרית־הימים, וואָס דו האָסט דערויף נביאות געזאָגט?“

„דאָס קאָן איך דיר נישט זאָגן, דאָס איז פארבאָרגן ביי גאָט. איך זיך

דא און ווארט-אויס איטלעכן טאג און איטלעכע רגע, עס זאל זיך באווייזן די שפראצונג פון דער ישועה, עס זאל קומען דער האר פון שלום און איין פאלק זאל מער נישט אויפהויבן קיין שווערד אויף אן אנדער פאלק, נאָר די ערד זאל ווערן אָנגעפילט מיט דעם וויסן פון גאָט. נישט איך אליין וואָרט דאָ אויס. דאָס איז דאָס אָרט, וווּ אלע תפילות פאר דער גאולה קומען זיך צונויף, וווּ אלע טרערן, וואָס ווערן פארגאָסן פאר דער גאולה, ווערן געזאַמלט און אלע יסורים, וואָס ווערן אויסגעשטאַנען פאר דער גאולה, ווערן געצייילט. קום זעץ זיך אוועק לעבן מיר, נאָר וואָס דו וועסט זען און וואָס דו וועסט הערן, מוזטו דאָס פארשווייגן פון די לעבעדיקע ביז די צייט וועט קומען.

און דער אלטער נביא האָט אויסגעשטרעקט די האנט, האָט דעם יונגן נביא אויפגעהויבן פון דער ערד און געזעצט אים לעבן זיך. דער הימל איבערן בערגל איז געווען בלוי מיט דער בלויקייט פון שטערן, וואָס שווימען-אַרום אין בלויע נאכטלעכע וואַלקנס, ביז דער אומ-טריי פון הימל אויפן ווייטן האַריוואַנט האָט זיך אָנגעצונדן מיט גאַלדיקע פייערן, און דאָס ליכט אויפן האַריוואַנט, צעשמאַלצן גאַלד, האָט זיך צונויפ-געגאַסן מיט דער בלויקייט פון הימל אין א צאַרטן בלוי-גאַלדיקן געמיש פון קאַלירן.

צוערשט האָט דער נביא גאַרנישט געהערט ווי נאָר דעם אַטעם פון דער שטילקייט, וועלכע האָט, ווי א לעבעדיקער לייב, געהויערט אין די וואַלקנס. מיטאַמאַל האָט מיטן רעש פון א דונער אויסגעבראַכן א קול, וואָס האָט זיך געטראָגן איבער בארג און טאַל, אָפהילכנדיק ווי א דונער, מיט קוילערדיקע עכאָס, ביז עס האָט געגרייכט דאָס בערגל : „וואָרום א הייליק פאלק ביסטו ביי יהוה דיין גאָט. זיך האָט יהוה דיין גאָט אויסדערוויילט אים צו זיין פאר אן אייגן פאלק, פון אלע פעלקער, וואָס אויפן געזיכט פון דער ערד“.

„דאָס קול איז משה'ס קול. עס שאַלט איבער אלע לענדער אונטערן הימל, טאַג-איין, טאַג-אויס, צו דערמאָנען די בני-ישראל אין דעם עול און דעם חוב, וואָס זיי האָבן גענומען אויף זיך“ — זאָגט דער אלטער נביא. באלד נאָך דעם האָט זיך דערהערט אן אנדער קול, וואָס האָט אָפּגע-שאַלט ווי א ווייטער עכאָ :

„נאָר אייך האָב איך דערקענט פון אלע משפחות פון דער ערד, דערייַ בער וועל איך זיך רעכענען מיט אייך פאר אלע אייערע זינד.“ „דאָס רופט עמוס און וואָרנט ישראל איטלעך מאָל, ווען משה דערמאָנט זיי אין דעם עול פון דער תורה, וואָס זיי האָבן גענומען אויף זיך ביים בארג סיני“ — זאָגט דער אלטער נביא.

עס האָט זיך צוריק איינגעשטעלט די שטילקייט, די שטילקייט פון צווישן טאָג און נאכט. און פון דעם בינ-השמשות'דיקן גלימער, וואָס האָט אויסגעשטראַלט פון זיך אן אַרעאַל, — א רעפּלעקסיע פון א שטראַלנקרוין, לייכטנדיק מיט א ליכט, וואָס איז געהאלטן געווען אין גניזה פון קדמונים,

— אין דעם גלימער האָט אַדורכגעשוועבט אַ שאַטן פֿון אַ פֿרויען־געשטאַלט, אַדורכגעשוועבט מיטן פֿלאַטער פֿון פֿליגל פֿון אַ פֿויגל אין דער לופֿט. דער שוואַרצער שלייער, וואָס האָט איינגעהילט די פֿרוי, אַ פֿלאַטערדיקער פֿאַרהאַנג, האָט באַהאַלטן איר פֿיגור, און קיין אויג זאַל זי נישט באַרירן, און ווי אַ פֿויגל, וואָס אַ פֿייל האָט געטראָפֿן אין זיין פֿליען, איז דער שאַטן פֿון דער פֿרוי געפֿאלן מיטן פֿנים אויף דעם באַדן, אויסשטרעקנדיק די אַרעמס פֿון דעם היליע־שלייער צו דעם אַרעאַל, וואָס האָט געלויכטן מיטן ליכט פֿון דעם זי־השכינה. און עס האָט זיך געהערט אַ קול ווי דאָס וואַרקען פֿון אַ טויב.

„אַ פֿאַטער פֿון רחמים, דו, וואָס דו האָסט דיין רחמים אויסגעשפּרייט אויף אלע דייענע באשעפענישן; דו, וואָס דו האָסט אין איטלעכער מוטערס האַרץ אַריינגעגעבן דיין מידה פֿון רחמים פֿאַר אירע קינדער, — קום איך צו דיר צו בעטן ביי דיר רחמים פֿאַר מיין קינד. אויך אנדערע פעלקער זענען דאָס ווערק פֿון דייענע הענט. און דו לאָזט זיי געדייען אויף דער ערד, וואָס דו האָסט זיי געגעבן; נאָר די קינדער פֿון דיין פֿריינט אברהם האָסטו פֿאַרטריבן פֿון זייער לאַנד און לאָזט זיי נע־זנד איבער דער ערד — צום שפּאַט, צו דער שאַנד פֿאַר אלע פעלקער. ווי לאַנג וועלן זיי זיין געשטעלט פֿאַר אַ ציל צו די פֿיילן פֿון די גוים? און ווען וועסטו געבן אַפֿרו פֿאַר זייערע פֿיס? דערבאַרעם דיך אויף די קינדער פֿון דיין פֿריינט אברהם, דערפֿיל די הבטחה, וואָס דו האָסט אים געגעבן. דיין נחלה זענען זיי, אויף דיין נאָמען ווערן זיי גערופֿן. איך פֿאַדער פֿון דיר גערעכטיקייט, אויב דו האָסט פֿאַרשלאָסן די טויערן פֿון רחמים פֿאַר מיין קינד.“

און דאָס וואַרקעדיקע געוויין האָט געמאַכט וויברירן דעם חלל מיטן כוח פֿון אַ שטילן דונער.

און דערויף האָט זיך געהערט אַ קול פֿון דעם ליכטקרייז איבער דער פֿרויס קאַפּ, וואָס האָט זיך אָנגערופֿן און געזאָגט:  
„פֿאַרמיר דיין קול פֿון געוויין, און דייענע אויגן פֿון טרערן, וואָרום פֿאַראַן אַ לויט פֿאַר דיין מי, זאָגט גאָט; און זיי וועלן זיך אומקערן פֿון לאַנד פֿון דעם פֿיינט.“

און נאָך דער געשטאַלט פֿון דער מוטער רחל האָט זיך באַוויזן אַ צווייטע געשטאַלט פֿון אַ פֿרוי, וואָס איז אָנגעקומען פֿון אַן אנדער פֿונקט אויפֿן האַרזיאָנט. איינגעהילט, ווי רחל, אין שוואַרצן, דער קאַפּ געבויגן צו דער ערד, איז זי געגאַנגען איינע אליין, אַן איינזאַמע פֿיגור.

ווי רחל, האָט זי זיך אויך געוואַרפֿן מיטן פֿנים צו דער ערד און אויפֿגעהויבן די הענט צום אַרעאַל, וואָס האָט געשיינט ליכטיק פֿון דער הויך, און מיט אַ וויינענדיק קול האָט זי זיך אָנגערופֿן און געזאָגט:

„אַ פֿאַטער פֿון אלע באשעפענישן, צוויי אומות זענען געווען אין מיין לייב, צוויי פעלקער האָבן זיך פֿון מיין טראַכט צעשיידט, פֿון איין ברוסט האָבן זיי יניקה געוויגן, און דאָך האָסטו אַן אייביקע שנאה פֿאַרזייט צווישן זיי. אויך איך האָב גענומען טייל אין דעם קריג. יעקבֿן האָב איך



ליב געהאט, און פון זיינעטוועגן האָב איך דעם עלטערן אָפגענאַרט. עשו איז אויך מיין קינד, און אויב דו האָסט אים פארוואָרפן, בין איך מיט אים אינאיינעם פארוואָרפן. מיין בלוט רינט אין עשו'ס אָדערן אזוי ווי אין יעקב'ס; ווי יעקב, איז אויך עשו א טייל פון מיר. איך טראָג די לייד און איך טראָג די פיין פון ביידן. מיט יעקב'ן בין איך אויפן מזבח געבונדן און מיט עשו'ן ברענג איך אום דעם קרבן. איך בין אי דער קרבן, אי דער אומברענגער. מיין רחמנות אויף עשו'ן איז אזוי גרויס ווי מיין ליבע פאר יעקב'ן, און מיין האַרץ ווערט געשפּאַלטן צווישן זיי ביידן. אָ, גאָט, צי וועט עס שוין אזוי אייביק זיין? ווער וועט היילן דעם געוואלט־ריס, ווער וועט גאנץ מאכן מיין געשפּאַלטן האַרץ? אָ, פּאַטער פון אלע באַשעפענישן, דו, וואָס דו האָסט מיך אויסדערוויילט צו זיין די מוטער פון זיי ביידן, האָב רחמנות אויף מיין קינד עשו. עפן אים אויף די אויגן, ער זאל דערזען דיין ליכט, גיב דיין לערנונג אין זיין האַרץ. ער זאל וויסן און דערקענען דינע דרכים. נעם אים ארונטער אונטער דיין חסד, נעם אים אריין אין דעם בונד מיט דיר, ווי דו האָסט אריינגענומען זיין ברודער יעקב, — וואָרום ביידע קומען זיי פון איין זאַמען, פון דעם זאַמען פון אברהם, דיין פריינט, — כדי זיי זאָלן ווערן ברידער אין גייסט אזוי ווי זיי זענען ברידער אין לייב.

„דאָס איז רבקה'ס תפילה. איטלעכן טאָג שטייט זי אויף פון איר קבר און קומט אהער צו די טויערן פון רחמים מתפלל צו זיין פאר איר קינד עשו, ווי רחל איז מתפלל פאר איר קינד, דעם פּאַלק ישראל, — רוימט דער אלטער נביא איין דעם יונגן אויפן אויער.

„איך הער נישט קיין קול, וואָס זאָל ענטפערן אויף איר תפילה. ווען וועט גאָט זיך צוהערן צו איר?“

„ווען ער וועט דערפילן די הבטחה, וואָס ער האָט געגעבן דער מוטער רחל, וואָרום ביידע תפילות זענען איין תפילה, די תפילה פון דער מוטער פון ישראל פאר דעם הייליקן פון ישראל, און גאָט האָט געשטעלט א תנאי, אז איינער זאָל נישט אויסגעלייזט ווערן אָן דעם אנדערן, וואָרום עס איז נישטאָ קיין גאולה־שלמה פאר נאָר איינעם פון זיי: די גאולה פון איינעם הענטגט־אָן אָן דער גאולה פון אנדערן, און זי קאָן נאָר קומען פאר ביידן צוגלייך. און דאָס וועט זיין באחרית־הימים, ווען עס וועט מקויים ווערן גאָט'ס וואָרט צו מיר: „און א ריטל וועט ארויס פון דעם שטאַם פון ישי... און ער וועט משפטן מיט גערעכטיקייט די אַרעמע... און גערעכטיקייט וועט זיין דער אַנגורט פון זיינע לענדן... און א וואָלף וועט הויזן מיט א שעפס, און א לעמפערט מיט א ציקעלע וועט הויערן... און א זויגקינד וועט זיך שפילן ביי דער נאָרע פון א שלאַנג... זיי וועלן נישט ביזן טאָן און נישט פאָר־דאַרבן אויף מיין גאנצן הייליקן באַרג. וואָרום די ערד וועט זיין פול מיט דערקענונג פון גאָט, ווי די וואסערן וועלן באדעקן דעם ים.“

„אויך צו מיר האָט גאָט געזאָגט אויף אים: „איך האָב ארויפגעטאָן מיין גייסט אויף אים, א משפט צו די פעלקער וועט ער ארויסלאָזן... ער וועט נישט מאַט ווערן און נישט געבראַכן ווערן, ביז ער וועט טאָן אויף

דער ערד גערעכטיקייט ; און אינדזלען וועלן ווארטן אויף זיין תורה... איך, גאט, האָב דיך גערופן אין גערעכטיקייט, און איך וועל דיין האנט און דיך היטן, און וויך מאכן פאר א בונד מיט די פעלקער, פאר א ליכט מיט די אומות ; צו עפענען בלינדע אויגן, ארויסצוציען פון געפענגעניש דעם געפאנגענעם, פון תפיסה די, וואָס זיצן אין פינצטערניש".

„מיין נביאות און דיין נביאות זענען איין נבואה“.

„אַבער ביז יענער צייט, ביז דעם אחריית-הימים, וואָס וועט געשען ?“  
„עס וועלן געשען קליינע גאולות, וואָס וועלן געדויערן א צייט לאנג, ווי דער בליץ וועלן זיי א לייכט געבן איבער דער ערד און זיך אויסלעשן, און ווידער וועלן זיך זאמלען די כוחות פון גייסט צו ברענגען א נייע גאולה. עס וועלן אלץ זיין קליינע גאולות, נאָר איטלעכע פון זיי וועט זיין א טרעפ העכער אויף צו דער גרויסער גאולה, און איטלעכע גאולה האָט איר פרייז, און זי קאָן אנדערש נישט געקויפט ווערן ווי נאָר דורך צער און פיין“.

„ריכטצייכנס, מעטעס האָט ער אויסגעשטעלט אויף דעם לאנגן וועג צו דער גאולה, און ביי איטלעכן וועגצייכן, ביי איטלעכער מעטעס האָט ער אויך געשטעלט אן עקידה. דאָס זענען די עקידות, וואָס איך האָב זיי געזען גיין פאַרויס די בני-ישראל אויף זייער וועג קיין ציון. צו וואָס אָבער די עקידות ? זאָג מיר, פאַטער, אויגן פון ישראל, דו, וואָס דו האָסט מיט דיין בליק אריינגעדונגען אין די טיפסטע נסתרות, ביז דו האָסט דערלאנגט צום אחריית-הימים, ווו עס ווארט אויף אונז — ביים אויסגאנג פון אונזער פינצטערן וועג — די ישועה, די גרויסע גאולה ; און דו האָסט פון דאָרט געבראכט דעם תכלית פון ישראל'ס ליידן און די האָפענונג פאר דער וועלט, דעם שר פון אייביקן שלום, וואָס וועט פירן אלע גויים צום באַרג פון ציון, — קלער מיר אויף דעם באַשייד פון די צייכנס און די חזיונות, וואָס מיין געמיט ווערט באַטריבט פון זיי און מיין אויג פארטונקלט. נאָר דו אליין קאָנסט מיר באַשייד געבן פון דער זאך, אלע אנדערע וועגן האָט גאָט אָפגעשניטן פון מיר“ — האָט דער יונגער נביא אויפגעהויבן די הענט צום עלטערן אין געבעט.

„וואָס ווילסטו וויסן, מיין זון ? וואָס אַזוינס באַטריבט אַזוי דיין האַרץ ?“  
„מאָך מיר קלאָר דעם טעם פון די יסורים, וואָס מיר באַדארפן צאָלן מיט זיי פאר דער גאולה ? און פאַרוואָס קומט נאָר ישראל אליין צו טראָגן, ווי א שפּיר-לעזאָל, די זינד פון די גויים און אָפּקומען די שטראַף פאר זייערע פאַרבּרעכען ? און וואָס איז דער באַדייט פון דעם מאָן פון יסורים, וואָס גאָט האָט מיר געלאָזט זען ווי ער שטייט און וואַרט-אויס ביי די טויערן פון ירושלים, וואָס איר גאולה האַלט אין קומען ? און וואָס איז דער באַשייד פון די קולות, וואָס איך האָב דאָ געהערט אויסרופן אויף אים ? איך האָב געזען דאָס בילד און געהערט די קולות, אָבער דער באַשייד דערפון איז פאַרמיטן פון מיר. נאָר דו אליין קאָנסט לויטערן מיין האַרץ און אויפריכטן מיין געמיט, פאַטער נביא“.

„אויך אונז, נביאים, זענען נישט געגעבן געווארן אלע סגולות. די סגולה צו פארשטיין גאט'ס דרכים איז געגעבן געווארן נאך דעם, וואס גאט'ס גייסט רוט אויף אים; דעם, וואס וועט ברענגען די אייביקע גערעכטטיקייט. אונז איז נאך געגעבן געווארן אן אויג, וואס זעט, און אן אויער, וואס הערט, — און וואס מיר זעען און וואס מיר הערן, ברענגען מיר דאס צו די, וואס גאט שיקט אונז צו זיי. מיר זענען גאט'ס קנעכט, און מיר מוזן טאן אונזער שליחות בלינדערהייט. דאך טייל זאכן זענען מיר אנטפלעקט געווארן, און דאס, וואס איך ווייס, זאלסטו אויך וויסן. ווייל מיין גייסט ביסט דו, און דו טראגסט מיין ווארט ווייטער. איך וועל דיר דערפאר ענטפערן אויף דיין איטלעכער פראגע באזונדער, אויף וויפל מיר איז געגעבן געווארן צו פארשטיין און רשות צו ענטפערן.

„מיין תלמיד און נביא, ווי זיס איז דער שמיץ פון דער רוט און ווי ליב איז דער שטאך פון דער שפיז פון גאט'ס כבוד וועגן! ווי גאלד ווערט צעשמאלצט אין דעם גלי פון פייער, אזוי ווערט אויך דאס הארץ ווייך און נאכגיביק אין דעם בראנדפייער פון יסורים. יעטועדער פיין און יעטועדער צער פון גאט'ס וועגן איז א שריט נענטער צו אים. און ער וועט דיך איינהילן אין דעם קלייד פון חסד, און ער וועט דיך היילן מיט די זאלבן פון ליבע. נאך די אויסדערוויילטע זענען מסוגל צו פילן אין דעם בראנד פון יסורים דאס ליכט, וואס שטראלט אויס פון אים. און דאס ליכט וועט שטילן דיין ווייטיק, ווי די ליבע פון א מוטער, וואס שיצט איר קינד אונטער אירע פליגל. און אויך דו האסט שוין טועם געווען דעם האַניק פון גאט'ס ליבע, וואס קומט מיט דער ביטערקייט פון צער. דיין באַרד אויסגעפליקט מיט דער הויט פון די באַקן, דיין פנים באשפיגן מיט שפייעכץ פון די שטאַלצע, — וואס האַסטו געפילט דערביי?“

„איטלעכער שפיי איז מיין פנים האָט מיך געזויבערט ווי איך וואַלט געוואָשן געוואָרן מיט די וואַסערן פון גן־עדן, און איטלעכער ברי פון צער האָט מיך באַקליידט מיט א קלייד פון כבוד און מיין קאַפּ באַקראַנצט מיט א קראַנץ פון אויסדערוויילטקייט.“ — ענטפערט דער יונגער נביא.

„אזוי וועלן אלע, וואס ליידן פון גאט'ס וועגן, פון וועגן גאט'ס כבוד, באַקליידט ווערן מיט א קלייד פון כבוד און באַקראַנצט ווערן מיט א קראַנץ פון אויסדערוויילטקייט. אויך איך האָב געפילט די זיסקייט פון פיין אויף מיין לייב. און איך דאַנק דיר, גאָט, וואָס דו האָסט מיך מזכה געווען צו ליידן פון דייןעט וועגן. דריי יאָר בין איך, גאָט'ס קנעכט, געגאַנגען נאַקעט און באַרועט איבער די שטיינער פון ירושלים; זומער האָט מיך געברענט די היץ, ווינטער האָט מיך געגעסן די קעלט. ווען מיין צייט איז געקומען צו גיין פון דער וועלט, האָט מנשה מיין לייב אדורכגעזעגט מיטן בוים — פאר מיין וואַרענען אים קעגן דעם פּסל, וואָס ער האָט געשטעלט אין גאָט'ס הויז. פון א וואַלקן־שלייער האָט גאָט געוועבט מיר א קלייד.“ — דער נביא האָט אויפגעהילט זיין קלייד און געוויזן דעם שפאַלט פון דער זעג אין זיין לעבעדיקן לייב. — „אין יסורים בין איך געלייטערט און גאַנץ

געוואָרן. אנדערע שליחים אָן א שיעור וועט גאָט שיקן צו די מענטשן נאָך אונז, און איטלעכער פון זיי וועט טיילן אונזער גורל, וואָרום א גרויסע מלחמה פאר גאָט וועט דער מענטש אָנפירן, א מלחמה פאר דעם נצחון פון גוטס איבער שלעכטס, פון סדר איבער תהוֹוֹבהוּ. קום און זע אליין די מלחמה, וואָס דער מענטש פירט־אָן און וועט אָנפירן פון גאָט'ס וועגן." דער אלטער נביא האָט אָנגענומען דעם יונגן ביי דער האַנט און אים צוגעפירט צו א פאַרשלאָסענעם טויער אין א וואנט, וואָס דערלאנגט ביז צום הימל. עס איז געווען ווי זיי וואָלטן ביידע אָנגעקומען צו דעם עק וועלט.

"דו שטייסט, מיין זון, ביים טויער, וואָס שליסט־אָפּ דעם עתיד פון מענטשנס אויג. מיט דעם כוח פון נביאישן חזון, וואָס איז דיר געגעבן, זאָלסטו אדורכדרינגען מיט דיין בליק די פאַרשליסונג. מאַך א שפּאַלט אין טויער — און קוק אריין און זע, וואָס עס טוט זיך דאָרט." דער יונגער נביא האָט אָנגעשטעלט די אויגן אויפן טויער, און זיין פנים איז בלייב געוואָרן, דערשראָקן.

"וואָס זעסטו, מיין זון?"

"איך זע א תהום, אָנגעפילט מיט דעמפיקן רויך. איין זייט תהום איז פינצטער מיט אן אַפּשרעקנדיקער פינצטערניש, די צווייטע זייט איז ליכטיק מיט א ליכט, וואָס גיסט זיך ארויס פון א פאַרהוילענעם עק הימל. דאָס ליכט רייסט זיך אדורכצודרינגען די פינצטערניש, וויל זי באוועלטיקן. אָבער פון דער זייט פון דער נאכט ציען זיך דעמפיקע רויכן, ווי הענט און פינגער פון שדים און רוחות, וואָס טרייבן דאָס ליכט צוריק צום פאַרהוילענעם עק הימל. איצט זע איך מענטשן... פאַרשלונגען אין דעם תהום פינצטערניש און דעמפיקן רויך, רייסן זיי זיך ארויסצוקומען פון דאָרט, פרייצומאכן זיך פון די שטריק פון דער נאָכט, וואָס האלטן זיי געבונדן. איך זע, געשטאלטן פון מענטשן וויקלען זיך ארויס פון די קנולן רויך, איך זע זייערע גלידער, זייערע קעפּ ארויסהויבן זיך פון דעם תהום פינצטערניש... אנדערע גע־שטאַלטן פאַרמירן זיך פון דעם רויך, געשטאַלטן פון חיות־רעות, וואָס איך האָב קיינמאָל נישט געזען. די חיות־רעות פאַרשלינגען די מענטשן, שלעפּן זיי צוריק אין דעם פינצטערן תהום אריין. עס זעט מיר אויס ווי א מלחמה וואָלט אָנגעגאנגען צווישן ליכט און פינצטערניש, צווישן גוטס און שלעכטס. דאָס זע איך אין דעם מויל פון עתיד."

"האַסט גוט געזען, מיין זון", — זאָגט דער אלטער נביא. — "זאָלסט וויסן זיין, אז ורו האָסט אריינגעקוקט אין דעם מויל פון תנין, וואָס האָט געהאלטן דעם עתיד. גאָט האָט געשפּאַלטן דעם תנין און געמאַכט א צווישנשייד צווישן די וואסערן פון אויבן און די וואסערן פון אונטן, און דאָרט, צווישן די וואסערן, אויסגעשפּרייט זיין באַשאַף, עס שטעקט נאָך דער עתיד אין דעם מויל פון תנין, — דער תנין איז אין אונז. זיינע דעמ־פיקע רויכן וויקלען ארום אונזערע הערצער, פאַרנעפלען אונזערע אויגן. וואָרום די וועלט איז ערשט א טאָג אלט, דער מענטש — א הרף־עיין. ער

שטעקט נאך, דער מענטש, אין דעם תהום פון תנינים מויל, פארוונקען אין א תהו־ובהו פון דעמפיקן רויך. ער מיט זיך דאך זיך פרייצומאכן, זיך אויסצווויקלען פון זיי קנוילן רויך. און דערפאר האָט גאָט אוועקגעשטעלט מעטעס, ריכטייכנס אויף דעם מענטשנס לאנגן וועג צו שלמות.

„גאָט האָט אזוי ליב געהאט דעם מענטשן, אז ער האָט אים אויסגע- טיילט פון זיין גאנצער יצירה און אים געגעבן די ברירה אויסצוקלייבן צווישן גוטס און שלעכטס, כדי דער מענטש זאָל ווערן א שותף מיט גאָט אין ברענגען סדר אין דעם תהו־ובהו. ער לאָזט אים אליין ארויסהויבן זיין אייגענעם הימל און ערד פון דעם מויל פון תנין, ווי גאָט האָט ארויסגעהויבן דעם הימל און די ערד אין דער וועלט און געמאכט דאָס פאר זיין באַשאַף. דאָס איז דער טעם פאר די יסורים, וואָס עס שטייט־אויס דער גערעכטער. דער גערעכטער פירט זיי מלחמה מיט דעם תנין נישט פאר זיך, נאָר פאר זיין ברודער־מענטש, און צאָלט מיט בלוט און אַנגסטן פאר אַיטלעכן שפּאַן סדר, וואָס ער רייסט־ארויס פון די ציין און קרעלן פון דער חיה תהו־ ובהו. — און אַיטלעכער שפּאַן סדר איז א שפּאַן אויפן וועג צו שלמות, א טרעפ העכער צו דער גרויסער גאולה.“

„מיין פאָטער און וועגווייזער, האָסט מיר געעפנט די אויגן צו זען און פארשטיין די יסורים פון צדיק, פארוואָס אָבער קומט ישראל גאנצע ניין מאָס פון דעם צער, וואָס גאָט האָט געשיקט אויף דער וועלט? פארוואָס זאָל יעקב אליין מוזן צאָלן דעם פולן אַפּצאָל פאר די זינד פון זיין ברודער עשו?“

„וויסן זאָלטו וויסן זיין, אז וואָס דער צדיק איז צווישן מענטשן, איז ישראל צווישן די אומות. מיטן אייגענעם ווילן האָט יעקב איבערגענומען די בכורה, וואָס עשו האָט זי אים אוועקגעגעבן פאר א טאָפּ לינדזן, און מיט דעם האָט ער אויך איבערגענומען דאָס אחריות פאר עשו. ער, יעקב, איז געוואָרן דער טרעגער פון די זכויות, וואָס זענען געגעבן געוואָרן די אבות, און עשו איז געבליבן אין דרויסן. אָן זכויות, איז עשו אויך אויסגע- לאָשן פון דעם בונד, וואָס גאָט האָט געשלאָסן מיט אברהם'ען. און אזוי ווי דאָס גאנצע אחריות און דער גאנצער עול פון די חוקים און משפטים פאלן אויף יעקב'ן אליין, קאָן, בכך, זיין גאולה קומען ערשט דענסמאָל, ווען עשו וועט אריינגענומען ווערן אין גאָטס בונד מיט אברהם'ען, נישט פריער. פאר עשו'ס זינד וועט יעקב געפייניקט ווערן ביז דער גאולה, פארשעמט און פאראכט וועט ער זיין צווישן די פעלקער, — און די פעלקער וועלן מיינען, אז אייביק וועט ער בלאַנדזשען אין דער פינצטער און נישט זען קיין ליכט.“ — און דער אלטער נביא האָט אויפגעהויבן דאָס קול און אויס- גערופן: „דאָס פאָלק, וואָס איז געגאנגען אין פינצטערניש, האָט דערזען א גרויס ליכטיקייט; די, וואָס זענען געזעסן אין לאַנד פון טויטשאַטן, אויף זיי האָט א ליכטיקייט געשיינט.“

„ווי אזוי אָבער וועט ישראל זיין בכוח אריבערצוטראָגן די יסורים? ער איז דאָך נישט מער ווי א בשר־ודם.“

„דער איינציקער זון פון ישראל איז א בשר-וודם, דאָס גאנצע פּאַלק  
איז א טייל פון גאַט'ס גייסט. הונדערט מאל וועט ער שטארבן מיט אלע  
מינים טויטן, און הונדערט מאל וועט ער אויפשטיין תחיית-המתים. וואָרום  
ישראל קאָן קיינמאל נישט אונטערגיין. און ווען די גוים וועלן מיינען,  
אז זיי האָבן שוין אונטערגעהאקט דעם גאנצן בוים, וועט פון דעם לעצטן  
וואַרצל-דיטל אויסוואַקסן א מעכטיקער בוים, וואָס וועט זיך פארוואַרצלען  
טיף אין דער ערד פון גאַט, און זיינע צווייגן וועלן זיך אויסשפרייטן און  
זיך אויסברייטערן, און אונטער זיין שאַטן וועלן זיך פעלקער פארזאמלען  
און געניסן פון זיינע פירות. וואָרום גאַט האָט אויפגעהויבן זיין רעכטע  
האַנט און געשווירן: ישראל וועט קיינמאל נישט אונטערגיין. אנדערע  
פעלקער וועל איך פארניכטן, דיך וועל איך שטראַפן, אָבער פארניכטן  
וועל איך דיך קיינמאל נישט פארניכטן. וואָרום ישראל איז דער וואַרצל  
פון גאולה, וואָס גאַט האָט פארפלאַנצט פאר דער האַפענונג פון דער וועלט.“  
„אַ, פאַטער פון די נביאים, זיי געלויבט און זיי געבענטשט פאר די  
ווערטער פון נחמה, וואָס היילן מיין ווייטיקדיק האַרץ. וואָס איז אָבער  
דער באַשייד פון דעם מאַן פון יסורים, וואָס איך האָב אָנגעטראַפן ביים  
אויסגאנג פון מדבר, פאר די טויערן פון ציון, וואָס זיין אָנבליק איז נישט  
פון קיין מענטשן, נאָר פון א פאָרוואַרפענעם שפראַך, וואָס מענטשן פאר-  
אַכטן?“

„אַ, מיין זון, גאַט האָט אויפגעפנט דיינע אויגן און האָט דיר געווירן  
דעם שפראַך, וואָס וועט ארויסוואַקסן פון דעם וואַרצל. דו האַסט געזען  
דעם צווייג פון ישי“.

„דעם מאַן פון יסורים, אויסגעמיטן פון מענטשן“.

„דאָס ליידיטיקע האַרץ פון ישראל, און די האַפענונג פון דער וועלט,  
וואָס גייט זיי פאָרויס, קיין ציון צוריק“.

„דער מאַן פון יסורים?“

„דער פרייז פון דער גאולה, דער שוואַם, וואָס זאָפט אין זיך איין  
דאָס ליידן פון ישראל און פון דער וועלט“.  
„ווער איז ער?“

„דער, וואָס דו און איך האָבן אים געבראַכט, א טרייסט און א שכר  
פאר ישראל, און א ישועה פאר דער וועלט“.

„וואָס איז דער טעם פון זיין ליידן?“

„ער איז דאָס האַרץ פון אלע צדיקים, וואָרום ער איז דאָס האַרץ פון  
דער גערעכטיקייט. ער איז דאָס האַרץ פון אלע, וואָס בענקען און שטרעבן  
נאָך דער גאולה, ווייל ער איז דאָס האַרץ פון דער גאולה. און ווי אלע  
אַדערן אין דעם מענטשן ציען זיך און קומען צום האַרץ, וואָס פון אים  
זויגן זיי זייער יניקה, אזוי גייען דורך אים, דורך דעם מאַן פון יסורים,  
אדורך אלע ווייטיקן און אלע יסורים פון די, וואָס ליידן פאר גערעכטיקייט,  
און פון אלע, וואָס ליידן פאר דער גאולה. וואָרום נישט ישראל אליין וועט  
צאָלן דעם פולן אַפּאַל פאר דעם אויסלייזן, נאָר פיל אנדערע פון די פעל-“

קער, וואָס וועלן בענקען און דאַרשטן נאָך דער גאולה. אלע ווייטיקן פון די אלע, וואָס לעכצן נאָך דער גאולה, וועלן אדורכגיין דורך די אָדערן פון זיין הארץ און אויף זיין לייב געשלאָגן ווערן. קום און זע און הער דאָס געוויין, וואָס די וועלט וועט צאָלן מיט דעם פאר איר אויסלייזן.

דער אלטער נביא האָט אָנגענומען דעם יונגן ביי דער האנט און אים צוגעפירט צו א שטילן טייך. שטיל און בנעימות'דיק האָט געריזלט דער טייך צווישן שורות טרויער-ווערבעס אויף זיינע ברעגן, פארלירנדיק זיך אין דער ווייט אין א פלאמיקן וואלד, וואָס האָט ארויסגעשטארצט אויף דעם הינטערגרונט פון גאַלד-באַגאַסענעם האַריוואָנט, מיט א רויטן שימער אָפגעוואָרפן פון די פלאמען פון וואלד אויף זיין וואסערפלאך.

„הער דיך צו צו דעם שטילן רוישן פון די וואסער-וועלן און זאָג מיר וואָס עס פארנעמען דיינע אויערן.“

„איך הער א קרעכצן, וואָס צעברעכט דאָס הארץ. עס איז א קרעכצן ווי פון אלטע לייט, וואָס וואָלטן געזעסן געבונדענע אויפן ברעג טייך. איך הער א יללה'דיק געוויין ווי פון מוטערס און א שטיל מיד וויינען פון געפייניקטע קינדער.“

„האָסט גוט געהערט, מיין זון. דו שטייסט ביים טייך, וואָס עס ווערן אין אים אויפגעזאמלט די טרערן פון די אלע, וואָס טרויערן אויף ציון, פון די אלע, וואָס ליידן און וויינען פאר דער גאולה, טרערן סיי פון יידן, סיי פון אנדערע פעלקער. אלע טרערן פון די געפייניקטע ווערן געזאמלט, ווי פערל, אין דעם טייך, אלע קרעכצן זינקען אריין אין אים. דער טייך גיסט זיך אדורך דעם ברענענדיקן וואלד, לויפט פארביי דעם כסא-הכבוד, און אויך גאָט'ס טרערן איבער די לייך פון זיינע הייליקע פאלן אין אים אריין. איצט קוק דיך טיף אין דעם וואסער איין און זאָג מיר, וואָס זעסטו דאָרט.“

דער נביא האָט זיך איינגעקעכערט מיטן בליק אין דעם וואסער. ער האָט אָבער באלד אוועקגעכאַפט פון דאָרט די אויגן און זיך פארשטעלט דאָס פנים מיטן מאנטל.

„פאָטער, מיינע אויגן קאָנען דאָס נישט זען, — וויינט דער נביא אין זיין מאנטל.“

„קוק און זע ביז צום גרונט. דערגרונטעווען מוזטו מיטן בליק דעם טרערן-טייך, אז דו זאָלסט קאָנען פארנעמען און פארשטיין דעם גאנצן באדייט פון די ווערטער, וואָס גאָט טוט אין דיין מויל אריין, אויב דו ווילסט זיין א נביא אין ישראל, — האָט דער אלטער נביא באפוילן.“

דער יונגער נביא האָט זיך ווידער איינגעקעכערט אין טייך אריין. דאָס פנים איז אים באלד פארגאָסן געוואָרן מיט קאלטע אנסטן און דאָס גאנצע לייב זיינס האָט געציטערט און געפיבערט פאר דער שרעקלעכקייט, וואָס ער האָט געזען. דאָך האָט ער דאָסמאָל נישט אוועקגענומען די אויגן. „וואָס זעסטו, מיין זון?“

„עס איז א טייך פון בלוט, רויט און קאָכעדיק. איך זע בלוט רינען

פון טויזנטער לייבער, וואָס גיסט זיך אין טייך אריין. דאָס בלוט פון קינד־  
דערשע העלדזער און דאָס בלוט פון פארפייניקטע זקנים, דאָס בלוט פון  
מוטערס און דאָס בלוט פון קינדער אויסגעמישט אינאיינעם. איך זע לייבער  
אַן א שיעור, פארפייניקטע, אין קאָנוולסיע צאָפליקע אויף שתי-דערב'ס.  
זייערע אָדערן פלאַצן פון אַנגעשפּאַנטקייט, און זייערע קרעכצן ווערן פאר-  
שריגן אין געלעכטער. איך זע לייבער, געבונדענע אָן קלעצער, מיט פלאמען,  
וואָס גייען־אויף פון שייטערפיייערן, און זייערע תפילות ווערן דערשטיקט  
אין פאלשע פרומע געזאנגען. עס איז א טייך פון טרערן, עס איז א טייך  
פון פלאקערדיקן בלוט, וואָס גיסט זיך פון טויזנטער ווונדן און פילט אים  
אַן איבער אלע זיינע ברעגן."

"דאָס איז דער טייך פון דעם בלוט און די טרערן, וואָס עס ווערט  
פארגאַסן פאר דער גאולה. איטלעכער טראָפן ווערט פון גאָט געזאמלט.  
ווי טיף דאָס רשעות, אזוי טיף די גאולה. ווי גרויס דער פארברעך, אזוי  
גרויס דער קרבן. אלע אָדערן פון די קדושים ציען זיך דורך דעם האַרץ  
פון ישראל. יעטוועדער צער, יעטוועדער פיין גייט דורך אים אדורך. יעט-  
וועדער פארברעך שלאָגט א בייל און יעטוועדער עוולה עפנט־אויף א ריץ  
אין זיין לייב. דורך די אָפענע ווונדן גיסט זיך דאָס בלוט פון די קדושים  
ארויס, און עס שרייט ארויס דאָס געשריי פון דער גאולה, וואָרום ער איז  
דאָס האַרץ פון דער גאולה, וואָס אלע לייד און ווייטיקן קומען זיך דאָרט  
צונויף. און ער שטאַרבט איטלעכן טאָג דורך די הענט פון די רשעים, און  
ער שטייט־אויף תחיית־המתים, וואָרום ווי יצחק ליגט ער געבונדן אויף  
דער עקידה, גרייט צום טויט, נאָר גאָט וועט אים קיינמאָל נישט באווייליקן ;  
ער איז ישראל, וואָס גאָט האָט געוויזן משה'ן אין דעם ברענענדיקן דאָרן,  
אין דעם סנה, וואָס ברענט און ברענט און וועט קיינמאָל נישט פארלענדט  
ווערן. ער איז דער אייביקער ישראל, וואָס גאָט היט אים אָפּ און באהאלט  
אים אויס פאר דער רעטונג פון דער וועלט."

"אַ, נביא, ווען וועט דאָך נעמען א סוף צו זיין ליידן ? ווען וועט דאָס  
פייער פון דעם סנה דאָך אויפהערן ?"

"דאָס ליידן פון ישראל און פון אלע צדיקים וועט אויפהערן, ווען עס  
וועט אויפהערן דאָס שלעכטס, ווען דאָס רשעות וועט שטארבן, און גאָט  
אליין וועט קיניגן איבער דער וועלט, און אלע מענטשן וועלן ברידער זיין.  
אזוי ווי גאָט האָט געזאָגט צו מיר: ער וועט פארטייליקן דעם טויט אויף  
אייביק, און גאָט דער האַר וועט אָפווישן די טרער פון איטלעכן פנים, און  
די שאַנד פון זיין פאָלק וועט ער אָפּטאָן פון דער גאנצער ערד, וואָרום גאָט  
האָט גערעדט."

"אַ, פאָטער נביא, דו האָסט מיר געוויזן דעם בלוטיקן וועג צו דער  
גאולה. לאָז מיך איצט זען איין שימער, איין גלי פון דעם ליכט פון דער  
גאולה."

"גיי נאָך דעם שטראָם פון טייך. בויער זיך איין מיט דיין זעערישן  
אויג אין זיין לויף און זע ווהין עס פירט זיין וועג."



און דער נביא האָט נאַכגעפּאָלגט דעם לויף פון טייך, און זיין זעעריש  
אויג האָט אים געפירט צום פייערדיקן האַריוואַנט, וווּ דער טייך שפּאַלט  
אדורך דעם ברענענדיקן וואַלד און ווערט אין אים פאַרלוירן. און ער איז  
אריינגעדראַנגען מיטן בליק אויף יענער זייט וואַלד, און ער האָט געזען  
ווי די קאַריטע פון טייך שפּרייט זיך צווישן גרינגראַזיקע לאַנקעס, און  
דאָס וואַסער פון טייך ווערט לויטער, דורכזיכטיק קלאַר. און די חיות פון  
מדבר קומען צו גיין צו זיין ברעג און הויערן צוזאַמען אין שלום און טריב־  
קען פון זיינע וואַסערן. און מיטאַמאַל האָט דער נביא אים דערקענט: דער  
זעלבער טייך, וואָס שניידט זיך אדורך דורך דעם מדבר, דער טייך, וואָס  
גאַט האָט אים געוווּן אזוי פיל מאָל אין זיין חזיון פון שיבת־ציון. און  
ביי די ברעגן פון טייך, זעט ער איצט, גייען־אויף די גול־בבל, און מיט  
זיי זענען אנדערע גולים פון אלע גלות־ן. נישט צו ציילן זענען די מחנות  
גולים, וואָס ציען, ציען אויף בימדע זייטן טייך. און דער טייך הויבט זיך,  
הויבט זיך צו די וואַלקנס פון הימל. און מיטאַמאַל דערזעט ער, דער טייך  
מיט די עולים גרייכן צו די הויכן. ער קומט־אַן צום העכסטן באַרג, ער איז  
אויף דעם שפיץ פון דער וועלט, און פון דעם באַרג זעט ער אין דער נידער  
גרינע טאַלן, וואָס פאַרלירן זיך ווייט אויפן האַריוואַנט. און איבער די פלאַכן  
און די שפּועים פון די בערג גייען מענטשן. זיי דעקן־צו די אויסשפּרייטן  
פון די טאַלן, גרייכן ביז צום שפיץ באַרג. און כּהר־עין דערזעט ער, אין  
די הימלען איבער דעם באַרג פלאַקערן זיילן פון א בית־המקדש. אן אַפּע־  
נער, אָן א קאָפּדעק שטייט דער בית־המקדש, — דער הימל, וואָס ברענט  
מיט א ווייסן חשמל־ליכט, דינט אים פאַר א קופּאַל. די גאַנצע ערד אונטער  
אים הענגט אין דער לופטן.

און דער נביא האָט געזען ווי די אלע פלאַכן און שפּועים פון די בערג  
זענען באַדעקט מיט מחנות מענטשן, וועלכע קומען ארויס פון דעם אומקרייז  
פון האַריוואַנט און גייען אויף מיט געזאַנג צום שפיץ באַרג, צום חשמל־  
ברענענדיקן בית־המקדש, און זיי זינגען און זיי זאַגן:

„קומט, און לאַמיר ארויפגיין צום באַרג פון יהוה,

צו דעם הויז פון דעם גאָט פון יעקב.

און ער וועט אונז לערנען פון זיינע וועגן.

און מיר וועלן גיין אין זיינע שטעגן.

וואָרום פון ציון וועט ארויסגיין א תורה,

און גאָט'ס וואָרט פון ירושלים.

דאָס האָט געדויערט א הרף־עין. באלד האָבן די פאַרהאַנגען זיך  
צונויפגערוקט, און דער יונגער ישעיה איז געבליבן מיט דעם אלטן ישעיה'ן  
שטיין ביי דעם דרויסנדיקן טויער, וואָס האָט דעם עתיד אָפּגעשלאָסן פון זיי.  
„אַ, פאַטער, איך האָב געזען דיין חזיון!“ — רופט אויס דער יונגער

נביא.

„און אויך דיין חזיון, מיין זון, האָסטו געזען, וואָרום מיין חזיון און  
דיין חזיון זענען איין חזיון. עס איז דער חזיון פון די אלע, וואָס טרויערן

אויף ציון און ווייטיקן פאר דער גאולה און האָפן אויף דער ישועה. אין איטלעכן דור וועט ער גע'חלומ'ט ווערן. איין דור וועט אים איבערגעבן דעם אנדערן, ביז עס וועט לסוף מקויים ווערן די הבטחה, וואָס גאָט האָט געגעבן דעם פּאָלק ישראל, און די האָפענונג פון דער וועלט, אז אלע שווערן וועלן געשמידט ווערן אויך אקעראייזנס, די שפיזן — אויף צווייג-מעסערס, און א פּאָלק קעגן א פּאָלק וועט נישט הויבן א שווערד, און מען וועט נישט מער לערנען מלחמה; זיי וועלן נישט בייז טאָן און נישט פאַר-זאַרבן אויף מיין גאנצן הייליקן באַרג, וואָרום די ערד וועט זיין פול מיט דערקענונג פון גאָט, ווי די וואסערן באַדעקן דעם ים".

## קאפיטל ניין

און דאך, גלייך א מעכטיקע האנט וואלט זיי אָנגענומען ביי די האַר פון קאַפּ און זיי עוקר־געווען פון די איינגעזעסענע ישובים, זענען זיי געקומען אַנצוציען פון אלע פיר עקן פון מדינת בבל, פון אלע עקן און ווינקלען, וווּ זיי זענען נאָר געווען פארוואָרפן. זיי זענען געקומען מיט זייערע ווייבער, קינדער, קנעכט און דינסטן, מיט זייער ביסל האָב און גוטס, פי און בהמות, צו דעם פּאַלאַץ פון די פּרינצן פון יהודה, וואָס די גול־יבבל האָבן זיך געקליבן אויפצוגיין פון דאָרט מיטן נשיא ששבצר קיין יהודה, צוריק צו זייער מולדת. זיי האָבן זיך גאַרנישט געמאכט דערויס, וואָס כורש האָט דערקלערט בל־מרדכי, נישט יהוה'ן, פאר דעם גאַט, וואָס האָט אים געבראכט קיין בבל צו באפרייען די פעלקער. זיי האָבן אינגאָר־רידט אינגאנצן די דערקלערונג. זיי האָבן געגלויבט באמונה־שלמה דעם נביא'ס רייד אז דאָס האָט יהוה געבראכט כורש'ן קיין בבל צו באפרייען זיין פּאָלק — און נישט קיין אנדערער. דאָס איז דער אמת, און דאָס איז דער עיקר.

עס איז געווען ווי די ווערטער פון נביא וואָלטן אריינגעגאנגען אין זייערע הערצער אריין ווי א זאָמען פון טרייסט, האָבן דאָרט אויפגעשפּראַצט און צייטיק געוואָרן אין א פרוכט פון אמונה און בטחון אין דעם גאַט פון ישראל, אין א נייעם בונד מיט גאַט, וואָס האָט אויסגעפּלאַסטערט פאר זיי דעם וועג צוריק מיט וויזיעס פון א הערלעכן עתיד. און זיי זענען אויפ־געגאנגען מיט געזאנג און פרייד.

עס האָבן זיך נישט געקאַנט אָפּוונדהערן די בבל'ער צו זען טאָג נאָך טאָג גרויסע פארטיעס עברים, ווי זיי קומען אָן פון אלע וועגן און שטעגן ארום דער שטאָט, לאנדן פון שיפלעך אויף די ברעגן פון די קאנאלן, שפּרייטן זיך אויס און גיסן זיך אריין אין די גאסן, אין די מארקפלעצער, אין די באזארן פון בבל. מען האָט זיי געזען אדורכציען מיט די רעשטן פון זייער האָב און גוטס, מיט פעק קליידער, כלים, קערב און קרוגן, אָנגעלאָדן אויף די רוקנס פון זייערע אייזלען, מוילאיזלען, קעמלען, ווי אויך אויף די אייגענע פלייצעס. טייל משפחות האָבן געפירט מיט זיך שקלאפן און שקלאַפּינס, באלאָדענע ווי לאסט־חיות, אנדערע משפחות און גרופן לאנדסלייט האָבן אריינגעצויגן קיין בבל אין א פּאַראַד־מאַרש, מיט געזאנג און שפיל פון אייגענע זינגער און שפילער אויף פייפלעך. אזא אָנגעלויף פון א המון עברים, זייער אויפשלאָגן געצעלטן אין דעם הויף פון דעם פּרינצן־פּאַלאַץ אויף דער פּראָצעסיע־גאַס, ווי זייער לאַגערן אין די אלע געסלעך און ליידיקע פּלעצער ארום דעם פּאַלאַץ, האָט געמוזט ארויס־

רופן גרויס נייגיר ביי דער בבלי'ער באפעלקערונג. מען האָט געוואוסט, אז די עולי-ציון לאָזן איבער נאָך זיך אלטגעזעסענע נחלאות, קולטיווירטע פעלדער און גערטנער. נישט ווייניק פון זיי האָבן געמוזט מצליח-זיין אין גלות, וואָס עס איז געווען צו זען פון די שקלאפן, וואָס זיי האָבן געפירט מיט זיך, פון דער שווערער לאַדונג פון זילבערנע און גאלדענע כלים, פון די בערג געפארבטע שטאָפן, פעק לייונט, באַלן וואָל, פון די קערב אָן א צאָל, פול געפאקט מיט שטוב-זאַכן; פון די אייזלען, באַלאַדענע מיט קרוגן גוטע איילן. מען האָט געוואוסט, אז צווישן די עולים זענען פאראן לאנדסמאנשאפטן, וואָס האָבן פארלאָזט ישובים פון שטעטלעך און דערפער, קאָלאָניעס, רייך מיט דער שפע פון פרוכטיקער ערד, און זיי לאָזן זיך אויף גאָט'ס באַראַט אין דעם ווייטן וועג אריין, דורך דעם לאנגן מדבר, צוריק צו זייער חרוב'דיק לאַנד, וואָס איז ארומגערינגלט און אפילו טיילווייז באזעצט פון פיינטלעכע שכנישע פעלקער. מען האָט געוואוסט פון דעם קאמף, וואָס עס שטייט זיי פאַר צו פירן סיי מיט זייער אייגענער ערד, וועלכע איז באַרגיק, שטיינערהדיק און אַרעם אין וואסער, וואָס זיי קלייבן זי פונדעסטוועגן בעסער אויס איידער די פרוכטיקע פעלדער, אדורכגע- שניטענע מיט באַכן קוועלעדיק וואסער; סיי מיט זייערע נישט-פארגינע- רישע שכנים, וועלכע האָבן זיך אריבערגעכאפט אריבער דער גרענעץ און פארבאפט פאר זיך די נחלאות, ווען זייערע בעלי-ביתים זענען פארטריבן געוואָרן אין גלות. און דאָך, זעט די פרייד, זעט די באַגייסטערונג, זעט דאָס צייטערן און פלאטערן פון די עולים אין זייער אייפער אויפצוווייזן זייער שטאַם, זייער שלשלת-היחוסין. וואָרום נישט אלע ווערן צוגעלאָזט צו דער עליה. א שטרענגע קאָנטראָל איז איינגעפירט ביים נביא. עס איז געלייגט אויף די זקנים און די כהנים, אויף די עלטסטע אין דער קהילה אונטער- צווכן איטלעכע משפחה און איטלעכע לאַנדסמאנשאפט, וועלכע מעלדעט זיך פאַר דער עליה, צי שטאמען זיי ריכטיק אָפּ פון די בני-ישראל און צו וועלכן שבט זיי געהערן. און נאָר די, וואָס זענען ביכולת צו באשטעטיקן זייער שטאַם דורך א יחוס-בריוו, ווערן צוגעלאָזט צו דער עליה.

וואָס איז דער כוח, וואָס טרייבט זיי צו ברענגען יעטוועדן קרבן, פארבלענדט זיי פון צו זען יעטוועדע שטרויכלונג, וואָס זיי טרעפן-אָן אויף זייער וועג, מאכט גרינג פאר זיי יעטוועדן פריין, וואָס זיי האָבן צו צאָלן פאר דער עליה? נישט אנדערש, נאָר די ווערטער פון נביא, וואָס ער האָט פארזיט אין זייער האַרץ, האָבן געשאפן אין זיי אזא גייסט, וואָס פאר- וואנדלט זיי אין קנעכט פון גאָט. גרייטע צו טאָן דאָס שליחות, וואָס גאָט האָט באשטימט, צי מיט אַדער אָן זייער אייגענעם ווילן. און דער דראַנג נאָך דעם שליחות איז דער דאָרשט נאָך דער גאולה, וואָס פארקערט דעם מדבר, וואָס זיי וועלן דארפן אדורכגיין, אין א גרעזן און דאָס לאַנד — אין דעם באַרג פון גאָט.

דער נביא, אָבער, וואָס האָט געטראָגן אין זיך און איבערגעגעבן אין

זיינע נביאישע ווערטער דעם חזיון פון דער גאולה, ער איז געשטאנען אין דרויסן.

דער נביא איז ארויסגעקומען פון זיין חלום, אזוי ווי ער אליין וואלט געווען דער מאן פון יסורים, וואס ער האט געזען, און ער איז צוריק געהיילט געווארן. אויך פאר אים, אזוי ווי פאר זיין פאטער, דעם נביא ישעיה, האט גאט געוועבט א קלייד פון א לייכטנדיקן וואלקן-שלייער און האט איינגע-הילט אין דעם זיין צעביילט לייב. אבער הינטער דעם וואלקן-קלייד איז זיין לייב געבליבן צעזעגט אויף צוויי. דער גורל פון ישראל'ס באשטימט-קייט, דער בלוטיקער וועג, וואס שטייט אים פאר פאר זיין שליחות, האט אים אלץ נישט געגעבן קיין מנוחה. ער האט נישט געקאנט שלום מאכן מיט דעם געדאנק, אז ישראל גייט צוריק קיין יהודה צו זיין דער קרבן אויף דער עקידה, וועלכע גייט אים פארויס, ווי ער, דער נביא, האט דאס אזוי פיל מאל געזען אין זיינע חזיונות.

דענסמאל איז געקומען צו אים זרובבל, וועלכער האט נישט אפגעטאן זיין אויג פון דעם נביא, און האט אויסגערופן צו אים :

„שטיי-אויף און קום ארויס און זע, וואס גאט האט געטאן צו זיין פאלק. עס זענען מקויים געווארן די זיינע רייזן! נישט אנדערש, נאר מלאכים פון הימל קומען און ברענגען זיי אויף זייערע פליגל און זאמלען זיי אין צו גיין צוריק אין זייער לאנד אריין“.

דער נביא האט זיך אויפגעהויבן און איז ארויסגעגאנגען צו זיי, און ער האט זיי געזען לאגערן ארום דעם הויף פון דעם פרינצן-פאלאץ. און ער האט אויפגעהויבן די אויגן און ער האט געזוכט דעם צייכן, וואס ער האט געזען תמיד פארויסגיין פאר זיי, דעם צייכן פון דער עקידה. נאר דער צייכן פון דער עקידה איז שוין מער נישט געווען, אויך קיין שום אנדער צייכן, וואס זאל אנוואגן אויף דעם ליידנס-וועג. וואס שטייט זיי פאר, איז נישט געווען צו זען. אין דער זייט פון מערב, ווו עס ליגט דער וועג קיין ציון און ירושלים, איז געווען צו זען דעם פלאמפייער פון דער אונטערגייענדיקער זון. דער גאנצער מערבדיקער הימל איז פארפלייצט געווארן מיט אים חשמל-ליכט, און אין דעם ים איז געשוומען א פייער-דיקער בית-המקדש, וואס איז באשטאנען פון פיר מעכטיקע בליציקע זיילן, און דער קאפמאדעק פון בית-המקדש איז געווען א קופאל פון פייערדיקן חשמל. עס איז געווען דאס אייגענע בילד ווי אין דעם חזיון, וואס דער אלטער נביא האט אים געוויזן. און איבער דעם פאנטאסטישן בית-המקדש איז געהאנגען דער צייכן פון נוח'ס וואסערן, דער זיבן-קאלירעדיקער רעגנבויגן, דער צייכן פון סליחה און מחילה. און פון דעם פייערדיקן חשמל-ים, וואס האט פארפלייצט דעם מערבדיקן האריזאנט, האבן זיך געטראגן צו אים קולות פון געזאנג, וואס זענען אויפגעגאנגען פון פיל פעלקער, ווי דאס רוישן פון פיל וואסערן. און ער האט געקאנט דייטלעך הערן זייערע ווערטער, ווי זיי זינגען און רופן, די אייגענע ווערטער, וואס ער האט געהאט אין זיין פריערדיקן חזיון :

„קומט, און לאַמיר ארויפגיין צום בארג פון יהוה,  
 צום הויז פון דעם גאָט פון יעקב.  
 און ער וועט אונז לערנען פון זיינע וועגן,  
 און מיר וועלן גיין אין זיינע שטעגן.  
 וואָרום פון ציון וועט ארויסגיין א תורה,  
 און גאָט'ס וואָרט פון ירושלים.“

און עס איז געקומען איבער אים דאָס נביאות. עס איז געווען ווי  
 א מעכטיקע האנט וואָלט אים באפאלן און מיט געוואלט אָנגעטאָן אויף  
 זיין גייסט און אויף זיין מויל דעם געשפּאַן פון נביא. און ער האָט אויס-  
 גערופן: „איך זע, איך זע!“ —

„איך פאָרויס גייט יהוה,  
 און איך נאָכבאַגלייט דער גאָט פון ישראל.“

און א נייער גייסט איז אריינגעקומען אין נביא. און ווידער האָבן זיך  
 אויפגעפנט ביי אים די אויגן, און ער האָט געזען:  
 ער געפינט זיך ווידער אויף דעם אָרט פאר די טויערן פון ירושלים,  
 ביים אויסגאנג פון מדבר, אויף דעם הויךן מדבר־דיקן בארג, ווו ער האָט  
 פריער געזען ארויסשפראַצן פון דער ערד דאָס ריטל, וואָס עס איז אויפ־  
 געשטאַנען דערפון דער מאן פון יסורים. נאָר דאָסמאָל איז דער בארג אין  
 מדבר נישט געווען נאקעט ווי אן אויסגעקראַכענער קאָפּ, נאָר א שפּריי־רעגן  
 האָט נאָרוואָס געהאט באדעקט מיט טויאיקער פרישקייט דאָס פנים פון דער  
 ערד, האָט אָפּגעוואשן דאָס שטיינערדיקע מדבר־פנים פון דעם בארג, די  
 גאנצע ערד ארום. א געשפּרייט פון יונג־גראַז האָט צוגעדעקט דעם בארג  
 און די גאנצע הוילע שטיינערדיקע וועלט ארום. נאָך ברענען אין חשמל־  
 פייער די הרי־מואב ביים דעם עק וועלט, ווי זיי וואָלטן געווען די טויערן  
 צום הימל, אָבער די וועלט, צופוסנס פון די בערג, איז באקליידט מיט א  
 טלית פון גרינס, ווי מיט א קלייד פון חסד און רחמים. א באפרייאונג איז  
 געקומען איבער דער וועלט, ווי א פריילאָזונג פון א שווערער קללה, וואָס  
 האָט געדריקט אויף איר פאר א שווערער זינד. א טרייסטונג אין דער לופט,  
 ווי גאָט וואָלט אָפּגעווישט נישט נאָר די טרערן פון איטלעכן פנים, נאָר  
 אויך די טרערן פון דער ערד. ווי א קינד, וואָס איז נאָרוואָס איינגעשטילט  
 און געטרייסט געוואָרן פון דעם צארטן אַנריר פון דער מוטערס האנט,  
 און ווי א קינד, וואָס איז ערשט געבוירן געוואָרן — אומבאפּלעקט, באדעקט  
 מיט דעם טוי פון הימל, האָט דער גאנצער ארום גערוט פאר אים אין  
 טיפּער שלווה.

דער ריינער גראַזיקער בארג, מוכן־מוזמן אויפצונעמען די שאַף און  
 די בייזע חיות, וואָס וועלן הוייערן אויף אים באַנאַנד, איז פארקערט געוואָרן  
 אין יענעם הייליקן בארג, וואָס „זיי וועלן נישט ביזן טאָן און נישט פאַר־  
 דאַרבן אויף אים, וואָרום די ערד וועט זיין פול מיט דערקענונג פון גאָט,

ווי די וואסערן באדעקן דעם ים, אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזען אין זיין חזיון. ער שטייט, דער בארג, און ווארט אויף דעם ריטל, וואָס וועט ארויס פון ישי׳ס גזע, אויף דעם צווייג, וואָס וועט שפראַצן פון זיינע וואַרצלען. דער בארג איז אַרונטערגעקומען פון הימל און האָט זיך אויס־געשפּרייט ביי די טויערן פון ירושלים, ביים אויסגאנג פון מדבר, גרייט אויפצונעמען די עברים, וואָס קערן זיך אום צוריק פון בבל. אָט זעט ער זיי גיין. פון אלע עקן וועלט קומען זיי אָן, ווי שטראָמען פריש קוועלנדיק וואסער. זיי קומען ארויס פון די טאָלן און גייען־אויף אויף אים מחנות נאָך מחנות, ווי די וועלן פון ים. נישט נאָר די יוצאי־בבל אליין קומען קיין ציון, נאָר אלע דורות, וואָס וועלן ארויסקומען פון זיי, קומען־מיט מיט זיי, און אלע דורות, וואָס וועלן זיך באהעפטן צו זיי. דער גאנצער אהרית־הימים קומט־מיט מיט זיי, אלע פעלקער און אלע אומות. און א גרויס געזאנג גייט־אויף פון די עולים, וואָס פארהערלעכט די הימלען און שאַלט איבער דער ערד מיט גוטער בשורה. גאָט האָט אָפגעווישט די טרערן פון אַיטלעכן פנים, גאָט האָט געטרייסט זיין פאַלק.

און דער הימל, איין פייערדיקער רעגנבויגן, פלאַטערט ווי א פאַן איבער די קעפ פון די עולים.

און דעם נביא'ס הארץ איז אָנגעפילט געוואָרן מיט א גאולה־געזאנג, ווי דער האַניק פילט־אָן די קעמערלעך פון א מילגרוים, און ער איז ארויס מיט א נבואה פון נחמה :

„זינג, דו עקרה,

וואָס האָט נישט געבוירן,

ברעך אויס אין געזאנג און שריי אויס,

דו, וואָס דו האָסט נישט געווייטיקט :

וואָרום מער זענען די קינדער פון דער וויסטער,

ווי די קינדער פון דער באַמאַנטער, זאָגט גאָט.

ברייט אויס דאָס אָרט פון דיין געצעלט,

און די יריעות פון דייןע וווינוגען זאָל מען אויסטרעקן ;

נישט שפּאַר, מאַך לאנג דייןע שטריק,

און דייןע פּלעקלעך באַפעסטיק״.

ווי איינער, וואָס איז אדורכגעגאנגען א ביטערע קראנקייט און איז אויסגעהיילט געוואָרן ; ווי איינער, א געפייניקטער און געפלאַגטער, וואָס ווערט געטרייסט און געהיילט פון א צארטער מוטערלעכער האנט, באַקומט דאָס געפיל פון ריינקייט און אויסדערוויילטקייט, — אזוי האָט דער נביא דערפילט דעם חסד פון טרייסט, וואָס האָט געהייליקט און געאיידלט נישט נאָר אים אליין, נאָר דעם גאנצן באשאף מיט אים. ער האָט געזען די וועלט ווי אן אומבאַפּלעקטע היים פאר דעם ניי־געבוירענעם מענטשן ; אַיטלעכע שנאה פארשוונדן, אַיטלעכע זינד אָפגעמעקט, אַיטלעך שלעכטס פארטיליקט

פון דעם מענטשנס הארץ. נייגעבוירן אין ישראל. ישראל אין צוריק די יונגפרי געוואָרן, אן אומבאפלעקטע בתולה, וועלכע אין ראוי צו ווערן מקודש צו גאט, ווי א כלה אנשפוינט צו איר חתן.

און אז ער האָט דערזען די אומבאפלעקטייט פון ישראל, האָט גאָט אים אויפגעעפנט די אויגן, אז ער זאָל דערזען דעם נצח־ישראל.

ישראל גייט צווישן די אומזת־העולם. א כלה, וואָס טראָגט אלמנה־קליידער. נאָר אונטער איר קלייד פון אלמנה־שאפט פינקלען די תכשיטין פון דער אייביקער אומבאפלעקטער בתולה־שאפט. ישראל גייט־אדורך דורך אלע פייערן, ער טרינקט זיך אין אלע ימים. גאָט האָט אויפגעעפנט פאר דעם נביא דעם ליידנס־וועג פון ישראל, וווּ די חיות־רעות לוייערן אויף אים ביי די וועגן, — פון אלע היילן און לעכער קריכן זיי ארויס, שטאַרן אויף אים מיט די גרינע אויגן פון רשעות; קרעלן, ווי פייערדיקע צוואנגען, דראַפּען זיך אריין אין זיין לעבעדיק לייב, מיילער, ווי אָפענע קברים, עסן זיך אריין אין זיין פלייש. די האָר אויסגעפליקט, די נעגל אויפ־געריסן, דאָס גאנצע לייב צעקיילט און צעביילט. — נאָר פון אלע ענווים־קשים, מאטער־קאמערן, פון אלע קאַלכאווונס קומט ישראל ארויס, א באנייטער, אן אומבאפלעקטער, ווי א כלה, וואָס אין געפאנגען געוואָרן פון גולנים, אין אויסגעשטאנען אלע ענווים־קשים, נאָר דערהאלטן איר אומבאפלעקטייט.

און ווידער האָט ער דערזען דעם אייביקן צייכן פון ישראל, דעם דאָרן, וואָס משה האָט געזען אין מדבר און וואָס ער אליין האָט אָנגעטראָפן ביי די טויערן פון ירושלים, — דער דאָרן, וואָס ברענט און ברענט און ווערט קיינמאָל נישט פארצערט, ווייל קיין שלעכטס קאָן איבער אים נישט שולט זיין.

אין דער ביי־כנישתא, פאר די נשיאים פון בית־דוד, פאר די כהנים און פאר די זקני־ישראל האָט ער פאָרגעבראכט זיין טריאומ־ליד פון דער גאולה, דעם חזיון פון ישראל'ס אייביקער באנייאונג, פון ישראל'ס איי־ביקייט.

ער איז געווען ביי זיינע לעצטע כוחות, ווען זיין באגלייטער נריה בן־שריה האָט אים אריינגעפירט אין דער ביי־כנישתא, ווי א געוויקס, וואָס האָט שוין ארויסגעגעבן פון זיך איר בליאונג, אין ער געווען: אויסגענאָגט פון זיינע חזיונות, אויסגעצערט פון זיין אייגענעם פייער, אין ער איינגע־בויגן געווען. בלייד, די טיף־איינגעגראַבענע אויגן פארשלאָסן, מיט איטלעכן טראַפן חיות אנטרונען פון זיין פנים, האָט ער זיך געוואקלט אויף די פיס, ווי אן אויסגעטריקנט איינגעבראַכן צווייגל אין די ווינטן פון מדבר.

מיט זיין בלייד יונג פנים אויסגעשטרעקט צום באַלקן, ווי א טרובן פון גאט, האָט ער ארויסגעזאָגט די ווערטער מיט א קלאַר קול, מיט אזא פרישקייט און הייליקייט, ווי די ווערטער וואָלטן אין זיין לאנגן אויסגע־צויגענעם האלדז אדורכגעגאנגען דורך קאסקארן פרישע וואסערן, איידער זיי זענען ארויסגעקומען פון זיין מויל:



„אויף א קליינער רגע האָב איך דיך פארלאָזן,  
אַבער מיט גרויס דערבאַרעמונג וועל איך דיך איינזאַמלען.  
אין אויסגוס פון כעס  
האָב איך א רגע פאַרבאַרגן מיין פנים פון דיר,  
אַבער מיט אייביקער גענאַד  
טו איך דיך דערבאַרעמען,  
זאָגט דיין אויסלייזער, גאָט.

---

וואַרום די בערג מעגן זיך אַפּטאָן,  
און די הויכן מעגן זיך וואַקלען,  
אַבער מיין גענאַד וועט זיך פון דיר נישט אַפּטאָן,  
און מיין בונד פון שלום וועט זיך נישט וואַקלען.  
זאָגט דיין דערבאַרעמער, גאָט.

---

„און אפשר האָסטו מוראַ, או א כוח, וואָס שטייט מחוץ מיין רשות,  
וועט דיר שלעכטס טאָן, אפשר שרעקסטו זיך, טאַמער וועסטו אריינפאלן  
צווישן רשעות־דיקע אומות, חיות־רעות, וואָס וועלן שיקן אין דיר זייערע  
כלי־משחית, וועלן זיך אריינרייסן און זיך איינבייסן אין דיר מיט זייערע  
קרעלן און שטויסצייג, זאָג איך דיר, אין נאַמען פון גאָט, אז עס איז נישטאַ  
קיין כוח אויסער מיר און עס איז נישטאַ קיין רשות אויסער מיר.

„זע, איך האָב באַשאַפן דעם מייסטער,  
וואָס בלאָזט אין דעם קוילפייער,  
און ברענגט אַרויס א געצייג פאַר זיין אַרבעט,  
און איך האָב באַשאַפן דעם פאַרוויסטער צו צעשטערן.  
איטלעך געצייג, וואָס וועט געפורעמט ווערן קעגן דיר,  
וועט נישט געלינגען,  
און איטלעכע צונג, וואָס וועט זיך שטעלן אין משפט מיט דיר,  
וועסטו שולדיק מאַכן.  
דאָס איז דער אַרב פון די קנעכט פון גאָט,  
און זייער גערעכטער לויז פון מיר, זאָגט גאָט.“

## קאפיטל צען

אין דער עליה פון די בית-לחמ'ער, ווו נריה האָט אים געהאלטן די גאנצע צייט, וואָס ער האָט זיך געפונען אין בבל, איז דער נביא געלעגן אויף זיין געלעגער. עס איז שוין געווען נישט מער ווי א בינטל ביינער, איינגעוויקלט אין א ווייס קלייד, וואָס איז געלעגן אויף דעם אויסבעט פון שטרוי און פאלמען-בלעטער. דאָס בינטל ביינער האָט זיך קיין ריר נישט געטאָן, ווי עס וואָלט אין זיך מער קיין לעבן נישט געהאט. דאָס בלייכע פנים געווענדעט צום הימל, וואָס האָט אריינגעקוקט דורך די פאלמען-צווייגן, מיט וועלכע די עליה איז געווען געדעקט. די אויגן פארמאכט, נאָר די שיטערע דינע שווארצע באַרד-קרויזן האָבן זיך באוועגט ביי אים מיטן הייבן-זיך און פאלן פון זיין ברוסטקאסטן. דאָס איז געווען דער איינציקער סימן פון לעבן, וואָס דער נביא האָט ארויסגעוויזן.

אויף א באַנק ביים געלעגער האָט דער נביא געהאלטן זיינע שרייב-מכשירים: ליים-טאוועלעך, שערבלעך, קריץ-שטיפטן, פארב-פענדולען. און ווי תמיד איז נעבן אים געזעסן נריה, גרייט אים צו באדינען און צו פאר-צייכענען די ווערטער, וואָס וועלן ארויסקומען פון זיין מויל. דער נביא האָט אָבער איצט געשוויגן. די ליפן זענען ביי אים געווען פאַרשלאָסן, אזוי ווי די אויגן. מער נישט. דאָס האַרץ זיינס האָט געקלאַפט הויך, און די דינע דעליקאַטע פליגל פון זיין לאַנגער נאָז האָבן געצוקט, געשעפט שווער די נישט-באוועגעלעכע לופט. דאָס גיין אויף-און-אַפּ פון זיין ברוסט-קאסטן און דאָס נערוועזע צוקעניש פון די נאָזפליגל האָבן געגעבן נריה'ן צו וויסן, אז דער נביא איז פארטראָגן אין זיינע חזיונות. ער איז דערפאר געבליבן זיצן מיט אן איינגעהאלטענעם אַטעם, ער זאָל נישט שטערן דעם נביא אין זיינע זעאונגען, וואָס קומען איבער אים און האלטן אים געפאַנגען אין די אַנדערע וועלטן ביז צו זיין לעצטן אַטעם.

אין זיין חזיון האָט דער נביא זיך געפונען אויף דעם הרי-הזיתים. קעגנאיבער אים איז געווען דער הרי-המוריה, וואָס ער האָט צו אים אריי-בערגעקוקט. ער האָט געזען ווי די שובי-ציון רוימען-אויס דאָס אַרט פון יעשוועדער טומאה, ער האָט זיי געזען צעשטויסן די מזבחות פון די אַפגע-טער, לייגן דעם פונדאַמענט פארן נייעם בית-המקדש. זרובבל און ישוע דער כהן זענען זייערע אָנפירער. א גרויס האַוועניש גייט-אַן אויפן אַרט. מען טראַגט-אַן שטיינער, מען שלעפט געהילץ, שטאַמען פון צעדערביימער. די כהנים זענען פאַרנומען מיט רייניקן די כלים פון בית-המקדש, מיט שטויסן און לויטערן אייל, צורעכט מאַכן די פרוכתער. ער זעט באשיינן פערלעך ווי גאָט היילט ווידער די ווונדן פון ישראל. איבער ירושלים האָט

גאָט ווידער אָנגעצונדן די זון און האָט איר צוריקגעגעבן דאָס ליכט פון ששת ימי־בראשית, וואָס זי באַגיסט מיט אַ שטראַם פון חסד די חורבות פון ירושלים. און די חורבות פון ירושלים ווערן אין דעם חשמל־ליכט פאַר־וואנדלט אין פּאַנטאַסטישע שלעסער און געמאַכן, געבוטעט פון צוזאַמען־געפרעסטע שטחאַלן זון. איטלעכער שטיין פון ירושלים באַקומט צוריק זיין פנים, ווערט מגולגל אין אַ גליאַיקן, בליצעדיקן ליכט־אויסשטראַלנדיקן אייך־לשטיין.

צווישן אים און דעם באַנייטן בית־המקדש ליגט דער נחל קדרון. ער קאָן אהין גישט דערגרייכן. דער נחל קדרון לויפט אריין אין דעם גי־הנום. וועלכער שלענגלט זיך ארום דעם הר־ציון, דער גי־הנום איז אַ מקום מוכן לפורעניות פון קדמונים. אהין פלייצט אריין די גאַנצע טומאה פון ירושלים. אין דעם טאָל פון הנום ליגן די צעבראַכענע געטער, די צעשטערטע מזבחות פון די אָפּגעטער, וואָס מען שליי־דערט אַרונטער פון באַרג מוריה. דאָרט געפינען זיך נאָך בראַכשטיקער פון מזבחות, וואָס די מלכי־ישראל אליין האָבן אויפגעשטעלט אין זייער דינען צו פרעמדע געטער. צעבראַכענע, צעשעדיקטע אָפּנוסן פון מולך, פון עשתרת, און צוזאַמען מיט זיי — סקע־לעטן־ביינער פון כומרים, וואָס וואַלגערן זיך ארום אין די בערג מיסט און אָפּפאַל. דער נביא זעט אין זיין חזיון דעם גי־הנום, איבערגעפילט, ווי אן איבערגעפלייצטער טייך, איבער זיינע ברעגן מיט־סקעלעטן־ביינער פון געטער און מענטשן, אלע צוזאַמענגעוואַרפן אין קופּעס אַש און מיסט, נאָר אויך איבער דעם טאָל הענגט ווי אַ שליי־ער־באַנד דער אות פון מי־נוח, דער זיבן־קאָליריקער רעגנבויגן.

און פלוצלונג דערהערט ער ווי פון גי־הנום גייט־אויף אַ געזאַנג און מישט זיך אויס מיט די זינגענדיקע קולות, וואָס גיסן זיך אַרונטער פון די בערג פון ירושלים, — אַ תהלה־ותשבחה צו גאָט. אויך דער גי־הנום, פון זיין נידער פון אַש און מיסט, גיט־אַפּ זיין שבח צו גאָט. נישט אַנדערש, נאָר עס איז דער טאָג פון דער גרויסער סליחה־ומחילה : גאָט אליין רייניקט די טומאה און הויבט זי אויף צו זיך. ער פארטיליקט דאָס שלעכטס, און ער לאָזט די רשעים לעבן. ער ווישט־אַפּ די טרערן פון איטלעכן פנים. ער צעפירט אלע גרענעצן און גלייכט־אויס אלע קרימענישן. ער נעמט אַרונטער אונטער די פליגל פון זיין חסד דעם גערעכטן ווי דעם אומגערעכטן, און ער טרינקט־אַן אלע דאָרשטיקע מיט זיין וואסער — אַן געלט און אַן געצאַלט. און דער נביא רופט־אויס אין דעם האַלב־שלאָף פון זיין חזיון מיט אַ פריידיק קול :

„העי, וְאַלֶּע דאָרשטיקע, קומט נאָך וואָסער,  
צומאַל דער, וואָס האָט נישט קיין געלט ;  
קומט שאַפט אייך איין און עסט.“

„קומט אלע הונגעריקע און עסט גאָט'ס ברויט. וואָרום עס איז אַ טאָג פון סליחה און מחילה, און דער טיש פון גאָט שטייט פאַר אלעמען גרייט.“

און מיטאַמאָל דערזעט ער, פון דעם הר־מוריה הויבט זיך אויף א פייערדיקע קרוין. אזוי ווי געטראָגן אויף פליגל, שטייגט זי א לבנה מיט שטערן באזוימט, העכער, העכער, ביז זי שוועבט אריין אין די חשמל־וואַלקנדלעך, וואָס שאַרן זיך ווי שווימענדיקע אינדזלען אין דעם הימל־ים, טוקט זיך אונטער און פאַרשווינדט.

נישט אַנדערש, נאָר עס איז דוד'ס קרוין, וואָס גאָט נעמט זי צו זיך אין הימל אריין.

ער האָט זיך אויפגעוועקט פון זיין חזיון.

מיט די לעצטע כוחות האָט ער באפוילן נריה'ן צו נעמען זיין שרייב־געצייג און פאַרצייכענען זיין לעצטע צוואה, דעם אַנזאָג, וואָס די עולים זאָלן מיטנעמען מיט זיך קיין יהודה ווי א חיזוק און אן אַנלען, וואָס זיי זאָלן פון דעם ציען טרייסט און שטאַרקונג פאַר אלע צייטן, אין אלע פייערן, וואָס זיי וועלן אדורכגיין, ביי אלע אבני־גוף, וואָס זיי וועלן אַנטרעפן אויף זייער וועג, וואָס הויבט זיך איצט אָן און וועט זיך אויס־לענגערן ביז צום אחרית־הימים.

גאָט האָט צוגענומען דוד'ס קרוין פון דער ערד און האָט זי ארויפ־גענומען צו זיך אין הימל, ווו ער האַלט זי גרייט פאַר דעם, וואָס וועט קומען באחרית־הימים, דאָס מלכות פון בית־דוד איז נישט מער א מלכות פון דער ערד, נאָר עס איז א מלכות־שמים, און גאָט שליסט אן אייביקן בונד מיט ישראל דורך דוד'ן, דורך דעם חסד, וואָס ער האָט צוגעזאָגט דוד'ן, דורך דעם משיח, וואָס וועט קומען פון דוד'ס הויז.

און דער נביא זאָגט צו די בני־ישראל:

„נייגט אייער אויער, און קומט צו מיר,

הערט, און אייער זעל וועט לעבן.

און איך וועל שליסן מיט אייך אן אייביקן בונד,

ווי די געטרייע חסדים צו דוד'ן.“

„און נישט פאַר אייך אליין שליט איך דעם אייביקן בונד — דורך

דעם חסד צו דוד'ן:

„זע, אן עדות צו די פעלקער האָב איך אים געמאַכט,

א פירשט און באַפעלער צו די אומות.

זע, א פאַלק, וואָס דו קענסט נישט, וועסטו רופן,

און אַ פאַלק, וואָס קען דיך נישט, וועט לויפן צו דיר —

פון וועגן יהוה דיין גאָט.

און צוליב דעם הייליקן פון ישראל,

ווייל ער האָט דיך באַשיינט.“

דאָס איז די משיחישע האַפענונג, וואָס דער נביא וויל מיטגעבן ישראל אין זיין וועג אריין. דאָס איז ישראל'ס ענדציל, זיין תכלית, און צוליב דעם גייט ישראל צוריק אין זיין לאַנד אריין.

און גאָט איז נאָענט צו יעטוועדן מענטשן. — און ווער עס זוכט אים, וועט אים געפינען, — אפילו צום רשע. וואָרום זאָל דער רשע פאַרלאָזן

זיין שלעכטן וועג און דער זינדיקער זיינע שלעכטע טראכטונגען און צוריקקערן צו גאט, וועט זיך גאט אויף אים דערבארעמען, וואָרום גאט איז א קוואל פון אייביקער סליחה.

„וואָרום נישט מיינע טראכטונגען זענען אייערע טראכטונגען, און נישט אייערע וועגן זענען מיינע וועגן, זאָגט גאט.

וואָרום אזוי ווי עס נמדערט פון הימל

דער רעגן און דער שניי,

און באַפֿרוכט די ערד און באַשפּראַצט זי,

און גיט זריעה צו דעם זייער,

און ברויט צו דעם עסער, —

אזוי וועט זיין מיין וואָרט, וואָס גייט אַרויס פון מיין מויל:

עס וועט זיך נישט אומקערן צו מיר ליידיק,

נייערט עס וועט טאָן וואָס איך האָב געוואָלט

און באַגליקן אין וואָס איך האָב עס געשיקט.

וואָרום מיט שמחה וועט איר אַרויסגיין,

און בשלום וועט איר געפירט ווערן;

די בערג און די הויכן

וועלן אויסברעכן פאר אייך אין געזאַנג.

און אַלע ביימער פון פעלד

וועלן קלאַפן די הענט.

אויפן אָרט פון דאָרן וועט אויפגיין א ציפּרעס,

און אויפן אָרט פון ווילדגעוויקס וועט אויפגיין א מירט.

און עס וועט זיין פאר א נאָמען צו גאט,

פאַר אן אייביקן צייכן, וואָס וועט נישט פאַרשיטן ווערן.“

און עס איז געווען, ווען דער נביא האָט מיט זיינע לעצטע כוחות

ארויסגעבראכט פון זיך די לעצטע ווערטער פון נחמה פאר זיין שרייבער

גריה'ס אויערן, האָט ער געהייסן גריה'ן גיין אויפזוכן זרובבל'ען און אים

ברענגען אין דער עליה, וואָרום איידער זרובבל גייט-אויף מיט די עולים

קיין יהודה, האָט דער נביא צו אנטפלעקן פאר אים א וואָרט פון גאט.

גריה האָט אָנגעטראָפן זרובבל'ען ביי די מחנות פון יהודה, ווו ער און

דער כהן ישוע בן-יוצדק האָבן געמאכט די לעצטע הכנות פאר פאַרלאָזן

בבל און אויפגיין מיט די עולים קיין יהודה. גריה האָט געבראכט זרובבל'ען

צום נביא'ס געלעגער אין דער עליה.

זרובבל איז געשטאַנען געבויגן איבער דעם קראַנקן נביא. ער האָט

אַריינגעקוקט אין דעם נביא'ס אויגן און געזאָגט:

„אויגן פון ישראל, הויב דיך אויף און קום מיט אונז, זע, די מחנות

פון יהודה שטייען גרייט צו פאַרלאָזן בבל. מאַרגן-אייבערמאָרגן ציען מיר

אַפ. דיין נביאות איז מקוים געוואָרן. פאַרלאָז אונז נישט. קום און זיי

אונזער וועגווייזער דארט, ווי דו ביסט געווען דער וועגווייזער דאָ.  
„נישט איך“, — האָט דער נביא געשאַקלט מיטן קאָפּ און גערעדט  
מיט א שוואַך קול. — „גאָט האָט אָנגעצייכנט מיין וועג. ער האָט געשטעלט  
א מעטע ווי ווייט איך זאל גיין. אנדערע וועלן קומען אויף מיין אָרט און  
וועלן זיין די וועגווייזערס פון ישראל.“  
„זאָג אונז, ווער.“

„דו“, — האָט דער נביא געזאָגט און זיך געמיט ביי דעם צו קוקן  
זרובבל'ען אין די אויגן אריין.  
„איך, דער לעצטער אין ישראל? דו ווייסט וויל, א פרעמדער אין  
דער נשיא פון יהודה.“

„נישט א פרעמדער וועט זיין דער נשיא פון יהודה, נאָר דו. און דער  
כהן ישוע וועט זיין צו דיין רעכטער האנט, און חגי דער נביא — צו דיין  
לינקער האנט, און זיי וועלן שטאַרקן דייע הענט צו בויען דאָס הויז  
פון גאָט.“

זרובבל איז בלייך געוואָרן. דער נביא האָט פאַרמאַכט די אויגן. ער  
האָט געשעפט מיט א שווערן אַטעם די לופט. די אויגן פאַרמאַכט, האָט ער  
מיט די בלייכע שלאָבעריקע פינגער געזוכט זרובבל'ס האנט ביז ער האָט  
זי געפונען. ער האָט איינגעקלאַמערט די פינגער אין זרובבל'ס האנט און  
געזאָגט:

„געבענטשט זאָלן זיין די הענט, וואָס וועלן בויען דאָס הויז פון גאָט,  
נאָר דאָס מלכות פון דוד וועט ווערן פאַרמיטן פון דיר.“

„פון מיר נאָר אליין?“ — פרעגט זרובבל מיט אַ פאַרכאַפּטן אַטעם.  
„פון דיר און פון די אלע, וואָס וועלן קומען נאָך דיר“, — זאָגט דער  
נביא, די אויגן אלץ פאַרמאַכט, אַרויסברענגענדיק די ווערטער שווערלעך  
פון זיין מויל. — „פון אלע דורות ביז...“

„וועט דאָס מלכות פון בית־דוד פאַרשיטן ווערן פון דעם פנים פון  
דער ערד?“ — פרעגט זרובבל מיט א דערשראָקן פנים און א דערשראָקן  
קול.

„חלילה, גאָט האָט געשאַסן אן אייביקן בונד צוליב דעם חסד, וואָס  
ער האָט צוגעזאָגט דוד'ן. עס איז געווען, ווען גאָט האָט מיר געוויזן אין  
חזיון ווי דייע געבענטשטע הענט בויען דעם בית־המקדש, האָט ער מיר  
אויך געוויזן ווי דוד'ס קרוין הויבט זיך ווי אויף פליגל און פליט־אַפּ פון  
דער וועלט — צו גאָט אין הימל אריין. מיט דעם האָט גאָט מיר צו וויסן  
געגעבן, אז דאָס מלכות פון דוד ווערט צוגענומען פון דער ערד און פון  
דער וועלט און ווערט באהאלטן מיט גאָט אין הימל פאר דעם, וואָס וועט  
קומען באחרית־הימים, פאר דעם, וואָס גאָט האָט מיר געזאָגט אויף אים:  
זע, אַן עדות צו די פעלקער האָב איך אים געמאַכט, א פירשט און באפעלער  
צו די פעלקער.“

„ווער איז ער?“ — פרעגט זרובבל.

„ער איז דער, וואָס דער נביא האָט אויף אים נביאות געזאָגט: און,

א ריטל וועט ארויס פון דעם שטאם פון ישי... און רוען וועט אויף אים  
דער גייסט פון גאט, און ער וועט ברענגען דעם אייביקן שלום, און דער  
שורש פון ישי וועט ווערן א פאן פאר די פעלקער.

„ווי אזוי ער? ווי געפינט ער זיך?“

„זיין נאמען איז געווען מיט גאט אין הימל איידער ער האט נאך  
באשאפן די וועלט. גאט האט אנגעברייט די גאולה איידער ער האט  
געבראכט דאס עבדות, די מחילה-וסליחה איידער די זינד איז געבוירן  
געווארן, דער שלום פאר דעם קריג. גאט'ס גייסט האט געשוועבט איבער  
דעם תהרובהו איידער ער האט אריינגעבלאזן סדר אין אים. פון זיינעט  
וועגן גייסטו צוריק קיין יהודה, פון זיינעט וועגן וועסטו אויפבויען דעם  
בית-המקדש, כדי פארצוברייטן די וועלט פאר זיין קומען מיט דעם, וואס  
דו וועסט ברענגען ישראל צו ווערן א נס-לגויים.“

„א, פאטער, ליכט פון ישראל, עפן-אויף א קליינעם שפאלט אין די  
פארבארגענע וועלטן, וואס זענען אנטפלעקט פאר דיר. לאז מיך אים זען,  
אים, וואס וועט טראגן דוד'ס קרוין אויף זיין קאפ.“

„עס איז נישט אין מיין רשות דאס צו טאן. נאך אויב דו וועסט זוכה  
זיין דערצו אין א שעה פון חסד, ווען עס וועט קומען איבער דיר דער  
גייסט פון גאט, וועסטו וויסן און פארשטיין, פארוואס גאט האט ארויסגע-  
נומען זיין פאלק פון דעם קאלכאוויון פון בבל און האט זיי געבראכט צוריק  
אויף זיין הייליקן בארג. מיט דעם וויסן וועסטו אים זען; און ווען דו  
וועסט אים זען, וועט דיר קלאר ווערן, פארוואס ישראל צאלט א טייערן  
פרייז פאר דער סגולה און בכורה.“

„א, זאג מיר, פאטער, ווען וועט ער קומען, אט דער וואס וועט ברענ-  
גען א סוף צו אונזערע יסורים; דער, וואס וועט לויז מאכן פון מענטש  
און וועלט די בינדשטריק פון רשעות און שלעכטס און וועט ברענגען דעם  
אייביקן שלום צווישן מענטש און מענטש און חיה און חיה, ווי דו און  
דער נביא פאר דיר האט אים געזען און נביאות געזאגט אויף אים.“

„דאס קאן איך דיר נישט זאגן. דער סוד פון קץ איז פארהוילן פון  
יעטוועדער ילוד-אשה. אונז איז נאך געגעבן דאס ווארטן און די תשוקה  
נאך דער גאולה, וואס עס איז שוין דער אנהויב פון דער גאולה. עס איז  
אונז אויך געגעבן די אמונה, וואס פארבינדט אונז מיט גאט. די אמונה  
איז דער לייטער, וואס מיר שטייגן דורך אים צו גאט אין הימל. נעם-צו  
דעם לייטער, פאלן מיר צוריק אין כף-הקלע אריין. גיי, זורובל, פיר דעם  
שארית-ישראל צוריק קיין יהודה און נעם-מיט איז וועג-אריין די אמונה  
אין גאט און די תשוקה נאך דער גאולה. זיי וועלן זיין דייע שטיצער,  
וועלן פארוואנדלען פאר אייך דעם מדבר אין א גן-עדן און איטלעכע  
שטרויכלונג אויפן וועג אין א מדרגה נעענטער צו דער גאולה. זע, גאט  
האט אריינגעגעבן דעם רעשט פון זיינע שאף אין דייע הענט אריין. איך  
האב דיך אויסגעקליבן צו פארטרויען דיר די לעצטע ווערטער פון מיין  
חזיון. די לעצטע ווערטער פון גאט צו מיר פאר די יוצאייבבל זענען געווען:

„מיט שמחה וועט איר ארויסגיין,  
און בשלום וועט איר געפירט ווערן ;  
די בערג און די הויכן  
וועלן אויסברעכן פאר אייך אין געזאנג,  
און אלע ביימער אין פעלד  
וועלן קלאפן די הענט.“

„מיט אייער גיין צוריק קיין יהודה פרייט זיך דער גאנצער באשאף,  
הימל און ערד. ווארום נישט פאר זיך אליין גייט איר צוריק קיין יהודה,  
נאר פאר דער גאולה פון גאנצן באשאף.“  
און מיט די ווערטער האָט דער נביא גענומען אָפּשייד פון זרובבלען.

אין דעם חלל פון דער עליה האָט פון דעם הויף פון די ביתלחמער  
אריינגעשאַלט דאָס געזאָנג און די פרייד פון די עולי־ציון. אזוי ווי די  
ליכטיקע שטערן, הימלשע געצוואַגענע שעפעלעך, וואָס וואשן זיך אין די  
וואַלקן־וואַסערלעך פון די ביתלחמער הימלען, וואַלטן זיי אנגעגונגעשיינט  
און זיי אַנגעטרונקען מיט קוועליקן ליכט פון שירה, האָבן זיי נישט אויפֿ־  
געהערט איבערצוזחורן דאָס געזאנג פון די שובֿ־ציון :

„בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחולמים...“

און אינעווייניק אין דער עליה איז געלעגן דער נביא אויף זיין געלע-  
גער פון פאַלמען־בלעטער, געמישט מיט שטרוי, און האָט אויסגעאַטעמט  
זיין לעצטן אָטעם. ביים געלעגער איז געזעסן אויף דער ערד זיין באגלייטער  
און באשיצער, דער געטרייער נריה, און האָט באטראכט דעם נביא. פאר  
אים איז געלעגן א בינטל ביינער : די פיס און די הענט דינע שטעקלעך,  
דער גוף איינגעשרומפן, אן איידעלע הויט פון עלפאַנטביינערנער וויסקייט  
איבערגעצויגן איבער א סקעלעט. פאַרצערט פון זיין אייגענעם פייער, איז  
ער געווען ווי א ריטל פון א דאַרנצווייג, וואָס איז פארטריקנט געוואָרן  
פון מדבר־ווינטן, אין דער מדבר־זון, און וואלגערט זיך אין די מדבר־  
זאמדן. נאָר דאָס ריטל פון דעם צווייג האָט געהאט א מענטשלעך פנים.  
א פנים פון א קינד, וואָס נישט געקוקט אויף דער צעוואַקסענער באַרד  
און פיאות, איז עס געווען אזוי אומשולדיק, אזוי קינדיש־אומבאהאַלפן, אז  
עס האָט זיך געדאכט, אז עס טראַגט נאָך סימנים פון דער מוטערס האנט,  
וואָס האָט נאָרוואָס אָפּגעווישט די טרערן פון זיינע אויגן און אים גע-  
טרייסט. דער קוש פון דער מוטערס ליפן האָט אוועקגעוואשן יעטוועדער  
צער און יעטוועדער פיין און איבערגעלאָזט סליחה און מחילה איינגעקנאָטן  
אין זיינע אויגן. פון זיינע געדיכטע שוואַרצע ברעמען האָט א לייכטער  
שאַטן ווייך געשוועבט איבער זיינע פארגלייזטע טיף־אריינגעזונקענע אויגן.  
אויף זיינע דינע פארשלאָסענע ליפן האָט געשוועבט א שמייכל פון פרייד  
ווי זיי וואַלטן אָפּגעשפיגלט דעם לעצטן חיון, וואָס זיינע פאַרשלאָסענע



אויגן מוזן איצט זען אין די פארהוילענע וועלטן, אין וועלכע ער געפינט זיך. דאס פנים פון נביא איז געווען איין געזאנג פון נחמה, פון טיפער שלוה.

און ווען גריה האט צוגענייגט דעם אויער צום נביא'ס מויל צו פאר-  
נעמן, צי עס איז נאך דא אטעם אין אים, האט ער דערהערט די לעצטע  
ווערטער ווי זיי האבן אראפגעשוועבט פון דעם נביא'ס ליפן אינאיינעם  
מיט זיין לעצטן אטעם:

„נקל מהיותך לי עבד, להקים את שבטי יעקב ונצורי ישראל להשיב:  
ונתתיך לאור גוים, להיות ישועתי עד קצה הארץ...“

